श्री

॥ राम ॥ यजुः प्रथमाष्टक प्रारंभोनास्ति ॥ राम ॥

वेद कृष्ण प्रत नोस्ति.

उँ गणानांत्वा० सादेनुप्रस्वाहा

॥श्रीगणेशायनमः॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥श्रीगुरुचरणारविंदाभ्यांनमः॥हरिः ॐ॥
इषेत्वोर्जेत्वावायवस्थोपायवस्थदेवोवःसवितापार्पयतुश्रेष्ठतमायकर्मणआप्याय
ध्वमघ्न्याइंद्रायभागमूर्जस्वतीःपयस्वतीःप्रजावतीरनमीवाअयक्ष्मामावस्तेनईश
तमाघशंसोरुद्रस्यहेतिःपरिवोवृणक्तुध्रुवाअस्मिन्गोपतौस्यातबह्वीर्यजमान
स्यपशून्पाहि॥१॥इषेत्वाचत्वारिंशत्॥१॥यज्ञस्यघोषदसिप्रत्युष्टंरक्षःप्रत्युष्टा
अरातयःप्रेयमगाद्धिषणाबर्हिरच्छमनुनाकृतास्वधयावितष्टातआवहंतिकव
यःपुरस्ताद्देवेभ्योजुष्टमिहबर्हिरासदेदेवानांपरिषूतमसिवर्षवृद्धमसिदेवबर्हिर्मा

१ तान्वङ्ग्नानिर्यक्पर्वतेराध्यासमाञ्छेत्तानेमारिषंदेवबर्हिःशतवल्शंविरोहसहस्र
वल्शाः॥१॥विवयंरुहेमपृथिव्याःसंपृचःपाहिसुसंभृतात्वासंभराम्यदित्यैरा १
स्नासीन्द्राण्यैसन्नहनंपूषातेग्रंथिंग्रथ्नातुसतेमास्थादिन्द्रस्यत्वाबाहुभ्यामुद्य
च्छेबृहस्पतेर्मूर्ध्नाहराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहिदेवंगमनमसि॥२॥सहस्रवल्शास्त्रुष्टा
त्रिंःशाञ्च॥३॥शुंधध्वंदैव्यायकर्मणेदेवयज्यायैमातरिश्वनोघर्मोसिद्यौरसि
पृथिव्यसिविश्वधायाअसिपरमेणधाम्नादृंहस्वमाह्वार्वसूनांपवित्रमसिश
तधारंवसूनांपवित्रमसिसहस्रधारंहुतस्तोकोहुताद्रप्सोग्नयेबृहतेनाकं

युस्वाहाद्यावापृथिवीभ्यांᳬसाविश्वायुःसाविश्वव्यचाःसाविश्वकर्मासंपृच्यध्व
मृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमामंद्राधनस्यसातयेसोमेनत्वातनच्मींद्रायदधि
विष्णोहव्यंᳬरक्षस्व॥१॥सोमेनाष्टोच॥२॥कर्मणेवांदेवेभ्यः [illegible] शकेयं
वेषायत्वाप्रत्युष्टंᳬरक्षःप्रत्युष्टाअरातयोधूरसिधूर्वधूर्वंतंधूर्वतंयोस्मान्धूर्व
तितंधूर्वयंवयंधूर्वामस्त्वंदेवानामसिसस्नितमंपप्रितमंजुष्टतमंवन्हितमंदे
वहूतममह्रुतमसिहविर्धानंदृंᳬहस्वमाह्वार्मित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रेक्षेमाभेर्मा
संविक्थामात्वा॥१॥हिंᳬसिषमुरुवातायदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहु

२ भ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामग्नयेजुष्टंनिर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदंदेवानामिदमुनः
सहस्फात्यैत्वानारात्यैसुवरभिविख्येषंवैश्वानरंज्योतिर्दृंहन्तांदुर्याद्यावापृ
थिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्वित्यदित्यास्त्वोपस्थेसादयाम्यग्नेहव्यंरक्षस्व॥१॥मा
त्वाषट्त्वे   त्वारिङ्खाञ्च॥२॥देवोवःसवितोत्पुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणवसोःसू
र्यस्यरश्मिभिरापोदेवीरग्रेपुवोग्रेगुवोग्रइमंयज्ञंनयताग्रेयज्ञपतिंधत्त
युष्मानिन्द्रोवृणीतवृत्रतूर्येयूयमिन्द्रमवृणीध्वंवृत्रतूर्येप्रोक्षितास्थाग्नयेवो
जुष्टंप्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यांःसुंधध्वंदैव्यायकर्मणेदेवयज्यायायाश्चवोधृतःर

क्षोवधूता अरातयो दित्यास्त्वगसि प्रति त्वा ॥ १ ॥ पृथिवी वेत्त्वधिषवणमसि वा
त्वग्ने नस्पत्यं प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्त्वग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा गृह्णाम्य
द्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्यं सुशमि शमिष्वेषमावदोर्जमावद द्यु
मद्वदत वयं संघातं जेष्म वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु परापूतं रक्षः प
रापूता अरातयो रक्षसां भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता हिरण्य
पाणिः प्रतिगृह्णातु ॥ ३ ॥ त्वाभागरकादन्नाच ॥ ५ ॥ अवधूतं रक्षोवधूता अ
रातयो दित्यास्त्वगसि प्रति त्वा पृथिवी वेत्तु दिवः स्कम्भनिरसि प्रति त्वादित्यास्त्व

३ वेत्तुधिषणासिपर्वत्याप्रतित्वा प्रतित्वा दिवस्कंभनिर्वेत्तुधिषणासिपार्वतेयी १
प्रतित्वापर्वतिर्वेत्तुदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम
धिवपामिधान्यमसिधिनुहिदेवान्प्राणायत्वापानायत्वाव्यानायत्वादीर्घा
मनुप्रसितिमायुषेधांदेवोवःसविताहिरण्यपाणिःप्रतिगृभ्णातु॥ १ ॥ प्रा
पायेत्वापंचेदन्नान्व॥ ८ ॥ धृष्टिरसिब्रह्मयच्छापाग्नेग्निमामादंजहिनिष्क्र
व्यादꣳसेधादेवयजंवहनिर्दग्धꣳरक्षोनिर्दग्धाअरातयोध्रुवमसिपृथिवीं
दृꣳहायुर्दृꣳहप्रजांदृꣳहसजातानस्मैयजमानायपर्यूहधर्त्रमस्यंतरिक्षं

दृꣳहप्राणंदृꣳहापानंदृꣳहसजातानस्मैयजमानायपर्यूहधरुणमसिदिवं
ह दृꣳहचक्षुः॥१॥ दृꣳहश्रोत्रंदृꣳहसजातानस्मैयजमानायपर्यूहधर्मासिदिशो
दृꣳहयोनिंदृꣳहप्रजांदृꣳहसजातानस्मैयजमानायपर्यूहचितस्थप्रजाम
स्मैरयिमस्मैसजातानस्मैयजमानायपर्यूह॥ भृगूणामंगिरसांतपसात
प्यध्वंयानिघर्मेकपालान्युपचिन्वंतिवेधसः॥ पूष्णस्तान्यपिव्रतइंद्रवायू
विमुंचतां॥२॥ चक्षुरस्याचत्वारिꣳशाच्च॥७॥ संवपामिसमापोअद्भिरग्मत
समोषधयोरसेनसꣳरेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिःसृज्यध्वमद्भ्यः

४ परिप्रजातास्थसमद्भिःपृच्यध्वंजनयत्यैत्वासंयौम्यग्नयेत्वाग्नीषोमाभ्यां
मखस्यशिरोसिघर्मोसिविश्वायुरुरुप्रथस्वोरुतेयज्ञपतिःप्रथतांत्वचं १
गृह्णीष्वांतरितंरक्षोंतरिताअरातयोदेवस्त्वासविताश्रपयतुवर्षिष्ठेअधि
नाकेग्निस्तेतनुवंमातिधागग्नेहव्यंरक्षस्वसंब्रह्मणापृच्यस्वैकतायस्वा
हाद्वितायस्वाहात्रितायस्वाहा॥१॥सविताद्वाविंशतिश्च॥८॥आददइं
द्रस्यबाहुरसिदक्षिणःसहस्रभृष्टिःशततेजावायुरसितिग्मतेजाःपृथि
विदेवयजन्योषध्यास्तेमूलंमाहिंसिषमपहतोररुःपृथिव्यैव्रजंगच्छगो

स्थानंवर्षंतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यांपरावतिशतेनपाशैर्योस्मान्द्वेष्टि
यंचवयंद्विष्मस्तमतोमामौगपहतोररुःपृथिव्यैदेवयजन्यैव्रजं॥१॥गछगो
स्थानंवर्षंतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यांपरावतिशतेनपाशैर्योस्मान्द्वेष्टियं
चवयंद्विष्मस्तमतोमामौगपहतोररुःपृथिव्याअदेवयजनाद्व्रजंगछगोस्था
नंवर्षंतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यांपरावतिशतेनपाशैर्योस्मान्द्वेष्टियं
चवयंद्विष्मस्तमतोमा॥२॥मौगररुस्तेदिवंमास्कान्वसवस्त्वापरिगृह्णंतुगा
यत्रेणछंदसारुद्रास्त्वापरिगृह्णंतुत्रैष्टुभेनछंदसादित्यास्त्वापरिगृह्णंतुजाग

५४ तेनछंदसादेवस्यसवितुःसवेकर्मकृण्वंतिवेधसंकृतमस्यृतसदनमस्यृत
श्रीरसिधात्र्यसिस्वधात्र्यसुर्वीचासिवस्वीचासिपुराक्रूरस्यविसर्पोविर
प्शिन्नुदादायपृथिवींजीरदानुर्यामैरयंचंद्रमासिस्वधाभिस्तांधीरासोअ
नुदृश्यंयजंते॥३॥देवयज्न्यैब्रजांतन्वामाविर प्शिन्नकोदग्राच॥१॥प्र म४
त्युष्टंरक्षःप्रत्युष्टाअरातयोनिर्वृस्तेजिष्टेनतेजसानिष्टपामिगोष्ठंमानिर्मृ
क्षंवाजिनंत्वासपत्नसाहंसंमार्ज्मिवाचंप्राणंचक्षुःश्रोत्रंप्रजांयोनिंमा
निर्मृक्षंवाजिनीत्वासपत्नसाहींसंमार्ज्म्याशासानासौमनसंप्रजांसौ

भाग्यंतनूं॥ अग्नेरनुव्रताभूत्वासंनह्येसुकृतायकं॥ सुप्रजसस्त्वावयंसु
पत्नीरुप॥१॥ दिसेम॥ अग्नेसपत्नदंभनमदब्धासोअदाभ्यं॥ इमंवरुणस्य विष्यामि
पाशंयमबध्नीतसवितासुकेतः॥ धातुश्चयोनौसुकृतस्यलोकेस्योनंमेस
हपत्याकरोमि॥ समायुषासंप्रजयासमग्नेवर्चसापुनः॥ संपत्नीपत्याहंग
छेसमात्मातनुवामम॥ महीनांपयोस्योषधीनांरसस्यतेक्षीयमाणस्य स्त
निः॥२॥ वपामिमहीनांपयोस्योषधीनांरसोदब्धेनत्वाचक्षुषावेक्षेसु
प्रजास्त्वायतेजोसितेजोनुप्रेह्यग्निस्तेतेजोमाविनैदग्नेर्जिह्वासिसुभूर्दे

६ वानांधाम्नेधाम्नेदेवेभ्योयजुषेयजुषेभवश्शुक्रमसिज्योतिरसितेजोसिदे
वोवःसवितोत्पुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणवसोःसूर्यस्यरश्मिभिःशुक्रंत्वाशुक्रा १
यांधाम्नेधाम्नेदेवेभ्योयजुषेयजुषेगृह्णामिज्योतिस्त्वाज्योतिष्यर्चिस्त्वार्चि
षिधाम्नेधाम्नेदेवेभ्योयजुषेयजुषेगृह्णामि॥३॥उपनीरश्मिभिःशुक्रंषो
ढ्शाच॥१०॥कृष्णोस्याखरेष्ठोग्नयेत्वास्वाहावेदिरसिबर्हिषेत्वास्वाहाबर्हि
स्वा २ बेरसिस्रुग्भ्यस्त्वाहादिवेत्वांतरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वास्वधापितृभ्यऊर्ग्भव
बर्हिषद्भ्यऊर्जापृथिवींगच्छतविष्णोस्तूपोसूर्णाम्रदसंत्वास्तृणामिस्वास

स्कंदेवेभ्योगंधर्वोसिविश्वावसुर्विश्वस्मादीषतोयजमानस्यपरिधिरिडईडितइं
द्रस्यबाहुरसि॥१॥दक्षिणोयजमानस्यपरिधिरिडईडितोमित्रावरुणौत्वोत्तर
तःपरिधत्तांध्रुवेणधर्मणायजमानस्यपरिधिरिडईडितःसूर्यस्त्वापुरस्तात्पातु
कस्याश्चिदभिशस्त्यावीतिहोत्रंत्वाकवेद्युमंतꣳसमिधीमह्यग्नेबृहंतमध्वरे
विश्वोयंत्रेस्थोवसूनाꣳरुद्राणामादित्यानाꣳसदसिसीदजुहूरुपभृद्ध्रुवासि
घृताचीनाम्नाप्रियेणनाम्नाप्रियेसदसिसीदैताअसदन्त्सुकृतस्यलोकेता
विष्णोपाहिपाहियज्ञंपाहियज्ञपतिंपाहिमांयज्ञनियं॥२॥बाहुरसिप्रियेसद

सं॰प्र॰

८

ह्वा १ सिपंचत्र॥११॥भुवनमसिविप्रथस्वाग्नेयष्टरिदंनमः॥जुह्वेह्यग्निस्त्वाह्वयति

सविता २ देवयुज्यायाउपभृदेहिदेवस्त्वाह्वयतिदेवयुज्यायाअग्नाविष्णूमावामवक्रमि

षंविजिहाथांमामासंतांसंलोकंमेलोककृतौकृणुतंविष्णोःस्थानमसीत

इंद्रोअकृणोद्वीर्याणिसमारभ्योर्ध्वोअध्वरोदिविस्पृशमह्रुतोयज्ञोयज्ञ

पतेरिंद्रावान्त्स्वाहाबृहद्भाःपाहिमाग्नेदुश्चरिताद्दामासुचरितेभजमखस्य

शिरोसिसंज्योतिषाज्योतिरक्तां॥३॥अङ्कुलएकविंशतिश्च॥१२॥वाजस्य

माप्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्॥अथासपत्नाँइंद्रोमेनिग्राभेणाधराँअकः॥

॥८॥

उद्ग्राभंचनिग्राभंचब्रह्मदेवाअवीवृधन्॥ अथासपत्नानिंद्राग्नीमेविषूचीनान्व्य
स्यतां॥ वसुभ्यस्त्वारुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वाक्तꣳरिहाणावियंतुवयः॥ प्रजांयोनिं
मानिर्मृक्षमाप्यायंतामापओषधयोमरुतांपृषतयस्थदिवं॥१॥ गच्छततोनावृष्टि
मेरय॥ आयुष्पाअग्नेस्यायुर्मेपाहिचक्षुष्पाअग्नेसिचक्षुर्मेपाहिध्रुवासियंपरि
धिंपर्यधत्थाअग्नेदेवपणिभिर्वीयमाणः॥ तंतएतमनुजोषंभरामिनेदेषत्वदप
चेतयातैयज्ञस्यपाथउपसमितꣳसꣳस्रावभागास्थेषाबृहंतःप्रस्तरेष्ठाबर्हि
षदश्च॥२॥ देवाइमांवाचमभिविश्वेगृणंतआसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वम्

८ मेर्वीमपंनगृहस्यसदसिसादयामिसुम्नायसुम्निनीसुम्नेमाधत्तंधुरिधुर्यौ
पातमग्नेदब्धायोशीततनोपाहिमाद्यदिवःपाहिप्रसित्यैपाहिदुरिष्ट्यैपाहिदु डु
र्मन्यैपाहिदुश्चरितादविषंनःपितुंकृणुसुषदायोनिःस्वाहादेवागातुविदो
गातुंवित्त्वागातुमित मनसस्पतइमंनोदेवदेवेषुयज्ञंस्वाहावाचिस्वा
हावातेधाः॥२॥दिवंचविलागातुंचयोदस्रात॥१२॥उभावामिंद्राग्नीआहु
वध्याउभाराधसःसहमादयध्यै॥उभादातारविषांरयीणामुभावाजस्य
सातयेहुवेवां॥अश्वैवद्भिर्दिवावंन्तरावांविजामातुरुतवाघास्यालात॥अ

धासोमस्यप्रयतीयुवभ्यामिंद्राग्नीस्तोमंजनयामिनव्यं॥इंद्राग्नीनवतिंपुरो
दासपत्नीरधूनुतं॥साकमेकेनकर्मणा॥शुचिंनुस्तोमंनवजातमद्येंद्राग्नी
वृत्रहणाजुषेथां॥१॥उभाहिवांसुहवाजोहवीमितावाजंसद्यउशतेधेष्ठा
॥वयमुत्वापथस्पतेरथंनवाजसातये॥धियेपूषन्नयुज्महि॥पथस्पथःपरि
पतिंवचस्याकामेनकृतोअभ्यानडर्कं॥सनोरासच्छुरुधश्चंद्राग्राधियंधियं
सीषधातिप्रपूषा॥क्षेत्रस्यपतिनावयंहितेनेवजयामसि॥गामश्वंपोष
यित्न्वासनः॥२॥मृळातीदृशे॥क्षेत्रस्यपतेमधुमंतमूर्मिंधेनुरिवपयोअस्म

१ स्मासुधुक्ष्व॥ मधुश्चुतंघृतमिवसुपूतमृतस्यनःपतयोमृडयंतु॥ अग्नेनय
सुपथारायेअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान्॥ युयोध्यस्मज्जुहुराण
मेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेम॥ आदेवानामपिपंथामगन्मयच्छक्नवाम
तदनुप्रवोढुं॥ अग्निर्विद्वान्त्सयजात्॥ २॥ सेदुहोतासोअध्वरान्त्सऋतून्
कल्पयाति॥ यद्वाहिष्ठंतदग्नयेबृहदर्चविभावसो॥ महिषीवत्वद्रयिस्त्वद्वा
जाउदीरते॥ अग्नेत्वंपारयानव्योअस्मान्त्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा॥ पू
श्चपृथ्वीबहुलानउर्वीभवातोकायतनयायशंयोः॥ त्वमग्नेव्रतपाअसि

सिदेवआमर्त्येष्वा॥ त्वंयज्ञेष्वीड्यः॥ यद्वोवयंप्रमिनामव्रतानिविदुषांदे
वाअविदुष्टरासः॥ अग्निष्टद्विश्वमापृणातिविद्वान्येभिर्देवाँऋतुभिःक
३८
ल्पयाति॥४॥ जुषथामासनोयज्ञादानर्योविःग्रातिश्च॥१४॥ इषेत्वायज्ञ
स्यघुंधंधुंकर्मणेवांदेवोवधृतंधृष्टिःसंवपाम्याददेप्रत्युष्टंरक्षोभुवनम सि
सिवाजस्याभावांचतुर्दन्ना ॥१४॥ इषेदंःहंभुवनमुष्टाविःग्रातिः॥२५॥
हरिः ॐम्॥ ॥ ॥६॥ ॥ ॥ ॥ ॥७॥ हरि ॐम्॥ आपउंदंतुजीवसेदीर्घायुत्वा
यवर्चसओषधेत्रायस्वैनंःस्वधितेमैनंःहिंःसीर्देवश्रूरेतानिप्रवपेस्व

१० सूत्राण्यनुष्ठीयापोअस्मान्मातरःशुंधंतुघृतेननोघृतप्वःपुनंतुविश्वम
स्मत्प्रवहंतुरिप्रमुदाभ्यःशुचिरापूतएमिसोमस्यतनूरसितनुवंमेपाहि १
महीनांपयोसिवर्चोधाअसिवर्चः॥१॥मयिधेहिवृत्रस्यकनीनिकासि
चक्षुष्पाअसिचक्षुर्मेपाहिचित्पतिस्त्वापुनातुदेवस्त्वासवितापुनात्वच्छिद्रे
णपवित्रेणवसोःसूर्यस्यरश्मिभिःतस्यतेपवित्रपतेपवित्रेणयस्मैकंपु
नेतच्छकेयमावोदेवासईमहेसत्यधर्माणोअध्वरेयद्वोदेवासआगुरेयज्ञि आ
यासोहवामहइंद्राग्नीद्यावापृथिवीआपओषधीस्त्वंदीक्षाणामधिपति ॥१०॥

रसीहमासंतपाहि॥२॥वर्च्चोओषधीरष्टोर्च्च॥१॥आकूत्यैप्रयुजेग्नयेस्वाहा
मेधायैमनसेग्नयेस्वाहादीक्षायैतपसेग्नयेस्वाहासरस्वत्यैपूष्णेग्नयेस्वा
हापोदेवीर्बृहतीर्विश्वशंभुवोद्यावापृथिवीउर्वंतरिक्षंबृहस्पतिर्नोहविषा
वृधातुस्वाहा [illegible] वि श्वेदेवस्यनेतुर्मर्त्तोवृणीतसख्यंविश्वेरायइषुध्यसि
द्युम्नंवृणीतपुष्यसेस्वाहाऋक्सामयोःशिल्पेस्थस्तेवामारभेतेमा॥१॥पातमा
स्ययज्ञस्योदृचंइमांधियंशिक्षमाणस्यदेवक्रतुंदक्षंवरुणसंशिशा
धिययातिविश्वादुरितातरेमसुतर्माणमधिनावंरुहेमागीस्यांगिरस्यू

११ पीमृदाऊर्जंमेयच्छपाहिमामामाहिंसीर्विष्णोःशर्मासिशर्मयजमानस्यश
र्मंमेयच्छनक्षत्राणांमातीकाशात्पाहींद्रस्ययोनिरसि॥२॥मामाहिंसीः २
कृष्यैत्वासुसस्यायैसुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यःसूपस्थादेवोवनस्पतिरूर्ध्वो
मापाह्योदृचःस्वाहायज्ञंमनसास्वाहाद्यावापृथिवीभ्यांस्वाहोरोरंतरिक्षा
त्स्वाहायज्ञंवातादारभे॥३॥मायोनिरसिचिंःमूत्रं॥दैवींधियंमनामहे
सुमृडीकामभिष्टयेवर्चोधांयज्ञवाहसंःसुपारानोअसद्वशे॥४॥येदेवामनो
जातामनोयुजःसुदक्षादक्षपितारस्तेनःपांतुतेनोवंतुतेभ्योनमस्तेभ्यःस्वा

हाग्नेत्वंःसुजागृहिवयंःसुमंदिषीमहिगोपायनःस्वस्तयेप्रबुधेनःपुनर्ददः॥त्वम
ग्नेव्रतपाअसिदेवआमर्त्येष्वा॥त्वं॥१॥यज्ञेष्वीड्यः॥विश्वेदेवाअभिमाँवृत्रन्पू मा
षासन्यासोमोराधसादेवःसविताववसोर्वसुदावारास्वेयत्सोमाभूयोभरमापृ
णन्पूर्त्याविराधिमाहमायुषाचंद्रमसिममभोगायभववस्त्रमसिममभोगायभ
वोस्रासिममभोगायभवहयोसिममभोगायभव॥२॥छागोसिममभोगाय
भवमेषोसिममभोगायभववायवेत्वावरुणायत्वानिर्ऋत्यैत्वारुद्रायत्वादे
देवीरापोअपांनपाद्यऊर्मिर्हविष्यइंद्रियावान्मदिंतमस्तंवोमावक्रमिषमच्छि

१२ नंतंत्वंपृथिव्याअनुगेषंभद्रादभिश्रेयःप्रेहिबृहस्पतिःपुरएतातेअस्त्वथेमवस्य
वरआपृथिव्याआरेशत्रूंकृणुहिसर्ववीरःएदमगन्मदेवयजनंपृथिव्याविश्वे २
८ देवायदजुषंतपूर्वऋक्सामाभ्यांयजुषासंतरंतोरायस्पोषेणसमिषामदेम
॥२॥ आलंदृष्ट्योसिममभोगायमवस्यपंचविंशतिश्च॥२॥इयंतेशुक्रतनू
रिदंवर्चस्तयासंभवभ्राजंगच्छजूरसिधृतामनसाजुष्टाविष्णवेतस्यास्तेसत्य
सवसःप्रसवेवाचोयंत्रमशीयस्वाहाशुक्रमस्यमृतमसिवैश्वदेवंहविःसूर्य
स्यचक्षुरारुहमग्नेरक्ष्णःकनीनिकांयदेतशेभिरीयसेभ्राजमानोविपश्चिता

चिदसिमनासिधीरसिदक्षिणा॥१॥ आसियज्ञियासिक्षत्रियास्यदितिरस्युभ
यतःशीर्ष्णीसानःसुप्राचीसुप्रतीचीसंभवमित्रस्त्वापदिबध्नातुपूषाध्वनः
पात्विंद्रायाध्यक्षायानुत्वामातामन्यतामनुपितानुभ्रातासगर्भ्योनुसखा
सयूथ्यःसादेविदेवमच्छेहींद्रायसोमंरुद्रस्त्वावर्त्तयतुमित्रस्यपथास्वस्तिसो
मसखापुनरेहिसहरय्या॥२॥दक्षिणासोमसखापंचच॥४॥वस्व्यसिरुद्रा
स्यदितिरस्यादित्यासिशुक्रासिचंद्रासिबृहस्पतिस्त्वासुम्नेरण्वतुरुद्रोवसु
भिराचिकेतुपृथिव्यास्त्वामूर्धन्नाजिघर्मिदेवयजनइडायाःपदेघृतवति॥

सं॰अ॰२ मियोऽस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मइदमस्यग्रीवाँअपिकृंता २

१३ स्वाहापरिलिखितंरक्षःपरिलिखिताअरातयइदमहंरक्षसोग्रीवाँअपिकृं अ
तौम्यस्मेरायस्त्वेरायस्तोतेरायःसंदेविदेव्योर्वश्यापश्यस्वत्वष्टीमतीतेसपे २
यसुरेतारेतोदधानावीरंविदेयतवसंदृशिमाहंरायस्पोषेणवियोषं॥ २ ॥
अस्यग्रीवाएकान्नचिंत्राच्च॥५॥ अंशुनातेअंशुःपृच्यतांपरुषापरु
र्गंधस्तेकाममवतुमदायरसोअच्युतोमात्योसिशुक्रस्तेग्रहोभित्यंदेवंस
वितारमूण्योःकविक्रतुमर्चामिसत्यसवंसरत्नधामभिप्रियंमतिमूर्ध्वाय
स्यामतिर्भाअदिद्युतत्सवीमनिहिरण्यपाणिरमिमीतसुक्रतुःकृपास्वः॥

१३

जाभ्यंस्त्वाप्राणायत्वाव्यानायत्वाप्रजास्त्वमनुप्राणिहिप्रजास्त्वामनुप्राणंतु
॥१॥ अनुसप्तचं॥६॥ सोमंतेक्रीणाम्यूर्ज्जस्वंतंपयस्वंतंवीर्यावंतमभिमातिषा
हं। शुक्रंतेशुक्रेणक्रीणामिचंद्रं चंद्रेणामृतममृतेनसम्मग्तेगोरस्मेचंद्राणित
पसस्तनूरसिप्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्तेसहस्रपोषंपुष्यंत्याश्चरमेणपशु ना
क्रीणाम्यस्मेतेबंधुर्मयितेरायः श्रयंतामस्मेज्योतिः सोमविक्रयिणितमो
मित्रोनएहिसुमित्रधाइंद्रस्योरुमाविशदक्षिणमुशन्नुशंतं स्योनःस्योनं
स्वानभ्राजांघारेबंभारेहस्तसुहस्तकृशानवेतेवःसोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं

१४ मावोदेष्मन्॥३॥ उरुंद्दाविं गातिश्वा॥७॥ उदायुषास्वायुषोदोषधीनांरसेनो
त्पर्जन्यस्यशुष्मेणोदस्थाममृतांअनु॥ उर्वंतरिक्षमन्विह्यदित्याःसदोस्य 2
दित्याःसदआसीदास्तभ्नाद्यामृषभोअंतरि क्षौरिमाणंपृथिव्याआसीद्वि
श्वाभुवनानिसम्राड्विश्वेत्तानिवरुणस्यव्रतानिवनेषुव्यंतरिक्षंततानवाज
मर्वत्सुपयोअघ्नियासुहृत्सु॥१॥ क्रतुंवरुणोविक्ष्वग्निंदिविसूर्यमदधात्सो
ममद्राबुदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः॥ दृशेविश्वायसूर्यं॥ उस्रावेतंधूर्षा
हावनश्रूअवीरहणौब्रह्मचोदनौवरुणस्यस्कंभनमसिवरुणस्यस्कंभसर्जं

स्य

नमस्मित्रस्यस्तोवरुणपात्राः॥२॥ हृत्सुपंचेतिः॥न्वं॥८॥ प्रच्यवस्वभुवस्प
तेविश्वान्यभिधामानिमात्वापरिपरिणोविदन्मात्वापरिपंथिनोविदन्मात्वावृ
काअघायवोमागंधर्वोविश्वावसुरादघछ्येनोभूत्वापरापतयजमानस्य
नोगृहद्देवैःसंःस्कृतंयजमानस्यस्वस्त्ययन्यस्यपिपंथामगस्महिस्वस्ति
गामनेहसंयनविश्वाःपरिद्विषोवृणक्तिविंदतेवसुनमोमित्रस्यवरुणस्य
चक्षसेमहोदेवायतदृतंःसपर्यतदूरेदृशेदेवजातायकेतवेदिवस्पुत्राय
सूर्यायशंसतवरुणस्यस्कंभनमसिवरुणस्यस्कंभसर्जनमस्युन्मुक्तोव

सं·ग्रं·२

१५ रुणस्यपाशः ॥१॥ मित्रस्यचर्योविःश्रातिश्च ॥२॥ अग्नेरातिथ्यमसिविष्णवे
त्वासोमस्यातिथ्यमसिविष्णवेत्वातिथेरातिथ्यमसिविष्णवेत्वाग्नयेत्वाराय २
स्पोषदाव्नेविष्णवेत्वाश्येनायत्वासोमभृतेविष्णवेत्वायातेधामानिहवि
षायजंतितातेविश्वापरिभूरस्तुयज्ञंगयस्फानःप्रतरणःसुवीरोवीरहाप्र
चरासोमदुर्यान्[illegible]दित्याःसदो[illegible]स्यदित्याःसदआ ॥३॥
सि सीदवरुणोधृतव्रतोवारुणमसिशंयोर्देवानांसख्यान्मादेवानामप
सश्छित्स्मापतयेत्वागृह्णामितनूनप्त्रेत्वागृह्णामिशाक्वरायत्वागृह्णा

परिपतयेत्वागृह्णामि १५

मित्राकमंनोजिष्ठायत्वागृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यंदेवानामोजोभिशा
स्तिपाऽअनभिशस्तेन्यमनुमेदीक्षांदीक्षापतिर्मन्यतामनुतपस्तपस्पति
रंजसासत्यमुपगेषंसुवितेमाधाः॥२॥आमेकंच॥१०॥अंशुरंशुष्टे
देवसोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदऽआतुभ्यमिन्द्रःप्यायतामात्वमिन्द्रा
यप्यायस्वाप्याययसखीन्त्सन्यामेधयास्वस्तितेदेवसोमसुत्यामशीय
ष्टारायःप्रेषेभगायऋतमृतवादिभ्योनमोदिवेनमःपृथिव्याऽअग्नेव्रतपतेत्वं
व्रतानांव्रतपतिरसियाममतनूरेषासात्वयि॥१॥यातववतनूरियंसाम

१६ यैसहनौव्रतपतेव्रतिनोर्व्रतानियातेअग्नेरुद्रियातनूस्तयांनःपाहितस्यांस्ते
स्वाहायातेअग्नेऽयाशयारजाशयाहराशयातनूर्वर्षिष्ठागह्वरेष्ठाउग्रंवचोअ २
पावधींत्वेषंवचोअपावधींस्वाहा॥२॥त्रयिचत्वारिंऋच्चं॥४१॥वित्तायनी
मसितिक्तायनीमेस्यवतान्मानाथितमवतान्माव्यथितंविदेदग्निर्नभोना
माग्नेअंगिरोयोस्यांपृथिव्यामस्यायुषानाम्नेहियत्तेनाधृष्टंनामयज्ञि
यंतेनत्वादधेअग्नेअंगिरोयोद्वितीयस्यांतृतीयस्यांपृथिव्यामस्यायुषानाम्ने
हियत्तेनाधृष्टंनाम॥३॥यज्ञियंतेनत्वादधेसिंहीरसिमहिषीरसिउरुप्रथस्वो

हृतेयज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवासि देवेभ्यः शुंधस्व देवेभ्यः शुंभस्वेंद्रघोषस्त्वा वसुभिः
पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु
विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः पातु सिंःहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिंःहीरसि
सुप्रजावनिः स्वाहा सिंःहीः ॥२॥ असि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंःहीरस्यादि
त्यवनिः स्वाहा सिंःहीरस्यावह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
विश्वायुरसि पृथिवीं दृंःह ध्रुवक्षिदस्यंतरिक्षं दृंःहाच्युतक्षिदसि दिवं दृंः
हाग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि ॥३॥ नामसुप्रजावनिः स्वाहा सिंःहीः पंचत्रि

१८ ऽ॒ह्य॥१२॥युंजतेमनउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितः॥
विहोत्रादधेवयुनाविदेकइन्महीदेवस्यसवितुःपरिष्टुतिः॥सुवाग्देवदुर्या २
ऽ॒आवददेवश्रुतौदेवघोषेथ्यामानोवीरोजायतांकर्मण्योयंऽसर्वेनुजी
वामयोबहूनामसद्वशी॥इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं॥समूढमस्य
॥१॥पांऽसुरइरावतीधेनुमतीहिभूतंसूयवसिनीमनवेयशस्ये॥व्य
स्कभ्नारोदसीविष्णवेतेदाधर्थपृथिवीमभितोमयूखैः॥प्राचीप्रेतमध्वरंक म
ल्पयंतीऊर्ध्वंयज्ञंनयतंमाजीह्वरतमत्ररमेथांवर्ष्मन्पृथिव्यादिवोवाविष्ण

वुतवापृथिव्यामहोवाविष्णवुरुवांतरिक्षाद्धस्तौपृणस्वबहुभिर्वसव्यैराप्रयंछ॥
॥१२॥दक्षिणादोतसव्यात्॥विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपार्थिवानिविममेर
ग्र जांसियोअस्कभायदुत्तरंसधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगायोविष्णोरराटमसि
विष्णोःपृष्ठमसिविष्णोःश्नप्त्रेस्थोविष्णोःस्यूरसिविष्णोर्ध्रुवमसिवैष्णवमसि
विष्णवेत्वा॥१३॥अस्ययछेकांनचत्वारिंशाच्च॥१२॥कृणुष्वपाजःप्रसितिंन
पृथ्वीयाहिराजेवामवाँइभेन॥तृष्वीमनुप्रसितिंद्रूणानोस्तासिविध्यरक्षसस्त
स्तपिष्ठैः॥तवभ्रमासआशुयापतंत्यनुस्पृशधृषताशोशुचानः॥तपूंष्यग्ने

१८

जुह्वा पतंगानसंदितो विसृज विष्वगुल्काः ॥ प्रतिस्पशो विसृज तूर्णितमो भ
वा पायुर्विशो अस्या अदब्धः ॥ यो नो दूरे अघशंसः ॥ ३ ॥ यो अंत्यग्ने माकिष्टे
व्यथिरादधर्षीत् ॥ उदग्ने तिष्ठ प्रत्यातनुष्व न्यमित्राँ ओषतात्तिग्महेते ॥ यो नो
अरातिं समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कं ॥ ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्म
हि दाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने ॥ अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्रमृणीहि श
त्रून् ॥ स ते ॥ २ ॥ जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत् ॥ विश्वान्य
स्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत् ॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदा

सु

नुर्यस्त्वानित्येनहविषायउक्थैः॥ पिप्रीषतिस्वआयुषिदुरोणेविश्वेदस्मैसु
दिनासासदिष्टिः॥ अर्चामितेसुमतिंघोष्यर्वाक्संतेवावाताजरतां॥ २॥ इयंगीः
॥ स्वश्वास्त्वासुरथामर्जयेमास्मेक्षत्राणिधारयेरनुद्यून्॥ इहत्वाभूर्याचरेदुप
त्मंदोषावस्तर्दीदिवांसमनुद्यून्॥ क्रीळंतस्त्वासुमनसःसपेमाभिद्युम्नातस्थि
वांसोजनानां॥ यस्त्वास्वश्वःसुहिरण्योअग्नउपयातिवसुमतारथेन॥ तस्य
त्राताभवसितस्यसखायस्तआतिथ्यमानुषग्जुजोषत्॥ महोरुजामि॥ ९॥ बं
धुतावचोभिस्तन्मापितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वंनोअस्यवचसश्चिकिद्धिहोतर्य

१९ विश्वसुकृतोदमूनाः॥ अस्वप्नजस्तरणयःसुशेवाअतंद्रासोवृकाअश्रमिष्ठाः
॥तेपायवःसध्रियंचोनिषद्याग्नेतवनःपांत्वमूर॥ येपायवोमामतेयंतेअग्ने २
पश्यंतोअंधंदुरितादरक्षन्॥ ररक्षतान्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतइद्रिपवोना
ह॥५॥देभुः॥ त्वयावयंसधन्यस्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजान्॥ उभा
शंसासूदयसत्यतातेनुष्ठुयाकृणुह्यह्रयाण॥ अयातेअग्नेसमिधाविधे धी
मप्रतिस्तोमंशस्यमानंगृभाय॥ दहाशसोरक्षसःपाह्यस्मान्द्रुहोनिदो
मित्रमहोअवद्यात्॥ रक्षोहणंवाजिनमाजिघर्मिमित्रंप्रथिष्ठमुपयामिशर्म॥

॥ ६ ॥

शाशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तं ॥ विज्योतिषा बृह
ता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ॥ प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते
शृंगे रक्षसे विनिक्षे ॥ उत स्वानासो दिवि षंत्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हंतवा उ ॥ म
दे चिदस्य प्र रुजंति भामा न वरंते परिबाधो अदेवीः ॥ ८ ॥ अघज्मः सः सते जर
ताः रुजामि हृदि वेकं चलारि ज्ञान्ह ॥ १५ ॥ आ पर्दु दूलाकूल्यै दनी मियं तैवस्य
स्यः शुनाति सा मंत उदायुषा मच्छ वसा अग्ने रातिथ्यमः शुरः शुर्विचायनी मसि
युंजते कृणुघ पाज अश्चतुर्दन्ना ॥ १६ ॥ आपो वस्य सियाते वयं गीश्च तुस्त्रिः शान ॥

सं॰य॰ २

२० ॥५॥ हरिः ओम् ॥ श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु ॥ ६ ॥॥ ॥ ६ ॥॥ हरिः ॥ ओम् ॥ देवस्यत्वासवि
तुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामाददेभ्रिरसिनारिरसिपरिलिखितꣳ ३
रक्षःपरिलिखिताअरातयइदमहꣳरक्षसोग्रीवाअपिकृन्तामियोस्मान्द्वेष्टियंचव अ॰२
यंद्विष्मइदमस्यग्रीवाअपिकृन्तामिदिवेत्वान्तरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वाशुन्धन्तांलो
काःपितृषदनायवोसियवयास्मद्द्वेषः॥१॥यवयारातीःपितृणाꣳसदनमस्यु
द्दिवꣳस्तभानान्तरिक्षंपृणपृथिवींदृꣳहद्युतानस्त्वामारुतोमिनोतुमित्रावरु
णयो ध्रुवेणधर्मणाब्रह्मवनिंत्वाक्षत्रवनिꣳसुप्रजावनिꣳ

२०

रायस्पोषवनिंपर्यूहामिब्रह्मदृꣳहक्षत्रंदृꣳहप्रजांदृꣳहरायस्पोषंदृꣳहघृते
नद्यावापृथिवीआपृणेथामिंद्रस्यसदोसिविश्वजनस्यछायापरित्वागिर्व
णोगिरइमाभवंतुविश्वतोवृद्धायुमनुवृद्धयोजुष्टाभवंतुजुष्टयइंद्रस्यस्यूरसी
इंद्रस्यध्रुवमस्यैंद्रमसीइंद्रायत्वा॥२॥इंद्रषट्माम्रष्टादनाच॥१॥रक्षोहणोवलग
हनोवैष्णवान्खनामीदमहंतंवलगमुद्वपामियंनःसमानोयमसमानोनि
चखानेदमेनमधरंकरोमियोनःसमानोयोसमानोरातीयतिगायत्रेणछं
दसावबाढोवलगःकिमत्रभद्रंतन्नौसहविराडसिसपत्नहासम्राडसिभ्रात

१ २१ व्यहास्वैडस्यभिमातिहाविश्वाराडसिविश्वासांनाष्ट्राणांहंता॥१॥रक्षोह
णोवलगहनःप्रोक्षामिवैष्णवान्रक्षोहणोवलगहनोवनयामिवैष्णवान्य 3
वोसियवयास्मद्द्वेषोयवयारातीरक्षोहणोवलगहनोवस्तृणामिवैष्णवा
न्रक्षोहणोवलगहनोभिजुहोमिवैष्णवान्रक्षोहणौवलगहनाउपदधामि
वैष्णवीरक्षोहणौवलगहनौपर्यूहामिवैष्णवीरक्षोहणौवलगहनौपरिस्तृ
णामिवैष्णवीरक्षोहणौवलगहनौवैष्णवीबृहन्नसिबृहंतीमिंद्रायवाचंव
द॥२॥हंतेंद्रायेहव्यं॥३॥विभूरसिप्रवाहणोवन्हिरसिहव्यवाहनः श्वात्रो

सिप्रचेतास्तुथोसिविश्ववेदाउशिगसिकविरंघारिरसिबंभारिरवस्युरसिदु
वस्वांछुंध्यूरसिमार्जालीयःसम्राडसिकृशानुःपरिषद्योसिपवमानःप्रतक्वा
सिनभस्वानसंमृष्टोसिहव्यसूदऋतधामासिस्वर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसिसु
वर्धामाजोस्येकपादहिरसिबुध्नियारौद्रेणानीकेनपाहिमाग्नेपिपृहिमामामा
माहिंसीः॥१॥अनीकेनाष्टौच॥२॥त्वंसोमतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यकृते
भ्यउरुयंतासिवरूथंस्वाहाजुषाणोअप्तुराज्यस्यवेतुस्वाहायन्नोअ
तु॰ ग्निर्वरिवःकृणोत्वयंमृधःपुरएतुप्रभिंदन्॥अयंशत्रूंजयतुजर्हृषाणो

२१ यंवाजंजयतुवाजसातौ॥ उरुविष्णोविक्रमस्वोरुक्षयायनःकृधि॥ घृतंघृतयो
नेपिबप्रप्रयज्ञपतिंतिर॥ सोमोजिगातिगातुविद्देवानामेतिनिष्कृतमृतस्य
योनिमासदमदित्याःसदोऽस्यदित्याःसदआसीदएषवोदेवसवितःसोमस्तंरक्ष
ध्वंमावोदभदेतत्त्वंसोमदेवोदेवानुपागाइदमहंमनुष्योमनुष्यान्सहप्रजयासह
रायस्पोषेणनमोदेवेभ्यःस्वधापितृभ्यः इदमहंनिर्वरुण
स्यपाशात्सुवरभि॥ २॥ विख्येषंवैश्वानरंज्योतिरग्नेव्रतपतेत्वंव्रतानांव्रतपतिर
सि याममतनूस्त्वय्यभूदियंसामयियातवतनूर्मय्यभूदेषासात्वयियथायथं

नौव्रतपतेव्रतिनोर्व्रतानि ॥ ३ ॥ गातुविदो ये कत्रिं ग्राव ॥ ४ ॥ अत्यन्यानगां
नान्यानुपागामर्वाक्त्वापरैरविदं परावरैस्तन्त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा
सविता मध्वानक्त्वोषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मैनं हिंसीर्दिवमग्रेण मा लेखीरं
तरिक्षं मध्येन मा हिंसीः पृथिव्या संभव वनस्पते शतवल्शो विरोह सहस्रव
ल्शा वि वयं रुहेम यं त्वायं स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगा
य ॥ छिन्नो रायः सुवीरः ॥ ५ ॥ यं दर्नीच ॥ पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुंध
तां लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः पितृणां सदनम

२२ सिस्त्वावेन्नोस्यग्रेगानेतॄणांवनस्पतिरधित्वास्थास्यतितस्यवित्ताद्देवस्त्वास
विताम‍ध्वानक्तुसुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य उद्दिवꣳस्तभानान्तरिक्षंपृणपृथिवी 3
सि मुपरेणदृꣳहतेतेधामान्युश्मसि॥१॥गमध्येगावोयत्रभूरिशृङ्गाअयासः॥अ
त्राहतदुरुगायस्यविष्णोःपरमंपदमवभातिभूरेः॥विष्णोःकर्माणिपश्यतय
तोव्रतानिपस्पशे॥इन्द्रस्ययुज्यःसखा॥तद्विष्णोःपरमंपदꣳसदापश्यन्तिसू
रयः॥दिवीवचक्षुराततं॥ब्रह्मवनिंत्वाक्षत्रवनिंत[illegible]निꣳसुप्रजावनिꣳ
रायस्पोषवनिंपर्यूहामिब्रह्मदृꣳहक्षत्रंदृꣳहप्रजांदृꣳहरायस्पोषंदृꣳहपरि

वीरसिपरित्वादेवीर्विशोव्ययंतांपरीमं॑ रायस्पोषोयजमानंमनुष्याअंतरि
क्षस्यत्वासानाववगूहामि॥२॥ उन्नमसीपोषुमकान्नविः॑ नातिश्चे॥६॥इषेत्वो
पवीरस्युपोदेवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वह्नीरुशिजोबृहस्पतेधारयावसूनिहव्याते
स्वदंतांदेवत्वष्टर्वसुरण्वरेवतीरमध्वमग्नेर्जनित्रमसिवृषणौस्थउर्वश्यस्या
युरसिपुरूरवाघृतेनाक्तेवृषणंदधाथांगायत्रंछंदोनुप्रजायस्वत्रैष्टुभंजाग
तंछंदोनुप्रजायस्वभवतं॥१॥नः समनसौसमोकसावरेपसौ॥मायज्ञं
हिंसिष्टंमायज्ञपतिंजातवेदसौशिवौभवतमद्यनः॥ अग्नावग्निश्चरतिप्र

सं·प्र·क्र

२३ विंष्टुकृषीणांपुत्रोऽअधिराजएषः॥ स्वाहाकृत्यब्रह्मणातेजुहोमिमादेवा
नांमिथुयाकर्मभागधेयं॥२॥ भवतमकंत्रिं॑नुाञ्च॥७॥ आर्द्दकृतस्यंता 3
देवहविःपात्रोनारभेधर्मामानुषानन्यस्तोषधीभ्यःप्रोक्षाम्यपांपूरुसि
स्वात्तंचित्सदेवं॑हव्यमापोदेवीःस्वदतैनं॑संतेप्राणोवायुनागच्छतां॑सं
यजत्रैरंगानिसंयज्ञपतिराशिषाघृतेनाक्तौपशुंत्रायेथां॑रेवतीर्यज्ञप
तिंप्रियधाविशताउरोअंतरिक्षसजूर्देवेन॥३॥ वातेनास्यहविषस्त्मना
यसि· यजसमस्यतनुवांभववर्षीयोवर्षीयसियज्ञेयज्ञपतिंधाःपृथिव्याःसंपृचः

॥२क्र॥

पाहिनमस्तआतानानर्वाप्रेहिघृतस्यकुल्यामनुसहप्रजयासहरायस्पोषेणा
पोदेवीःशुद्धायुवःशुद्धायूयंदेवाःऊढ्वंःशुद्धावयंपरिविष्टाःपरिवेष्टारोवोभू
यास्म॥२॥देवनचतुश्चत्वारिंशः॥नाद्व॥५॥वाक्तआप्यायतांप्राणस्तआप्याय
तांचक्षुस्तआप्यायतांःश्रोत्रंतआप्यायतांयातेप्राणाञ्छुग्जगामयाश्रोत्रंय चक्षुर्यं
त्तेक्रूरंयदास्थितंतत्तआप्यायतांतत्तएतेनशुंधतांनाभिस्तआप्यायतांपायु
स्तआप्यायतांःशुद्धाश्चरित्राःशमद्भ्यः॥१॥शमोषधीभ्यःशंपृथिव्यैशमहो
भ्यामोषधेत्रायस्वैनंःस्वधितेमैनंःहिंःसीरक्षसांभागोसीदमहंःरक्षोध

२४ मंतमोनयामियोस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मइदमेनमधमंतमोनयामीषेल।
घृतेनद्यावापृथिवीप्रोर्णुवाथामच्छिन्नोरायःसुवीरउर्वंतरिक्षमन्विहिवा
योवीहिस्तोकानांःस्वाहोर्ध्वनभसंमारुतंगच्छतं॥२॥अज्योवीहिपंचेच ३
॥९॥संतेमनंसामनःसंप्राणेनप्राणोजुष्टंदेवेभ्योहव्यंघृतवत्स्वाहैंद्रःप्रा
णोअंगेअंगेनिदेध्यदैंद्रोपानोअंगेअंगेविबोभुवद्देवत्वष्टर्भूरितेसं
मेतुविषुरूपायत्सलक्ष्माणोभवथदेवत्रायंतमवसेसखायोनुत्वामा
तापितरोमदंतुश्रीरस्यग्निस्त्वाश्रीणात्वापःसमरिणन्वातस्य॥१॥त्वा

ऽद्येपृक्ष्णोरꣳस्याऽअपामोषधीनाꣳरोहिष्यैघृतंघृतपावानःपिबतवसां
वसापावानःपिबतान्तरिक्षस्यहविरसिस्वाहालांतरिक्षायदिशःप्रदिशा
आदिशोविदिशाउद्दिशःस्वाहादिग्भ्योनमोदिग्भ्यः॥२॥वातस्याध्राविंः
मूतिश्च॥१०॥समुद्रंगच्छस्वाहान्तरिक्षंगच्छस्वाहादेवꣳसवितारंगच्छ
स्वाहाहोरात्रेगच्छस्वाहामित्रावरुणौगच्छस्वाहासोमंगच्छस्वाहायज्ञं
गच्छस्वाहाछंदांसिगच्छस्वाहाद्यावापृथिवीगच्छस्वाहानभोदिव्यंगच्छ
स्वाहाग्निंवैश्वानरंगच्छस्वाहाद्भ्यस्त्वौषधीभ्योमनोमेहार्दियच्छतनूंत्वचं

सं॰प्र॰म्

२५ पुत्रंनभ्रातरमग्रीयुश्रुगासितमभिन्नोाचयोस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मोधाम्नो
धाम्नोराजंस्ततोवरुणनोमुंचयदापोअघ्नियावरुणेतिशपामहेततोवरु ३
णनोमुंच॥१॥असिषड्डुं॑ऽगनिश्च॥११॥हविष्मतीरिमाआपोहविष्मा
न्देवोअध्वरोहविष्मां॑आविवासतिहविष्मां॑अस्तुसूर्यः॥अग्नेर्वो[म]प
न्नगृहस्यसदसिसादयामिसुम्नायसुम्निनीःसुम्नेमाधत्तेंद्राग्न्योर्भा
गधेयीस्थमित्रावरुणयोर्भागधेयीस्थविश्वेषांदेवानांभागधेयीस्थय
ज्ञेजागृत॥१॥हविष्मतीश्चतुस्त्रिं॑ऽशत॥१२॥हृदेत्वामनसेत्वादिवेत्वा

॥२५॥

सूर्यंयितोर्ध्वमिममध्वरंकृधिदिविदेवेषुहोत्रायछसोमराजन्नेत्यवेरोहमाभि
र्मासंविक्थामात्वाहिंसिषंप्रजास्त्वमुपावरोहप्रजास्त्वामुपावरोहंतुशृणो
त्वग्निःसमिधाहवंमेशृण्वंत्वापोधिषणाश्चदेवीः॥ शृणोतग्रावाणोविदुषोनु
॥१॥ यज्ञंशृणोतुदेवःसविताहवंमे॥ देवीरापोअपांनपाद्यऊर्मिर्हविष्यइंद्रि
यावान्मदिंतमस्तंदेवेभ्यो देवत्राधत्तशुक्रंशुक्रपेभ्यो येषांभागस्थ
स्वाहाकार्षिरस्यपापांमृध्रंसमुद्रस्यवोअक्षित्याउन्नये॥ यमग्नेपृत्सुमर्त्य
मावोवाजेषुयंजुनाः॥ सयंताशश्वतीरिषः॥३॥ नुसप्तचत्वारिंशाच्च॥२॥

त्वमग्नेरुद्रोअसुरोमहोदिवस्त्वंशर्धोमारुतंपृक्षईशिषे।।त्वंवातैररुणैर्यासि
शंगयस्त्वंपूषाविधतःपासिनुत्मना।।आवोराजानमध्वरस्यरुद्रंहोतारं ३
सत्ययजंरोदस्योः।।अग्निंपुरातनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसेकृणु
ध्वं।।अग्निर्होतानिषसादायजीयानुपस्थेमातुःसुरभाउलोके।।युवाक
विःपुरुनिष्ठः।।१।।ऋतावाधर्ताकृष्टीनामुतमध्यइद्धः।।साध्वीमकर्देववीतिं
नोअद्ययज्ञस्यजिह्वामविदामगुह्यां।।सआयुरागात्सुरभिर्वसानोभ
द्रामकर्देवहूतिंनोअद्य।।अक्रंदद्ग्निस्तनयन्निवद्यौःक्षामारेरिहद्वीरुधः

समंजन्॥ सघोडंज्ञोनोविहीमिद्धोऽअरव्यद्रोरोदसीभानुनाभात्यंतः॥ त्वेव

स्तूनिपुर्वणीक॥ २॥ होतर्दोषावस्तोरेरिरेयज्ञियासः॥ क्षामेवविश्वाभुवना

नियस्मिन्त्सः सौभगानिदधिरेपावके॥ तुभ्यंताअंगिरस्तमविश्वाःसुक्षित

यःपृथक्॥ अग्नेकामाययेमिरे॥ अश्यामतंकाममग्नेतवोत्यश्यामरयिंर

यिवःसुवीरं॥ अश्यामवाजमभिवाजयंतोऽश्यामद्युम्नमजराजरंते॥ श्रेष्ठं

यविष्ठभारताग्नेद्युमंतमाभर॥ ३॥ वसोपुरुस्पृहंरयिं॥ सश्वितानस्तन्यतू

रोचनस्थाअजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः॥ यःपावकःपुरुतमःपुरूणिपृथू

२७ न्यग्निरनुयातिभर्वनं ॥ आयुष्टेविश्वतोदधदयमग्निर्वरेण्यः ॥ पुनस्तेप्राण ३
आयतिपरायक्ष्मंसुवामिते ॥ आयुर्दाअग्नेहविषोजुषाणोघृतप्रतीकोघृत षा२
योनिरेधि ॥ घृतंपीत्वामधुचारुगव्यंपितेवपुत्रमभि ॥ ६ ॥ रक्षतादिमं ॥ तस्मै
तेप्रतिहर्यतेजातवेदोविचर्षणे ॥ अग्नेजनामिसुष्टुतिं ॥ दिवस्परिप्रथमंज
ज्ञेअग्निरस्मद्द्वितीयंपरि जातवेदाः ॥ तृतीयमप्सुनृमणाअजस्रमिंधा
नएनंजरतेस्वाधीः ॥ शुचिःपावकवंद्योऽग्नेबृहद्विरोचसे ॥ त्वंघृतेभिराहुतः ॥
दृशानोरुक्मउर्व्याव्यद्यौद्दुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः ॥ अग्निरमृतोअभव

हूयोभिः॥५॥यदेनंद्योरजनयत्सुरेताः॥आयद्विषेनृपतिंतेजआनट्छुचिरेतो

निषिक्तंद्यौरभीके॥अग्निःशर्धमनवद्यंयुवानंस्वाधियंजनयत्सूदयच्च॥स

तेजीयसामनसात्वोतउतशिक्षस्वपत्यस्यशिक्षोः॥अग्नेरायोनृतमस्यप्रभू

तौभूयामतेसुष्टुतयश्चवस्वः॥अग्नेसहन्तमाभरद्युम्नस्यप्रासहारयिं॥विश्वायः भं

॥६॥चर्षणीरभ्यासावाजेषुसासहत्॥तमग्नेपृतनाषहंरयिंसहस्वआ

भर॥त्वंहिसत्योअद्भुतोदातावाजस्यगोमतः॥उक्षान्नायवशान्नायसोमपृ

ष्ठायवेधसे॥स्तोमैर्विधेमाग्नये॥वद्माहिसूनोअस्यद्मसद्वाचक्रेअग्निर्जनु

२८ षाड्मांनं॥ सत्वंनर्ऊर्जसन ऊर्जंधाराजेवजेरवृकेक्षेष्यंतः॥ अग्नआयूंःषि॥
॥७॥ पवस्वआसुवोर्जमिषंचनः॥ आरेबाधस्वदुच्छुनां॥ अग्नेपवस्वस्वपाअ
स्मेवर्चःसुवीर्यं॥ दधत्पोषंःरयिंमयि॥ अग्नेपावकरोचिषामंद्रयादेवजिह्व
या॥ आदेवान्वक्षियक्षिच॥ सनःपावकदीदिवोऽग्नेदेवाःइहावह॥ उपयज्ञ
ंहविश्चनः॥ अग्निःशुचिव्रततमःशुचिर्विप्रःशुचिःकविः॥ शुचीरोचतआ
हुतः॥ उदग्नेशुचयस्तवशुक्राभ्राजंतईरते॥ तवज्योतींषिअर्चयः॥ ५४ ३पुरुनि
ष्ठःपुर्वणीकभराभिवयोभिर्यआयूंःषिविप्रःशुचिश्चतुर्देवाच॥१४॥ देव

स्यरक्षोहणोविभूस्त्वः सोमात्यन्यानगांपृथिव्यादूषत्वाद्देवाके सांतेसमुद्र

ःहविष्मतीर्द्देवलमग्निरुद्रश्चतुर्दन्नि॥ १९॥ देवस्यगुमध्येहविष्मतीःपवसएक

त्रिंशान्॥ २॥ हरिः ओंम्॥ श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु॥ ७॥ ॥ ७॥ हरिः ॥ ७॥ ओंम

आदद्ग्रावास्यध्वरंकृद्देवेभ्योगंभीरमिमंमध्वरंकृध्युत्तमेनंपविनेंद्रायसोमंसु म

षुतंमधुमंतंपयस्वंतंवृष्टिवनिमिंद्रायत्वावृत्रघ्नइंद्रायत्वावृत्रतुरइंद्रायत्वाभि

मातिघ्नइंद्रायत्वादित्यवंतइंद्रायत्वाविश्वदेव्यावतेश्वात्रास्थरुद्रत्तुरोराधोगू

र्त्ताअमृतस्यपत्नीस्तादेवीर्देवत्रेमंयज्ञंधत्तोपहूँतायुष्माकं॥ १॥ सोमःपिबतु

ताःसोमस्यपिबतोपहू

सं·प्र·४

२९ यत्तेसोम दिविज्योतिर्यत्पृथिव्यांयदुरावंतरिक्षेतेनास्मैयजमाना ४
योरूरायाकृध्यधिदात्रेवोचाधिषणेवीडूसतीवीडयेथामूर्जंदधाथामूर्जंमे
धत्तंमावांहिंसिषंमामाहिंसिष्टंप्रागपागुदगधराक्तास्त्वादिशआधा
वंत्वंबनिष्वर॥ यत्तेसोमादाभ्यन्नामजागृवितस्मैतेसोमसोमायस्वाहा॥१॥
॥२॥युष्माकं:स्वरयत्तेनदत्त्व॥ वाचस्पतयेपवस्ववाजिन्वृषावृष्णोअंः
शुभ्यांगभस्तिपूतोदेवोदेवानांपवित्रमसियेषांभागोसितेभ्यस्त्वास्वांकृतो
सिमधुमतीर्नइषस्कृधिविश्वेभ्यस्त्वेंद्रियेभ्योदिव्येभ्यःपार्थिवेभ्योमन

॥२९॥

सुभवः सूर्याय

स्वाष्टूर्वंतरिक्षमन्विहिस्वाहात्वाऽदेवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यएषतेयोनिःप्राणाय
त्वा॥१॥वाचःसप्तचत्वारिंशत्॥२॥उपयामगृहीतोस्यंतर्यच्छमघवन्पाहि
सोममुरुष्यरायःसमिषोयजस्वांतस्तेदधामिद्यावापृथिवीअंतरुर्वंतरिक्षं
सजोषादेवैरवरैःपरैश्चांतर्यामेमघवन्मादयस्वस्वांकृतोसिमधुमतीर्नइष
स्कृधिविश्वेभ्यस्त्वेंद्रियेभ्योदिव्येभ्यःपार्थिवेभ्योमनस्त्वाष्टूर्वंतरिक्षमन्विहि
स्वाहात्वासुभवःसूर्यायदेवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यएषतेयोनिरपानायत्वा॥१॥
देवेभ्यःसप्त च॥२॥आवायोभूषशुचिपाउपनःसहस्रंतेनियुतोविश्ववार॥

३० उपोतेअंधोमद्यमयामियस्यदेवदधिषेपूर्वपेयं॥ उपयामगृहीतोसिवाय
वेत्वेंद्रवायूइमेसुताः॥ उपप्रयोभिरागतमिंदवोवामुशंतिहि॥ उपयामगृही ४
तोसींद्रवायुभ्यांत्वैषतेयोनिःसजोषोभ्यांत्वा॥ आवायोत्रिंचत्वारिंशत्॥ ८
अयंवांमित्रावरुणासुतःसोमऋतावृधा॥ ममेदिहश्रुतंहवं॥ उपयामगृ
सि हीतोमित्रावरुणाभ्यांत्वैषतेयोनिर्ऋतायुभ्यांत्वा॥ १॥ अयंवांविंशतिः॥ ९
यावांकशामधुमत्यश्विनासूनृतावती॥ तयायज्ञंमिमिक्षतं॥ उपयामगृ
हीतोस्यश्विभ्यांत्वैषतेयोनिर्माध्वीभ्यांत्वा॥ १॥ यावांसप्तदश॥ १०॥ प्रातर्यु

जोविमुञ्चेथामश्विनावेहगच्छतं॥ अस्यसोमस्यपीतये॥ उपयामगृहीतोस्यश्वि
भ्यांत्वैषतेयोनिरश्विभ्यांत्वा॥१॥ प्रातर्युजौविकान्नविꣳशतिः॥७॥ अयंवेनश्चो
दयत्पृश्निगर्भाज्योतिर्जरायूरजसोविमाने॥ इममपाꣳसंगमेसूर्यस्यशिशुं
नविप्रामतिभीरिहन्ति॥ उपयामगृहीतोसिशण्डायत्वैषतेयोनिर्वीरतांपाहि॥
अयंवेनःपंचविꣳशतिः॥८॥ तंप्रत्नथापूर्वथाविश्वथेमथाज्येष्ठतातिंबर्हिषदꣳ
सुवर्विदंप्रतीचीनंवृजनंदोहसेगिराशुंजयंतमनुयासुवर्धसे॥ उपयामगृही
तोसिमर्कायत्वैषतेयोनिःप्रजाःपाहि॥१॥ तंप्रत्नथाषड्विꣳशतिः॥९॥ येदेवासोदिव्य शतिः॥

३९ कादशास्थपृथिव्यामध्येकादशास्थाप्सुषदोमहिनैकादशास्थतेदेवायज्ञमि
मंजुषध्वमुपयामगृहीतोस्याग्रयणोसिस्वाग्रयणः।जिन्वयज्ञंजिन्वयज्ञ ४
पतिमभिसवनापाहिविष्णुस्त्वांपातुविशंत्वंपाहीन्द्रियेणैषतेयोनिर्विश्वे
भ्यस्त्वादेवेभ्यः॥ येदेवास्त्रिंचत्वारिंशत्॥१०॥ त्रिंशत्त्रयश्चगणिनोरुजं
तोदिवंरुद्राःपृथिवींचसचन्ते॥एकादशासोअप्सुषदःसुतंसोमंजुषन्ता
ंसवनायविश्वे॥ उपयामगृहीतोस्याग्रयणोसिस्वाग्रयणः।जिन्वयज्ञंजि
न्वयज्ञपतिमभिसवनापाहिविष्णुस्त्वांपातुविशंत्वंपाहीन्द्रियेणैषतेयोनि

विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः ॥ त्रिंशद्द्विचत्वारिंशत् ॥ ११ ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रा
यत्वाबृहद्वतेवयस्वतउक्थायुवंयत्तइन्द्रबृहद्वयस्तस्मैत्वाविष्णवेत्वैषतेयो
निरिन्द्रायत्वोक्थायुवे ॥ १ ॥ उपयामगृहीतोद्वाविंशतिः ॥ १२ ॥ मूर्धानंदि
वोअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतआजातमग्निं ॥ कविंसम्राजमतिथिंजना
नामासन्नापात्रंजनयन्तदेवाः ॥ उपयामगृहीतोसिध्रुवोसि
ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणांध्रुवतमोच्युतानामच्युतक्षित्तमएषतेयोनिर्वै
श्वानराय ॥ १ ॥ मूर्धानंपञ्चविंशतिः ॥ १३ ॥ मधुश्चमाधवश्चशुक्रश्च

32 भुचिश्चनभंश्चनभस्यंश्चेषश्चोर्ज्ज श्चसहंश्चसहस्यंश्चतपंश्चतपस्यं
श्चोपयामगृहीतोसिसंसर्पोस्यंहस्पत्यायत्वा॥१॥ मधुश्चित्रिंःशत्॥ ४
॥१४॥ इंद्राग्नीआगतंसुतंगीर्भिर्नभोवरेण्यं॥ अस्यपातंधियेषिता॥ उप
यामगृहीतोसीन्द्राग्निभ्यांत्वैषतेयोनिरिंद्राग्निभ्यांत्वा॥ इंद्राग्नीविंःशतिः॥
॥१५॥ ओमासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासआगत॥ दाश्वांसोदाशुषःसु
तं॥ उपयामगृहीतोसिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यएषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवे
भ्यः॥१॥ ओमासोविंःशतिः॥१६॥ मरुत्वंतंवृषभंवावृधानमकवारिंदि

व्यंः शासमिन्द्रं ॥ विश्वासाहमवसेनूतनायोग्रंः सहोदामिहतंः हुवेम ॥
उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वतएषतेयोनिरिन्द्रायत्वामरुत्वते ॥ १ ॥
॥ मरुत्वन्तः षड्विंःशतिः ॥ १७ ॥ इन्द्रमरुत्वइहपाहिसोमंयथाशार्यातेअ
पिबः सुतस्य ॥ तवप्रणीतीतवशूरशर्मन्नाविवासन्तिकवयः सुयज्ञाः ॥ उ
पयामगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वतएषतेयोनिरिन्द्रायत्वामरुत्वते ॥ १ ॥ इ
न्द्रमरुत्वएकान्नत्रिंःशत ॥ १८ ॥ मरुत्वांः इन्द्रवृषभोरणायपिबासोममनु
ष्वधंमदाय ॥ आसिञ्चस्वजठरेमध्वऊर्मिन्त्वंः राजासिप्रदिवः सुतानां ॥

33 उपयामगृहीतोसींद्रायत्वामरुत्वतएषतेयोनिरिंद्रायत्वामरुत्वते॥१॥
मरुत्वानेकांनविंः॥त्रातु॥१९॥महाँ२ इंद्रोयओजसापर्जन्योवृष्टिमाँ२
इव॥स्तोमैर्वत्सस्यवावृधे॥उपयामगृहीतोसिमहेंद्रायत्वैषतेयोनिर्महें
द्रायत्वा॥१॥महानेकान्नविंः॥शतिः॥२०॥महाँ२ इंद्रोनृवदाचर्षणिप्रा उ
तद्विबर्हाअमिनःसहोभिः॥अस्मद्र्यग्वावृधेवीर्यायोरुःपृथुःसुकृतः
कर्तृभिर्भूत्॥उपयामगृहीतोसिमहेंद्रायत्वैषतेयोनिर्महेंद्रायत्वा॥१॥
महांन्नृवत्षड्विंःशतिः॥२१॥कदाचनस्तरीरसिनेंद्रसश्चसिदाशुषे॥उ ४

पोपेन्नुमघवन्भूयइन्नुतेदानंदेवस्यपृच्यते ॥ उपयामगृहीतोस्यादित्येभ्यस्त्वा ॥
कदाचनप्रयुच्छस्युभेनिपासिजन्मनी ॥ तुरीयादित्यसवनंतइंद्रियमातस्था
वमृतंदिवि ॥ यज्ञोदेवानांप्रत्येतिसुम्नमादित्यासोभवतामृडयंतः ॥ आवोर्वा
चीसुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्यावरिवोवित्तरासत् ॥ विवस्वआदित्यैषतेसोमपी
थस्तेनमंदस्वतेनतृप्यतृप्यास्मतेवयंतर्पयितारोयादिव्यावृष्टिस्तयात्वाश्री
णामि ॥ १ ॥ वःसप्तविंशतिश्च ॥ २२ ॥ वाममद्यसवितर्वाममुश्वोदिवेदिवेवाम
मस्मभ्यंसावीः ॥ वामस्यहिक्षयस्यदेवभूरेरयाधियावामभाजःस्याम ॥ उपया

या

३४ मगृहीतोसिदेवायत्वासवित्रे॥१॥वामंचतुर्विंशतिः॥२३॥अदब्धेभिःसवि
तःपायुभिष्ट्वंशिवेभिरद्यपरिपाहिनोगयं॥हिरण्यजिह्वःसुवितायनव्य ४
सेरक्षामाकिर्नोअघशंसईशत॥उपयामगृहीतोसिदेवायत्वासवित्रे॥
अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥२४॥हिरण्यपाणिमूतयेसवितारमुपह्वये॥स
चेत्तादेवतापदं॥उपयामगृहीतोसिदेवायत्वासवित्रे॥१॥हिरण्यपाणिंच
तुर्दश॥२५॥सुशर्मासिसुप्रतिष्ठानोबृहदुक्षेनमएषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः॥१॥सुशर्माद्वादश॥२६॥बृहस्पतिसुतस्यतइंदोइंद्रियावतःपत्नी

७ वंतंग्रहंगृह्णाम्यग्ना३इपत्नीवाः३ सजूर्देवेनत्वष्ट्रासोमंपिबस्वाहा॥३॥ बृह
स्पतिसुतस्यपंचदश॥२७॥ हरिरसिहारियोजनोहर्योस्थातावज्रस्यभर्त्ताप्र
श्नेः प्रेतानस्येतद्दवसोमस्ययजुषस्तुतस्तोमस्यहरिवंतंग्रहंगृह्णामिहरीस्थह
र्योर्धानाः सहसोमाइंद्रायस्वाहा॥३॥ हरिरसिषड्विंशतिः॥२८॥ अग्नआयूं
षिपवसआसुवोर्जमिषंचनः॥ आरेबाधस्वदुच्छुनां॥ उपयामगृहीतोस्यग्नये
त्वातेजस्वतएषतेयोनिरग्नयेत्वातेजस्वते॥ अग्नआयूंषित्रयोविंशतिः॥
॥२९॥ उत्तिष्ठन्नोजसासहपीत्वाशिप्रेअवेपयः॥ सोममिंद्रचमूसुतं॥ उपया

३५ मगृहीतोसींद्रायत्वौजस्वतएषतेयोनिरिंद्रायत्वौजस्वते॥१॥उत्तिष्ठन्नेकविं
शतिः॥२०॥तरणिर्विश्वदर्शतोज्योतिष्कृदसिसूर्य॥विश्वमाभासिरोचनं॥उपया
मगृहीतोसिसूर्यायत्वाभ्राजस्वतएषतेयोनिःसूर्यायत्वाभ्राजस्वते॥१॥त ४
रणिर्विंशतिः॥२१॥आप्यायस्वमदिंतमसोमविश्वाभिरूतिभिः॥भवानःस
प्रथस्तमः॥१॥आप्यायस्वनव॥२२॥ईयुष्टेयेपूर्वतरामपश्यन्व्युच्छंतीमुषसं
मर्त्यासः॥अस्माभिरूनुप्रतिचक्ष्याभूदोतेयंतियेअपरीषुपश्यान्॥१॥ई
युरकान्नविंशतिः॥२३॥ज्योतिष्मतींत्वासादयामिज्योतिष्कृतंत्वासादया

मि ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलंतीं त्वा सादयामि मल्म
लाभवंतीं त्वा सादयामि दीप्यमानां त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयामि अज
स्रां त्वा सादयामि बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयंतीं त्वा सादयामि जाग्रतीं
त्वा सादयामि ॥ १ ॥ ज्योतिष्मतीः षड्ऋचः ॥ २४ ॥ प्रयासाय स्वाहा आयासाय
स्वाहा वियासाय स्वाहा संयासाय स्वाहा उद्यासाय स्वाहा अवयासाय स्वाहा शु
चे स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा सर्व
स्मै स्वाहा ॥ १ ॥ प्रयासाय चतुर्विंशतिः ॥ २५ ॥ चित्तं संतानेन भवं यक्ना

३९ रुद्रंतलिम्नापशुपतिंस्थूलहृदयेनाग्निंहृदयेनरुद्रंलोहितेनशर्वंमतस्ना
भ्यांमहादेवमंतःपार्श्वेनौषिष्ठहनंशिंगीनिकोश्याभ्यां॥९॥ चित्रमष्टादश॥ ४
२६॥ आतिष्ठवृत्रहन्रथंयुक्तातेब्रह्मणाहरी॥ अर्वाचीनंसुतेग्रावाकृणोतु मनो
वग्नुना॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिंद्रायत्वाषोडशि
ने॥१॥ आतिष्ठषड्विंशतिः॥२७॥ इंद्रमिद्धरीवहतोप्रतिधृष्टशवसमृषीणां
चस्तुतीरुपयज्ञंचमानुषाणां॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाषोडशिनएषते
योनिरिंद्रायत्वाषोडशिने॥१॥ इंद्रमिद्धरीविंशतिः॥२८॥ अ सावि सोम इंद्र

तेनाविश्वधृक्ष्मवागहि॥ आलोप्याल्किंद्रियं रजः सूर्यनरश्मिभिः॥ उपयाम
गृहीतोसीद्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिंद्रायत्वाषोडशिने॥१॥ असौविस
प्रविंन्नानिः॥ ३९॥ सर्वस्यप्रतिशीवरीभूमिस्त्वोपस्थआधित॥ स्योनास्मै
सुषदाभवयछास्मैशर्मसप्रथाः॥ उपयामगृहीतोसीद्रायत्वाषोडशिनएष
तेयोनिरिंद्रायत्वाषोडशिने॥१॥ सर्वस्यषाडुंन्नानिः॥ ४०॥ महाँइंद्रोवज्र
बाहुःषोडशीशर्मयछतु॥ स्वस्तिनोमघवाकरोतुहंतुपाप्मानंयोस्मान्द्वे
ष्टि॥ उपयामगृहीतोसीद्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिंद्रायत्वाषोडशिने॥

३७ ॥३॥ मुहान्सइंद्रं नाति॥ ४१॥ सजोषाइंद्रसगणोमरुद्भिः सोमंपिबवृत्र
हंछूरविद्वान्॥ जहिशत्रूँ रपमृधोनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः॥ उ ४
पयामगृहीतोसीद्रायलाषाडग्निनएषतेयोनिरिंद्रायलाषाडग्निने॥ ३॥
सजोषाग्निः नाल॥ ४२॥ उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः॥ दृशेविश्वा
यसूर्यं॥ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः॥ आप्राद्या
वापृथिवीअंतरिक्षं सूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च॥ अग्नेनयसुपथारा
येअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान्॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभू

यिष्वांतेनमंतुक्तिं विधेमं॥ दिवंगछसुवःपतरूपेण॥१॥ वोरूपमभ्येमिवयसा
वयः॥ तुथोवोविश्ववेदाविभजतुवर्षिष्ठेअधिनाके॥ एतत्तेअग्नेराधऐतिसो
मच्युतंतन्मित्रस्यपथानयर्तस्यपथाप्रेतचंद्रदक्षिणायज्ञस्यपथासुविता
नयंतीब्राह्मणमद्यराध्यासमृषिमार्षेयंपितृमंतंपैतृमत्यंसुधातुदक्षिणं
विसुवःपश्यव्यंतरिक्षंयतस्वसदस्यैरस्मद्दात्रादेवत्रागछतमधुमतीःप्र
ता२ दातारमाविशतानवहायास्मान्देवयानेनपथेतसुकृतांलोकेसीदततन्नःस
ःस्कृतं॥२॥ रूपेणसदस्यैरध्वादश्वाच॥४२॥ धातारातिःसवितेदंजुषंतां

३८ प्रजापतिर्निधिपतिर्नोअग्निः॥ त्वष्टाविष्णुःप्रजयासंरराणोयजमाना
यद्रविणंदधातु॥ समिन्द्रणोमनसानेषिगोभिःसंसूरिभिर्मघवन्संस्व
स्त्या॥ संब्रह्मणादेवकृतंयदस्तिसंदेवानांसुमत्यायज्ञियानां॥ संव
र्चसापयसासंतनूभिरगन्महिमनसासंशिवेन॥ त्वष्टानोअत्रवरिवः
कृणोतु॥३॥ अनुमार्ष्टुतन्वोयद्विलिष्टं॥ यद्यत्वाप्रयतियज्ञेअस्मिन्न
ग्नेहोतारमवृणीमहीह॥ ऋधगयाऋधगुताशमिष्ठाः प्रजानन्यज्ञमुपया
हिविद्वान्॥ स्वगावोदेवाःसदनमकर्मयआजग्मसवनेदंजुषाणाः॥ ज

क्षिवाꣳसःपपिवाꣳसश्चविश्वेस्मेधत्तवसवोवसूनि॥ यानावहउशतोदे
वदेवांस्तान्॥२॥ प्रेरयस्वे अग्नेसधस्थे॥ वहमानाभरमाणाहवीꣳषिव
सुंघर्मंदिवमातिष्ठतानु॥ यज्ञयज्ञंगच्छयज्ञपतिंगच्छस्वांयोनिंगच्छस्वा
हैषतेयज्ञोयज्ञपतेसहसूक्तवाकःसुवीरःस्वाहादेवागातुविदोगातुंवित्वा
गातुमितमनसस्पतइमन्नोदेवदेवेषुयज्ञꣳस्वाहावाचिस्वाहावातेधाः॥
॥३॥ कृणोतुतान्प्राचेतारिꣳनाम्ब॥ ४४॥ उरुꣳहिराजावरुणश्चकारसू
र्यायपंथामन्वेतवाउ॥ अपदेपादाप्रतिधातवेकरुतापवक्ताहृदयाविधे

३९ श्विनं॰॥ शतंतेराजंभिषजः सहस्रंमूर्वीगंभीरासुमतिष्टेअस्तु॥ बाधस्वदू
रेनिर्ऋतिंपराचैः कृतंचिदेनः प्रमुमुग्ध्यस्मत्॥ अपिष्ठितोवरुणस्यपा
शो॰ग्नेरनीकमपआविवेश॥ अपांनपात्प्रतिरक्षंनसुर्यंदमेदमे॥१॥ स
मिधंयक्ष्यग्ने॰॥ प्रतितेजिह्वाघृतमुच्चरण्यत्समुद्रेतेहृदयमप्स्वंतः॥ सं ४
त्वाविशंत्वोषधीरुतापोयज्ञस्यत्वायजपतेहविर्भिः॥ सूक्तवाकेनंमोवा
केनविधेमावभृथनिचंकुणनिचेरुरसिनिचंकुणावदेवैर्देवकृतमेनो
याऽवमर्त्यैर्मर्त्यकृतंसुरारानोदेवरिषस्पाहि सुमित्रानआपओषध

यः॥२॥ संतुदुर्मित्रास्तस्मैभूयासुर्योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मोदेवीरापएष
वोगर्भस्तंवः सुप्रीतंᳲसुभृतमकर्मदेवेनेःषुसुकृतोब्रूतात्प्रतियुतोवरुण
स्यपाशः प्रत्यस्तोवरुणस्यपाशःएधोस्येधिषीमहिसमिदसितेजोसिते
जोमयिधेह्यपोअन्वचारिषंᳲरसेनसमसृक्ष्महि॥ पयस्वाᳲंअग्नआग
मंतंमासᳲंसृजवर्चसा॥३॥ इमेदमओषधयआषट्च॥४८॥ यस्त्वाहृ
दाकीरिणामन्यमानोमर्त्यंमर्त्योजोहवीमि॥ जातवेदोयशोअस्मासुधे
हिप्रजाभिरग्नेअमृतत्वमश्यां॥ यस्मैत्वंसुकृतेजातवेदउलोकमग्नेकृ

४० पावकस्योतनं॥ अश्विनः सपुत्रिणं वीरवंतं गोमंतः रयिन्नशते स्वस्ति॥ त्वे
सुपुत्र शवसो वृत्रन्कामकातयः॥ न त्वामिंद्रातिरिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम ४
इंद्रं ममाद नीथेनीथे मघवानं॥१॥ सुतासः॥ यदीं सबाधः पितरं न पुत्राः
समानदक्षा अवसे हवंते॥ अग्ने रसेन तेजसा जातवेदो विरोचसे॥ रक्षोहा
मीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषं रसेन समसृक्ष्महि॥ पयस्वां अग्न आ
गमं तं मा सं सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिर्हि कमस्यग्ने विभावसुः॥ स्याम ते
सुमतावपि॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मंदे॥२॥ अध्वरेषु राजन्॥ त्व

यावाजेवाजयंनोजयेमाभिष्यामपृत्सुतीर्मर्त्यानां॥ त्वामग्नेवाजसातमंवि
प्रावर्धंतिसुष्टुतं॥ सनोरास्वसुवीर्यं॥ अयंनोअग्निर्वरिवःकृणोत्वयंमृधःपु
रएतुप्रभिंदन्॥ अयंशत्रून्जयतुजर्हृषाणोयंवाजंजयतुवाजसातौ॥ अ
ग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाड्जुह्वास्यः॥ त्वंह्यग्नेअ
ग्निनाविप्रोविप्रेणसन्सता॥ सखासख्यासमिध्यसे॥ उदग्नेशुचयस्तववि
ज्योतिषा॥ १०६ २॥ मघवानंमंदेत्वायेन्द्रतुर्द्विञ्च॥ ४६॥ वाचःप्राणायत्वा॥ उप
यामगृहीतोस्यपानायत्वा॥ आवायोवायवेसजोषोभ्यांत्वा॥ अयमृतायु

भ्यांत्वा॥ यावांमश्विभ्यांमाध्वीभ्यांत्वा॥ प्रातर्युजावश्विभ्यांत्वा॥ अयंवेनःशं
डायत्वैषतेयोनिर्वीरतांपाहि॥ तंमर्कायत्वैषतेयोनिःप्रजाःपाहि॥ येदेवा
स्त्रिं॥ त्वादाग्रयणोसिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः॥ उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाबृ
धायुवे॥ मूर्धानमग्नयेत्वावैश्वानराय॥ मधुश्चसं॰सर्पः॥ इंद्राग्नीइंद्राग्नि
भ्यांत्वा॥ ओमासोविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः॥ मरुत्वंतंचर्षणींद्रायत्वामरुत्वते॥
महांइंद्रमहेंद्रायत्वा॥ कदाचनादित्येभ्यस्त्वा॥ कदाचनस्तरीर्विवस्वआदि
त्य॥ इंद्रं॰शुचिरपः॥ वामंचर्षणिदेवायत्वासवित्रे॥ सुशर्माविश्वेभ्यस्त्वा

देवेभ्यः॥ बृहस्पतिस्त्वष्टासोमंपिबस्वाहा॥ हरिरसिसहसोमाइंद्रायस्वा
हा॥ अग्नआयूंषिअग्नयेत्वातेजस्वते॥ उत्तिष्ठंनिंद्रायत्वौजस्वते॥ तरणिः
सूर्यायत्वाभ्राजस्वते॥ आतिष्ठाद्याः षडिंद्रायत्वाषोडशिने॥ उदुत्यंचित्र
मग्नेनयद्दिवंगछ। उरुमायुष्टयद्देवामुमुग्धि। अग्नाविष्णूसुमुक्तं॥ यस
त्वासुष्टुतं॥ त्वमग्नेसुष्टुतिं॥ परावेपंन्यः॥ देवावयदेवाः पंक्तयो॥ परावेसवा
चं॥ भूमिर्लोकः सलोकः॥ विष्णोरुद्दुत्तममन्नंपतेपुनस्त्वादित्याः॥ आदेवा
नसमतयउपयामगृहीतोस्यावायोअयंवांयावोग्नानर्युजावयंवेनस्तं

४२ मलभुयेदेवास्त्रिः ञादुपयामगृहीतोसिमूर्द्धानंमधुश्चेंद्राग्नीत्र्योमा
सोमरुत्वंतमिंद्रमरुत्वोमरुत्वान्महान्महांन्वक्रदावामभद्रक्यौभिर्हि ४
रण्ययपापिःसुशर्मावृहस्पतिर्हरिरस्यमंतुन्निर्बुलरपितराप्यायस्वयुरे
यज्योतिर्भर्तीमयासायचित्रमातिष्ठचंद्रमसाविसर्वस्यमहान्महोषाद
द्दत्यंधातारुःहियस्तापरूचेलारिःन्नात्॥ ४६॥ आदित्येदेवामहान्
त्रिष्टुप्सर्वस्यसंतुदुर्मित्राश्चतुःपंचाशत्॥ ५४॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णा
र्पणमस्तु॥ श्री॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ श्रीपरमेश्वरप्रसन्नोभव॥ श्रीराम

हरिः ओं॥ देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ वामं वसु सन्न्य
दधतेदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत तेनापाक्रा
मत्तद्देवा विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन्तदस्य सहसाऽदित्सन्त सोऽरोदी
द्यदरोदीत्तद्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्र्वशीयत तत्॥१॥ रजतं हिरण्यमभव
त्तस्माद्रजतं हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुजं हि यो बर्हिषि ददाति पुराऽस्य सं
वत्सराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्बर्हिषि न देयः सोऽग्निरब्रवीद्भाग्यसान्यथ व इदमिति ग्निर
पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नृध्नवत्खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्नि

४३ मादध्याताद्इतितंपूषाधत्ततेन॥२॥पूषार्ध्नोत्तस्मात्पौष्णाःपशवउच्यंतेतं
त्वष्टाधत्ततेनत्वष्टार्ध्नोत्तस्मात्त्वाष्ट्राःपशवउच्यंतेतंमनुराधत्ततेनमनुरा
र्ध्नोत्तस्मान्मानव्यःप्रजाउच्यंतेतंधाताधत्ततेनधातार्ध्नोत्संवत्सरोवैधा
तातस्मात्संवत्सरंप्रजाःपशवोनुप्रजायंतेयएवंपुनराधेयस्यर्धिंवेद
॥३॥ऋध्नोत्येवयोस्यैवंबंधुतांवेदबंधुमान्भवतिभागधेयंवाअग्निरा
हितइच्छमानःप्रजांपशून्यजमानस्योपदोद्रावोद्वास्यपुनरादधीतभा
गधेयेनैवैनंसमर्धयत्यथोशांतिरेवास्यैषापुनर्वस्वोरादधीतैतद्वैपु

नराधेयस्यनक्षत्रंयत्पुनर्वसूस्वायामेवैनंदेवतायामाधायब्रह्मवर्च
सीभवतिदर्भैरादधात्ययातयामत्वायदर्भैरादधात्यद्भ्यएवैनमोषधी
भ्योवरुध्याधत्तेपंचकपालःपुरोडाशोभवतिपंचवाऋतवऋतुभ्यएवैन
मवरुध्याधत्ते॥६॥अन्वीयततेनवर्द्धदर्भैःपंचविंशतिश्च॥३॥परावा
एषयज्ञंपशून्वपतियोग्निमुद्वासयतेपंचकपालःपुरोडाशोभवतिपां
क्तोयज्ञःपांक्ताःपशवोयज्ञमेवपशूनवरुंधेवीरहावाएषदेवानांयोग्नि
मुद्वासयतेनवाएतस्यब्राह्मणाऋतायवःपुरान्नमक्षन्पंक्त्योयाज्या

४४ नुवाक्याभवंतिपांक्तोयज्ञःपांक्तःपुरुषोदेवानेववीरंनिरवदायाग्निंपु
नरा॥१॥धत्तेशताक्षराभवंतिशतायुःपुरुषःशतेंद्रियआयुष्येवेंद्रिये
प्रतितिष्ठतियद्वाअग्निराहितोनर्ध्येतज्यायोभागधेयंनिकामयमानो
यदाग्नेयःसर्वंभवतिसैवास्यर्द्धिःसंवाएतस्यगृहेवाक्सृज्यतेयोग्निमु
द्वासयतेसवाचंसंसृष्टांयजमानईश्वरोनुपराभवितोर्विभक्तयोभ
वंतिवाचोविधृत्यैयजमानस्यापराभावाय॥२॥विभक्तिंकरोतिब्रह्मै
वतदकरुपांशुयजतियथावामंवसुविविदानोगूहतितादृगेवतदग्नि

प्रतिस्विष्टकृतं निराह यथा वामं वसुविविदानः अकामो जिगमिषति ता
दृगेव तद्धिमंक्ति मुक्त्वा प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो
वै पुरोडाशः पशवो वा एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती ॥ ७ ॥ जु
होति यजमानमे वोभयतः पशुभिः परिगृह्णाति कृतयजुः संभृतसं
भार इत्याहुर्न संभृत्याः संभारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो खलु संभृत्या ए
लं वसंभाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृध्यै पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यू
तं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनड्वान्पुनराधेयस्य समृध्यै सप्त ते अग्ने समिधः स

सं.प्र.५

४५ भाङ्गिद्धाइत्यग्निहोत्रंजुहोतियत्रंयत्रैवास्यन्यक्तंततः॥ ४॥ एवैनमवरुं
वा धेवीरहावाएषदेवानांयोग्निमुद्वासयतेतस्यवरुणएवर्णयादग्निवारु ४
णमेकादशकपालमनुनिर्वपेत्तंचैवहंतियश्चास्यर्णयात्तौभागधेये
नप्रीणातिनार्त्तिमार्च्छतियजमानः॥ ५॥ आपरंभावायपुरोडाशंमेते
आकुतीनतः पट्त्रिंशन्नाम॥ २॥ भूमिर्भूम्नाद्यौर्वरिणांतरिक्षंमहित्वा॥
उपस्थेतेदेव्यदितेग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे॥ आयंगौः पृश्निरक्रमीद
सनन्मातरंपुनः॥ पितरंचप्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्धामविराजतिवाक्पतंगा

॥४५॥

यत्रोग्निये॥ मर्त्यस्यबहुद्युभिः॥ अस्यप्राणादपानत्यंतश्चरतिरोचना॥
व्यख्यन्महिषःसुवः॥ यत्वा॥१॥ क्रुद्धः परोवपमन्युनायदवर्त्या॥ सुक
ल्पमग्नेतत्तवपुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत्तेमन्युपरोप्तस्यपृथिवीमनुद
ध्वसे॥ आदित्याविश्वेतद्देवावसवश्चसमाभरन्॥ मनोज्योतिर्जुषता
माज्यंविछिन्नंयज्ञंसमिमंदधातु॥ बृहस्पतिस्तनुतामिमन्नोविश्वे
देवाइहमादयंतां॥ सप्ततेअग्नेसमिधःसप्त [illegible] जिह्वाःसप्त॥२॥ ऋ
षयःसप्तधामप्रियाणि॥ सप्तहोत्राःसप्तधात्वायजंतिसप्तयोनीरापृ

४६ पास्याघृतेन॥ पुनरूर्जानिवर्त्तस्व पुनरग्न इषायुषा॥ पुनर्नःपाहिवि
श्वतः॥ सहरय्यानिवर्त्तस्वाग्नेपिन्वस्वधारया॥ विश्वप्स्न्यावि श्वत ५
स्परि॥ लेकःसलेकःसुलेकःस्तेन आदित्या आज्यंजुषाणावियंतु
केतःसकेतःसुकेतस्तेन आदित्या आज्यंजुषाणावियंतुविवस्वाँ
अदितिर्देवजूतिस्तेन आदित्या आज्यंजुषाणावियंतु॥ २॥ स्वाजिह्वाः
सप्तसुकेतस्तेनुरत्रयोदनाच्च॥ ३॥ भूमिर्भूम्नाद्यौर्वरिणास्याहाग्निषु
वैनमाधत्तसर्पविज्ञीयंतोमन्यंतसएतंकसर्णीरिःकाद्रवेयोमंत्रमप

॥५६

न्यक्ततोवैतेजीर्णास्तनूरपाघ्नतसर्पराज्ञियाऋग्भिर्गार्हपत्यमादधा
तिपुनर्नवमेवैनमजरंकृत्वाधत्तेथोपूतमेवपृथिवीमन्नाद्यन्नोपानम
त्सैतं॥१॥मंत्रमपश्यत्ततोवैतामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञियाऋग्भि
र्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथोअस्यामेवैनंप्रतिष्ठितमाधत्ते
यत्वाक्रुद्धःपरोवपेत्याहापह्नुतएवास्मैतत्पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याहसमि
न्धएवैनंयत्तेमन्युपरोप्तस्येत्याहदेवताभिरेव॥२॥एनंसंभरतिविवाए
तस्ययज्ञश्छिद्यतेयोग्निमुद्वासयतेबृहस्पतिवत्यर्चोपतिष्ठतेब्रह्मवैदे

४८ वानांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवयज्ञः संदधातिविछिन्नंयज्ञः समिमंदधात्वि
त्याहसंतत्यैविश्वेदेवाइहमादयंतामित्याहसंतत्यैवयज्ञंदेवेभ्योनुदिश
तिसप्ततेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाः॥२॥इत्याहसप्तसप्तवैसप्तधाग्नेःप्रि
यास्तनुवस्ताएवावरुंधेपुनरूर्जासहरय्येत्यभितःपुरोडाशमाहुतीजुहो
तियजमानमेवोर्जाचरय्याचोभयतःपरिगृह्णात्यादित्यावाअस्माल्लोका
दमुंलोकमायंतेमुष्मिंल्लोकेव्यतृष्यंतइमंलोकंपुनरभ्यवेत्याग्निमाधा
यैतान्होमानजुहवुस्तआर्ध्नुवंतेसुवर्गंलोकमायन्यःपराचीनंपुनराधे ॥४८॥

योग्निमादधीतसएतान्होमांजुहुयाद्यामेवादित्याऋद्धिमार्ध्नुवंस्तामेव
र्ध्नोति ॥ १४ ४ ॥ सैतंदेवताभिरेवजिह्वाएतान्यंदेववित्सु नातिस्म ॥ ५ ॥ उपप्रयन्तो
अध्वरंमन्त्रंवोचेमाग्नये ॥ आरेअस्मेचशृण्वते ॥ अस्यप्रत्नामनुद्युतं शु
क्रंदुदुह्रेअह्रयः ॥ पयः सहस्रसामृषिं ॥ अग्निर्मूर्धादिवः ककुत्पतिः पृथि
व्याअयं ॥ अपांरेतांसिजिन्वति ॥ अयमिहप्रथमोधायिधातृभिर्होता
यजिष्ठोअध्वरेष्वीड्यः ॥ यमप्नवानोभृगवोविरुरुचुर्वनेषुचित्रंविभ्वंवि
शेविशे ॥ उभावामिन्द्राग्नीआहुवध्यै ॥ ३ ॥ उभाराधसः सहमादयध्यै ॥ उ

सं.अ.५

४८ भादातारांविषांरयीणामुभावाजस्यसातयेहुवेवां॥ अयंतेयोनिर्ऋत्वियोय नि

तोजातोअरोचथाः॥ तंजानन्नग्नआरोहाथानोवर्धयारयिं॥ अग्नआयूंषि ५

पवसआसुवोर्जमिषंचनः॥ आरेबाधस्वदुच्छुनां॥ अग्नेपवस्वस्वपाअस्मेव

र्चःसुवीर्यं॥ दधत्पोषंरयिं॥ २॥ मयि॥ अग्नेपावकरोचिषामंद्रयादेवजिह्व

या॥ आदेवान्वक्षियक्षिच॥ सनःपावकदीदिवोग्नेदेवाँइहावह॥ उपयज्ञं

हविश्चनः॥ अग्निःशुचिव्रततमःशुचिर्विप्रःशुचिःकविः॥ शुचीरोचतआहु

तः॥ उदग्नेशुचयस्तवशुक्राभ्राजंतईरते॥ तवज्योतींष्यर्चयः॥ आयुर्दा

॥४८॥

अग्नेस्यायुर्मे॥ २ ॥दीदिहिवर्चोदाअग्नेसिवर्चोमेदेहितनूपाअग्नेसितनुवंमेपाह्य
ग्नेयन्मेतनुवाऊनंतन्मआपृणचित्रावसोस्वस्तितेपारमशीयेंधानास्त्वाशतंꣳ
हिमाद्युमंतःसमिधीमहिवयस्वंतोवयस्कृतंयशस्वंतोयशस्कृतंꣳसुवीरासो
अदाभ्यं।अग्नेसपत्नदंभनंवर्षिष्ठेअधिनाके॥संत्वमग्नेसूर्यस्यवर्चसागथाः
समृषीणांꣳस्तुतेनसंप्रियेणधाम्ना॥त्वमग्नेसूर्यवर्चाअसिसंमामायुषावर्च
साप्रजयासृज॥ ४ ॥आयुर्बध्येपोषंꣳरयिंमेवर्चसासमदंत्वा॥ ५ ॥संपश्या
मिप्रजाअहमिडप्रजसोमानवीः॥सर्वाभवंतुनोगृहे॥अंभस्थांभोवोभक्षीय

सं·प्र·५

४९ महस्स्थमहोवोभक्षीयसहस्स्थसहोवोभक्षीयोर्जस्स्थोर्जंवोभक्षीयरेवतीरम
ध्वमस्मिन्लोकेस्मिन्गोष्ठेस्मिन्क्षयेस्मिन्योनाविहैवस्ततोमापगातबह्वीर्मे ५
भूयास्त॥ ३॥ संहितासिविश्वरूपीरामोर्जाविशागौपत्येनारायस्पोषेणस
हस्रपोषंवः पुष्यासंमयिवोरायश्रयंतां॥ उपत्वाग्नेदिवेदिवेदोषावस्तर्धिया
वयं॥ नमोभरंतएमसि॥ राजंतमध्वराणांगोपामृतस्यदीदिविं॥ वर्द्धमानं
स्वेदमे॥ सनः पितेवसूनवेग्नेसूपायनोभव॥ सचस्वानस्स्वस्तये॥ अग्ने॥ ३॥
त्वंनोअंतमः॥ उतत्राताशिवोभववरूथ्यः॥ तंत्वाशोचिष्ठदीदिवः॥ सुम्ना

॥५२॥

यनूनमीमहेसखिभ्यः॥वसुरग्निर्वसुश्रवाः॥अच्छानक्षिद्युमत्तमोरयिंदाः॥ऊर्जा
वःपश्याम्यूर्जामापश्यतरायस्पोषेणवःपश्यामिरायस्पोषेणमापश्यतेडास्थम
धुकृतस्योनामाविशतेरामदः॥सहस्रपोषंवःपुष्यासं॥२॥मयिवोरायश्रयतां
॥तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि॥धियोयोनःप्रचोदयात्॥सोमानंस्वर
णंकृणुहिब्रह्मणस्पते॥कक्षीवन्तंयऔशिजः॥कदाचनस्तरीरसिनेंद्रसश्च
सिदाशुषे॥उपोपेन्नुमघवन्भूयइन्नुतेदानंदेवस्यपृच्यते॥परित्वाग्नेपुरंवयं
विप्रंसहस्यधीमहि॥धृषद्वर्णंदिवेदिवेभेत्तारंभंगुरावतः॥अग्नेगृहपतेसुगृ 22

५० हपतिरहंत्वयागृहपतिनाभूयासꣳसुगृहपतिर्मयात्वंगृहपतिनाभूयाःशतꣳहि
मास्ताम्माशिषमाशासेतन्तवेज्योतिष्मतींतामाशिषमाशासेऽमुष्मैज्योतिष्मतीं॥ ४४
॥४॥भूयास्तत्स्वस्त्ययमेसुष्यासंधृपद्धर्मिकान्तविंशतिश्च॥८॥अयंज्ञा
वाएषयोऽसामोपप्रयंतोऽध्वरमित्याहस्तोममेवास्मैयुनक्त्युपेत्याहप्रजावै
पशवउपेमंलोकंप्रजामेवपशूनिमंलोकमुपैत्यस्यप्रत्नामनुद्युतमित्याह
सुवर्गोवैलोकःप्रत्नःसुवर्गमेवलोकꣳसमारोहत्यग्निर्मूर्धादिवःककुदित्याह
मूर्धानं॥३॥एवैनꣳसमानानांकरोत्यथोदेवलोकादेवमनुष्यलोकेप्रतिति

स्त्ययमिद्रस्य पुमो धायि धात्तृभिरित्याह मुख्यमेवैनं करोत्युभावामिंद्राग्नी आ
हुवध्या इत्याहौजो बलमेवावरुंधे यते यानि ऋक्लियु इत्याह प्रजावोवैरयिः पुश्र
नैवावरुंधे षड्भिरुपतिष्ठते षड्वा ॥ २ ॥ ऋतवः ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरु
पतिष्ठते द्वादश संपद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रतितिष्ठति यथा वै
पुरुषोऽश्वो गौरजीर्यत्येवमग्निराहितोऽजीर्यति संवत्सरस्य परस्तादाग्निपावमानी
भिरुपतिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपतिष्ठते योग एवास्यैष
उपतिष्ठते ॥ २ ॥ दम एवास्यैष उपतिष्ठते याच्ञैवास्यैषोपतिष्ठते यथा पापीया

५१ न्धुयं सम्राहत्येनमस्यतितादृगेव तदायुर्दा अग्नेस्यायुर्मेदेहीत्याहायुर्दा
ह्येषवर्चोदा अग्नेसिवर्चोमेदेहीत्याह वर्चोदाह्येषतनूपा अग्नेसितनुवंमेपा
हीत्याह ॥ ४ ॥ तनूपाह्येषोग्नेयन्मेतनुवाऊनंतन्मआपृणेत्याहयन्मेप्रजायै
पशूनामूनंतन्मआपूरयेतिवावैतदाहचित्रावसोस्वस्तितेपारमशीयेत्याहरा
त्रिर्वैचित्रावसुरव्युष्टैवाएतस्यैपुराब्राह्मणाअभैषुर्व्युष्टिमेवावरुंधइंधाना
स्त्वाशतं ॥ ५ ॥ हिमाइत्याहशतायुःपुरुषः शतेंद्रियआयुष्येवेंद्रियेप्रतितिष्ठ
त्येषावैसूर्मीकर्णकावत्येतयाहस्मवैदेवाअसुराणांशततर्हांस्तृंहंतिय

हूतयासमिधमादधातिवज्जेमुवेलछंलग्नीयजमानोभ्रातृव्यायप्रहरतिस्त
त्याअछंबट्कारः संलमम्नेसूर्यस्यवर्चसागथाइत्याहतलमसीदमुःभय्या
समितिवावेलदाहलमम्नेसर्यवर्चाअसीत्याहाग्निषमेवेलामानास्ले॥ ६॥
मूर्द्धानंःषड्वाएषापतिष्ठलेपाहीत्याहन्नालमहःषोडशाच॥ ७॥ संपन्नयामि
प्रजाअहमित्याहयावंलएवग्राम्याःपशवस्तानेवावरुंधेम्भस्छांमोवाभक्षी
येत्याहांमांत्येलामहस्थमहोवाभक्षीयेत्याहमहोत्येलाःसहस्थसहोवा
भक्षीयेत्याहसहोत्येनाऊर्जस्छोर्जंवाभक्षीयेति॥ ८॥ आहोर्जत्येलारेवं

५२ तीरमध्वमित्याहपशवोवैरेवतीःपशूनेवास्मिन्रमयतइहैवस्तेतोमापगाते
त्याहध्रुवाएवैनाअनपगाःकुरुतइष्टकचिद्वाअन्योऽग्निःपशुचिदन्यःसं ५
हितासिविश्वरूपीरितिवत्समभिमृशत्युपैवैनंधत्तेपशुचितमेनंकुरुते
प्र॥२॥वाएषोऽस्माल्लोकाच्च्यवतेयआहवनीयमुपतिष्ठतेगार्हपत्यमुपति
ष्ठतेऽस्मिन्नेवलोकेप्रतितिष्ठत्यथोगार्हपत्यायैवनिह्नुतेगायत्रीभिरुपति
ष्ठतेतेजोवैगायत्रीतेजएवात्मन्धत्तेऽथोयदेतंतृचमन्वाहसंतत्यैगार्हपत्यं
वाअनुद्विपादोवीराःप्रजायन्तेयएवंविद्वान्द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपति

ष्वते॥२॥आस्यवीरोजायतऊर्जावःपश्याम्यूर्जामापश्यतेत्याहाशिषमेवै
तामाशास्तेतत्सवितुर्वरेण्यमित्याहप्रसूत्यैसोमानंस्वरणमित्याहसोम
पीथमेवावरुंधेकृणुहिब्रह्मणस्पतइत्याहब्रह्मवर्चसमेवावरुंधेकदाचन
स्तरीरसीत्याहनस्तरींरात्रिंवसति॥४॥यएवंविद्वानग्निमुपतिष्ठतेपरिते
दूडभोरथमित्याहपरिधिमेवैतंपरिदधात्यस्कंदायाग्नेगृहपत इत्याहय
थायजुरेवैतच्छतंहिमाइत्याहशतंत्वाहेमंतानिंधिषीयेतिवावैतदाहपु
त्रस्यनामगृह्णात्यन्नादमेवैनंकरोतितामाशिषमाशासेतंतवेज्योतिष्म

तीमितिब्रूयाद्यस्यपुत्रोजातस्यान्तेऽरण्येवास्यंब्रह्मवर्चसीपुत्रोजायते
५३ तोमाग्निंषमाग्नासे मुषेमेज्योतिष्मतीमितिब्रूयाद्यस्यपुत्रोजात ५
स्यान्तेजएवास्मिन्दधाति॰ब्रह्मवर्चसे॰॥५॥ ऊर्जोवाभक्षीयेतिप्रगार्हे
पत्यमुपतिष्ठतेव सानिज्योतिष्मतीमिकान्तानिःनाश्न॥६॥ अग्निहोत्रंजु
होतियदेवकिंचयजमानस्यस्वंतस्यैवतद्रेतःसिंचतिप्रजननेप्रजननं
ःह्येवाअग्निरथौषधीरंतगतादहतितास्ततोभूयसीःप्रजायंतेयत्सा
यंजुहोतिरेतएवतत्सिंचतिप्रैव प्रात स्तनेन जनयतितद्रेतःसिक्तं

नत्वष्टाविकृतंप्रजायतेयावच्छोवैरेतसःसिक्तस्य॥१॥त्वष्टारूपाणिविक
रोतितावच्छोवैतत्प्रजायतएषवैदैव्यस्त्वष्टायोयजतेबह्वीभिरुपतिष्ठतेरेत
सएवसिक्तस्यबहुशोरूपाणिविकरोतिसप्रवजायतेश्रेयान्भवतियएवंवि भ्रयां
द्वानग्निमुपतिष्ठतेदेवानामासीद्रात्रिरसुराणांतेसुरायद्देवानांवित्तंवेद्यमा
सीत्तेनसह॥२॥रात्रिंप्राविशन्तेदेवाहीनाअमन्यन्ततेपश्यन्नाग्नेयीरात्रिरा
ग्नेयाःपशवइममेवाग्निंस्तवामसनःस्तुतःपशून्पुनर्दास्यतीतितेग्निमस्तुवं
त्सएभ्यस्तुतोरात्रियाअध्यहरभिपशून्निरार्जत्तेदेवाःपशून्वित्वाकामांअकु

५४

र्यिएवंविद्वानग्निमुपतिष्ठतेपशुमान्भवति॥२॥आदित्योवाअस्माल्लोकादमुं
लोकमैत्सोमुंलोकंगत्वापुनरिमंलोकमभ्यध्यायत्सइमंलोकमागत्यमृत्योर
बिभेन्मृत्युसंयुतइवह्ययंलोकःसोमन्यतेममेवाग्निꣳस्तवानिसमास्तुतः
सुवर्गंलोकंगमैष्यतीतिसोग्निमस्तौत्सएनꣳस्तुतःसुवर्गंलोकमगमयद्यः॥
॥३॥एवंविद्वानग्निमुपतिष्ठतेसुवर्गमेवलोकमेतिसर्वमायुरेत्यभिवाएषो
ग्नीआरोहतियएनावुपतिष्ठतेयथाखलुवैश्रेयानभ्यारूढःकामयतेतथाक
रोति [illegible] नक्तमुपतिष्ठतेनप्रातःसꣳहिनक्तंव्रतानिसृज्यन्तेसहश्रे ॥५३॥

याँ॑ऽश्चपापीयाँ॑ऽश्चाऽसांतेज्योतिर्वाऽग्निरस्तमोरात्रिर्यन्त॥ ५ ॥नक्तमुपतिष्ठेतेज्यो
तिषैवतमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी३नोपस्थेया३इत्याहुर्मनुष्यायन्न्वैयोऽहरहराहृ
त्याथैनंयाचतिसइन्न्वैतमुपार्छत्यथकोदेवानहरहर्याचिष्यतीतिँस्मान्नोपस्थे न
योऽथोखल्वाहुराशिषेवैकंयजमानोयजतइत्येषाखलुवै॥ ६ ॥आहिताग्नेरा
शीर्यदग्निमुपतिष्ठतेतस्मादुपस्थेयःप्रजापतिःपशूनसृजतते सृष्टाअ
होरात्रेप्राविशन्तांश्छन्दोभिरन्वविन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठतेस्वमेवतदन्विच्छतिन
तत्रजाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठतइतियोवाअग्निंप्रत्यङ्ङुपतिष्ठतेप्रत्ये

सं॰ प्र॰ ५

५५ नमोषतिय: पराङ् विष्वङ् प्रजया पशुभिरेति कवातिर्यङि वोपतिष्ठतेनेन प्र

त्योषतिन विष्वङ् प्रजया पशुभिरेति ॥ ७ ॥ सिकस्यैसहभवतियोयरवलुवे

पशुभिरन्नयोदनाच ॥ ८ ॥ ममनाम प्रथमं जातवेद: पिता माता नाचदधतुर्य

दग्रे ॥ तत्त्वं बिभृहि पुनरामदैतोस्तवाहं नामबिभराण्यग्ने ॥ ममनाम तव च जा

तवेदो वासंसीइवविवसानौ ये चरावः ॥ आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं विप

रिदधावहै पुनस्ते ॥ नमो ग्नये प्रतिविद्धाय नमो नाधृष्टाय नमः सम्राजे ॥ अ

षाढः ॥ १ ॥ अग्निर्बृहद्वयाविश्वजित्सत्य अषाढो गंधर्वः ॥ त्वसिता राम्नेद वा हं

स्वामोडूनयस्त्वद्दिवाचनाः॥ संमामायुषासंगौपत्येनसुहितमाधाः॥ अय
मग्निश्रेष्ठतमोयंभगवत्तमोयंसहस्रसातमः॥ अस्माअस्तुसुवीर्यं॥ मनोज्यो
तिर्जुषतामाज्यंविछिंनंयज्ञंसमिमंदधातु॥ याइष्टाउषसोनिम्रुचश्चताःसं
दधामिहविषाघृतेन॥ पयस्वतीरोषधयः॥२॥ पयस्वद्वीरुधांपयः॥ अपांपय
सोयत्पयस्तेनमामिंद्रसंसृज॥ अग्नेव्रतपतेव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंतन्मेराध्य
तां॥ अग्निंहोतारमिहतंहुवेदेवान्यज्ञियानिहयान्हवामहे॥ आयंतुदेवाःसुम
नस्यमानावियंतुदेवाहविषोमेअस्य॥ कस्त्वायुनक्तिसत्वायुनक्तुयानिघर्मेक

सं·प्र·९

५६ पालोन्नुपन्दिन्वंति॥ ७॥ वेधसः॥ पृक्षास्तान्यपिंन्वतइंद्रवायूवि मुंचतां॥ अग्निं ५
नोघर्मोजीरदानुर्यतआनुस्तदगन्पुनः॥ इध्मोवेदिः परिधयश्चसर्वेयुरनुसंच यज्ञस्या
रंति॥ त्रयस्त्रिंशत्तंतवायेवितत्निरेयइमंयज्ञंस्वधयाददंतेतेषांछिन्नंप्रत्ये
तद्धामिस्वाहाघर्मोदेवाँअप्येतु॥ ९॥ अपादन्नोषधयउपन्दिन्वंतिपंचचत्व
ारिंशाच्च॥ १०॥ वैश्वानरोनऊत्याप्रयातुपरावतः॥ अग्निरुक्थेनवाहसा॥ ऋ
तावानंवैश्वानरमृतस्यज्योतिषस्पतिं॥ अजस्रंघर्ममीमहे॥ वैश्वानरस्यदं
सनाभ्योबृहदरिणादेकःस्वपस्ययाकविः॥ उभापितरामहयन्नजायत

॥५९॥

ग्निर्द्यावापृथिवीभूरिरेतसा॥ पृष्टोदिविपृष्टोअग्निःपृथिव्यांपृष्टोविश्वाओषधी
राविवेश॥ वैश्वानरःसहसापृष्टोअग्निःसनोदिवासः॥ ३॥रिषःपातुनक्तं॥ जा
तोयदग्नेभुवनाव्यख्यःपशुंनगोपाइर्यःपरिज्मा॥ वैश्वानरब्रह्मणेविंदगा
तुंयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः॥ त्वमग्नेशोचिषाशोशुचानआरोदसीअपृ
णाजायमानः॥ त्वंदेवाँअभिशस्तेरमुंचोवैश्वानरजातवेदोमहित्वा॥ अ
स्माकमग्नेमघवत्सुधारयानामिक्षत्रमजरंसुवीर्यं॥ वयंजमशतिनं ये२
सहस्रिणंवैश्वानर॥२॥वाजमग्नेतवोतिभिः॥ वैश्वानरस्यसुमतौस्यामरा

५७ आहितंभुवनानामभिश्रीः॥ दूतोजातोविश्वमिदंविचष्टेवैश्वानरोयततेसूर्येण ५
॥ अवतेहेडोवरुणनमोभिरवयज्ञेभिरीमहेहविर्भिः॥ क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचे
तोराजन्नेनांसिशिश्रथःकृतानि॥ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्य
मंश्रथाय॥ अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्याम॥ दधिक्राव्णो ॥२॥
अकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः॥ सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूंषिता
रिषत्॥ आदधिक्राःशवसापंचकृष्टीःसूर्यइवज्योतिषापस्ततान॥ सहस्र
साःशतसावाज्यर्वापृणक्तुमध्वासमिमावचांसि॥ अग्निर्मूर्द्धादिवः॥ मरु

॥५७॥

नो यज्ञं वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे ॥ आ तू नः ॥ ६ ॥ उप गन्तन ॥ यावः शर्म शशमा
नाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि ॥ अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः
सुवीरं ॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु ॥ अदितिः पात्वंहसः ॥ महीमू
षु मातरं सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम ॥ तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सु
शर्माणमदितिं सुप्रणीतिं ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं
सुप्रणीतिं ॥ दैवीं नावं स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारुहेमा स्वस्तये ॥ सुमा
सुनावमारुहं शतारित्रां शतस्प्यां ॥ अच्छिद्रां पारयिष्णुं ॥ ८ ॥ दिवासस्मै हस्त

५८ णंवैश्वानरादित्यतन्नोनेहसंकुसुन्नामोणमेकान्तिविंदुन्तिश्वः॥१०॥देवासुराःप ५
रश्मिभिर्भूमिंरुपप्रयंतःसंपन्नयाम्ययंज्ञःसपेन्नयाम्यग्निहोत्रंममनामेवैश्वानर
एकोदन्ना॥११॥देवासुराःक्रुद्धःसंपन्नयग्निसंपन्नयामिनक्तमुपगंतनेकंपंचा
हरिः त्रान्॥५१॥ओम्॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु॥६॥६१॥श्री
हरिः ओम्॥संत्वासिंचामियजुषाप्रजामायुर्धनंच॥बृहस्पतिप्रसूतोयजमानइ
हमारिषत्॥आज्यमसिसत्यमसिसत्यस्याध्यक्षमसिहविरसिवैश्वानरंवै
शुभ श्वदेवमुत्पूतंकुसत्योजाःसहोसिसहमानमसिसहस्वारातीःसहस्वाराती

पृतः सहस्रपृतना: सहस्रपृतन्यतः॥ सहस्रवीर्यमसि तन्माजिन्वाज्यस्याज्य
मसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुः॥ ९॥ असि सत्यशुष्ममसि सत्येनत्वाभिघार
यामि तस्यतेभक्षीय पंचानांत्वावातानां यंत्रायधर्त्राय गृह्णामि पंचानांत्वर्तू
नां यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि पंचानांत्वा दिशां यंत्रायधर्त्राय गृह्णामि पंचानांत्वा
पंचजनानां यंत्रायधर्त्राय गृह्णामि चरोस्त्वा पंचबिलस्य यंत्रायधर्त्राय गृ
ह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यंत्रायधर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्यत्वौजसे यंत्राय॥ २॥
धर्त्राय गृह्णामि विशेत्वा यंत्रायधर्त्राय गृह्णामि सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्र

५९ त्वाऽयं लोगृह्णामि रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूर
स्माकं हविर्देवानामाशिषो यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि
कामाय त्वा गृह्णामि॥ २॥ सत्यासुरोऽजसेयं नायन यन्ति॥ ३॥ ध्रुवोसि
ध्रुवोऽहं सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद् उग्रोस्युग्रोहं सजातेषु भूयास
मुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं सजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसु
विद्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे जातवेदः॥ इंधानास्त्वा सुप्र
जसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहृतो वयं ते॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यात्॥ १॥

यद्वास्कंदादाज्यस्योतविष्णो॥ तेनहन्मिसपत्नंदुर्मरायुमेनंदधामिनिर्ऋत्याउ
पस्थे॥भूर्भुवः सुव रुच्छुष्मोऽग्नेयजमानायैधिनिर्शुष्मोऽभिदासतेः॥ ऽग्नेदे
वेद्धमन्विद्धमंद्रजिह्वामर्त्यस्यतेहोतर्मूर्द्धन्नाजिघर्मिरायस्पोषायसुप्रजास्त्वा
यसुवीर्यायमनोसिप्राजापत्यंमनसामाभूतेनाविशवागस्यैंद्रीसपत्नक्ष
यणी॥२॥वाचामेंद्रियेणाविशवसंतमृतूनांप्रीणामिसमाप्रीतः प्रीणातुग्री
ष्ममृतूनांप्रीणामिसमाप्रीतः प्रीणातुवर्षाऋतूनांप्रीणामितामाप्रीताः प्री
णंतुशरदमृतूनांप्रीणामिसामाप्रीता प्रीणातुहेमंतशिशिरावृतूनांप्रीणा

९० मिंतोमाग्नीतोग्नीणीलामग्नीषोमंयोरहंदेवयज्ययाचक्षुष्मांभूयासमग्नेरहं ६
देवयज्ययान्नादोभूयासं॥ २॥ दब्धिरस्यदब्धोभूयासममुंदभेयमग्नीषो
मंयोरहंदेवयज्ययावृत्रहाभूयासमिंद्राग्नियोरहंदेवयज्ययेंद्रियाव्यंन्नादो
भूयासमिंद्रस्याहंदेवयज्ययेंद्रियावीभूयासंमहेंद्रस्याहंदेवयज्ययाजेमा
नंमहिमानंगमेयमग्नेस्विष्टकृतोहंदेवयज्ययायुष्मान्यज्ञेनप्रतिष्ठांगमेयं॥
॥ ३॥ रिप्यासपत्नक्षयणंयंनादोभूयासः पहूनिः ग्राञ्चा॥ २॥ अग्निर्मादुरिष्टा
त्पातुसविताघशंसाद्योमेंतिदूरेरातीयतितमेतेनजेषंसुरूपवर्षवर्णएही

मा न्भद्रं द्दुर्याः । अभ्येहि मामनुव्रता न्युत्त्रीषणि मरुद्रु मिडएस्य दितएहि सरस्व
त्येहि रंतिर सि रमतिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं तेत्रीयोपहूत उपहवं ॥१॥ ते
त्रीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवं रो
हतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः पंथास्तेन यज्ञो देवां अप्येत्वस्मास्विंद्र इंद्रि
यं दधात्वस्मान्राय उत यज्ञाः सचंतामस्मासु संत्वाशिषः सा नः सुप्रतूर्तिर्म प्रिय
घोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नः ॥२॥ असि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जु
षतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु । बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वेदे

सं॰भ॰ढ

६१ वायुर्हमादयंतां॥ अभूपिन्वंस्वदद्दतोमेमाक्षायिकुर्वतोमेमोपदसत्प्रजाप
तेर्भागोस्यूर्जस्वान्पयस्वान्प्राणापानौमेपाहिसमानव्यानौमेपाह्युदान
व्यानौमेपाह्यक्षितोस्यक्षित्यैत्वामामेक्षेष्ठाअमुष्मिंल्लोके॥ २॥ उपहूतंजु मुत्रा
ष्टंनस्त्वापद्ये॥ ३॥ बर्हिषोहंदेवयज्ययाप्रजावान्भूयासंनराशंसस्याहं
देवयज्ययापशुमान्भूयासमग्नेःस्विष्टकृतोहंदेवयज्ययायुष्मान्यज्ञेनप्र
तिष्ठांगमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषं॥ सोमस्याहं मुज्जितिमनूज्जेष
मग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्जेषमिंद्राग्नि

योरह मुज्जितिमनूज्जेषमिंद्रस्याहं ॥ ३ ॥ उज्जितिमनूज्जेषंमहेंद्रस्या
हमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेः स्विष्टकृतोहमुज्जितिमनूज्जेषंवाजस्यमाप्र
वे २ सनेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत् ॥ अथासपत्नाः इंद्रोमेनिग्राभेणाधरांऽअकः ॥ उ
द्ग्राभंचनिग्राभंचब्रह्मदेवाऽअवीवृधन् ॥ अथासपत्नानिंद्रा
ग्नीमेविषूचीनान्व्यस्यतां ॥ एमाऽअग्मन्नाशिषोदोहकामाइंद्रवंतः ॥ २ ॥ वनाम
हेधुक्षीमहिप्रजामिषं ॥ रोहितेनत्वाग्निर्देवतांगमयतुहरिभ्यांत्वेंद्रोदेवतांग
मयत्वेतशेनत्वासूर्योदेवतांगमयतुविते मुंचामिरशनाविरश्मीन्वियो

ऋतायानिपश्चिच्चर्त्तनानिधत्तात्स्मासुद्रविणंयच्चभद्रंप्रणोब्रूताद्भागधांदेव
तासु॥ विष्णोःशंयोरहंदेवयज्ययायज्ञेनप्रतिष्ठांगमेयं॥ सोमस्याहंदेवय
ज्यया॥ २॥ सुरेतारेतोधिषीयत्वष्टुरहंदेवयज्ययापशूनांरूपंपुषेयंदेवा
नांपत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्यमिथुनंतयोरहंदेवयज्ययामिथुनेनप्रभूया
संवेदोसिवित्तिरसिविदेयकर्मासिकरुणमसिक्रियासं॥ सनिरसिसनि
तासिसनेयंघृतवंतंकुलायिनं॥ रायस्पोषं॥ सहस्रिणंवेदोददातुवाजि
नं॥ ४॥ इंद्रस्याहमिंद्रवंतः सोमस्याहंदेवयज्ययाचक्षुष्मतारिं॥ भ्राज्च॥ ४॥

आप्यायतांध्रुवाघृतेनयज्ञंयज्ञंप्रतिदेवयद्भ्यः॥सूर्यायाऊधोदित्याउप

स्थउरुधाराप्टथिवीयज्ञेअस्मिन्॥प्रजापतेर्विमान्नामलोकस्तस्मिंस्त्वा

दधामिसहयजमानेनसदसिसन्मेभूयाः सर्वमसिसर्वमेभूयाः पूर्णमसि

पूर्णमेभूयाअक्षितमसिमामेक्षेष्ठाः प्राच्यांदिशिदेवाऋत्विजोमार्जयंतां

दक्षिणायां॥१॥दिशिमासाःपितरोमार्जयंतांप्रतीच्यांदिशिगृहाःपशवो

मार्जयंतामुदीच्यांदिश्याआपओषधयोवनस्पतयोमार्जयंतामूर्ध्वायांदि

शियज्ञःसंवत्सरोयज्ञपतिर्मार्जयंतांविष्णोःक्रमोस्यभिमातिहागायत्रं

सं॰प्र॰५०

६३ पाछंदसापृथिवीमनुविक्रमेनिर्भक्तः सयंद्विष्मोविष्णोः क्रमोस्यभिमा
तिहात्रैष्टुभेनछंदसांतरिक्षमनुविक्रमेनिर्भक्तः सयंद्विष्मोविष्णोः क्रमो
स्यरातीयतोहंताजागतेनछंदसादिवमनुविक्रमे निर्भक्तः सयंद्विष्मो
विष्णोः क्रमोसिशत्रूयतोहंतानुष्टुभेनछंदसादिशोनुविक्रमेनिर्भक्तः
सयंद्विष्मः॥ २॥ दक्षिणायामंतरिक्षमनुविक्रमेनिर्भक्तः सयंद्विष्मोवि
ष्णोरेकान्नविंशः शतानां॥ ५॥ अगन्म सुवः सुवरगन्म संदृशस्ते माछित्सि
यत्तेतपस्तस्मैतेमावृक्षिसुभूरसिश्रेष्ठोरश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मेधे

।दिनं॥

हिवर्चोधाअग्नेसिवर्चोमयिधेहीदमहममुंभ्रातृव्यमाभ्योदिग्भ्योस्यैदि
वोस्मादंतरिक्षादस्यैपृथिव्याअस्मादन्नाद्यान्निर्भजामिनिर्भक्तःसयंद्वि
ष्मः॥१॥संज्योतिषाभूवमैंद्रीमावृतमन्वावर्त्तेसमहंप्रजयासंमयाप्रजा
समहंरायस्पोषेणसंमयारायस्पोषःसमिद्धोअग्नेमेदीदिहि
समेद्धोतेअग्नेनेदीयासंवसुमान्यज्ञोवसीयान्भूयासमग्नआयूंषिपव
स्वआसुवोर्जमिषंचनः॥ आरेबाधस्वदुच्छुनां॥ अग्नेपवस्वस्वपाअस्मे
वर्चःसुवीर्यं॥२॥दधत्पोषंरयिंमयि॥ अग्नेगृहपतेसुगृहपतिरहंत्व

सं·प्र·७

६४ यांगृहपतिनाभूयासंसुगृहपतिर्मयात्वंगृहपतिनाभूयाःस्थूनःशतंहिमास्ता
माशिषमाशासितंतं वेज्योतिष्मतीनामाशिषमाशासिसुमेज्योतिष्मती
कस्त्वायुनक्तिसत्वाविमुंचत्वग्नेव्रतपते व्रतमचारिषंतदशक
कंतन्मेराधियज्ञोबभूवसआ॥ २॥ बभूवसप्रजज्ञेसवावृधे॥ सदेवा
नामधिपतिर्बभूवसोअस्मां अधिपतीन्करोतुवयंस्यामपतयोर
यीणां॥ गोमां अग्नेविमां अश्वीयज्ञोनृवत्सखासदमिदप्र
मृष्यः॥ इडावां एषोअसुरप्रजावांदीर्घोरयिःपृथुबुध्नःसभावान्॥ २५

॥४॥ द्विषमः सुवीर्यं सत्याः पंचविंशः प्राह्ल ॥ ६ ॥ यथा वै समृतसोमा एवं वा
एते समृतयज्ञा यद्दर्शपूर्णमासौ कस्य वाह देवा यज्ञमागच्छंति कस्य वा
न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः श्वोभूते यजत
एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी पशूनां गार्हपत्यो मनुष्या
णामन्वाहार्यपचनः पितॄणामग्निं गृह्णाति स्व एवायतने देवताः परि ॥७॥
गृह्णाति ताः श्वोभूते यजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो व्रतभृद्व्र
तमुपैष्यन्ब्रूयादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिस्त

६५ स्मा एवप्रीतिप्राच्यं व्रतमालभते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति वत्सैरमावा ६
स्यायामेतद्ध्येनयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वेश्चाग्निरपरश्चेत्याहुर्मनुष्याः ॥२॥
त्रि इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मिंश्वो यक्ष्यमाणे
देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पशवो
ऽवरुध्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुपवसति तेन ग्राम्यानवरुन्धे यदा
रण्यस्याश्नाति तेनारण्यान्यदनाश्वानुपवसेत्पितृदेवत्यः स्याद्यदारण्य
स्याश्नातीन्द्रियं ॥३॥ वा आरण्यमिन्द्रियमेवात्मन्धत्ते यदनाश्वानुपव

सत्सोधुकःस्याद्यदश्नीयादुद्धोस्यपुश्रूनभिमन्यतापोश्नातिलं नेवाश्नीतंने

न वौश्नीलंनक्षोधुकोभवतिनास्यरुद्रः पशूनभिमन्यतेवज्रोवैयज्ञः क्षुत्खलु

वैमनुष्यस्यभ्रातृव्योयदनाश्वानुपवसतिवज्रेणैवसाक्षात्क्षुधंभ्रातृव्य

ंहंति ॥ ३ ॥ परिमनुष्यांइंद्रियंसाक्षावीणिच ॥ ३ ॥ योवैश्रद्धामनारभ्ययज्ञे

नयजतेनास्येष्टायश्रद्दधतेपः प्रणयतिश्रद्धावाआपः श्रद्धामेवारभ्यय

ज्ञेनयजतउभयेस्यदेवमनुष्याइष्टायश्रद्दधतेतदाहुरतिवाएतावत्रंनद

त्यतिवाचंमनोवावैतानातिनिदंतीतिमनसाप्रणयतीयंवैमनः ॥ ४ ॥ अन

६६ यैर्वेनाः प्रणयत्यस्कन्नं हविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि संभरति यज्ञो वै यज्ञा
युधानि यज्ञमेव तत्संभरति यदेकमेकं संभरेत्पितृदेवत्यानि स्युर्यत्सह सर्वा
णि मानुषाणि द्वे द्वे संभरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो
वै दशा यज्ञायुधानि वेद मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्यः ॥ २ ॥ च कपाला
नि चाग्नि होत्रहवणीं च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्या चोलूखलं च मुसलं च
दृषच्चोपला चैतानि वै दशा यज्ञायुधानि य एवं वेद मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते
यो वै देवेभ्यः प्रति प्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यं हविर्निरुप्यमा

णामभिमंत्रयेताग्निःहोतारमिहतंहुवइति॥ २ ॥ देवेभ्यएवप्रतिप्रोच्यय
ज्ञेनयजतेजुषंतेस्यदेवाहव्यमेषवैयज्ञस्यग्रहोगृहीत्वैवयज्ञेनयजतेत
दुदित्वावाचंयच्छतियज्ञस्यधृत्याअथोमनसावैप्रजापतिर्यज्ञमतनुतम
नसैवतद्यज्ञंतनुतेरक्षसामनन्ववचाराययोवैयज्ञंयोगआगतेयुनक्ति
युंक्तेयुंजानेषुकस्त्वायुनक्तिसत्वायुनक्त्वित्याहप्रजापतिर्वैकःप्रजापति
नैवैनंयुनक्तियुंक्तेयुंजानेषु॥ ४ ॥ वैमनःस्पत्यइतियुनक्त्येकादशच॥ ८ ॥
प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रंचाग्निष्टोमंचपौर्णमासींचोक्थ्यंचामावा

६७ स्यांचातिरात्रंचतानुदमिमीत यावदग्निहोत्रमासीत्तावानग्निष्टोमोयाव
तीपौर्णमासीतावानुक्थ्योयावत्यमावास्यातावानतिरात्रोयएवंविद्वा न
ग्निहोत्रंजुहोतियावदग्निष्टोमेनोपाप्नोतितावदुपाप्नोति यएवंविद्वान्पौ
र्णमासीयजतेयावदुक्थ्येनोपाप्नोति॥१॥ तावदुपाप्नोतियएवंविद्वानमा
वास्यांयजतेयावदतिरात्रेणोपाप्नोतितावदुपाप्नोतिपरमेष्ठिनोवाएषय
ज्ञोऽग्रआसीत्तेनसपरमांकाष्ठामगच्छत्तेनप्रजापतिंनिरवासाययत्तेनप्र
जापतिःपरमांकाष्ठामगच्छत्तेनेन्द्रंनिरवासाययत्तेनेन्द्रःपरमांकाष्ठामगच्छ

तेनाग्नीषोमौ निरवासाययत्तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः ॥ २ ॥ एवं
विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन यज
ते प्रप्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्श
पूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीत्याहुर्वत्सं चोपावसृजत्युखां चाधिश्रयत्य
व च हन्ति दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि पुरोडाशं च ॥ ३ ॥ अधिश्र
यत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च परिगृह्णाति पत्नीं च संनह्य
ति प्रोक्षणीश्चासादयत्याज्यं चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्ता

चोपदधाति ३

४८ नि य एवꣳ संपाद्य यजते प्रजातिमेव यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनै
र्जायते ॥२॥ उक्थ्येनाप्नोत्यग्निष्टुता यः पुरोडाशांश्चत्वारिꣳशच्च ॥१॥ ध्रु
वोसि ध्रुवोहꣳ सजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्कुरुत उग्रोस्युग्रोहꣳ स
जातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन एवैनान्कुरुतेभिभूरस्यभिभूरहꣳ सजा
तेषु भूयासमित्याह य एवैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा
दैव्येनेत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेन ॥३॥ एवैनं युनक्ति यज्ञस्यैव समृद्ध्यै देवाः
सुवर्गं लोकमायन्यज्ञस्य व्यृद्ध्यासुरान्पराभावयन्यन्मे अग्ने अस्य य ६

ज्ञस्य। रिष्यादित्याहुर्यज्ञस्यैवतत्समृद्धेनयजमानःसुवर्गंलोकमेतियज्ञ
स्यव्यृद्धेनभ्रातृव्यान्पराभावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुपसादये
द्यज्ञमुखंवाअग्निहोत्रंब्रह्मैताव्याहृतयोयज्ञमुखएवब्रह्म॥२॥कुरुतेसं
वत्सरेपर्यागतएताभिरेवोपसादयेद्ब्रह्मणैवोभयतःसंवत्सरंपरिगृह्णाति
दर्शपूर्णमासौचातुर्मास्यान्यालभमानएताभिर्व्याहृतीभिर्हवींष्यासा
दयेद्यज्ञमुखंवैदर्शपूर्णमासौचातुर्मास्यानिब्रह्मैताव्याहृतयोयज्ञमु
खएवब्रह्म॥३॥कुरुतेसंवत्सरेपर्यागतएताभिरेवासादयेद्ब्रह्मवोभ
णे

६९ यतः संवत्सरं परिगृह्णाति यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं ॥ ५ ॥ यज्ञस्या
शीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याशीर्गच्छत्यथ ब्राह्मणो नाशीर्केण यज्ञेन य
जेत सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता भि व्याहृतीः पुरस्ताद्दध्याद्ब्रह्मैव प्रतिपदं कु
रुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन यजते यं कामयेत यजमानं भ्रातृव्यम
स्य यज्ञस्याशीर्गच्छेदिति तस्यैता व्याहृतीः पुरोनु वा वाक्यायां दध्याद्भ्रातृ
व्यदेवत्या वै पुरोनुवाक्या भ्रातृव्यमेवास्य ॥ ६ ॥ आशीर्गच्छति यान्कामये
त यजमानान्समावत्येनान्यज्ञस्याशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरो

यतस्य

नुवाक्या याअर्धर्चएकांदध्याद्याज्यायैपुरस्तादेकांयाज्याया अर्धर्चएकां
तथैनान्त्समावन्तीयज्ञस्याशीर्गच्छतियथावैपर्जन्यःसुवृष्टंवर्षत्येवंयज्ञोय
जमानायवर्षतिस्थलयोदकंपरिगृह्णत्याशिषायज्ञंयजमानःपरिगृ
ह्णातिमनोसिप्राजापत्यं॥८॥मनसामाभूतेनाविशेत्याहमनोवैप्राजाप
त्यंप्राजापत्योयज्ञोमनएवयज्ञमात्मंधत्तेवागसीन्द्रीसपत्नक्षयणीवाचा
मेन्द्रियेणाविशेत्याहैन्द्रीवैवाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मंधत्ते॥९॥तेनेनुवज्रत्वेराष्ट्रमे
वास्ययज्ञस्यप्राजापत्यंषट्त्रिंशच्च॥१०॥योवैसप्तदशंप्रजापतिंयज्ञ

७० मन्वायत्तं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद्भ्रंशत आश्रावयेति चतु
रक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं ये यजामह इति पंचाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्का
र एष वै सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न य
ज्ञाद्भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठां ॥१॥ उदयनं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यु
ज्ञेन संस्थां गच्छत्याश्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञ
स्य प्रायणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन संस्थां
गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेद दुह एवैनां यज्ञो वै सूनृताश्रावयेत्यैवैनामह्व

दस्तु॥ २॥ श्रौषडित्युपावास्राग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामहइत्युपासदद्वषट्
कारेणदाधारैषवैसूनृतायैदोहोयएवंवेददुहएवैनांदेवावैसत्रमासततेषां
दिशोदस्यंतएतामार्द्रांपंक्तिमपश्यंनाश्रावयेतिपुरोवातमजनयंनस्तुश्रौ
षडित्यभ्रंसमप्लावयन्यजेतिविद्युतं॥ ३॥ अजनयन्येयजामहइतिप्राव
र्षयंनभ्यस्तनयन्वषट्कारेणततोवैदिशः प्राप्यायंतयएवंवेदप्रास्मैदिशः ३ ते
प्यायंतेप्रजापतिंलोवेदप्रजापतिस्त्वंवेदयंप्रजापतिर्वेदसपुण्योभवत्ये
षवैछंदस्यःप्रजापतिराश्रावयास्तुश्रौषड्यजयेयजामहेवषट्कारायए

CC-0. Mrugendra Vinod Collection. Digitized by eGangotri

७१ वंवेदप्रपुण्योभवतिवसंतं॥ ६॥ ऋतूनांप्रीणामीत्याहर्तवोवैप्रयाजाऋतूने
वप्रीणातिनेस्मैप्रीतायथापूर्वंकल्पंतेकल्पंतेस्माऋतवोयएवंवेदाग्नीषो
मयोरहंदेवयज्ययाचक्षुष्मान्भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यांवैयज्ञश्चक्षु
ष्मांताभ्यामेवचक्षुरात्मन्धत्तेग्नेरहंदेवयज्ययान्नादोभूयासमित्याहाग्नि
र्वैदेवानामन्नादस्तेनैव॥ ७॥ अन्नाद्यमात्मन्धत्तेदब्धिरस्यदब्धोभूयास
ममुंदभेयमित्याहैतयावैदब्ध्यादेवाअसुरानदभ्नुवंतयैवभ्रातृव्यंद
भ्नोत्यग्नीषोमयोरहंदेवयज्ययावृत्रहाभूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां

वाइंद्रौवृत्रमहंलाभ्यामिव्भ्रातृव्यः स्तृणुतइंद्राग्नियोरहंदेवयज्ययेंद्रि
याव्येनान्नादोभूयासमित्याहेंद्रियाव्येवांनान्नादोभवतींद्रस्य॥ ६॥ अहंदेवय
ज्ययेंद्रियावीभूयासमित्याहेंद्रियाव्येवभवतिमहेंद्रस्याहंदेवयज्यया
जेमानंमहिमानंगमेयमित्याहजे॰ानमेवमहिमानंगच्छत्यग्नेः स्विष्ट
कृतोहंदेवयज्ययायुष्मान्यज्ञेनप्रतिष्ठांगमेयमित्याहायुरेवात्मंधत्तेप्र मि
तियज्ञेनतिष्ठति॥ ७॥ प्रतिष्ठामङ्क्षुदस्तुविद्युतंवसंततेनेवेंद्रस्याशात्रिं:
त्रात्व॥ १३॥ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजनेभ्यः॥ अस्माकमस्तुकेवलः॥

७२ इंद्रंनरोनेमधिताहवंतेयत्पार्यायुनजतेधियस्ताः॥शूरोनृषातात्रावस
त्वं २ श्चकामआगोमतिव्रजेभजात्वंनः॥इंद्रियाणिशतक्रतोयातेजनेषुपंच ६
सु॥इंद्रतानितआवृणे॥अनुतेदायिमहइंद्रियायसत्रातेविश्वमनुवृ
त्रहत्ये॥अनु॥१॥क्षत्रमनुसहोयज्ञेंद्रदेवेभिरनुतेनृषह्ये॥आयस्मि
न्सप्तवासवास्तिष्ठंतिस्वारुहोयथा॥ऋषिर्हदीर्घश्रुत्तमइंद्रस्यघर्मोअ
तिथिः॥आमासुपक्वमैरयआसूर्यंरोहयोदिवि॥घर्मंनसामंतपतासुवृ ह २
क्तिभिर्जुष्टंगिर्वणसेगिरः॥इंद्रमिद्गाथिनोबृहदिंद्रमर्केभिरर्किणः॥इं

इंद्रंवाणीरनूषत॥गायंतित्वागायत्रिणोऽर्चंत्यर्कमर्किणः॥ब्रह्माणस्त्वाशतक्र

तुउद्वंशमिवयेमिरे॥अ३ः होमुन्वेप्रभरेमामनीषामोषिष्ठदाव्नेसुमतिंगृ

णानाः॥इदमिंद्रप्रतिहव्यंगृभायसत्याःसंतुयजमानस्यकामाः॥विवेषयन्

धिषणा ४ मांजुजानस्त्वैवैपुरापार्यादिंद्रमन्हः॥अ३ः हंसायत्वेपीपरद्यथानोनावेवयां

तमुभयेहवंते॥प्रसम्राजंप्रथममध्वराणां॥३॥अ३ः होमुचंवृषभंयज्ञियानां

नां॥अपांनपातमश्विनाहयंतमस्मिंनरइंद्रियंधत्तमोजः॥विनइंद्रमृधो

जहिनीचायछ्छपृतन्यतः॥अधस्पदंतमींकृधियोअस्माँअभिदासति॥

सं॰ग्र॰८

७३ इंद्रक्षत्रमभिवाममोजोजायथावृषभचर्षणीनां॥अपानुदोजनममित्र ६
यंतमुरुंदेवेभ्योअकृणोरुलोकं॥मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाःपरावतः॥
॥३॥आजगामापरस्याः॥सृकंसंशायपविमिंद्रतिग्मंविशत्रूंताढि
मृधोनुदस्व॥विशत्रून्विमृधोनुदविवृत्रस्यहनूरुज॥विमन्युमिंद्रभामि ग्र८
तोमित्रस्याभिदासतः॥त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रंहवेहवेसुहवंशूरमिं
द्रं॥हुवेनुशक्रंपुरुहूतमिंद्रंस्वस्तिनोमघवाधात्विंद्रः॥मातेअस्यां॥८॥
सहसावन्परिष्टावघायभूमहरिवःपरादै॥त्रायस्वनोवृकेभिर्वरूथैस्त

॥७३॥

वप्रियासःसूरिषुस्याम॥ अनेवस्तेरथमश्वायतक्षंलष्टावज्रंपुरुहूतद्यु
मंतं॥ ब्रह्माणइंद्रंमहयंतोअर्कैरवर्धयन्नहयेहंतवाउ॥ वृष्णेयत्तेवृषणोअ
र्कमर्चानिंद्रग्रावाणोअदितिःसजोषाः॥ अनश्वासोयेपवयोरथाइंद्रेषि
ताअभ्यवर्तंतदस्यून्॥ ४९ ॥८॥ वृत्रहत्येनुगायत्रिपोध्रुवाणांपरावतोस्या
मुष्टान्वंलातिरंजाग्र॥१२॥ संत्वोसिंचामिध्रुवोस्यग्निर्माबर्हिषोहमाप्याय
श्रुडं तामगन्मयथावैयोवैप्रजापतिर्यज्ञां ध्रुवोसीत्याहयोवैसंतदक्षामिंद्र
वोहवामहेहृद्वादन्न॥१२॥ संत्वाबर्हिषोहंयथावाएवंविद्वान्ध्रोषेद्सह

७४ सावन्ने कंपंचानुवाक॥ ८१॥ ओं कृष्णार्पणमस्तु॥ श्रीशिवःप्रसन्नः॥ सां
तं॥ ८२॥ ॥ ८७॥ ओं नमः॥ पाकयज्ञंवा अन्वाहिताग्नेः पशवउपतिष्ठंतइ
डाखलुवैपाकयज्ञः सैषांतराप्रयाजानूयाजान्यजमानस्यलोकेवहितातां
माह्रियमाणामभिमंत्रयेतसुरूपवर्षवर्णएहीतिपशवोवाइडापशूनेवोपह्वय
तेयज्ञंवैदेवाअदुहन्यज्ञोसुरां अदुहत्तेसुरायज्ञदुग्धाः पराभवन्योवैय
ज्ञस्यदोहंविद्वान्॥ १॥ यजतेप्यन्यंयजमानं दुहेसामेसत्याशीरस्ययज्ञ
स्यभूयादित्याहएषवैदोहस्तेनैवैनंदुहेप्रत्तावैगौर्दुहेप्रत्तेडायजमानायदुहए ॥७४॥
स्य१

तेवाइडायैस्तनाइडोपहूतेतिवायुर्वत्सोयर्हिहोताइडामुपह्वयेततर्हियजमानो ते
होतारमीक्षमाणोवायुंमनसाध्यायेत्॥२॥मात्रेववत्समुपावसृजतिसर्वे
णवैयज्ञेनदेवाःसुवर्गंलोकमायन्पाकयज्ञेनमनुरश्राम्यत्सेडामनुमु
पावर्त्ततांदेवासुराव्यह्वयंतप्रतीचींदेवाःपराचीमसुराःसादेवानुपाव
र्त्ततपशवोवैतद्देवानवृणतपशवोसुरानजहुर्यंकामयेतापशुःस्यादिति
पराचींतस्येडामुपह्वयेतापशुरेवभवतियं॥२॥कामयेतपशुमान्त्स्यादितिप्र
तीचींतस्येडामुपह्वयेतपशुमानेवभवतिब्रह्मवादिनोवदंतिसत्वाइडामुप

७५ ह्वयेतयइडा[illegible]मुपह्वयात्मानमिडायामुपह्वयेतेतिसानःप्रियासुप्रतूर्ति
र्मघोनीत्याहेडामेवोपहूयात्मानमिडायामुपह्वयतेव्यस्तमिववाएतद्यज्ञ
॥६॥ स्ययदिडासामिप्राश्नंति सामिमार्जयंतएतत्प्रतिवाअसुराणांयज्ञोव्यच्छि
द्यतब्रह्मणादेवाःसमदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमन्नइत्याहब्रह्मवैदेवानांबृ
हस्पतिर्ब्रह्मणैवयज्ञंसंदधातिविच्छिन्नंयज्ञंसमिमंदधात्वित्याहसंतत्यै
विश्वेदेवाइहमादयंतामित्याहसंतत्यैवयज्ञंदेवेभ्योनुदिशतियांवै॥५॥यज्ञे
दक्षिणांददातितामस्यपशवोनुसंक्रामंतिसएषईजानोपशुर्भविष्णुकोयज ॥७५॥

मानेनखलुवैतत्कार्यमित्याहुर्यथादेवत्रादत्तंकुर्वीतात्मन्प्रस्न्नमयेतेति
चभूपिन्वस्वेत्याहयज्ञोवैभूयज्ञमेवतन्महयत्यथोदेवत्रैवदत्तंकुरुत
आत्मन्प्रस्नंमयतेददतोमेमाक्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैतिकुर्वतोमेमाप
दसदित्याहभूमानमेवोपैति॥८॥विद्वान्ध्यायइवतियंप्राश्नंतियावैमएका
न्नविंशतिश्च॥१॥सं:श्रवाहसौवर्चनसस्तुमिंजोमापोदितिमुवाचयस्त्रि व
णां:होताभू:कामिडामुपाह्वयाइतितामुपाह्वइतिहोवाचयाप्राणेनदेवां
न्दाधारव्यानेनमनुष्यानपानेनपितृनितिछिनत्तिसानछिनत्ती३इतिछि

७६ नन्वीतिहोवाचशरीरंवाअस्यैतदुपांशुयाद्इतिहोवाचगौर्वै॥१॥अस्यैशरी
रंगांवावतोलस्पर्यंवदन्तांयायज्ञेदीयतेसाप्राणेनदेवांदाधारययाजीवंति मनुष्या
साव्यानेनमनुष्यान्यांपितृभ्योघ्नंतिसापानेनपितॄन्यएवंवेदपशुमान्
भवत्यथवैतामुपांशुइतिहोवाचयाप्रजाःप्रभवंतीःप्रत्याभवंतीत्यन्नंवाअ
स्यैतत्॥२॥उपांशुयाद्इतिहोवाचौषधयोवाअस्याअन्नमोषधयोवैप्रजाः
प्रभवंतीःप्रत्याभवंतियएवंवेदनास्याभवत्यथवैतामुपांशुइतिहोवाचया
प्रजाःपराभवंतीरनुगृह्णातिप्रत्याभवंतीर्गृह्णातीतिअग्निष्ठांवाअस्यैतदुपां ॥७६॥

ह्वयादिति होवाच यं वा अस्यै प्रतिष्ठा ॥ ३ ॥ इयं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णा
ति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच
यस्यै निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्तीति छिन्नत्रिसा न छिन्नत्री इ
ति न छिन्नत्रीति होवाच प्रजनयतीत्येष वा इडामुपाह्वथा इति होवाच वृष्टि
र्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायते
न्नादो भवति ॥ ४ ॥ गौर्वा अस्यै तन्त्रितिष्ठा ह्वयादिति विं स्वातिश्वो ॥ ५ ॥ परोक्षं
वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजन्ते य एव देवाः परोक्षमिज्यन्ते तान्

वतद्धंजुहोतियदन्वाहार्यमाहरत्येतेवैदेवाः प्रत्यक्षंयद्ब्राह्मणास्तानेवतेन
७७ प्रीणात्यथोदक्षिणैवास्यैषाथोयज्ञस्यैव छिद्रमपिदधातियद्वैयज्ञ
स्यक्रूरंयद्विलिष्टंतदन्वाहार्येण॥१॥अन्वाहरतितदन्वाहार्यस्यान्वाहा
र्यत्वंदेवदूतावाएतेयदृत्विजोयदन्वाहार्यमाहरतिदेवदूतानेवप्रीणाति
प्रजापतिर्देवेभ्योयज्ञान्व्यादिशत्सरिरिचानोमन्यतसएतमन्वाहार्य
मभक्तमपश्यत्तमात्मन्नधत्तसवाएषप्राजापत्योयदन्वाहार्योयस्यैवं
विदुषोन्वाहार्यआह्रियतेसाक्षादेवप्रजापतिमृध्नोत्यपरिमितःप्रजाप ॥७७॥

तोनिरुप्योपरिमि १

तिः प्रजापतेः ॥२॥ आग्नेयेद्देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं
प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन्तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यै
वं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा
इष्टी पक्वेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्ती प्रजापते
र्भागोऽसि ॥३॥ इत्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वाँ नित्याह
ऊर्जमेवास्मिन्पयो दधाति प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याह
आशिषमेवैतामाशास्तेऽक्षितेनास्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिँल्लोके

न्पयस्वा

७८ इत्याहक्षीयतेवाअमुष्मिंल्लोकेन्नमितःप्रदानंह्यमुष्मिंल्लोकेप्रजाउ
पजीवंतियदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्गमयतिनास्यामुष्मिंल्लोकेन्नं
क्षीयते॥ ४॥अन्वाहार्येणप्रजापतेरसिध्यमुष्मिंल्लोकेपंचदनूवाच॥ २॥
बर्हिषाहंदेवयज्ययाप्रजावान्भूयासमित्याह बर्हिषावैप्रजा
पतिःप्रजाअसृजततेनैवप्रजाःसृजतेनराशंसस्याहंदेवयज्ययाप
शुमान्भूयासमित्याहनराशंसेनवैप्रजापतिःपशूनसृजततेनैवपशू
न्त्सृजतेअग्नेःस्विष्टकृतोहंदेवयज्ययायुष्मान्यज्ञेनप्रतिष्ठांगमेयमित्या

हायुरेवात्मंधत्ते प्रतियज्ञेनतिष्ठतिदर्शपूर्णमासयोः ॥ १ ॥ देवावाउज्जिति
मनूदजयन्दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदंतामेहमुज्जितिमनूज्जे
षमित्याहदर्शपूर्णमासयोरेवदेवतानांयजमानउज्जितिमनूज्जयति
दर्शपूर्णमासाभ्यांभ्रातृव्यानपनुदतेवाजवतीभ्यांव्यूहत्यन्नंवैवाजोन्न
मेवावरुंधेद्वाभ्यांप्रतिष्ठित्यैयोवै यज्ञस्यदोहंविद्वान्यजतउभ
यतः ॥ २ ॥ एवयज्ञंदुहेपुरस्ताच्चोपरिष्टाच्चैषवाअन्योयज्ञस्यदोहइडा
यामन्यायर्हिहोतायजमानस्यनामगृह्णीयात्तर्हिब्रूयादेमाअग्मन।

७९ न्निषोदोहंकामादुतिसंःस्तुताएवदेवतादुहेयोऽभयतएवयज्ञंदुहे
पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्चरोहितेनत्वाग्निर्देवतांगमयत्वित्याहतेवैदेवाश्वाः
॥२॥यजमानःप्रस्तरोयदेनंप्रस्तरंप्रहरतिदेवाश्वैरेवयजमानंसु
वर्गंलोकंगमयतिवितेमुंचामिरश्नाविरश्मीनित्याहैषवाअग्नेर्विमोकः वा ४
स्तेनैवैनंविमुंचतिविष्णोःशंयोरहंदेवयज्ययायज्ञेनप्रतिष्ठांगमेयमि
त्याहयज्ञोवैविष्णुर्यज्ञएवांततःप्रतितिष्ठतिसोमस्याहंदेवयज्ययासु
रेताः॥३॥रेतोधिषीयेत्याहसोमोवैरेतोधास्तेनैवरेतआत्मंधत्तेत्वष्टु

रहंदेवयज्ययापशूनाꣳरूपंपुषेयमित्याहत्वष्टावैपशूनांमिथुनानाꣳरू
पकृत्तेनैवपशूनाꣳरूपमात्मंधत्तेदेवानांपत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्यमि
थुनंतयोरहंदेवयज्ययामिथुनेनप्रभूयासमित्याहतस्माद्धिमिथुनात्
प्रजापतिर्मिथुनेन॥८॥प्राजायततस्माद्देवयजमानोवेदोसिवित्तिरसि
विदेयेत्याहवेदेनवैदेवाअसुराणांवित्तंवेद्यमविंदंततद्वेदस्यवेदत्वंय
द्भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत्तस्यनामगृह्णीयात्तदेवास्यसर्वंवृंक्तेघृतवंतं
कुलायिनꣳरायस्पोषꣳसहस्रिणंवेदोददातुवाजिनमित्याहप्रसहस्रं

मिथुनेनप्रजायते ४

८० पश्नाप्नोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद ॥ ६ ॥ दर्शपूर्णमास
योरम्भयतो देवाश्चासुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाप्नोत्यष्टौ च ॥ ४ ॥ ध्रु
वां वै रिच्यमानां यज्ञोनुरिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा ध्रुवा
माप्यायमानां यज्ञोन्वाप्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा आप्या
यतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोन्वा
प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्त
स्मिंस्त्वा दधामि सह यजमानेनेति ॥ १ ॥ आहायं वै प्रजापतेर्विभान्ना

मेलोकस्तस्मिन्नेवैनंदधातिसहयजमानेनरिच्यतइवैवाएतद्यद्यजेन
यद्यजमानभागंप्राश्नात्यात्मानमेवप्रीणात्येतावान्वैयज्ञोयावान्य
जमानभागोयज्ञोयजमानोयद्यजमानभागंप्राश्नातियज्ञएवयज्ञं
प्रतिष्ठापयत्येतद्वैसूयवसंसोदकंयद्बर्हिश्चापश्चैतत्॥२॥यजमान
स्यायतनंयद्बर्हिर्यत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदिनिनयतिस्वएवायतनेसूयवसं
सोदकंकुरुतेसदसिसन्मेभूयादित्याहापोवैयज्ञआपोमृतंयज्ञमेवा
मृतमात्मन्धत्तेसर्वाणिवैभूतानिव्रतमुपयन्तमनूपयन्तिप्राच्यांदिशिदे

८१ वाङ्कृतिर्जोमार्जयन्नामित्सोहेषवेदर्शपूर्णमासयोरवभृथः॥ २॥ या
न्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्ति मनूपयन्ति रेव सहावभृथमवैति विष्णुमु ७
खा वै देवाश्छंदोभिरिमांल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्यद्विष्णुक्रमान्क्र
मते विष्णुरेव भूत्वा [illegible] यजमानश्छंदोभिरिमान्लोकाननपजय्यमभि
जयति विष्णोः क्रमोस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमंतरि
क्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छंदोभिरेवेमांल्लोकान्यथापूर्वमभिज
यति॥ ३॥ यजमानेनेति चैनदवभृथादिनः समच॥ ४॥ अगन्मस्वः

सुवर्गन्मेत्सो हसुवर्गमेवलोकमेति संदृशस्तेमाछित्सियत्तेतपस्तस्मैतेमा
वृक्षीत्यो हयथायजुरेवैतत्सुभूरसि श्रेष्ठोरश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मेधे
हीत्यो हाशिषमेवैतामाशास्ते प्रवाएषोस्माल्लोकाच्यवतेयः ॥ ३ ॥ विष्णुक्र
मान्क्रमतेसुवर्गायहिलोकायविष्णुक्रमाः क्रम्यन्तेब्रह्मवादिनोवदन्तिस
त्वैविष्णुक्रमान्क्रमेतयइमान्लोकान्भ्रातृव्यस्यसंवृज्यपुनरिमंलोकं
प्रत्यवरोहेदित्येषवा अस्यलोकस्यप्रत्यवरोहोयदाहेदमहममुंभ्रातृव्य
माभ्योदिग्भ्योस्यैदिवइतीमानेवलोकान्भ्रातृव्यस्यसंवृज्यपुनरिमंलोकं

८२ मृत्यवेरोहतिसं॥२॥ज्योतिषाभूवमित्याहास्मिन्नेवलोकेप्रतितिष्ठत्यैं ७
द्रीमावृतमन्वावर्त्तइत्याहासौवाआदित्यइंद्रस्तस्यैवावृतमनुपर्याव
र्त्ततेदक्षिणापर्यावर्त्ततेस्वमेववीर्यमनुपर्यावर्त्तते तस्माद्दक्षिणोर्ध
आत्मनोवीर्यावत्तरोथोआदित्यस्यैवावृतमनुपर्यावर्त्ततेसमहंप्र
जयासंमयाप्रजेत्याहाशिषं॥३॥एवैतामाशास्तेसमिद्धोअग्नेमेदी
दिहिसमेद्धातेअग्नेदीद्यासमित्याहयथायजुरेवैतद्वसुमान्यज्ञोव
सीयान्भूयासमित्याहाशिषमेवैतामाशास्तेबहुवैगार्हपत्यस्यांते

मिश्रमिवचर्यतआग्निपावमानीभ्यांगार्हपत्यमुपतिष्ठतेपुनात्येवाग्निंपु
नीतआत्मानंद्वाभ्यांप्रतिष्ठित्याअग्नेगृहपतइत्याह॥७॥यथायजुरेवै
तच्छतंहिमाइत्याहशतंत्वाहेमंतानिंधिषीयेतिवावैतदाहपुत्रस्यना
मगृह्णात्यन्नादमेवैनंकरोतितामाशिषमाशासेतंतवेज्योतिष्मतीमिति
ब्रूयाद्यस्यपुत्रोऽजातःस्यात्तेज स्व्येवास्यब्रह्मवर्चसीपुत्रोजायते
तामाशिषमाशासेऽमुष्मैज्योतिष्मतीमितिब्रूयाद्यस्यपुत्रः॥८॥जात
स्यात्तेजएवास्मिन्ब्रह्मवर्चसंदधातियोवैयज्ञंप्रयुज्यनविमुंचत्यप

८३ तिष्ठानोवैसभवं ति कस्त्वायुनक्तिसत्वाविमुंचत्वित्याहप्रजाप
तिर्वैकः प्रजापतिनैवैनंयुनक्तिप्रजापतिनाविमुंचतिप्रतिष्ठित्याईश्व ७
रंवैव्रतमविसृष्टंप्रदहोऽग्नेव्रतपतेव्रतमचारिषमित्याहव्रतमेव॥८॥वि
सृजतेशांत्याअप्रतिदाहायपराङ्वाव यज्ञएतिननिवर्त्ततेपुनर्योवैय
ज्ञस्यपुनरालंभंविद्वान्यजतेतमभिनिवर्त्ततेयज्ञोबभूवसआबभूवेत्या
हैषवैयज्ञस्यपुनरालंभस्तेनैवैनंपुनरालभतेनवरुद्धावाएतस्यविरा
ड्यआहिताग्निःसन्सभःपशवःखलुवैब्राह्मणस्यसभेष्ट्वाप्राङुत्क्र

॥ राम ॥

म्यंवृक्ष्याक्रामाः॒ अग्नेविमाः॒ अश्वायज्ञइत्यवसभाः॒ रुंधेप्रसहस्रंपुष्टंनो
मोत्यास्यप्रजायांवाजीजायते॥७॥ यःसमाग्निंषंगृहपतइत्यांहामुष्मे
ज्योतिष्मतीमितिवृक्ष्याघस्यपुत्रोजातमेवखलुवेचतुर्विंशंरात्रिश्च॥८॥दे
वसवितःप्रसुवयज्ञंप्रसुवयज्ञपतिंभगायदिव्योगंधर्वः॥केतपूःकेतंनः
पुनातुवाचस्पतिर्वाचंमधुस्वदातिनः॥इंद्रस्यवज्रोसिवार्त्रघ्नस्त्वयायं
वृत्रंवध्यात्॥वाजस्यनुप्रसवेमातरंम हीमदितिंनामवचसाकराम
हे॥यस्यामिदं विश्वंभुवनमाविवेशतस्यांनोदेवःसवितार्धर्मंसावि

८४ पतु॥ अप्सु॥१॥ अंतरमृतमप्सुभेषजमपामुतप्रशस्तिष्वश्वाभवथ
वाजिनः॥ वायुर्वात्वामनुर्वात्वागंधर्वाः सप्तविंशतिः॥ तेअग्रेअश्वमा ७
युंजंतेअस्मिन्जवमादधुः॥ अपांनपादाशुहेमन्यऊर्मिः ककुद्मान्प्रतूर्ति मु
र्वाजसातमस्तेनायंवाजंसेत्॥ विष्णोः क्रमोसिविष्णोः क्रांतमसिवि
ष्णोर्विक्रांतमस्यंकौन्यंकावभितोरथंयोध्वांतंवाताग्रमनुसंचरंतौदू
हे रेहेतिरिंद्रियावान्पतत्रीतेनोग्नयःपप्रयःपारयंतु॥२॥ अप्सुन्यंकौपंच
दशाच॥७॥ देवस्याहंसवितुःप्रसवेबृहस्पतिनावाजजितावाजंजे

षंदेवस्याहंसवितुःप्रसवेबृहस्पतिनावाजजितावर्षिष्ठंनाकंरुहेयमिंद्रा
यवाचंवदतेंद्रंवाजंजापयतेंद्रोवाजमजयित्॥ अश्वाजनिवाजिनिवाजेषुवा
जिनीवत्यश्वान्त्समत्सुवाजय॥ अर्वासिसप्तिरसिवाज्यसिवाजिनोवाजंधा
वतमरुतांप्रसवेजयतविपोजनामिमीध्वमध्वनस्कभ्नीत॥१॥ काष्ठांगच्छत
वाजेवाजेवतवाजिनोनोधनेषुविप्राअमृताऋतज्ञाः॥ अस्यमध्वःपिबत
मादयध्वंतृप्तायातपथिभिर्देवयानैः॥ तेनोअर्वन्तोहवनश्रुतोहवंविश्वेशृण्वं
तुवाजिनः॥ मितद्रवःसहस्रसामेधसातासनिष्यवः॥ महोयेरत्नंसमिथे

८५
षुंजंभिर्यांनोभवंतुवाजिनोहवेषु॥ देवतातामितद्रवस्स्वर्काः॥ जंभयंतो
हिंवृकंरक्षांसिसनेम्यस्मद्युयवन्॥२॥ अमीवाः॥ एषस्यवाजीक्षिप
णिंतुरण्यतिग्रीवायांबद्धोअपिकक्षआसनि॥ क्रतुंदधिक्राअनुसंतवीत्व
त्पथामंकांस्यन्वापनीफणत्॥ उतस्मास्यद्रवतस्तुरण्यतः पर्णंनवेरनु
वातिप्रगर्धिनः॥ श्येनस्येवध्रजतोअंकसंपरिदधिक्राव्णः सहोर्जातरित्रतः॥ क्रा
आमावाजस्यप्रसवोजगम्या द्यावापृथिवीविश्वरूपे॥
आमागंतांपितरामातराचामासोमोअमृतत्वायगम्यात्॥ वाजिनोवाज
॥३॥

जिनोवाजं॑सरिष्यन्तोवाजंजेष्यन्तोबृहस्पतेर्भागमवजिघ्रतवाजिनो।
वाजजितोवाजं॑ससृवांसोवाजंजिगिवांसोबृहस्पतेर्भागेनिमृड्ढ्वमि
यंवःसासत्यासंधाभूद्यामिन्द्रेणसमधध्वमजीजिपतवनस्पतयइन्द्रंविमुच्य वाजं
ध्वं॥४॥आश्विनीनसुवेयेन्मितराद्विर्वेलारिःग्राम्व॥८॥क्षत्रस्योल्बमसिक्षत्र
स्ययोनिरसिजायएहिसुवोराहावेराहोव्रहिसुवरहन्नावुभयोःसुवीरास्या।
क्रतुश्च मिवाजश्चप्रसवश्चापिजश्चसुवश्चमूर्धाचव्यश्नियश्चान्त्यश्चभौवनश्चभु
वनश्चाधिपतिश्च॥आयुर्यज्ञेनकल्पतांप्राणोयज्ञेनकल्पतामपानः॥१

त्यायनश्चां

सं·अ·७

८६ यज्ञेनकल्पतांव्यानोयज्ञेनकल्पतांचक्षुर्यज्ञेनकल्पतांःश्रोत्रंयज्ञेन
कल्पतांमनोयज्ञेनकल्पतांवाग्यज्ञेनकल्पतामात्मायज्ञेनकल्पतांय
ज्ञोयज्ञेनकल्पतांःस्वर्द्देवाःअगन्मामृताअभूमप्रजापतेःप्रजाअ
भूमसमहंप्रजयासंमयाप्रजासमहंःरायस्पोषे‸न्नायत्वान्नाद्याय
त्वावाजायत्वावाजजित्यायैत्वामृतमसिपुष्टिरसिप्रजननमसि॥ २१॥
अभानोवाजोयनवंच॥ १॥ वाजस्येमंप्रसवःसुषुवेअग्रेसोमंःराजा
नमोषधीष्वप्सु॥ ताअस्मभ्यंमधुमतीर्भवंतुवयंःराष्ट्रेजागृयामपुरो हि॰

॥

णसंमयारायस्पोषो ८

हिता॥ वाजस्येदंप्रसवआबभूवेमाचविश्वाभुवनानिसर्वतः॥ सविराजं
पर्य्येतिप्रजानन्प्रजांपुष्टिंवर्धयमानोअस्मे॥ वाजस्येमांप्रसवःशिश्रिये
दिवमिमाचविश्वाभुवनानिसम्राट्॥ अदित्संतंदापयतुप्रजानन्रयिं॥ १॥
चनःसर्ववीरांनियच्छतु॥ अग्नेअच्छावदेहनःप्रतिनःसुमनाभव॥ प्रणो
यच्छभुवस्पतेधनदाअसिनस्त्वं॥ प्रणोयच्छत्वर्यमाप्रभगःप्रबृहस्पतिः॥
प्रदेवाःप्रोतसूनृताप्रवाग्देवीददातुनः॥ अर्यमणंबृहस्पतिमिंद्रंदानाय
चोदय॥ वाचंविष्णुंसरस्वतींसवितारं॥ २॥ चवाजिनं॥ सोमंराजानंव

८७ र्षणामग्निमन्वारभामहे॥ आदित्यान्विष्णुंसूर्यंब्रह्माणंचबृहस्पतिं॥दे
वस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यां।सरस्वत्यैवाचोयंतु
र्यंत्रेणाग्नेस्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामीन्द्रस्यबृहस्पतेस्त्वासाम्राज्येना
भिषिंचामि॥३०॥ ऋषयःसवितारःषट्त्रिं: ब्राह्म॥१०॥ अग्निरेकाक्षरेणवा
चमुदजयदश्विनौद्व्यक्षरेणप्राणापानावुदजयतांविष्णुस्त्र्यक्षरेणत्रीन्
लोकानुदजयत्सोमश्चतुरक्षरेणचतुष्पदःपशूनुदजयत्पूषापंचाक्षरे
णपंक्तिमुदजयद्धाताषडक्षरेणषडृतूनुदजयन्मरुतःसप्ताक्षरेणस

प्तपदांꣳशक्वरीमुदजयन्बृहस्पतिरष्टाक्षरेणगायत्रीमुदजयन्मित्रोन
वाक्षरेणत्रिवृतꣳस्तोममुदजयत्॥ १॥ वरुणोदशाक्षरेणविराजमुदज
ण ४ ३ यदिन्द्रएकादशाक्षरेणत्रिष्टुभमुदजयद्विश्वेदेवाद्वादशाक्षरेणजगतीमु
ज ४ ४ दजयन्वसवस्त्रयोदशाक्षरेणत्रयोदशꣳस्तोममुदजयन्रुद्राश्चतुर्दशा
क्षरेणचतुर्दशꣳस्तोममुदजयन्नादित्याःपञ्चदशाक्षरेणपञ्चदशꣳस्तो
ममुदजयन्नदितिःषोडशाक्षरेणषोडशꣳस्तोममुदजयत्प्रजापतिःस
प्तदशाक्षरेणसप्तदशꣳस्तोममुदजयत्॥ २॥ त्रिवृतꣳस्तोममुदजय

८८ त्पद्वंत्वारिं राज्ञ॥११॥ उपयामगृहीतोसिनृषदंत्वाद्रुषदंभुवनसद
मिंद्रायजुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिंद्रायत्वोपयामगृहीतोस्यप्सुषदंत्वा
घृतसदंव्योमसदमिंद्रायजुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिंद्रायत्वोपयामगृ
नाकसद४ हीतोसिपृथिविषदंत्वांतरिक्षसदमिंद्रायजुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिंद्रा
यत्वा॥ येग्रहाः पंचजनीनायेषांतिस्त्रः परमजाः॥ ॥ दैव्यःकोशः॥१॥
समुब्जितः॥ तेषांविशिप्रियाणामिषमूर्जं समग्रभीमेषतेयोनिरिं
द्रायत्वा॥ अपांरसमुद्वयसं सूर्येसंतं समाहितं॥ अपांरसस्य

यारसस्तंवोगृह्णाम्युत्तममेषतेयोनिरिंद्रायत्वा॥ अयाविष्ठाजनयन्क
र्वराणिसहिघृणिरुरुर्वरायगातुः॥ सप्रत्युदैद्धरुणोमध्वोअग्रंस्वा
यांयत्तनुवांतन्वमैरयत॥ उपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णा
म्येषतेयोनिःप्रजापतयेत्वा॥ ३८ ॥२॥ कोनोस्तनुवांत्रयोदशाच॥१२॥ अन्व
हमासाअन्विद्वनान्यन्वोषधीरनुपर्वतासः॥ अन्विंद्रंरोदसीवावशा
नेअन्वापोअजिहतजायमानं॥ अनुतेदायिमहइंद्रियायसत्रातेवि
श्वमनुवृत्रहत्ये॥ अनुक्षत्रमनुसहोयजत्रेंद्रदेवेभिरनुतेनृषह्ये॥ ३

८९ द्राणीमासुनारिषुसुपत्नीमहमश्रवं॥ नह्यस्या अपरंचनजरसा
॥१॥ मरतेपतिः॥ नाहमिंद्राणिरारणसख्युर्वृषाकपेर्ऋते॥ यस्येदम
प्यंहविः प्रियंदेवेषुगच्छति॥ योजातएवप्रथमोमनस्वान्देवोदेवान्
क्रतुनापर्यभूषत्॥ यस्यशुष्माद्रोदसीअभ्यसेतांनृम्णस्यमह्नास
जनासइंद्रः॥ आतेमहइंद्रोत्युग्रसमन्यवोयत्समरंतसेनाः॥ पताति स
दिद्युंनर्यस्यबाह्वोर्माते॥२॥ मनोविष्वद्र्यग्विचारीत्॥ मानोमर्धीः
राभरादद्धितंनः प्रदाशुषेदातवेभूरियत्ते॥ नव्येदेष्णेअस्मिन्तउक्थे
शस्ते

मन्नेवामवृषभमिंद्रंस्तुवंतः॥ आतूभरमाकिरेतत्परिष्ठाद्विद्माहित्वावसु
पतिंवसूनां॥ इंद्रयत्तेमाहिनंदत्रमस्त्यस्मभ्यंतद्धर्यश्व॥ २॥ प्रयंधि॥
प्रदातारंहवामहइंद्रमाहविषावयं॥ उभाहिहस्तावसुनापृणस्वा
प्रयच्छदक्षिणादोतसव्यात्॥ प्रदातावज्रीवृषभस्तुराषाट्छुष्मीरा
जावृत्रहासोमपावा॥ अस्मिन्यज्ञेबर्हिष्यानिषद्याथाभवयजमा
नायशंयोः॥ इंद्रःसुत्रामास्ववाँअवोभिःसुमृडीकोभवतुविश्व
वेदाः॥ बाधतांद्वेषोअभयंकृणोतुसुवीर्यस्य॥ ४॥ पतयःस्याम॥

ग्र १

१० तस्यं वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ स सुत्रामा स्ववाँ
इंद्रो अस्मे आराच्चिद्द्वेषः सनुतर्युयोतु ॥ रेवती
र्नः सधमाद इंद्रे संतु तुविवाजाः ॥ क्षुमंतो याभिर्मदेम ॥ प्रो ष्वस्मै पुरोर
थमिंद्राय शूषमर्चत ॥ अभीके चिदु लोककृत्संगे समत्सु वृत्रहा ॥ अ
स्माकं बोधि चोदिता नभंतामन्यकेषां ॥ ज्याका अधि धन्वसु ॥८॥ ज
रसामानेहर्यश्वसुवीर्यस्याध्येकंच ॥१२॥ पाकयज्ञः सः अंबाः पैरो
क्षंध्रुवामगन्मत्याहदेवसवितर्देवस्याहंसवस्यात्वंवाजस्यमभगिरे ॥१०॥

कांक्षेरपोपयामगृहीतोस्यन्वहुमासाल्लयोदन्॥ १३॥ पाकयज्ञंप
रोक्षंध्रुवांविस्रंजेतचतुःसर्वैर्वीरांपतयस्यांमेकपंचाशत्॥ ५१॥ इषे ओंमू॥
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ हे गुरुचरणतवप्रसादेनसंपूर्णोभवतु॥ हरिः ओंमू॥ अनु
मत्यैपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपतिधेनुर्दक्षिणायेप्रत्यंचःशम्यायाअव
शीयंतेनैर्ऋतमेककपालंकृष्णंवासःकृष्णतूषंदक्षिणावीहिस्वाहाहुतिं
जुषाणएषतेनिर्ऋतेभागोभूतेहविष्मत्यसिमुंचेममंहसःस्वाहानमोयइ
दंचकारादित्यंचरुंनिर्वपतिवरोदक्षिणाग्नावैष्णवमेकादशकपालंवामनो

९१ वहीदक्षिणाग्नीषोमीयं॥१॥एकादशकपालꣳहिरण्यंदक्षिणैन्द्रमेका
दशकपालमृषभोवहीदक्षिणाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रंदध्यृषभोवहीद
क्षिणैन्द्राग्नंद्वादशकपालंवैश्वदेवंचरुंप्रथमजोवत्सोदक्षिणासौम्यꣳ
श्यामाकंचरुंवासोदक्षिणासरस्वत्यैचरुꣳसरस्वतेचरुंमिथुनौगावौ
दक्षिणा॥२॥अग्नीषोमीयंचतुस्त्रिꣳशच्च॥१॥आग्नेयमष्टाकपालंनि
चरु ४ २ र्वपतिसौम्यंचरुꣳसावित्रंद्वादशकपालꣳसारस्वतंचरुंपौष्णंचरुंमारुतꣳ
सप्तकपालंवैश्वदेवीमामिक्षांद्यावापृथिव्यमेककपालं॥१॥आग्नेयꣳ ॥१३॥

सौम्यंमारुतमष्टादन्ना॥२॥ऐंद्राग्नमेकादशकपालंमारुतीमामिक्षांवारुणी
मामिक्षांकायमेककपालं॥प्रघास्यान्हवामहेमरुतोयज्ञवाहसःकरंभेण
सजोषसः॥मोषूणइंद्रपृत्सुदेवास्तुस्मतेशुष्मिन्नवया॥महीह्यस्यमीढुषोय
व्या॥हविष्मतोमरुतोवंदतेगीः॥यद्ग्रामेयदरण्येयत्सभायांयदिंद्रिये॥य
च्छूद्रेयदर्येयदेनश्चकृमावयं॥यदेकस्याधिधर्मणितस्यावयजनमसिस्वा
हा॥अक्रन्कर्मकर्मकृतःसहवाचामयोभुवा॥देवेभ्यःकर्मकृत्वास्तंप्रेत
सुदानवः॥१॥वयंयद्धिंरातिस्थ॥२॥अग्नयेनीकवतेपुरोडाशमष्टाक

१२ पालंनिर्वपतिसाकं॑सूर्येणोद्यतामरुद्भ्यः सांतपनेभ्योमध्यंदिनेचरुंम
रुद्भ्योगृहमेधिभ्यः सर्वासांदुग्धेसायंचरुं पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरा
पत॥ वस्नेवविक्रीणावहाइषमूर्जं॑शतक्रतो॥ देहिमेददामितेनिमेधेहि
नितेदधे॥ निहारमिन्निमेहरानिहारं॥१॥ निहरामिते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः
पुरोडाशं॑सप्तकपालंनिर्वपतिसाकं॑सूर्येणोद्यताग्नेयमष्टाकपालंनि
र्वपतिसौम्यंचरुं॑सावित्रंद्वादशकपालं॑सारस्वतंचरुंपौष्णंचरुमैंद्रा
ग्नमेकादशकपालमैंद्रंचरुंवैश्वकर्मणमेककपालं॥२॥ हरानिहारंत्रिः॑द्रा

च॥ २॥ सोमायपितृमतेपुरोडाशं षट्कपालंनिर्वपतिपितृभ्योबर्हिषद्भ्योधा
नाः पितृभ्योग्निष्वात्तेभ्योभिवान्यायैदुग्धंमंथमेतत्तेततयेचत्वामन्वेतत्तेपितामहप्र
पितामहयेचत्वामन्वत्रपितरोयथाभागंमंदध्वं सुसंदृशंत्वावयंमघवन्मंदिषीम ६
हि॥ प्रनूनंपूर्णवंधुरस्तुतोयासिवशाँ२ अनु॥ योजान्विंद्रतेहरी॥ अक्षन्नमीमदंत ॥१॥
ह्यवप्रियाअधूषत॥ अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठयामती॥ योजान्विंद्रतेहरी॥
अक्षन्पितरोमीमदंतपितरोतीतृपंतपितरोमीमृजंतपितरः॥ परेतपितरः सोम्या
गंभीरैः पथिभिः पूर्व्यैः॥ अथापितॄन्सुविदत्राँ२ अपीतयमेनयेसधमादंमदंति॥

१३ मनोन्वाहुवामहेनाराशꣳसेनस्तोमेनपितृणाञ्चमन्मभिः॥ आ॥ २॥ नएतु
मनःपुनःक्रत्वेदक्षायजीवसे॥ ज्योक्चसूर्यन्दृशे॥ पुनर्नःपितरोमनोददातुदै
व्योजनः॥ जीवंव्रातꣳसचेमहि॥ यदन्तरिक्षंपृथिवीमुतद्यांयन्मातरंपितरंवा
जिहिꣳसिम॥ अग्निर्मातस्मादेनसोगार्हपत्यःप्रमुञ्चतुदुरितायानिचकृमक
रोतुमामनेनसं॥ ३॥ हरीमन्मभिरानतुश्चत्वारिꣳशञ्च॥ ६॥ प्रतिपूरुषमेकक
पालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तंयावन्तोगृह्याःस्मस्तेभ्यःकमकरंपशूनाꣳशर्मासि
शर्मयजमानस्यशर्ममेयच्छैकएवरुद्रोनद्वितीयायतस्थआखुस्तेरुद्रपशु

४ १ भेषजंगवेश्वायपुरुषायभेषजमथोअस्मभ्यं

स्तंजुष स्वेषतेरुद्रभागस्तंजुष स्वेषपतेरुद्रभागःसहस्वस्रांबिकयातंजुषस्वभेष
जं॰सुभेषजं॥१॥यथासति॥सुगंमेषायमेष्याअवांबरुद्रमदिमह्यवदेवंत्र्यंब
कं॥यथानुःश्रेयसःकरद्यथानोवस्यसःकरद्यथानःपशुमतःकरद्यथानोव्यवसा
ययात्॥त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं॥उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षी
यमामृतात्॥एषतेरुद्रभागस्तंजुषस्वतेनावसेनपरोमूजवतोतीह्यवततध
न्वापिनाकहस्तःकृत्तिवासाः॥२॥६॥सुभेषजमिहत्रीणिच॥६॥ऐंद्राग्नंद्वा
दशाकपालंवैश्वदेवंचरुमिंद्रायशुनासीरायपुरोडाशंद्वादशाकपालंवायव्यं

१४ पयः सौर्यमेककपालं द्वादशगवं सीरं दक्षिणाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनी धेनुर्दक्षिणा ये देवाः
पुरःसदोग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरस
दो वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते नोवन्तु तेभ्यः॥
॥३॥ नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढं रक्षः संदग्धं रक्ष इदमहं रक्षोभि सं दहा
म्यग्नये रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोघ्ने स्वा
हा प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ता

भ्याः रक्षसांभागधेयंजुहोमिहताः रक्षांस्यवधिष्मरक्षोयद्दूरेतेनदक्षिणा॥ २॥ नेभ्यः पं
चचत्वारिंशच्च॥ ७॥ धात्रेपुरोडाशंद्वादशकपालंनिर्वपत्यनुमत्यैचरुं राका
यैचरुं सिनीवाल्यैचरुंकुह्वैचरुंमिथुनौगावौदक्षिणाग्नावैष्णवमेकादशक
पालंनिर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालंवैष्णवंत्रिकपालंवामनोवहीदक्षिणा
ग्नीषोमीयमेकादशकपालंनिर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालः सौम्यंच
रुंबभ्रुर्दक्षिणासोमापौष्णंचरुंनिर्वपत्यैन्द्रापौष्णंचरुंपौष्णंचरुं श्यामोदक्षि
णावैश्वानरंद्वादशकपालंनिर्वपतिहिरण्यंदक्षिणावारुणंयवमयंचरुमश्वो

सं·प्र·८

दक्षिणा॥३॥वैश्वानरंद्वादशकपालंनिर्वपेत्॥५॥बार्हस्पत्यंचरुंनिर्वपतिब्र
१५ ह्मणोगृहेशितिपृष्ठोदक्षिणैन्द्रमेकादशकपालःराजन्यस्यगृहऋषभोद
क्षिणादित्यंचरुंमहिष्यैगृहेधेनुर्दक्षिणानैर्ऋतंचरुंपरिवृक्त्यैगृहेकृष्णानां
व्रीहीणांनखनिर्भिन्नंकृष्णाकूटादक्षिणाग्नेयमष्टाकपालःसेनान्योगृहे
हिरण्यंदक्षिणावारुणंदशकपालःसूतस्यगृहेमहानिरष्टोदक्षिणामारुतः
सप्तकपालंग्रामण्योगृहेपृश्निर्दक्षिणासावित्रंद्वादशकपालं॥३॥क्षत्तुर्गृहे
उपध्वस्तोदक्षिणाश्विनंद्विकपालःसंग्रहीतुर्गृहेसवात्यौदक्षिणापौष्णंचरुं

भागदुघस्यगृहेनुद्यामोदक्षिणारौद्रंगावीधुकंचरुमक्षावापस्यगृहेशबल
उद्वारोदक्षिणेन्द्रायसुत्राम्णेपुरोडाशमेकादशकपालंप्रतिनिर्वपतीन्द्राया
ंहोमुचेयन्नोराजावृत्रहाराजाभूत्वावृत्रंवध्यान्मैत्राबार्हस्पत्यंभवतिश्वे
तायैश्वेतवत्सायैदुग्धेस्वयंमूर्तेस्वयंमथितआज्यआश्वत्थे॥२॥पात्रेचतु
ष्कोस्वयमवपन्नायैशाखायैकर्णाश्चाकर्णाश्चतण्डुलान्विचिनुयाद्ये
कर्णाःसपयसिबार्हस्पत्यायेकर्णाःसआज्येमैत्रःस्वयंकृतावेदिर्भवतिस्व
यंदिनंबर्हिःस्वयंकृतइध्मःसैवश्वेताश्वेतवत्सादक्षिणा २५ ॥३॥सावित्रं

९६ द्वादशकपालं मा श्वत्थेचयंत्रिःश्राम्ब॥१॥अग्नयेगृहपतयेपुरोडाशमष्
टाकपालंनिर्वपतिकृष्णानांव्रीहीणांःसोमायवनस्पतयेश्यामाकंचरुंःसवित्रे
सत्यप्रसवायपुरोडाशंद्वादशकपालमाशूनांव्रीहीणांःरुद्रायपशुपतयेगा
वीधुकंचरुंबृहस्पतयेवाचस्पतयेनैवारंचरुमिंद्रायज्येष्ठायपुरोडाशमेकादश
कपालंमहाव्रीहीणांमित्रायसत्यायांबानांचरुंवरुणायधर्मपतयेयवमयंच
ता रुंःसवितांप्रसवानांःसुवतामग्निर्गृहपतीनांःसोमोवनस्पतीनांःरुद्रःपशू
नां॥३॥बृहस्पतिर्वाचामिंद्रोज्येष्ठानांमित्रःसत्यानांवरुणोधर्मपतीनांयेदेवा

देवसुवस्छनडुमसमांमुष्यायणार्मनमित्रायसुवध्वंमहलेक्षत्रायमहलन्ग्राधिप
त्यायमहलेजानराज्यायेषवोमरतााराजासोमोस्माकंब्राह्मणानांःराजास्य
नित्यंनामराज्यमधायिस्वांलनुवंचरुणोअग्निश्रेष्ठुवेर्मित्रसुब्रत्यांअमूमा
मन्महिमहलकृनस्यनामसर्वज्ञानावरुणास्यामूवन्विमित्रएवैरलिमनारीद
सपुदंलयुज्ञियांकृतेनव्युत्रिलोजरिमाणंनग्रौडुम्नोःकमोसिविष्मोःक्रांत ४ ३ न
मसि [illegible] विष्मोर्विक्रांतमसि॥२॥पश्चूनांज्ञानाःपंचविंःशतिश्च॥१०॥अ
र्थेतस्यापांपतिरसिवृषासूर्मिर्वृषसेनोसिव्रजक्षितस्थमरुतामोजस्थस

सं·प्र·८

१८ र्यवर्चसस्थसूर्यत्वचसस्थमांदास्थवाशास्थशक्वरीस्थविश्वभृतस्थजनभृत

स्थाग्नेस्तैजस्यास्थापामोषधीनांꣳरसस्थापोदेवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वतीरा २२

जसूयायचितानाः॥याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिंचन्याभिरिंद्रमनयन्नत्यरातीः॥ ३

राष्ट्रदास्थराष्ट्रंदत्तस्वाहाराष्ट्रदास्थराष्ट्रममुष्मैदत्त॥१॥ अर्थैकादश्चाच॥३१॥दे

वीरापःसंमधुमतीर्मधुमतीभिःसृज्यध्वंमहिवर्चः॥क्षत्रियायवन्वानाअना

धृष्टाःसीदतोर्जस्वतीर्महिवर्चःक्षत्रियायदधतीरनिभृष्टमसिवाचोबंधुस्तपो

जाःसोमस्यदात्रमसिशुक्रावःशुक्रेणोत्पुनामिचंद्राश्चंद्रेणामृताअमृतेन

॥१८

स्वाहाराजसूयायचितानाः॥सधमादोद्युम्निनीरूर्जएताअनिभृष्टाअपस्युवोव
सानाः॥पस्त्यासुचक्रेवरुणःसधस्थमपांशिशुः॥१॥मातृतमास्वंतः॥क्षत्रस्यो
ल्बमसिक्षत्रस्ययोनिरस्याविन्नोअग्निर्गृहपतिराविन्नइंद्रोवृद्धश्रवाआविन्नःपू
षाविश्ववेदाआविन्नौमित्रावरुणावृतावृधाआविन्नेद्यावापृथिवीधृतव्रतेआवि
न्नादेव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नोयमसावामुष्यायणोस्यांविश्यस्मिन्राष्ट्रेमहते
क्षत्रायमहतआधिपत्यायमहतेजानराज्यायएषवोमीराजासोमोस्माकं
ब्राह्मणानांराजेंद्रस्य॥२॥वज्रोसिवार्त्रघ्नस्त्वयायंवृत्रंवध्याच्छत्रुबाधना

९८ स्थपातमांप्रत्यंचंपातमांतिर्यंचमन्वंचंमापातंदिग्भ्योमांविश्वाभ्योमाना पा४
ष्ट्राभ्यःपातंहिरण्यवर्णावुषसांविरोकेयःस्थूणावुदितौसूर्यस्यारोहतंवरुण
मित्रगर्तंततश्चक्षाथामदितिंदितिंच॥२॥ त्रिशुरिंद्रस्यैकचत्वारिंशन्नानु॥१२॥
समिधमातिष्ठगायत्रीत्वाछंदसामवतुत्रिवृत्स्तोमोरथंतरंसामाग्निर्देवता
ब्रह्मद्रविणमुग्रामातिष्ठत्रिष्टुप्त्वाछंदसामवतुपंचदशस्तोमोबृहत्सामेंद्रोदे
वताक्षत्रंद्रविणंविराजमातिष्ठजगतीत्वाछंदसामवतुसप्तदशस्तोमोवैरू
पंसाममरुतोदेवताविड्द्रविणमुदीचीमातिष्ठानुष्टुप्त्वा॥१॥ छंदसामव

॥१ली

त्येकविंशःस्तोमोवैराजंसाममित्रावरुणौदेवताबलंद्रविणमूर्द्धामातिष्ठपं
क्तिस्त्वाछंदसामवतुत्रिणवत्रयस्त्रिंशौस्तोमौशाक्वररैवतेसामनीबृहस्पति
र्देवतावर्चोद्रविणमीदृङ्चान्यादृङ्चैतादृङ्चप्रतिदृङ्चमितश्चसंमितश्च
सभराः॥शुक्रज्योतिश्चचित्रज्योतिश्चसत्यज्योतिश्चज्योतिष्मांश्चसत्यश्च
र्तपाश्च॥२॥अत्यंहाः॥ अग्नयेस्वाहासोमायस्वाहासवित्रेस्वाहास
रस्वत्यैस्वाहापूष्णेस्वाहाबृहस्पतयेस्वाहेंद्रायस्वाहाघोषायस्वाहा
श्लोकायस्वाहांशायस्वाहाभगायस्वाहाक्षेत्रस्यपतयेस्वाहापृथिव्यैस्वा

११ हांतरिक्षायस्वाहांदिवेस्वाहांसूर्यायस्वाहांचंद्रमसेस्वाहांनक्षत्रेभ्यःस्वा
हाद्भ्यःस्वाहौषधीभ्यःस्वाहांवनस्पतिभ्यःस्वाहांचराचरेभ्यःस्वाहांपरिप्लु
वेभ्यःस्वाहांसरीसृपेभ्यःस्वाहा ॥ २ ॥ यमनुष्टुत्तर्नपार्श्वसरीसृपेभ्यःस्वाहा
॥ १३ ॥ सोमस्यत्विषिरसितवेवमेत्विषिर्भूयादमृतमसिमृत्योर्मापाहिदिद्योन्‌ ४ पा
मापाह्यवेष्टादंदशूकानिरस्तंनमुचेःशिरः ॥ सोमोराजावरुणोदेवाधर्मसु
वश्चये ॥ तेतेवाचंसुवंतांतेतेप्राणंसुवंतांतेतेचक्षुःसुवंतांतेतेश्रोत्रंसु
वंतां सोमस्यत्वाद्युम्नेनाभिषिंचाम्यग्नेः ॥ १ ॥ तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्यें ॥ ९ ॥

द्वयेणमित्रावरुणयोर्वीर्येणमरुतामोजसाक्षत्राणांक्षत्रपतिरस्यतिदिवस्पा
हिसमाववृत्रन्नधरागुदीचीरहिंबुध्नियमनुसंचरंतीस्ताःपर्वतस्यवृषभस्य
पृष्ठेनावश्चरंतिस्वसिचइयानाः॥ रुद्रयत्तेक्रयीपरंनामतस्मैहुतमसियमे
ष्टमसि॥ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव॥ यत्कामास्तेजु
हुमस्तन्नोअस्तुवयंस्यामपतयोरयीणां॥२॥ अग्नेस्तैकादशाच॥१४॥ इंद्र
स्यवज्रोसिवार्त्रघ्नस्त्वयायंवृत्रंवध्यान्मित्रावरुणयोस्त्वाप्रशास्त्रोःप्रशि
षायुनज्मियज्ञस्ययोगेनविष्णोःक्रमोसिविष्णोःक्रांतमसिविष्णोर्विक्रांत

सं॰प्र॰८

१०० मसिमरुतांप्रसवेनजेषमासंमनुःसमहमिंद्रियेणवीर्येणपशूनांमन्युरसि
तवेवमेमन्युर्भूयां [illegible] नमोमात्रेपृथिव्यै [illegible] माहंमा [illegible] तरंपृथिवी
ःहिंसिषंमा॥३॥मांमातापृथिवीहिंसीदियदस्यायुरस्यायुर्मेधेह्यूर्ग
स्यूर्जंमेधेहियुंङसिवर्चोसिवर्चोमयिधेह्यग्नयेगृहपतयेस्वाहासोमाय
वनस्पतयेस्वाहेंद्रस्यबलायस्वाहामरुतामोजसेस्वाहाहंसःशुचिषः
द्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोणसत्॥नृषद्वरसदृतसद्व्योमसद
ब्जागोजाऋतजाअद्रिजाऋतंबृहत्॥२॥हिंसिसंमर्त्तुआस्त्रीणिपिन॥१५

॥१००

मित्रोसिवरुणोसिसमहंविश्वैर्देवैः क्षत्रस्यनाभिरसिक्षत्रस्ययोनिरसि
स्योनामासीदसुषदामासीदमात्वाहिंसीन्मामाहिंसीन्निषसादधृत
व्रतोवरुणःपस्त्यास्वासाम्राज्यायसुक्रतुर्ब्रह्मा३ त्वंराजन्ब्रह्मासिस
वितासिसत्यसवोब्रह्मा३ त्वंराजन्ब्रह्मासीन्द्रोसिसत्यौजाः॥१॥ब्रह्मा३
त्वंराजन्ब्रह्मासिमित्रोसिसुशेवोब्रह्मा३ त्वंराजन्ब्रह्मासिवरुणोसि
सत्यधर्मेन्द्रस्यवज्रोसिवार्त्रघ्नस्तेनमेरध्यदिशोभ्ययंराजाभूत्सुश्लोकां३
सुमंगलां३ सत्यराजा३ ॥नी॥अपांनप्त्रेस्वाहोर्जोनप्त्रेस्वाहाग्नयेगृहपत

१०१ मेस्वाहा ॥ २ ॥ सत्यौजाश्चत्वारिं॰नुवाकाः ॥ १८ ॥ आग्नेयमष्टाकपालं निर्व
पति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं वत्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपा
लमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं चरुं श्यामो दक्षिणा बार्हस्पत्यं चरुं शिति
पृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं म
हानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं शुण्ठो द
क्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा ॥ १ ॥ आग्नेयः हिरण्यं सार
स्वतं द्विचत्वारिं॰शदनु ॥ १७ ॥ सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरि

सजांमयंछुतिह्नाभिर्वत्सतरैःसोमंक्रीणातिदन्नुपेयोभवतिशुतंब्रा
ह्मणाःपिबंतिसमहन्नाःस्तोत्रंभवतिप्राकाशावध्वर्यवेददातिस्रजमु
द्गात्रेरुक्मंहोत्रेअश्वंप्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यांद्वादशपष्ठौहीर्ब्रह्मणेवशांमै
त्रावरुणायर्षभंब्राह्मणाच्छंसिनेवाससीनेष्टापोतृभ्यांस्थूरियवा
चितमच्छावाकायानड्वाहमग्नीधेभार्गवोहोताभवतिश्रायंतीयंब्रह्म
सामंभवतिवारवंतीयमग्निष्टोमसामंसारस्वतीरपोगृह्णाति॥१॥वा
रवंतीयंचत्वारिच॥१८॥आग्नेयमष्टाकपालंनिर्वपतिहिरण्यंदक्षिणा

१०२ द्रमेकादशकपालमृषभोदक्षिणावैश्वदेवंचरुंपिशंगीपष्ठौहीदक्षिणामै
त्रावरुणीमामिक्षांवशादक्षिणाबार्हस्पत्यंचरुंशितिपृष्ठोदक्षिणादित्यांम
ल्हांगर्भिणीमालभतेमारुतींपृश्निंपष्ठौहीमश्विभ्यांपूष्णेपुरोडाशंद्वादशक
पालंनिर्वपतिसरस्वतेसत्यवाचेचरुंसवित्रेसत्यप्रसवायपुरोडाशंद्वा
दशकपालंतिसृधन्वंशुष्कदृतिर्दक्षिणा॥३॥आग्नेयःहिरण्यमैन्द्रमृष
भोवैश्वदेवंपिशंगीसप्तचत्वारिं॥३॥३॥१२॥आग्नेयमष्टाकपालंनिर्वप
तिसौम्यंचरुंसावित्रंद्वादशकपालंबार्हस्पत्यंचरुंत्वाष्ट्रमष्टाकपालंवै ॥१०२॥

श्वानरंद्वादशकपालंदक्षिणोरथवाहनवाहोदक्षिणासारस्वतंचरुंनि
वैपतिपौष्णंचरुंमैत्रंचरुंवारुणंचरुंक्षैत्रपत्यंचरुमादित्यंचरुमुत्तरोरथवा
हनवाहोदक्षिणा॥१॥आग्नेयःसौम्यंबार्हस्पत्यंचतुस्त्रिंशान्त॥२०॥स्वा
द्वींत्वास्वादुनातीव्रांतीव्रेणामृताममृतेनसृजामिसंसोमेनसोमोस्य
श्विभ्यांपच्यस्वसरस्वत्यैपच्यस्वेंद्रायसुत्राम्णेपच्यस्वपुनातुतेपरि
स्रुतंसोमंसूर्यस्यदुहिता॥वारेणशश्वतातना॥वायुःपूतःपवित्रेण
प्रत्यङ्सोमोअतिद्रुतः॥इंद्रस्ययुज्यःसखा॥कुविदंगयवमंतोयवंचि

१३ यथादेवतंयन्नुपूर्वंविमृज्य॥ दुहेहैषांकृणुतभोजनानियेबर्हिषोनमोवृक्तिं
नजग्मुः॥ आश्विनंधूम्रमालभेतसारस्वतंमेषमैंद्रमृषभमैंद्रमेकादश
कपालंनिर्वपतिसावित्रंद्वादशकपालंवारुणंदशकपालं॥ सोमप्रतीकाः
पितरस्तृप्णुतवडवादक्षिणा॥ ३॥ भोजनानिषड्विंशतिश्च॥ २१॥ आमी
विष्णूमहिनद्वोमाहि वेवीतंघृतस्यगुह्यानिनाम॥ इमेदमेससरस्वत्याद
धानाप्रतिर्वांजिह्वाघृतमाचरण्येत्॥ अग्नाविष्णूमहिधामप्रियंवांवी
थोघृतस्यगुह्याजुषाणा॥ इमेदमेसुष्टुतीर्वावृधानाप्रतिवांजिह्वाघृतमु

स्वरण्यत्॥ प्रणोदेवीसरस्वतीवाजेभिर्वाजिनीवती॥ धीनामवित्र्यवतु॥
आनोदिवोबृहतः॥१॥ पर्वतादासरस्वतीयजतागंतुयज्ञं॥ हवंदेवीजुजु
षाणाघृताचीशग्मांनोवाचमुशतीशृणोतु॥ बृहस्पतेजुषस्वनोहव्यानिवि
श्वदेव्य॥ रास्वरत्नानिदाशुषे॥ एवापित्रेविश्वदेवायवृष्णेयज्ञैर्विधेमनमसाह
विर्भिः॥ बृहस्पतेसुप्रजावीरवंतोवयंस्यामपतयोरयीणां॥ बृहस्पतेअतिय
दर्योअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु॥ यद्दीदयच्छवसा॥२॥ ऋतप्रजाततद
स्मासुद्रविणंधेहिचित्रं॥ आनोमित्रावरुणाघृतैर्गव्यूतिमुक्षतं॥ मध्वारजांः

१०४ सिसुक्रतू॥ आहुवासिस्त्रतंजीवसेनआनोगव्यूतिमुक्षतंघृतेन॥ आनोज
नेश्रवयतंयुवाना श्रुतंमेमित्रावरुणाहवेमा॥ अग्निंवःपूर्व्यंगिरादेवमीडेवसूनां॥
सपर्यंतःपुरुप्रियंमित्रंनक्षेत्रसाधसं॥ मक्षूदेववतोरथः॥ ३॥ शूरोवापृत्सुका
सुचित्॥ देवानांयइन्मनोयजमानइयक्षत्यभीदयज्वनोभुवत्॥ नयजमान
रिष्यसिनसुन्वाननदेवयो॥ असदत्रसुवीर्यमुतत्यदाश्वश्व्यं॥ नकिष्टंकर्म
न णानशंनप्रयोषंनयोषति॥ उपक्षरंतिसिंधवोमयोभुवईजानंचयक्ष्यमाणंच
धेनवः॥ पृणंतंचपपुरिंच॥ ४॥ अवस्यवोघृतस्यधाराउपयंतिविश्वतः॥ सो

॥०.८

मारुद्रा विवृहतंविषूचीममीवायानोगयमाविवेश॥ आरेबाधेथांनिर्ऋतिंपरा
चैः कृतंचिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रायुवमेतान्यस्मेविश्वातनूषुभेषजा
निधत्तं॥ अवस्यतंमुंचतंयन्नोअस्तितनूषुबद्धंकृतमेनोअस्मत्॥ सोमापू
षणाजननारयीणांजननादिवोजननापृथिव्याः॥ जातौविश्वस्यभुवनस्य
गोपौदेवाअकृण्वन्नमृतस्यनाभिं॥ इमौदेवौजायमानौजुषंतेमौतमां
सिगूहतामजुष्टा॥ आभ्यामिंद्रः पक्वमामास्वंतः सोमापूषभ्यांजनदुस्रिया
४९१ ४६९
सु॥ ६॥ ॥ बृहतः [illegible] शावसारथः पधुरिंचदिवोजननापंचविं॥

त्रातिश्च ॥ ५ ॥ २२ ॥ ५ ॥ अनुमत्या आग्नेयमैन्द्राग्नमग्नये सोमाय प्रतिपू

१०५ रूपमैन्द्राग्नं धात्रे बार्हस्पत्यमग्नये गृहपतये धीनो देवीः सोमस्येंद्रस्य मित्र २ समिधुं

य आग्नेयः सद्य आग्नेमाग्नेयः स्वाहीतानाविष्णू द्वाविंशतिः ॥ २२ ॥ ७ ॥

॥ ७ ॥ अनुमत्यै यथा संविदे देवीशापोमित्रो सिमृतो बाह्वि चत्वारिंशत्

॥ ४२ ॥ ५ ॥ हरिः ओम् ॥ श्रीरुद्रार्पणमस्तु ॥ श्रीगणेशार्पणमस्तु ॥

॥ श्रीगुरुचरणार्पणमस्तु ॥ ८१ ॥ ५ ॥ श्रीगुरुचरणार्पणमस्तु ॥ श्रीसांब ॥

॥१०५

शके १७ सत्राते आद्वा दीसक्षयनामसंवत्सरे कार्तिकशुद्धएकाद
श्यांतिथौभृगुवासरेउत्तराभाद्रपदानक्षत्रेतद्दिनेप्रथमाष्टकसंहिता
या पुस्तकंसमाप्तंजालें॥हे पुस्तकविष्णुकृष्णसाठेयांचेअसे॥इदंय
स्यपुस्तकंतस्यज्येष्ठपुत्रेणलिखितं॥स्वार्थंपरार्थंवा॥यादृशंपुस्तकंदृ
ष्टं तादृशंलिखितंमया॥ यदिशुद्धमशुद्धंवाममदोषोनदीयते॥१॥
तैलाद्रक्षेज्जलाद्रक्षेद्रक्षेच्छिथिलबंधनात्॥मूर्खहस्तेनदातव्यंएवंवदति
पुस्तकं॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥छ

१०६ ग्रंथश्लोक॥एकसहस्रतीनशोंआसे॥ ~ ~ एकन्दर पन्ना सा. ३४२

१०६

१०७

१०७

॥ यजुः प्रथमाष्टकसमाप्तिः ॥ श्रीशिवप्रसन्नः ॥ ॥
॥ रामकृष्णवासुदेवभगवान् श्रीकृष्णपरमात्मा ॥

ओ३म

श्री

अथद्वितीयाष्टकसंहितारंभोत्र

।। लेखकपाठकयोः वेदपुरुषप्रसन्नोस्तु ।।

२०५

॥१॥

श्रीगणेशायनमः श्रीसरस्वत्यैनमः श्रीगुरुचरणस्यप्रसादेनसंपूर्णाविघ्नंभव हरिः ॐ॥
वायव्यꣳश्वेतमालभेतभूतिकामोवायुर्वैक्षेपिष्ठादेवतावायुमेवस्वेनभागधेयेनोपधावति
सएवैनंभूतिंगमयतिभवत्येवातिक्षिप्रादेवतेत्याहुःसैनमीश्वराप्रदहइत्येतमेवसंतंवा
यवेनियुत्वतआलभेतनियुद्वाअस्यधृतिर्धृतएवभूतिमुपैत्यप्रदाहायभवत्येव॥१॥वा
यवेनियुत्वतआलभेतग्रामकामोवायुर्वाइमाःप्रजानस्योतानेनीयतेवायुमेवनियुत्वंतꣳ
स्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैप्रजानस्योतानियच्छतिग्राम्येवभवतिनियुत्वतेभव
तिध्रुवाएवास्माअनपगाःकरोतिवायवेनियुत्वतआलभेतप्रजाकामःप्राणोवैवायुरपानो
नियुत्प्राणापानौखलुवाएतस्यप्रजायाः॥२॥अपक्रामतोयोलंप्रजायैसन्प्रजांनविंदते
वायुमेवनियुत्वंतꣳस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैप्राणापानाभ्यांप्रजांप्रजनयतिवि ॥१॥

द्वतैंप्रज्जांवायव्यंनियुत्वंतआलभेतज्योगामयावीप्राणोवैवायुरपानोनियुत्प्राणापानौख
लुवाएतस्मादपक्रामतोयस्यज्योगामयतिवायुमेवनियुत्वंतꣳस्वेनभागधेयेनोपधा॥३॥धा
वतिसएवास्मिन्प्राणापानौदधात्युतयदीतासुर्भवतिजीवत्येवप्रजापतिर्वाइदमेकआ
सीत्सोकामयतप्रजाःपशून्सृजेयेतिसआत्मनोवपामुदखिदत्तामग्नौप्रागृह्णात्ततोज
स्तूपरःसमभवत्तꣳस्वायैदेवतायाआलभतततोवैसप्रजाःपशूनसृजतयःप्रजाकामः॥४॥
पशुकामस्स्यात्सएतंप्राजापत्यमजंतूपरमालभेतप्रजापतिमेवस्वेनभागधेयेनोपधाव
तिसएवास्मैप्रजांपशून्प्रजनयतियच्छ्मश्रुणस्तत्पुरुषाणाꣳरूपंयत्तूपरस्तदश्वानांय
दन्यतोदंतद्गवांयदव्याइवशफास्तदवीनांयदजस्तदजानामेतावंतोवैग्राम्याःपशवस्ता
न्॥५॥रूपेणैवावरुंधेसोमापौष्णंत्रैतमालभेतपशुकामोद्वौवाअजायैस्तनौनानैवद्वाव

॥ २ ॥

भिजायेत ऊर्जं पुष्टिं तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुंबरो यूपो भवत्यूर्ग्वा उदुंबर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनव रुंधे ॥ ८ ॥ अग्ने दाहायुभवस्ये त प्रजायो आ मयति वायुमेव नियुत्वन्तं स्वेन भागधेयेनोप प्रजाको मुक्तान्मूपस्त्व योद्दश्चा ॥ १ ॥ प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीद्वरं वृणीष्वाथ मे पुनर्देहीति तासां वरमालभत स कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्यात्स एतं वारुणं कृष्णमेकशितिपादमालभेत वरुणं ॥ १ ॥ एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुंचति कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्ध्यै स्वर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाविध्यत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति

॥ २ ॥

मेछन्तस्यायस्य प्रथमं तमोपाघ्नन्त्सारुक्ष्णाविरभवद्यद्द्वितीयं साफल्गुनी यत्तृतीयं साबल
क्षी यदध्यस्थादपाकृन्तन्त्साविर्वशाभवत् ॥ २॥ सर्षभमभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयं समभूत्त
स्मादृषभमालभ्यामह उत्सृथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविंवशामादित्ये
भ्यः कामायालभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत प्रथेय पशुभिः प्र
प्रजया जायेयेति स एतामविंवशामादित्येभ्यः कामाय ॥ ३॥ आलभेतादित्यानेव कामं
स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो न व्य
रोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतां मल्हा आलभन्ताग्नेयीं कृष्णग्रीवीं संहि
तामैन्द्रीं श्वेतां बार्हस्पत्यां ताभिरेवास्मिन्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां म
ल्हा आलभेत ॥ ४॥ आग्नेयीं कृष्णग्रीवीं संहितामैन्द्रीं श्वेतां बार्हस्पत्यां स एता एव देव

तास्वेनभागधेयेनोपधावन्तिताएवास्मिन्ब्रह्मवर्चसंदधतिब्रह्मवर्चस्येवभवतिवसंताप्रातरा
ग्नेयींकृष्णग्रीवीमालभेतग्रीष्मेमध्यंदिनेसꣳहितामैंद्रीꣳशरद्यपराह्णेश्वेतांबार्हस्पत्यांत्रीणि
वाआदित्यस्यतेजाꣳसिवसंताप्रातर्ग्रीष्मेमध्यंदिनेशरद्यपराह्णेयावंत्येवतेजाꣳसितान्येव
अवरुंधेसंवत्सरंपर्यालभ्यंतेसंवत्सरोवैब्रह्मवर्चसस्यप्रदातासंवत्सरएवास्मैब्रह्मवर्चसं
प्रयच्छतिब्रह्मवर्चस्येवभवतिगर्भिणयोभवंतींद्रियंवैगर्भइंद्रियमेवास्मिन्दधतिसारस्वतीं
मेषीमालभेतयईश्वरोवाचोवदितोःसन्वाचंनवदेद्वाग्वैसरस्वतीसरस्वतीमेवस्वेनभागधे
येनोपधावतिसैवास्मिन् ॥ ८ ॥ वाचंदधातिप्रवदितावाचोभवत्यपन्नदतीभवतितस्मान्म
नुष्याःसर्वांवाचंवदंत्याग्नेयंकृष्णग्रीवमालभेतसौम्यंबभ्रुंज्योगामयाव्यग्निंवाएतस्यशरी
रंगच्छतिसोमꣳरसोयस्यज्योगामयत्यग्नेरेवास्यशरीरंनिष्क्रीणातिसोमाद्रसमुतयदि

तास्कुर्मवैनिजीवत्स्येवसौम्यंबभ्रुमालभेतानाग्नेयंकृष्णाग्रीवंप्रजाकामः सोमः ॥ ७ ॥ वैरेतो
धाअग्निः प्रजानांप्रजनयितासोमएवास्मैरेतोदधात्यग्निः प्रजांप्रजनयतिविंदतेप्रजा
माग्नेयंकृष्णाग्रीवमालभेतसौम्यंबभ्रुंयोब्राह्मणोविद्यामनूच्यनविरोचेतयदाग्नेयोभ
वतितेजएवास्मिन्तेनदधातियत्सौम्योब्रह्मवर्चसंतेनकृष्णग्रीवआग्नेयोभवतितमए
वास्मादपहंतिश्वेतोभवति ॥ ८ ॥ रुच्मेवास्मिंदधातिबभ्रुः सौम्योभवतिब्रह्मवर्चसमेवा
स्मिन्त्विषिंदधात्याग्नेयंकृष्णाग्रीवमालभेतसौम्यंबभ्रुमाग्नेयंकृष्णाग्रीवंपुरोधायाᳲस्प
र्धमानआग्नेयोवैब्राह्मणः सौम्योराजन्योभितःसौम्यमाग्नेयौभवतस्तेजसैवब्रह्मणाभ
यतोराष्ट्रंपरिगृह्णात्येकधासमावृंक्तेपुरएनंदधते ॥ ९ ॥ लभेतवरुणंवझोनामविकृआमादि
त्येभ्यः कामायमल्हाआलभेतनान्येवस्वेवास्मिन्सोमश्वेतोभवतित्रिचत्वारिंᳲशाच्च ॥ २ ॥ दे

६॥

वासुराएषुलोकेष्वस्पर्धन्तसएतंविष्णुर्वामनमपश्यत्तꣳस्वायैदेवतायाआलभततोवैसइ
मांल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवंवामनमालभेतस्पर्धमानोविष्णुरेवभूत्वेमांल्लोकानभिजयति १
विषमआलभेतविषमाइवहीमेलोकाःसमृध्याइंद्रायमन्युमतेमनस्विनेललामंप्राशृंगमा
लभेतसंग्रामे॥१॥संयत्तइंद्रियेणवैमन्युनामनसासंग्रामंजयतींद्रमेवमन्युमंतंमनस्विं
नꣳस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मिन्निंद्रियंमन्युंमनोदधातिजयतितꣳसंग्राममिं
द्रायमरुत्वतेपृश्निसक्थमालभेतग्रामकामइंद्रमेवमरुत्वंतꣳस्वेनभागधेयेनोपधावति
सएवास्मैसजातान्प्रयच्छतिग्राम्येवभवतियदृषभस्तेन॥२॥ऐंद्रोयत्पृश्निस्तेनमारुतः
समृध्यैपश्चात्पृश्निसक्थोभवतिपश्चादन्ववसायिनीमेवास्मैविशंकरोतिसौम्यंबभ्रु
मालभेतान्नकामःसौम्यंवाअन्नꣳसोममेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्माअन्नं ॥६॥

प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्धा अन्नस्य रूपं समृध्यै सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलं ॥
राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यं सोममेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै राज्यं
प्रयच्छत्युपैनं राज्यं नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं प्राशृं
गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं
ग प्राशृंगमा ॥ ४ ॥ लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनं स्वेन भा
गधेयेनोपधावति स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत इन्द्राय वज्रिणे ललामं प्राशृंगमालभेत
यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै वज्रं
प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं राज्यं नमति ललामः प्राशृंगो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं स
मृध्यै ॥ ५ ॥ संग्रामे तेनालमभिमातिघ्ने ललामं प्राशृंगं भवेन पंचदश च ॥ ३ ॥ असावादित्यो न व्य

रोचततस्मैदेवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतांदशर्षभामालभंततयैवास्मिन्रुचमदधुर्योब्रह्म
वर्चसकामःस्यात्तस्मा एतांदशर्षभामालभेतामुमेवादित्यं स्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवा १
स्मिन्ब्रह्मवर्चसंदधातिब्रह्मवर्चस्येवभवतिवसंताप्रातस्त्रीन्ललामानालभेतग्रीष्मेमध्यंदि
ने॥१॥त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णेत्रीञ्छितिवारांत्रीणिवा आदित्यस्यतेजांसिवसंताप्रातर्ग्री
ष्मेमध्यंदिनेशरद्यपराह्णेयावंत्येवतेजांसितान्येवावरुंधेत्रयस्त्रय आलभ्यंतेभिपूर्वमेवास्मिं
स्तेजोदधातिसंवत्सरंपर्यालभ्यंतेसंवत्सरोवैब्रह्मवर्चसस्यप्रदातासंवत्सरएवास्मैब्रह्मवर्चसंप्र
यच्छतिब्रह्मवर्चस्येवभवतिसंवत्सरस्यपरस्तात्प्राजापत्यंकद्रुं॥२॥आलभेतप्रजापतिःसर्वा
देवतादेवतास्वेवप्रतितिष्ठतियदिबिभीयाद्दुश्चर्माभविष्यामीतिसोमापौष्णंश्याममालभेतसौ
म्योवैदेवतयापुरुषःपौष्णाःपशवःस्वयैवास्मैदेवतयापशुभिस्त्वचंकरोतिनदुश्चर्माभवतिदेव

भ्र्वैवेयमश्चास्मिन्ल्लोकेस्पर्धन्तसयमोदेवानामिंद्रियंवीर्यमयुवततद्यमस्य॥ ३॥ यमत्वंतेदेवाअ
मन्यंतयमोवाइदमभूद्यद्वयंस्मइतितेप्रजापतिमुपाधावन्त्सएतौप्रजापतिरात्मनउक्षवशौनि
रमिमीततेदेवावैष्णावरुणींवशामालभंतैंद्रमुक्षाणंतंवरुणेनैवग्राहयित्वाविष्णुनायज्ञेनप्राणु
दंतैंद्रेणैवास्येंद्रियमवृंजंतयोभ्रातृव्यवान्त्स्यात्सस्पर्धमानोवैष्णावरुणीं॥ ४॥ वशामालभेतैंद्रमु
क्षाणंवरुणेनैवभ्रातृव्यंग्राहयित्वाविष्णुनायज्ञेनप्रणुदतऐंद्रेणैवास्येंद्रियंवृंक्तेभवत्यात्मनापरा
स्यभ्रातृव्योभवतींद्रोवृत्रमहन्तंवृत्रोहतःषोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्यवृत्रस्यशीर्षतोगावउदायंता
वैदेव्योभवंतासामृषभोजघनेनूदैत्तमिंद्रः॥ ५॥ अचायत्सोमन्यतयोवाइममालभेतमुच्येतास्मा
व त्पाप्मनइतिसआग्नेयंकृष्णग्रीवमालभतैंद्रमृषभंतस्याग्निरेवस्वेनभागधेयेनोपसृतःषोडशधा
वृत्रस्यभोगानप्यदहदैंद्रेणेंद्रियमात्मन्नधत्तयःपाप्मनागृहीतःस्यात्सआग्नेयंकृष्णग्रीवमालभेतै

दुर्मंषममग्निरेवास्यस्वेनभागधेयेनोपसृतः ॥ ५ ॥ पाप्मानमपिदहत्यैंद्रंणींद्रियमालंभेतेयस्
च्चैतेपाप्मनोभवंत्येतद्यावापृथिव्यांधेनुमालभेतज्योगपरुद्धोनयोर्हिवाएषोप्रतिष्ठितोथैषज्यो १
गपरुद्धोद्यावापृथिवीएवस्वेनभागधेयेनोपधावतितेएवैनंप्रतिष्ठांगमयतःप्रत्येवतिष्ठतिपर्या
रिणीभवतिपर्यारीवह्येतस्यराष्ट्रंयोज्योगपरुद्धःसमृद्ध्यैवायव्यं ॥ ७ ॥ वत्समालभेतवायुर्वाअ
नयोर्वत्सउमेवाएतस्मैलोकाअपशुष्काविडुपशुष्काथैषज्योगपरुद्धोवायुमेवस्वेनभागधेयेनोप
धावतिसएवास्माउमान्लोकान्विशुंप्रदापयतिप्रास्माउमेलोकास्नुवंतिभुंजत्येनंविडुपतिष्ठते ॥ ८ ॥
मध्यंदिनेकर्द्धुयमस्यस्पर्धमानोवेष्णावरुणींतमिंद्रोस्यस्वेनभागधेयेनोपसृतोवायव्यंछित्वा
रिंगन्न ॥ ९ ॥ इंद्रोवलस्यबिलमपौर्णोत्सयउत्तमःपशुरासीत्तंपृष्ठंप्रतिसंगृह्योदरिखदत्तंसह
स्रंपशवोनूदायन्त्सउन्नतोभवद्यःपशुकामस्यात्सएतमैंद्रमुन्नतमालभेतेंद्रमेवस्वेनभागधेये ॥ ६ ॥

नोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवत्कन्नलः ॥ १ ॥ भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी
यदुन्नतो लक्ष्म्यै वै पशून्वरूं धेयद्दा सहस्रं पशून्प्राप्नुयादथ वैष्णवं वामनमालभेतैतस्मिन्वै तत्स
हस्रमध्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः समीषितः पशुभ्य एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दधाति कोऽर्हति सहस्रं प
शून्प्राप्नुमित्याहुरहोरात्राण्येव सहस्रं संपाद्यालभेत पशवः ॥ २ ॥ वा अहोरात्राणि पशूनेव प्र
जातान्प्रतिष्ठां गमयत्योषधीभ्यो वेहतमालभेत प्रजाकाम ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते यो
ऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत ओषधयः खलु वा एतस्यै सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेन भा
गधेयेनोपधावति ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते ॥ ३ ॥ प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पु
रुष आप एवास्मा असतः सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासतः सद्ददतीत्यैन्द्रीं सूत
वशामालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभवत् ॥ ४ ॥

स०हि०१

॥७॥

इंद्रमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनंभूतिंगमयत्यैवयःसुत्वावज्ञास्यात्तमैंद्रमेवालभेतैतस्माद्वा
वर्तदिंद्रियःसाक्षादेवेंद्रियमवरुंधेऐंद्राग्नंपुनरुत्सृष्टमालभेतयआतृतीयात्पुरुषात्सोमन्नपिबेद्वि १
च्छिन्नोवाएतस्यसोमपीथोयोब्राह्मणःसन्ना ॥ ५ ॥ तृतीयात्पुरुषात्सोमन्नपिबतीन्द्राग्नीएवस्वेनभा
गधेयेनोपधावतितावेवास्मैसोमपीथंप्रयच्छतउपैनंसोमपीथोनमतियदैंद्रोभवतीन्द्रियंवैसोम
पीथइंद्रियमेवसोमपीथमवरुंधेयदाग्नेयोभवत्याग्नेयोवैब्राह्मणःस्वामेवदेवतामनुसंतनोति
पुनरुत्सृष्टोभवतिपुनरुत्सृष्टइवह्येतस्य ॥ ६ ॥ सोमपीथःसमृद्ध्यैब्राह्मणस्पत्यंतूपरमाल
भेताभिचरन्ब्रह्मणस्पतिमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतितस्माएवैनमावृश्चतिताजगार्तिमार्छ
तितूपरोभवतिक्षुरपविर्वाएषालक्ष्मीयत्तूपरःसमृद्ध्यैस्फ्योयूपोभवतिवज्रोवैस्फ्योवज्रमेवा
स्मैप्रहरतिशरमयंबर्हिःशृणात्येवैनंवैभीदकइध्मोभिनत्त्येवैनं ॥ ७ ॥ भवत्सुन्नतःपञ्चाशज्जन ॥७॥

यंतिविंदंतेभवत्यसन्नेनैतस्येध्मस्त्रीणिच ॥ ८ ॥ बार्हस्पत्यꣳशितिपृष्ठमालभेतग्रामकामोयःका
मयेतपृष्ठꣳसमानानाꣳस्यामितिबृहस्पतिमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनंपृष्ठꣳसमा
नानांकरोतिग्राम्येवभवतिशितिपृष्ठोभवतिबार्हस्पत्योह्येषदेवतयासमृद्ध्यैपौष्णꣳश्याममा
लभेतान्नकामोऽन्नंवैपूषापूषणमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मै ॥ १ ॥ अन्नंप्रयच्छ
त्यन्नादएवभवतिश्यामोभवत्येतद्वाअन्नस्यरूपꣳसमृद्ध्यैमारुतंपृश्निमालभेतान्नका
मोऽन्नंवैमरुतोमरुतएवस्वेनभागधेयेनोपधावतितएवास्माअन्नंप्रयच्छन्त्यन्नादएवभ
वतिपृश्निर्भवत्येतद्वाअन्नस्यरूपꣳसमृद्ध्याऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकामइन्द्रमेव ॥ २ ॥ स्वे
नभागधेयेनोपधावतिसएवास्मिन्निन्द्रियंदधातीन्द्रियाव्येवभवत्यरुणोभ्रूमाभवत्येत
द्वाइन्द्रस्यरूपꣳसमृद्ध्यैसावित्रमुपध्वस्तमालभेतसनिकामःसवितावैप्रसवानामीशेस

विनारमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैसनिंप्रसुवतिदानकामाअस्मैप्रजाभवंत्यपध्व
स्तोभवतिसावित्रोह्येषः॥ ७॥ देवतयासमृध्यैवैश्वदेवंबहुरूपमालभेतान्नकामोवैश्वदेवंवा
अन्नंविश्वानेवदेवान्त्स्वेनभागधेयेनोपधावतितएवास्माअन्नंप्रयच्छंत्यन्नादएवभवतिबहुरू
पोभवतिबहुरूपंह्यन्नंसमृध्यैवैश्वदेवंबहुरूपमालभेतग्रामकामोवैश्वदेवावैसजाताविश्वा
नेवदेवान्त्स्वेनभागधेयेनोपधावतितएवास्मै॥ ८॥ सजातान्प्रयच्छंतिग्राम्येवभवतिबहुरूपो
भवतिबहुदेवत्यो३ह्येषसमृध्यैप्राजापत्यंतूपरमालभेतयस्यानाज्ञातमिवज्योगामयेत्प्रा
जापत्योवैपुरुषःप्रजापतिःखलुवैतस्यवेदयस्यानाज्ञातमिवज्योगामयतिप्रजापतिमेवस्वे
नभागधेयेनोपधावतिसएवैनंतस्मात्स्रामान्मुंचतितूपरोभवतिप्राजापत्योह्येषदेवतया
समृध्यै॥ ९॥ अस्माइंद्रमेवैषसंजानाविश्वानेवदेवान्त्स्वेनभागधेयेनोपधावतितएवास्मै

प्राजापत्यो हि त्रीणि च॥ ८॥ वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोच्छिनत्तस्यै रसः परापतत्तं बृहस्प
तिरुपागृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं मित्रावरुणावुपागृह्णीतां सा द्विरू
पा वशाभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं विश्वे देवा उपागृह्णन्सा बहुरूपा वशाभवद्यश्चतुर्थः पराप
तत्स पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभि॥ १॥ अगृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभव
द्यल्लोहितं परापतत्तं रुद्र उपागृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाभवद्बार्हस्पत्यां शितिपृष्ठामालभेत
ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्र
ह्मवर्चस्येव भवति छंदसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु॥ २॥ वै ब्रह्मवर्चसं छंदसामेव रसे
न रसं ब्रह्मवर्चसमवरुंधे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिर
होरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहो

रात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतश्छंदसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै वृष्टिश्छंदसामेव रसेन ॥३॥
रसं वृष्टिमवरुंधे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत प्रजाकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्रा
भ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायंते मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्रा
भ्यां प्रजां प्रजनयतश्छंदसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै प्रजा छंदसामेव रसेन रसं प्रजा
मव ॥४॥ रुंधे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भाग
धेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छंत्यन्नाद एव भवति छंदसां वा एष रसो यद्वशा रस इव
खलु वा अन्नं छंदसामेव रसेन रसमन्नमवरुंधे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्व
देवा वै ॥५॥ सजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छंति ग्रा
म्येव भवति छंदसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै सजाताश्छंदसामेव रसेन रसंः सजाताना

श्रीरशि व ॥

चरुं धे बार्हस्पत्यमुक्षवशामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं ॥ ८ ॥ दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वशं वा एष चरति यदुक्षा वशा इव खलु वै
ब्रह्मवर्चसं वशयैवैनद्वशं ब्रह्मवर्चसमवरुंधे रौद्रीं रोहिणीमालभेताभिचरन्रुद्रमेव स्वेन भागधेये
नोपधावति तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्त्तिमार्छति रोहिणी भवति रौद्री ह्येषा देवतया समृध्यै
स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनं
त्त्येवैनं ॥ ९ ॥ अग्निर्खलु वृष्टिमच्छं दसामेव रसेन रसं प्रजामवश्वेम्य देवा वै ब्रह्मवर्चसं संस्वप एकान्नविं
न्तितिभ्र्व ॥ ९ ॥ असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतां सौरीं श्वेतां व
शामालभन्त तयैवास्मिन्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां सौरीं श्वेतां वशामालभे
तामुमेवादित्यं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति बै

सं० द्वि० १

॥१०॥

ल्वोरूपंभवत्यसौ॥ ३॥ औवादित्योयतोजायततनोबिल्वउदतिष्ठत्सयोन्यैवब्रह्मवर्चसमवरुंधे
ब्राह्मणस्पत्यंबभ्रुकर्णमालभेताभिचरन्वारुणंदशकपालंपुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैवभ्रातृव्यंग्रा
हयित्वाब्रह्मणास्तृणुतेबभ्रुकर्णोभवत्येतद्वैब्रह्मणोरूपंसमृध्यैस्फ्योयूपोभवतिवज्रोवैस्फ्यो
वज्रमेवास्मैप्रहरतिशरमयंबर्हिःशृणाति॥ २॥ त्येवैनंवैभीदकइध्मोभिनत्त्येवैनंवैष्णवंवामनमा
लभेतयंयज्ञोनोपनमेद्विष्णुर्वैयज्ञोविष्णुमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैयज्ञंप्रयच्छत्यु
पैनंयज्ञोनमतिवामनोभवतिवैष्णवोह्येषदेवतयासमृध्यैत्वाष्ट्रंवडबमालभेतपशुकामस्त्वष्टावै
पशूनांमिथुनानां॥ ३॥ प्रजनयितात्वष्टारमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैपशून्मि
थुनान्प्रजनयतिप्रजाहिवाएतस्मिन्पशवःप्रविष्टाअथैषपुमान्सन्वडबःसाक्षादेवप्रजांपशूनव
रुंधेमैत्रंश्वेतमालभेतसंग्रामेसंयत्तेसमयकामोमित्रमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनंमि

श्री.

॥१०॥

चेणासंनेयति॥ ४॥ विद्युताल्लोमभवतिव्यवसाययस्यैवैनंप्राजापत्यंकृष्णमालभेतवृष्टिकामःप्र
जापतिर्वैवृष्ट्याईशेप्रजापतिमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैपर्जन्यंवर्षयतिकृष्णोभ
वत्येतद्वैवृष्ट्यैरूपंरूपेणैववृष्टिमवरुंधेशबलोभवतिविद्युतमेवास्मैजनयित्वावर्षयत्यवाशृंगो
भवतिवृष्टिमेवास्मैनियच्छति॥ ५॥ असौभृणातिमिथुनानीनयतियच्छति॥ ६॥ वरुणंसु
षुवाणमन्नाद्यंनोपानमत्सएतांवारुणींकृष्णांवशामपश्यत्तांस्वायैदेवतायाआलभत
ततोवैतमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्यायसंतमन्नाद्यंनोपनमेत्सएतांवारुणींकृष्णांवशामा
लभेतवरुणमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्माअन्नंप्रयच्छत्यन्नादः॥ ७॥ एवभवति
कृष्णाभवतिवारुणीह्येषादेवतयासमृद्ध्यैमैत्रंश्वेतमालभेतवारुणंकृष्णमपांचौषधीनांच
संधावन्नकामोमैत्रीर्वाओषधयोवारुणीरापोपांचखलुवाओषधीनांचरसमुपजीवामोमि

त्रावरुणावेवस्वेनभागधेयेनोपधावतितावेवास्मा अन्नंप्रयछतोन्नादएवभवति॥ २॥ १
अपांचौषधीनांचसंधावालभेतउभयस्यावरुध्यैविशाखोयूपोभवतिद्वैह्येतेदेवतेसमृध्यै
मैत्रंःश्वेतमालभेतवारुणंकृष्णंज्योगामयावीयन्मैत्रोभवतिमित्रेणैवास्मैवरुणंःशमय
तियद्वारुणःसाक्षादेवैनंवरुणपाशान्मुंचत्युतयदीतासुर्भवतिजीवत्येवदेवावैपुष्टिंनाविंद
न्॥ ३॥ तांमिथुनेपश्यंस्तस्यान्नसमराधयंस्तावश्विनावब्रूतामावयोर्वाएषामेतस्यांवदध्वं
मितिसाश्विनोरेवाभवद्यःपुष्टिकामःस्यात्सएतामाश्विनींयमींवशामालभेताश्विनावेवस्वे
नभागधेयेनोपधावतितावेवास्मिन्पुष्टिंधत्तःपुष्यतिप्रजयापशुभिः॥ ४॥ अन्नादोन्नाद
एवभवत्यविंदन्पंचचत्वारिंशच्च॥ ५॥ आश्विनंधूम्रललाममालभेतयोऽब्राह्मणःसो श्रीः
मंपिपासेदश्विनौवैदेवानामसोमपावास्तांतौपश्चासोमपीथंप्राप्नुतामश्विनावेतस्यदेवता ॥३३॥

यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासेत्स्यश्विनावेवस्वेनभागधेयेनोपधावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छ
त उपैनं सोमपीथो नमति यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामः ॥ १ ॥ भवति मु
खत एवास्मिन्तेजो दधाति वायव्यं गोमृगमालभेत यमजघ्निवांसमभिशंसेयुरपूता वा ए
तं वागृच्छति यमजघ्निवांसमभिशंसन्ति नैष ग्राम्यः पशुर्नारण्यो यद्गोमृगो नेवैष ग्रामे नार
ण्ये यमजघ्निवांसमभिशंसन्ति वायुर्वै देवानां पवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवं ॥ २ ॥ एनं पवयन्ति परांचीना एतस्मै व्युच्छंती व्युच्छति तमः पाप्मानं प्रविशन्ति यस्याभि
निम्रास्यमाने सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं बहुरूपमालभेतामुमेवादित्यं स्वेन भागधेयेनोपधाव
ति स एवास्मात्तमः पाप्मानमपहन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छंती व्युच्छत्यप तमः पाप्मानं हते ॥ ३ ॥ ल
लामः स एव षट्चत्वारिंशच्च ॥ १० ॥ इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो यावन्नामे ॥

सं०६०१

॥१२॥

भरेष्विंद्रं सुहवं हवामहेंहोमुचं सुकृतं दैव्यं जनं॥ अग्निं मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावा
पृथिवी मरुतः स्वस्तये॥ ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्॥ शिशीतमिंद्रापर्
र्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यंतु देवाः॥ श्रिया वो नाम॥ १ ॥ हुवे तुराणां॥ आ यत्तृपन्मरुतो
वावशानाः॥ श्रिये कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः॥ ते वाशीमंत
इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः॥ अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्यात्सोमो रुद्रेभिर
भि रक्षतु त्मना॥ इंद्रो मरुद्भिर्ऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सं शिशातु॥ सन्नो देवो वसुभिर
ग्निः सं॥ २ ॥ सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः॥ समिंद्रो मरुद्भिर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिप
त्॥ यथादित्या वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भी रुद्राः समजानताभि॥ एवा त्रिणामन्नहृणीयमाना
विश्वे देवाः समनसो भवंतु॥ कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने॥ अर्हंतश्चिद्यमिंधते सं

ऋ०वे

॥१२॥

जनयंतिज्योतिर्वृः॥ संयदिषोवनामहेसंहव्यामानुषाणां॥ उतद्युम्नस्यशवसः॥ २ ॥ ऋ
तस्यरश्मिमाददे॥ यज्ञोदेवानांप्रत्येतिसुम्नमादित्यासोभवतामृडयंतः॥ आवोर्वाचीसुम
तिर्ववृत्यादंहोश्चिद्यावरिवोवित्तरासत्॥ शुचिरपःसूयवसाअदब्धउपक्षेतिवृद्धवयाःसु
वीरः॥ नकिष्टंघ्नंत्यंतितोनदूराद्यआदित्यानांभवतिप्रणीतौ॥ धारयंतआदित्यासोजगत्स्था
देवाविश्वस्यभुवनस्यगोपाः॥ दीर्घाधियोरक्षमाणाः॥ ४ ॥ असुर्यमृतावानश्चयमाना
ऋणानि॥ तिस्रोभूमीर्धारयंत्रींरुतद्यून्त्रीणिव्रताविदथेअंतरेषां॥ ऋतेनादित्यामहि
वोमहित्वंतदर्यमन्वरुणमित्रचारु॥ त्यान्नुक्षत्रियांअवआदित्यान्याचिषामहे॥ सु
मृडीकांअभिष्टये॥ नदक्षिणाविचिकितेनसव्यानप्राचीनमादित्यानोतपश्चा॥ पाक्या
चिद्वसवोधीर्याचित्॥ ५ ॥ युष्मानीतोअभयंज्योतिरश्यां॥ आदित्यानामवसानूतनेन

नसस्तीमहिम्नामगणाद्धांनेमेन॥ अनागास्त्वेअदितित्वेतुरासइमंयज्ञंदधतुश्रोषमाणाः॥
इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृडय॥ त्वामवस्युराचके॥ तत्वायामिब्रह्मणावंदमानस्त
दाशास्तेयजमानोहविर्भिः॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशंसमानआयुःप्रमोषीः॥ ८॥
नाभाग्निःसंश्रावसोरक्षमाणाधीयोचिदेकान्नपंचाशच्च॥ ११॥ वायव्यंप्रजापतिस्ता
वरुणंदेवासुरास्पर्धसाचादित्योदक्षोर्घंमांमिंद्रोबृहस्पतिर्बाहस्पत्यंवषट्कारोसोमोसौरीवरु
णमाश्विनमिंद्रोनरएकादश॥ ११॥ वायव्यमाग्नेयींकृष्णाग्रीवीमसावादित्योवाअ
होरात्राणिवषट्कारःप्रजननयित्नाकुवेनुराणांपंचपष्टिः॥ ६५॥ हरिःॐ॥ श्रीकृष्णा
र्पणमस्तु॥ न्यूनातिरिक्तं सर्वंसंपूर्णमस्तु॥ यदक्षरपदभ्रष्टंमात्राहीनंचयद्भवेत्॥ त
त्सर्वंक्षम्यतांदेवप्रसीदपरमेश्वर॥ १॥ इतिश्रीसंहितायांद्वितीयाष्टकेप्रथमोध्यायः श्रीः॥

श्रीगजाननायनमः॥ हरिःओं॥ प्रजापतिःप्रजाअसृजतताःसृष्टाइंद्राग्नीअपागूहतां
सोऽचायत्प्रजापतिरिंद्राग्नीवैमेप्रजाअपाघुक्षतामितिसएतमैंद्राग्नमेकादशकपालम
पश्यत्तंनिरवपत्तावस्मैप्रजाःप्रासाधयतामिंद्राग्नीवाएतस्यप्रजामपगूहतोयोलंप्र
जायैसन्प्रजांनविंदतऐंद्राग्नमेकादशकपालंनिर्वपेत्प्रजाकामइंद्राग्नी॥ १ ॥एवस्वेनभा
वा गधेयेनोपधावतितावेवास्मैप्रजांप्रसाधयतोविंदतेप्रजामैंद्राग्नमेकादशकपालंनिर्वपे
त्स्पर्धमानःक्षेत्रेवासजातेषुवेंद्राग्नीएवस्वेनभागधेयेनोपधावतिताभ्यामेवेंद्रियंवीर्यंभ्रा
तृव्यस्यवृंक्तेविपाप्मनाभ्रातृव्येणजयतेपवाएतस्मादिंद्रियंवीर्यंक्रामतियःसंग्राममुप
प्रयात्यैंद्राग्नमेकादशकपालंनिः॥ २ ॥र्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निंद्राग्नीएवस्वेनभाग
धेयेनोपधावतितावेवास्मिन्निंद्रियंवीर्यंधत्तःसहेंद्रियेणवीर्येणोपप्रयातिजयतितं

सं॰ द्वि॰ २

॥१४॥ संग्रामं विवा एष इंद्रियेण वीर्येण र्ध्यते यः संग्रामं जयत्यैंद्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्संग्रामं
जित्वेंद्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निंद्रियं वीर्यं ॥ ३ ॥ धत्तो नेंद्रियेण वीर्ये
ण व्यृध्यतेऽप वा एतस्मादिंद्रियं वीर्यं क्रामति य एति जनतामैंद्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेज्ज
नतामेष्यन्निंद्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निंद्रियं वीर्यं धत्तः सहेंद्रियेण वी
र्येणोप जनतामेति पौष्णं चरुमनु निर्वपेत्पूषा वा इंद्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव ॥ ४ ॥
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इंद्रियं वीर्यमनुप्रयच्छति क्षैत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतां
मागत्येयं वै क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैंद्राग्नमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेद
स्यामेव प्रतिष्ठायेंद्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्धत्ते ॥ ५ ॥ प्रजाकाम इंद्राग्नी उपप्रयात्सैंद्राग्न
मेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिंशच्च ॥ १ ॥ अग्नये पथिकृते पुरोडाश ॥३॥

मष्टाकपालंनिर्वपेद्योदर्शपूर्णमासयाजीसन्नमावास्यांवापौर्णमासींवातिपादयेत्पथोवाएषो
ध्यपथेनैतियोदर्शपूर्णमासयाजीसंनमावास्यांवापौर्णमासींवातिपादयत्यग्निमेवपथिकृ
तꣳस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनमपथात्पंथामपिनयत्यनड्वान्दक्षिणावहीह्येषसमृद्ध्या
अग्नयेव्रतपतये॥ १ ॥ पुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यआहिताग्निःसंनव्रत्यमिवचरेदग्निमेव
व्रतपतिꣳस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनंव्रतमालंभयतिव्रत्योभवत्यग्नयेरक्षोघ्नेपुरो
डाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यꣳरक्षाꣳसिसचेरन्नग्निमेवरक्षोहणꣳस्वेनभागधेयेनोपधावतिस
एवास्माद्रक्षाꣳस्यपहंतिनिशितायांनिर्वपेत्॥ २ ॥ निशितायाꣳहिरक्षाꣳसिप्रेरतेसंप्रेर्णान्ये
वैनानिहंतिपरिश्रितेयाजयेद्रक्षसामनन्ववचारायरक्षोघ्नीयाज्यानुवाक्येभवतोरक्षसाꣳ
स्तृत्याअग्नयेरुद्रवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेदभिचरन्नेषावाअस्यघोरातनूर्यद्रुद्रस्तस्मा

एवैनमावृश्चतिताजगार्त्तिमार्छत्यग्नयेसुरभिमतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यस्यगावो
वापुरुषाः ॥ ३ ॥ वाप्रमीयेरन्योवाबिभीयादेषावाअस्यभेषज्यातनूर्यत्सुरभिमतीतयैवास्मै
भेषजंकरोतिसुरभिमतेभवतिपूतीगंधस्यापहत्याअग्नयेक्षामवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनि
र्वपेत्संग्रामेसंयत्तेभागधेयेनैवैनंꣳशमयित्वापरानभिनिर्दिशतियमवरेषांविध्यंतिजीव
तिसयंपरेषांप्रमीयतेतंजयंतितꣳसंग्रामं ॥ ४ ॥ अभिवाएषएतानुच्यतियेषांपूर्वापराअ
न्वंचःप्रमीयंतेपुरुषाहुतिर्ह्यस्यप्रियतमाग्नयेक्षामवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्भागधे
येनैवैनंꣳशमयतिनैषांपुरायुषोपरःप्रमीयतेभिवाएषएतस्यगृहानुच्यतियस्यगृहान्दह
त्यग्नयेक्षामवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्भागधेयेनैवैनंꣳशमयतिनास्यापरंगृहान्दह
ति ॥ ५ ॥ अन्नपतयेनिःशितायांनिर्वपेत्सुरूपाःसंग्रामंनवचत्वारिंशच्च ॥ २ ॥ अग्नयेकामायपु

शेडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यंकामोनोपनमेदग्निमेवकामं स्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवै
नंकामेनसमर्धयत्युपैनंकामोनमत्यग्नयेयविष्ठायपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेत्स्पर्धमानः
क्षेत्रेवासजातेषुवाग्निमेवयविष्ठं स्वेनभागधेयेनोपधावतितेनैवेंद्रियंवीर्यंभ्रातृव्यस्य॥१॥
युवतेविपाप्मनाभ्रातृव्येणजयतेग्नयेयविष्ठायपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेदभिचर्यमाणो
ग्निमेवयविष्ठं स्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्माद्रक्षांसियवयतिनैनमभिचरन्स्तृणुते
ग्नयआयुष्मतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यःकामयेतसर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मंतं स्वे न
नभागधेयेनोपधावतिसएवास्मिन्न॥ २ ॥आयुर्दधातिसर्वमायुरेत्यग्नयेजातवेदसेपुरोडा
शमष्टाकपालंनिर्वपेद्भूतिकामोग्निमेवजातवेदसं स्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनंभूतिं
गमयतिभवत्येवाग्नयेरुक्मतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्रुक्कामोग्निमेवरुक्मंतं स्वेनभाग

सं०हि०२
॥१६॥

धेयेनोपधावतिसएवास्मिन्रुचंदधातिरोचतएवाग्नयेतेजस्वतेपुरोडाशं॥ [illegible] ॥अष्टाकपा
लंनिर्वपेत्तेजस्कामोग्निमेवतेजस्वंतंःस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मिन्तेजोदधातिते
जस्व्येवभवत्यग्नयेसाहंत्यायपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेत्सीक्षमाणोग्निमेवसाहंत्यंःस्वेन
भागधेयेनोपधावतितेनैवसहतेयंःसीक्षते॥ ५॥ ग्नालव्यस्यास्मिन्तेजस्वतेपुरोडाशम
ष्टाविंःशश्च॥ ३ ॥अग्नयेन्नवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यःकामयेतान्नवान्स्यामित्य
ग्निमेवान्नवंतंःस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनमन्नवंतंकरोत्यन्नवानेवभवत्यग्नयेन्ना
दायपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यःकामयेतान्नादस्यामित्यग्निमेवान्नादंःस्वेनभागधेयेनो
पधावतिसएवैनमन्नादंकरोत्यन्नादः॥ १ ॥ एवभवत्यग्नयेन्नपतयेपुरोडाशमष्टाकपालंनि
र्वपेद्यःकामयेतान्नपतिःस्यामित्यग्निमेवान्नपतिंःस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनमन्नप ॥३॥

भपतिंकरोत्य

तिरेवभवत्यग्नयेपवमानायपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेदग्नयेपावकायाग्नयेशुचयेज्योगा
मयावीयदग्नयेपवमानायनिर्वपतिप्राणमेवास्मिन्तेनदधातियदग्नये॥ २ ॥पावकाय
वाचमेवास्मिन्तेनदधातियदग्नयेशुचयआयुरेवास्मिन्तेनदधात्युतयदीतासुर्भवतिजी
वत्येवैतामेवनिर्वपेच्चक्षुष्कामोयदग्नयेपवमानायनिर्वपतिप्राणमेवास्मिन्तेनदधातियद
ग्नयेपावकायवाचमेवास्मिन्तेनदधातियदग्नयेशुचयेचक्षुरेवास्मिन्तेनदधाति॥ ३ ॥उतय
स्य द्यंधोभवतिप्रैवपश्यत्यग्नयेपुत्रवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेदिंद्रायपुत्रिणेपुरोडाशमेकाद
शकपालंप्रजाकामोऽग्निरेवास्मैप्रजांप्रजनयतिवृद्धामिंद्रःप्रयच्छत्यग्नयेरसवतेऽजक्षीरेच
रुंनिर्वपेद्यःकामयेतरसवान्त्स्यामित्यग्निमेवरसवन्तꣳस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनꣳ
रसवन्तंकरोति॥ ४ ॥रसवानेवभवत्यजक्षीरेभवत्याग्नेयीवाएषायदजासाक्षादेवरसमव

रुंधेग्नयेवसुमतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यः कामयेतवसुमान्स्यामित्यग्निमेववसुमं
तं॑ स्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनंवसुमंतंकरोतिवसुमानेवभवत्यग्नयेवाजसृतेपुरो २
डाशमष्टाकपालंनिर्वपेत्संग्रामेसंयत्तेवाजं॥ ५ ॥ वाएषसिसीर्षतियः संग्रामंजिगीषत्यग्निः
खलुवैदेवानांवाजसृदग्निमेववाजसृतं॑ स्वेनभागधेयेनोपधावतिधावतिवाजं॑ हंतिवृत्रं
जयतितं॑ संग्राममथोअग्निरिवनप्रतिधृषेभवत्यग्नयेग्निवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपे
द्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागोवाएतयोरन्योनिर्दिष्टभागोन्यस्तौसंभवंतौयज
मानं॥ ६ ॥ अभिसंभवतः सईश्वरआर्तिमार्तोर्यदग्नयेग्निवतेनिर्वपतिभागधेयेनैवैनौ ह
य शमयतिनार्तिमार्छतियजमानोग्नयेज्योतिष्मतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृ
तोहुतेग्निहोत्रउद्वायेदपरआदीप्यानूद्धृत्यइत्याहुस्तत्तथानकार्यंयद्भागधेयमभिपूर्वउ

ह्रियतेकिमपरोभ्युत ॥ ७ ॥ ह्रियेतेतिलान्येवावृक्षाणानिसंनिधायमंथेदितःप्रथमंजज्ञेअ
२ ग्निःस्वाद्योनेंधिजातवेदाः ॥ सगायत्रियात्रिष्टुभाजगत्यादेवेभ्योहव्यंवहतुप्रजानन्नि
तिछंदोभिरेवैनंस्वाद्योनेःप्रजनयत्येषवावसोग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वाअस्यपरापतितमि
तियदग्नयेज्योतिष्मतेनिर्वपतियदेवास्यज्योतिःपराप तितंतदेवावरुंधे ॥ ८ ॥ करोत्यन्ना
दंदधातियदग्नयेशुचयेशुचमेवास्मिन्तेनदधातिकरोतिवाजंयजमानस्यदेवास्यषड्च ॥ ९ ॥
वैश्वानरंद्वादशकपालंनिर्वपेद्वारुणंचरुंदधिक्राव्णेचरुमभिशस्यमानोयद्वैश्वानरोद्वा
दशाकपालोभवतिसंवत्सरोवाअग्निर्वैश्वानरःसंवत्सरेणैवैनंस्वदयत्यपपापंवर्णंहते
वारुणेनैवैनंवरुणपाशान्मुंचतिदधिक्राव्णापुनातिहिरण्यंदक्षिणापवित्रंवैहिरण्यंपु
नात्येवैनमाद्यमस्यान्नंभवत्येतामेवनिर्वपेत्प्रजाकामःसंवत्सरः ॥ १ ॥ वाएतस्याशांतोयो

सं० द्वि० २

॥१९॥

निं प्रजायै पशूनां निर्दहति यो लं प्रजायै सन्प्रजां न विंदते यद्वैश्वानरो द्वादशाकपालो भवति सं
वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव भागधेयेन शमयति सो ऽस्मै शांतः स्वाद्योनेः प्रजां प्रज
नयति वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुंचति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं
पुनात्येवैनं ॥ २ ॥ विंदते प्रजां वैश्वानरं द्वादशाकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते यदष्टाकपालो भवति
गायत्रियैवैनं ब्रह्मवर्चसेन पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्दशाकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशाकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निंद्रियं दधाति यद्द्वादशाक
पालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिन्जात एतामिष्टिं निर्वपति पूतः ॥ ३ ॥ एव तेजस्व्यन्ना
द इंद्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावा
स्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशा ॥८॥

कपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव प्री
णात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥ ४ ॥ अथो देवता एवान्वा
रभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः
पुरान्नमक्षन्नाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्यन्यदष्टा
कपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा ज
नं यतेऽवसं करोति तादृक् ॥ ५ ॥ एव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरः खलु वा अग्नेर्योनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं भवति वैश्वानरं द्वादशक
पालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम आहवनीये मधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं वैश्वान
पापवस्यसस्य विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरे

स० द्वि० २

॥ १२ ॥

यो वा अस्मै सजाताः श्रावयन्ति मारुतो भवति ॥ ६ ॥ मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै
मनुष्यविशमव रुन्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानव रुन्धे
अनूच्यमान आ सादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति ॥ ७ ॥ प्रजाकामः संवत्सरः
पुनात्येवैनं पूतः संवत्सरस्य स्वदयत्या रुन्धो भवत्येकान्न त्रिंशद्दाश्च ॥ ८ ॥ आदित्यं चरुं निर्वपेत्सं
ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिरस्यामेव पूर्वे प्रति तिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपे
दायतनं गत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरः खलु वै देवानामायतनमेतस्माद्वा आ
यतनाद्देवा असुरानजयन्यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवायतने यतते जय
ति तं संग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते ॥ ९ ॥ यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपा
लं निर्वपेद्विद्विषाणयोरन्नं जग्ध्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवात्ति ॥ ६ ॥

नास्मिन्नृजाते संवत्सरायुवा एतौ सममाते यो सममाने तयोर्यः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो
गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वान
रः संवत्सरमेवाप्त्वा निर्वरुणं ॥ २ ॥ परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृ
ह्णाति यो विं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वै
श्वानरः संवत्सरः स्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति
य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत्॥ ३ ॥ प्रति
गृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरः स्वदितमेव प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्नोति
वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्सनिमेष्यन्त्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै संवत्सरं
जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति संवत्सरसातामेव

सनिमभिप्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरं ॥ ४ ॥ प्रयुज्य न विमुञ्चत्य
प्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्च
ति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्रहिणोति ॥ ५ ॥
मृज्ञाते निर्वरुणं वपेदुभयाद्यो वै संवत्सरं षट्त्रिंशच्च ॥ ६ ॥ ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुका
म ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्र यच्छति पशुमानेव भवति
चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून्प्र जनयतीन्द्रायेन्द्रियावते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व
पेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तं स्वेन भागधेयेनोप धावति सः ॥ १ ॥ एवास्मा इन्द्रि
यं पशून्प्र यच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चस
कामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्च ॥ ७ ॥

संदधातिब्रह्मवर्चस्येवभवतींद्रायार्कवतेपुरोडाशमेकादशकपालंनिर्वपेदन्नकामोर्को
वैदेवानामन्नमिंद्रमेवार्कवंतंस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्माअन्नंप्रयच्छत्यन्ना ॥२॥
दएवभवतींद्रायघर्मवतेपुरोडाशमेकादशकपालंनिर्वपेदिंद्रायेंद्रियावतइंद्रायार्कवते
भूतिकामोयदिंद्रायघर्मवतेनिर्वपतिशिरएवास्यतेनकरोतियदिंद्रायेंद्रियावतआत्मा
नमेवास्यतेनकरोतियदिंद्रायार्कवतेभूतएवान्नाद्येप्रतितिष्ठतिभवत्येवेंद्राय॥३॥अं
होमुचेपुरोडाशमेकादशकपालंनिर्वपेद्यःपाप्मनागृहीतःस्यात्पाप्मावाअंहइंद्रमेवां
होमुचंस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवैनंपाप्मनोंहसोमुंचतींद्रायवैमृधायपुरोडा
शमेकादशकपालंनिर्वपेद्यंमृधोभिप्रवेपेरन्राष्ट्राणिवाभिसमियुरिंद्रमेववैमृधंस्वेन
भागधेयेनोपधावतिसएवास्मान्मृधः॥४॥अपहंतींद्रायत्रात्रेपुरोडाशमेकादशकपा

सं॰ द्वि॰ २

॥ २१ ॥

लं निर्वपेद्बद्धो वा परियत्तो वेंद्रमेव त्रातारं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं त्रायत इंद्रायार्
काश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं महायज्ञो नोपनमेदेते वै महायज्ञस्यांत्ये
तनू यदर्काश्वमेधाविंद्रमेवार्काश्वमेधवंतं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अंततो म
हायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो नमति ॥ ५ ॥ इंद्रियावंतं स्वेन भागधेयेनोपधावति सो
र्कवंतं स्वेन भागधेयेनैवेंद्रायास्मान्मृधोऽसमसृक्त च ॥ ७ ॥ इंद्रायान्वृजवे पुरोडाशमे
कादशकपालं निर्वपेद्ग्रामकाम इंद्रमेवान्वृजुं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै स
जातानानुकान्करोति ग्राम्येव भवतींद्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य सेना संशितेव स्यादिंद्राणी
वै सेनायै देवतेंद्राणीमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्य सेनां संश्यति बल्बजानपि ॥ ३ ॥ ये
इध्मे सन्नह्येद्गौर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहत्ततो बल्बजा उदतिष्ठन्गवामेवैनं न्यायमपिनीय ॥ ८ ॥

गा वैद्रयतींद्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इंद्रिये
णवै मन्युना मनसा संग्रामं जयतींद्रमेव मन्युमंतं मनस्वंतं स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मिन्निंद्रियं मन्युं मनो दधाति जयति तं॥ २॥ संग्राममेतामेव निर्वपेद्यो हतमनाः स्वयं
पापइवस्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रांतान्यथैष हतमनाः स्वयंपाप इंद्रमेव मन्युमंतं मन
स्वंतं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निंद्रियं मन्युं मनो दधाति न हतमनाः स्वयंपा
पो भवतींद्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे प्रजाः स्युः॥ ३॥
इतींद्रमेव दातारं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानका
मा अस्मै प्रजा भवंतींद्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्र
दीयेतेंद्रमेव प्रदातारं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रदापयतींद्राय सुत्राम्णे पुरो

त्राम्णएकादशकपालंनिर्वपेदपरुद्धोवा॥ ४॥ अपरुध्यमानोवेंद्रमेवसुत्रामाणंस्वेनभा
गधेयेनोपधावतिसएवैनंत्रायतेनपरुध्योभवतीद्रोवैसदृङ्देवताभिरासीत्सनव्यावृत
मगच्छत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतमैंद्रमेकादशकपालंनिरवपत्तेनैवास्मिन्निंद्रियम
दधाच्छक्वरीयाज्यानुवाक्येअकरोद्वज्रोवैशक्वरीसएनंवज्रोभूत्वाऐंध॥ ६॥ सोभवत्सो
बिभेद्धतःप्रमाधक्ष्यतीतिसप्रजापतिंपुनरुपाधावत्सप्रजापतिःशक्वर्याअधिरेवतींनि
रमिमीतशांत्याअप्रदाहाययोलंश्रियैसन्त्सदृङ्समानैःस्यात्तस्माएतमैंद्रमेकादश रव
कपालंनिर्वपेदिंद्रमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मिन्निंद्रियंदधातिरेवतीपुरोनुवा
हा क्याभवतिशांत्याअप्रदाहायशक्वरीयाज्यावज्रोवैशक्वरीसएनंवज्रोभूत्वाइंधेभवत्येव॥ ७॥
अपिनःस्युर्वैधभवतिचतुर्दशच॥ ८॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालंनिर्वपेदभिचरन्त्स

रस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो भवत्यग्निः सर्वा देव
ता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन चाभि चरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्व
ती वाचैवैनमभि चरति बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि च
रति ॥ १ ॥ प्रति वै परस्तादभि चरन्तमभि चरन्ति द्वेद्वे पुरोनुवाक्ये कुर्यादति प्रयुक्त्या एतयै
व यज्ञेनाभिचर्यमाणो देवताभिरेव देवताः प्रति चरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स ब्र ५
देवताश्चैव यज्ञं च मध्यतो व्यवसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्त्स्तृ
णुत आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्यं यज्ञो न ॥ २ ॥ उपनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्य
ज्ञोऽग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत उपैनं यज्ञो नमत्याग्ना
वैष्णवं घृते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निं चैव वि

ष्णुंचस्वेनभागधेयेनोपधावतितावेव॥ ३॥ अस्मिंचरुर्धत्तन्भ्वस्कृ ब्धानेवभवतिधुन्नैवा
एलद्धेतोयद्राज्यमनडुहस्तंडुलामिथुनादेवास्मैचरुः प्रजनयतिघृतेभवतिरेतोवैघृतंन
अभ्वस्कृ स्तेजसैवास्मैतेजभ्वस्कुरवरुंधइंद्रियंवैवीर्यंवृंक्तेभ्रातृव्योयजमानोयजमान
स्याध्वरकल्पांप्रतिनिर्वपेद्भ्रातृव्येयजमानेनास्येंद्रियं॥ ४॥ वीर्यंवृंक्तेपुरावाचःप्रवदि
तोर्निर्वपेद्यावंत्येवंवाक्कामप्रोरितांभ्रातृव्यस्यवृंक्तेतामस्यवाचंप्रवदंतीमन्यावाचोनुप्र
वदंतितानाइंद्रियंवीर्यंयजमानेदधत्याग्नावैष्णवमष्टाकपालंनिर्वपेत्प्रातःसवनस्याकाले
सर्रंस्थुत्याज्यभागास्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालोभवत्यष्टाक्षरागायत्रीगायत्रंप्रातः
सवनंप्रातःसवनमेवतेनाप्नोति॥ ५॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालंनिर्वपेन्माध्यंदिनस्य
सवनस्याकालेसर्रंस्थुत्याज्यभागास्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालोभवत्येकादशाक्षरा
को

त्रिष्टुभं माध्यंदिनꣳ सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेनाप्नोत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेत्तृतीयसवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो भव
ति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेनाप्नोति देवताभिरेव देवताः ॥ ६ ॥
प्रति चरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स कपालैरेव छंदाꣳस्याप्नोति पुरोडाशैः सवना
नि मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्वशायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशानूबंध्या सो एवैषैतस्यै
ककपालो भवति न हि कपालैः पशुमर्हत्याप्तुं ॥ ७ ॥ ब्रह्मणे वैनमभिचरति यज्ञो न ता वेवास्यैंद्रि
यमाप्नोति देवताः सप्तत्रिꣳशच्च ॥ ८ ॥ असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छ
न्तस्मा एतꣳ सौमारौद्रं चरुं निरवपं तेनैवास्मिन्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतꣳ
सौमारौद्रं चरुं निर्वपेत्सोमं चैव रुद्रं च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो

स० द्वि० २

॥२४॥

ब्रह्मवर्चस्येवभवतितिष्यापूर्णमासेनिर्वपेद्रुद्रः॥ १॥ वैतिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेवब्रह्म
वर्चसमवरुंधेपरिश्रितेयाजयतिब्रह्मवर्चसस्यपरिगृहीत्यैश्वेतायैश्वेतवत्सायैदुग्धंमथित
माज्यंभवत्याज्यंप्रोक्षणमाज्येनमार्जयंतेयावदेवब्रह्मवर्चसंतत्सर्वंकरोत्यतिब्रह्मवर्चसंक्रि
यतइत्याहुरीश्वरोदुश्चर्माभवितोरितिमानवीऋचौधाय्येकुर्याद्यद्वैकिंचमनुरवदत्तद्भेषजं॥२॥
भेषजमेवास्मैकरोतियदिबिभीयाद्दुश्चर्माभविष्यामीतिसोमापौष्णंचरुंनिर्वपेत्सौम्योवैदेव
तयापुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मैदेवतयापशुभिस्त्वचंकरोतिनदुश्चर्माभवतिसोमारौ
द्रंचरुंनिर्वपेत्प्रजाकामः सोमोवैरेतोधाअग्निः प्रजानांप्रजनयितासोमएवास्मैरेतोदधात्य
ग्निः प्रजांप्रजनयतिविंदते॥ ३॥ प्रजांसोमारौद्रंचरुंनिर्वपेदभिचरन्त्सौम्योवैदेवतयापु
रुषएषरुद्रोयदग्निः स्वायाएवैनंदेवतायैनिष्क्रीयरुद्रायापिदधातिताजगार्तिमार्छतिसोमा ॥११॥

रौद्रंचरुंनिर्वपेज्ज्योगामयावीसोमंवाएतस्यरसोगच्छत्यग्निंशरीरंयस्यज्योगामयति
सोमादेवास्यरसंनिष्क्रीणात्यग्नेःशरीरमुतयदि॥ ८॥ इतासुर्भवतिजीवत्येवसोमारुद्र
योर्वाएतंग्रसितंहोतानिष्खिदतिसईश्वरआर्तिमार्तोरनड्वान्होत्रादेयोवह्निर्वाअनड्वा
न्वह्निर्होतावह्निनैववह्निमात्मानंस्पृणोतिसोमारौद्रंचरुंनिर्वपेद्यःकामयेतस्वेस्माआ
यतनेभ्रातृव्यंजनयेयमितिवेदिंपरिगृह्यार्धमुद्धन्यादर्धंनार्धंबर्हिषस्तृणीयादर्धंनार्ध
मिध्मस्याभ्यादध्यादर्धंनस्वएवास्माआयतनेभ्रातृव्यंजनयति॥ ९॥ रुद्रोभेषजंविंद
ग्रा॰ २ तेयदिस्तृणीयादर्धंहादर्धंच॥ १०॥ ऐंद्रमेकादशकपालंनिर्वपेन्मारुतंसप्तकपालंग्रामे
कामइंद्रंचैवमरुतश्चस्वेनभागधेयेनोपधावतितएवास्मैसजातान्प्रयच्छंतिग्राम्येवभव
त्याहवनीयऐंद्रमधिश्रयतिगार्हपत्येमारुतंपापवस्यसस्यविधृत्यैसप्तकपालोमारुतो

सं०द्वि०२

।२५।।

भवतिसप्तगणावैमरुतोगणशएवास्मैसजातानवरुंधेनूच्यमानआसादयतिविशमे
व।।१।।अस्माअनुवर्त्मानंकरोत्येतामेवनिर्वपेद्यःकामयेतक्षत्रायचविशेचसमदंदध्या
मित्यैंद्रस्यावद्यन्ब्रूयादिंद्रायानुब्रूहीत्याश्राव्यब्रूयान्मरुतोयजेतिमारुतस्यावद्यन्ब्रूया
न्मरुद्भ्योनुब्रूहीत्याश्राव्यब्रूयादिंद्रंयजेतिस्वएवैभ्योभागधेयेसमदंदधातिवितृंहाणा
स्तिष्ठंत्येतामेव।।२।।निर्वपेद्यःकामयेतकल्पेरन्नितियथादेवतमवदाययथादेवतंयजेद्भा व
गधेयेनैवैनान्यथायथंकल्पयतिकल्पंतएवैंद्रमेकादशकपालंनिर्वपेद्वैश्वदेवंद्वादशक
पालंग्रामकामइंद्रंचैवविश्वांश्चदेवान्त्स्वेनभागधेयेनोपधावतितएवास्मैसजातान्प्रय
च्छंतिग्राम्येवभवत्यैंद्रस्यावदायवैश्वदेवस्यावद्येदथैंद्रस्य।।३।।उपरिष्टादिंद्रियेणैवास्मा
उभयतःसजातान्परिगृह्णात्युपाधाय्यपूर्वयंवासोदक्षिणासजातानामुपहित्यैपृश्निये ।।१२।।

दुग्धे पृश्नियै गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकामः पृश्नियै वै पयसो मरुतो जाताः पृश्नियै प्रियं
गावो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजा
तान्प्र यच्छंति ग्राम्येव भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये ॥ ६ ॥ भवतः प्रियमेवैनं समाना
नां करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या भवति द्विपद एवाव रुंधे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशून
व रुंधे देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते १ न्यो न्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठ
मानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमो रुद्रैरिंद्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैः स इंद्रः प्रजा
पतिमुपाधावत्तं ॥ ७ ॥ एतया संज्ञान्यायाजयदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निरवप जय
त्सोमाय रुद्रवते चरुमिंद्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरुं त
तो वा इंद्रं देवा ज्यैष्ठ्यायाभि समजानत यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या या

जयेदग्नये वस्कमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते चरुमिंद्राय मरुत्वते पुरोडा
शमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरुमिंद्रमेवैनं भूतं ज्यैष्ठ्याय समाना अभिसंजानते
भवति वसिष्ठः समानानां ॥ ९ ॥ विशमेवतिष्ठत्यैतामेवायैंद्रस्य याज्यानुवाक्ये नं वरुणा युक्त
द्राच ॥ ११ ॥ हिरण्यगर्भ आपो ह यत्प्रजापते ॥ स वेद पुत्रः पितरं स मातरं स सूनुर्भुव
स भुवत्पुनर्मघः ॥ स द्यामौर्णोदंतरिक्षं स स्वः स विश्वा भुवो अभवत्स आभवत् ॥ उदु त्यं
चित्रं ॥ स प्रत्नवन्नवीयसाग्ने द्युम्नेन संयता ॥ बृहत्ततंथ भानुना ॥ नि काव्या वेधसः शश्व
तस्कर्हस्ते दधानः ॥ १ ॥ नर्या पुरूणि ॥ अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो अमृ
तानि विश्वा ॥ हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुपह्वये ॥ स चेत्ता देवता पदं ॥ वाममद्य सवित
र्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः ॥ वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वामभाज ॥२२॥

स्याम॥ बळित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि॥ प्रया भूमिं प्रवत्वति मह्ना जिनोषि॥ २॥ म
हिनि॥ स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रति ष्टोभंत्यक्तुभिः॥ प्र या वाजं न हेषंतं पेरुमस्यस्यर्जुनि॥
ऋदूदरेण सख्या सचेय यो मा न रिष्येद्धर्यश्व पीतः॥ अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे तस्मा इंद्रं
प्रतिरमेम्यच्छ॥ आपांतमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमाँ ऋजीषी॥ सोमो वि
श्वान्यतसा वनानि नार्वागिंद्रं प्रतिमानानि देभुः॥ प्र॥ २॥ स्वानः सोमकृत सुश्विकेते॥ ं
यब्रह्मसज्जमदग्निरर्चन्॥ वृषायुंतासि शवसस्तुरस्यांतर्यच्छ गृणते धर्त्रं दृंह॥ सबाधस्ते म
स्त दं च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्॥ अर्को वा यत्तुरते सोमचक्षास्तत्रेदिंद्रो दधते पृत्स
तुर्यां॥ वषट् ते विष्णवास आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यं॥ वर्धंतु त्वा सुष्टुतयो गिरो
मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शंसामि वयुनानि विद्वान्॥

॥२७॥ तं त्वा गृणामि तवसमतव्यान्क्षयंतमस्य रजसः पराके । किमित्ते विष्णो परिचक्ष्यं भू
त्प्र यद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि ॥ मा वर्पो अस्मदप गूह एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ । ५ ॥
दा नो अग्ने [illegible]नो दाद्दाशुषे रयिं वीरवंतं परीणसं ॥ शिशीहि नः सूनुमतः । दा नो अग्ने
बृहतो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजं श्रुत्या अपा वृधि । प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि
स्वर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतः । अग्निर्दाद्द्रविणं वीरपेशा अग्निरृषिं यः सहस्रा सनोति ॥
अग्निर्दिवि हव्यमाततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा । मा ॥ ५२ ॥ नो मर्धीरा तू भर ।
तं न पूर्तं तनूरेपाः शुचि हिरण्ययं ॥ तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः ॥ उभे सुश्चंद्र सर्पिषो दर्वी
श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर । वायो शत
तं हरीणां युवस्व पोष्याणां ॥ उत वा ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा । प्रयाभिः ॥ ७ ॥ ॥१४॥

यासिदाश्वाः समछानियुङ्क्ष्वीयविष्वयेदुरोणे॥ निनोरयिंः सुभोजसंयुवेहनिवीरव
द्गव्यमश्वियंचराधः॥ रेवतीर्नः सधमादइंद्रेसंतुतुविवाजाः॥ क्षुमंतोयाभिर्मदेम॥ रे
वाः इंद्रेवतस्तोतास्यात्वावतोमघोनः॥ प्रेदुहरिवः श्रुतस्य॥ ३८ ८ ॥ इथ्यानोजिनो
षिदेभुः प्रहव्यंबभूथमायाभिश्चत्वारिंशच्च॥ १२ ॥ प्रजापतिस्ताः सृष्टाअग्नये
पथिकृतेग्नयेकामाययाग्नयेन्नवतेवैश्वानरमादित्यंचरुमैंद्रंचरुमिंद्रायान्नवतेव
व आग्नावैष्णवमसौमौ सौमारौद्रमैंद्रमेकादशाकपालः हिरण्यगर्भोद्वादश॥ १२ ॥ प्र
जापतिरग्नयेकामाययाभिसंभवतोयोविद्विषाणयोरिध्मेसन्नेत्वेदाग्नावैष्णवमुप
रिष्टाद्यासिंदाश्वाः समेकसप्ततिः॥ ॥ ७१॥ हरिः ॥ ओंम्॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ६॥
इतिश्रीसंहितायांद्वितीयाष्टकेद्वितीयप्रश्नः॥ ७॥ न्यूनातिरिक्तं संपूर्णमस्तु॥ ६॥

२८

२

२८

श्रीगजाननप्रसन्न॥ हरिः ओम्॥ आदित्येभ्योभुवद्वद्भ्यश्चरुंनिर्वपेद्भूतिकामआदि
त्यावाएतंभूत्यैप्रतिनुदंतेयोलंभूत्यैसन्भूतिंनप्राप्नोत्यादित्यानेवभुवद्वतःस्वेनभा
गधेयेनोपधावतितएवैनंभूतिंगमयंतिभवत्येवादित्येभ्योधारयद्वद्भ्यश्चरुंनिर्वपे
दपरुद्धोवापरुध्यमानोवादित्यावाअपरोद्धारआदित्याअवगमयितारआदित्या
नेवधारयद्वतः॥ १ ॥ स्वेनभागधेयेनोपधावतितएवैनंविशिदाध्रत्यनपरुध्योभ
वत्यदितेनुमन्यस्वेत्यपरुध्यमानोस्यपदमाददीतेयंवाअदितिरियमेवास्मैराज्य
मनुमन्यतेसत्याशीरित्याहसत्यामेवाशिषंकुरुतइहमनइत्याहप्रजाएवास्मैसम
नसःकरोत्युपप्रेतमरुतः॥ २ ॥ सुदानवएनाविश्पतिनाभ्यमुंराजानमित्याहमा
रुतीवैविड्ज्येष्ठोविश्पतिर्विशैवैनंराष्ट्रेणसमर्धयतियःपरस्ताद्ग्राम्यवादीस्यात्त

सं० द्वि० २

॥२१॥

स्यगृहाद्व्रीहीनाहरेच्छुक्लांश्चकृष्णांश्चविचिनुयाद्येशुक्लाःस्युस्तमादित्यंचरुंनिर्वपेदादि
त्यावैदेवतयाविड्विशमेवावगच्छति ॥ ३ ॥ अवगतोस्यविडनवगतः राष्ट्रमित्याहुर्येकृष्णाःस्यु
स्तंवारुणंचरुंनिर्वपेद्वारुणंवैराष्ट्रमुभेएवविशंचराष्ट्रंचावगच्छतियदिनावगच्छेदिममहमा
दित्येभ्योभागंनिर्वपाम्यामुष्मादमुष्यैविशोवगंतोरितिनिर्वपेदादित्याएवैनंभागधेयमुपप्र
तोविशमव ॥ ४ ॥ गमयंतियदिनावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्सप्तमध्यमेषायामुपहन्यादि
दमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यैविशोवगंतोरित्यादित्याएवैनंबद्धवीराविशमवगम
यंतियदिनावगच्छेदेतमेवादित्यंचरुंनिर्वपेदिध्मेपिमयूखान्संनह्येदनपरुध्यमेवावग
च्छत्याश्वत्थाभवंतिमरुतांवाएतदोजोयदश्वत्थओजसैवविशमवगच्छतिसप्तभवंतिसप्त
गणावैमरुतोगणशएवविशमवगच्छति ॥ ५ ॥ धारयद्वतोमरुतोगच्छन्तिविशमेवेतदष्टा ॥३॥

स्त्वाच॥ १॥ देवा वै मृत्योर्बिभ्यतस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य एतां प्राजापत्याꣳ शतकृष्ण
लां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एतां प्राजापत्याꣳ शतकृष्णलां नि
र्वपेत्प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति शतकृष्ण
ला भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये॥ १॥ प्रतितिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतम
मृतꣳ हिरण्यमायुश्चैवास्मा अमृतं च समीची दधाति चत्वारि चत्वारि कृष्णलान्यव द्यति च
तुरवत्तस्याप्त्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोच
त तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतꣳ सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्॥ २॥ रुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतꣳ सौर्यं चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोपधाँति व
स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत उभयत एवास्मिन्रु

चेंद्रधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलंजुहोति दिग्भ्यएवास्मै ब्रह्मवर्चसमवरुंधआग्नेयमष्टाकपा
लंनिर्वपेत्सावित्रंद्वादशकपालंभूम्यै ॥ ३ ॥ चरुंयः कामयेतहिरण्यंविंदेयहिरण्यंमोपन
मेदितियदाग्नेयोभवत्याग्नेयंवैहिरण्यंयस्यैवहिरण्यंतेनैवैनद्विंदतेसावित्रोभवतिसवि
तृप्रसूतएवैनद्विंदतेभूम्यैचरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विंदतउपैनंहिरण्यंनमतिविवाएषइंद्रि
येणवीर्येणर्ध्यतेयोहिरण्यंविंदतएतां ॥ ४ ॥ एवनिर्वपेद्धिरण्यंवित्वानेंद्रियेणवीर्येणव्यृ
ध्यतएतामेवनिर्वपेद्यस्यहिरण्यंनश्येद्यदाग्नेयोभवत्याग्नेयंवैहिरण्यंतेनैवैनद्विंदतिसा
वित्रोभवतिसवितृप्रसूतएवैनद्विंदतिभूम्यैचरुर्भवत्यस्यांवाएतन्नश्यतियन्नश्यत्यस्या
मेवैनद्विंदतींद्रः ॥ ५ ॥ त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्सविष्वङ्व्यार्छत्सइंद्रियेणसोमपीथेन
व्यार्ध्यतसयदूर्ध्वमुदवमीत्तेश्यामाकाअभवन्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतं सोमेंद्रं ॥ २ ॥

यस्यैव हिरण्यं ४

श्यामाकं चरुं निर्वपेत्तेनैवास्मिन्निंद्रियं सोमपीथं दधाति वि वा एष इंद्रियेण सोमपीथेनर्ध्यं
ते यः सोमं वमिति यः सोमवामी स्यात्तस्मै ॥ ६ ॥ एतं सोमेंद्रं श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चै
वेंद्रं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निंद्रियं सोमपीथं धत्तो नेंद्रियेण सोमपीथेन
व्यृध्यते यत्सौम्यो भवति सोमपीथमेवावरुंधे यदैंद्रो भवतींद्रियं वै सोमपीथ इंद्रियमेव सोम
पीथमवरुंधे श्यामाको भवत्येष वाव स सोमः ॥ ७ ॥ साक्षादेव सोमपीथमवरुंधे अग्नये दात्रे पु
रोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिंद्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै पशू
न्प्रजनयति वृद्धानिंद्रः प्रयच्छति दधि मधु घृतमापो धाना भवंत्येतद्वै पशूनां रूपं रूपेणै
व पशूनवरुंधे पंचगृहीतं भवति पांक्ता हि पशवो बहुरूपं भवति बहुरूपा हि पशवः ॥ ८ ॥ समृ
ध्यै प्राजापत्यं भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजापतिरेवास्मै पशून्प्रजनयत्यात्मा वै पुरुषस्य

सं॰ द्वि॰ ३

२१॥

मधुष्यन्मधुष्ट्वो जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति पंक्त्यौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाँ
क्तः पुरुषः पांक्ताः पशव आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीय पशूनव रुंधे ॥ ९ ॥ इन्द्रियेऽस्मि भेऽम्याए 3
तामिंद्रस्यानस्मै सोमो वङ्कुरूपाहि पशावुपरुक्ते चलातिं त्राम्वा ॥ २ ॥ देवा वै सुत्रर्मोसुलंडुपार
मितं यन्नास्कामास्तेषां सोमः राजानं यश आच्छंत्स गिरिमुदेत्तमग्निरनूदेत्तावग्नीषोमौ स
मभवन्तांताविंद्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनुपरैत्तावब्रवीद्याजयतं मेति तस्मा एतामिष्टिं निरवपतामा
ग्नेयमष्टाकपालमैंद्रमेकादशकपालं सौम्यं चरुं तयैवास्मिन्तेजः ॥ १ ॥ इंद्रियं ब्रह्मव
र्चसमेधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालमैंद्रमेकादशक
पालं सौम्यं चरुं यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन्तेन दधाति यदैंद्रो भवतींद्रियमेवास्मिन्तेन
दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैंद्रं समालम्भयेत्तेजश्चैवास्मिन्ब्रह्म ॥२॥

वर्चसंचसमीची ॥ २ ॥ दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालंनिर्वपेद्यंकामोनोपनमेदाग्ने
योवैब्राह्मणःससोमंपिबतिस्वामेवदेवतांस्वेनभागधेयेनोपधावतिसैवैनंकामेनसम ये
र्धयत्युपैनंकामोनमत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालंनिर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामोग्नीषोमावेवस्वे
नभागधेयेनोपधावतितावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसंधत्तोब्रह्मवर्चस्येव ॥ ३ ॥ भवतियदष्टा
कपालस्तेनाग्नेयोयच्छ्यामाकस्तेनसौम्यःसोमायवाजिनेश्यामाकंचरुंनिर्वपेद्यःक्लैब्या समंध्ये
द्बिभीयाद्रेतोहिवाएतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैषक्लैब्याद्बिभायसोममेववाजिनंस्वेन
भागधेयेनोपधावतिसएवास्मिन्रेतोवाजिनंदधातिनक्लीबोभवतिब्राह्मणस्पत्यमेका
दशकपालंनिर्वपेद्ग्रामकामः ॥ ४ ॥ ब्रह्मणस्पतिमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसए
वास्मैसजातान्प्रयच्छतिग्राम्येवभवतिगणवतीयाज्यानुवाक्येभवतःसजातैरेवैनंगण

सं० द्वि० ३
॥ ३२ ॥

वेनंकरोत्येतामेवनिर्वपेद्यःकामयेतब्रह्मन्विशंविनाशयेयमितिमारुतीयाज्यानुवाक्ये
ने कुर्याद्ब्रह्मन्नेवविशंविनाशयति ॥ ८ ॥ तेजःसमीचींब्रह्मवर्चसस्यैवयामेकामुक्तिंचत्वारिं 3
शच्च ॥ २ ॥ अर्यम्णेचरुंनिर्वपेत्सुवर्गकामोऽसौवाआदित्योऽर्यमार्यमणमेवस्वेनभागु
धेयेनोपधावतिसएवैनंसुवर्गंलोकंगमयत्यर्यम्णेचरुंनिर्वपेद्यःकामयेतदानकामा
मेप्रजाःस्युरित्यसौवाआदित्योऽर्यमायःखलुवैददातिसोऽर्यमार्यमणमेवस्वेनभागधेये
नोपधावतिसएवा ॥ १ ॥ अस्मैदानकामाःप्रजाःकरोतिदानकामाअस्मैप्रजाभवन्त्यर्य
म्णेचरुंनिर्वपेद्यःकामयेतस्वस्तिजनतामियामित्यसौवाआदित्योऽर्यमार्यमणमेवस्वे
नभागधेयेनोपधावतिसएवैनंतद्गमयतियत्रजिगमिषतीन्द्रोवैदेवानामानुजावरआसी
त्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्मादेतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालंनिः ॥ २ ॥ अवपत्तेनैवै ॥ ३ ॥

नमग्रंदेवतानांपर्यणयद्ब्रध्नवतीअग्रवतीयाज्यानुवाक्येअकरोद्ब्रध्नादेवैनमग्रंपर्यैण
यद्योराजन्यआनुजावरस्यात्तस्माएतमैन्द्रमानुष्टुभमेकादशकपालंनिर्वपेदिन्द्रमेवस्वेन
भागधेयेनोपधावतिसएवैनमग्रंसमानानांपरिणयतिब्रध्नवतीअग्रवतीयाज्यानुवाक्ये
भवतोब्रध्नादेवैनमग्रे॥ ३ ॥ परिणयत्यानुष्टुभोभवत्येषावैतस्यदेवतायआनुजावरःस
मृध्यैयोब्राह्मणआनुजावरस्यात्तस्माएतंबार्हस्पत्यमानुष्टुभंचरुंनिर्वपेद्बृहस्पतिमेवस्वे
नभागधेयेनोपधावतिसएवैनमग्रंसमानानांपरिणयतिब्रध्नवतीअग्रवतीयाज्यानु
वाक्येभवतोब्रध्नादेवैनमग्रंपरिणयत्यानुष्टुभोभवत्येषावैतस्यदेवतायआनुजावरःस
मृध्यै॥ ४ ॥ एवनिरवमितस्यचत्वारिंच॥ ४॥ प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्दुहितरआसन्ताः
सोमायराज्ञेददात्तासांरोहिणीमुपैत्ताईर्ष्यन्तीःपुनरगच्छन्ताअन्वैत्ताःपुनरयाचतताअ

सं॰द्वि॰२

१२३॥

स्मैनपुनरददात्तौब्रवीदृतंममीष्वयथासमावच्छउपैष्याम्यथतेपुनर्दास्यामीतिसकृत

मोमीत्ताऽअस्मैपुनरददात्तासांरोहिणीमेवोपै॥ १ ॥ तंयक्ष्मआर्छद्राजानंयक्ष्मआ

रदितितद्राजयक्ष्मस्यजन्मयत्पापीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्ययज्जायाभ्योविंदत्तज्जाये

न्यस्ययएवमेतेषांयक्ष्माणांजन्मवेदनैनंतेयक्ष्माविंदंतिसएताएवनमस्यन्नुपाधाव मे

त्ताऽअब्रुवन्वरंवृणामहैसमावच्छएवनउपायइतितस्माऽएतं॥ २ ॥ आदित्यंचरुंनिरव

ने पन्तेनैवैनंपापात्स्रामादमुञ्चन्यःपापयक्ष्मगृहीतस्यात्तस्माऽएतमादित्यंचरुंनिर्वपेदा

दित्यानेवस्वेनभागधेयेनोपधावतितएवैनंपापात्स्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायांनिर्वपेदमु

मुमेवैनमाप्यायमानमन्वाप्याययतिनवोनवोभवतिजायमानइतिपुरोनुवाक्याभव

त्यायुष्टेवासिन्नत्यादधातियमादित्याअंशुमाप्याययंतीतियाज्यैवैनमेतयाप्याय ॥८॥

यतिं॥ ३॥ एवोपेत्तमस्मिन्न्ययोदनाच॥ ८॥ प्रजापतिर्देवेभ्योन्नाद्यं व्यादिशत्सो
ब्रवीद्यदिमाँल्लोकानभ्यतिरिच्यातै तन्ममासदिति तदिमाँल्लोकानभ्यत्यरिच्यत तेंद्रंरा
जानमिंद्रमधिराजमिंद्रंः स्वराजानं ततो वै स इमाँल्लोकांः स्त्रेधादुहत्तत्त्रेधानोस्त्रेधा
तुत्वं यं कामयेतान्नादस्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिंद्राय राज्ञे पुरोडाशं॥ १॥ एका
दशकपालमिंद्रायाधिराजायेंद्राय स्वराज्ञे यं वा इंद्रो राजाय मिंद्रोधिराजोसाविंद्रः स्वरा
डिमानेव लोकान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छंत्यन्नाद एव भवति
यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाँल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं दुह उत्तानेषु कपालेष्वधि
श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा भवंति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या उत्तर
उत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृध्यै सर्वेषामभिगमयन्नवद्यत्यछंबट्कारं

अथोपाणुश्थः

व्यृत्या समन्वाहार्य निर्दहाय ॥ २ ॥ पुरोडाशां त्रयः षड्विंशतिश्च ॥ ५ ॥ देवासुराः संय
त्ता आसन्ते देवानसुरा अजयन्ते देवाः पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्य
इन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तदिन्द्रोऽचायत्तदन्वपाक्रामत्तदवरुधं नाशक्नोत्तदस्मादभ्युद्धो
चरत्स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया सर्वपृष्ठयायाजयत्तयैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधा
इन्द्रुपाणुश्थः द्य इन्द्रियकामः ॥ १ ॥ वीर्यकामस्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः स्वेन भा ५८
गधेयेनोपधावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति यदिन्द्राय राथन्तराय निर्वपति यदेवा
ग्नेस्तेजस्तदेवावरुन्धे यदिन्द्राय बार्हताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तदेवावरुन्धे यदिन्द्राय वैरूपा
य यदेव सवितुस्तेजस्तत् ॥ २ ॥ एवावरुन्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजस्तदेवा
वरुन्धे यदिन्द्राय शाक्वराय यदेव मरुतां तेजस्तदेवावरुन्धे यदिन्द्राय रैवताय यदेव बृह ॥ द्वि०

स्मनुस्तेजस्तदेवावरुंधएतावंतिर्वैतेजांःसितान्येवावरुंधउत्तानेषुकपालेष्वधिश्रयत्य
यातयामत्वायद्वादशकपालः पुरोडाशः ॥ २ ॥ भवतिवैश्वदेवत्वायसमंतंपर्यवद्यतिस
वीर्यं मंतमेवेंद्रियँयजमानेदधातिव्युत्सासमन्वाहार्यनिर्हाहोयाभ्वर्कऋषभोवृक्षिर्वैस्तःसादक्षिणा
वृषत्वायैतयैवयजेताभिचर्यमाणएताश्वैहाअस्यदेवताअन्नमदंत्यदत्कैवास्यमनु
ष्याः ॥ ६ ॥ इंद्रियकामःसवितुस्तेजस्वपुरोडाशोष्टाविंःशाच्च ॥ ७ ॥ रजेनोवैकोणि
यःकश्चित्तंजानन्किंचक्षुर्वन्यमयात्तस्माएतामिष्टिंनिर्वपदग्नयेभ्राजस्वतेपुरोडा
शमष्टाकपालंःसौर्यंचरुमग्नयेभ्राजस्वतेपुरोडाशमष्टाकपालंतयैवास्मिन्चक्षुरद
श्च धायश्चक्षुष्कामस्यात्तस्माएतामिष्टिंनिर्वपेदग्नयेभ्राजस्वतेपुरोडाशमष्टाकपालंःसौर्यं
चरुमग्नयेभ्राजस्वतेपुरोडाशमष्टाकपालमग्नेर्वैचक्षुषामनुष्यावि ॥ ३ ॥ पश्यंतिसूर्य

स्यदेवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोपधावन्तिनावेवास्मिन्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव
भवति यदग्नये भवति चक्षुषी एवास्मिन्तत्प्रतिदधाति यत्सौर्यो नासिकां तेनाभितः सौ
र्यमाग्नेयौ भवतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते समा
नी याज्यानुवाक्ये भवतः समानं हि चक्षुः समृध्या उदुत्यं जातवेदसं सप्त त्वा हरितो र
थे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्रयच्छति चक्षुरेवास्मै प्रयच्छति यदेव तस्य
तत् ॥ २ ॥ विस्वशार्ङ्गः नालिम्ब ॥ ८ ॥ ध्रुवोसि ध्रुवोहं सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसु
विद्ध्रुवोसि ध्रुवोहं सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोसि ध्रुवो हं सजातेषु भूया
समभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये सजाताः कुमाराः समनसस्तानहं का
मये हृदा ते मां कामयन्तां हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहामनमसि ॥ १ ॥ आमनस्य दे ॥७॥

वायाश्च्रियःसमनसस्कृताअहंकामयेत्रुद्राणांमांकामयंतांरुद्राणामुआमनसःरुधिस्त्वा
होवैभ्यदेवीःसांग्रहणीनिर्वपेद्ग्रामकामोवैश्वदेवावैसंज्ञानाविश्वानेवदेवान्त्स्वेनभागधे
येनोपधावतितएवास्मैसंज्ञानान्नयच्छंतिग्राम्येवभवतिसांग्रहणीभवतिमनोग्रहणंवै
संग्रहणंमनएवसंज्ञानानां॥ २॥ गृह्णातिध्रुवोसिध्रुवोहंसंज्ञातेषुभूयासमितिपरि
धीन्परिदध्यात्याशिषमेवैतामाशास्तेथोएतदेवसर्वंसंज्ञानेष्वधिभवतियस्यैवंविदुषए
तेपरिधयःपरिधीयंतआमनमस्यामनस्यदेवाइतितिस्रआहुतीर्जुहोत्येतावंतोवैसंज्ञा
नायेमहांतोयेक्षुल्लकायायाश्च्रियस्तानेवावरुंधेतएनमवरुद्धाउपतिष्ठंते॥ ३॥ स्वाहा
मनमसिसंज्ञानानांरुंधेपंचच॥ १॥ यन्नवमैत्तंनवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्
यदध्रियततद्घृतमभवदश्विनोःप्राणोसितस्यतेदत्तांययोःप्राणोसिस्वाहेंद्रस्यप्राणो

सं० द्वि० ३

॥ १४५ ॥

सि तस्यै ते ददातु यस्य प्राणोसि स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोसि तस्यै ते दत्तां ययोः प्राणोसि
स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोसि ॥ १ ॥ तस्यै ते ददतु येषां प्राणोसि स्वाहा घृतस्य धारामसृत 3
स्य पंथामिंद्रेण दत्तां प्रयतां मरुद्भिः ॥ तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत् ॥ पावमानेन त्वा
स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपांशोर्वीर्येण देव त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृह
द्रथंतरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देव त्वा सवितोत्सृजतु ॥ २ ॥ सृजतु जी
वातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणवीर्येण देव त्वा सवितोत्सृजतु स्य
जीवातवे जीवनस्याया इमम्मग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियं रेतो वरुण सोम राजन् ॥ माते
वास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथा सत् ॥ अग्निरायुष्मान्त्स वनस्पतिभिरायु
ष्मान्तेन त्वायुषायुष्मन्तं करोमि सोम आयुष्मान्त्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्त्स दक्षिणाभिर्ब्र ॥ ३ ॥

त्वामायुष्मन्तद्ब्राह्मणैरायुष्मद्देवाआयुष्मंतन्त्वेमरुतेनपितरआयुष्मंतन्त्वेस्वधयायुष्मंतन्त्वेन
त्वायुषायुष्मंतंकरोमि ॥ ९ ॥ विश्वेषांदेवानांप्राणोसित्रिष्टुभोवर्तन्याशुक्रस्यवीर्येणदेव
स्त्वासवितोत्सोम आयुष्मान्पंचविंशतिश्च ॥ १० ॥ अग्निर्वाएतस्यशरीरंगच्छतिसोमः
रसोवरुणएनंवरुणपाशेनगृह्णातिसरस्वतीवागग्नाविष्णू आत्मायस्यज्योगामयतियो
ज्योगामयावीस्याद्योवाकामयेतसर्वमायुरियामितितस्माएतामिष्टिंनिर्वपेदाग्नेयमष्टा
कपालंसौम्यंचरुंवारुणंदशकपालंसारस्वतंचरुमाग्नावैष्णवमेकादशकपालमग्नेरे
वास्यशरीरंनिष्क्रीणातिसोमाद्रसं ॥ १ ॥ वारुणेनैवैनंवरुणपाशान्मुंचतिसारस्वतेनवा
चंदधात्यग्निःसर्वादेवताविष्णुर्यज्ञोदेवताभिश्चैवैनंयज्ञेनचभिषज्यत्युतयदीतासुर्भव
तिजीवत्येवयन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदित्याज्यमवैतस्ततेरूपमेवास्यैतन्महिमानंव्याचष्टे

सं०द्वि०३

॥३८॥

श्विनौःप्राणोसीत्याहाश्विनौवैदेवानां॥ २ ॥भिषजौताभ्यामेवास्मैभेषजंकरोतीन्द्रस्यप्रा
णोसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्तेनदधातिमित्रावरुणयोःप्राणोसीत्याहप्राणापानावेवास्मि
न्तेनदधातिविश्वेषांदेवानांप्राणोसीत्याहवीर्यमेवास्मिन्तेनदधातिघृतस्यधाराममृ
तस्यपन्थामित्याहयथायजुरेवैतत्पावमानेनत्वास्तोमेनेति॥ ३ ॥आहप्राणमेवास्मिन्
तेनदधातिबृहद्रथन्तरयोस्त्वास्तोमेनेत्याहौजएवास्मिन्तेनदधात्यग्नेस्त्वामात्रयेत्याहा
त्मानमेवास्मिन्तेनदधात्यृत्विजःपर्याहुर्यावन्तएवर्त्विजस्तएनंभिषज्यन्तिब्रह्मणोहस्त
मन्वारभ्यपर्याहुरेकधैवयजमानआयुर्दधातियदेवतस्यतद्धिरण्यान्॥ ४ ॥घृतंनिष्पि
बत्यायुर्वैघृतममृतंहिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबतिशतमानंभवतिशतायुःपुरुषःश
तेन्द्रियआयुष्येवेन्द्रियेप्रतितिष्ठत्यथोखलुयावतीःसमाएष्यन्मन्येततावन्मानंस्यात्स ॥१०॥

मंध्या इ मममग्न आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथा
सदित्याह जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त एवा
स्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति ॥ ८ ॥ रस्यदेवानां स्तोमेनेति हिरण्याद्दसादिति ह्वाविं स्व
तिश्च ॥ ११ ॥ प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्छत्स पर्यदीर्यत स एतं वारु
णं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णाति यो
ऽश्वं प्रतिगृह्णाति यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणांश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव स्वे
न भागधेयेनोपधावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति ॥ ९ ॥ चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पा
द्ध्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव वरु
णपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चा

सं० द्वि०७

॥३८॥

रंकुरुतेपोवभृथमवैत्युपक्क्वैवरुणः साक्षादेववरुणमवयजतेपोनप्त्रीयंचरुंपुनरेत्युनिर्व
पेदप्सुयोनिर्वाअप्वः स्वामेवैनं योनिंगमयतिसएनंशान्तउपतिष्ठते॥ २॥ मुंचतींचरुंस
मदेग्नाच॥ १२॥ यावामिंद्रावरुणायतव्यातन्स्तयेममः हंसोमुंचतंयावामिंद्रावरुणास
हस्यारक्षस्यातेजस्यातन्स्तयेममः हंसोमुंचतंयोवामिंद्रावरुणावग्नोस्त्रामुस्तंवामेतेना
वयजेयोवामिंद्रावरुणाद्विपात्सुपशुषुचतुष्पात्सुगोष्ठेगृहेष्वप्स्वोषधीषुवनस्पतिषुस्त्राम
स्तंवामेतेनावयजइंद्रोवाएतस्य॥ १॥ इंद्रियेणापक्रामतिवरुणएनंवरुणपाशेनगृह्णा
तियः पाप्मनागृहीतो [illegible] भवतियः पाप्मनागृहीतस्यात्तस्माएतामैंद्रावरुणींपयस्यांनि
र्वपेदिंद्रएवास्मिन्निंद्रियंदधातिवरुणएनंवरुणपाशान्मुंचतिपयस्याभवतिपयोहिवा
एतस्मादेतस्मादपक्रामत्यथैषपाप्मनागृहीतोयत्पयस्याभवतिपयएवास्मिन्तयोदधा ॥१०॥

3

लिपयस्यायां॥ २॥ पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वंतमेवैनं करोत्यथो आयतनवंतमेव त्वै लु
र्ब्रूहति निर्दिष्टैव प्रतितिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै भेषजं करोति समूह्यावेद्या निय
थाविद्धं निष्कृंतति तादृगेव तद्यो वां मित्रावरुणा वृष्णौ स्थाम स्तं वामेतेनावयज इत्याह दुरि
ष्ट्या एवैनं पाति यो वां मित्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु स्थाम स्तं वामेतेनावयज इत्याह तावती
ध र्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशव उपजीवनीया स्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुंच
ति॥ १८ ३॥ एतस्य पयस्यायां पाति षड्विंशतिश्च॥ १३॥ स प्रत्नवन्नि काव्येंद्रं वो विश्वत
स्परींद्रं नरः॥ त्वन्नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः॥ न रिष्येत्वावतः सखा॥ याते
धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु॥ तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेडन्राजं
न्सोम प्रति हव्या गृभाय॥ अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः॥ सं देवत्रा बभूवथुः॥ यु

सं० हि० २

॥ ३१ ॥

वं ॥ १ ॥ एतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तं ॥ युवं सिंधूंरभिशस्तेरव
द्याद्ग्नीषोमावमुंचतं गृभीतान् ॥ अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवं ॥ प्रति सूक्तानि
हर्यतं भवतं दाशुषे मयः ॥ आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः ॥ अग्नी
षोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकं ॥ अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतं ॥ २ ॥
हर्यतं वृषणा जुषेथां ॥ सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शंयोः ॥ आप्याय
स्व सं ते ॥ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमं ॥ ज्येष्ठराजं ब्रह्म
णां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनं ॥ स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पु
त्रैर्वाजं भरते धना नृभिः ॥ देवानां यः पितरमाविवासति श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिं ॥ ॥ २ ॥
स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलं रुरोज फलिगं रवेण ॥ बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः ॥ ३१ ॥

कनिक्रदद्वृषभो वर्तनीरुद्राजन्नु॥ मरुतो यद्वो दिवो यावः शर्म॥ अर्यमायाति वृषभस्तुवि
ष्मान्दाता वसूनां पुरुहूतो अर्हन्॥ सहस्राक्षो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधा
तु॥ ये ते अर्यमन्बहवो देवयानाः पंथानः॥ ६ ॥ राजन्दिव आचरंति॥ तेभिर्नो देवमहिश
र्मयच्छ शन्न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे॥ बुध्नादग्रमंगिरोभिर्गृणानो विपर्वतस्य दृंहितान्यै
रत्॥ रुजद्रोधांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मद इंद्रश्चकार॥ बुध्नादग्रेण विमिमाय
मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनां॥ वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इंद्रश्चका
र॥ ७ ॥ प्रयो जज्ञे विद्वाँ अस्य बंधुं विश्वानि देवो जनिमा विवक्ति॥ ब्रह्म ब्रह्मण उज्ज
भार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधया अभि प्रतस्थौ॥ महान्मही अस्तभायद्विजातो द्यां सद्म पा
र्थिवं च रजः॥ स बुध्नादाष्ट जनुषाभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्॥ बुध्नाद्यो अग्रम

सं०द्वि०३

॥ ५० ॥

भ्यस्त्वोज्जेसाबृहस्पतिमाविंवासंतिदेवाः ॥ भिनद्वलंविपुरोदर्दरीतिकनिक्रदत्स्ववेरपोजि
गाया ॥ ५ ॥ सुवंवीलमाविवासंतिपंथ्यांनोदीर्घयाधेः सोमस्यनामदइंद्रस्यकारदेवानवे
च ॥ १४ ॥ आदित्येभ्योदेवावैमृत्योर्देवावैसुंतार्यमणोप्रजापतेस्त्वयंत्स्विंः त्वाप्रजापति त्वमोस
र्देवेभ्योन्नायदेवासुरास्लान्वजनोहुवोसियन्नदुमेदग्निवैप्रजापतिर्वरुणायुयावामिं
द्रावरुणासप्रत्नवच्चक्षुर्दत्ता ॥ १४ ॥ आदित्येभ्यस्त्वष्टुरस्मैदानेकामाएवावरुंधेग्निं
वैसप्रत्नवत्सदूपेत्वाज्ञान ॥ ५७ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ न्यूनातिरिक्तंः स
र्वसंपूर्णमस्तु ॥ ॥ इतिश्रीसंहितायांद्वितीयाष्टकेतृतीयप्रश्नः ॥ ५ ॥ शाके स
त्रोशे ॥ २० ॥ विभवनामसंवत्सरे ॥ ७ ॥ श्रीकृष्णावेण्यैनमोनमः ॥ ७ ॥ श्रीकाशी
विश्वेश्वरायनमः ॥ श्रीसांबसदाशिवायनमः ॥ ६ ॥ श्रीउमाकांतायनमः ॥ ओं ॥ ५ ॥ हरिः ॥ १२ ॥

3

श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ हरिः ओं ॥ देवामनुष्याःपितरस्तेऽन्यतआसन्नसुरारक्षाꣳसिपि
शाचास्तेऽन्यतस्तेषांदेवानामुतयदल्पंलोहितमकुर्वन्तद्रक्षाꣳसिरात्रीभिरसुभ्नन्ता
न्सुब्धान्मृतानभिव्यौच्छन्तेदेवाअविदुर्योवैनोऽयंम्रियतेरक्षाꣳसिवाइमंघ्नन्तीतितेरक्षाꣳ
स्युपामन्त्रयन्ततान्यब्रुवन्वरंवृणामहैयदसुरान्जयामतन्नःसहासदिति
ततोवैदेवाअसुरानजयन्तेऽसुरान्जित्वारक्षाꣳस्यपानुदन्ततानिरक्षाꣳस्यनृतमकर्तेति
तिसमन्तंदेवान्पर्यविशन्तेदेवाअग्नावनाथन्ततेऽग्नयेप्रवतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिरव
पन्नग्नयेविबाधवतेऽग्नयेप्रतीकवतेयदग्नयेप्रवतेनिरवपन्यान्येवपुरस्ताद्रक्षाꣳसि ॥ २ ॥
आसन्तानितेनप्राणुदन्तयदग्नयेविबाधवतेयान्येवाभितोरक्षाꣳस्यासन्तानितेनव्य
बाधन्तयदग्नयेप्रतीकवतेयान्येवपश्चाद्रक्षाꣳस्यासन्तानितेनापानुदन्ततत्तोदेवाअ

भवन्त्यसुरा यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशम
ष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवते ॥ ३ ॥ अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निर्वपति य ए
वास्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यस्तं तेन प्रणुदते यदग्नये विबाधवते य एवैनेन सदृङ् तं तेन विबा
धते यदग्नये प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्तं तेनापनुदते प्र श्रेयांसं भ्रातृव्यं नुद
तेऽति समं क्रामति नैनं पापीयानाप्नोति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते ॥ ४ ॥ त्वपामहे
यसुरस्ताद्धस्ताः सिवपेदग्नये विबाधवत एवं चत्वारि च ॥ १ ॥ देवासुराः संयत्ता आस
न्ते देवा अब्रुवन्यो नो वीर्यावत्तमस्तमनु समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै नो वीर्या
वत्तमोऽसि त्वामनु समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो म इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्री
णीताथासुरानभि भविष्यथेति ता वै ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमंहोमुगियं विमृधेयमिन्द्रि

॥३॥

यावती॥ १ ॥ इत्यब्रवीत्त इंद्रायांहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपन्निंद्राय वै मृधा
येंद्रायेंद्रियावते यदिंद्रायांहोमुचे निरवपन्नंहस एव तेनामुच्यंत यदिंद्राय वै मृधाय मृ
ध एव तेनापाघ्नत यदिंद्रायेंद्रियावत इंद्रियमेव तेनात्मन्नदधत त्रयस्त्रिंशत्कपालं पु
रोडाशन्निरवपन्त्रयस्त्रिंशद्धि देवतास्ता इंद्र आत्मन्ननु समारंभयत भूत्यै॥ २ ॥ तां वा
व देवा विजितिमुत्तमामसृजंत यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स स्पर्ध एतयेष्ट्या यजेतेंद्राया॰ मान॰
ंहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिंद्राय वै मृधायेंद्रायेंद्रियावते ंहसा वा एष गृ
हीतो यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यो यदिंद्रायांहोमुचे निर्वपत्यंहस एव तेन मुच्यते मृधा वा ए
षोऽभिषण्णो यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयानुत॥ ३ ॥ भ्रातृव्यो यदिंद्राय वै मृधाय मृध एव ते
नापहते यदिंद्रायेंद्रियावत इंद्रियमेव तेनात्मन्धत्ते त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वप

सं० द्वि० ४
॥ ४२ ॥
य०

न्निश्चाँ स्त्रिँः ग्नौहै देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननुसमारंभयते भूत्यै सा वा एषा विजि
तिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते तुन्नु मामेव विजितिं भ्रातृव्येण विजयते ॥ ४ ॥ इंद्रि ४
वतीभिस्त्वा उतैकान्न पंचाशच्च ॥ २ ॥ देवासुराः संयत्ता आसंस्तेषां गायत्र्योजो बलमि
न्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्त्संगृह्यादायापक्रम्यातिष्ठत्तेऽमन्यंत यतरान्वा इयमुपावर्त्स्यति
त इदं भविष्यंतीति तां व्यह्वयंत विश्वकर्मन्निति देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतरांश्च
नोपावर्तत ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि बलमसि ॥ १ ॥ भ्राजोऽसि देवानां
धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा असुराणामो
जो बलमिंद्रियं वीर्यं प्रजां पशून्वृंजत यज्ञायत्र्यपक्रम्यातिष्ठत्तस्मादेतां गायत्रीती
ष्टिमाहुः संवत्सरो वै गायत्री संवत्सरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा असुराणामो

॥ २ ॥

ज्ञोबलमिंद्रियंवीर्यं॥ २॥ प्रजांपशूनवृंजत तस्माद्देवाः संवर्गइतीष्टिमाहुर्योभ्रातृव्यवा
न्स्यात्सस्पर्धमानएतयेष्ट्यायजेताग्नयेसंवर्गायपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेत्॥ श्रृतमास
न्नमेतेनयजुषाभिमृशेदोजएवबलमिंद्रियंवीर्यंप्रजांपशून्भ्रातृव्यस्यवृंक्तेभवत्यात्मना
परास्यभ्रातृव्योभवति॥ ३॥ बलमस्युत्तयादेवाअसुराणामोजोबलमिंद्रियंवीर्यंपंचचत्वा
रिंशच्च॥ २॥ प्रजापतिःप्रजाअसृजततास्मात्सृष्टाःपराचीरायन्तायत्रावसन्ततो
गर्मुदुदतिष्ठत्ताबृहस्पतिश्चान्ववैत्ताः सोब्रवीद्बृहस्पतिरनयात्वाप्रतिष्ठान्यथत्वाप्रजाउ
पावर्त्स्यंतीतितंप्रातिष्ठत्ततोवैप्रजापतिंप्रजाउपावर्त्तंतयःप्रजाकामःस्यात्तस्माएतंप्राजा
पत्यंगार्मुतंचरुंनिर्वपेत्प्रजापतिं॥ १॥ एवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैप्रजांप्रज
नयतिप्रजापतिःपशूनसृजततेस्मात्सृष्टाःपरांचआयन्तेयत्रावसन्ततोगर्मुदुदतिष्ठत्ता

सं०ब्रा०४

॥ ६३ ॥

मु प्राचान्वैनां सोऽब्रवीत्पूषान यो मा प्रतिष्ठायै त्वा पशव उपावर्त्स्यन्तीति मां प्रतिष्ठेति
सोमोऽब्रवीन्मम वै ॥ २ ॥ अकृष्टपच्यमित्युभौ वां प्रतिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठतां तौ वै प्र
जापतिं पशव उपावर्त्तन्त यः पशुकामस्यात्तस्मा एतं सौमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्सो
मापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पू
षा पशूनां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयति ॥ ३ ॥ वपे प्रजापतिं
वेदधाति पूषा त्रीणि च ॥ ४ ॥ अग्ने गोभिर्न आगहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः ॥ इन्द्रो धर्ता गृहेषु
नः ॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत् ॥ आ पूषा एत्वा वसु ॥ धाता ददातु नो रयि
मीशानो जगतस्पतिः ॥ स नः पूर्णेन वावनत् ॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत् ॥ स
हस्रेणायुतेन च ॥ येन देवा अमृतं ॥ १ ॥ दीर्घं श्रवो दिव्यैरयन्त ॥ रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां ॥ २ ॥

कुल्मिं जीवस आयुर्वस्वा॥ अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधा स्वाहा॥ अग्ने
गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओज आक्रममाणाय धेहि श्रैष्ठ्यात्पथो मा योषं मूर्धा भू
यासं स्वाहा॥ २॥ अमन्तेमष्टाविंशश्च॥ ५॥ चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा य
द्वा अस्यां विश्वं भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वांश्चित्रया पशुकामो यजते प्र
प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाग्नेयेन वापयति रेतः सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रू
पाणि विकरोति सारस्वतो भवत एतद्वै दैव्यं मिथुनं दैव्यमेवास्मै॥ ३॥ मिथुनं मध्यतो दधाति
पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुर्भवति वाग्वै सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाच
मुपैत्यैन्द्र उत्तमो भवति तेनैव तन्मिथुनं सप्तैतानि हवींषि भवन्ति सप्त ग्राम्याः पशवः सप्ता
रण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुध्या अथैता आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एव

वास्मिन्पुष्टिंदधन्निपुष्यतिप्रजयापशुभिरथोयदेताआहुतीर्जुहोतिप्रतिष्ठित्यै ॥ २ ॥ अ
स्मैलएवह्रास्मैच ॥ ८ ॥ मारुतमसिमरुतामोजोपांधारांभिंधिरमयतमरुतःश्येनमा
यिनंमनोजवसंवृषणंसुवृक्तिं ॥ येनशर्द्धउग्रमवसृष्टमेतितदश्विनापरिधत्तंस्वस्ति ॥
पुरोवातोवर्षन्जिन्वरावृत्स्वाहावातावद्वर्षन्नुग्ररावृत्स्वाहास्तनयन्वर्षन्भीमरावृत्स्वा
हानशन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृत्स्वाहातिरात्रंवर्षन्पूर्तिरावृत् ॥ ३ ॥ स्वाहाबहु
हायमवृषादितिश्रुतरावृत्स्वाहातपतिवर्षन्विराडावृत्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूत
रावृत्स्वाहामांदावाशाःशुंध्यूरजिराः ॥ ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुंदतीःसुफेनाः ॥ मि
त्रभृतःक्षत्रभृतःसुराष्ट्राइहमावत ॥ वृष्णोअश्वस्यसंदानमसिवृष्ट्यैत्वोपनह्यामि ॥ १० ॥ २ ॥
पूर्तिरावृद्द्वेचत्वारिंशच्च ॥ ७ ॥ देवावसव्याअग्नेसोमसूर्य ॥ देवाःशर्मण्यामित्रा ॥ ४ ॥

पर्जन्य २ सूक्त २

वरुणार्यमन्॥ देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्॥ उद्नो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरि-
क्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत॥ दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन॥ पृथिवीं यद्व्युन्द-
न्ति॥ आ यन्नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः॥ वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु
धन्वना यन्ति॥ १॥ वृष्टयः॥ उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः॥
न वो दस्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समु-
द्रं पृण॥ अब्जा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्॥ उन्नम्भय पृथिवीं भिन्धीदं दिव्यं नभः॥
उद्नो दिव्यस्य नो देहीशानो विसृजा दृतिम्॥ ये देवा दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः॥
त इमं यज्ञमवन्तु त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ २॥ यन्ति देवा यंगानिम्ब॥ ८॥
मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूषं परिधत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भू-

त्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रतिमीवति पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुध्यै वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ ॥ ३ ॥ जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोवान्तरदिशा दिग्भ्य
एव वृष्टिꣳ सं प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि सं यौत्यवरुध्यै यतीना
मद्यमानानाꣳ शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा अभवन्तेषाꣳ रस ऊर्ध्वोपतत्तानि करीराण्यभ
वन्त्सौम्यानि वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति यत्करीराणि भवन्ति ॥ २ ॥
सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमवरुन्धे मधुषा सं यौत्यपां वा एष ओषधीनाꣳ रसो यन्मध्वद्भ्य ए
वौषधीभ्यो वर्षत्यथो अद्भ्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं यौति नामधेयैरे
वैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना नामधेयैरा ॥ ३ ॥ च्यावयति वृष्णो अश्वस्य

संतानेमसि वृष्ट्यै त्वोपनह्यामीत्याह वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्ष
ति रूपेणैवैनं समर्धयति वर्षस्यावरुध्यै ॥ ४ ॥ अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्नत्रिंशच्च ॥ ९ ॥
देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्याबध्नाति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति य
दि वर्षेत्तावत्येव होतव्यं यदि न वर्षेच्छ्वोभूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्रा
भ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै ॥ १ ॥ अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाक
पालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः
सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो न्यङ् रश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदि
व खलु वै भूत्वा वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोपधावति ताः ॥ २ ॥ ए

वास्मै पर्जन्यं वर्षयं स्तनावर्षिष्यन्वर्षत्येवस्य जावृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणोत्याहे माश्चे
वामृस्वाप: समर्धयत्यथो अभिरेवामृत ह्यैन्त्य स्त्रा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमि
त्याह यथायजुरेवैनदुन्नेभय पृथिवीमिति वर्षाङ्कांजुहोत्येषा वा ओषधीनां वृष्टिर्वा नस्त
यैव वृष्टिमाच्यावयति ये देवा दिविभागा इति कृष्णाजिनमवधूनोती म एवास्मै लोकाः
प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥२॥अस्मै धावतिनाना वा एते वि: शान्तिश्च॥१०॥सर्वाणि छन्दांसि
नस्या मिष्टामनूच्या नीत्याह त्रिष्टुभो वा एतद्वीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिह
ककुभावन्वाह तेनैव सर्वाणि छन्दांसि स्यवरुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि चत्वार्यध्य
क्षराणि चतुष्पाद एव तेन पशवो यथापुरोडाशे पुरोडाशो ऽध्येवमेव तद्यदृच्यध्यक्षराणि य
ज्जगत्या॥३॥परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परिदधातीन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव ॥६१॥

वीर्ये यज्ञं प्रतिष्ठापयति नांतं गमयत्यस्मै त्रीन्वाजिनात्रीषुधस्थेति त्रिवत्स्यापरि दधाति
सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयं कामायकामाय प्रयुज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो
यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यज्ञेनाभिरंचन्सर्वो वै ॥ २ ॥ एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयं सर्वेणै
वैनं यज्ञेनाभिचरति स्तृणुत एवैनमेतेनैव यज्ञेनाभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधात
वीयं सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्स्तृणुत एतेनैव यज्ञेन सहस्रेण यक्ष्यमाणः प्र
जातमेवैनं दूरास्यन्त्येतेनैव यज्ञेन सहस्रेणेजानोऽन्तं वा एष पशूनां गच्छति ॥ ३ ॥ यः सहस्रेण य
जते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत तांस्त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वांस्त्रैधातवी
येन पशुकामो यजते यस्माद्देवयोनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्माद्देवेनान्वसृजत उपैनमु
त्तरं सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आवृश्च्यते यो यक्ष्य इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन य

सं०द्वि०४

॥४७॥

ज्ञेनसर्वोवाएषयज्ञः॥६॥यत्त्रैधातवीयः सर्वेणैवयज्ञेनेयजतेनदेवताभ्यआरभ्यतेद्वा
दशाकपालःपुरोडाशोभवतितेत्रयश्चतुष्कपालास्त्रिःषमृद्धत्वायत्रयःपुरोडाशाभवन्ति ४
त्रयइमेलोकाएषांलोकानामाप्त्याउत्तरउत्तरोज्यायान्भवत्येवमिवहीमेलोकायवमयो
मध्यएतद्वाअन्तरिक्षस्यरूपंसमृद्ध्यैसर्वेषामभिगमयन्नवद्यत्यछम्बट्कारंहिरण्यंद
दातितेजएव॥८॥अवरुन्धेतार्प्यंददातिपशूनेवावरुन्धेधेनुंददात्याशिषएवावरुन्धेसा
म्नोवाएषवर्णोयद्धिरण्यंयजुषांतार्प्यमुक्थामदानांधेनुरेतानेवसर्वान्वर्णानवरुन्धे॥९॥
जगत्याभिचरन्त्सर्वोवैगच्छतियज्ञस्तेजएवत्रिवृद्ब्राह्म॥१०॥त्वष्टाहतपुत्रोवीन्द्रंसोममा
हरत्तस्मिन्निन्द्रउपहवमैच्छततंनोपाह्वयतपुत्रंमेवधीरितिसयज्ञवेशसंकृत्वाप्रासहा
सोममपिबत्तस्ययदत्यशिष्यततत्त्वष्टाहवनीयमुपप्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेतिस

॥७॥

यावद्दूर्ध्वः पराविध्येत्तावदेनिस्स्वयमेव व्यरमनु यद्दिवानावेत्स्यवणं॥१॥ आसीद्यद्दिवान्ता
वद्ध्युग्नेरासीत्संभेसंवन्नग्नीषोमावभिसमभवत्सइषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङ्वर्धत स
इमान्लोकानवृणोद्यदिमान्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रो बिभेदपि त्वष्टात
स्मैत्वष्टा वज्रमसिंचत्तपो वै स वज्र आसीत्तमुद्यंतुं नाशक्नोदथ वै तर्हि विष्णुः॥२॥ अन्या
देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमाहरिष्यावो येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि
न्यधत्त पृथिव्यां तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्ध्यबिभेद्यत्पृथि
द्रो ३ व्यां तृतीयमासीत्तेनेनं वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्रहारस्ति वा इदं॥३॥
मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तमस्य गृहाण दध्यामेति तद्विष्णावति प्राय
च्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो व

ज्रमुद्यच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्रहारस्ति वा इदं ॥ ४ ॥ मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामी
ति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णाद्द्विर्मा धा इति तद्विष्णवेऽति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मा
स्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यद्द्वितीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुद्यच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा
मे प्रहार्यैनाहं ॥ ५ ॥ इदमस्मिन्तत्ते प्रदास्यामीति त्रीः इत्यब्रवीत्संधां तु संदधावहै त्वामे
व प्रविशानीति यन्मां प्रविशेः किं मा भुंज्या इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वां प्रविशेय
मित्यब्रवीत्तं वृत्रः प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो य ॥ ६ ॥ एवं वेद
हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यं तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णात्त्रिर्मा धा इति तद्विष्णवेऽति प्रायच्छत्तद्विष्णुः
प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यत्त्रिः प्रायच्छत्त्रिः प्रत्यगृह्णात्तत्त्रिधातोस्त्रिधा
तुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत विष्णवेऽति प्रायच्छत्तस्मादैन्द्रावैष्णवं हविर्भवति यद्वा इदं किं च त

दस्मेनत्वायच्छद्दचः सामानियजूंषि सहस्रं॰ अस्मेनत्वायच्छत्तस्मात्सहस्रंदक्षिणां॥ ७॥
प्रवणंविष्णुर्वाउदमिदंमहंयोअभवल्लोककृविः इतिश्च॥ १४॥ देवावैराजन्याज्जायमानादवि
भयुस्तमंतरेवसंतंदाम्नापोंभन्तसवाएषोपोब्धोजायतेयद्राजन्योयद्वाएषोनपोब्धोजा
येतवृत्रान्घ्नः श्वरद्धंकामयेतराजन्यमनपोब्धोजायेतवृत्रान्घ्नः श्वरद्दितितस्माएत
मैंद्राबार्हस्पत्यंचरुंनिर्वपेदैंद्रोवैराजन्योब्रह्मबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनंदाम्नोपोंभनान्मु
३०
चतिहिरण्मयंदामदक्षिणासाक्षादेवैनंदाम्नोपोंभनान्मुंचति॥ ३॥ एतंद्वादशोच॥ १२॥
नवोनवोभवतिजायमानोन्हांकेतुरुषसामेत्यग्रे॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमा
स्तिरतिदीर्घमायुः॥ यमादित्याअंशुमाप्याययंतियमक्षितमक्षितयः पिबंति॥ तेनेनो
राजावरुणोबृहस्पतिराप्याययंतुभुवनस्यगोपाः॥ प्राच्यांदिशित्वमिंद्रासिराजोतोदी

स०द्वि०४

॥४१॥

र्य्यांवृत्रहन्नुहासि॥ यत्रयंतिस्त्रोत्यासन्त॥ १॥ जितंतेदक्षिणतोवृषभएधिहव्यः॥ इं
द्रोजयातिनपराजयाता अधिराजोराजसुराजयाति॥ विश्वाहिभूयाः पृतनाअभिष्टी
रुपसद्योनमस्योयथासत्॥ अस्येदेवप्ररिरिचेमहित्वं दिवस्पृथि [illegible] व्याः पर्यंत
रिक्षात्॥ स्वराडिंद्रोदमआविश्वगूर्त्तः स्वरिरमत्रोववक्षेरणाय॥ अभित्वाशूरनोनुमोदु
ग्धाइवधेनवः॥ ईशानं॥ २॥ अस्यजगतः स्वर्दृशमीशानमिंद्रतस्थुषः॥ त्वामिद्धिह
वामहेसातावाजस्यकारवः॥ त्वांवृत्रेष्विंद्रसत्पतिंनरस्त्वांकाष्ठास्ववंतः॥ यद्यावइंद्रतेश
तंशतंभूमीरुतस्युः॥ नत्वावज्रिन्सहस्रंसूर्याअनुनजातमष्टरोदसी॥ पिबासोम
मिंद्रमंदतुत्वायंतेसुषावहर्यश्वाद्रिः॥ सोतुर्बाहुभ्यांसुयतोनार्वा॥ रेवतीर्नः सधमाद
इंद्रेसंतुतुविवाजाः॥ क्षुमंतोयाभिर्मदेम॥ उदग्नेशुचयस्तवविज्योतिषोदुत्यंजातवे ॥९॥

दसः सप्तला हरितो रथे वहंति देव सूर्यं। शोचिष्केशं विचक्षणं॥ चित्रं देवानामुदगादनी
कं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः॥ आप्रा द्यावा पृथिवी अंतरिक्षꣳ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थु
षः॥ ४९॥ च॥ विश्वेदेवा ऋतावृध ऋतुभिर्हवनश्रुतः॥ जुषंतां युज्यं पयः॥ विश्वेदेवाः शृ
णुतेमꣳ हवं मे ये अंतरिक्षे य उप द्यविष्ठ॥ ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मि
न्बर्हिषि मादयध्वं॥ ५० ॥ नदीशानुमद्भिस्तस्थुषंस्विः शाश्वं॥ १४॥ देवा मनुष्या देवा
सुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषां गायत्री प्रजापतिरग्ने गोभिश्चित्रयां मारुतं देवावस
व्या अग्ने मारुतमिति देवावसव्या देवाः शर्मण्याः सर्वाणि त्वष्टा देवा वै राजन्यान्नवो
नवश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ देवा मनुष्याः प्रजापतयो देवावसव्याः परिदध्याद्दिमस्यश्च
त्वारिꣳशात॥ ४८ ॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ न्यूनातिरिक्तं संपूर्णमस्तु॥

श्रीशिवसांबश्रीकृष्णायनमोनमः श्रीउमाकांतायनमोनमः॥श्रीरामचंद्रायनमोनमः॥
प्रजापतयेनमोनमः॥ ५ ॥श्रीः॥ ॐ॥गिरिजापतयेनमोनमः॥ ॥५॥ ॥श्री॥ ॥शिव॥

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ओं॥ विश्वरूपोवैत्वाष्ट्रः पुरोहितोदेवानामासीत्स्वस्रीयोऽसुरा
णांतस्यत्रीणिशीर्षाण्यासन्त्सोमपानंꣳ सुरापानमन्नादनंꣳ सप्रत्यक्षंदेवेभ्योभागम
वदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मैवैप्रत्यक्षंभागंवदंतियस्माएवपरोक्षंवदंतितस्यभागउदित
स्तस्मादिंद्रोबिभेदीदृङ्वैराष्ट्रंविपर्यावर्तयतीतितस्यवज्रमादायशीर्षाण्यछिनद्यत्सो
मपानं॥१॥आसीत्सकपिंजलोभवद्यत्सुरापानंꣳ सकलविंकोयदन्नादनंꣳ सतित्ति
रिस्तस्यांजलिनाब्रह्महत्यामुपागृह्णात्तांꣳ संवत्सरमबिभस्तंभूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्मह
न्नितिसपृथिवीमुपासीददस्यैब्रह्महत्यायैतृतीयंप्रतिगृहाणेतिसाब्रवीद्वरंवृणैखा
तात्पराभविष्यंतीमन्येततोमापराभूवमितिपुराते॥२॥संवत्सरादपिरोहादित्यब्रवीत्त
स्मात्पुरासंवत्सरात्पृथिव्यैखातमपिरोहतिवारेवृतंꣳ ह्यस्यैतृतीयंब्रह्महत्यायैप्रत्यगृ

हात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत इरिणेनावस्येद्ब्रह्महत्या
यै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीदस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रतिगृह्णीतेति तेऽब्रुवन्वरं वृ
णामहै वृक्णात् ॥ २ ॥ पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा पराभूमेत्याव्रश्चनाद्वो भूयांꣳस मा० २
उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयांꣳस उत्तिष्ठन्ति वारेवृतꣳ ह्येषां तृतीयं
ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्स निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाश्यं ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णो
ऽथो खलु य एव लोहितो यो वाव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाश्यं ॥ ३ ॥ काममन्यस्य स स्त्रीषꣳ
सादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रतिगृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वि
यात्प्रजां विन्दामहे काममा विजनितोः संभवामेति तस्मादृत्वियात्स्त्रियः प्रजां विन्दन्ते का
ममा विजनितोः संभवन्ति वारेवृतꣳ ह्यासां तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्सा मलवद्वा ॥ ३ ॥

सा अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा न संवदेत ॥ ९ ॥ न सहासीत नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महत्यायै
ह्येषा वर्णं प्रतिमुच्यास्तेथो खल्वाहुरभ्यंजनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यंजनमेव प्रतिगृह्यं का न
मम् अन्यदिति यां मलवद्वाससः संभवंति यस्ततो जायते सोभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो
यां पराचीं तस्यै ह्रीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या अप्सु मारुको या ॥ ८ ॥ अभ्यंक्ते त
स्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी यांक्ते तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्या
वदन्या नखानि निकृंतते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रज्जुं सृजति तस्या
उद्बंधुको या पर्णेन पिबति तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्रो रात्रीर्व्र
तं चरेदंजलिना वा पिबेदखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै गोपीथाय ॥ ७ ॥ यत्सोमुपानंतेव
क्यान्तस्य नात्वयं वदेत मारुको या खर्वेण वात्रीपिच ॥ १ ॥ लस्त्वाहुनपुत्रोवीद्रूः सोमम्मा

सं० द्वि० ८

॥ ८२ ॥

हरत्तस्मिन्निंद्र उपहवमैच्छत तन्नोपाह्वयत पुत्रं मेवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रास
हा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्त्तयत्स्वाहेंद्रशत्रुर्वर्धस्वे
ति यदवर्त्तयत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं यदब्रवीत्स्वाहेंद्रशत्रुर्वर्धस्वेति तस्मादस्य ॥ १ ॥ इंद्रः शत्रु
रभवत्स संभवन्नग्नीषोमावभि समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाल्लो
कानावृणोद्यदिमाल्लोकानावृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिंद्रोबिभेत्स प्रजापतिमुपा
धावच्छत्रुर्मेजनीति तस्मै वज्रं सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत तावब्रूताम
ग्नीषोमौ मा ॥ २ ॥ प्रहार्षीरावमंतः स्व इति मम वै युवं स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति तौ भा
गधेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीयमेकादशकपालं पूर्णमासे प्रायच्छत्तावब्रूताम
भिसंदष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स इंद्र आत्मनः शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्ज

॥ २ ॥

९॰ न्मयैवं शीनरूरयोर्जन्मवेद ॥ ३ ॥ नैनं शीनरूरौहंतस्साभ्यामिनमुभ्यनयन्तस्माज्जंज
भ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहितां प्राणो वै दक्षोपानः क्रतुस्त
स्माज्जंजभ्यमानो ब्रूयान्मयि दक्षक्रतू इति प्राणापानावेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता
वृत्रान्निर्हूय वार्त्रघ्नं हविः पूर्णमासे निरवपद्घ्नंति वा एनं पूर्णमास आ ॥ ४ ॥ अमावा
स्यायां प्याययंति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासेनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायां तत्संस्था
प्य वार्त्रघ्नं हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्रहारावयोर्वै श्रि
त इति ते अब्रूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिताहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिताहमिती
यं तस्मान्नक्षत्रविहितासौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योः ॥ ५ ॥ वरं वेदैनं वरो गच्छति वं
स आभ्यामेव प्रसूत इंद्रो वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाग्नीषोमावब्रुवन्हव्यं नो वहतमिति

सं०द्वि०५

॥५३॥

नार्धुकातामपनिधासौवेत्यो रुत्रैवेत्ययोस्तेजइतितेब्रुवन्कइदमच्छैतीतिगौरित्यब्रुवन्गौ
र्वावसर्वस्यमित्रमितिसाब्रवीत् ॥ ५ ॥ वरंवृणैमय्येवसतोभयेनभुनजाथाइतितदभ्या ५
हरन्तस्माऋविसतोभयेनभुंजतएतद्वाअग्नेस्तेजोयद्घृतमेतत्सोमस्ययत्पयोयएवम
अ ग्नीषोमयोस्तेजोवेदतेजस्व्येवभवतिब्रह्मवादिनोवदन्तिकिंदेवत्यंपौर्णमासमितिप्राजाप
त्यमितिब्रूयात्तेनेन्द्रंज्येष्ठंपुत्रंनिरवासाययदितितस्माज्ज्येष्ठंपुत्रंधनेननिरवसाययं
ति ॥ ७ ॥ अस्यमावेदाद्यावापृथिव्योरब्रवीदितितस्माच्चत्वारिच ॥ २ ॥ इन्द्रंवृत्रंजघ्निवां
संमृधोभिप्रावेपंतसएतंवैमृधंपूर्णमासेनुनिर्वाप्यमपश्यत्तंनिरवपत्तेनवैसमृधोप
हतयद्वैमृधःपूर्णमासेनुनिर्वाप्योभवतिमृधएवतेनयजमानोपहतेइन्द्रोवृत्रंहत्वादे
वताभिरिन्द्रियेणव्यार्ध्यतसएतमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रंदधि ॥ १ ॥ नंति मांमेय

॥२॥

रेवपत्तेनवैसदेवतानामिंद्रियंचावावारुंधुयदग्नयोऽष्टाकपालोमावास्यायांभवत्यैंद्रंदधिदेवता
भ्यैवतेनेंद्रियंचयजमानोवरुंधइंद्रस्यवृत्रंजघ्नुषइंद्रियंवीर्यंपृथिवीमनुव्यार्छत्तदोष
धयोवीरुधोभवन्त्सप्रजापतिमुपाधावद्वृत्रंमेजघ्नुषइंद्रियंवीर्यं॥ २॥ पृथिवीमनुव्या
रत्तदोषधयोवीरुधोभूवन्नितिसप्रजापतिः पशुभ्योब्रवीदेतदस्मैसन्नयतेतितत्पश
व ओषधीभ्योध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन्यत्समनयन्तत्सान्नाय्यस्यसान्नाय्य
त्वंयत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षन्नतुमेयिश्रयन्तइत्यब्र
वीदेतदस्मै॥ ३॥ शृतंकुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मैशृतमकुर्वन्निंद्रियंवावास्मिन्वीर्यंतदश्र
यन्तच्छृतस्यशृतत्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षन्शृतमक्रन्नतुमाधिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै
दधिकुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मैदध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्दध्नोदधित्वंब्रह्मवादिनोवदंति

सं०द्वि०५

॥५४॥

द्भ्यः पूर्वस्यां वेद्यां ॥ ४ ॥ दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तत्त्वेतत्सैव पूर्वस्यां वेद्यां यद्दक्षि-
णमेवास्मिन्वीर्यं ॥ छिन्द्याद् ध्रोपरिशिष्टाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति यस्तु लौकिके वा पर्णवल्केन वा
तं च्यावास्सोम्यं तद्यत्सकले राक्षसं तद्यत्तण्डुले वैश्वदेवं तद्यदास्तं चनेन मानुषं तद्यदृश्यान्तस्मै
दृश्यान्तेन जुहोति ॥ ५ ॥ सेयं स्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनं क्रियते यज्ञस्य संतत्या उद्धोरुद्रः
इत्वा परां परावतमगच्छदपाराध्नुमिति मन्यमानस्तं देवताः प्रैषमैच्छंस्तमोऽब्रवीत्प्रजाप-
तिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमं भागधेयमिति तं पितरोऽन्वविन्दंस्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वे-
द्युः क्रियते सोऽमावास्यामस्तं गच्छत्तं देवा अभिसमगच्छन्तामा वै नः ॥ ६ ॥ अथ यद्वसुं वसु
नीतीदृप्तो हि देवानां वसु देवेतमावास्याया अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किंदेवत्यं सा
न्नाय्यमिति वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभिसमगच्छन्तेत्यथो खल्वैन्द्र- ॥६॥

मित्युवज्रंयादिंद्रंवाववेतेनद्धिषुज्यंतेभिसमगच्छंतेति॥ ७॥ इंधिमेअग्नुपइंद्रियंवीर्यमित्यग्न
वीर्येलतस्माअवृद्धेयतेनन्द्धेनोद्धिचत्वारिंशच्च॥ २॥ ब्रह्मवादिनोवदंतिसलेदर्शपूर्णमासौ
यजेतयएनौसद्वौयजेतेतिवैमृधःपूर्णमासमनुनिर्वाप्याभवंतितेनपूर्णमासःसंद्वएंद्रंदध्य
मावास्यायांतेनामावास्यासंद्वायएवंविद्वान्दर्शपूर्णमासौयजतेसंद्वावेवेनौयजतेभ्वम्बौ
स्माईज्ञानायुवसीयोभवतिदेवावैयद्यज्ञेकुर्वतनदसुराअकुर्वतनतेदेवाएतां॥ ३॥ इष्टिम
पश्यन्नाग्नावैष्णवमेकादशकपालःसरस्वत्यैचरुंसरस्वतेचरुंतांपौर्णमासःसंस्था
प्याग्नुनिरवपन्ततोदेवाअभवन्परासुरायोभ्रातृव्यवान्त्स्यात्सपौर्णमासःसंस्थाप्यैता
मिष्टिमनुनिर्वपेत्सौर्णमासेनैववज्रंभ्रातृव्यायप्रहृत्याग्नावैष्णवेनदेवताभ्वयज्ञंचभ्रातृव्य, ष्णावे
स्यवृंक्तेमिथुनान्पशून्त्सरस्वताभ्यांयावदेवास्यास्तितदत॥ २॥ सर्ववृंक्तेपौर्णमासीमेवय

जेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययति साकंप्रस्थायीयेन यजेत पशु
कामो यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै महता तृप्यत्यात्मना
ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं होतव्यं तृप्त एवैनमिन्द्रः प्रजया पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण
जुहोति न हि मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरं ॥ ३ ॥ भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा
ऊर्जं पशूनवरुन्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान् ग्रामणी राजन्यस्तेषां
महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतियजते प्र स्वायै देवतायै च्यवते न परां प्राप्नोति पापी
यान् भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत संवत्सरं हि व्रतं नातिस्वा ॥ ४ ॥ एवैनं देवता दुह्यमाना
भूत्या इन्धे वसीयान् भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं नि
र्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवांसमग्निर्व्रतपतिर्व्रतमालम्भयति ततोऽधि कामं यजेत ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

एतांतदौदुंबरःस्वाद्विःशाखं ॥ ४ ॥ नासोमयाजीसन्नयेदुनागतंवाएतस्यपयोयोसो
मयाजीयदसोमयाजीसंनयेत्परिमोषएवसोन्नेतंकरोत्यथोपरैवसिच्यतेसोमयाज्ये
वसंनयेत्पयोवैसोमःपयःसान्नाय्यंपयसैवपयआत्मन्धत्तेविवाएतंप्रजयापशुभिर
र्द्धयतिवर्द्धयत्यस्यप्रियंभ्रातृव्यंयस्यैहविर्निरुप्तंपुरस्ताच्चंद्रमाः ॥ ५ ॥ अभ्युदेतित्रेधातंडु
लान्विभजेद्येमध्यमाःस्युस्तानग्नयेदात्रेपुरोडाशमष्टाकपालंकुर्याद्येस्थविष्ठास्ता
निंद्रायप्रदात्रेदधंश्चरुंयेणिष्ठास्तान्विष्णवेशिपिविष्टायशृतेचरुमग्निरेवास्मैप्र
जांप्रजनयतिवृद्धामिंद्रःप्रयच्छतियज्ञोवैविष्णुःपशवःशिपिर्यज्ञएवपशुषुप्रतिति
ष्ठतिनद्वे ॥ ६ ॥ यजेतयत्स्वैयासंप्रतियजेतोत्तरयाछंबट्कुर्याद्यदुत्तरयासंप्रतियजे
तपूर्वयाछंबट्कुर्योन्नेष्टिर्भवतिनयज्ञस्तदनुकीनमुख्यपगल्भोजायतएकामेव

यजेत प्रगल्भोऽस्य जायते नो हृत्स्य तद्ध एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वयालभन्ते यजन्त उत्तर
या देवता एव पूर्वयावरुन्धत इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव ॥ २ ॥ पूर्वयाभिजयन्ति मनुष्य
लोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा वै सूमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा
अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै लोके र्धुकं भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे
सन्नयेन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजेत पूर्णमासे वै देवानां सुतस्तेषामेतम
र्धमासं प्रसुतस्तेषां मैत्रावरुणी वशामावास्यायामनूबन्ध्यायन्त ॥ ४ ॥ पूर्वेद्युर्यजन्ते वे
दिमेव तत्करोति यद्वत्सानपाकरोति सदोहविर्धाने एव संमिनोति यद्यजते देवैर्वसु
त्याः संपादयति स एतमर्धमासः सधमादं देवैः सोमं पिबति यन्मैत्रावरुण्यामिक्षया
मावास्यायां यजते या एवासौ देवानां वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानामया ॥६॥

रोहन्ति य एषां यज्ञं ॥ ५ ॥ अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा क
रोति यद्यवविध्यति पापीया भवन्ति यदि नावविध्यति सदृङ्ङ् ॥ तत्काम एवैतेन यज्ञेन
यजेत स्फुरपेदितिस्तस्यैष यज्ञस्तस्माज्जनः पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यै तद्व्रतं नानृतं वदेन्न
मांसमश्नीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः स
र्वं न कुर्वन्ति ॥ ५ ॥ चन्द्रमा ह देवलोकमेवयज्ञं पल्पूलयेयुः षट् च ॥ ५ ॥ एष वै देवर
थो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्ट्वा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे
देवानामवस्यत्येतानि वा अङ्गापरूंषि संवत्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्श
पूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूंष्येव संवत्सरस्य प्रतिदधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्दर्श
पूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव स्वर्गं लोकमनुपश्यति ॥ ३ ॥

सं॰ हि॰ ५
५७॥

एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव
विक्रान्तिमनु विक्रमत एष वै देवयानः पन्था यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ
यजते य एव देवयानः पन्थास्तꣳ समारोहत्येतौ वै देवानाꣳ हरी यद्दर्शपूर्णमासौ य ए
वं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते यावेव देवानाꣳ हरी ताभ्याम् ॥ २ ॥ एतेभ्यो हव्यं वहत्येतद्दे
देवानामास्यं यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव देवानामा
स्ये जुहोत्येष वै हविर्धानी यो दर्शपूर्णमासयाजी सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहोति यजते
दर्शपूर्णमासावहरहर्हविर्धानिनाꣳ सुतो य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धा
न्यस्मीति सर्वमेवास्य बर्हिष्यं दत्तं भवति देवा वा अहः ॥ ३ ॥ यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्शपूर्ण
मासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ॥ ७ ॥

पूर्तावैवैनोमेध्योयजतेनामावास्यायांचपौर्णमास्यांचस्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिंद्रि
यस्यात्सोमस्यवैराज्ञोर्द्धमासस्यरात्रयः पत्नयआसन्तासांमिमावास्याचपौर्णमासी
चनोपैत्॥ ४ ॥ तेएनमभिसमनह्येतांतंयक्ष्मआर्छद्राजानंयक्ष्मआरदितितद्राजय
क्ष्मस्यजन्मयत्पापीयानभवत्तस्मात्पापयक्ष्मस्ययज्जायाभ्यामविंदत्तज्जायेन्यस्ययए
वमेतेषांयक्ष्माणांजन्मवेदनैनमेतेयक्ष्माविंदंतिसएतेएवनमस्यन्नुपोधावत्तेअब्रू
तांवरंवृणावहाआवंदेवानांभागधेअसाव॥ ५ ॥ आवदधिदेवाइज्यांताइतितस्मात्व
द्दशीनांᳲराञीणाममावास्यायांचपौर्णमास्यांचेदेवाइज्यंतएतेहिदेवानांभागधे
भागधाअसैमनुष्याभवंतियएवंवेदभूतानिक्षुधंमघ्नन्सद्योमनुष्याअर्द्धमासेदे
वामासिपितरःसंवत्सरेवनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्याअशनमिच्छंतेर्द्धमासेदेवाइ

संं०ह्रि०५

१५८॥

ज्यंतेमासिपितृभ्यःक्रियतेसंवत्सरेवनस्पतयःफलंगृह्णंतियएवंवेदहंतिक्षुधंभ्रातृव्यं॥ ५ ॥प
शुयंतिताभ्यामहरहरेदसावुफलंःसमर्च॥ ६ ॥देवावैनर्चेनयजुष्याश्रयंततेसामन्नेवाश्रयं
तहिंकरोतिसामैवाकुर्हिंकरोतियत्रैवदेवाअश्रयंततत एवैनान्प्रयुंक्तेहिंकरोतिवाच एवैषयो
गोहिंकरोतिप्रजा एवतद्यजमानःसृजतेत्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरुत्तमांयज्ञस्यैवतद्बर्सौ॥ १ ॥न
ह्यत्यप्रस्रंसायसंततमन्वाहप्राणानामन्नाद्यस्यसंतत्याअथोरक्षसामपहत्यैराथंतरीं
प्रथमामन्वाहराथंतरोवाअयंलोकइममेवलोकमभिजयतित्रिर्विगृह्णातित्रयइमेलोका
इमानेवलोकानभिजयतिबार्हतीमुत्तमामन्वाहबार्हतोवाअसौलोकोमुमेवलोकमभि
जयतिप्रवः॥ २ ॥वाजाइत्यनिरुक्तांप्राजापत्यामन्वाहयज्ञोवैप्रजापतिर्यज्ञमेवप्रजाप
तिमारभंतेप्रवोवाजाइत्यन्वाहान्नंवैवाजोन्नमेवावरुंधेप्रवोवाजाइत्यन्वाहतस्मात्प्राची ॥ ६ ॥

नःरेतोधीयतेअग्नआयाहिवीतयइत्याहतस्मात्प्रतीचीः प्रजाजायन्तेप्रवोवाजाः॥ ३ ॥इत्यन्वाह
मासावैवाजाअर्धमासाअभिद्यवोदेवाहविष्मन्तोगौर्घृताचीयज्ञोदेवाञ्जिगातियजमानः
सुम्नयुरिदमसीदमसीत्येवयज्ञस्यप्रियंधामावरुन्धेयंकामयेतसर्वमायुरियादितिप्रवोवा
जाइतितस्यानूच्याग्नआयाहिवीतयइतिसंततमुत्तरमर्धर्चमालभेत॥ ४ ॥प्राणेनैवास्या
पानंदाधारसर्वमायुरेतियोवाअरत्निःसामिधेनीनांवेदारत्नावेवभ्रातृव्यंकुरुतेऽर्धर्चौसं
दधात्येषवाअरत्निःसामिधेनीनांयएवंवेदारत्नावेवभ्रातृव्यंकुरुतऋषेर्ऋषेर्वाएतानि
र्मितायत्सामिधेन्यस्तायदसंयुक्ताःस्युः प्रजयापशुभिर्यजमानस्यवितिष्ठेरन्नर्धर्चौसं
दधातिसंयुनक्त्येवैनाअस्मैसंयुक्ताअवरुद्धाःसर्वामाशिषंदुह्रे॥ ५ ॥बुसंवोजायन्तेप्र
वोवाजालभेनदधातिसंस्त्वाच्च॥ ७ ॥अयंज्ञोवाएषयोसामामग्नआयाहिवीतयइत्याहर

स॰ह्नि॰८

॥१८२॥

थंतरस्यैष वर्णस्तंत्वा समिद्भिरंगिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत
एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव तत्सामन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिँल्लोक आसीदादित्यो
ऽस्मिन्ताविमौ लोकावशान्तौ ॥ ३ ॥ आस्तां ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ विपर्यूहामेत्यग्न आयाहि वी
तय इत्यस्मिँल्लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमुष्मिँल्लोक आदित्यं ततो वा इमौ लो
कावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्च
दश सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश ॥ २ ॥ वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमा
प्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च ब्रह्मण्यवादमवदेतामस्मिन्दारावार्द्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मी
यानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सोऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत् ॥२॥

॥२॥

यत्समावेद्धिद्दृक्थात्मग्निमजीजनो नाहमिति सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्याह ब्रवी
द्यद्ध नवं सदमेनं न्रूच्यतेऽसआसां वर्णस्तंलास समिद्धिरं गिरइत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्यो
तिर्जनयति स्त्रियस्तेन यद्ध्व स्त्रियस्तेन यद्ध्रो युस्त्रियुस्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो वृष
ण्वतीमन्वाह॥ ४॥ तेनपुंस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत आसीदुशना
काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैतां स प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभिपर्याव
र्तत ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतया॥ ५॥ ध्वरति शोचिष्केशस्ता
स्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतया पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह
परिधिमेवैतं परिदधात्यस्कन्दाय यदतऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिः परिधिस्कन्दति

ताद्ध एवैतत्त्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः पितॄणां सहरक्षा अ
सुराणां त एतर्ह्याशंसन्ते मां वरिष्यते मां ॥ ५ ॥ वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह ५
य एव देवानां तं वृणीत आर्षेयं वृणीते बंधोरेवैनेत्यथो संतत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वांचो मनुष्यान्पितरोनुप्रपिपते ॥ ७ ॥ अग्नीनावाहपंचदशाग्नवीद
न्वाहैतयो वरिष्यते मामेकान्ननिः शर्च ॥ ८ ॥ अग्ने महाँ असीत्याह महान्ह्येष
यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याह एष हि देवेभ्यो हव्यं भरति देवेद्ध इत्याह दे
वा ह्येतमैंधत मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐंधर्षिष्टुत इत्याह ऋषयो ह्येतम
स्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह ॥ ९ ॥ विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह कव
यो ह्येते यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन इत्याह घृ ॥१०॥

नाकूतिर्यस्यप्रियतमाप्रणीर्यज्ञानामित्याहप्रणीर्ह्येषयज्ञानाꣳरथीरध्वराणामि
त्याहएषहिदेवरथोऽतूर्तोहोतेत्याहनह्येतंकश्चन ॥ २ ॥ तूर्णिर्हव्यवाडित्याहसर्वꣳह्ये
षतरत्यास्पात्रंजुहूर्देवानामित्याहजुहूर्ह्येषदेवानांचमसोदेवपानइत्याहचमसोह्ये
षदेवपानोऽराꣳइवाग्नेनेमिर्देवाꣳस्त्वंपरिभूरसीत्याहदेवान्ह्येषपरिभूर्यद्ब्रूयादावहदेवा
न्देवयतेयजमानायेतिभ्रातृव्यमस्मै ॥ ३ ॥ जनयेदावहदेवान्यजमानायेत्याहयज
मानमेवैनेनवर्धयत्यग्निमग्नआवहसोममावहेत्याहदेवताएवतद्यथापूर्वमुपह्वयतआ
चाग्नेदेवान्वहसुयजाचयजजातवेदइत्याहाग्निमेवतत्सꣳश्यतिसोऽस्यसꣳशितोदेवे
भ्योहव्यंवहत्यग्निर्होता ॥ ४ ॥ इत्याहाग्निर्वैदेवानाꣳहोतायएवदेवानाꣳहोतातंवृणी
तेस्मोवयमित्याहात्मानमेवसत्त्वंगमयतिसाधुतेयजमानदेवतेत्याहाशिषमेवैतामा

न्नास्तियद्ब्रूयाद्योग्निः होतारमवृथाइत्यग्निनोभयतोयजमानंपरिगृह्णीयात्प्रमायुकस्याद्य ६
जमानदेवत्यावैजुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत् ॥ ५ ॥ यद्वेइवब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मैजनयेद्घृतव
तीमध्वर्योःस्रुचमास्यस्वेत्याहयजमानमेवैतेनवर्धयतिदेवायुवमित्याहदेवान्ह्येषावति
विश्ववारामित्याहविश्वंह्येषावतीडामहेदेवाँईडेन्यान्नमस्यामनमस्यान्यजामयज्ञि
यानित्याहमनुष्यावाईडेन्याःपितरोनमस्यादेवायज्ञियादेवताएवतद्यथाभागंयजति ॥ ६ ॥
विश्वानुमदितइत्याहचनास्मेहोतोपभृद्देवताएवत्रीणिच ॥ ९ ॥ त्रीँस्तृचाननुब्रूयाद्रा
जन्यस्यत्रयोवाअन्येराजन्यात्पुरुषाब्राह्मणोवैश्यःशूद्रस्तानेवास्माअनुकान्करोतिपं
चदशानुब्रूयाद्राजन्यस्यपंचदशोवैराजन्यःस्वएवैनंस्तोमेप्रतिष्ठापयतित्रिष्टुभापरि
दध्यादिन्द्रियंवैत्रिष्टुगिन्द्रियकामःखलुवैराजन्योयजतेत्रिष्टुभैवास्माइन्द्रियंपरिगृह्णाति

यद्दिकामयेत॥ १॥ ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्र्या परिदध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री ब्रह्मव
र्चसमेव भवति सप्तदशानुब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः सएवैनं स्तोमे प्रतिष्ठापयति
जगत्या परिदध्याज्जागता वै पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्प
रिगृह्णात्येकविंशतिमनुब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै॥ २॥
चतुर्विंशतिमनुब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्च
सं गायत्र्यैवास्मै ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे त्रिंशतमनुब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा वि
राडन्नं विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमवरुन्धे द्वात्रिंशतमनुब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य द्वात्रिं
शदक्षरानुष्टुबनुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिंशतमनुब्रूयात्पशुकामस्य
षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशून्॥ ३॥ अवरुन्धे चतुश्चत्वारिंश

तमनुब्रूयादिंद्रियकामस्य चतुश्चत्वारिंꣳशदक्षरा त्रिष्टुगिंद्रियं त्रिष्टुप्त्रिष्टुभैवास्मा इंद्रिय वा
मवरुंधेष्टाचत्वारिंꣳशतमनुब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंꣳशदक्षरा जगती जागताः प ५
शवो जगत्यैवास्मै पशूनवरुंधे सर्वाणि छंदाꣳस्यनुब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य
छंदाꣳस्यवरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनुब्रूयादपरिमितस्यावरुध्यै ॥ ९ ॥ कामयेत प्र त
तिष्ठितेसेपभूत्सप्तचत्वारिꣳशञ्च ॥ १० ॥ निवीतं मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितृणामुपवीतं दे
वानामुपव्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह निष्ठुन्न्याश्रुततरं वदति तिष्ठन्नन्वाह सु
वर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति यत्क्रौंचमन्वाहासु
रं तद्यन्मंद्रं मानुषं तद्यदंतरा तत्सदेवमंतरान्न्यूꣳ सदेवलाय विद्वाꣳ सो वै ॥ ११ ॥ पुरा होता
रोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पंथानः समरुक्षन्नंतर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्य

न्योयान्वाहाध्वनांविधृत्यैपुथ्यामसंरोहायाथोभूतंचैवभविष्यच्चावरुंधेथोपरिमितंचैवा
परिमितंचावरुंधेथोग्राम्यांश्चैवपशूनारण्यांश्चावरुंधेथो॥२॥देवलोकंचैवमनुष्य
लोकंचाभिजयतिदेवावैसामिधेनीरनूच्ययज्ञंनान्वपश्यन्त्सप्रजापतिस्तूष्णीमाघार
माघारयत्ततोवैदेवायज्ञमन्वपश्यन्यत्तूष्णीमाघारमाघारयतियज्ञस्यानुख्यात्या अ
थोसामिधेनीरेवाभ्यनक्त्यलूक्षोभवतियएवंवेदाथोतर्पयत्येवैनास्तृप्यतिप्रजयापशु
भिः॥३॥यएवंवेदयदेकयाघारयेदेकांप्रीणीयाद्यद्वाभ्यांद्वेप्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति
रेचयेन्मनसाघारयतिमनसावानाप्तमाप्यतेतिर्यंचमाघारयत्यछंबट्कारंवाक्चमनश्
चार्त्तीयेतामहंदेवेभ्योहव्यंवहामीतिवागब्रवीदहंदेवेभ्यइतिमनस्तौप्रजापतिंप्रश्न
मैतांसोब्रवीत्॥४॥प्रजापतिर्दूतीरेवत्वंमनसोसियद्धिमनसाध्यायतितद्वाचावदति
तू

स॰ ६॰ ५

।९२॥

चा

इतितत्वलुत्वभ्युंनवाऽजुहवुन्नित्यब्रवीत्तस्मान्मनसाप्रजापतयेजुह्वतिमनइवहिप्रजा

पतिःप्रजापतेराप्त्यैपरिधीन्संमार्ष्टिपुनात्येवैनांस्त्रिर्मध्यमंत्रयोवैप्राणाःप्राणानेवाभि

जयतित्रिर्दक्षिणार्ध्यंत्रयः॥५॥इमेलोकाइमानेवलोकानभिजयतित्रिरुत्तरार्ध्यंत्रयो

वैदेवयानाःपंथानस्तानेवाभिजयतित्रिरुपवाजयतित्रयोवैदेवलोकादेवलोकानेवा

भिजयतिद्वादशसंपद्यन्तेद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरमेवप्रीणात्यथोसंवत्सरमेवा

स्माउपदधातिस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्याआघारमाघारयतितिरइव॥६॥वैस्वर्गो

लोकःस्वर्गमेवास्मैलोकंपरोऽञ्चयत्यृजुमाघारयत्यृजुरिवहिप्राणःसंततमाघार

यतिप्राणानामन्नाद्यस्यसंतत्याअथोरक्षसामपहत्यैयंकामयेतप्रमायुकःस्यादिति

जिह्मंतस्याघारयेत्प्राणमेवास्माज्जिह्मंनयतिताजक्प्रमीयतेशिरोवाएतद्यज्ञस्य ॥९२॥

होष्यार आत्मा धृता॥ ७॥ आचारमाचार्यं भूवांः समंनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रतिद
धात्यग्निर्देवानां हूत आसीद्दैव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैतां स प्रजापतिर्ब्राह्मणमे
ब्रवीदेतद्विब्रूहीत्याश्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति वावतद ब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवा
नां तमेवृणीत ततो देवा॥ ८॥ अभवन्परासुराय स्यैवं विदुषः प्रवरं प्रवृणते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां ब्राह्मणायाधिब्रूयाद्यद्ब्रा
ह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह यद्ब्राह्मणं पराहात्मानं पराह तस्माद्ब्राह्मणो न परोच्यः॥ ९॥ वा
आरण्यांः श्रावं रुंधेयोः पुष्टुभिः सोऽब्रवीद्दक्षिणाध्यें त्रयेऽद्वभुवादेवाश्चत्वारिंः ग्राञ्च॥ १०॥
आस्येष्ट आयुर्दा ऐन्न आप्यायस्व संतेवतेहेडउदुत्तमं प्रणो दिव्यानो दिवोग्नाविष्णू अग्नावि
ष्णू इमं मे वरुण तत्वायाम्युदुत्यं चित्रं। अपानपासासुरस्थादुपस्थं जिह्मामूर्ध्वविद्युतंव नो

सं०द्वि०५
॥८२॥

सोनः ॥ तस्यज्येष्ठंमहिमानंवहंतीर्हिरण्यवर्णाः परियंतियह्वीः ॥ सं ॥ ३ ॥ अन्यायंत्यु ५
पयंत्यन्याः समानमूर्वंनद्यः पृणंति ॥ तमूशुचिंशुचयोदीदिवांसमपांनपातंपरित
स्थुरापः ॥ तमस्मेरायुवतयोयुवानंमर्मृज्यमानाः परियंत्यापः ॥ सशुक्रेणशिक्वनारेव
दग्निर्दीदायानिध्मोघृतनिर्णिगप्सु ॥ इंद्रावरुणयोरहंसम्राजोरवआवृणे ॥ तानोमृड
तईदृशे ॥ इंद्रावरुणायुवमध्वरायनः ॥ २ ॥ विशेजनायमहिशर्मयच्छतं ॥ दीर्घप्रयज्यु
मतियोवनुष्यतिवयंजयेमपृतनासुदूढ्यः ॥ आनोमित्रावरुणाप्रबाहवा ॥ त्वन्नोअग्नेव
रुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषांसि
प्रमुमुग्ध्यस्मत् ॥ सत्वंनोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ ॥ अवयक्ष्वनोव
रुणं ॥ २ ॥ रराणोवीहिमृळीकंसुहवोनएधि ॥ प्रप्रायमग्निर्भरतस्यशृण्वेवियत्सूर्योन ॥१३॥

रोचंते बृहद्भाः ॥ अभियः पूरुं प्रथमं मास्कन्तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः ॥ प्रतेयक्षि
प्रतइयर्मि मन्म भुवो यथा वंद्यो नो हवेषु ॥ धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्षवे पूरवे प्र
त्नराजन् ॥ ४ ॥ विपाजसा विज्योतिषा ॥ स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः ॥ उ
रुक्षयेषु दीद्यत् ॥ तं सुप्रतीकं सुदृशं स्वंचमविद्वांसो विदुष्टरं सपेम ॥ स यं
क्षद्विश्वा वयुनानि विद्वान् प्रहव्यमग्निरमृतेषु वोचत् ॥ अंहोमुचे विवेषयन्मा विनड्
ढे द्वक्षस्त्रमिंद्रियाणि त्रातन्कुनोनुते दायि ॥ २६ ५ ॥ युञ्जीः समे धुरायनो वरूपाः राज्ञः
भ्रुन्तुभ्वलारिः ग्राच्च ॥ १२ ॥ विश्वरूपस्त्वष्टेंद्रं तुच ब्रह्मवादिनः स त्वे नासो मयाध्ये
षवेदेवरथोदेवावेनर्चिनायुज्ञाग्नेमहान्त्री न्तिवीतनुमायुष्टेदृदाह ॥ १२ ॥ विश्वरूपो
नेनतं त्रीनरूरा वज्रवरस्फूर्वे सुर्वाजा इत्यग्नेमहान्निवीतमन्यायंनि चतुः सप्ततिः ॥ ७४ ॥

हरिः ३०३म

सं॰ द्वि॰ ५

॥ ५४ ॥

alarm. The Gendarm
make several charges
mob before order cou
making one hundred
RUSSIA AND P
St. Petersburg, M

ॐ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ यदक्षरपदभ्रष्टं मात्राहीनं च यद्भवेत्॥ तत्सर्वं क्षम्यतां देव
प्रसीद परमेश्वर॥ ॥ [illegible] श्रीः॥ ॥ श्रीः॥ ॥ श्रीः॥ ॥ ॥ श्रीः॥
इति द्वितीयाष्टके पञ्चम [illegible] ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ कृष्णाय वासुदेवाय ह
रये परमात्मने॥ प्रणत [illegible] गोविंदाय नमो नमः॥ श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु॥
शांताकारं भुजगशयनं [illegible] गं विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभांगं॥ ल
क्ष्मीकांतं कमलनयनं [illegible] म्यं वंदे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथं॥
ध्यायेन्नित्यं महेशं रज [illegible] वतंसं रत्नाकल्पोज्ज्वलांगं परशुमृगवरा
भीतिहस्तं प्रसन्नं॥ प [illegible] तिममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानं विश्वाद्यं
विश्ववंद्यं निखिलभयहरं [illegible] नेत्रं॥ ॐ नमः शिवाय॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ १४ ॥

श्रीगजाननप्रसन्न॥ हरिः ओम्॥ समिधोयजतिवसन्तमेवर्तूनामवरुंधेतनूनपातंय
जतिग्रीष्ममेवावरुंधइडोयजतिवर्षाएवावरुंधेबर्हिर्यजतिशरदमेवावरुंधेस्वाहाकार
यजतिहेमंतमेवावरुंधेतस्मात्स्वाहाकृताः हेमन्पशवोवसीदंतिसमिधोयजत्युषसएव
देवतानामवरुंधेतनूनपातंयजतियज्ञमेवावरुंधे॥ १॥ इडोयजतिपशूनेवावरुंधेबर्हि
र्यजतिप्रजामेवावरुंधेसमानयतउपभृतस्तेजोवाआज्यंप्रजाबर्हिः प्रजास्वेवतेजोद
धातिस्वाहाकारंयजतिवाचमेवावरुंधेदशसंपद्यंतेदशाक्षराविराडन्नंविराड्विराजैवान्ना
द्यमवरुंधेसमिधोयजत्यस्मिन्नेवलोकेप्रतितिष्ठतितनूनपातंयजति॥ २॥ यज्ञएवांत
रिक्षेप्रतितिष्ठतीडोयजतिपशुष्वेवप्रतितिष्ठतिबर्हिर्यजतियएवदेवयानाः पंथानस्तेष्वेवप्र
तितिष्ठतिस्वाहाकारंयजतिसुवर्गएवलोकेप्रतितिष्ठत्येतावं तोवैदेवलोकास्तेष्वेवय

सं॰ द्वि॰ ष्टि

॥ ६७ ॥

थापूर्वंप्रयन्तितिष्ठन्तिदेवासुराएषुलोकेष्वस्पर्धन्ततेदेवाःप्रयाजैरेभ्योलोकेभ्योसुरान्प्रा ६
णुदन्ततत्प्रयाजानां ॥ ३ ॥ प्रयाजत्वंयस्यैवंविदुषःप्रयाजाइज्यन्तेप्रैभ्योलोकेभ्योभ्रा
तृव्यान्नुदतेभिक्रामंजुहोत्यभिजित्यैयोवैप्रयाजानांमिथुनंवेदप्रप्रजयापशुभिर्मि
थुनैर्जायतेसमिधोबह्वीरिवयजतितनूनपातमेकमिवमिथुनंतदिडोबह्वीरिवयज
तिबर्हिरेकमिवमिथुनंतदेतद्वैप्रयाजानांमिथुनंयएवंवेदप्र ॥ ४ ॥ प्रजयापशुभि
र्मिथुनैर्जायतेदेवानांवाअनिष्टादेवताआसन्नथासुरायज्ञमजिघांसन्तेदेवागाय था ४
त्रींव्यौहन्पञ्चाक्षराणिप्राचीनानित्रीणिप्रतीचीनानिततोवर्मयज्ञायाभवद्वर्मयज
मानाययत्प्रयाजानूयाजाइज्यन्तेवर्मैवतद्यज्ञायक्रियतेवर्मयजमानायभ्रातृव्याभि
भूत्यैतस्माद्वरूथंपुरस्ताद्वर्षीयःपश्चाद्ध्रसीयोदेवावैपुरारक्षोभ्यः ॥ ५ ॥ इतिस्वाहाका
॥ ३ ॥

रेणप्रयाजेषुयज्ञः सं स्थाप्यमपश्यन्त्स्वाहाकारेणप्रयाजेषुसमस्थापयन्विवाएत
द्यज्ञंछिंदंतियत्स्वाहाकारेणप्रयाजेषुसंस्थापयंतिप्रयाजानिष्ट्वाहवींष्यभिघार
यतियज्ञस्यसंतत्याअथोहविरेवाकरथोयथापूर्वमुपैतिपितावैप्रयाजाःप्रजानूया
जायत्प्रयाजानिष्ट्वाहवींष्यभिघारयतिपितैवतत्पुत्रेणसाधारणं॥ ६॥ कुरुतेतस्मा
दाहुर्यश्चैवंवेदयश्चनकथापुत्रस्यकेवलंकथासाधारणंपितुरित्यस्कन्नमेवतद्यत्प्र
याजेष्विष्टेषुस्कंदतिगायत्र्येवतेनगर्भंधत्तेसाप्रजांपशून्यजमानायप्रजनयति॥ ७॥
यज्ञमेवावरुंधेतनूनपातंयजतिप्रयाजानामेवंवेदप्ररक्षोभ्यः साधारणंपंचत्रिंश
च्च॥ १॥ चक्षुषीवाएतेयज्ञस्ययदाज्यभागौयदाज्यभागौयजतिचक्षुषीएवतद्यज्ञ
स्यप्रतिदधातिपूर्वार्द्धेजुक्षुषीप्रबाहुग्जुहोतितस्मात्प्रबाहुक्चक्षुषीदेवलोकंवाअग्नि

होतितस्मात्पूर्वार्धेच

सं॰ द्वि॰ ६

॥ ६६ ॥

नायजमानोनुपश्यतिपितृलोकꣳसोमेनोत्तरार्द्धेग्नयेजुहोतिदक्षिणार्धेसोमायैव
मिवहीमौलोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यैराजानौवाएतौदेवतानां॥१॥यदग्नीषोमा
वंतरादेवताइज्येतेदेवतानांविधृत्यैतस्माद्राज्ञामनुष्याविधृताब्रह्मवादिनोवदंतिकिं
तद्यज्ञेयजमानःकुरुतेयेनान्यतोदतश्चपशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्य
भागस्यजुषाणेनयजतितेनान्यतोदतोदाधारर्चमनूच्यहविषऋचायजतितेनोभ
यतोदतोदाधारमूर्द्धन्वतीपुरोनुवाक्याभवतिमूर्द्धानमेवैनꣳसमानानांकरोति॥२॥
नियुत्वत्यायजतिभ्रातृव्यस्यैवपशून्नियुवतेकेशिनꣳहदार्भ्यंकेशीसात्यकामिरुवाच
सप्तपदांतेशाक्वरीꣳश्वोयज्ञेप्रयोक्तासेयस्यैवीर्येणप्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदतेप्रतिज
निष्यमाणान्यस्यैवीर्येणोभयोर्लोकयोर्ज्योतिर्द्धत्तेयस्यैवीर्येणपूर्वार्द्धेनानड्वान्भुनक्ति

॥ २ ॥

जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्रणुदत्युप
रिष्टाल्लक्ष्मा ॥ ३ ॥ याज्या जनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवत्य
स्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तौ
वस्मा इमौ लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति तस्मात्पूर्वार्धेनानड्वा
न्भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या तस्माज्जघनार्धेन धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं व५
वज्र आज्यभागौ ॥ ४ ॥ वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेवैतद्वज्रं संभृत्य भ्रातृव्याय प्रहरत्यछम्ब
ट्कारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्र
मन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्ययाह प्र
णयति याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोनुवाक्ययादत्ते प्रयच्छति याज्यया प्रति ॥ ५ ॥

वषट्कारेण संस्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठ
ति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनवरुंधे द्व्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवो ६
परिष्टात्प्रतितिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा शक्वरी यदेता
न यदेवा अशिक्षन्तदशक्नुवन्य एवं वेद शक्नोत्येव यच्छिक्षति ॥ ७ ॥ देवतानां करोत्य
परिष्टाद्धस्माज्यभागौ प्रतिशक्नोत्येव देवं च ॥ २ ॥ प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आ
त्मन्नाज्यमधत्त तं देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति सोऽब्रवीद्यजा
न्व आज्यभागावुपस्तृणानभिघारयानिति तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुपस्तृणन्त्यभिघा
रयन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि हवींष्ययातयाममाज्य
मिति प्राजापत्यं ॥ ३ ॥ इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छंदांसि देवेभ्यो ॥२॥

पोऽकामयन्त नो भागान्निहव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुरवत्तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्या
यै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं जुहोति छंदांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवे
भ्यो हव्यं वहंत्यंगिरसो वा इत उत्तमाः स्वर्गं लोकमायंस्तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायंस्ते ॥ २ ॥ अ
पश्यन्पुरोडाशं कूर्मं भूतं सर्पंतं तमब्रुवन्निंद्राय ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो दे
वेभ्यो ध्रियस्वेति स नाध्रियत तमब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नये ध्रियत तं यदाग्नेयमष्टाकपा
लममावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति स्वर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमब्रुवन्कथा
हास्था इत्यनुपाक्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तः ॥ ३ ॥ अवार्छंत्येवमवारमित्कू परि
ष्टादभ्यज्यावस्तादुपानक्ति स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभिप्रथयति
तावतः पुरोडाशानमुष्मिंल्लोकेऽभिजयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो योऽशृतः स रौद्रो यः शृतः

ससदेवुस्तस्माद्विदहनाश्नलुंकृत्यः सदेवुलायभस्मनाभिवासयतितस्मान्माꣳसेनास्थिच्छ
न्नंवेदेनाभिवासयतितस्मात्॥ ६ ॥ केशैः त्रिरश्मन्नंप्रच्युतंवाएतदस्माल्लोकादगतं ६
देवलोकंयच्छृतꣳहविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयतिदेवेष्वेवैनद्गमयतियद्येककपालं
निर्वपेदेकोमासः संवत्सरस्यानवेतःस्या[illegible]दथयजमानःप्रमीयेतयद्विनवयेतांद्वौमासौ
संवत्सरस्यानवेतौस्यातामथयजमानःप्रमीयेतसंख्यायोद्वासयतियजमानस्य॥ ७ ॥
गोपीथाययद्विनवयेताश्विनंद्विकपालंनिर्वपेद्यावापृथिव्यमेककपालमश्विनौवैदेवानां
भिषजौताभ्यामेवास्मैभेषजंकरोतिद्यावापृथिव्यएककपालोभवत्यनयोर्वाएतन्नश्य
तियन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दतिप्रतिष्ठित्यै॥ ८ ॥ प्राजापत्यंतेङ्घोनुपाक्तोवेदेनाभिवास
यतितस्माद्यजमानस्यह्वान्निꣳग्राच्छ॥ ९ ॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवइतिस्फ्यमादत्तेप्रसर ॥ ३ ॥

स्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह
यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह वज्रमेवैतत्सं श्यति भ्रातृव्याय प्र
हरिष्यन्त्स्तंबयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भ
जति ॥ १ ॥ तस्मान्नाभागं निर्भजंति त्रिर्हरति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो निर्भ
जति तूष्णीं चतुर्थं हरत्यपरिमितादेवैनं निर्भजत्युद्धंति यदेवास्या अमेध्यं तदपहंत्यु
द्धंति तस्मादोषधयः पराभवंति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति पितृदेवत्या
तिखातेयतीं खनति प्रजापतिना ॥ २ ॥ यज्ञमुखेन संमितामा प्रतिष्ठायै खनंति यजमा
नमेव प्रतिष्ठां गमयंति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः पुरीषवतीं
करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः पुरीषवंतं करोत्युत्तरं परिग्राहं परि
ग्राहं परिगृह्णात्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन उत्तरं परि २

सं० हि०
८९ ॥

गृह्णातिक्रूरमिववै ॥ २ ॥ एतत्करोतियद्वेदिंकरोतिधाअसिस्वधाअसीतियोयुप्यते
शान्त्यैप्रोक्षणीरासादयत्यापोवैरक्षोघ्नीरक्षसामपहत्यैस्फ्यस्यवर्त्मन्सादयतियज्ञ
स्यसंतत्यैयंद्विष्यात्तंध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति ॥ ३ ॥ भ्जन्तिप्रजापतिनैववेत्रयस्मिंश्श ८९
स्त्र ॥ ४ ॥ ब्रह्मवादिनोवदन्त्यद्भिर्हवींषिप्रौक्षीःकेनापइतिब्रह्मणेतिब्रूयादद्भिर्ह्येवहवीं
षिप्रोक्षतिब्रह्मणापइध्माबर्हिःप्रोक्षतिमेध्यमेवैनत्करोतिवेदिंप्रोक्षत्यृक्षावाएषा
लोमकामेध्यायद्वेदिर्मेध्यामेवैनांकरोतिदिवेत्वान्तरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वेतिबर्हिरासा
द्यप्र ॥ ५ ॥ उक्षत्येभ्यएवैनल्लोकेभ्यःप्रोक्षतिक्रूरमिववाएतत्करोतियत्खनत्यपोनिन
यतिशान्त्यैपुरस्तात्प्रस्तरंगृह्णातिमुख्यमेवैनंकरोतीयन्तंगृह्णातिप्रजापतिनायज्ञमु
खेनसंमितंबर्हिःस्तृणातिप्रजावैबर्हिःपृथिवीवेदिःप्रजाएवपृथिव्यांप्रतिष्ठापयत्य ॥ ८९ ॥

नतिदृश्नंस्तृणातिप्रजयैवैनंपशुभिरनतिदृश्नंकरोति ॥ २ ॥ उत्तरंबर्हिषःप्रस्तरंसा
दयन्तिप्रजावैबर्हिर्यजमानःप्रस्तरोयजमानमेवायजमानादुत्तरंकरोतितस्माद्य
जमानोऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधातिव्यावृत्त्याअनक्तिहविष्कृतमेवैनंसुवर्गंलोकंग
मयतित्रेधानक्तित्रयइमेलोकाएभ्यएवैनंलोकेभ्योऽनक्तिनप्रतिशृणातियत्प्रतिशृणी
यादनूर्ध्वभावुकंयजमानस्यस्यादुपरीवप्रहरति ॥ ३ ॥ उपरीवहिसुवर्गोलोकोनि
यच्छतिवृष्टिमेवास्मैनियच्छतिनात्यग्रंप्रहरेद्यदत्यग्रंप्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशु
कास्यान्नपुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानंप्रतिनुदेत्प्रा
ञ्चंप्रहरतियजमानमेवसुवर्गंलोकंगमयतिनविष्वञ्चंवियुयाद्यद्विष्वञ्चंवियुयात् ॥ ४ ॥
स्त्र्यस्यजायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिवहिपुंसःपुमानेवास्यजायतेयत्स्फ्येनवोपवेषेण

वायोयूपेयत्स्तरीरिवास्यसाहस्तेनयोयुपतेयजमानस्यगोपीथायब्रह्मवादिनोवदंति
किंयज्ञस्ययजमानइतिप्रस्तरइतितस्यक्वसुवर्गोलोकइत्याहवनीयइतिब्रूयाद्यत्प्रस्त
रमाहवनीयेप्रहरतियजमानमेव॥ ८॥ सुवर्गंलोकंगमयतिविवाएतद्यजमानोलिश
तेयत्प्रस्तरंयोयुपतेबर्हिरनुप्रहरतिशांत्याअनारंभणइववाएतर्ह्यध्वर्युःसईश्वरोवे
पनोभवितोर्ध्रुवासीतीमामभिमृशतीयंवैध्रुवास्यामेवप्रतितिष्ठतिनवेपनोभवत्यगा३
न्नग्नीदित्याहयद्ब्रूयादगन्नग्निरित्यग्नावग्निंगमयेन्निर्यजमानꣳसुवर्गाल्लोकाद्गच्छेदग
न्नित्येवब्रूयाद्यजमानमेवसुवर्गंलोकंगमयति॥ ८॥ आसाद्यप्राणंतिदंभंकरोतिह
रतिविमुयाद्यजमानमेवाग्निरितिसमतंदर्शाञ्च॥ ८॥ अग्नेस्त्रयोज्यायाꣳसोभ्रातरआस सा
न्तेदेवेभ्योहव्यंवहन्तःप्रामीयन्तसोग्निरबिभेदित्थंवावस्यआर्तिमारिष्यतीतिसनिला ॥ ६१॥

यत्सोपः प्राविशत्तंदेवताः प्रैषमैच्छन्तंमत्स्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधियात्वावध्यासुर्यो
माप्रावोच इतितस्मान्मत्स्यंधियाधियाघ्नंतिशप्तः ॥ १ ॥ तमन्वविंदन्तमब्रुवन्नुपनआ
वर्त्तस्वहव्यंनोवहेतिसोब्रवीद्वरंवृणैयदेवगृहीतस्याहुतस्यबहिःपरिधिस्कंदात्तन्मेभ्रा
तृणांभागधेयमसदितितस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्यबहिःपरिधिस्कंदतितेषांतद्भागधेयं
तै०२५ तानेवंप्रीणातिपरिधीन्परिदधातिरक्षसामपहत्यैसंस्पर्शयति ॥ २ ॥ रक्षसामनन्वव
चारायनपुरस्तात्परिदधात्यादित्योह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षांस्यपहंत्यूर्ध्वेसमिधावादधा
त्युपरिष्टादेवरक्षांस्यपहंतियजुषान्यांतूष्णीमन्यांमिथुनत्वायद्वेआदधातिद्विपाद्य
जमानः प्रतिष्ठित्यैब्रह्मवादिनोवदंतिसत्वैयजेतयोयज्ञस्यार्त्यावसीयान्स्यादितिभू
पतयेस्वाहाभुवनपतयेस्वाहाभूतानां ॥ ३ ॥ पतयेस्वाहेतिस्कंनमनुमंत्रयेतयज्ञस्यैव

नदास्यां [illegible] यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति जामि वा एतद्यज्ञस्य
क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपांशुयाजमन्तरा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्नि ६
रमुष्मिन्लोक आसीद्यमोऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्नि ॥ ६ ॥
मुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो यमः पितृणां राजा य एवं वेद
प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति तस्मा एतद्भागधेयं प्रायच्छन्यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रं समर्धयति सकृत्सकृदवद्यति सकृदिव हि रुद्र उत्त
रार्धादवद्यत्येषा वै रुद्रस्य ॥ ७ ॥ दिक्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घारयति
चतुरवत्तस्याप्त्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा आहुतीरभि जुहुयाद्रु
द्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय ॥ ८ ॥
॥ ७ ॥

णासस्वर्ग्यायतिभूतानामग्निःरुद्रस्यसमग्निःशान्त्यै॥ ६॥ मनुःपृथिव्यायज्ञियमैच्छत्स
घृतंनिषिक्तमविंदत्सोऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरोयज्ञेपिकर्तोरितितावब्रूतांमित्रावरुणौगोरेवाव
मीश्वरौकर्तोःस्वइतितौततोगांसमैरयतांसायत्रयत्रन्यक्रामतमपीड्यततस्माद्घृ ततोघृ ३
तपद्युच्यतेतदस्यैजन्मोपहूतंरथंतरंसहपृथिव्येत्याह॥ १॥ इयंवैरथंतरमिमामेव
सहान्नाद्येनोपह्वयतउपहूतंवामदेव्यंसहांतरिक्षेणेत्याहपशवोवैवामदेव्यंपशूनेव
सहांतरिक्षेणोपह्वयतउपहूतंबृहत्सहदिवेत्याहैरंवैबृहदिरामेवसहदिवोपह्वयतउप
हूताःसप्तहोत्राइत्याहहोत्राएवोपह्वयतउपहूताधेनुः॥ २॥ सहर्षभेत्याहमिथुनमे
खेर वोपह्वयतउपहूतोभक्षःसखेत्याहसोमपीथमेवोपह्वयतउपहूतां३होइत्याहात्मानमे
वोपह्वयतआत्माह्युपहूतानांवसिष्ठइडामुपह्वयतेपशवोवाइडापशूनेवोपह्वयतेचतु

रुपह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह मनुर्ह्येतां ॥ ३ ॥ अग्रेपश्यद्घृतपदीत्याह यदे
वास्यै पदाद्घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनां समैरयतां ६
ब्रह्म देवकृतमुपहूतमित्याह ब्रह्मैवोपह्वयते दैव्या अध्वर्यव उपहूता उपहूता मनुष्या
इत्याह देवमनुष्यानेवोपह्वयते य इमं यज्ञमवान्ये यज्ञपतिं वर्धानित्याह ॥ ४ ॥ यज्ञाय चै
व यजमानाय चाशिषमाशास्त उपहूते द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोपह्वयते
पूर्वजे ऋतावरी इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते देवपुत्रे उपहू
तोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोपह्वयत उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हवि
ष्करण उपहूतो दिव्ये धामन्नुपहूतः ॥ ५ ॥ इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो ह
विष्करणं सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोपह्वयते विश्वमस्य ॥७॥

प्रियमुपह्वयन्निमित्याहाच्छंबट्कारमेवोपह्वयते ॥ ६ ॥ आहधेनुरेतां बह्वीनित्याह धामन्नुपह्व
श्रनु २ तेस्विः साद्ध ॥ ७ ॥ पञ्चवावावाउडास्वयमाह नेकामममेवात्मना पशूनामाह्वत्तेन स्वन्यः काम
पशूनां मृयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदस्पतये त्वा स २
हुतं प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवत्तं भवति हविर्वै चतुरवत्तं पशवश्चतुरवत्तं यद्धोता प्रा
श्नीयाद्धोता ॥ १ ॥ आर्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपिदध्यादपशुर्यजमानः स्याद्वाच
स्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह परोक्षमेवैनज्जुहोति सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह स्व
गाकृत्यै प्राश्नंति तीर्थ एव प्राश्नंति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा एतद्यज्ञं ॥ २ ॥
छिंदंति यन्मध्यतः प्राश्नंत्युद्भिर्मार्जयंत आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञं संतन्वंति
देवा वै यज्ञाद्रुद्रमंतरायन्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभिसमगच्छंत कल्पतां न इदमिति तेऽब्रुवन्

सं०द्वि० ६

७३॥

स्विष्टं वै न इदं भविष्यतीति यदिमꣳ राधयिष्याम इति तत्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वं तस्याविद्धं निः ॥३॥ ६
अकृन्तन्यवेन संमितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्ज्यायो ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणी
याद्भि च घारयेदुभयतः संश्वायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यज
मानः प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनमतिहरेदनभिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति ती
र्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् ॥४॥ पूषा प्राश्य दतो ऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभा
गो ऽदन्तको हि तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्धि प्राशित्रियो वा अयमभूदिति तद्बृहस्पतये पर्य म
हरन्त्सो ऽबिभेद्बृहस्पतिरित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स एतं मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा च
स्प क्षुषा प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः ॥५॥ किं चन हिनस्ति सो ऽबिभेत्प्रतिगृ
ह्णन्तं मा हिꣳसिष्यतीति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रतिगृ ॥०॥

ह्वामीत्यब्रवीत्सवितुः प्रसूत एवैनद्ब्रह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णात्सो बिभेत्प्राश्नंतं माहिंसि
ष्यतीत्यग्नेस्त्वास्येन प्राश्नामीत्यब्रवीन्नह्यग्नेरास्यं किंचन हिनस्ति सो बिभेत्॥ ६॥ प्राशि
त्रं मा हिंसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि ब्राह्मणस्योदरं किंचन हिनस्ति बृहस्प
तेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामंति यः प्राशित्रं प्राश्नात्यद्भिर्मार्जयित्वा
प्राणान्त्संमृशतेमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुपह्वयते॥ ७॥ प्राश्नी
याडोतां यज्ञं निरहरन्त त्वष्टुरास्ये किंचन हिनस्ति सो बिभेत्त्वतुभ्यत्वारिंशाच्च॥ ८॥ अ
ग्नीध आदधात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमादधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो सा ३
समिद्धत्येव जुहोति परिधीन्त्संमार्ष्टि पुनात्येवैनांस्त्रिस्त्रिः संमार्ष्टि पराङिव ह्येतर्हि यज्ञ
श्चतुः संपद्यते चतुष्पादः पशवः पशूनेवावरुंधे ब्रह्मन्प्रस्थास्याम इत्याहात्र वा एतर्हि

यज्ञः शिरः ॥ १ ॥ यत्र वा अस्यायत्रैव यज्ञः शिरश्छिन्नस्ततएवैनमारभते यदुस्तेन प्रमीवेद्धपुनः स्या ८
द्यच्छीर्ष्णोऽशीर्षन्विमान्यस्याप्यन्तूष्णीमासीनासंप्रत्तो यज्ञस्यात्मनिष्ठेत्येव ब्रूयाद्यांचैवं
यज्ञः शिरो यत्रैव यज्ञः शिरस्ततएवैनं संप्रयच्छति दिवसविनरेन तुष्य ॥ २ ॥ आहेत्या
ह प्रसरस्यैव बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह सहि ब्रह्मिष्ठः सयज्ञं पाहि सयज्ञपतिं पाहि समां पाहीत्य
ह यज्ञाय यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमाशास्तेनार्त्त्यो आश्राव्याह देवान्यजेति ब्र
ह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दांसीति ब्रूयाद्गायत्रीं त्रिष्टुभं ॥ ३ ॥
जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दांसीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आ
सन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन्यदनूयाजान्यजत्यग्निमेव त
त्समिन्ध एतद्वै नामास्क्रूर आसीत्स एतर्हि यज्ञस्याशीर्षमवृंक्त यद्भूयादेतत् ॥ ४ ॥ उद्या ॥१०॥

वापृथिवीभद्रमभूदित्येतदुहैवास्करंयज्ञस्याशिषंगमयेदिदंद्यावापृथिवीभद्रमभूदित्येव
ब्रूयाद्यजमानमेवयज्ञस्याशिषंगमयत्यार्ध्मसूक्तवाकमुतनमोवाकमित्याहेदंसमरात्स्मे
तिवावैतदाहापश्रितोदिवःपृथिव्योरित्याहद्यावापृथिव्योर्हियज्ञउपश्रितओमन्वतीते
ऽस्मिन्यज्ञेयजमानद्यावापृथिवी॥ ५ ॥स्तामित्याहाशिषमेवैतामाशास्तेयद्ब्रूयात्सूपा
वसानाचस्वध्यवसानाचेतिप्रमायुकोयजमानस्याद्यदाहिप्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति
सूपचरणाचस्वधिचरणाचेत्येवब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मैगव्यूतिमाशास्तेनप्रमायुको
भवतितयोराविद्यग्निरिदंहविरजुषतेत्याहयाअयाक्ष्म॥ ६ ॥देवतास्ताअरीरधामे
तिवावैतदाहयन्ननिर्दिशेत्प्रतिवेशंयज्ञस्याशीर्गच्छेदाशास्तेयंयजमानोऽसावित्याह
निर्दिशेद्येवैनंस्वर्गंलोकंगमयत्यायुराशास्तेसुप्रजास्त्वमाशास्तइत्याहाशिषमेवैता

माज्ञातास्तेसजानतचनुस्यामाज्ञातास्तदैस्याद्धाग्निर्देवेभ्योवनुतेनयंमनुष्येभ्यइतिवावैतद्दो ६
हहगन्निर्वामस्येदंचनमोदेवेभ्यइत्याहयाश्चैवदेवतायजतियाश्चनताभ्यएवोभयीभ्यो
नमᳵस्याहप्राणावैसज्ञानाःप्राणानेव॥७॥नांतरेतितद्द्यौर्देवोदेवेभ्योवनतेवयम्
ग्नेर्मानुषाउᳵस्करोत्यात्मनोनार्त्यै॥८॥भिन्नस्तेप्रत्रिष्टुभमेतद्यावापृथिवीयोऽस्मपा अ
णानेवपट्चत्वारिंशज्ञाञ्च॥९॥देवावैयज्ञस्यस्वगाकर्त्तारंनाविंदन्तेशंयुंबार्हस्पत्यमब्रु
वन्निमन्नोयज्ञंस्वगाकुर्वितिसोऽब्रवीद्वरंवृणैयदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानोयजातैसा
मेयज्ञस्याशीरसदितितस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानोयजतेशंयुमेवास्यबार्हस्पत्यंयज्ञ
स्याशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किंमेप्रजायाः॥१॥इतियोऽपगुरातैशतेनयातयाद्योनि
हनत्सहस्रेणयातयाद्योलोहितंकरवद्यावतःप्रस्कद्यपांसून्संगृह्णात्तावतःसंवत्सरा

न्पितृलोकंनप्रजानादितितस्माद्ब्राह्मणायनापगुरेतननिहन्यान्नलोहितंकुर्यादेतावता
हैनसाभवतितच्छंयोरावृणीमहइत्याहयज्ञमेवतत्स्वगाकरोतितत्॥ २॥ शंयोरावृणी
महइत्याहशंयुमेवबार्हस्पत्यंभागधेयेनसमर्धयतिगातुंयज्ञायगातुंयज्ञपतयइत्याहा
शिषमेवैतामाशास्तेसोमंयजतिरेतएवतद्दधातित्वष्टारंयजतिरेतएवहितंत्वष्टारूपाणि
विकरोतिदेवानांपत्नीर्यजतिमिथुनत्वायाग्निंगृहपतिंयजतिप्रतिष्ठित्यैजामिवाएतद्य
ज्ञस्यक्रियते॥ ३॥ यदाज्येनप्रयाजाइज्यंतआज्येनपत्नीसंयाजाऋचमनूच्यपत्नीसं
याजानामृचायजतियज्ञस्याजामित्वायाथोमिथुनत्वायपंक्तिप्रायणोवैयज्ञःपंक्त्युदयनःपंचप्र
याजाइज्यंतेचत्वारःपत्नीसंयाजाःसमिष्टयजुःपंचमंपंक्तिमेवानुप्रयंतिपंक्तिमनूद्यं
ति॥ ४॥ प्रजायाःकरोतितत्क्रियतेचयस्मिंस्त्राच्च॥ १०॥ युक्ष्वाहिदेवहूतमाँअ

सं०हि०टि०

॥७६॥

श्वाँ अग्ने रथीरिव॥ नि होता पूर्व्यस्सदः॥ उत नो देव देवाँ अच्छा वोचो विदुष्टरः॥ श्रद्विश्वा ६
सहे२ वार्या कृधि॥ त्वं ह यद्यविष्ठ्य सहसः सूनवाहुत॥ ऋतावा यज्ञियो भुवः॥ अयमग्निः सह
स्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः॥ मूर्द्धा कवी रयीणां॥ तन्नेमिमृभवो यथा नमस्व सहूति
भिः॥ नेदीयो यज्ञं॥ १॥ अंगिरः॥ तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया॥ वृष्णे चोद
स्व सुष्टुतिं॥ कमु ष्विदस्य सेनयाग्नेरपाकचक्षसः॥ पणिं गोषु स्तरामहे॥ मा नो देवानां
विशः प्रस्नातीरिवोस्राः॥ कृशन्न हासुरघ्न्याः॥ मा नः समस्य दूढ्यः परिद्वेषसो अंह
तिः॥ ऊर्मिर्न नावमा वधीत्॥ नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः॥ अमैः॥ २॥ अ
मित्रमर्दय॥ कुवित्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिं॥ उरुकृदुरु णस्कृधि॥ मा नो अस्मिन्म
हाधने परा वर्ग्भारभृद्यथा॥ संवर्गं सं रयिं जय॥ अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषक्तु दुच्छु ॥१२॥

नो॥ वर्हीनो अमंघच्छदः॥ यस्याज्ञः षन्न मुस्विनः ज्ञामीमद्युर्मरवं वा॥ तं घेदग्निर्वृधावति॥
परस्या अधि॥ २॥ संवनो वराः अभ्यानर॥ यत्राहमस्मि ता अव॥ त्रिधा हि ते पुरा वयम
ग्ने पितुर्यथावसः॥ अधा ते सुम्नमीमहे॥ य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृंगो न वंसगः॥ अग्ने पु
रो रुरोजिथ॥ सखायः संवः सम्यंचमिषं स्तोमं चाग्नये॥ वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे स
हस्वते॥ सं समिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ॥ इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर॥
प्रजापते न स वेद सोमापूषणो मो देवौ॥ ३० ४॥ यज्ञमसेर्धिकान्न विंज्ञानिम्ब॥ ३३॥ उशंत वृषन्ने
स्त्वा हवामह उशंतः समिधीमहि॥ उशन्नुशत आवह पितॄन्हविषे अत्तवे॥ त्वं सोम प्र
चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेषि पंथां॥ तव प्रणीती पितरो न इंदो देवेषु रत्नमभजंत
धीराः॥ त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः॥ वन्वन्नवातः परिधीं

सं०द्वि०६

॥७१॥

रपोवृणुवीरेभिरश्वैर्मघवाभव॥ १॥ नुः॥ त्वꣳसोमपितृभिःसंविदानोनुद्यावापृथिवीआ
ततंथ॥ तस्मैतइन्दोहविषाविधेमवयꣳस्यामपतयोरयीणां॥ अग्निष्वात्ताःपितरएह ६
गच्छतसदःसदःसदतसुप्रणीतयः॥ अत्ताहवीꣳषिप्रयतानिबर्हिष्यथारयिꣳसर्ववी
पितर ४ रंदधातन॥ बर्हिषदःपितरऊत्यर्वागिमावोहव्याचकृमाजुषध्वं॥ तआगतावसाशन्तमेनाथा
नःशंयोररपोदधात॥ आहंपितॄन्सुविदत्राꣳअवित्सिनपातंचविक्रमणंचविष्णोः॥
बर्हिषदोयेस्वधयासुतस्यभजंतपित्वस्तइहागमिष्ठाः॥ उपहूताःपितरःसोम्यासो
बर्हिष्येषुनिधिषुप्रियेषु॥ तआगमंतुतइहश्रुवंत्वधिब्रुवंतुतेवंत्वस्मान्॥ उदीरतां
मवरउत्परासउन्मध्यमाःपितरःसोम्यासः॥ असुं॥ २॥ यईयुरवृकाऋतज्ञास्तेनोवं
तुपितरोहवेषु॥ इदंपितृभ्योनमोअस्त्वद्ययेपूर्वासोयउपरासईयुः॥ येपार्थिवेरजस्या ॥१२॥

निषत्तायेवानूनः स्फलूजनास्फविष्ट॥ अधायथानः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न ऋ
तमाशुषाणाः॥ शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामाभिंदंतो अरुणीरपव्रन्॥ य
दग्ने॥ ४॥ कव्यवाहन पितृन्यक्ष्यृतावृधः॥ प्रचहव्यानि वक्ष्यसि देवेभ्यश्च पितृभ्य
आ॥ त्वमग्न ईडितो जातवेदोवाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वा॥ प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते
अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि॥ मातली कव्यैर्यमो अंगिरोभि बृहस्पतिर्ऋक्वभि
र्वावृधानः॥ यांश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदंति॥ ५॥ इमं य
म प्रस्तरमाहि सीदांगिरोभिः पितृभिः संविदानः॥ आत्वा मंत्राः कविशस्ता वहंत्वेना रा
जन्हविषो मादयस्व॥ अंगिरोभिरागहि यज्ञियेभिर्यम वैरूपैरिह मादयस्व॥ विवस्व
न्तं हुवे यः पिता तेस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्य॥ अंगिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो

भूर्गवः सोम्यासः ॥ तेषांवयंसुमतौयज्ञियानामपिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ ७ ॥ भ्रौ ॥ २२२

वास्मभ्यमस्मयंदधेमदंतिसौमनसंएकंच ॥ १२ ॥ समिधुम्वक्षकृषी प्रजापतिराज्यं

देवस्यस्यस्यंत्रब्रह्मचादितोङ्गिरसेस्वयोमनुः पृथिव्यापृथ्याचोष्णीधेदेवावेयुक्त्वौशंतस्त

हादत्वा ॥ १२ ॥ समिधोयाज्यानस्मान्नाभागः हितमान्वित्यांह प्रजावाउ तेराआहे

त्यांहयुस्वसमाप्तिः ॥ हरिः ॐ ॥ ७० ॥ शके १७३० ॥ विभवनामसंवत्सरेमार्गशीर्षकृष्ण

सप्तम्यांमंदवासरेसमाप्तंइदंपुस्तकंसाठेइत्युपनामकविष्णुपंतात्मजगोविंदे

नलिखितंतस्यपुस्तकं ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ स्वार्थपरार्थंवा ॥ श्रीकृष्णार्पण

मस्तु ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥

छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥१४॥

पूर्वनिशि वेद पाठ निषेध प्रमाणम् —

॥ चतुर्थ्यां प्रथमे यामे सार्धयामे च सप्तमी ॥
॥ यामद्वयं त्रयोदश्यां प्रदोषः सर्वघातकः ॥१॥

७१ श्री ५ श्रीः

॥ २०३ म ॥

५ अथसंहिताद्वितीयाष्टकस्समाप्तः श्रीशिवसांबश्रीः ५

॥श्री॥ ७॥ ॥ श्रीविश्वेश्वरायनमः॥ ॥७॥ ॥ श्री॥

७१

॥अथरसंविनोद्तीयाअष्टकप्रारंभः॥

सं०न श्रीगणेशाय नमः॥ हरिः॥ ॐ॥ प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत
१॥ स सर्पानसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स वयांस्य १
सृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादमप
श्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव
तद्यजमानः॥१॥ सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा क्राम
ति नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषां श्रेष्ठो दीक्षे
मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीक्षापक्रामति नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै ॥२॥
दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो बलं दीक्षां॥२॥ तपोऽस्य नि

र्न्स्युर्दत्ती वैत्तं धुनो जो धत्तु वत्तैं धत्त मामे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्या
है तद्देव सर्वं मात्मं धत्ते नास्यो जो बलं न दीक्षां न तपो निर्घ्नन्त्यग्निर्वै दीक्षि
तस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि तिर इव यर्हि याति तमीश्वरं रक्षांसि हन्तोः ॥३॥
भद्रादभिश्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्प
वा तिस्तमेवान्वारभते स एनं संपारयत्येदमगन्म देवयजनं पृथिव्या इत्याह
देवयजनं ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इ
त्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते यद्ब्राह्मणा ऋक्सामाभ्यां यजुषा संतरन्त इ
त्याह ऋक्सामाभ्यां ह्येष यजुषा संतरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदे

सं०९ देमेत्याह ... शिवमेवैनामारोसे ॥ यजमानो दीक्षाऽहं तौ ओ सुपाश्च तुर्वि
॥२॥ ऽस्रा तिस्य ॥ ७ ॥ १ ॥ एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो १
जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छंदोमानाऽसाम्राज्यं गच्छेति मे सोमा
य ब्रूताद्यो वै सोमऽराजानऽसाम्राज्यं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छ
ति स्वानाऽसाम्राज्यं छंदाऽसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः
पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मंत्रयेत साम्राज्यमेव ॥ १ ॥ एनं लोकं ग ॥१३॥
मयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाऽसाम्राज्यं यो वै तानूनप्त्रस्य प्रतिष्ठां
वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदंति न प्राश्नंति न जुह्वत्यथ क्व ता

न्नं प्रतितिष्ठतीति प्रजापतौ मनसीति ब्रूयात्त्रिरद्याजिघ्रेत्प्र
जापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै तौन्न प्रस्य प्रतिष्ठा य
एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः ॥२॥ वागध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव
तिष्ठति यत्तो मन्येत नाभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठन्नाश्रावये
देषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य
जुहुयात्प्रतिष्ठाया इयात्तस्मात्समानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठि
त्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति स्रुग्वा अस्य स्वं वा

सं०९
।।३।। यज्ञमरस्य ।।२।। स्वं चमसोस्य स्वं यद्ग्राय व्यं वा चमसं वा नन्वारभ्याभि
षवे स्वादियात्तस्मादन्वारभ्याभिषव्यं स्वादेवमेतिर्यो वै सोमम प्रतिष्ठा
नः२ प्यस्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्य नि ३
प्रतिष्ठितो यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
स्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय
स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमं स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्थानि प्रति ।।२।।
२ ष्ठति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः ।।४।। एवत्तिर्यो वा येमस्यमवे कामा वेश्ता हं ७
लिम्बा ।।२।। यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखं हविर्धा

व्ये

नेयर्हि हविर्धाने प्राचीप्रवर्तयेयुस्तर्हि तेनाक्षमुपांज्याद्यज्ञमुखएवयज्ञ
मनुसंतनोतिप्राचमग्निंप्रहरेयुस्तत्पत्नीमानयेयुस्त्वन्वनारंसिप्रवर्त्तयेत्स
थवाअस्येषधिष्ण्योहीयतेसोनुध्यायतिसईश्वरोरुद्रोभूत्वा॥१॥
प्रजांपशून्यजमानस्यशमयितोर्यर्हिपशुमाग्नीध्रमुदंचंनयंतितर्हि
तस्यपशुश्रपणंहरेत्तेनैवैनंभागिनंकरोतियजमानोवाआहवनी
योयजमानंवाएतद्विकर्षंतेयदाहवनीयात्पशुश्रपणंहरंतिसवैनस्या
न्निर्मंथ्यंवाकुर्याद्यजमानस्यसात्मत्वाययदिपशोरवदानंनश्येदा
ज्यस्यप्रत्याख्यायमवद्येत्सैवततःप्रायश्चित्तिर्येपशुंविमथ्नीरन्य

सं॰ तै
॥४॥

स्तान्कामयेतार्तिमार्छेयुरिति कुविदंगेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जु
हुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृंक्ते नार्तिमार्छति ॥२॥ भूत्वा ततः षड्विं
शतिश्च ॥३॥ प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः । तस्मै प्रति
प्रवेदय चिकित्वाँ अनुमन्यतां । इमं पशुं पशुपते ते अद्य बध्नाम्यग्ने सु ब ४
कृतस्य मध्ये । अनुमन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं देवानां । इदमस्तु हव्यं ।
प्रजानन्तः प्रतिगृह्णन्ति पूर्वे प्राणमंगेभ्यः पर्याचरन्तं । सुवर्गं याहि पथि
भिर्देवयानैरोषधीषु प्रतितिष्ठा शरीरैः । येषामीशे ॥१॥ पशुपतिः प ॥८॥
शूनां चतुष्पदामुत च द्विपदां । निष्क्रीतोऽयं यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमा ग ८

मानस्यसंतु।येबध्यमानमनुबध्यमाना।अभ्यैक्षंतमनसाचक्षुषाच।अ
ग्निस्तां२ऽअग्रेप्रमुमोक्तुदेवःप्रजापतिःप्रजयासंविदानः।यआरण्याःप
शवोविश्वरूपाविरूपाःसंतोबहुधैकरूपाः।वायुस्तां२ऽअग्रेप्रमुमोक्तु
देवःप्रजापतिःप्रजयासंविदानः।प्रमुंचमानाः॥२॥भुवनस्यरेतोगा
तुंधत्तयजमानायदेवाः।उपाकृतं२ऽशशमानंयदस्थात्।जीवंदेवानामप्ये
तुपाथः।नानाप्राणोयजमानस्यपशुनायज्ञोदेवेभिःसहदेवयानः।
जीवंदेवानामप्येतुपाथःसत्याःसंतुयजमानस्यकामाः।यत्पशुर्मा
म॰२ युमकृतोरोवापद्भिराहते।अग्निर्मातस्मादेनसोविश्वान्मुंचत्वंहसः॥

सं० तृ०
२५ ॥
श्रा मिलारजुपेतनयज्ञं ॥ ३ ॥ देवेभिरन्विते ॥ पाश्रोत्प्रपुंप्रमुंचतबंधा १
धुज्ञपतिंरि ॥ आदितिः पाशांप्रमुमोक्तेतंनमः पशुभ्यः पशुपतयेकरो तेर
प२ मि ॥ अरातीयंतमधरंकृणोमि यंद्विष्मस्तस्मिन्प्रतिमुंचामिपाशां ॥
ते त्वामुनेहविरेहव्यवाहश्रलंकृतोरमुतयाज्ञियंच ॥ अग्नेसहस्वः
सलेनुहिंभूत्वाथहव्याजातवेदोजुषस्व ॥ जातवेदोवपयागच्छदे
वांत्वंहिहोताप्रथमोबभूथ ॥ घृतेनत्वंतनुवोवर्धयस्वस्वाहाकृ
तंहविरदंतुदेवाः ॥ स्वाहादेवेभ्योदेवेभ्यःस्वाहा ॥ ४ ॥ ईशेप्रजु ५५ ॥
चमानायुतत्वंषोडशाच ॥ ४ ॥ प्राजापत्यावेपत्रावस्तेघोरंग

द्रोः पिपर्तिर्यद्द्वे ताभ्यामुपाकरोति ताभ्यामेवैनं प्रतिप्रोच्यालभत
आत्मनोऽनाव्रस्काय द्वाभ्यामुपाकरोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठि
त्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति पाङ्क्ताः पशवः पशूनेवावरुन्धे मृत्यवे वा ए वे
ष नीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानस्यान्नान्वारभ्यो
यजमानस्य पशुनेत्याहुर्व्याहृत्यै ॥ ३ ॥ यत्पशुर्मायुमकृतेति
जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतेत्याह यथायजुरेवैतद्वपायां वा आ पाद
ह्रियमाणायामग्नेर्मेधोपक्रामाति त्वामुते दधिरे हव्यवाहमिति व
पामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमवरुन्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृते धे

।सं०तृ०

॥६॥

योवाअन्येदेवाउपरिषद्स्स्वाहुस्तयोन्येस्वाहादेवेभ्योदेवेभ्यःस्वा
हेत्यभिसौवर्पाञ्जुहोतितानेवोभयान्प्रीणाति॥२॥व्याहृत्याऽ
भिसौवर्पांपंचच॥३॥योवाअयथादेवतंयज्ञमुपचरस्यादेवता
भ्योवृश्च्यतेपापीयान्भवतियोयथादेवतंनदेवताभ्यआवृश्च्यतेवसी
यान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्याहविर्धानमाग्नेय्या
स्त्रुचोवायव्ययावायव्यान्यैन्द्रियासदोयथादेवतमेवयज्ञमुप
चरतिनदेवताभ्यआवृश्च्यतेवसीयान्भवतियुनज्मितेपृथिवीञ्ज्यो ॥६॥
तिषासहयुनज्मिवायुमंतरिक्षेण॥१॥तेनसहयुनज्मिवाचंसह

सूर्येण लेयु नप्सिं तिस्त्रो विष्टच्युः सूर्यस्य लो ॥ अग्निर्देवता गायत्री छंद
उपांशोः पात्रमसि सोमो देवता त्रिष्टुप्छंदो ऽन्तर्यामस्य पात्रमसी
इंद्रो देवता जगती छंद इंद्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवतानुष्टुप्
छंदो मित्रावरुणयोः पात्रमस्यश्विनौ देवता पंक्तिश्छंदो ऽश्विनोः पा
त्रमसि सूर्यो देवता बृहती ॥ २ ॥ छंदः शुक्रस्य पात्रमसि चंद्रमा दे
वता सतो बृहती छंदो मंथिनः पात्रमसि विश्वेदेवा देवता क्रिहा
छंद आग्रयणस्य पात्रमसी इंद्रो देवता ककुप्छंद उक्थानां पात्रम ६२
सि पृथिवी देवता विराट्छंदो ध्रुवस्य पात्रमसि २१ ॥ ३ ॥ अंतरिक्षेण
बृहती त्र्यंबिस्त्रिरात्र ॥ ६ ॥

सं०नृ०

।७१। इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गुः खलु वै पूर्वोऽर्ष्टुः क्षीयत आसन्यान्मा
मंत्रात्पाहि कस्याश्चिदभिशस्त्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुहुयादात्मन
एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यते नोत्तै संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्र्यास्त्रि
या त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापा
नौ मा मा हासिष्टं देवत्रा सुवा एतेत्रा पापानयोः ॥१॥ व्यायच्छंते येषां सो
मः समृच्छंते संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह छंदांसि वै संवेशा उपवेशाः छं
सि२ दोभिरेवास्य छंदांसि वृंक्ते प्रेति वंत्याज्यानि भवंत्यभिजित्यै मरुत्वतीः प्रति ॥७॥
पदो वि जित्या उभे बृहद्रथंतरे भवत इयं वा व रथंतरमसौ बृहदाभ्यामे

वै न मंतरे त्यद्य वा व रथंतरऽ२श्वो इदं द्या श्वादेवै न मंतरे निभूतं ॥ २ ॥ वाव
रथंतरं भविष्यद्बृहद्भूताद्वै वै नं भविष्यतः श्वो न रेति परिमितं वाव रथंतर
मपरिमितं बृहत्परिमितात्खलु वै नमपरिमिता श्वो नरेति विश्वामित्रज
मदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताऽ२स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स व
सिष्ठस्येंद्रियं वीर्यमवृंक्त यद्विहव्यऽ२शस्यतइंद्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो
भ्रातृव्यस्य वृंक्ते यस्य भूयाऽ२सो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृंक्त इति य
द्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वी
त यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृंक्ते वसीयान्भवति ॥ ३ ॥ आपापानयोर्भूतं
वृंक्त्वा विऽ२शतिश्च ॥ ७ ॥

सं०तृ० गणान्मे तर्पयत ८
॥ ८ ॥ निग्राभ्यास्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं मे तर्पयत व्यानं मे
तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो मे तर्पयत वाचं मे तर्पयता
त्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहा
न्मे तर्पयत सर्वगणं मा तर्पयत तर्पयत मा ॥ १ ॥ गणा मे मा वितृषन्नोष
धयो वै सोमस्य विशो विशः खलु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमो
वीवृधं वो मनसा सुजाता ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः
संविदाना अनु मन्यन्ताꣳ सवनाय सोमम् । इत्याहौषधीभ्य एवैनꣳ स्वायै ॥ ८
विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभि षुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य ॥ २ ॥

प्रथमोंऽशुस्कंदति सइंद्रियं वीर्यं प्रजां पशून्यजमानस्य निर्हंतो
स्तमभिमंत्रयेता मास्कान्त्सह प्रजया सह राय स्पोषेणेंद्रियं मे वीर्यं मा
निर्वधीरित्याशिषमेवैतामाशास्तइंद्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनाम
निर्घाताय द्रप्सश्चस्कंद पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः॥
तृतीयं योनिमनु संचरंतं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः॥३॥ तं पर्ययतमा
मिष्ट्वयमौपस्य यश्च द्रप्सोच॥८॥ यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्या
५५२ न्मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान्प्रा
चीनमाग्रयणाद्ग्रहान्गृह्णीयात्तानुपांशु गृह्णीयाद्यानूर्ध्वांस्तानुप

सं०९०
॥९॥ क्षुमंतो देवा नेवंतंदं वयं चासे ...नो र्पयत मनुष्यान्मनुष्ययशासे
नंदे वयं यशास्वेव देवेषु भवति मनुष्ययशासी मनुष्येषु ग्निः प्रातः सवने पातु
स्मा वैश्वानरो महिना विश्वशंभूः ॥ स नः पावको द्रविणं दधातु ॥ १ ॥ आ
युष्मंतः सहभक्षाः स्याम ॥ विश्वे देवा मरुत इंद्रो अस्मानस्मिं द्वितीये सवने न
जह्युः ॥ आयुष्मंतः प्रियमेषां वदंतो वयं देवानां सुमतौ स्याम ॥ इदं तृती
यं सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयंत ॥ ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः
स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयंतु ॥ आयतनवती वा अन्या आहुतयो हूयंते ॥९
नायतना अन्या या आघारवती स्ता आयतनवतीयोः ॥ २ ॥ सौम्यास्त्रा

लि य एवं वेद धोधा वा पृथिवी एव च लेन व्युनासि नेसु ते उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भ २

अनोयत्नमा ऐ इवायुव माद्रायाधारमाधारयेदध्वरो यज्ञोयमस्तु देवा

ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृत

वद्देव सोमेति सोम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भव

वति॥३॥ य एवं वेद षते रुद्र भागो यन्निरयाचथास्तं जुषस्व विदेर्गौप

त्यꣳ रायस्पोषꣳ सुवीर्यꣳ संवत्सरीणाꣳ स्वस्ति॥ मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्य

भजत्स नाभानेदिष्ठं ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्क

था मा निरभागिति न त्वा निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्रमास

ते ते॥४॥ सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि ते सुवर्गं लोकं

सं० सू०
॥१०॥ यंतो य एषां पशवस्तान्वो दास्यंतीति तदेभ्योब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यंतो य
एषां पशव आसंस्तानस्मा अददुस्तं पशुभिश्चरंतं यज्ञवास्तौ रुद्र आ
गच्छत्सोब्रवीन्मम वा इमे पशव इत्यदुर्वै ॥५॥ मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै
३।१।९।४ तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्य
वेत्यं सोब्रवीद्यज्ञे मा भजाथ ते पशून्नाभि मंस्य इति तस्मा एतं
मंथिनः संस्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैत
मेवं विद्वान्मंथिनः संस्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशूनभि मन्यते ॥६॥ रुद्रा ॥९॥
त्वा य एनं वत्सीयो उपजीवनीयो भवत उपजीवनीयो भवति ते दुर्वै यत्रै

तमेकोरुद्राय ॥ ९ ॥ जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक् ॥ यद्वा
चो मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै ॥ ऋचा स्तोमꣳ समर्धय गायत्रे
णरथंतरं ॥ बृहद्गायत्रवर्त्तनि ॥ यस्ते द्रप्स स्कंदति यस्ते अꣳशुर्बाहुच्युतो
धिषणयोरुपस्थात् ॥ अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्रात्स्वाहा कृतमिंद्राय तं
जुहोमि ॥ यो द्रप्सो अꣳशुः पतितः पृथिव्यां परिवापात् ॥ पुरोडाशात्करं
भात् ॥ धानासोमान्मंथिन इंद्र शुक्रात्स्वाहा कृतमिंद्राय तं जुहोमि ॥
यस्ते द्रप्सो मधुमाꣳ इंद्रियावान्स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान् ॥ दिवः
पृथिव्याः पर्यंतरिक्षात्स्वाहा कृतमिंद्राय तं जुहोमि ॥ अध्वर्युर्वा क्रु

सं॰ तृ॰ त्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्य इत्याह वागग्रेगा अग्र एत्वृजुगा दे
॥११॥ वेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि ॥१॥ च यजमाने चेत्याह
व३ वाचमेवैतया यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ग्रहान्गृही
त्वा बहिष्पवमानं सर्पन्ति पराञ्चो हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पु
नरेत्योप तिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ
सहन्त्य ॥ प्र ते धारा मधुश्चुत उत्सं दुह्रते अक्षितमित्याह यदेवास्य
शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति ॥२॥ परिवीपालजा ॥११॥
मयि दुह्रते चतुर्दश राच ॥१०॥ अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे ॥

यशसं वीरवत्तमं ॥ गोमाँ अग्ने विमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमि
द्प्रमृष्यः ॥ इडावाँ एषो असुर प्रजावां दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान् ॥
आप्यायस्व संते ॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुपह्वये ॥ अस्माकमस्तु के
वलः ॥ तन्नस्तुरीपमधपोषयित्नु देवत्वष्टर्विरराणस्यस्व ॥ यतो वीरः ॥१॥
कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः ॥ शिवस्त्वष्टरिहागहि विभुः
पोष उत त्मना ॥ यज्ञे यज्ञे न उदव ॥ पिशंगरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो
जायते देवकामः ॥ प्रजां त्वष्टा विष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु
पाथः ॥ अपो देव्या नो दिवः ॥ पीपिवांसं सरस्वतस्तनं यो विश्वद

सं०११
॥१२॥ रीलः॥ धुक्षीमहि प्रजामिषं॥२॥ येते सरस्व ऊर्मयो मधुमंतो घृतश्चुतः॥
तेषांते सुम्नमीमहे॥ यस्य व्रतं पशवो यंति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठंत आ
पः॥ यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तं सरस्वंतमवसे हुवेम॥ दिव्यं सुप
प०८ र्णं वयसं बृहंतमपां गर्भं वृषभमोषधीनां॥ अभीपतो वृष्ट्या तर्पयंतं तं
सरस्वंतमवसे हुवेम॥ सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा॥
जुषस्व हव्यं॥३॥ आहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः॥ या सुपाणिः स्वंगुरिः सुषूमा
बहुसूवरी॥ तस्यै विश्पत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन॥ इंद्रं वो वि ॥१[illegible]
श्वतस्परीं इंद्रं नरः॥ असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो वसाना दिव

मुत्पतंति॥ तआववृत्रन्सदनानिकृत्वादिस्पृथिवीघृतैर्व्युद्यते॥ हिरण्यके
शोरजसोविसारेहिर्धुनिर्वातइवध्रजीमान्शुचिभ्राजाउषसः॥ ६॥
नवेदायशस्वतीरपस्युवोनसत्याः॥ आतेसुपर्णाअमिनन्तएवैः कृ
ष्णोनोनाववृषभोयदीदं॥ शिवाभिर्नस्मयमानाभिरागात्पतंतिमि
हस्तनयंत्यभ्रा॥ वाश्रेवविद्युन्मिमातिवत्संनमातासिषक्ति॥ यदेषांवृ
ष्टिरसर्जि॥ पर्वतश्चिन्महिवृद्धोबिभायदिवश्चित्सानुरेजतस्वनेवः। यत्क्री
ळथमरुतः॥ ५॥ ऋष्टिमंतआपइवसध्रिचोधवध्वे॥ अभिक्रंदस्तन यं २
यगर्भमाधाउदन्वतापरिदीयारथेन॥ दृतिंसुकर्षविषितंन्यंचं
समाभवंतूद्वतोनिपादाः॥ त्वंत्याचिदच्युताग्नेपशुर्नयवसे॥ धामा

सं०९:

॥१३॥ इषयंते अजरवनेष्वंति श्रिकसः॥ अग्ने भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावो मृ
तस्य धाम॥ याश्च॥ ८॥ माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः संदधुः पृष्टबंधो॥ दि
वो नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्रपिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः। अर्वाङेतेन स्तनयि
त्नुनेह्यपो निषिंचन्नसुरः पिता नः॥ पिन्वंत्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्वि
दथेष्वाभुवः॥ अत्यं न मिहे वि नयंति वाजिनमुत्सं दुहंति स्तनयंतमक्षितं॥ उद्
वृतो मरुतस्ताः इयर्त वृष्टिं॥ ७॥ ये विश्वे मरुतो जुनंति॥ क्रोशाति गर्दा क
न्येव तुन्ना पेरुं तुंजाना पत्येव जाया॥ घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुक्षत प ॥१२॥
यस्वतीः कृणुताप ओषधीः॥ ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः
सिंचथा मधु॥ उदुत्यं चित्रं॥ और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदाहुवे॥ अग्निं॥

संमुद्र्वा सरसी।। आसन्नः सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे।। अग्निं संमुद्र्वा
सरसी।। हुवे वातः स्वनं कविं पर्जन्य क्रंद्युं सहः।। अग्निं संमुद्र्वा सरसी।। वीरइ
षं हव्यमुषसो मरुतश्च यद्दष्टिं भगस्य द्वादशा च।। प्रजापतिरेषतेयुजं वै प्रजाप
तेः प्राजापत्या यो वा अयं यथा देवतामिष्टं गौ नि ग्राम्यास्य यो वै देवं सुश्चे ग्निनारयि वा
मेकादश ।।११।। प्रजापतिः प्रजापतेजौ यमानाव्यायच्छेत मत्स्यमिमानाया नू
मायिनो हृदयं त्वा रिं रात्।। ।। हरिः।। ॐ।। हरिः ॐ ॥ यो वै पवमानानामन्वारोहान्वि
द्वान्यजतेनु पवमानानारोहति न पवमानेभ्यो वश्चियते श्येनोसि गायत्रछंदा अनुत्वा
रभे स्वस्ति मा संपारय सैसघासि जगतीछंदा अनुत्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्याहितेन।। १।।
सुपर्णोसि त्रिष्टुप्छंदा अनुत्वारभे स्वस्ति मा संपारय ×

सं॰ तृ॰
१८७॥

न्य एवं

वैपवमानानामन्वारोहास्तांन्विद्वान्यजतेनुपवमानानारोहतिनपवमाने
भ्योवछिद्यतेयोवैपवमानस्यसंततिंवेदसर्वमायुरेतिनपुरायुषःप्रमीयते
पशुमान्भवतिविंदतेप्रजांपवमानस्यग्रहागृह्यंतेथवाअस्यैतेगृहीताद्रो
णकलशआधवनीयःपूतभृत्तान्यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानंवि॥२॥छिं
द्यात्तंविछिद्यमानमध्वर्योःप्राणानुविछिद्यतोपयामगृहीतोसिप्रजा
पतयेत्वेतिद्रोणकलशमभिमृशेदिंद्रायेत्याधवनीयंविश्वेभ्यस्त्वादे ॥१४॥
वेभ्यइतिपूतभृतंपवमानमेवतत्संतनोतिसर्वमायुरेतिनपुरायुषःप्रमी

यतेप्रशुमान्भवतिविंदतेप्रजां॥३॥एतविद्विवत्वारिंःशत्राव॥१॥त्री
णिवावसवनान्यथतृतीयंःसवनमवलुंपंत्यनंःशुकुर्वंतउपांःशुं
हुत्वोपांःशुपात्रेंःशुमवास्यतंतृतीयसवनेपिसृज्याभिषुणुयाद्यदा
प्यायर्यतितेनांःशुमद्यदभिषुणोतितेनर्जीषिसर्वाण्येवतत्सवना
न्यःशुमंतिशुक्रवंतिसमावद्वीर्याणिकरोतिद्वौसमुद्रौविततावजू
र्यौपर्यावर्तेतेजठरेवपादाः।तयोःपश्यंतोअतियंत्यन्यमपश्यं
तः॥४॥सेतुनातियंत्यन्यं।द्वेद्रधसीसंततीवस्त्वेकः।केशीविश्वा

॥१५॥ भुवनानिविद्वान्। तिरोधायैत्यसितंवसानः शुक्रमादत्तेअनुहाय
जायै। देवावैयज्ञकुर्वततदसुराअकुर्वततेदेवाएतंमहायज्ञमप
पश्यंतमतन्वताग्निहोत्रंव्रतमकुर्वततस्माद्द्विव्रतस्याद्द्विरग्निहोत्रं
जुह्वतिपौर्णमासंयज्ञमग्नीषोमीयं॥२॥पशुमकुर्वतदार्शंयज्ञमा
ग्नेयंपशुमकुर्वतवैश्वदेवंप्रातःसवनमकुर्वतवरुणप्रघासान्मा
ध्यंदिनंसवनंसाकमेधान्पितृयज्ञंत्र्यंबकांस्तृतीयसवनम
कुर्वततमेषामसुरायज्ञमन्ववाजिगांसंतनान्ववायंतेऽभवन्नथ ॥१५॥

र्व्यावृत्मेदेवाअभूवन्नितितदध्वरस्याध्वरत्वंततोदेवाअभवन्प
रासुरायएवंविद्वान्सोमेनयजतेभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभव
ति॥ ५॥ अपंदयंतोग्नीषोमीयमात्मनापराजीणिव॥ २॥ परिभूर
ग्निंपरिभूरिंद्रंपरिभूर्विश्वांदेवान्परिभूर्मां:सहब्रह्मवर्चसेनसनः
पवस्वशंगवेशंजनायशमर्वतेशं:राजन्नोषधीभ्योच्छिंनस्यतेरयि
पतेसुवीर्यस्यरायस्पोषस्यददितारस्याम।तस्यमेरास्वतस्यतेभ
क्षीयतस्यतइदमुन्मृजे।प्राणायमेवर्चोदावर्चसेपवस्वापानाय

व्यानायवाचे॥३॥ दक्षक्रतुभ्यांचक्षुर्भ्यांमिवर्चोदौवर्चसेपवेथांश्रो
त्रायात्मनेंगेभ्यआयुषेवीर्यायविष्णोरिंद्रस्यविश्वेषांदेवानांजठरम
सिवर्चोदामेवर्चसेपवस्वकोसिकोनामकस्मैत्वाकायत्वायत्वासो
मेनातीत्पंयंत्वासोमेनामीमदःसुप्रजाःप्रजयाभूयासंसुवीरो
वीरैःसुवर्चावर्चसासुपोषःपोषैर्विश्वेभ्योमेरूपेभ्योवर्चोदाः॥२॥
वर्चसेपवस्वतस्यमेरास्वतस्यतेभक्षीयतस्यतइदमुन्मृजे॥बृह
षन्नवेक्षेतेषवेपात्रीयःप्रजापतिर्यज्ञःप्रजापतिस्तमेवतर्पयति

सएनंतृप्तोभूत्याभिपवते ब्रह्मवर्चसकामोवैक्षेतैषवैपात्रियःप्र
जापतिर्यज्ञःप्रजापतिस्तमेवतर्पयतिसएनंतृप्तोब्रह्मवर्चसेना
भिपवतआमयावी॥३॥आवैक्षेतैषवैपात्रियःप्रजापतिर्यज्ञःप्र
जापतिस्तमेवतर्पयतिसएनंतृप्तआयुषाभिपवतेभिचरंनवैक्षे
तैषवैपात्रियःप्रजापतिर्यज्ञःप्रजापतिस्तमेवतर्पयतिसएनंतृ
प्तःप्राणापानाभ्यांवाचोदक्षक्रतुभ्यांचक्षुर्भ्यांश्रोत्राभ्यामात्म
नोंगेभ्यआयुषोंतरेतिताजक्प्रधन्वति॥४॥वानेरूपेभ्योवचोंदा

ओमयावीपंचचत्वारिंशश्च ॥ २ ॥ स्फ्यस्वस्तिर्विघनः स्वस्तिःपर्शु
र्वेदिः परशुर्नः स्वस्ति ॥ यज्ञियायज्ञकृतस्थतेमास्मिन्यज्ञउपह्व
यध्वमुपमाद्यावापृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमोऽग्नि
रुपदेवाउपयज्ञउपमाहोत्राउपह्वयंतांनमोऽग्नयेमखघ्ने
मखस्यमायशोर्यादित्याहवनीयमुपतिष्ठतेयज्ञोवैमखः ॥ १ ॥
यज्ञंवावसतद्दहंतस्माएवंनमस्कृत्यसदः प्रसर्पत्यात्मनोनार्त्यै
नमोरुद्रायमखघ्नेनमस्कृत्यामापाहीत्याग्नीध्रंतस्माएवंनम ॥१७॥

स्कृत्यसदःप्रसर्पत्यात्मनोनार्त्यैनमइंद्रायमखघ्नइंद्रियंमेवीर्यं
मानिर्वधीरि[illegible]तिहोत्रीयमाशिषमेवैतामाशास्तइंद्रियस्यवी
र्यस्यानिर्घाताययावै॥२॥देवताःसदस्यामार्तिमार्पयंतियस्ता
विद्वान्प्रसर्पतिनसदस्यामार्तिमार्छतिनमोग्नयेमखघ्नइत्याह
तावेदेवताःसदस्यामार्तिमार्पयंतितायएवंविद्वान्प्रसर्पतिनसद
स्यामार्तिमार्छतिदृढेस्थःशिथिरेसमीचीमांहसस्पातंसूर्यो
मादेवोदिव्यादंहसस्पातुवायुरंतरिक्षात्॥३॥अग्निःपृथि

व्यायमः पितृभ्यः सरस्वतीमनुष्येभ्योदेवीद्वारोमामासंतापंन
मः सदसेनमः सदसस्पतयेनमः सखीनांपुरोगाणांचक्षुषेनमो
दिवेनमः पृथिव्याअहेदेधिषव्योदतास्तिष्ठान्यस्यसदनेसीदयो
स्मत्पाकतरउन्निवतउदुद्वतश्चगेषंपातंमाद्यावापृथिवीअद्या
न्हः सदोवेप्रसर्पतं॥ ९॥ पितरोनुप्रसर्पंतितएनमीश्वराहिंसि
तोः सदः प्रसर्प्य दक्षिणार्धंपरेक्षेतागतापितरः पितृमानहंयुष्मा
भिर्भूयासं सुप्रजसोमयायूयंभूयास्तेतितेभ्यएवनमस्कृत्यस

द्ःप्रसर्पत्स्वात्मनोनार्त्यै ११ ॥५॥ मरुत्वावान्ऽअंतरिक्षात्समसर्पतंनयस्विनः
प्रावृ॥४॥भक्षेहिमाविशदीर्घायुत्वायशंतनुत्वायरायस्पोषायवर्च
सेसुप्रजास्त्वायेहिवसोपुरोवसोप्रियोमेहृदोस्यश्विनोस्त्वाबाहुभ्यां
सघ्यासंनृचक्षसंत्वादेवसोमसुचक्षाऽअवख्येषंमंद्राभिभूतिःके
तुर्यज्ञानांवाग्जुषाणासोमस्यतृप्यतुमंद्रास्वर्वाच्यदितिरनाहतशी
र्ष्णीवाग्जुषाणासोमस्यतृप्यत्वेहिविश्वचर्षणे॥३॥शंभूर्मयोभूःस्व
क्र स्तिमाहरिवर्णप्रचरक्रत्वेदक्षायरायस्पोषायसुवीरतायैमामाराज

न्विबीभिषोमामेहार्दित्विषावधीः॥ वृषणेशुष्मायायुषेवर्चसे॑ वसुम
द्गणस्यसोमदेवतेमतिविदः प्रातःसवनस्यगायत्रछंदसइंद्रपीत
स्यनराशंसपीतस्यपितृपीतस्यमधुमतउपहूतस्योपहूतोभक्ष
यामिरुद्रवद्गणस्यसोमदेवतेमतिविदोमाध्यंदिनस्यसवनस्य
त्रिष्टुप्छंदसइंद्रपीतस्यनराशंसपीतस्यपितृपीतस्यमधुमतउ ॥२॥
पहूतस्योपहूतोभक्षयाम्यादित्यवद्गणस्यसोमदेवतेमति विद
स्तृतीयस्यसवनस्यजगतीछंदसइंद्रपीतस्यनराशंसपीतस्यपि ॥३९॥

त्पीतस्यमधुमतउपहूतस्योपहूतोभक्षयामि॥ आप्यायस्वसमेतु
तेविश्वतःसोमवृष्णियं। भवावाजस्यसंगथे॥ हिन्वमेगात्राहरिवोगणा
न्मेमाविततृपः॥ शिवोमेसप्तर्षीनुपतिष्ठस्वमामेवाङ्नाभिमति॥ २॥
गाः। अपामसोमममृताअभूमादर्म्मज्योतिरविदामदेवान्॥ किम
स्मान्कृणवदरातिःकिमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्य॥ यन्मआत्मनोमिंदाभू
दग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदाविचर्षणिः। पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिंद्रो
बृहस्पतिः। पुनर्मेअश्विनायुवंचक्षुराधत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्तेदेव

सोमस्तुतस्तोमस्य॥ ४॥ शस्तोकथस्यहरिवतइंद्रपीतस्यमधुमतउ
पहूतस्योपहूतोभक्षयामि॥ आपूर्यास्थामापूरयतप्रजयाचधने
नच॥ एतत्तेततयेचत्वामन्वेतत्तेपितामहप्रपितामहयेचत्वामन्वे
तपितरोयथाभागंमंदध्वंनमोवः पितरोरसायनमोवः पितरःशुष्मा
यनमोवः पितरोजीवायनमोवः पितरः॥ ५॥ स्वधायैनमोवः पितरो
मन्यवेनमोवः पितरोघोरायपितरोनमोवोयएतस्मिंल्लोकेस्थ
युष्मांस्तेनुयेस्मिंल्लोकेमांतेनुयएतस्मिंल्लोकेस्थयूयंतेषांवसि ॥ २०॥

स्वाभूयास्त्वयेस्मिन्लोकेहंतेषांवासिष्ठाभूयासंप्रजापतेनत्वदे
तान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव॥६॥यत्कामास्तेजुहुम
स्तंनोअस्तुवयंस्यामपतयोरयीणां॥देवकृतस्यैनसोवयजन
मसिमनुष्यकृतस्यैनसोवयजनमसिपितृकृतस्यैनसोवय
जनमस्यप्सुधौतस्यसोमदेवतेनृभिः सुतस्येष्टयजुषस्तुतस्तो॥
मस्यशस्तोक्थस्ययोभक्षोअश्वसनिर्योगोसनिस्तस्यतेपितृ
भिर्भक्षितंकृतस्योपहूतस्योपहूतोभक्षयामि॥७॥विश्वचर्षणेवि

संत ॥२१॥

द्विया २

इषूर्ध्वंदसइंद्रपीतस्यनराशंसपीतस्यातिस्तुतस्तोमस्ययजी
वायनमोवःपितरोबभूवचतुश्चत्वारिंशःशाखा॥५॥महीनांप
योसिविश्वेषांदेवानांतनूर्ऋध्यासमद्यपृषतीनांग्रहंपृषती
नांग्रहोसिविष्णोर्हृदयमस्यकमिषविष्णुस्त्वानुविचक्रमे भू
तिर्दध्नाघृतेनवर्धतांतस्यमेष्टस्यवीतस्यद्रविणमागम्याज्यो
तिरसिवैश्वानरंपृश्निय्यैदुग्धंयावतीद्यावापृथिवीमहित्वायाव
च्चसप्तसिंधवोवितस्थुः।तावंतमिंद्रते॥१॥ग्रहंसहोर्जागृह्णा ॥२१॥

छिद्रा अस्य प्रमायुकास्युर्यच्छ्रावमृते

स्यस्तत्। यत्क्षश्राकुनः पृषदाज्यमेवमृत्योऽश्चतुष्पादोस्य पशवः

प्रमायुकास्युर्यत्स्कंदेद्यजमानः प्रमायुकस्यात्पशवोवैपृषदाज्यं

पशवोवाएतस्कंदंतियस्यपृषदाज्यंस्कंदतियत्पृषदाज्यं

पुनर्गृह्णातिपशूनेवास्मैपुनर्गृह्णातिप्राणोवैपृषदाज्यंप्राणो

वै॥२॥एतस्यस्कंदतियस्यपृषदाज्यंस्कंदतियत्पृषदाज्यंपु

नर्गृह्णातिप्राणमेवास्मैपुनर्गृह्णातिहिरण्यमवधायगृह्णात्यमृ

तंवैहिरण्यंप्राणःपृषदाज्यममृतमेवास्यप्राणेदधातिशतमानं

भवतिशतायुःपुरुषःशतेंद्रियआयुष्येवेंद्रियेप्रतितिष्ठत्यश्वमव
घ्रापयतिप्राजापत्योवाअश्वःप्राजापत्यःप्राणस्वादेवास्मैयोनेः
प्राणंनिर्मिमीतेविवाएतस्यय ज्ञश्छिद्यतेयस्यपृषदाज्य
ंस्कंदतिवैष्णव्यर्चापुनर्गृह्णातियज्ञोवैविष्णुर्यज्ञेनैवयज्ञंसंत
नोति॥ २॥ तेपृषदाज्यंप्राणोवैयोनेःप्राणंद्वाविंशतिश्च॥ ६॥ दे
वसवितरेतत्तेप्राहतत्प्रचसुवप्रचयजबृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्याऋ
चोमागातनूपात्साम्नःसत्यावआशिषःसंतुसत्याआकूतयऋ

तंचसत्संचंवदनस्तुतदेवस्यसवितुः प्रसवस्तुतस्यस्तुतमस्यूर्जमिद्य
ःस्तुतंदुहामामास्तुतस्यस्तुतगम्याः ञ्छस्त्रस्यशस्त्रं॥१॥ अस्यूर्जमिद्य
ःशस्त्रंदुहामामाशस्त्रस्यशस्त्रंगम्यादिदंहूयावंतावनामहेधुक्षीम
हिप्रजामिषं॥ सामसत्याशीर्दिविषुभूयाद्ब्रह्मवर्चसंसमागम्यात॥ यज्ञो
बभूवसआबभूवसप्रजज्ञेसवावृधे॥ सदेवानामधिपति[illegible]र्बभूव
सोअस्माँ अधिपतीन्करोतुवयंस्यामपतयोरयीणां॥ यज्ञोवा
वे॥२॥ यज्ञपतिंदुहयज्ञपतिर्वायज्ञंदुहसयस्तुतन्नशास्त्रयादहिम

संत व द्विध्या २

२२॥ विद्वान्यजतेतंयज्ञोदुहेसदुग्धापापीयान्भवतियएनंयोदोहंविद्वान्यज
इ२ तेसयज्ञंदुहेसह्वावसीयान्भवतिस्तुतस्यस्तुतमस्यूर्जंमह्यंस्तुतं २
दुहामामास्तुतस्यस्तुतंगम्याःशस्त्रस्यशस्त्रमस्यूर्जंमह्यंशस्त्रंदु
हामामाशस्त्रस्यशस्त्रंगम्याइत्याहैषवैस्तुतशस्त्रयोदोहस्तयए
वंविद्वान्यजतेदुहएवयज्ञमिष्ट्वावसीयान्भवति॥ २॥ शस्त्रैवैशस्त्र व ५
दुहांदाविंशस्त्रातिश्च॥ ७॥ देयपनासपत्नेन्स्वाहावट्स्वयमभिगूर्ता
यनमोविष्टंभायधर्मणेस्वाहावट्स्वयमभिगूर्तायनमःपरिधये
॥ २२॥

जनप्रथनायस्वाहावट्त्वयमभिगूर्तायनमऊर्जेहोत्राणांस्वा
हावट्त्वयेमःपयसेहोत्राणांस्वाहावट्त्वयेमःप्रजापतयेम
नवेस्वाहावट्त्वयमभिगूर्तायनमऋतमृतपाःसुवर्वाट्स्वाहा
वट्त्वयमभिगूर्तायनमस्तृम्पन्तांहोत्रामधोर्घृतस्ययज्ञपतिमृ
षयएनसा॥१॥आकूः॥प्रजानिर्भक्ताअनुतप्यमानामधव्यौ
स्तोकावपतौरराध।सन्नस्ताभ्यांसृजतुविश्वकर्माघोराऋ
षयोनमोअस्त्वेभ्यः।चक्षुषएषांमनसश्चसंधौबृहस्पतयेमहि

षष्ठुमं नमः। नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्मानन्न्यान्सोमपान्मन्य
मानः। प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषां। तं
विश्वकर्मन्॥ २॥ प्रमुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयंतो न वसून्यानृहुः। यान
ग्नयोन्वतप्यंत धिष्णिया इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां कृ
णोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन्यज्ञकृतो यज्ञ
कामाः सुदेवा अकामा वो दक्षिणां न॥ ३॥ नयदेभ्यो विश्व्यतु यद्दे
श्वकर्मणा नि जुहोति सद्दस्यानव तक्षीणात्यस्मे देवासो वपुषे ॥२६॥

२४ अन्नीं निमु मानुस्त्रस्मा देनेत [illegible] दक्षिण्या स्तेभ्यो यो दक्षिणा ४२

चिकित्सतयमा। शिवादंपतीवाममश्नुतः॥ पुमान्पुत्रोजायते
विंदतेवस्वथविश्वेअरपाएधतेगृहः। आशीर्दयादंपतीवा
ममश्नुतामरिष्टोरायःसचतांःसमोकसा। यत्रासिंचुत्संदु
ग्धंकुंभ्यासहेष्टेनयामन्नमतिंजहातुसः॥ सर्पिर्ग्रीवी॥ ६॥ पी
वर्यस्यजायापीवानःपुत्राअकृशासोअस्य। सहजानिर्यःसु
मखस्यमानइंद्रायाशिरंःसहकुंभ्यादातुं॥ आशीर्मऊर्ज
मुतसुप्रजास्त्वमिषंदधातुद्रविणंःसवर्चसं। संजयन्क्षेत्रा

संत

॥२५॥

द्विप्या२

णिसहस्साह मिंद्रकृण्वानोअन्याःअधरान्त्सपत्नान्॥ भूतम
सि भूते मा धा मुखमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि
गृह्णामि विश्वेत्वा देवा वैश्वानराः॥५॥अच्यावयंतु दिवि देवा दृं
हांतरिक्षे वयाःसि पृथिव्यां पार्थिवा ध्रुवं ध्रुवेण हविषावसोमं
नयामसि॥ यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मःसुमना असत्॥ य
थान इंद्र इद्विशः केवलीः सर्वाः समनसः करत्॥ यथान सर्वा
इद्दिशोअस्माकं केवलीरसन्॥ एनसाविश्वकर्मन्योदक्षिणा॥२५॥
॥६॥

नसर्पिर्ग्रीवीवैश्वानरश्चत्वारिंशाक्षं॥८॥ यद्वैहोताध्वर्युमभ्याह्वयते
वज्रमेनमभिप्रवर्तयत्युक्थशाइत्याहप्रातःसवनंप्रतिगीर्यत्रीण्ये
तान्यक्षराणित्रिपदागायत्रीगायत्रंप्रातःसवनंगायत्र्यैवप्रातःस
वनेवज्रमन्तर्धत्तउक्थंवाचीत्याहमाध्यंदिनंसवनंप्रतिगीर्यचत्वार्ये
तान्यक्षराणिचतुष्पदात्रिष्टुप्त्रैष्टुभंमाध्यंदिनंसवनंत्रिष्टुभैवमा
ध्यंदिनेसवनेवज्रमन्तर्धत्ते॥१॥उक्थंवाचीन्द्रायेत्याहतृतीयसवनं
प्रतिगीर्यसप्तैतान्यक्षराणिसप्तपदाशक्वरीशाक्वरोवज्रोवज्रेणैवतृ

नीयसवनेवज्ज्रंमंतर्देचेद्देतेवाद्दिनोवदंतिसलाम्भेध्वर्युस्याघोयथा
सवनंप्रतिगरश्छंदांसिसंपादयेत्तेजःप्रातःसवनमालंदधीतें
द्रियंमाध्यंदिनेसवनेपशूंस्तृतीयसवनइत्युक्थशाइत्साहमा
तःसवनंप्रतिगीर्यत्रीण्येतान्यक्षराणि॥२॥त्रिपदागायत्रीगाय
त्रंप्रातःसवनएवप्रतिगरश्छंदांसिसंपादयन्यथातेजोवैगाय
त्रीतेजःप्रातःसवनंतेजएवप्रातःसवनआलंधत्तउक्थंवाचीत्या
हमाध्यंदिनंसवनंप्रतिगीर्यचत्वार्येतान्यक्षराणिचतुष्पदात्रि ॥२७६॥

२ प्रातःसवनं ×२

ष्टुप्त्रैष्टुभंमाध्यंदिनंसवनंमाध्यंदिनएवसवनेप्रतिगरेछंदांसि
संपादयत्यथोइंद्रियंवैत्रिष्टुगिंद्रियंमाध्यंदिनंसवनं॥ २॥
इंद्रियमेवमाध्यंदिनेसवनआलंभंतउक्थंवाचीदित्याहतृ
तीयसवनंप्रतिगीर्यसप्तैतान्यक्षराणिसप्तपदाशाक्वरीशाक्व
राःपशवोजागतंतृतीयसवनंतृतीयसवनएवप्रतिगरेछंदांसि
सिसंपादयत्यथोपशवोवैजगतीपशवस्तृतीयसवनंपशूनेव
तृतीयसवनआलंभंतेयद्वैहोताध्वर्युमभ्याह्वयेआव्यमस्मिं
त

दधातितद्घ्नन्न॥४॥अपहनीतपुरास्यसंवत्सराद्गृहआवेवीरन्क्षे
ऽसामोदद्वेतिप्रत्याह्वयतेनैवतदपहतेयथावाआयतांप्रती
क्षेतएवमध्वर्युःप्रतिगरंप्रतीक्षतेयदभिप्रतिगृणीयाद्यथायत
यासमृच्छेतताहृगेवतत्सबाहूवाकुलिजामुज्झीथाउज्झीथएवा
ऽऽलणां॥५॥ऋचःप्रणवउक्थवीर्यांसिनाप्रतिगरोध्वर्यूणांय
एवंविद्वान्प्रतिगृणात्यसंनादएवमेवत्सास्यप्रजायांवाजीजाय
तद्रूपंवैहोतासावध्वर्युर्यदासीनःशंसत्यस्याएवतद्धोतानैसा ॥२७॥

४४ घ्नरर्पूर्वहुपैतयथाधावद्रोहीयंतेताटसेषत४७

स्तेद्वहीयमथो द्दमामेवतेन यजमानोदुहेयन्निष्ठन्प्रतिगृणात्यमु

ष्याएवतदध्वर्युर्नैति॥ ६ ॥ तिष्ठतीवह्यसावथो अमूमेवतेन यजमा

नोदुहे यदासीनःशंसतितस्मादितःप्रदानंदेवाउपजीवंतियत्ति

ष्ठन्प्रतिगृणातितस्मादमुतःप्रदानमनुष्याउपजीवंतियत्प्राङा

सीनःशंसतिप्रत्यङ्तिष्ठन्प्रतिगृणातितस्मात्प्राचीनंरेतोधी

यतेप्रतीचीःप्रजाजायंतेयद्वैहोताध्वर्युमभ्याह्वयतेवज्रमेनमभि

प्रवर्तयतिपराङ्‌पर्वर्ततेवज्रमेवतन्निकरोति॥ ७ ॥ सर्वेनवज्रमेतद्धं

तेत्रीण्येतान्यक्षराणीद्रियंमाध्यंदिनꣳसवनंनोज्ञातृणामध्वर्युर्नि
र्तिवर्तयस्वैच॥१॥उपयामगृहीतोसिवाक्षसदसिवाक्पाभ्यां
त्वाक्रतुपाभ्यामस्ययज्ञस्यध्रुवस्याध्यक्षाभ्यांगृह्णाम्युपयामगृ
हीतोस्यृतसदसिचक्षुष्पाभ्यांत्वाक्रतुपाभ्यामस्ययज्ञस्यध्रुवस्या
ध्यक्षाभ्यांगृह्णाम्युपयामगृहीतोसिश्रुतसदसिश्रोत्रपाभ्यांत्वा
क्रतुपाभ्यामस्ययज्ञस्यध्रुवस्याध्यक्षाभ्यांगृह्णामिदेवेभ्यस्त्वा
विश्वदेवेभ्यस्त्वाविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्योविष्णवुरुक्रमैषतेसोमस्तꣳ

रक्षस्व॥१॥ तंतेदुश्चक्षामावरव्यन्मयिवसुः पुरोवसुर्वाक्पावाचंमे
पाहिमयिवसु र्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मेपाहिमयिवसुः संयद्वसु
श्रोत्रपाःश्रोत्रंमेपाहिभूरसिश्रेष्ठोरश्मीनांप्राणपाःप्राणंमेपाहि
धूरसिश्रेष्ठोरश्मीनामपानपाअपानंमेपाहियोनइंद्रवायूमित्रा
वरुणावश्विनावभिदासतिभ्रातृव्यउत्पिपीतेशुभस्पतीइदमहं
तमधरंपादयामियथेंद्राहमुत्तमश्चेतयानि॥२॥रक्षस्वाग्नादे
व्युरत्नयोदन्नाच॥१०॥ प्रसोअग्नेतवोतिभिःसुवीराभिस्तरतिवा

॥२९॥ जं कर्मभिः। यस्य त्वं सख्यमाविथ॥ प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता
बृहत्। विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे॥ अग्ने त्री ते वाजिना त्री षध
स्था। तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तन्वो देववातास्ता
भिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन्॥ सं वां कर्मणा समिषा॥१॥ हिनोमी
न्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य॥ जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः प
थिभिः पारयन्ता॥ उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्च
नैनोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथां॥ त्रीण्या ॥२९॥

यूंषितवजातवेदस्तिस्रआजानीरुषसस्तेअग्ने॥ ताभिर्देवाना
मवोयक्षिविद्वानथ॥२॥भवायजमानायशंयोः। अग्निस्त्रीणि
त्रिधातून्याक्षेतिविदथाकविः। सत्रीँरेकादशाँइह। यक्षच्च
पिप्रयच्चनोविप्रोदूतःपरिष्कृतः। नभंतामन्यकेसमे॥ इंद्राविष्णू
दृंहिताःशंबरस्यनवपुरोनवतिंचश्नथिष्टं। शतंवर्चिनःसह
स्रंचसाकंहथोअप्रत्यसुरस्यवीरान्॥ उतमातामहिषमन्ववेन
दमीत्वाजहतिपुत्रदेवाः॥ अथाब्रवीद्वृत्रमिंद्रोहनिष्यन्त्स

संत ॥२०॥ द्विध्या॰२

५८

त्वंविष्णोवितरंविक्रमस्व॥२॥द्रप्सायेत्वाव्ययोदेवाच॥११॥योवै
पवमानानांत्रीणिपरिभूःस्फ्यस्त्वस्तिर्भक्षोहिमहीनांदेवसवि 3
तरतत्तेत्रयेनायुयद्देहोतोपयामगृहीतोसिघसास्मनूएकाद
त्र॥११॥योवैस्फ्यस्त्वस्तिस्वधायैनमःप्रमुंचतिष्ठतीवषट्त्व
२॥ त्वारितः॥४६॥हरिः॥ॐ॥ ५ ॥ध॥ ५ ॥ध॥ ५ ॥ध॥ ५ ॥ध॥
॥हरिः॥ॐ॥मू॥अग्नेतेजस्विन्तेजस्वीत्वंदेवेषुभूयास्तेजस्वंतं
मामायुष्मंतंवर्चस्वंतंमनुष्येषुकुरुदीक्षायैचत्वातपसश्चतेजसे ॥२०॥

जुहोमितेजोविदसितेजोमामाहासीन्माहंतेजोहासिषंमामांतेजो
हासीदिंद्रौजसिंनोजस्वीलदेवेषुभूयाओजस्वंतंमामायुष्मंतंवर्च
स्वंतंमनुष्येषुकुरुब्रह्मणश्चवलाक्षत्रस्यच॥१॥ओजसेजुहोम्योजो
विदस्योजोमामाहासीन्माहमोजोहासिषंमामामोजोहासीत्स्वयं
भ्राजस्विन्भ्राजस्वीलदेवेषुभूयाभ्राजस्वंतंमामायुष्मंतंवर्चस्वंतंम
नुष्येषुकुरुवायोश्चवलापांचभ्राजसेजुहोमिसुवर्विदसिसुवर्मामा
हासीन्माहंसुवर्हासिषंमामांसुवर्हासीन्मायमेधांमयिप्रजांमय्य

॥२१॥ ग्निस्तेजोदधातुमयिमेधांमयिप्रजांमयीद्रइंद्रियंदधातुमयिमेधां
मयिप्रजांमयिसूर्योभ्राजोदधातु॥२॥ यश्चैनस्यंचमयिचैयौदेविभि
॥१॥ वायुर्हिंकर्ताग्निःप्रस्तोताप्रजापतिःसामबृहस्पतिरुद्गाता
विश्वेदेवाउपगातारोमरुतःप्रतिहर्तारइंद्रोनिधनंतेदेवाःप्राणभृ
तःप्राणंमयिदधतु नहेसर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्गातृभ्यउपाकरो
तितेदेवाःप्राणभृतःप्राणंमयिदधत्विसोहेतदेवसर्वमालभंयत्तदुङ्गो
देवह्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानिशंसिषद्विश्वेदेवाः॥१॥ ॥२१॥

सूक्तवाचः पृथिविमातर्मामाहिंसीर्मधुमनिष्येमधुजनिष्येमधुव
क्ष्यामिमधुवदिष्यामिमधुमतींदेवेभ्योवाचमुद्यासंशुश्रूषेण्यांम
नुष्येभ्यस्तंमादेवाअवंतुशोभायैपितरोनुमदंतु॥२॥वृंःसिषद्धि
श्वेदेवाअष्टाविंशातिश्च॥२॥वसवस्त्वाप्रवृहंतुगायत्रेणछंदसा
ग्नेःप्रियंपाथउपेहिरुद्रास्त्वाप्रवृहंतुत्रैष्टुभेनछंदसेंद्रस्यप्रियंपाथ
उपेह्यादित्यास्त्वाप्रवृहंतुजागतेनछंदसाविश्वेषांदेवानांप्रियंपा
थउपेहिमांदासुतेशुक्रशुक्रमाधूनोमिभंदनासुकोतनासुनूतन।

॥ ५२ ॥ सुरश्रीषुमेधीषुलाश्रीषुविश्वभृत्सुमाध्वीषुककुहासुश्राकरीषु

॥ १ ॥ शुक्रासुतेशुक्रशुक्रमाधूनोमिशुक्रंतेशुक्रेणगृह्णाम्यन्होरूपे

णसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ आस्मिन्नुयाञ्चचुच्युदिवोधाराअसश्चत

ककुहंरूपंवृषभस्यरोचतेबृहत्सामः सामस्यपुरोगाः शुक्रः शुक्र

स्यपुरोगाः ॥ यत्तेसोमादाभ्यंनामजागृवितस्मैतेसोमसोमायस्वा

हाग्निःकंदेवसोमगायत्रेणछंदसामे ॥ २ ॥ प्रियंपाथोअपीहिवशी

लंदेवसोमत्रैष्टुभेनछंदसेन्द्रस्यप्रियंपाथोअपीत्यस्मत्सखालंदे ॥ ५२ ॥

वसामज्जागतेन छंदसाविश्वेषांदेवानांप्रियंपाथोअपीह्यानः

प्राणएतुपरावतुअंतरिक्षाद्दिवस्परि॥ आयुःपृथिव्याअध्य

मृतमसिप्राणायत्वा॥ इंद्राग्नीमेवर्चःकृणुतांवर्चःसोमोबृहस्प

तिः वर्चोमेविश्वेदेवावर्चोमेधत्तमश्विना॥ दधन्वेवायदीमनुवो

चद्ब्रह्माणिवेरुतत्॥ परिविश्वानिकाव्यानेमिश्चक्रमिवाभवत्॥

॥२॥ नाकेरीश्वरेबृहस्पतिःपंचविंशतिश्च॥२॥ एतद्वाअपांना

मधेयंगुह्यंयदाधावामांदासुतशुक्रशुक्रमाधूनामीसाहापा

मेवनामधेयेनगुह्येनदिवोवृष्टिमवरुंधेभुक्तंतेभुक्केणगृह्णामीत्या
हेतद्वाअन्नोरूपंयद्वानिःसूर्यस्यरश्मयोवृष्ट्याईशतेन्हएवरूपे
णसूर्यस्यरश्मिभिर्दिवोवृष्टिंच्यावयत्यास्मिन्नुग्राः ॥ १ ॥ अनुत्व
चुरित्याहयथायजुरेवैतत्ककुहंरूपंवृषभस्येरोचतइत्याहे
तद्वाअस्यककुहंरूपंयद्वृष्टौरूपेणेववृष्टिमवरुंधेयत्तेसोमादा
भ्यंनामजागृवीत्याहेषहवैहविषाहविर्यजतियादाभ्यंगृहीत्वासो
मायजुहोतिपराबाएतस्यायुःप्राणएति ॥ २ ॥ योंऽशुंगृह्णात्यानःप्रा

मात्मनुपरावर्त ह्मसाहायुरेवप्राणमात्मंधत्तेमृतमसिप्रा
णायत्वेतिहिरण्यमभिव्यनित्यमृतंवैहिरण्यमायुःप्राणोमृतेनै
वायुरात्मंधत्तेशतमानंभवतिशतायुःपुरुषःशतेंद्रियआयुष्ये
वेंद्रियेप्रतितिष्ठत्यपउपस्पृशतिभेषजंवाआपोभेषजमेवकुरु
ते॥१० ३॥उग्राएत्यापस्त्रीणिच॥४॥वायुरसिप्राणोनामसवितु
राधिपत्येपानंमेदाश्चक्षुरसिश्रोत्रंनामधातुराधिपत्यआयुर्मे
दारूपमसिवर्णोनामबृहस्पतेराधिपत्येप्रजांमेदाऋतमसिस

संनामेंद्रस्याधिपत्येक्षत्रंमेदाभूतमसिभव्यंनाममेपितृणामाधि
पत्येपामोषधीनांगर्भंधाऋतस्यत्वाव्योमनऋतस्य॥१॥त्वाविभू
मनऋतस्यत्वाविधर्मणऋतस्यत्वासत्यायऋतस्यत्वाज्योतिषेप्रजा
पतिर्विराजमपश्यत्तयाभूतंचभव्यंचासृजततामृषिभ्यस्तिरो
दधात्तांजमदग्निस्तपसापश्यत्तयावैसपृश्नीन्कामानसृजतत
त्पृश्नीनांपृश्नित्वंयत्पृश्नयोगृह्यंतेपृश्नीनेवैतैःकामान्यजमानो
वरुंधेवायुरसिप्राणः॥२॥नामेत्याहप्राणापानावेवावरुंधेचक्षु

रसिश्रोत्रंनामेत्याहायुरेवावरुंधेरूपमसिवर्णोनामेत्याहप्रजामे
वावरुंधऋतमसिसत्यंनामेत्याहक्षत्रमेवावरुंधेभूतमसिभव्यं
नामेत्याहपशवोवाअपामोषधीनांगर्भःपशूनेव॥२॥अवरुंध
एतावद्वैपुरुषंपरितस्तदेवावरुंधऋतस्यत्वाव्योमनइत्याहेयंवा
ऋतस्यव्योममामेवाभिजयत्यृतस्यत्वाविभूमनइत्याहांतरिक्षं
वाऋतस्यविभूमांतरिक्षमेवाभिजयत्यृतस्यत्वाविधर्मणइत्या
हद्यौर्वाऋतस्यविधर्मदिवमेवाभिजयत्यृतस्य॥३॥तासत्या

यत्साहद्विरात्रोवाक्रतस्यसत्यंद्विरात्रएवाभिजयत्यथतस्यैताज्यो
तिःषड्रात्राहस्सुवर्गोवैलोकक्रतस्यज्योतिःसुवर्गमेवलोकमभि
जयत्येना [illegible] वंतोवैदेवलोकास्तानेवाभिजयतिद्वन्द्वासंपद्यंते
द्वन्द्वाक्षराविराडन्नंविराड्विराज्येवान्नाद्येप्रतितिष्ठति॥५॥ज्यो
मनक्रतस्यप्राणःपशूनेवविधर्मोद्विवमेवाभिजयत्यथतस्यषट्
चत्वारिंशद्रात्रा॥५॥देवावैयद्यज्ञेननावारुंधततत्परैरवारुंधत
तत्परांणांपरत्वंयत्परैर्गृह्यंतेयद्देवयज्ञेननावरुंधेतत्स्यावरुध्यै ॥२५॥

यं द्वितीयमंतरिक्षं तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभिजयति १

यं प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभिजयति यद्वेते गृह्यंत एषां लो
कानामभिजित्यै ॥१॥ उत्तरेर्धेहः स्वमुतोर्वांचो गृह्यंते भुजिष्येवमा
ल्लोकानमुत इमं लोकं प्रत्यवरोहंति यत्सूर्वेर्धे हस्तितः परांचो गृ
ह्यंते तस्मादितः परांच इमे लोका यदुत्तरेर्धे हस्वमुतोर्वांचो गृह्य
ते तस्मादमुतोर्वांच इमे लोकास्तस्मादयातयाम्नो लोकान्मनुष्या
उपजीवंति ब्रह्मवादिनो वदंति कस्मात्सत्यादन्याश्चौषधयः संभ
वंत्योषधयः ॥२॥ मनुष्याणामन्नं प्रजापतिं प्रजाश्चानु प्रजायंतइ

संत २
॥२६॥

तिपरानन्वितिब्रूयाद्यद्गृह्णात्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्योगृह्णामीतितस्माद 3
भ्यओषधयःसंभवंतियद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वाप्रजाभ्योगृह्णामी
तितस्मादोषधयोमनुष्याणामन्नंयद्गृह्णातिप्रजाभ्यस्त्वाप्रजा
पतयेगृह्णामीतितस्मात्प्रजाःप्रजापतिंप्रजाअनुप्रजायंते॥५॥अ
भिर्जिसान्ओषधयोश्चत्वारिंशच्च॥६॥प्रजापतिर्देवासुरा
नसृजततदनुयज्ञोसृज्यतयज्ञंछंदांःसितेविष्वंचोव्यक्रामन्त्सो
सुराननुयज्ञोपाक्रामद्यज्ञंछंदांःसितेदेवाअमन्यंतामीवाइ

॥२६॥

दमभूवन्यद्वयःस्मदूतितप्रजापतिमुपाधावन्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छं
दसांवीर्यमादायतद्वः प्रदास्यामीतिसच्छंदसांवीर्यं॥१॥आदायत
देभ्यः प्रायच्छत्तदनुछंदांसियथाकामंछंदांसियुञ्जस्ततोदेवाअभ
वन्परासुरायएवंछंदसांवीर्यंवेदाआवयास्तुश्रौषड्यजयेयजाम
हेवषट्कारोभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवतिब्रह्मवादिनोवदं
तिकस्मैकमध्वर्युराश्रावयतीतिछंदसांवीर्यायेतिब्रूयादेतद्वै॥२॥
छंदसांवीर्यमाश्रावयास्तुश्रौषड्यजयेयजामहेवषट्कारोयएवंवे

सत०२

॥२७॥ इसवीर्यैरेवछंदोभिरर्चीतयत्किंचार्वा॑यदिंद्रोवृत्रमहन्नमेध्यंतद्यद्

नि

तीनपार्वपदमेध्यंतदथकस्मादिंद्रोयज्ञआसःस्थातोरिसांकुरिं 3

द्रस्यवाएषायज्ञियातनूर्यद्यज्ञस्तामेवतद्यजंतियएवंवेदोपैनंय

ज्ञोनमति॥२॥ छंदसांवीर्यंवाएतदष्टोच॥७॥ आसुर्दोअग्नमहवि

षोजुषाणोघृतमलीकोघृतयोनिरेधि॥ घृतंपीत्वामधुचारुगव्यं

पितेवपुत्रमभिरक्षतादिमां॥ आहश्यतेवाएतद्यजमानोग्निभ्यांय

दैनयोःश्रृतंकृत्वाथान्यत्रावभृथेत्साआसुर्दोअग्नमहविषोजुषाणइत्य ॥२७॥

थम

वभ्रुथमैवेष्यंजुहुयाद्दाकुत्यैवेनोह्वामयत्तिना । त्रिर्माछंतियजमा

नायलुकुसीदं ॥ १ ॥ अप्रतीत्तंमयियेनयमस्यबलिनाचरामि ॥

देव इहैवसंनिरवदयत्तैत्तदग्नेअनृणोभवामि ॥ विश्वेलोपविश्वदा

वस्यतासंजुहोम्युग्धादकोडुनादकः समसनादकः । तेनःक्रे

ण्वंतुभेषजं ॥ मदःसहोवरेण्यं ॥ अयंनोनभसापुरः संस्फानो

अभिरक्षतु ॥ गृहाणामसमर्त्यैबहवोनोगृहा असन् ॥ सत्वंनः ॥

॥ २ ॥ नभसस्पतऊर्जंनोधेहिभद्रया ॥ पुनर्नोनष्टमाकृधिपुन

नैरियमाकृधि। देवसः स्मानसहस्रपोषस्येशिषेसनोरास्वा
ज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिं। अग्निर्वा
वयमद्वयंयमीकुसीदंवातेऐंयमस्ययजमानआदत्तेयदोष
धीभिर्व्रीहिं स्तृणातियदनुपोष्यप्रयाञ्जीवबद्धमेनं॥ २॥ अमु या
ष्मिंल्लोकेनेनीयेरन्यकुसीदमप्रतीत्तंम यंसुपोषतीहैवस 3
न्यमंकुसीदंनिरवदायानृणः सुवर्गंलोकमेतियदिमिश्रमिव
चरेदंजलिनासक्तून्प्रदाव्येजुहुयादेषवाअग्निर्वैश्वानरोय

संदाव्यःसर्वैवैनंꣳस्वदयुस्सन्हांविधान्यामेकाष्टकायामपूपं
चतुःश्शरावंपक्त्वाप्रातरेतेनकक्षमुपोषेद्यदि॥४॥दहतिपुण्य
समंभवतियदिनदहतिपापसममेतेनहस्मवाऋषयःपुराविज्ञा
नेनदीर्घसत्रमुपयन्तियोवाउपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्याता
रंविद्वान्यजतेसममुष्मिन्लोकइष्टापूर्तेनगच्छतेऽग्निर्वाउपद्रष्टा
वायुरुपश्रोतादित्योनुख्यातातान्यएवंविद्वान्यजतेसममुष्मि
न्लोकइष्टापूर्तेनगच्छतेयन्नोनभसापुरः॥५॥इत्याहाग्निर्वैनभ

संत २

॥ २९ ॥ साधुरोग्निमवदद्वाहेतन्मेगोपायेतिसतन्नोनभसस्पतइत्स्वा
हवासुर्वैनभसस्पतिर्वायुमेवतदाहैतन्मेगोपायेतिदेवसः
स्फानेत्याहासौवाआदित्योदेवःसंस्फानआदित्यमेवतदा
हैतन्मेगोपायेति॥ ६॥ कुसीदंवंनएनमोषधाद्पुरआदित्य
मेवतदाहैतन्मेगोपायेति॥ ८॥ एतंसुवानंपरिवाददामितन्नकी
डेतीश्वरलाप्रियेण। मानःशामज्जनुषासुभागारायस्पोषेणाभिस
वामंदमानमोमाहिंन्नडतचक्षुषेतमरुनोपितस्तद्दहंगृणामि। ॥ २९ ॥

अनुमन्यस्वसुयजायजामजुष्टंदेवानामिदमस्तुहव्यं॥ देवाना
मेषउपनाहआसीदपांगर्भओषधीषुन्यक्तः॥ सोमस्यद्रप्समवृ
णीतपूषा॥१॥ बृहन्नद्रिरभवत्तदेषां॥ पितावत्सानांपतिरघ्निया
नाम॥ पितामहानांगर्गराणां॥ वत्सोजरायुप्रतिधुक्पीयूषआमि
क्षामस्तुघृतमस्यरेतः॥ तांगावोऽणनराज्यायपलोहवंतमरुतः
स्वर्काः॥ वर्ष्मक्षत्रस्यककुभिशिश्रियाणस्ततोनउग्रोविभजा
वसूनि॥ मृगशीर्षेणवाएषपशुनायजतेयस्यैतानिनैक्षत्रियंतएषह्वैस न

संत॰

॥६०॥

मृडन यजतेयस्यैतानिक्रियंते॥२॥पूषाक्रियंतएषोप्योन॥१॥

सूर्यदेवादिविषग्याधाताक्षत्रायवायुःप्रजान्यः॥बृहस्पतिस्त्वा

प्रजापतेयज्योतिष्मतीजुहोतु॥यस्यास्तेहरितोगर्भोथोयोनिर्हिर

ण्ययी।अंगान्यह्रुतायस्यैतांदेवैःसमजीगमं॥आवर्त्तनवर्तयनि

निवर्त्तयेंद्रनर्दबुद।भूम्याश्चतसःप्रदिशस्ताभिरावर्त्तयापुनः॥

विनेभिनाम्नितकुरींवियोनिंविगवीन्यो॥विं॥मातरंचपुत्रंचविगर्भं

चजरायुचां॥बहिस्तेअस्तुबालिति॥उरुद्रप्साविश्वरूपइंदुःपव ॥६०॥

र्तेनव

मानो धीरस्थानंजगर्भं॥ एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पंचपदी
षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानुप्रथतांः स्वाहा॥ मही
द्यौः पृथिवी चनइमंयज्ञंमिमिक्षतां॥ पिपृतांनोभरीमभिः॥ ३॥
गवांन्योविचतुश्चत्वारिंशाच॥ १०॥ इदंवांमास्येहविःप्रियमिंद्रा
बृहस्पती। स्यते॥ अयंवांपरिषिच्यतेसोम
इंद्राबृहस्पती। चारुर्मदायपीतये॥ अस्मेइंद्राबृहस्पतीरयिं
धत्तंशतग्विनं॥ अश्वावंतंसहस्रिणं॥ बृहस्पतिर्नःपरिपा
× उक्थंमदश्च ३। ×२

संत॰२

॥४१॥ तुपश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः। इंद्रः पुरस्तादुतमध्यतोनः 3

सखासखिभ्योवरिवः कृणोतु॥ वितेविश्वातजूतासोअग्नेभा घृ

मासः शुचेशुचयश्चरंति। तुविम्रक्षासोदिव्यानवग्वावना

वनंतिधृषतारुजंतः। लामग्नेमानुषीरीडतेविशोहोत्राविदं

विविचिंरत्नधातमं॥ गुहासंतंसुभगविश्वदर्शतंतुविष्मण

संसुयजंघृतश्रियं॥ धातादधातुनोरयिमीशानोजगत

स्पतिः। सनःपूर्णेनवावनत्॥ धाताप्रजायाउतरायईशेधाता ॥४१॥

तेदं विश्वं भुवनं जजान॥ धाता पुत्रं यजमानाय दाता॥२॥ तस्मा
उ हव्यं घृतवद्विधेम॥ धाता ददातु नो रयिं प्राचीं जीवातुमक्षि
तां। वयं देवस्य धीमहि सुमतिः सत्यराधसः॥ धाता ददातु दा
शुषे वसूनि प्रजाकामाय मीढुषे दुरोणे। तस्मै देवा अमृताः सं
व्ययन्तां विश्वे देवासो अदितिः सजोषाः। अनु नोद्यानुमति
२८ र्यज्ञं देवेषु मन्यतां। अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुषे मयः।
अन्विदनुमते त्वं॥२॥ मन्यासै शं च नः कृधि॥ क्रत्वे दक्षायनो

संत २

॥ ४६२ ॥

हिनुप्रण आयूंषि तारिषः। अनुमन्यतामनुमन्यमाना प्रजावं
तं रयिमक्षीयमाणं॥ तस्यै वयं हेडसि मापि भूम सानो देवी सु
हवा शर्म यछतु॥ यस्यामिदं प्रदिशि यद्विरोचते नुमतिं प्रति
भूषंत्यायवः॥ यस्या उपस्थ उर्वंतरिक्षं सानो देवी सुहवा शर्म
यछतु॥ ४॥ राकामहं सुहवां सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा
बोधतु त्मना। सीव्यत्वपः सूच्याछिद्यमानया ददातु वीरं
शतदायमुक्थ्यं॥ यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददा

॥ ४६२ ॥

सिदाशुषेवसूनि॥ नाभिर्नो [illegible] अद्यसुमनाउपागहिसहस्र
पोषःसुभगेरराणा। सिनीवालियासुपाणिः। कुहूमहंसुभगां
विद्मनापसमस्मिन्यज्ञेसुहवांजोहवीमि। सानोददातुश्रवणंपि
तॄणांतस्यास्तेदेवि हविषाविधेम। कुहूर्देवानाममृतस्यपत्नी
हव्यानोअस्यहविषोश्वकेतु। संदाशुषेकिरतुभूरिवामः। राय
स्पोषंचिकितुषेदधातु॥ धामासोतोदालमंतरिक्षः। सानोदे
वीसुहवाशर्मयच्छतुश्रवणंचतुर्विंशातिश्च॥११॥ अग्नेतेज

मंत्र २
॥ ४२ ॥

स्विन्वायुर्वसंवएतद्देवासुराँसिद्धावेप्रजापतिर्देवासुरानीयु
र्दएतंयुवानःसूर्येदिवद्वंद्वामेकोदश॥ ११ ॥ अग्नेतेजस्विन्वा ४
युरसिंच्छंदसांवीर्यंमातरंचषड्विंःशात॥ २६॥ श्रीकृष्णार्पण
॥हरिःओं॥
मस्तु॥ ६॥ ५ ॥ ६॥ ५ ॥ ६॥ ५ ॥ ६॥ ५ ॥ ६॥ ५ ॥ ६॥ ५ ॥
श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ओंम्॥ विवाएतस्ययज्ञकंध्यतेयस्य
हविरतिरिच्यतेसूर्योदेवोदिविषम्युइत्याहबृहस्पतिनाचैवा
स्यप्रजापतिनाचयज्ञस्यव्यृद्धमपिवपतिरक्षांःवाएत सच्चंः ॥ ४२ ॥

सि०

संचंतेयदेकदेवत्यआलभ्याभूयान्भवंतियस्यास्तुहरितोगर्भःस्
स्यादेवदेवत्यैनांगमयतिरक्षसामपहत्याआवर्त्तनवर्त्तयेत्याह॥१॥
वै
ब्रह्मणैवैनमावर्त्तयतिवीतीभिनञ्मितकुरीमित्याहयथायजुर
वैतद्रुद्रसोविश्वरूपंदुहितुरित्याहप्रजावैपुत्रावदुःप्रजयैवै
नंपशुभिःसमर्द्धयतिदिवंवैयज्ञस्यव्यृद्धंगच्छतिपृथिवीमतिरि
क्तंतद्यन्नामसुदातिमाछंयजमानोमहीद्यौःपृथिवीचनइति॥
॥२॥आहद्यावापृथिवीभ्यामेवयज्ञस्यव्यृद्धंचातिरिक्तंचशमय

तिनाग्निमा ॐ तियजमानोभस्मनाभिसमूहतिस्वगाकृत्याअथो
अनयोर्वाएषगर्भोनयोरेवैनंदधातियदवद्यदतितद्वेनयेद्यन्नाव
द्यत्पुनरारालभ्यस्यनावद्येपुरस्तान्नाभ्याअन्यदवद्येदुपरिष्टाद
न्यत्पुरस्ताद्धिनाभ्यै॥ ३॥ प्राणउपरिष्टादपानोयावान्नेवपशुस्त
स्यावद्यतिविष्णवेशिपिविष्टायजुहोतियद्वैयज्ञस्यातिरिच्यतेयः
पशोर्भूमायाःपुष्टिस्तद्विष्णुःशिपिविष्टोतिरिक्तएवातिरिक्तंदधा
त्यतिरिक्तस्यशांत्याअष्टाप्रूढ्हिरण्यंदक्षिणाष्टापदीह्येषात्मा ॥४४॥

४

नवमः पञ्चोरास्यांअंतरकोन्नाउक्ष्मीषेणाविष्टितंभवत्यवमिवुहिप्रसु
रूल्बमिवचर्मैवमांसमिवास्थीवयानेवप्रभुस्तमास्मावरुंधेयस्यै वो
षायुज्ञप्रायश्चित्तिः क्रियतेद्रुह्यावसीयाभवति॥वर्तयेत्साहनद्
तिवेनाभ्याउल्बमवेकविंशतिश्च॥१॥आवायोभूषशुचिपाउपनः
सहस्रंतेनियुतोविश्ववार॥उपोतेअंधोमद्यमयामियस्यदेवद
धिषेपूर्वपेयं॥आकूत्यैलाकामायलासमृधेलाकिङ्किटातेमनःप्र
जापतयेस्वाहाकिङ्किटातेप्राणंवायवेस्वाहाकिङ्किटातेचक्षुःसू

संत.४
॥२५॥

यींयस्वाहा॥ किक्किटातेश्रोत्रंद्यावापृथिवीभ्यांस्वाहा॥ किक्किटातेवाचं
सरस्वत्यैस्वाहा॥१॥ त्वंतुरीयावशिनीवशासिसकृद्यत्त्वामनसागर्भ
आशयत्॥ वशात्वंवशिनीगच्छदेवान्त्सत्याःसंतुयजमानस्यकामाः॥
अजासिरयिष्ठापृथिव्यांसीदोर्ध्वांतरिक्षमुपतिष्ठस्वदिवितेबृहद्भाः॥
तंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहिज्योतिष्मतःपथोरक्षधियाकृतान्॥
अनुल्बणंवयतजोगुवामपोमनुर्भवजनयादैव्यंजनं॥ मनसोह
विरसिप्रजापतेर्वर्णोगात्राणांतेगात्रभाजोभूयास्म॥२॥ सरस्वत्यै ॥२५॥ ४

स्वाहामनुस्वयोदनाच॥२॥इमौवैसहास्तांतेवायुर्व्यवात्तेगर्भमदधातां तं

तंसोमःप्राजनयदग्निरग्रसतसएतंप्रजापतिराग्नेयमष्टाकपालम

पश्यत्तंनिरवपत्तेनैवैनामग्नेरधिनिरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामाल

भमानआग्नेयमष्टाकपालंपुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधिनिष्क्रीयाल

भतेयत्॥३॥वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्यायदिमेगर्भमदधातांतस्माद्द्या

वापृथिव्यायत्सोमःप्राजनयदग्निरग्रसततस्मादग्नीषोमीयायदनयो

र्वियत्योर्वागवदत्तस्मात्सारस्वतीयत्प्रजापतिरग्नेरधिनिरक्री

सं.ल.४॥

॥२७॥ णान्नस्माल्लाजाभूत्यासावाएषासर्वदेवत्यायदजावन्नाँमालभेतभूति ४
कामोवायुर्वैक्षेपिष्ठादेवतावायुमेवस्वेन॥ २॥ भागधेयेनोपधाव
तिसएवैनंभूतिंगमयतिद्यावापृथिव्यामालभेतकृषमाणःप्रतिष्ठा मा२
कामोदिवएवास्मैपर्जन्योवर्षतिव्यस्यामोषधयोराहंतिसमर्धु
कमस्यसस्यंभवत्यग्नीषोमीयामालभेतयःकामयेतान्नवानन्ना
दस्यामित्यग्निनैवान्नमवरुंधेसोमेनान्नाद्यमन्नवानैन्नादोभवति वा
सारस्वतीमालभेतयः॥ ३॥ ईश्वरोवाचोवदितोःसन्वाचंनवदेद्वा ॥२६॥

ऽवसरस्वतीसरस्वतीमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसैवास्मिन्वाचं
दधातिप्राजापत्यामालभेतयःकामयेतानभिजितमभिजयेयमि
तिप्रजापतिःसर्वादेवतादेवताभिरेवानभिजितमभिजयतिवाय
व्ययोपाकरोतिवायोरेवैनामवरुध्यालभेतआकूत्यैत्वाकामाय
त्वा॥४॥इत्याहयथायजुरेवैतत्किक्किटाकारंजुहोतिकिक्किटाकार
णवैग्राम्याःपशवोरमन्तेप्रारण्याःपतन्तियत्किक्किटाकारंजुहोतिग्रा
म्याणांपशूनांधृत्यैपर्यग्नौक्रियमाणेजुहोतिजीवन्तीमेवैनांसुवर्गं

लोकंगमयतित्वंतुरीयावशिनीवशासीत्याहदेवत्रैवैनांगमयतिस
त्याःसंतुयजमानस्यकामाइत्याहैषवैकामः ॥५॥ यजमानस्यय
दनार्त्तउदृचंगच्छतितस्माद्दिवमाहाजामिंरयिष्ठेत्याहैषवैनांलोके
सुप्रतिष्ठापयतिदिवितेबृहद्भाइत्याहसुवर्गएवास्मैलोकेज्योतिर्द
धातितंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मैलोकांज्योति
ष्मतःकरोतिअनुल्बणंवयतजोगुवामपइति ॥५॥ आहदेवयज्ञा य
उल्बणंक्रियतेतस्यैवैषाशान्तिर्मनुर्भवजनयादैव्यंजनमित्याह ॥५८॥

मानुभ्यो वै प्रजास्ता एवाप्त्वाः कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वर्गाकै
लेगात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते तस्यै
वा एतस्या एकमेवादेवयजनं यदालब्धायामभ्रः ॥७॥ भवति यदा
लब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वां वा प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवे
शयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव प्राश्नीयादिंद्रियमेवात्मंधत्ते सा वा ए ×य३
षा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिन
स्त एवैतया यजेरंस्तेषामेवैषाप्ता ॥८॥ यत्स्वैनसारस्वतीमालभे

संत॰ ४

॥४१॥ तयः कामायत्वा कामो ष्पुद्ऽस्त ओद्विचत्वारिं॑शच्च ॥ ४ ॥ चित्तं चचित्तिश्चा ४
कूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं चनाम कर्रीश्चदर्शश्च पूर्णमासश्च बृ चमनं २
हच्चरथंतरं च प्रजापतिर्जयानिंद्राय वृष्णेप्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषुतस्मै
विशः समनमंतसर्वाः सउग्रः सहिहव्योबभूव देवासुराः संयत्ताआ
सन्त्सइंद्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतान्जयान्प्रायच्छत्तानजुहोत्त
तोवैदेवाअसुरानजयन्यदजयंतज्जयानांजयत्वं स्पर्धमानेनैतेहोत
व्याजयत्येवतांपृतनां ॥ ५ ॥ उपपंचविं॑शतिश्च ॥ ६ ॥ अग्निर्भूतानामधि ॥४१॥

पतिःसमावत्विंद्रोज्येष्ठानांयमःपृथिव्यावायुरंतरिक्षस्यसूर्योदिवश्चं
द्रमानक्षत्राणांबृहस्पतिर्ब्रह्मणोमित्रःसत्यानांवरुणोपांसमुद्रःस्रो
त्यानामन्नंसाम्राज्यानामधिपतितन्मावतुसोमओषधीनांसवि
ताप्रसवानांरुद्रःपशूनांत्वष्टारूपाणांविष्णुःपर्वतानांमरुतोगणाना
मधिपतयस्तेमावंतुपितरःपितामहाःपरेवरेततास्ततामहाइहमाव
तु।अस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्म
न्नस्यांदेवहूत्यां॥१॥अथैरसप्तदशर्च॥५॥देवावैयज्ञंकुर्वततदसुरा य

४

अकुर्वन्तते देवाएतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वतयद्देवानांक
र्मासीदार्ध्यततद्यदसुराणांनतदार्ध्यतयेनकर्मणेर्त्सेत्तत्रहोतव्या
ऋध्नोत्येवतेनकर्मणायद्विश्वेदेवाःसमभरन्तस्मादभ्याताना
वैश्वदेवायत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छत्तस्माज्जयाःप्राजापत्याः॥१॥
यद्राष्ट्रभृद्भीराष्ट्रमाददततद्राष्ट्रभृतांराष्ट्रभृत्त्वंतेदेवाअभ्याता
नैरसुरानभ्यातन्वतजयैरजयन्राष्ट्रभृद्भीराष्ट्रमाददतयद्देवा
अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वततदभ्यातानानामभ्यातानत्वंयज्जयै ॥५०॥

रजंयुक्तञ्जयानांजयुलंयद्राष्ट्रभृद्भीराष्ट्रमाददततद्राष्ट्रभृतांः रा
ष्ट्रभृत्त्वंततोदेवाअभवन्परासुरायोभ्रातृव्यवान्स्यात्सएतान्जुहु
याद्भ्यातानैरेवभ्रातृव्यानभ्यातनुतेजयैर्जयतिराष्ट्रमादत्तेभव
त्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवति॥१२॥ प्राजापत्याःसोष्टादशच॥६॥
ऋताषाडृतधामाग्निर्गंधर्वस्तस्यौषधयोप्सरस×नामसऊर्जो×
इदंब्रह्मक्षत्रंपातुताइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुतस्मैस्वाहाताभ्यःस्वाहास
ंहितोविश्वसामासूर्योगंधर्वस्तस्यमरीचयोप्सरसआयुवःसु

षुम्नः सूर्यरश्मिश्चंद्रमागंधर्वस्तस्यनक्षत्राण्यप्सरसोबेकुरयोभु
ज्युः सुपर्णोयज्ञोगंधर्वस्तस्यदक्षिणाअप्सरसस्तवाः प्रजापतिर्विश्व
कर्मामनः ॥१॥ गंधर्वस्तस्यऋक्सामान्यप्सरसोवन्हयइषिरोविश्वव्य
चावातोगंधर्वस्तस्यापोअप्सरसोमुदाभुवनस्यपतेयस्यतउपरिगृहा
इहच ॥ सनोरास्वाज्यानिंः रायस्पोषंः सुवीर्यंः संवत्सरीणांः स्वस्तिं ॥
परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गंधर्वस्तस्यविद्युतोअप्सरसोरुचोदूरेहेतिरमृड
यः ॥२॥ मृत्युर्गंधर्वस्तस्यप्रजाअप्सरसोभीरुवश्चारुः कृपणकाशी ॥५१॥

धर्वस्तस्यविश्वमप्सरसोभुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत्स्वर्वान्पर्जन्योगं

राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमवरुंधे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो ४

कामो गंधर्वस्तस्याधयो अप्सरसः शोचयंतीर्नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता
इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो भुवनस्य पते यस्य त उप
रि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ। ३॥ मनो अंडय: प
ट्वेलाः रिंनाथ॥ ७॥ राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं प्रजा रा
ष्ट्रं पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवरुंधे वसिष्ठः समानानां भ
वति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं सजाता सजातानवरुंधे ग्रामी॥
॥१॥ एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानवरुंधे त एनम

सजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं २

संत॰ ५
॥५२॥

वरूथाउपतिष्ठंतेरथमुखऽओजस्कामस्यहोतव्याऽओजोवैराष्ट्रभृत
ऽओजोरथऽओजसैवास्माऽओजोवरुंधऽओजस्व्येवभवतियोराष्ट्राद्प
भूतस्यात्तस्मैहोतव्यायावंतोस्यरथास्युस्तान्ब्रूयाद्युङ्ध्वमितिराष्ट्र
मेवास्मैयुनक्ति॥२॥आहुतयोवाएतस्याक्लृप्तायस्यराष्ट्रंनकल्पते
स्वरथस्यदक्षिणंचक्रंप्रवृह्यनाडीमभिजुहुयादाहुतीरेवास्यकल्प
यतिताऽअस्यकल्पमानाराष्ट्रमनुकल्पतेसंग्रामेसंयत्तेहोतव्यारा
ष्ट्रंवैराष्ट्रभृतोराष्ट्रेखलुवाएतेव्यायच्छंतेयेसंग्रामंसंयंतियस्य ॥५२॥

४

पूर्वस्यजुहोतिसएवभवतिजयतितꣳसंग्राममांधुकइध्मः॥भवत्यंगा
राएवप्रतिवेष्टमानाअमित्राणामस्यसेनांप्रतिदहंतियउन्माद्येत्तस्मैहो
तव्यागंधर्वाप्सरसोवाएतमुन्मादयंतियउंद्यत्येतेखलुवैगंधर्वाप्सरसोयद्रा न्मा॰३
स्त॰४ ष्ट्रभृतस्तस्मैस्वाहाताभ्यःस्वाहेतिजुहोतितेनैवैनांछमयतिनैय्यग्रोधऔ
दुंबरआश्वत्थःप्लाक्षइतीध्माभवत्येतेवैगंधर्वाप्सरसांगृहाःस्वएवैनान्॥
॥४॥आयतनेशमयत्यभिचरताप्रतिलोमꣳहोतव्याःप्राणानेवास्यप्र
तीचःप्रतियौतितंततोयेनकेनचस्तृणुतेस्वकृतइरिणेजुहोतिप्रदरे

संत २

॥५२॥ वैतद्वाअस्यैनिर्ऋतिगृहीतंनिर्ऋतिगृहीतएवैनंनिर्ऋत्याग्राहयतियद्वा

चःक्रूरंतेनवषट्करोतिवाचएवैनंक्रूरेणप्रवृश्चतिताजगार्तिमार्छतिय

स्यकामयेतान्नाद्यः॥५॥आर्द्दीयेतितस्यसभायामुत्तानोनिपद्यभुव

नस्यपतइतितृणानिसंगृह्णीयात्प्रजापतिर्वैभुवनस्यपतिःप्रजापति

मुष्या २ नैवास्यान्नाद्यमादत्तइदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यंहरामीत्याहान्नाद्य ह

मेवास्यहरतिषड्भिर्हरतिषड्वाऋतवःप्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमाद

यर्त्तवोस्माअनुप्रयच्छंति॥६॥योऽज्येष्ठबंधुरपभूतःस्यात्तंस्थलेव ॥५२॥

सायंब्रह्मौदनंचतुःशरावंपक्त्वातस्मैहोतव्यावर्ष्मवैराष्ट्रभृतोवर्ष्म
स्थूलंवर्ष्मणैवैनंवर्ष्मसमानानांगमयतिचतुःशरावोभवतिदिक्ष्वेव
प्रतितिष्ठतिक्षीरेभवतिरुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरतिशृतत्वायसर्पिष्वा
न्भवतिमेध्यत्वायचत्वारआर्षेयाःप्राश्नन्तिदिशामेवज्योतिषिजुहो
ति॥७॥आमायुनक्तीधमस्वरेवनानांनाथंयच्छंसेकान्नपंचाराज्ञे॥८॥
दर्विकानिर्वपेत्प्रजाकामश्छंदाꣳसि [illegible] वैदर्विकाश्छंदाꣳसीखलुवै
वैप्रजाश्छंदोभिरेवास्मैप्रजाःप्रजनयतिप्रथमंधातारंकरोतिमिथु

संत॰३

॥५४॥

नीएव तेनकरोत्यन्वेवास्माअनुमतिर्मन्यतेरातेराकाप्रसिनीवा

लीजनयतिप्रजास्वेवप्रजातासुकुह्वावाचंदधात्येताएवनिर्वपेत्प ४

शुकामश्छंदांसिवैदेविकाश्छंदांसि॥१॥इवखलुवैपशवश्छंदोभि

रेवास्मैपशून्प्रजनयतिप्रथमंधातारंकरोतिप्रैवतेनवापयत्यन्वे

वास्माअनुमतिर्मन्यतेरातेराकाप्रसिनीवालीजनयतिपशूनेवप्र

जातान्कुह्वाप्रतिष्ठापयत्येताएवनिर्वपेद्ग्रामकामश्छंदांसिखलु

वैग्रामश्छंदोभिरेवास्मैग्रामं॥२॥अवरुंधेमध्यतोधातारंकरोतिम ॥५४॥

वैदेविकाश्छंदांसीव॰२

ध्युतएवैनंग्रामस्यदधात्यैतताएवनिर्वपेद्गोगामयावीछंदांसिवै

देविकाश्छंदांसिखलुवाएतमभिमन्यंतेयस्यज्योगामयतिछंदो

भिरेवैनमगदंकरोतिमध्युतोधातारंकरोतिमध्युतोवाएतस्याक्रू

यस्यज्योगामयतिमध्युतएवास्यैतनकरसयस्यैतताएवनिः॥ ७॥ वपे

द्यंयुज्ञोनोपनमेछंदांसिवैदेविकाश्छंदांसिखलुवाएतंनोपन

मंतियंयज्ञोनोपनमतिप्रथमंधातारंकरोतिमुखतएवास्मैछंदांः

सिदधात्युपैनंयुज्ञोनमत्यैतताएवनिर्वपेदीजानश्छंदांसिवैदेवि

संत॰
॥५५॥

कायातयामानीवखलुवाएतस्यछंदांसियईज्ञानउत्तमंधा ४
तारंकरोति॥४॥उपरिष्टाद्देवास्मैछंदांस्ययातयामान्यवरु
धुउपैनमुत्तरोयज्ञोनमसेताएवनिर्वपेद्यंमेधानोपनमेछंदां
सिवैदेविकाश्छंदांसिखलुवाएतंनोपनमंतियंमेधानोपनमति
प्रथमंधातारंकरोतिमुखतएवास्मैछंदांसिदधात्युपैनंमेधा
नमत्येताएवनिर्वपेत्॥५॥रुक्कामश्छंदांसिवैदेविकाश्छंदां
सीवखलुवैरुक्छंदोभिरेवास्मिन्रुचंदधातिक्षीरेभवंतिरुचमेवास्मि ॥५५॥

धा

न्दधातिमध्यतोधातारंकरोतिमध्यतएवैनंःस्तुचोदधातिगायत्री
वाअनुमतिस्त्रिष्टुब्राकाजगतीसिनीवाल्यनुष्टुप्कुहूर्धातावष
ट्कारःपूर्वपक्षोराकापरपक्षःकुहूरमावास्यासिनीवालीपौर्ण
मास्यनुमतिश्चंद्रमाधाताष्टौ॥८॥वसवोष्टाक्षरागायत्र्येकाद
शरुद्राएकादशाक्षरात्रिष्टुब्द्वादशादित्याद्वादशाक्षराजगती
प्रजापतिरनुष्टुब्धातावषट्कारएतद्वैदेविकाःसर्वाणिचछंदां
सिसर्वाश्चदेवतावषट्कारस्तायत्सहसर्वानिर्वपेदीश्वराएनंप्र

सं॰ ४

॥५६॥ दर्व्होद्यूप्रथमंनिरुप्यथातुस्ततीयंनिर्वपेत्तथोएवोत्तरंनिर्वपेत्तथै
नंनप्रदहंत्सथोयस्मैकामायनिरुप्यंतेतमेवाभिरूपाप्नोति॥७॥
पशुकामःस्कंदाःसिवेदर्विकाःस्कंदाःसिग्रामकस्यपसैलाएवनि
र्वपेद्ध्रौदहंतिनवच॥८॥दर्विकाःप्रजाकामोमिथुनीपशुकामःप्रे
वग्रामकामोऽयोगामयावीयंयज्ञोपईजानोयंमेधारुक्कामोऽष्टौ
॥९॥वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्स्वावेशोअनमीवोभवानः।य वो॰ २
त्वेमहेप्रतितन्नोजुषस्वशंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे॥वास्तोष्पते ॥५६॥

दर्विका भवन्ति दधति राष्ट्रकामाय भवन्ति दधाति ५

नुगमयासुः सदांते सक्षीम हिरण्मयागालुमत्या ॥ आवुः क्षेमउत्तसो
गवरन्नायुषंपांतस्वस्तिभिः सदानः ॥ यत्सायंप्रातरग्निहोत्रंजुहोत्या
हुतीष्टकाएवताउपधत्ते ॥ १ ॥ यजमानोहोरात्राणिवाएतस्येष्टकायआ
हिताग्निर्यत्सायंप्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाप्त्वेष्टकाःकृत्वोपधत्तेदश
समानत्रज्जुहोतिदशाक्षराविराड्विराजमेवाप्त्वेष्टकांकृत्वोपधत्तेऽथोवि थो
राज्येवयज्ञमाप्नोतिचित्यश्चित्योऽस्यभवतितस्माद्यत्रदशोषित्वाप्र
यातितद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेवतद्यत्ततोर्वाचीनं ॥ २ ॥ रुद्रः खलुवैवास्तो

संत.२
॥५७॥

ष्पतिर्यदक्त्वावास्तोष्पतीयंप्रयायाज्जुहुयात्तंनंभूत्वाग्निरनूत्थायह
यं न्याद्वास्तोष्पतीं जुहोतीयंजुहोति भागधेयेनैवैनं शमयति ना ४
र्त्तिमार्छेत्युयजमानोयद्युक्तेजुहुयाद्यथाप्रयातेवास्तौनिताहृग् वाडुंनिंजुहो
वतद्यदयुक्तेजुहुयाद्यथाक्षेमआहुतिंजुहोतिताहृगेवतदक्तम
स्यवास्तोष्पतीयंस्यात्॥२॥दक्षिणोयुक्तोभवतिसव्योयुक्तो
थवास्तोष्पतीयंजुहोत्युभयमेवाकःपरिवर्गमेवैनंशमयति
यदेकयाजुहुयाद्दर्विहोमंकुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्ययाज्यया ॥५७॥

जुहोति स देवलोकाययस्तु तस्माद्ध्याद्दृढं गृहानन्वारोहयेद्यद्वृक्षा
णान्यसंप्रक्षाप्य प्रयायाद्यथार्थं यज्ञवेन्नुसंवादहनं वा वादहिंगुवतद्
यन्तु यानिर्ऋतियुदुत्सरण्योः समारोहयति ॥ २ ॥ एष वा अग्नेर्योनिः
स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्यद[illegible]रण्योः समारू
ढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः स्यादिति या ते अग्ने यज्ञिया
तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मन्त्समारोहयते यजमानो वा अग्नेर्योनिः
स्वायामेवैनं योन्यां समारोहयते ॥ ५ ॥ धर्त्तेवर्चीनं स्यात्समा

संत२

॥५८॥ रोहयन्तिपंचंचत्वारिंशत्राञ्च॥१०॥त्वमग्नेबृहद्वयोदधासिदेवदाशु

षे॥कविर्गृहपतिर्युवा॥हव्यवाडग्निरजरःपितानोविभुर्विभा ४

वासुदृशीकोअस्मे॥सुगार्हपत्याःसमिषोदिदीह्यस्मद्र्यक्सं

मिमीहिश्रवांसि॥त्वंचसोमनोवशोजीवातुंनमरामहे॥प्रि

यस्तोत्रोवनस्पतिः॥ब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणां

महिषोमृगाणां॥श्येनोगृध्राणांस्वधितिर्वनानांसोमः॥१॥

पवित्रमत्येतिरेभन्॥आविश्वदेवंसत्पतिंसूक्तैरद्यावृणीम ॥५८॥

हे। सत्यसवं: सवितारं॥ आसत्येनरजसावर्त्तमानोनिवेशयन्न
मृतंमर्त्यंच॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवनाविपश्य
न्॥ यथानोअदितिःकरत्पश्वेनृभ्योयथागवे॥ यथातोकायरुद्रि
यं॥ मानस्तोकेतनयेमानआयुषिमानोगोषुमा॥ २॥ नोअश्वेषु
रीरिषः॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतोनमसाविधेमते
॥ उदप्रुतोनवयोरक्षमाणावावदतोअभ्रियस्यवघोषाः॥ गिरि
भ्रजोनार्मयोमदंतोबृहस्पतिमभ्यर्काअनावन्॥ हरिःॐ विसारि से

संत्.९

॥५९॥ भिर्वविदद्भिरस्मुन्मयांनिनहन्नाव्यस्यन्॥ बृहस्पतिरभिकनिक्र ४
दद्गाउतप्रास्तोदुच्चविद्वाँ२ अगायत॥ एंद्रसानसिंरयिं॥२॥
सजित्वानंसदासहं॥ वर्षिष्ठमूतयेभर॥ प्रससाहिषेपुरुहूतश
त्रून्ज्येष्ठस्तेशुष्मइहरातिरस्तु॥ इंद्राभरदक्षिणनावसूनिपतिः
सिंधूनामसिरेवतीनां॥ त्वंसुतस्यपीतयेसद्योवृद्धोअजाय
था॥ इंद्रज्येष्ठ्यायसुक्रतो॥ भुवस्त्वमिंद्रब्रह्मणामहान्भुवोविश्वे
षुसवनेषुयज्ञियः॥ भुवोन्नृंश्च्यौत्नोविश्वस्मिन्भरेज्येष्ठश्चमं

॥५९॥

ण्ः॥ ४॥ विश्वचर्षणे॥ मित्रस्य चर्षणीधृतश्रवो देवस्य सानसिं॥ सत्यं
चित्रश्रवस्तमं॥ मित्रो जनान्यातयति प्रजानन्मित्रो दाधार पृथिवीमु
मि ३ तद्यां॥ मित्रः कृष्टीरनिमिषाभिचष्टे सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम॥ प्रस मि
त्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान्यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन। न हन्यते न जी
यते त्वोतो नैनमंहो अश्नोत्यंतितो न दूरात्॥ यत॥ ५॥ चिद्धि ते वि
शो यथा प्र देव वरुण व्रतं॥ मिनीमसि द्यविद्यवि॥ यत्किंचेदं वरुण दै
व्ये जनेभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि॥ अचित्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा

सं.त.४
॥६०॥

सो

नुस्तस्मादेनंदेवरीरिषः॥किंनवासायद्विरिपुर्नदीवियद्वाघासत्यमुत ४
यन्नविद्म।सर्वातविष्यन्निधिरवेदवाथोतस्यामवरुणप्रियासः॥६॥
सामागोशुमारियंमंत्रोयच्छिधिरासमर्च॥३१॥विवाआवायोद्गमेवेचुरं
चाग्निर्भूतानांदेवावाकंताषाद्वाष्टकोमायुदेविकावास्तोष्पतेत्वमेनेव
हृद्वयएकादश॥३३॥विवाएतस्यत्साद्वयथायजुरेवैतन्मसुगंधिर्वर्वि
कंधेत्वमेनेहृहृद्वयःषट्वंलारिंशान्॥४६॥ओंम्॥ ॥राम॥श्री॥
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ ॥६०॥

ओम्॥ पूर्णापश्चादुतपूर्णापुरस्तादुन्मध्यतःपौर्णमासीजिगाय॥ तस्यां
देवाअधिसंवसंतउत्तमेनाकइहमादयंतां॥ यत्तेदेवाअदधुर्भागधेय
ममावास्येसंवसंतोमहित्वा॥ सानोयज्ञंपिपृहिविश्ववारेरयिन्नोधेहि
सुभगेसुवीरं॥ निवेशनीसंगमनीवसूनांविश्वारूपाणिवसून्यावेशयं
ती॥ सहस्रपोषंसुभगारराणासानआगन्वर्चसा॥ १॥ संविदाना॥ अ
ग्नीषोमाप्रथमोवीर्येणवसून्रुद्रानादित्यानिहजिन्वतं॥ माध्यंपौर्णि हि॰
मासंजुषेथांब्रह्मणावृद्धासुकृतेनसातावथास्मभ्यंसहवीरांरयिं

संत॰५

॥६१॥ नियच्छतं॥ आदित्याश्चांगिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्स
न्तेषामंगिरसां निरुप्तं हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजु ५
हवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ॥ २॥ पूर्व आलभंत दर्शपूर्णमासावालभमा
वु३ न एतौ होमौ पुरस्ताज्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावालभते ब्रह्म
वादिनो वदंति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च प्रतिलो
वा२ मं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमं पौर्णमास्यै प्रतीचीनं त
य त्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीं पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावालभेतामुमपक्षी ॥६१

यमाणमन्वपे॥२॥क्षीयेतसारस्वतौहोमौपुरस्ताज्जुहुयादमावास्या
वैसरस्वत्यनुलोममेवैनावालभेतमुमाप्यायमानमन्वाप्यायतआ
ग्नावैष्णवमेकादशकपालंपुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यैचरुंसरस्वतेद्वाद
शकपालंयदाग्नेयोभवत्यग्निर्वैयज्ञमुखंयज्ञमुखमेवर्द्धिंपुरस्ता
द्धत्तेयद्वैष्णवोभवतियज्ञोवैविष्णुर्यज्ञमेवारभ्यप्रतनुतेसरस्वत्यैचरु
र्भवतिसरस्वतेद्वादशकपालोमावास्यावैसरस्वतीपूर्णमासःसर
स्वान्तावेवसाक्षादारभतऋध्नोत्याभ्यांद्वादशकपालःसरस्वतेभ

संत।

।६२॥ भवतिमिथुनत्वायप्रजात्यैमिथुनोगावोदक्षिणासमृद्ध्यै॥ ८॥ वर्षी
यसावैतेदर्शपूर्णमासावपतन्वतेसंवत्सरस्यैपंचविंशःस्रातिश्वा॥ ९॥ ऋष ५
वसिष्ठः २ योवाइंद्रंप्रत्यक्षंनापश्यंस्तंप्रत्यक्षमपश्यत्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणंतेवक्ष्या
मियथात्वत्पुरोहिताःप्रजाःप्रजनिष्यंतेथमेतरेभ्यऋषिभ्योमाप्रवो
चइतितस्माएतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततोवसिष्ठपुरोहिताःप्रजाः
प्राजायंततस्माद्वासिष्ठोब्रह्माकार्यःप्रैवजायतेरश्मिरसिक्षयाय
त्वाक्षयंजिन्वेति॥ १०॥ आहुर्देवावैक्षयोदेवेभ्यएवयज्ञंआहुरितिर ॥ ६२॥

सिधर्मायत्वाधर्मंजिन्वेत्याहमनुष्यावैधर्मोमनुष्येभ्यएवैतंयज्ञंप्राह
न्वितिरसिदिवेत्वादिवंजिन्वेत्याहेभ्यएवैनंलोकेभ्योयज्ञंप्राहविष्टम्भो
सिवृष्ट्यैत्वावृष्टिंजिन्वेत्याहवृष्टिमेवाव॥२॥रुन्धेप्रवास्यनुवासीत्या
हमिथुनत्वायोशिगसिवसुभ्यस्त्वावसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौवसवएकाद
ए ता ३ शरुद्राद्वादशादित्याएतावन्तोवैदेवास्तेभ्यएवैनंयज्ञंप्राहौजोसिपितृभ्य
स्त्वापितॄंजिन्वैतंतुरसिप्रजाभ्यस्त्वाप्रजाजिन्व॥३॥इत्याहपितॄन्ने
वप्रजाअनुसंतनोतिपृतनाषाडसिपशुभ्यस्त्वापशूंजिन्वेत्याहप
त्याहदेवानेवपितॄननुसंतनोति२

संत॰ ५

॥ हि॰ ॥

जा एव पृश्नन् नु संतनोति रेवदस्यो षधीभ्यस्त्वो षधीर्जिन्वस्या हौषधीष्व

व पृश्नन्त्रतिष्ठा पयसभिजिन्वदसि सुक्र आवेद्वाय युलेङ्क जिन्वत्याहा भिश्री

स्यात्त्राधिपतिरसि प्राणाय त्वा प्राणं॥ ३॥ जिन्वस्या हप्रजा स्वेव प्रा

णान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याहा मिथुनत्वाय सं रोहो सि नी रोहो

सीत्याह प्रजा स्वेव सुको सि वषङ्गिरसि वस्यष्टिर सीत्याह प्र

तिष्ठित्यै॥ ५॥ जिन्वत्स व प्रजा जिन्वप्राणंस्त्रिंशच्च॥ २॥ अग्निना देवेन

पृतना जयामि गायत्रेण छंदसा त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण साम्नाव ५

॥ हि॰ ॥

षट्कारेणवज्रेणपूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधेप्रत्येना
नुदस्मिन्क्षयेस्मिन्भूमिलोकेयोस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मोविष्णोःक्रमे
णात्येनान्क्रामामींद्रेणदेवेनपृतनाजयात्रैष्टुभेनछंदसापंचदशे
नस्तोमेनबृहतासाम्नावषट्कारेणवज्रेण॥१॥सहजान्विश्वेभिर्देवे
भिःपृतनाजयाजागतेनछंदसासप्तदशेनस्तोमेनवामदेव्येन
साम्नावषट्कारेणवज्रेणापरजानिंद्रेणसयुजोवयंसासह्याम
पृतन्यतः॥घ्नंतोवृत्राण्यप्रति॥यत्तेअग्नेतेजस्तेनाहंतेजस्वीभूया

संत॰ ५
।६७॥

संयत्तेअग्नेवर्च्चस्तेनाहंवर्च्चस्वीभूयासंयत्तेअग्नेहरस्तेनाहंहर
स्वीभूयासं॥२॥ इहतासाग्मोवषट्कारेणवज्रेणषट्चत्वारिंश्वा ५
ह ख्य॥ यद्देवायज्ञेनोयज्ञमुषःपृथिव्या मध्यासते॥ अ
ग्निर्मातिम्योरक्षतुगच्छेमसुकृतोवयं॥ आगन्मामित्रावरुणाव
रेण्यारात्रीणांभागोयुवयोर्योअस्ति॥ नाकंगृह्णानाःसुकृतस्य
लोकेतृतीयेपृष्ठेअधिरोचनेदिवः॥ यद्देवायज्ञमुषोंतरिक्षेध्या हनोयज्ञ२
सते॥ वायुर्मातिम्योरक्षतुगच्छेमसुकृतोवयं॥ यास्तेरात्रीःस ।६७॥

वितः॥१॥देवयानीरंतराद्यावापृथिवीवियंति॥गृहेश्वसर्वैःप्रज
यान्वयंसुवोरुहाणास्तरतारजांसि॥येदेवायज्ञहनोयज्ञमुषो
दिव्यध्यासते॥सूर्योमातेभ्योरक्षत्वग्निष्ट्वाप्रमुक्तौवयं॥येनेंद्रा
यसमभरःपयांस्युत्तमेनहविषाजातवेदः॥तेनाग्नेत्वमुतव
र्धयेमंसजातानांश्रैष्ठ्यआधेह्येनं॥यज्ञहनोवैदेवायज्ञमु
षः॥२॥संतितएषुलोकेष्वासतआददानाविमथ्नानायोददाति
यायजतेतस्य॥येदेवायज्ञहनःपृथिव्यामध्यासतेयेअंतरिक्षेय

संत५

॥६५॥

द्वितीयोह्नमानेवलोकाः स्त्रील्सिसगर्द्दः सपशुःसुवर्गंलोकमेत्यपूर्वे
सोमेनेजानादेवताश्चयज्ञश्चकामंसोमायपंचकपालमुद्वसानी
यंनिर्वपेदग्निःसर्वादेवताः॥३॥पांक्तोयज्ञोदेवताश्चैवयज्ञंचावरुं
धेगायत्रोवाअग्निर्गायत्रछंदास्तंछंदसाव्यर्द्धयतियत्पंचकपालं
करोत्यष्टाकपालःकार्योष्टाक्षरागायत्रीगायत्रोग्निर्गायत्रछंदा
स्स्वेनैवैनंछंदसासमर्द्धयतिपंक्त्यौयाज्यानुवाक्येभवतःपांक्तोय
ज्ञस्तेनैवयज्ञान्नेति॥४॥ १४ सवितर्देवायज्ञमुषःसर्वादेवतास्त्रिवं ॥६५॥

लारिःशाश्च॥४॥सूर्योमादेवोदेवेभ्यःपातुवायुरंतरिक्षाद्यजमा
नोअग्निर्मापातुचक्षुषः॥सक्षश्रूषसवितर्विश्वचर्षणएतेभिःसो
मनामभिर्विधेमतेतेभिःसोमनामभिर्विधेमते॥अहंपरस्तादह
मवस्तादहंज्योतिषावितमोववार।यदंतरिक्षंतदुमेपिताभूदहंसू
भूयास र्यमुभयतोददर्शाहंमुत्तमःसमानानां॥१॥आसमुद्रादंतरिक्षा
त्प्रजापतिरुदधिंच्यावयातींद्रःप्रस्नौतुमरुतोवर्षयंतुनंभयपृ
थिवींभिंधीदंदिव्यंनभः॥उद्नोदिव्यस्यनोदेहीशानोविसृजा

संत०५

॥६६॥

हृतिं॥ पशवोवाएतेयदादित्यएषरुद्रोयदग्निरोषधीः प्रास्यान्ना
वादित्यंजुहोतिरुद्रादेवपशूनंतर्दधात्यथोओषधीष्वेवपशून्॥
॥२॥ प्रतिष्ठापयतिकविर्यज्ञंवितनोतिपंथांनाकस्यपृष्ठेअधि स
रोचनेदिवः। येनहव्यंवहसियासिदूतइतःप्रचेताअमुतःसनी
यान्॥ यास्तेविश्वाःसमिधःसंत्यग्नेयाःपृथिव्यांबर्हिषिसूर्ये
याः॥ तास्तेगच्छंत्वाहुतिंघृतस्यदेवायतेयजमानायशर्म॥ आ
शासानःसुवीर्यंरायस्पोषंस्वश्वियं॥ बृहस्पतिनारायास्व ॥६६॥

गार्हतोमल्वं यजमानायतिष्ठ ॥ ३ ॥ समानानामोषधीषुवपस्
न्मल्वं यजमानायेकंव ॥ ४ ॥ संलीनत्वामुपयसाघृतेनुसंलीन
त्वाम्युपओषधीभिः ॥ संलीनत्वामिप्रजयाहमघसादीक्षिता
सनवोवाजमस्मे ॥ प्रैतुब्रह्मणस्पत्नीवेदिंवर्णेनसीदतु ॥ अथा
हमनुकामिनीस्वेलोकेविशाइह ॥ सुप्रजसस्त्वावयं सुपत्नी
रुपसेदिम ॥ अग्नेसपत्नदंभनमदब्धासोअदाभ्यं ॥ इमंविष्या
मिवरुणस्यपाशं ॥ १ ॥ यमबध्नीतसवितासुकेतः ॥ धातुश्चयोनौ

संत॰ ५

॥६७॥ सुकृतस्यलोकेस्योनंमेसहपत्यांकरोमि। एतुदेवस्त्वृतस्यंवामी ५

रन्त्वग्निस्तेयंनयतादिर्मध्यंददताꣳरुद्रावस्रष्टासियुवानामम

ति॰२ मांहिꣳसीर्वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यःपन्नेज वो॰२

नीर्गृह्णामियज्ञायवःपन्नेजनीःसादयामिविश्वस्यतेविश्वाव

तोवृष्णियावतः॥२॥ तवाग्नेवामीरन्तुसंदृशिविश्वारेताꣳ

सिधिषीयागन्देवान्यज्ञोनिदेवीर्देवेभ्योयज्ञमशिषन्नस्मिन्सुन्व

तियजमान आशिषःस्वाहाकृताःसमुद्रेष्ठागन्धर्वमातिष्ठता ॥६७॥

३१ ॥२॥

त्नुं॥ वातस्य पत्मन्निड ईडिताः॥ पाशुं ऋक्षियावतस्त्रिंष्णाद्धे॥ ६॥

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्यै रसः परापतत्स पृथिवीम्प्रा

विशत्स खदिरोऽभवद्यस्य खादिरः स्रुवो भवति छंदसामेव रसेना र३

वद्यति [illegible] सरसा अस्याहुतयो भवंति तृतीयस्यामितो

दिवि सोम आसीत्तं गायत्र्याहरत्तस्य पर्णमछिद्यत तत्पर्णोऽभवत्त य३

स्ये२ त्पर्णस्य पर्णत्वं यस्य पर्णमयी जुहूः॥ १॥ भवति सौम्या अस्याहुत

यो भवंति जुषंतेऽस्य देवा आहुतीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदंत तत्पर्ण उ

संत०५
॥५८॥

पोंश्रणोत्सुश्रवावैनामयस्यपर्णमयीजुहूर्भवतिनपाप: ५
श्लोकंॕ श्रृणोतिब्रह्मवैपर्णोविण्मरुतोन्नंविण्मारुतोश्वत्थोय रु२
स्यपर्णमयीजुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमवरुंधेथोब्र
ह्म॥२॥एवविश्यध्यूहतिराष्ट्रंवैपर्णोविडश्वत्थोयत्पर्णमयीजु
हूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेवविश्यध्यूहतिप्रजापतिर्वाअजु
होत्सायत्राहुतिःप्रत्यतिष्ठत्ततोविकंकतउदतिष्ठत्ततःप्रजाअ
सृजतयस्यवैकंकतीध्रुवाभवतिप्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठंत्यथो ॥५९॥

भेवजायतएतद्वैस्रुचाꣳरूपंयस्यैवꣳरूपाःस्रुचोभवंतिसर्वाण्य
वैनꣳरूपाणिपशूनामुपतिष्ठंतेनास्यापरूपमात्मंजायते॥
॥२॥जुहूर्ध्योर्ब्रह्मस्रुचाꣳसप्तदशाव॥७॥उपयामगृहीतो
सिप्रजापतयेत्वाज्योतिष्मतेज्योतिष्मंतंगृह्णामिदक्षायदक्ष
वृधेरातंदेवेभ्योग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्यइंद्रज्येष्ठेभ्योवरुण
राजभ्योवातापिभ्यःपर्जन्यात्मभ्योदिवेत्वांतरिक्षायत्वा
पृथिव्यैत्वापेंद्रद्विषतोमनोपजिज्यासतोजह्यपयानोरा

संत०५
॥ ६९ ॥

तीयतृतंजोहिप्राणायत्वापानायत्वाव्यानायत्वासतेत्वासते

त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्योविश्वेभ्यस्त्वाभूतेभ्योयतः प्रजाअक्रिरद्धा ५

अजायंततस्मैत्वाप्रजापतयेविभूदाव्नेज्योतिष्मतेज्योतिष्मं

तंजुहोमि॥१॥ओषधीषु अवलुर्द्राच॥८॥ यांवाअध्वर्युश्च

यजमानश्चदेवतामंतरितस्तस्याआवृश्च्येतेप्राजापत्यंदधि

ग्रहंगृह्णीयात्प्रजापतिःसर्वादेवतादेवताभ्यएवनिह्नुवातेज्ये

ष्ठोवाएषग्रहाणांयस्यैषगृह्यतेज्यैष्ठ्यमेवगच्छतिसर्वासांवाए ॥६९॥

तद्देवतानाꣳ रूपंयदेषग्रहोयस्यैषगृह्यतेसर्वाण्येवैनꣳ रूपाणिप
शूनामुपतिष्ठंतउपयामगृहीतः॥१॥असिप्रजापतयेत्वाज्योतिष्म
त्यो३ तेज्योतिष्मंतंगृह्णामीतिज्योतिरेवैनꣳ समानानांकरोत्यग्निर्जिह्वा
भ्यस्त्व ऋतायुभ्यइत्याहैतावतीर्वैदेवतास्ताभ्यएवैनꣳ सर्वाभ्योगृ
ह्णात्यपेंद्रद्विषतोमनइत्याहभ्रातृव्योनुसेप्राणायत्वापानायत्वे प३
त्याहप्राणानेवयजमानेदधातितस्मैत्वाप्रजापतयेविभूदाव्ने
ज्योतिष्मतेज्योतिष्मंतंजुहोमि॥२॥इत्याहप्रजापतिःसर्वादेव

ताःसर्वांश्चयएवेनंदेवताभ्योजुहोत्याज्यग्रहंगृह्णीयात्तेजस्कामस्य
तेजोवाआज्यंतेजस्व्येवभवतिसोमग्रहंगृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चसकाम
स्यब्रह्मवर्चसंवैसोमोब्रह्मवर्चस्येवभवतिदधिग्रहंगृह्णीया
त्पशुकामस्योर्ग्वैदध्यूर्क्पशवऊर्जैवास्माऊर्जंपशूनवरुंधे॥२॥
उपयामगृहीतांजुहोमिमित्रिवलारिंआञ्चा॥१॥त्वेक्रतुमपिवृंजं
तिविश्वेद्विर्यदेतेत्रिर्भवंत्यूमाः॥स्वादोःस्वादीयःस्वादुनासृजा
समतऊषुमधुमधुनाभियोधि॥उपयामगृहीतोसिप्रजापत

यत्वाङ्गुष्ठं गृह्णाम्यृषभेते योनिः प्रजापतये त्वा ॥ प्राणग्रहान्गृह्णाति
तावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहास्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो या
वद्वा अस्ति तत् ॥१॥ अवरुन्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुराविदा
मकं तस्मात्तेषां सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन्यस्यैते गृह्यन्ते ज्यै
ष्ठ्यमेव गच्छत्यभि दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च वै दिशः सर्वास्वेव
दिक्ष्वृध्नुवन्ति नव नव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमा
नेषु दधाति प्रायणीये चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राण

संत ५

॥७१॥ ग्रहाः ॥ २ ॥ प्राणैरेव प्रयंति प्राणैरुद्यंति द्वाभ्यामहन्गृह्यंते प्राणा वै प्रा ५
णग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजायंते यद्वाभ्यामदेव्यं योनेरध्य
ते द्वाभ्यामहन्वामदेव्यं योनेरध्य वते यद्वाभ्यामहन्गृह्यंते प्राणेभ्य एव
३८ तत्प्रजायंनेति ॥ ४ ॥ तस्मात्प्राणग्रहाः संभवन्ति ॥ ब्राह्मण ॥ १० ॥ एवेदेवं देव्या
धिया भरता जातवेदसं ॥ हव्या नो वक्षदानुषक् ॥ अयमुष्य प्रदेव
युर्होता यज्ञाय नीयते ॥ रथो न योरभीवृतो घृणीवांश्चेतति त्मना ॥
अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः ॥ सहसश्चित्सहीयान्देवो जी ॥७१॥

वातेवकृतः॥ इडायास्त्वापदेवयंनाभापृथिव्याअधि॥ जातवेदो
निधीमह्यग्नेहव्यायवोढवे॥१॥ अग्नेविश्वेभिःस्वनीकदेवैरूर्णा
वंतंप्रथमःसीदयोनिं॥ कुलायिनंघृतवंतंसवित्रेयज्ञंनययज
मानायसाधु॥ सीदहोतःस्वउलोकेचिकित्वान्सादयायज्ञंसु
कृतस्ययोनौ॥ देवावीर्देवान्हविषायजास्यग्नेबृहद्यजमानेवयो
धाः॥ निहोताहोतृषदनेविदानस्त्वेषोदीदिवाँअसदत्सुदक्षः॥
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठःसहस्रंभरःशुचिजिह्वोअग्निः॥ त्वंदूत जि॰

संत.५

॥७२॥

स्त्वं॥२॥उतनःपरस्पास्त्वंवस्यआवृषभप्रणेता॥ अग्नेतोकस्यन ५
स्तनेतनूनामप्रयुच्छंदीद्यद्बोधिगोपाः॥ अभित्वादेवसवितरीशा वि२
नंवार्याणां॥ सदावन्भागमीमहे॥ महीद्यौःपृथिवीचनइमंयज्ञं
मिमिक्षतां॥ पिपृतांनोभरीमभिः॥ त्वामग्नेपुष्करादध्यथर्वानि
रमंथत॥ मूर्ध्नोविश्वस्यवाघतः॥ तमु॥२॥त्वादध्यङ्ङृषिःपुत्र
ईधेअथर्वणः॥ वृत्रहणंपुरंदरं॥ तमुत्वापाथ्योवृषासमीधेद
स्युहंतमं॥ धनंजयंरणेरणे॥ उतब्रुवंतुजंतवउदग्निर्वृत्रहाजनि॥ ॥७२॥

धनंजयोरणेरणे॥ आयः हस्तेन खादिनः शिशुंजातंनबिभ्रति॥
विशामग्निंस्वध्वरं॥ प्रदेवंदेववीतयेभरतावसुवित्तमं॥ आस्वे
योनौनिषीदतु॥ आ॥ ४॥ जातंजातवेदसिप्रियंशिशीताति
थिं॥ स्योनआगृहपतिं॥ अग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृहपति
र्युवा॥ हव्यवाड्जुह्वास्यः॥ लः त्वंह्यग्नेअग्निनाविप्रोविप्रेणसन्
सता॥ सखासख्यासमिध्यसे॥ तंमर्जयंतसुक्रतुंपुरोयावा
नमाजिषु॥ स्वेषुक्षयेषुवाजिनं॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्ता

संत.५

॥७२॥

स्त्वं॥२॥उनः परस्पास्त्वंवस्यआवृषभप्रणेता॥अग्नेतोकस्यन

स्तनेतनूनामप्रयुच्छंदीद्यंद्बोधिगोपाः॥अभिस्त्वादेवस वितारीशा

नंवार्याणां॥सदावन्भागमीमहे॥महीद्यौः पृथिवीचनइमंयज्ञं

मिमिक्षतां॥पिपृतांनोभरीमभिः॥त्वामग्नेपुष्करादध्यथर्वानि

रमंथत॥मूर्ध्नोविश्वस्यवाघतः॥तमुत्वा॥२॥त्वादध्यङ्ऋषिः पुत्र

ईधेअथर्वणः॥वृत्रहणंपुरंदरं॥तमुत्वापाथ्योवृषासमीधेद

स्युहंतमं॥धनंजयंरणेरणे॥उतब्रुवंतुजंतवउदग्निर्वृत्रहाजनि॥७२॥

५

वि२

र्पणमस्तु ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥
श्लोकपांचूनोत्रेताळीस ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

८

धनंजयोरणेरणे॥ आयःहस्तेनखादिनःशिशुंजातंनबिभ्रति॥
विशामग्निःस्वध्वरं॥ प्रदेवंदेववीतयेभरतावसुवित्तमं॥ आस्वे
योनौनिषीदतु॥ आ॥ ६॥ जातंजातवेदसिप्रियःशिशीतातिथि
थिं॥ स्योनआगृहपतिं॥ अग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृहपति
र्युवा॥ हव्यवाड्जुह्वास्यः॥ त्वःह्यग्नेअग्निनाविप्रोविप्रेणसन्
सता॥ सखासख्यासमिध्यसे॥ तंमर्जयंतसुक्रतुंपुरोयावा
नमाजिषु॥ स्वेषुक्षयेषुवाजिनं॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्ता

ंत ५

७३॥

निधर्माणिप्रथमान्यासन्॥ तेनोहकंमहिमानःसचंतेयत्रपूर्वेसा ५

२०८ ध्याःसंतिदेवाः॥ ५८ ॥५॥ वोदेवदूतस्त्वंतमुसीदत्वायत्रेनुलारिवे॥३१॥

पूर्ण र्षयामिनायदेवाःस्वयैमासंतानत्यामिवषट्कारःसंर्व

हिरउपयामगृहीतोजुहोमियांवैलेकुलुंमदेवमेकोदत्रा॥११॥

पूर्णासिहृजांःस्नवांस्नवामीःप्राणेरवषट्त्रिंःज्ञात॥ ध्य॥ श्रीम्॥

शाके सप्तात्रिंश द्वाविंसक्षयनामसंवत्सरेचैत्रशुद्धद्वादश्यांइंदु

वासरेज्ञातारकानक्षत्रेतद्दिनेइदंपुस्तकंसमाप्तंजातं॥ श्रीकृष्ण ॥७३

॥ अथतृतीयाष्टकसमाप्तः ॥ श्रीगजानन

॥ अथ संहितायां चतुर्थीष्टकप्रारंभोत्र ॥ श्री

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीसरस्वत्यैनमः॥ श्रीगुरुचरणस्यप्रसादेनसंपूर्णंभवतु॥
हरिः॥ ओं॥ युंजानःप्रथमंमनस्तत्वायसविताधियः॥ अग्निंज्योतिर्निचा
य्यपृथिव्याअध्याभरत्॥ युक्त्वायमनसादेवान्त्सुवर्यतोधियादिवं॥ बृह
ज्ज्योतिःकरिष्यतःसवितासुवातितान्॥ युक्तेनमनसावयंदेवस्यसवि
तुःसवे॥ सुवर्ग्यायशक्त्या॥ युंजतेमनउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्य
बृहतोविपश्चितः॥ विहोत्रादधेवयुनाविदेकइत्॥ मही देवस्यसवि
तुःपरिष्टुतिः॥ युजेवांब्रह्मपूर्व्यंनमोभिर्विश्लोकायंतिपथ्येवसूराः॥ शृ
ण्वंतिविश्वेअमृतस्यपुत्राआयेधामानिदिव्यानितस्थुः॥ यस्यप्रयाण

सं॰च॰
॥१॥

मन्वन्यइद्ययुर्देवादेवस्यमहिमानमर्चतः॥ यःपार्थिवानिविममेसएतशो १
रजांꣳसिदेवःसवितामहित्वना॥ देवसवितःप्रसुवयज्ञंप्रसुव॥ २॥ यज्ञप
तिंभगायदिव्योगंधर्वः॥केतपूःकेतन्नःपुनातुवाचस्पतिर्वाचमद्यस्वदाति
नः॥इमंनोदेवसवितर्यज्ञंप्रसुवदेवायुवꣳसखिविदꣳसत्राजितंधनजि
तꣳस्वर्जितं॥ऋचास्तोमꣳसमर्धयगायत्रेणरथंतरं॥ बृहद्गायत्रवर्तनि॥
देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांगायत्रेणछंदसा
ददेंगिरस्वदभ्रिरसिनारिः॥ ३॥ आसिपृथिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यमंगि
रस्वदाभरत्रैष्टुभेनत्वाछंदसाददेंगिरस्वद्बभ्रिरसिनारिरसित्वयावयꣳस ॥१॥

धस्थमाग्निं न्नाकि मुखनितुं पुरीष्यं जागतेनलाछंदसांगिरस्वद्धस्त आ
धाय सविताबिभ्रदभ्रिं हिरण्ययीं ॥ तयाज्योतिरजस्त्रमिदग्निं खातीनआ
भरानुष्टुभेनलाछंदसांगिरस्वत् ॥ ४ ॥ इषुज्जं प्रसुवनारिरानुष्टुभेनला
छंदसाच्चीणिव ॥ १ ॥ इमामगृभ्णान्नशनामृतस्यपूर्वआयुषिविदथेषुकव्या ॥
तयादेवाः सुतमाबभूवुर्ऋतस्यसामंत्सरमारपंती ॥ प्रतूर्तंवाजिन्नाद्रवव
रिष्ठामनुसंवतं ॥ दिवितेजन्मपरममंतरिक्षेनाभिः पृथिव्यामधियोनिः ॥ यु
जाथांरासभंयुवमस्मिन्यामेवृषण्वसू ॥ अग्निंभरंतमस्मयुं ॥ योगेयोगेत
वस्तरंवाजेवाजेहवामहे ॥ सखायइंद्रमूतये ॥ प्रतूर्वन् ॥ १ ॥ एह्यवक्रामन्न

सं॰ चै॰

॥२॥

शंस्तीरुद्रस्यगाणपत्यान्मयोभूरेहि॥ उर्वन्तरिक्षमन्विहिस्वस्तिगव्यूतिर
भयानिकृण्वन्॥ पूष्णासयुजासह॥ पृथिव्याः सधस्थादग्निंपुरीष्यमंगि
रस्वदच्छेह्यग्निंपुरीष्यमंगिरस्वदच्छेमोग्निंपुरीष्यमंगिरस्वद्भरिष्यामो
ग्निंपुरीष्यमंगिरस्वद्भरामः॥ अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानिप्रथमो
जातवेदाः॥ अनुसूर्यस्य॥२॥ पुरुत्राचरश्मीननुद्यावापृथिवीआततं
न॥ आगत्यवाज्यध्वनः सर्वामृधोविधूनुते॥ अग्निं सधस्थेमहतिचक्षु
षानिचिकीषते॥ आक्रम्यवाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छरुचात्वं॥ भूम्यावृत्वा
यनोब्रूहियतः खनामतंवयं॥ द्यौस्तेपृष्ठंपृथिवीसधस्थमात्मान्तरिक्ष ॥२॥

ः समुद्रस्ते योनिः ॥ विरव्याय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ ॥ २ ॥ एतन्यतः ॥ उत्क्रामम
हते सौभगायास्मादास्थानाद्द्रविणोदा वाजिन् ॥ वयं स्याम सुमतौ पृथि
व्या अग्निं खनिष्यंत उपस्थे अस्याः ॥ उदक्रमीद्द्रविणोदा वाज्यर्वाकः स लो
कं सुकृतं पृथिव्याः ॥ ततः खनेम सुप्रतीकमग्निं स्वो रुहाणा अधिना
क उत्तमे ॥ आपो देवीरुपसृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः ॥ तासां स्था
नादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः ॥ जिघर्मि ॥ ४ ॥ अग्निं मनसा घृतेन
प्रतिक्ष्यंतं भुवनानि विश्वा ॥ पृथुं तिरश्चा वयसा बृहंतं व्यचिष्ठमन्नैः रभ
सं विदानं ॥ आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व ॥ म

संव ९

॥ २॥

यंश्रीस्त्रहयद्दूर्णन्श्रिमिर्नाभिमृत्वोत्तनुवाजहं षाणः॥ परिवाजपतिःकविरग्निर्ह

व्यान्यक्रमीत्॥ दधद्रत्नानिदाशुषे॥ परित्वाग्नेपुरंवयंविप्रंसहस्यधीमहि। धृ १

षद्वर्णंदिवेदिवेभेत्तारंभंगुरावतः॥ त्वमग्नेद्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वम

श्मनस्परि॥ त्वंवनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वंनृणांनृपतेजायसेशुचिः॥ ३०। ५॥ घृत

र्वत्सर्यस्यतिष्ठुजिघर्मिभिन्तारंविःश्रुतिश्च॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनो ॥२॥४

र्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांपृथिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यमंगिरस्वत्खनामि॥

ज्योतिष्मंतंत्वाग्नेसुप्रतीकमजस्रेणभानुनादीद्यानं॥ शिवंप्रजाभ्योहिंसंतं

पृथिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यमंगिरस्वत्खनामि॥ अपांपृष्ठमसिसप्रथाउर्वी

॥२॥

ग्निंभरिष्यदपरावपिष्ठं॥वर्धमानंमहाँआचपुष्करंदिवोमात्रयावरिणाप्रथस्व॥
शर्मचस्थः॥१॥वर्मचस्थोअच्छिद्रेबहुलेउभे॥व्यचस्वतीसंवसाथांभृतम
ग्निंपुरीष्यं॥संवसाथांसुवर्विदासमीचीउरसात्मना॥अग्निमंतर्भरिष्यंती
ज्योतिष्मंतमजस्रमित्॥पुरीष्योसिविश्वभराः॥अथर्वात्वाप्रथमोनिरमंथद
ग्ने॥त्वामग्नेपुष्करादध्यथर्वानिरमंथत॥मूर्ध्नोविश्वस्यवाघतः॥तमुत्वाद
ध्यङ्ऋषिःपुत्रईधे॥२॥अथर्वणः॥वृत्रहणंपुरंदरं॥तमुत्वापाथ्योवृषास
मीधेदस्युहंतमं॥धनंजयंरणेरणे॥सीदहोतस्वउलोकेचिकित्वान्सादया
यज्ञंसुकृतस्ययोनौ॥देवावीर्देवान्हविषायजास्यग्नेबृहद्यजमानेव

योधाः॥ निहोताहोतृषदनेविदानस्त्वेषोदीदिवाँ२ असदत्सुदक्षः॥ अ १
दब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठःसहस्रंभरःशुचिजिह्वोअग्निः॥ संसीदस्वमहाँ
२ असिस्रोचस्व॥ २॥ देववीतमः॥ विधूममग्नेअरुषंमियेध्यसृजप्रशस्त
दर्शतं॥ जनिष्टाहिजेन्योअग्रेअह्नांहितोहितेष्वरुषोवनेषु॥ दमेदमेसप्त
रत्नादधानोग्निर्होतानिषसादायजीयान्॥ ४॥ स्थईधन्नोचस्वसम्रविं२
न्नातिभ्य॥ २॥ संतेवायुर्मातरिश्वादधातूत्तानायेहृदयंयद्विलिष्टं॥ देवानां
यश्चरतिप्राणथेनतस्मैचदेविवषडस्तुतुभ्यं॥ सुजातोज्योतिषासहशर्मव
रूथमासदःसुवः॥ वासोअग्नेविश्वरूपं२ संव्ययस्वविभावसो॥ उदुतिष्ठ

स्वध्वरावानोदेव्याकृपा॥ दृशेचभासाबृहतासुशुक्वनिराग्नेयाहिसुशस्ति
भिः॥१॥ ऊर्ध्वऊषुणऊतयेतिष्ठादेवोनसविता॥ ऊर्ध्वोवाजस्यसनिता॥ स
यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे॥ सजातोगर्भोअसिरोदस्योरग्नेचारुर्विभृत
ओषधीषु॥ चित्रःशिशुःपरितमांस्यक्तून्प्रमातृभ्योअधिकनिक्रदद्गाः॥
स्थिरोभववीड्वङ्गआशुर्भववाज्यर्वन्॥ पृथुर्भवसुषदस्त्वमग्नेःपुरीषवाह
नः॥ शिवोभव॥२॥ प्रजाभ्योमानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः॥ माद्यावापृथिवीअभि
शूशुचोमान्तरिक्षंमावनस्पतीन्॥ प्रैतुवाजीकनिक्रदन्नानदद्रासभःप
त्वा॥ भरन्नग्निंपुरीष्यंमापाद्यायुषःपुरा॥ रासभोवांकनिक्रदत्सुयुक्तोवृ

संच २

॥५॥

षणारथे॥ सर्वामग्निंपुरीष्यमाशुर्द्दूतोवहादितः॥ वृषाग्निंवृषणंभरन्नपां
गर्भंसमुद्रियं॥ अग्नआयाहि॥ २॥ वीतयऋतंसत्यं॥ ओषधयःप्र १
तिगृह्णीताग्निमेतंशिवमायंतमभ्यत्रयुष्मान्॥ व्यस्यन्विश्वाअमतीर
रातीर्निषीदन्नोअपदुर्मतिंहनत्॥ ओषधयःप्रतिमोदध्वमेनंपुष्पावतीः ध४
सुपिप्पलाः॥ अयंवोगर्भऋत्वियःप्रत्नंसधस्थमासदत्॥ ४॥ सुनासि
भिःनीवोभवयाहिषद्गिंरात्र॥ ४॥ विपाजसापृथुनाशोशुचानोबाध
स्वद्विषोरक्षसोअमीवाः॥ सुशर्मणोबृहतःशर्मणिस्यामग्नेरहंसुहव
स्यप्रणीतौ॥ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन॥ महेरणायचक्षसे ॥५॥

सं॰॥ योवः शिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः॥ उशतीरिवमातरः॥ तस्मा
अरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ॥ आपोजनयथाचनः॥ मित्रः॥१॥
सꣳसृज्यपृथिवींभूमिंचज्योतिषासह॥ सुजातंजातवेदसमग्निंवैश्वान
रंविभुं॥ अयक्ष्मायत्वासꣳसृजामिप्रजाभ्यः॥ विश्वेत्वादेवावैश्वानराः स
ꣳसृजंत्वानुष्टुभेनछंदसांगिरस्वत्॥ रुद्राः संभृत्यपृथिवींबृहज्ज्योतिः स
मीधिरे॥ तेषांभानुरजस्रइच्छुक्रोदेवेषुरोचते॥ सꣳसृष्टांवसुभीरुद्रैर्धी
रैः कर्मण्यांमृदं॥ हस्ताभ्यांमृद्वींकृत्वासिनीवालीकरोतु॥२॥ तां॥ सि
नीवालीसुकपर्दासुकुरीरास्वौपशा॥ सात्तुभ्यमदितेमह्योखांदधा

संचः १

॥६॥

तुहस्तयोः॥ उरवांकरोतुसात्त्यां बाहुभ्यामदितिर्धिया॥ मातापुत्रंयथो

मस्थेसाग्निंबिभर्तुगर्भआ॥ मखस्यशिरोसियज्ञस्यपदेस्थः॥ वसव १

स्त्वाकृण्वंतुगायत्रेणछंदसांगिरस्वत्पृथिव्यसिरुद्रास्त्वाकृण्वंतुत्रैष्टुभे

नछंदसांगिरस्वदंतरिक्षमसि॥२॥ आदित्यास्त्वाकृण्वंतुजागतेनछंद

सांगिरस्वद्द्यौरसिविश्वेत्वादेवावैश्वानराःकृण्वंत्वानुष्टुभेनछंदसांगिरस्व

द्दिशोसिध्रुवासिधारयामयिप्रजाः रायस्पोषंगौपत्यं सुवीर्यं सजा

तान्यजमानायादित्यैरास्नास्यदितिस्तेबिलंगृह्णातुपांक्तेनछंदसां

गिरस्वत्॥ कृत्वायसामहीमुखांमृन्मयींयोनिमग्नये॥ तांपुत्रेभ्यःसंप्रा ॥६॥

यच्छदिदितिरपयानितौ ॥ ६ ॥ मित्रः करोत्वंतरिक्षामसिप्रवलारिंच ॥ ७ ॥ व
सवस्त्वाधूपयंतुगायत्रेणछंदसांगिरस्वद्रुद्रास्त्वाधूपयंतुत्रैष्टुभेनछंदसां
गिरस्वदादित्यास्त्वाधूपयंतुजागतेनछंदसांगिरस्वद्विश्वेत्वादेवावैश्वान
राधूपयंत्वानुष्टुभेनछंदसांगिरस्वदिंद्रस्त्वाधूपयत्वंगिरस्वद्विष्णुस्त्वाधू
पयत्वंगिरस्वद्वरुणस्त्वाधूपयत्वंगिरस्वददितिस्त्वादेवीविश्वदेव्यावती
पृथिव्याःसधस्थेंगिरस्वत्खनत्ववटदेवानांत्वापत्नीः ॥ १ ॥ देवीर्विश्वदेव्या
वतीःपृथिव्याःसधस्थेंगिरस्वद्दधतूखेधिषणास्त्वादेवीर्विश्वदेव्याव
तीःपृथिव्याःसधस्थेंगिरस्वदभींधतामुखेग्नास्त्वादेवीर्विश्वदेव्यावतीः

संच-

॥७॥ पृथिव्याः सधस्थेङ्गिरस्वछ्रपयंतूखेवरूत्रयोजनंयस्त्वादेवीविश्वदेव्या
वतीः पृथिव्याः सधस्थेङ्गिरस्वत्पंचंतूखे॥ मित्रैतामुखांपचेषामाभेदि॥ १
एतांतेपरिददाम्यभित्यै॥ अभीमां॥ २॥ महिनादिवंमित्रोबभूवसप्रथाः॥
मित्रस्यचर्षणीधृतश्रवोदेवस्यसानसिं॥ द्युम्नंचित्रश्रवस्तमं॥ देवस्त्वा
सवितोद्वपतुसुपाणिःस्वंगुरिः॥ सुबाहुरुतशक्त्या॥ अव्यथमानापृथि
व्यामाशादिशआपृण॥ उत्थायबृहतीभवोदुतिष्ठध्रुवात्वं॥ वसवस्त्वाछ्रं
दंतुगायत्रेणछंदसांगिरस्वद्रुद्रास्त्वाछ्रंदंतुत्रैष्टुभेनछंदसांगिरस्वदादि
त्यास्त्वाछ्रंदंतुजागतेनछंदसांगिरस्वद्विश्वेत्वादेवावैश्वानराआछ्रं ॥७॥
॥ उतअवसापृथिवीं॥ ४

७५

दंत्वानुष्टुभेनछंदसांदेगिरस्वत्॥५॥पत्नीरिमाःरुद्रास्त्वाअंद्वेकान्वि
ःनृतिभ्य॥६॥समास्त्वाग्नऋतवोवर्धयंतुसंवत्सराऋषयोयानिसत्या॥
संदिव्येनदीदिहिरोचनेनविश्वाआभाहिप्रदिशःपृथिव्याः॥संचेध्यस्वा
ग्नेप्रचवोधयेनमुच्चैस्तिष्ठमहतेसौभगाय॥माचरिषदुपसत्तातेअग्ने
ब्रह्माणस्तेयशसःसंतुमान्ये॥त्वामग्नेवृणतेब्राह्मणाइमेशिवोअग्ने
॥१॥संवरणेभवानः॥सपत्नहाग्नेअभिमातिजिद्भवस्वेगयेजागृह्यप्र
युछन्॥इहैवाग्नेअधिधारयारयिंमात्वानिक्रन्पूर्वचित्तानिकारिणः॥
क्षत्रमग्नेसुयममस्तुतुभ्यमुपसत्तावर्धतांतेअनिष्टृतः॥क्षत्रेणाग्नेः

स्वायुः सं रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व ॥ सजातानां मध्यमस्था ए
धि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥ अति ॥ २ ॥ निहो अति स्रिधोत्यचित्ति १
मत्यरातिमग्ने ॥ विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यं सहवीरां रयिं
दाः ॥ अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह ॥ वि
श्वा अमीवाः प्रमुंचन्मानुषीभिः शिवाभिरद्य परिपाहि नो वृधे ॥ बृहस्पते स
वितर्बोधयैनं संशितं चित्संतरां सं शिशाधि ॥ वर्धयैनं महते सौभगा
य ॥ ३ ॥ विश्व एनमनु मदन्तु देवाः ॥ अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिश
स्तेरमुंचः ॥ प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥ उद्वयं

तमसस्परि ःपश्यंतोज्योतिरुत्तरं॥ देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमं॥ ९॥ इ
मिद्धोअग्नेतिसौभगायचक्षुस्तिः शाद्व॥ ७॥ ऊर्ध्वाअस्यसमिधोभवंत्यूर्ध्वा
शुक्राशोचींष्यग्नेः॥ द्युमत्तमासुप्रतीकस्यसूनोः॥ तनूनपादसुरोविश्ववेदा
देवोदेवेषुदेवः॥ [illegible] पथआनक्तिमध्वाघृतेन॥ मध्वायज्ञंनक्षसे
प्रीणानोनराशंसोअग्ने॥ सुकृद्देवःसविता [illegible] विश्ववारः॥ अच्छायमे
तिशवसाघृतेनेडानोवन्हिर्नमसा॥ अग्निंस्रुचोअध्वरेषुप्रयत्सु॥ सय
क्षदस्यमहिमानमग्नेः सः॥ ईमंद्रासुप्रयसः॥ वसुश्चेतिष्ठोवसुधातमश्च॥
द्वारोदेवीरन्वस्यविश्वेव्रतादंदतेअग्नेः॥ उरुव्यचसाधाम्नापत्यमानाः॥

तेअस्ययोषणेदिव्येनयोनावुषासानक्ता ॥ इमंयज्ञमवतामध्वरंनः ॥ दैव्या
होतारावूर्ध्वमध्वरन्नोग्नेर्जिह्वामभिगृणीतं ॥ कृणुतंनः स्विष्टिं ॥ तिस्रोदे १
वीर्बर्हिरिदंसदंत्विडासरस्वती ॥ [illegible] ॥ भारती ॥ महीगृणाना ॥ तन्नस्तुरीप
मद्भुतंपुरुक्षुत्वष्टासुवीरं ॥ रायस्पोषंविष्यतुनाभिमस्मे ॥ वनस्पतेवसृ
जाररराणस्त्मनादेवेषु ॥ अग्निर्हव्यंशमितासूदयाति ॥ अग्नेस्वाहाकृ
णुहिजातवेदैहव्यं x इंद्राय x ॥ विश्वेदेवाहविरिदंजुषंतां ॥ हिरण्यगर्भःस
मवर्त्तताग्रेभूतस्यजातः पतिरेकआसीत ॥ सदाधारपृथिवींद्यां ॥ ३ ॥ उ
तेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ यः प्राणतोनिमिषतोमहित्वैकइद्राजा ॥ २ ॥

जगतोबभूव॥ यईशेअस्यद्विपदश्चतुष्पदः कस्मैदेवायहविषाविधेम॥ य
आत्मदाबलदायस्यविश्वउपासतेप्रशिषंयस्यदेवाः॥ यस्यछायामृतंयस्य
मृत्युः कस्मैदेवायहविषाविधेम॥ यस्येमेहिमवंतोमहित्वायस्यसमुद्रंरसया म२
७॥आ॥ सहाहुः॥ यस्येमाःप्रदिशोयस्यबाहूकस्मैदेवायहविषाविधेम॥ यंक्रंदसी
अवसातस्तभानेअभ्यैक्षेतांमनसारेजमाने॥ यत्राधिसूरउदितोव्येतिक
स्मैदेवायहविषाविधेम॥ येनद्यौरुग्रापृथिवीचदृढायेनस्वःस्तभितंयेन
नाकः॥ योअंतरिक्षेरजसोविमानःकस्मैदेवायहविषाविधेम॥ आपोह
आ यन्महतीर्विश्वं॥५॥ यंदक्षंदधानाजनयंतीरग्निं॥ ततोदेवानांनिरवर्त्ततासु

सं॰ च॰ २
॥१०॥

रेकः कस्मैदेवायहविषाविधेम॥ यश्चिदापोमहिनापर्यपश्यद्दक्षंदधा
नाजनयंतीरग्निं॥ योदेवेष्वधिदेवएकआसीत्कस्मैदेवायहविषाविधेम॥ ७॥ १
अग्नेः समरस्वतीर्याः सहाविश्वंभनुस्विः त्राच्च॥ ८॥ आकूतिमग्निंप्रयुज
ंस्वाहामनोमेधामग्निंप्रयुजंस्वाहाचित्तंविज्ञातमग्निंप्रयुजंस्वाहावा
चोविधृतिमग्निंप्रयुजंस्वाहाप्रजापतयेमनवेस्वाहाग्नयेवैश्वानरायस्वा
हाविश्वेदेवस्यनेतुर्मर्तोवृणीतसख्यंविश्वेरायइषुध्यसिद्युम्नंवृणीतपु
ष्यसेस्वाहामासुभित्थामासुरिषोदृंहस्ववीडयस्वसु॥ अंबधृष्णुवीरय हे॰२
स्व॥ १॥ अग्निश्चेदंकरिष्यथः॥ दृंहस्वदेविपृथिविस्वस्तयआसुरीमा ॥१०॥

यास्त्वयथयाकृतासि॥ जुष्टंदेवानामिदमस्तुहव्यमरिष्टात्वमुदिहियज्ञेऽस्
स्मिन्॥ मित्रैतामुखांतपैषामाभेदि॥ एतांतेपरिददाम्यभित्त्यै॥ द्र्वन्नःसर्पि
रासुतिःप्रत्नोहोतावरेण्यः॥ सहसस्पुत्रोऽअद्भुतः॥ परस्याऽअधिसंवतोव
राँ२ऽअभ्या॥२॥तर॥ यत्राहमस्मितां२ऽअव॥ परमस्याःपरावतोरोहिदश्व
इहागहि॥ पुरीष्यःपुरुप्रियोऽग्नेत्वंतरामृधः॥ सीदत्वंमातुरस्याऽउपस्थेवि
श्वान्यग्नेवयुनानिविद्वान्॥ मैनामर्चिषामातपसाभिशूशुचोन्तरस्याꣳशु
क्रज्योतिर्विभाहि॥ अन्तरग्नेरुचात्वमुखायैसदनेस्वे॥ तस्यास्त्वꣳहरसा
तपंजातवेदःशिवोभव॥ शिवोभूत्वामह्यमग्नेथोसीदशिवस्त्वं॥ शिवाः

कृत्यादिक्षाः सर्वाः स्वांयोनिमिहासदः ॥ २ ॥ वीरयस्त्वंतपोन्विःस्वातिश्वं ॥
॥ १ ॥ यदग्ने यानि कानि चाते दारूणि दध्मसि ॥ तदस्तु तुभ्यमिद्घृतं तज्जु १
षस्वयविष्ठ्य ॥ यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति ॥ सर्वंतदस्तुतेघृतंतं
ज्जुषस्वयविष्ठ्य ॥ रात्रिंरात्रिमप्रयावंभरंतोश्वायेवतिष्ठतेघासमस्मै ॥
रायस्पोषेणसमिषामदंतोमातेअग्नेप्रतिवेशारिषाम ॥ नाभा ॥ १ ॥ पृथिव्याः
समिधानमग्निंरायस्पोषायबृहतेहवामहे ॥ इरंमदंबृहदुक्थंयजत्रंजे
तारमग्निंपृतनासुसासहिं ॥ याःसेनाअभीत्वरीराव्याधिनीरुगणाउत ॥
यस्तेनायेचतस्करास्तांस्तेअग्नेपिदधाम्यास्ये ॥ दंष्ट्राभ्यांमलिम्लूंजं

भ्येस्तस्करां उत ॥ हनूभ्यां स्तेना भगवस्तांस्त्वं खादसुखादितान् ॥ यज
नेषुमलिम्लवस्तेनासस्तस्करा वने ॥ ये ॥ २ ॥ कक्षेष्वघायवस्तांस्ते दधामि
जंभयोः ॥ यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः ॥ निंदाद्यो अस्मां दि
प्साच्च सर्वं तं मस्मसा कुरु ॥ संशितं मे ब्रह्म संशितं वीर्यं बलं ॥ संशितं
क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः ॥ उदेषां बाहू अतिरमुद्वर्च उद्बलं ॥ क्षि
णामि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि ॥ ३ ॥ स्वां अहं ॥ दृनानो रुक्म उर्व्या व्य
द्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः ॥ अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजन
यत्सुरेताः ॥ विश्वा रूपाणि प्रतिमुंचते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्प

सं० च० १

॥१२॥

६॥ विनाकंमरव्यत्सविताव रेण्यानुप्रयाणमुषसोविराजति॥ नक्तोषासा १
समनसाविरूपधापयेतेशिशुमेकंसमीची॥ द्यावाक्षामारुक्मोअंतर्वि ॥४॥
भातिदेवाअग्निंधारयंद्रविणोदाः॥ सुपर्णोसिगरुत्मांस्त्रिवृत्तेशिरोगाय
त्रंचक्षुस्तोमआत्मासामतेतनूर्वामदेव्यंबृहद्रथंतरेपक्षौयज्ञायज्ञियं
पुच्छंछंदांस्यंगानिधिष्णियाःशफायजूंषिनाम॥ सुपर्णोसिगरुत्मां
छ २ दिवंगच्छस्वःपत॥ ७॥ नाभावनेयनेयाभिक्षामारुक्मोसाचिंत्राव॥ १०॥
अग्नेयंयज्ञमध्वरंविश्वतःपरिभूरसि॥ सइद्देवेषुगच्छति॥ सोमयास्ते
मयोभुवऊतयःसंतिदाशुषे॥ नाभिनेविलाभुव॥ अग्निर्मूर्धाभुवः॥ त्वं

॥१२॥

नः सोमयातेधामानि॥ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि॥ धियोयोनः
प्रचोदयात्॥ अचित्तीयच्चकृमादैव्येजनेदीनैर्दक्षैः प्रभूतीपूरुषत्वता।
॥१॥ देवेषुचसवितर्मानुषेषुचत्वन्नोअत्रसुवतादनागसः॥ चोदयित्री
सूनृतानांचेतंतीसुमतीनां॥ यज्ञंदधेसरस्वती॥ पावीरवीकन्याचित्रा
युःसरस्वतीवीरपत्नीधियंधात्॥ ग्नाभिरच्छिद्रंशरणंसजोषादुराध
र्षंगृणतेशर्मयंसत्॥ पूषागाअन्वेतुनःपूषारक्षत्वर्वतः॥ पूषावाजं
सनोतुनः॥ शुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यत्॥२॥ विषुरूपेअहनीद्यौरिवा
सि॥ विश्वाहिमायाअवसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु॥ तेवर्धं

संव

॥१२॥ तस्तंतंवसोमहित्वनानाकंतस्थुरुरुचंकिरसदः॥ विष्णुर्यद्धावदृषणंमद
च्युतंवयोनसीदंनधिबर्हिषिप्रिये॥ अर्चितमर्कंगृणतेतुरायमारुतायस्व १
तवसेभरध्वं॥ येमहोभिसहसासहंते॥ २॥ रेजतेअग्नेपृथिवीमखेभ्यः॥
विश्वेदेवाविश्वेदेवाः॥ द्यावानःपृथिवीइमंसिध्रमद्यदिविस्पृशं॥ यज्ञं
देवेषुयच्छतां॥ प्रपूर्वजेपितरानव्यसीभिर्गीर्भिःकृणुध्वंसदनेऋतस्य॥
आनोद्यावापृथिवीदैव्येनजनेनयातंमहिवांवरूथं॥ अग्निःस्तोमेन
बोधयसमिधानोअमर्त्यं॥ हव्यादेवेषुनोदधत्॥ सहव्यवाडमर्त्यउ १४
शिग्दूतश्चनोहितः॥ अग्निर्धियासमृण्वति॥ शंनोभवंतुवाजेवाजे॥ ६॥

॥१३॥

सूरूषलतोयजंतंतेअन्यत्सहतेचनोहितोहेन्वो॥११॥युंजानदूमाभर

भ्णांदेवस्यसंतेविपाजेसाववसंवः॥ समोस्लोर्ध्वअस्याकृतिंयदस्र

यान्यमेनुयंयज्ञमकोदस्रा॥युंजानोवर्भचस्थआदित्यास्त्वाभारतीस्वा

ःअहःषट्चत्वारिंशात्॥४६॥ हरिः ओम्॥ ॥८२॥ ॥८२॥ ॥८२॥

हरिः ओम्॥विष्णोःक्रमोस्यभिमातिहागायत्रंछंदआरोहपृथिवीम

नुविक्रमस्वनिर्भक्तःसयंद्विष्मोविष्णोःक्रमोस्यभिशस्तिहात्रैष्टुभंछंद

आरोहांतरिक्षमनुविक्रमस्वनिर्भक्तःसयंद्विष्मोविष्णोःक्रमोस्यरा

तीयतोहंताजागतंछंदआरोहदिवमनुविक्रमस्वनिर्भक्तःसयंद्वि

सं॰च॰२
॥१६॥

ष्मोविष्णोः॥१॥क्रमोसिशत्रूयतोहंतानुष्टुभंछंदआरोहदिशोनुवि
क्रमस्वनिर्भक्तःसयंद्विष्मः॥अक्रंददग्निस्तनयन्निवद्यौःक्षामारेरि 2
हद्वीरुधःसमंजन्॥सद्योजज्ञानोविहीमिद्धोअख्यदारोदसीभानुना
भात्यंतः॥अग्नेभ्यावर्त्तिन्नभिनआवर्त्तस्वायुषावर्चसासन्यामेधयाप्र
जयाधनेन॥अग्ने॥२॥अंगिरःशतंतेसंत्वावृतःसहस्रंतउपावृतः॥
पोषेण तासांपोषस्यपुनर्नोनष्टमाकृधिपुनर्नोरयिमाकृधि॥पुनरूर्जानिवर्त्त
स्वपुनरग्नइषायुषा॥पुनर्नःपाहिविश्वतः॥सहरय्यानिवर्त्तस्वाग्नेपि
न्वस्वधारया॥विश्वप्स्न्याविश्वतस्परि॥उदुत्तमंवरुणपाशमस्मद ॥१६॥

वाधमं॥ ११॥ विमध्यमं श्रथाय॥ अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदि
तयेस्याम॥ आत्वाहार्षमंतरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः॥ विशस्त्वासर्वा
वांछंतुमात्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत्॥ अग्नेबृहन्नुषसामूर्ध्वोअस्थान्निर्जगन्वा
न्तमसोज्योतिषागात्॥ अग्निर्भानुनारुशतास्वंगआजातोविश्वास
द्मान्यप्राः॥ सीदत्वंमातुरस्याउपस्थेविश्वान्यग्नेवयुनानिविद्वान्॥
मैनामर्चिषामातपसाभिशूशुचोंतरस्यांशुक्रज्योतिर्विभाहि॥ अं
तरग्नेरुचात्वमुखायैसदनेस्वे॥ तस्यास्त्वंहरसातपंजातवेदः शि
वोभव॥ शिवोभूत्वामह्यमग्नेअथोसीदशिवस्त्वं॥ शिवाः कृत्वादिशः

संच.०

॥१५॥

सर्वाः स्त्रांयोनिर्मिहास्सदः॥ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोता वेदिषद

तिथिर्दुरोणसत्॥ नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रि २

जाऋतंबृहत्॥५॥ दिवमनुविक्रमस्वनिमेक्षः स्वयंहिभोविष्मार्थनेना

मेभमभस्याः शुचिषसोऽह्वाञ्च॥१॥ दिवस्परिप्रथमंजज्ञेअग्निरस्मद्द्विती

यंपरिजातवेदाः॥ तृतीयमप्सुनृमणाअजस्रमिंधानएनंजरतेस्वाधीः

॥ विद्मातेअग्नेत्रेधात्रयाणिविद्मातेसद्मविभृतंपुरुत्रा॥ विद्मातेनामपर

मंगुहायद्विद्मातमुत्संयतआजगंथ॥ समुद्रेत्वानृमणाअप्स्वंतर्नृच गं २

क्षाईधेदिवोअग्नऊधन्॥ तृतीयेत्वा॥१॥ रजसितस्थिवांसमृतस्य

॥१५॥

यानौमहिषाअहिन्वन्॥ अक्रंददग्निस्तनयन्निवद्यौः क्षामारेरिहद्वीरुधः समं
जंन्॥ सद्योजज्ञानोविहीमिद्धोअख्यदारोदसीभानुनाभात्यंतः॥ उशिक्पा
वकोअरतिःसुमेधामर्तेष्वग्निरमृतोनिधायि॥ इयर्तिधूममरुषंभरिभ्रदुच्छुक्रे
णशोचिषाद्यामिनक्षन्॥ विश्वस्यकेतुर्भुवनस्यगर्भआ॥ २ ॥ रोदसीअपृणा
ज्जायमानः॥ वीडुंचिदद्रिमभिनत्परायंजनायदग्निमयजंतपंच॥ श्रीणामु
दाराधरुणोरयीणांमनीषाणांप्रार्पणःसोमगोपाः॥ वसोःसूनुःसहसोअ
प्सुराजाविभात्यग्रउषसामिधानः॥ यस्तेअद्यकृणवद्भद्रशोचेपूपंदेवघृ
तवंतमग्ने॥ प्रतंनयप्रतरंवस्योअच्छाभिद्युम्नंदेवभक्तंयविष्ठ॥ आ॥ २ ॥ तंभ

जसोअवसेधंसतउक्थउक्थआभजशस्यमाने॥ प्रियःसूर्येप्रियोअग्नाभ
वात्युज्जातेनभिनदद्उज्जनित्वैः॥ त्वामग्नेयजमानाअनुद्यून्विश्वावसूनि २
दधिरेवार्याणि॥ त्वयासहद्रविणमिच्छमानाव्रजंगोमन्तमुशिजोविवव्रुः॥ दृ
शानोरुक्मउर्व्याव्यद्यौद्दुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः॥ अग्निरमृतोअभवद्वयो
भिर्यदेनंद्यौरजनयत्सुरेताः॥ तृतीयेत्वागर्भआयविश्वायच्चत्वारिच॥ २॥
अन्नपतेन्नस्यनोदेह्यनमीवस्यशुष्मिणः॥ प्रप्रदातारंतारिषऊर्जंनोधेहि
द्विपदेचतुष्पदे॥ उदुत्वाविश्वेदेवाअग्नेभरन्तुचित्तिभिः॥ सनोभवशिवस्त्वं
सुप्रतीकोविभावसुः॥ प्रेदग्नेज्योतिष्मान्याहिशिवेभिरर्चिभिष्ट्वं॥ बृहद्भि

स्वंगा०

भानुभिर्भ्रसत्वा [illegible] हिंसीस्तन्वाप्रजाः॥
समिधाग्निंदुवस्यतघृतैर्बोधयतातिथिं॥ आ॥ १॥ अस्मिन्हव्याजुहोतन॥
प्रप्रायमग्निर्भरतस्यशृण्वेवियत्सूर्योनरोचतेबृहद्भाः॥ अभियःपूरुंपृतना
सुतस्थौदीदायदैव्योअतिथिःशिवोनः॥ आपोदेवीःप्रतिगृह्णीतभस्मैत
त्स्योनेकृणुध्वंसुरभाउलोके॥ तस्मैनमंतांजनयःसुपत्नीर्मातेवपुत्रंबि
भृतास्वेनं॥ अप्स्वग्नेसधिष्टव॥ सौषधीरनुरुध्यसे॥ गर्भेसंजायसेपुनः॥
गर्भोअस्योषधीनांगर्भोवनस्पतीनां॥ गर्भोविश्वस्यभूतस्याग्नेगर्भोअपा
मसि॥ प्रसद्यभस्मनायोनिमपश्चपृथिवीमग्ने॥ संसृज्यमातृभिस्त्वं

संच॰२

॥१७॥

ज्योतिष्मान्पुनरासदः॥ पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने॥ शेषे मातुर्य
थोपस्थें[illegible]रस्याः शिवतमः॥ पुनरूर्जा॥ २॥ निवर्तस्व पुनरग्न इ
षायुषा॥ पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सहरय्या निवर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया॥
विश्वफ्स्न्या विश्वतस्परि॥ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धतां पुनर्ब्र
ह्माणो वसुनीथ यज्ञैः॥ घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य
कामाः॥ बोधा नो अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः॥ पी
यति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तन्वं वन्दे अग्ने॥ स बोधि सूरिर्मघवा व
सुदावा वसुपतिः॥ युयोध्यस्मद्द्वेषांसि॥ ४॥ आ नवो जनुषा देवश्च॥ २॥ ॥१७॥

2

अपैतवीतविचसर्पतातोयेत्रस्थपुराणायेचनूतनाः॥ अदादिदंयमोवसा
नंपृथिव्या अक्रंनिमंपितरोलोकमस्मै॥ अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसिसं
ज्ञानमसिकामधरणंमयितेकामधरणंभूयात्॥ संयावःप्रियास्तन्वः
संप्रियाहृदयानिवः॥ आत्मावोअस्तु॥१॥ संप्रियःसंप्रियास्तन्वोमम॥
अयंसोअग्निर्यस्मिन्त्सोममिंद्रःसुतंदधेजठरेवावशानः॥ सहस्रियंवा
जमत्यंनसप्तिंससवान्त्सन्त्स्तूयसेजातवेदः॥ अग्नेदिवोअर्णमच्छाजि
गास्यच्छादेवाँऊचिषेधिष्ण्याये॥ याःपरस्ताद्रोचनेसूर्यस्यायाश्चा
वस्तादुपतिष्ठन्तआपः॥ अग्नेयत्तेदिविवर्चःपृथिव्यांयदोषधीषु॥२॥ अ

संच॰२ ॥१८॥

सुवांयजत्र॥ येनांतरिक्षमुर्वाततंथत्वेषःसभानुरर्णवोन्नृचक्षाः॥ पुरीष्या
सोअग्नयःप्रावणेभिःसजोषसः॥ जुषंतांहव्यमाहुतमनमीवाइषोम २
हीः॥ इडामग्नेपुरुदंसंसनिंगोःशश्वत्तमंहवमानायसाध॥ स्यान्नः
सूनुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिर्भूत्वस्मे॥ अयंतेयोनिर्ऋत्वियोयतो
जातोअरोचथाः॥ तंजानन्॥२॥अग्नआरोहाथानोवर्धयारयिं॥ चिद
सितयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदपरिचिदसितयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवा
सीदलोकंपृणछिद्रंपृणाथोसीदध्रुवात्वं॥ इंद्राग्नीत्वाबृहस्पतिरस्मि
न्योनावसीषदन्॥ ५० ताअस्यसूददोहसःसोमंश्रीणंतिपृश्नयः॥ जन्म ॥३८॥

देवानां विश्वो स्युभारोचनेदिवः॥ ६॥ अस्तावधीदुत्तानं तुष्टावेत्वारिंस्त्रा

च्य॥ ७॥ समितं संकल्पेथां संप्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ॥ इषमूर्ज्ज

मभि संवसानौ सं वां मनांसि सं व्रता समु चित्तान्याकरं॥ अग्ने पुरीष्याधि

पा भवा त्वं नः॥ इषमूर्ज्जं यजमानाय धेहि॥ पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्पुष्टिमा

असि॥ शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः॥ भवतन्नः सम

नसौ समोकसौ॥ ॥ अरेपसौ॥ मा यज्ञं हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेद

सौ शिवौ भवतमद्य नः॥ मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निं स्वे योनावभारु

खा॥ तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुंचतु॥ य

सं०च०२
॥१९॥

दस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत॥ स नः पर्षदति द्विषोऽग्ने वैश्वानरः स्वाहा॥
नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे॥१॥ अयस्मयं विचृता बन्धमेतं॥ यमेन त्वं यम्या सं 2
विदानोत्तमे नाके अधि रोहयैनं॥ यं ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध पाशं ग्रीवास्वविचृ
त्यं॥ इदं ते तद्विष्याम्यायुषो न मध्यादथा जीवः पितुमद्धि प्रमुक्तः॥ यस्यास्ते
अस्याः क्रूर आसञ्जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय॥ भूमिरिति त्वा जना वि
दुर्निर्ऋतिः॥ इति त्वाहं परि वेद विश्वतः॥ असुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्ते
नस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि॥ अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तु
६१
भ्यमस्तु॥ देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं दसये वचोभिः॥ विश्वस्य या ॥१९॥

जायमानस्यवेदग्निरे: न्निर: प्रतिसूरीविचष्टे॥ निबम्ञान: संगमनोवसूनां
विश्वारूपाभिचष्टे शचीभि:॥ देवइवसवितासत्यधर्मेंद्रोनतस्थौसमरेपथी
नां॥ संवरत्राद्धातननिराहावान्कृणोतन॥ सिंचामहाअवटमुद्रिणंवयं
विश्वाहादस्तमक्षितं॥ निष्कृताहावमवटं॥ सुवरत्रं॥ सुषेचनं॥ उद्रिणं॥ सिं
चेअक्षितं॥ सीरायुंजंतिकवयोयुगाबितन्वतेपृथक्॥ धीरादेवेषुसुम्न
या॥ युनक्तसीराबियुगातनोतकृतेयानौवपतेह॥ ५॥ बीजं॥ गिराचश्रु
ष्टि: सभराअसन्नोनेदीयइत्सृण्यापक्वमायवन्॥ लांगलंपवीरवं॥ सुशेवं
॥ सुमतित्सरु॥ उदिद्वपतिगामविंप्रफर्व्यंचपीवरीं॥ प्रस्थावद्रथवाहनं॥

संच२

२०॥

शुनंनःफालाविनुदंतुभूमिंःशुनंकीनाशाअभियंतुबाहान्॥शुनंपर्जन्योम
धुनापयोभिःशुनासीराशुनमस्मासुधत्तं॥कामंकामदुघेधुक्ष्वमित्रायव २
रुणायच॥इंद्रायाग्नयेपूष्णओषधीभ्यःप्रजाभ्यः॥घृतेनसीतामधुनासम
क्ताविश्वैर्देवैरनुमतामरुद्भिः॥ऊर्जस्वतीपयसापिन्वमानास्मान्सीते
॥६॥ पयसाभ्याववृत्स्व॥समोकसोविश्वरूपविदुर्निर्ऋतिरभिचक्षइदुहमित्राय
द्गार्विंशतिम्न॥५॥याजाताओषधयोदेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा॥मंदामिबभ्रू
णामहंशतंधामानिसप्तच॥शतंवोअंबधामानिसहस्रमुतवोरुहः॥
अथाशतनकृत्वायूयमिमंमेअगदंकृत॥पुष्पावतीःप्रसूवतीःफलिनीर

॥२८॥

फलाउत॥ अश्वाइवसजित्वरीर्वीरुधःपारयिष्णवः॥ ओषधीरितिमातरस्त
द्वोदेवीरुपब्रुवे॥ रपाᳫंसिविघ्नतीरितरपः॥१॥ चातयमानाः॥ अश्वत्थेवोनि
षदनंपर्णेवोवसतिःकृता॥ गोभाजइत्किलासथयत्सनवथपूरुषं॥ यदहं
वाजयन्निमाओषधीर्हस्तआदधे॥ आत्मायक्ष्मस्यनश्यतिपुराजीवगृभो
यथा॥ यदोषधयःसंगच्छन्तेराजानःसमिताविव॥ विप्रःसउच्यतेभिषग्रक्षो
हामीवचातनः॥ निष्कृतिर्नामवोमाताथोयूयᳫंस्थसंकृतीः॥ सराःपतत्रिणीः
॥२॥ स्थनयदामयतिनिष्कृत॥ अन्यावोअन्यामवत्वन्यान्यस्याउपावत॥
ताःसर्वाओषधयःसंविदानाइदंमेप्रावतावचः॥ उच्छुष्माओषधीनांगा

सं०८२

॥२३॥

वोगास्थाद्विवरते॥ घनंऽसनिष्यंतीनामात्मानंतवपूरुष॥ अतिविश्वाःपरि

ष्ठास्तेनइवव्रजमक्रमुः॥ ओषधयःप्राचुच्यवुर्यत्किंचतन्वा३रपः॥ याः॥२ २

॥ तृम्रातस्थुरात्मानंयाआविविशुःपरुःपरुः॥ तास्तेयक्ष्मंविबाधंतामुग्रा

मध्यमशीरिव॥ साकंयक्ष्मप्रपतश्येनेनकिकिदीविना॥ साकंवातस्यध्रा

ज्यासाकंनश्यनिहाकया॥ अश्वावतींसोमवतीमूर्जयंतीमुदोजसं॥

आविसिसर्वाओषधीरस्माअरिष्टतातये॥ याःफलिनीर्याअफलाअपु

ष्पायाश्चपुष्पिणीः॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुंचंत्वंऽहसः॥ याः॥३॥

ओषधयःसोमराज्ञीःप्रविष्टाःपृथिवीमनु॥ तासांत्वमस्युत्तमाप्रणोजी ॥२३॥

वातेवसुवा॥ अवपतंतीरवदंदिवओषधयःपरि॥ यंजीवमश्नवामहैनसरि
ष्यातिपूरुषः॥ याश्चेदमुपशृण्वंतियाश्चदूरंपरागताः॥ इहसंगत्यताःसर्वा
अस्मैसंदत्तभेषजं॥ मावोरिषत्खनितायस्मैचाहंखनामिवः॥ द्विपच्चतुष्पद
स्माकंःसर्वमस्त्वनातुरं॥ ओषधयःसंवदंतेसोमेनसहराज्ञा॥ यस्मैकृणो
तिब्राह्मणस्तंःराजन्पारयामसि॥ ११ ॥ ५ ॥ रपःपतत्रिणीर्याश्चंःहंसोयाःख
नामिवाष्टादश्राव॥ ६ ॥ मानोहिंःसीज्जनितायःपृथिव्यायोवादिवंःसत्य
धर्माजजान॥ यश्चापश्चंद्राबृहतीर्जजान कस्मैदेवायहविषाविधेम॥
अभ्यावर्तस्वपृथिवियज्ञेनपयसासह॥ वपांतेअग्निरिषितोअवसर्पतु॥

सं०न०२

२२॥ अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चंद्रं यत्पूतं यच्च यज्ञियं॥ तद्देवेभ्यो भरामसि॥ इषमूर्जं महमि
न्नं॥१॥ इदं ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः॥ आ नो गोषु विशत्वौषधी २
षु जहामि सेदिमनिराममीवां॥ अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजंते अर्चयो वि
भावसो॥ बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे॥ इरज्यन्नग्ने
प्रथयस्व जंतुभिरस्मे रायो अमर्त्य॥ स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि
सानसिं रयिं॥ ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मंदस्व॥२॥ धीतिभि
र्हितः॥ त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो वामजाताः॥ पावकवर्चाः शु
क्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना॥ पुत्रः पितरा विचरन्नुपावसु ॥२२॥

[illegible]भरेणाक्षिरोदसी ॥ ऋतावानंमहिषंविश्वचर्षणिमग्निꣳसुम्नायदधिरे
पुराजनाः ॥ श्रुत्कर्णꣳसप्रथस्तमंत्वागिरादैव्यंमानुषायुगा १०० ॥ निष्कर्त्ता
रमध्वरस्यप्रचेतसंक्षयन्तꣳराधसोमहः ॥ रातिंभृगूणामुशिजंकविक्रतुं
पृणक्षिसानसिं[illegible]रयिं ॥ चितस्थपरिचितऊर्ध्वचितः श्रयध्वंतयादेवत
याङ्गिरस्वद्ध्रुवाः सीदत ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतः सोमवृष्णियं ॥ भवा
वाजस्यसंगथे ॥ संतेपयाꣳसिसमुयंतुवाजाः संवृष्णियान्यभिमाति
षाहः ॥ आप्यायमानोअमृतायसोमदिविश्रवाꣳस्युत्तमानिधिष्व ॥ ४ ॥
आमंदस्वसानसिमकान्नचत्वारिꣳशच्च ॥ ७ ॥ अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना

संन्व २
॥२२॥ अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह ॥ बृहस्पतिः सविता तन्म आह पूषा मा
धात्सुकृतस्य लोके ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषा २
त् ॥ श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं जनिम तत्ते अर्वन् ॥ अपां पृष्ठ
मसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानं ॥ वर्धमानं महः ॥ १ ॥ आ च पुष्करं
दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरु
चो वेन आवः ॥ स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि
वः ॥ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ॥ स दाधा
र पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीम ॥२२॥

॥५॥ नुद्यामिमंचयोनिमनुयश्चपूर्वः॥ तृतीयंयोनिमनुसंचरंतंद्रप्संजुहोम्य
नुसप्तहोत्राः॥ नमोऽअस्तुसर्पेभ्योयेकेचपृथिवीमनु॥ येऽअंतरिक्षेयेदि
वितेभ्यःसर्पेभ्योनमः॥ येदोरोचनेदिवोयेवासूर्यस्यरश्मिषु॥ येषाम
प्सुसदःकृतंतेभ्यःसर्पेभ्योनमः॥ याइषवोयातुधानानांयेवावनस्पतीँ
ऽरनु॥ येवावटेषुशेरतेतेभ्यःसर्पेभ्योनमः॥२॥ महोऽस्तुयातुधानाना
मकादन्नाच॥८॥ ध्रुवासिधरुणास्तृताविश्वकर्मणासुकृता॥ मात्वास
मुद्रउद्वधीन्मासुपर्णोव्यथमानापृथिवींदृंह॥ प्रजापतिस्त्वासादयतु
पृथिव्याःपृष्ठेव्यचस्वतींप्रथस्वतींप्रथोसिपृथिव्यसिभूरसिभूमिरस्यदितिर

प्रथस्वतीं॰

संच०
॥२६॥

सिविश्वधायाविश्वस्यभुवनस्यधर्त्रीपृथिवीयच्छपृथिवीदृंहपृथिवीमाहिं
ꣳसीर्विश्वस्मैप्राणायापानायव्यानायोदानायप्रतिष्ठायैचरित्राय॥ [illegible]॥
ग्निस्त्वाभिपातुमह्यास्वस्त्याछर्दिषाशंतमेनतयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासी
द॥ कांडात्कांडात्प्ररोहंतीपरुषःपरुषःपरि॥ एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणश
तेनच॥ याशतेनप्रतनोषिसहस्रेणविरोहसि॥ तस्यास्तेदेवीष्टकेविधेमह
विषावयं॥ अषाढासिसहमानासहस्वारातीःसहस्वारातीयतःसहस्वपृ
तनाःसहस्वपृतन्यतः॥ सहस्रवीर्या॥ २॥ ऽसिसामाजिन्व॥ मधुवाताऋ
तायतेमधुक्षरंतिसिंधवः॥ माध्वीर्नःसंत्वोषधीः॥ मधुनक्तमुतोषसोमधुम ॥२६॥

त्पार्थिवꣳ रजः॥ मधुद्यौरस्तुनः पिता॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमाꣳ अस्तुसूर्यः॥
माध्वीर्गावोभवंतुनः॥ महीद्यौः पृथिवीचनइमंयज्ञंमिमिक्षतां॥ पिपृतांनोभ
रीमभिः॥ तद्विष्णोः परम [illegible]॥ २॥ पदꣳ सदापश्यंतिसूरयः॥ दिवीवचक्षुरा
ततं॥ ध्रुवासिपृथिविसहस्वपृतन्यतः॥ स्यूतादेवेभिरमृतेनागाः॥ यास्तेअ
ग्नेसूर्येरुचउद्यतोदिवमातन्वंतिरश्मिभिः॥ ताभिःसर्वाभीरुचेजनायनस्कृ
धि॥ यावोदेवाः सूर्येरुचोगोष्वश्वेषुयारुचः॥ इंद्राग्नीताभिःसर्वाभीरुचंनो
धत्तबृहस्पते॥ विराट्॥ ४॥ ज्योतिर्धारय सम्राड्ज्योतिर्धारयस्वराड्ज्यो
तिर्धारयत॥ अग्नेयुक्ष्वाहियेतवाश्वासोदेवसाधवः॥ अरंवहंत्याशवः॥

सं०च०२
॥२५॥

सुष्वाहि देवङ् हूतमाँ अश्वाँ अग्ने रथीरिव ॥ नि होता पूर्व्यः सदः ॥ १२८ द्रप्स
श्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः ॥ तृतीयं योनिमनु सं
चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥ ५ ॥ अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिन
मग्नेर्वैश्वानरस्य च ॥ अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् ॥ ऋ
चे त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः ॥ अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः ॥ घृ
तस्य धारा अभिचाकशीमि ॥ हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम् ॥ तस्मिन्त्सुपर्णो
मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः ॥ तस्यासते हरयः सप्त तीरे स्व
धां दुहाना अमृतस्य धाराम् ॥ ६ ॥ प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्याय परमं विराट्सम ॥२५॥

तीरेचत्वारिच॥९॥आदित्यंगर्भंपयसासमंजन्सहस्रस्यप्रतिमांविश्वरू
पं॥परिवृङ्धिहरसामाभिमृक्षःशतायुषंकृणुहिचीयमानः॥इमंमाहिं
सीर्द्विपादंपशूनांसहस्राक्षोमेधआचीयमानः॥
मयुमारण्यमनुतेदिशामितेनचिन्वानस्त
न्वोनिषीद॥वातस्यध्राजिंवरुणस्यनाभिमश्वंजज्ञानंसरिरस्यमध्ये॥
शिशुंनदीनांहरिमद्रिबुध्नमग्नेमाहिंसीः॥१॥परमेव्योमन्॥इमंमाहिं
सीरेकशफंपशूनांकनिक्रदंवाजिनंवाजिनेषु॥गौरमारण्यमनुतेदिशा
मितेनचिन्वानस्तन्वोनिषीद॥अजस्रमिन्दुमरुषंभुरण्युमग्निमीडेपूर्व

संच०२
८६॥

चित्तोनमोभिः॥ सपर्वभिर्ऋतुभिःकल्पमानोगांमाहिंसीरदितिंविराजं॥ इम
ंसमुद्रंशतधारमुत्संव्यच्यमानंभुवनस्यमध्ये॥ घृतंदुहानामदितिंजना
याग्नेमा॥ ॥हिंसीःपरमेव्योमन्॥ गवयमारण्यमनुतेदिशामितेनचिन्वा
नस्तन्वोनिषीद॥ वरूत्रींत्वष्टुर्वरुणस्यनाभिमविंजज्ञानांरजसःपरस्मा
त्॥ महींसाहस्रीमसुरस्यमायामग्नेमाहिंसीःपरमेव्योमन्॥ इमामूर्णा
युंवरुणस्यमायांत्वचंपशूनांद्विपदांचतुष्पदां॥ त्वष्टुःप्रजानांप्रथमंजनि
त्रमग्नेमाहिंसीःपरमेव्योमन्॥ उष्ट्रमारण्यमनु॥ ॥तेदिशामितेनचिन्वा
नस्तन्वोनिषीद॥ योअग्निरग्नेस्तपसोधिजातःशोचात्पृथिव्याउतवादि

२

२८

वस्परि॥ येनप्रजाविश्वकर्माव्यानट्तमग्नेहेडःपरितेवृणक्तु॥ अजाह्यग्ने
रजनिष्ठगर्भात्सावाअपश्यज्जनितारमग्रे॥ तयारोहमायन्नुपमेध्यासस्त
यादेवादेवतामग्रआयन्॥ इममारण्यमनुतेदिशामि॥ तेनचिन्वानस्त
न्वोनिषीद॥ ५॥ अग्नेमाहिंसीरग्नेमोष्ट्रमारण्यमनुआरभंनवर्च॥ १०॥
आदित्यमिमंहिपादंमयुंवालस्याश्वत्रिासुमिममेकशफंगोरमजंसंगवयं
वरूत्रिमवर्विमिमामूर्णायुमुष्ट्रमारण्यमनुआरभंचतुर्दश॥ ११॥ इंद्राग्नीरोच
नादिवःपरिवाजेषुभूषथः॥ तद्वांचेतिप्रवीर्यं॥ श्नथद्वृत्रमुतसनोतिवाज
मिंद्रायोअग्नीसहुरीसपर्यात॥ इरज्यंतावसव्यस्यभूरेःसहस्तमासहसा

वाजयन्ती ॥ प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च ॥ प्र सिंधु
भ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेंद्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ॥ मरुतो यस्य हि ॥ क्ष २
ये पाथा दिवो विमहसः ॥ स सुगोपातमो जनः ॥ यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्र
स्य वा मतीनां ॥ मरुतः शृणुता हवं ॥ श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मि
भिस्त ऋक्वभिः सुखादयः ॥ ते वाशीमंत इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मा
रुतस्य धाम्नः ॥ अव ते हेड उदुत्तमं ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः स
खा ॥ कया शचिष्ठया वृता ॥ २ ॥ को अद्य युंक्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो
भामिनो दुर्हृणायून् ॥ आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणध

त्सजीवात्॥ अग्नेनयादेवानाꣳ शंनोभवंतुवाजेवाजे॥ अप्स्वग्नेसधिष्टवसौ
षधीरनुरुध्यसे॥ गर्भेसंजायसेपुनः॥ वृषासोमद्युमाꣳ असिवृषादेववृष
व्रतः॥ वृषाधर्माणिदधिषे॥ इमंमेवरुणतत्वायामित्वंनोअग्नेसत्वंनोअग्ने १५८
॥२४॥ हिव्रतामएकोदन्नाच॥११॥ विश्वोर्दिवस्पर्यन्नेपुतेपेतसमित्वंयाजा
तामानोम्येस्थाध्रुवासिधरुणादित्यंगर्भमिंद्राग्नीरोचनेनकोदन्न॥११॥ वि
श्वोरस्मिन्हव्यतितलाहंधीतिभिर्हर्त्रांअष्टाचत्वारिꣳ शत्॥ ४५॥ हरिः ओम्॥ श्री
७॥ ॥ ॥७॥ ॥७॥ हरिः ओम्॥ अपांत्वेमन्सादयाम्यपांत्वोद्मन्सादया
म्यपांत्वाभस्मन्सादयाम्यपांत्वाज्योतिषिसादयाम्यपांत्वायनेसादया

सं॰च॰

२८ सी

म्यर्णवेसदने [illegible] सीदसमुद्रेसदनेसीदसलिलेसदनेसीदापांक्षयेसीदा

पाꣳसधिषिसीदापांत्वासदनेसादयाम्यपांत्वासधस्थेसादयाम्यपांत्वापुरीषे 3

सादयाम्यपांत्वायोनौसादयाम्यपांत्वापाथसिसादयामिगायत्रीछन्दस्त्रि

ष्टुप्छन्दोजगतीछन्दोनुष्टुप्छन्दःपङ्क्तिश्छन्दः॥ यानोपंचदशान॥१॥ अयंपुरोभु

वस्तस्यप्राणोभौवायनोवसन्तःप्राणायनोगायत्रीवासन्तीगायत्र्यैगाय

त्रंगायत्रादुपांशुरुपांशोस्त्रिवृत्त्रिवृतोरथन्तरꣳरथन्तराद्वसिष्ठऋषिःप्र

जापतिगृहीतयात्वयाप्राणंगृह्णामिप्रजाभ्योयंदक्षिणाविश्वकर्मातस्यम

नोवैश्वकर्मणंग्रीष्मोमानसस्त्रिष्टुब्ग्रैष्मीत्रिष्टुभऐडमैडादन्तर्यामोन्तर्यामात्

२८

पंचदशाः पंचदशाद्बृहद्बृहतोभरद्वाजऋषिः प्रजापतिगृहीतयात्वयामनः॥१॥गृ
ह्णामिप्रजाभ्योयंपश्चाद्विश्वव्यचास्तस्यचक्षुर्वैश्वव्यचसंवर्षाणिचाक्षुषाणिजग
तीवार्षीजगत्याऋक्सममृक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपंवैरूपाद्वि
श्वामित्रऋषिः प्रजापतिगृहीतयात्वयाचक्षुर्गृह्णामिप्रजाभ्यइदमुत्तरात्स्व
स्तस्यश्रोत्रꣳसौवꣳशरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्शारद्यनुष्टुभःस्वारꣳस्वारान्मंथीमंथिनएक
विꣳशएकविꣳशाद्वैराजंवैराजाज्जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया॥२॥त्वया
श्रोत्रंगृह्णामिप्रजाभ्यइयमुपरिमतिस्तस्यैवाङ्मातीहैमंतोवाच्यायनः पंक्ति
र्हैमंतीपंक्त्यैनिधनवन्निधनवतआग्रयणआग्रयणात्त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ

२१ त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशाभ्याꣳशाक्वररैवतेशाक्वररैवताभ्यांविश्वकर्मऋषिःप्रजाप ३
तिगृहीतयात्वयावाचंगृह्णामिप्रजाभ्यः॥१॥त्वयामनोजमदग्निर्ऋषिःप्रजाप
तिगृहीतयात्रिःशान्त्व॥२॥प्राचीदिशांवसन्तऋतूनामग्निर्देवताब्रह्मद्रविणंत्रिवृत् द्रवि॰
स्तोमःसउपञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्वयःकृतमयानांपुरोवातोवातःसानगऋषिर्द नि ४
क्षिणादिशांग्रीष्मऋतूनामिन्द्रोदेवताक्षत्रंद्रविणंपञ्चदशःस्तोमःसउसप्तदश
वर्तनिर्दित्यवाड्वयस्त्रेतायानांदक्षिणाद्वातोवातःसनातनऋषिःप्रतीचीदिशां
वर्षाऋतूनांविश्वेदेवादेवताविट्॥३॥द्रविणꣳसप्तदशःस्तोमःसउएकविꣳशः
वर्तनिस्त्रिवत्सोवयोद्वापरोयानांपश्चाद्वातोवातोहभूनऋषिरुदीचीदिशाꣳशा

रुद्राणांमित्रावरुणौदेवतापुष्टंद्रविणमेकविंशस्तोमः सउत्रिणववर्त्तनिस्तुर्यवा
ड्वयःकृतमयानामुत्तराद्धातावातः सप्तऋषिरूर्ध्वादिशाः हेमन्तशिशिरावृतूनां ॐ २
बृहस्पतिर्देवतावर्च्चोद्रविणंत्रिणवस्तोमः सउत्रयस्त्रिंशवर्त्तनिः पष्ठवाड्वयो
भिभूरयानांविश्वकर्मावातः सुपर्णऋषिः पितरः पितामहाः परेवरेतेनः पान्तुते
नोवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदे
वहूत्यां॥२॥ विद्रूपष्ठवाहयो [illegible] शाविंशतिश्च॥३॥ ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवा
सिध्रुवांयोनिमासीदसाध्या॥ उख्यस्यकेतुंप्रथमंपुरस्तादश्विनाध्वर्यूसाद
तामिहत्वा॥ स्वदक्षंदक्षपितेहसीदद्देवत्रापृथिवीबृहतीरराणा॥ स्वासस्थातनू

३०

वासंविन्नास्वपिलेवैधिस्त्नवन्नासुरोवाश्विनाध्वर्यूसादयतामिहत्वा॥॥कुलायि 3
नीवसुमतीवयोधारयिन्नोवर्धबहुलंसुवीरं॥१॥अपामतिंदुर्मतिंबाधमाना
रस्पोषेयज्ञपतिमाभजंतीसुवर्धेहियजमानायपोषमश्विनाध्वर्यूसादयतामि
हत्वा॥॥अग्नेःपुरीषमसिदेवयानीतांत्वाविश्वेअभिगृणंतुदेवाः॥स्तोमपृष्ठाघृतव
तीहसीदप्रजावदस्मेद्रविणायजस्वाश्विनाध्वर्यूसादयतामिहत्वा॥॥दिवोमू
र्धासिपृथिव्यानाभिर्विष्टंभनीदिशामधिपत्नीभुवनानां॥२॥ऊर्मिर्द्रप्सोअपा
मसिविश्वकर्मातऋषिरश्विनाध्वर्यूसादयतामिहत्वा॥॥सजूर्ऋतुभिःसजूर्वि
धाभिःसजूर्वसुभिःसजूरुद्रैःसजूरादित्यैःसजूर्विश्वैर्देवैःसजूर्देवैःसजूर्दे

वेर्द्वयोनाधेरुन्नयेत्वावैश्वानरायाश्विनाध्वर्यूसादयतामिहत्वा॥९॥ प्राणंमेपाह्य
पानंमेपाहिव्यानंमेपाहिचक्षुर्मउर्व्याविभाहिश्रोत्रंमेश्लोकयापस्पिन्वौषधी
र्जिन्वद्विपात्पाहिचतुष्पादवदिवोवृष्टिमेरय॥१०॥ ॥सुवीरंभुवनाना मुर्व्यासि
सदनाच॥ ॥ अविर्वयस्त्रिष्टुप्छंदोदित्यवाड्वयोविराट्छंदः पंचाविर्वयोगाय
त्रीछंदस्त्रिवत्सोवयउष्णिहाछंदस्तुर्यवाड्वयोनुष्टुप्छंदः पष्ठवाड्वयोबृहती
छंदउक्षावयःसतोबृहतीछंदऋषभोवयःककुप्छंदोधेनुर्वयोजगतीछंदोन
ड्वान्वयःपंक्तिश्छंदोबस्तोवयोविवलंछंदोवृष्णिर्वयोविशालंछंदः पुरुषोवय
स्तंद्रंछंदोव्याघ्रोवयोनाधृष्टंछंदःसिंहोवयश्छदिश्छंदोविष्टंभोवयोधिपति

सं॰ च॰ ३

३१ श्छंदः क्षत्रंवयोमयंदंछंदोविश्वकर्मावयः परमेष्ठीछंदोमूर्धावयः प्रजापतिश्छं
दः॥ ९॥ पुरुषोवयः षड्ढुं ग्रानिश्च॥ ५॥ इंद्राग्नीअव्यथमानामिष्टकांदृंहतंयु 3
वं॥ पृष्ठेनद्यावापृथिवीअंतरिक्षंचविबाधतां॥ विश्वकर्मात्वासादयत्वंतरिक्षस्य
पृष्ठेव्यचस्वतींप्रथस्वतींभास्वतींसूरिमतीमायाद्यांभास्यापृथिवीमोर्वंतरि
तरिक्षं ५ क्षंयच्छांतरिक्षंदृंहांतरिक्षंमाहिंसीःविश्वस्मैप्राणायापानायव्यानायोदाना
यप्रतिष्ठायैचरित्रायवायुस्त्वाभिपातुमह्यास्वस्त्याछर्दिषा॥ १॥ शंतमेनत
ज्ञ्यं यादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद॥ रा सि प्राचीदिग्विराडसिदक्षिणादिक्सम्रा
डसिप्रतीचीदिक्स्वराडस्युदीचीदिगधिपत्न्यसिबृहतीदिगायुर्मेपाहिप्राणंमेपाह्य

चौदि ९

३३

प्राणंमेपाहिव्यानंमेपाहिचक्षुर्मेपाहिश्रोत्रंमेपाहिमनोमेजिन्ववाचंमेपिन्वात्मानंमे
पाहिज्योतिर्मेयच्छ॥२॥छर्दिषापिन्वषट्च॥८॥माछंदः प्रमाछंदः प्रतिमाछंदोस्त्री
वियश्छंदः पंक्तिश्छंदउष्णिहाछंदोबृहतीछंदोनुष्टुप्छंदोविराट्छंदोगायत्रीछंदस्त्रि
ष्टुप्छंदोजगतीछंदः पृथिवीछंदोंतरिक्षंछंदोद्यौश्छंदः समाश्छंदोनक्षत्राणिछंदो
मनश्छंदोवाक्छंदः कृषिश्छंदोहिरण्यंछंदोगौश्छंदोजाछंदोश्वश्छंदः॥ अग्निर्दे
वता॥१॥वातोदेवतासूर्योदेवताचंद्रमादेवतावसवोदेवतारुद्रादेवतादित्यादेव
ताविश्वेदेवादेवतामरुतोदेवताबृहस्पतिर्देवतेंद्रोदेवतावरुणोदेवतामूर्धासिरा
ड्ध्रुवासिधरुणायंत्र्यसियमित्रीषत्वोर्जेत्वाकृष्यैत्वाक्षेमायत्वायंत्रीराड्ध्रुवा

32 सिधरणीधर्त्र्यसिधरित्र्यायुषेत्वावर्चसेत्वौजसेत्वाबलायत्वा॥२॥ देवतायुषे
त्वापद्ध॥७॥ आशुस्त्रिवृद्भान्तःपंचदशोव्योमसप्तदशःप्रतूर्त्तिरष्टादशस्तपोन
वदशोभिवर्त्तःसविंशोधरुणएकविंशोवर्चोद्वाविंशःसंभरणस्त्रयोविंशो
योनिश्चतुर्विंशोगर्भाःपंचविंशओजस्त्रिणवःक्रतुरेकत्रिंशःप्रतिष्ठात्रय
स्त्रिंशोब्रध्नस्यविष्टपंचतुस्त्रिंशोनाकःषट्त्रिंशोविवर्त्तोष्टाचत्वारिंशोधर्
त्रंचतुष्टोमः॥३॥ आशुःसप्तत्रिंशत्॥८॥ अग्नेर्भागोसिदीक्षायाआधिपत्यं
ब्रह्मस्पृतंत्रिवृत्स्तोमइंद्रस्यभागोसिविष्णोराधिपत्यंक्षत्रंस्पृतंपंचदशस्तो
मोनृचक्षसांभागोसिधातुराधिपत्यंजनित्रंस्पृतंसप्तदशस्तोमोमित्रस्य

भागोसिवरुणस्याधिपत्यंदिवोवृष्टिर्वातस्पृतएकविंशःस्तोमोदित्यैभागो
सिपूष्णआधिपत्यमोजस्पृतंत्रिणवस्तोमोवसूनांभागोसि॥१॥रुद्राणामाधि
पत्यंचतुष्पात्स्पृतंचतुर्विंशःस्तोमआदित्यानांभागोसिमरुतामाधिपत्यंग
र्भाःस्पृताःपंचविंशःस्तोमोदेवस्यसवितुर्भागोसिबृहस्पतेराधिपत्यंःस
मीचीर्दिशःस्पृताश्चतुष्टोमस्तोमोयावानांभागोस्ययावानामाधिपत्यंप्रजा वा
स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशःस्तोमऋभूणांभागोसिविश्वेषांदेवानामाधिपत्यंभू
तंनिशान्तंःस्पृतंत्रयस्त्रिंशःस्तोमः॥२॥वसूनांभागोसिषट्चत्वारिंशःस्तो
॥२॥एकयास्तुवतप्रजाअधीयंतप्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत

ब्रह्मासृज्यतब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत्पंचभिरस्तुवतभूतान्यसृज्यंतभूता
नांपतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवतसप्तर्षयोसृज्यंतधाताधिपतिरासीन्नव
भिरस्तुवतपितरोसृज्यंतादितिरधिपत्न्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवोसृज्यंतार्त
वाधिपतिरासीत्त्रयोदशभिरस्तुवतमासाअसृज्यंतसंवत्सरोधिपतिः॥४॥आ
सीत्पंचदशभिरस्तुवतक्षत्रमसृज्यतेंद्रोधिपतिरासीत्सप्तदशभिरस्तुवतपश
वोसृज्यंतबृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवतशूद्रार्यावसृज्येताम
होरात्रेअधिपत्नीआस्तामेकविंशत्यास्तुवतैकशफाःपशवोसृज्यंतवरु
णोधिपतिरासीत्त्रयोविंशत्यास्तुवतक्षुद्राःपशवोसृज्यंतपूषाधिपतिरा

सीत्पंचविंःत्यास्तुवतारण्याः पशवोसृज्यंतवायुरधिपतिरासीत्सप्तविंःत्या
त्यास्तुवतद्यावापृथिवीवि ।। २ ।। एतांवसवोरुद्राआदित्याअनुव्यायंस्तेषामाधि
पत्यमासीन्नवविंःत्यास्तुवतवनस्पतयोसृज्यंतसोमोधिपतिरासीदेकत्रिं
ःत्रातास्तुवतप्रजाअसृज्यंतयावानांचायावानांचाधिपत्यमासीत्त्रयस्त्रिं
ःत्रातास्तुवतभूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् ।। ३ ।। संवत्स
रोधिपतिर्विपंचविंः शस्त्र ।। १० ।। इयमेवसायाप्रथमाव्यौछदंतरस्यांचर
तिप्रविष्टा ।। वधूर्जजाननवगज्जनित्री त्रयएनांमहिमानःसचंते ।। छंदस्व
ती उषसापेपिशानेसमानंयोनिमनुसंचरंती ।। सूर्यपत्नीविचरतः प्रजा

३४ नतीकुलंकृण्वानेअजरेभूरिरेतसा॥ऋतस्यपंथामनुतिस्रआगुस्त्रयोघर्मा
सोअनुज्योतिषागुः॥प्रजामेकारक्षत्यूर्जमेका॥१॥व्रतमेकारक्षतिदेवयूनां॥
चतुष्टोमोअभवद्यातुरीयायज्ञस्यपक्षावृषयोभवंती॥गायत्रींत्रिष्टुभंजगती
मनुष्टुभंबृहदर्कंयुंजानाःसुवराभरंनिदं॥पंचभिर्धाताविदधाविदंयत्तासां
स्वसॄरजनयत्पंचपंच॥तासामुयंतिप्रयवेणपंचनानारूपाणिक्रतवोवसा
नाः॥त्रिंशत्स्वसारउपयंतिनिष्कृतं॥समानंकेतुंप्रतिमुंचमानाः॥ऋतूंस्त ॥२॥
न्वंतिकवयःप्रजानतीर्मध्येछंदसःपरियंतिभास्वतीः॥ज्योतिष्मतीप्रतिमुंचतेन
नभोरात्रीदेवीसूर्यस्यव्रतानि॥विपश्यंतिपशवोजायमानानानारूपामातु

रस्याउपस्थे॥ एकाष्टकातपसातप्यमानाजजानगर्भंमहिमानमिंद्रं॥ तेनदस्यून्व्य
सहंतदेवाहंतासुराणामभवच्छचीभिः॥ अनानुजामनुजांमामकर्त्तसत्यंवदंत्यन्वि
च्छतएतत॥ भूयासं॥ २॥ अस्यसुमतौयथायूयमन्यावोअन्यामतिमाप्रयुक्त॥
अभून्ममसुमतौविश्ववेदाआष्टप्रतिष्ठामविदद्धिगाधं॥ भूयासमस्यसुमतौय
थायूयमन्यावोअन्यामतिप्रमोयुक्त॥ पंचव्युष्टीरनुपंचदोहागांपंचनाम्नी
मृतवोनुपंच॥ पंचदिशाः पंचदशेनक्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभिलोकमेकं॥ ३॥
ऋतस्यगर्भःप्रथमाव्यूषुष्यपामेकामहिमानंबिभर्त्ति॥ सूर्यस्यैकाचरतिनि
ष्कृतेषुघर्मस्यैकासवितैकांनियच्छति॥ याप्रथमाव्यौछत्साधेनुरभवद्यमे॥

३५ सानःपयस्वतीधुक्ष्वोत्तरामुत्तरांसमां॥ शुक्रऋषभानभसाज्योतिषागाद्विश्वरू 3
पाशबलीरग्निकेतुः॥ समानमर्थंस्वपस्यमानाबिभ्रतीजरामजरउषआ
गाः॥ ऋतूनांपत्नीप्रथमेयमागादह्नांनेत्रीजनित्रीप्रजानां॥ एकासतीबहुधो
षोव्युच्छस्यजीर्णात्वंजरयसिसर्वमन्यत्॥ ५॥ ऊर्जमेकाप्रमिमुंचमानाभूया
समेकंपत्यैकान्नविंशतिश्च॥११॥ अग्नेजातान्प्रणुदानःसपत्नान्प्रत्यजा
ताञ्जातवेदोनुदस्व॥ अस्मेदीदिहिसुमनाअहेडंतवस्यांशर्मंस्त्रिवरूथउद्भि
तौ॥ सहसाजातान्प्रणुदानःसपत्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदोनुदस्व॥ अधिनोब्रू
हिसुमनस्यमानोवयंस्यामप्रणुदानःसपत्नान्॥ चतुश्चत्वारिंशःस्तोमो

॥१॥

वर्चोद्द्रविणःषोडशस्तोमओजोद्द्रविणंपृथिव्याःपुरीषमसि॥अप्सोनाम॥
एवश्छंदोवरिवश्छंदःशंभूश्छंदःपरिभूश्छंदआच्छच्छंदोमनश्छंदोव्यचश्छंदःसिंधु
श्छंदःसमुद्रंछंदःसलिलंछंदःसंयच्छंदोवियच्छंदोबृहच्छंदोरथंतरंछंदोनिका
यश्छंदोविवधश्छंदोगिरश्छंदोभ्रजश्छंदःसंस्तुप्छंदोनुष्टुप्छंदःककुप्छंदस्त्रि
ककुप्छंदःकाव्यंछंदोंकुपंछंदः॥४॥पदपंक्तिश्छंदोक्षरपंक्तिश्छंदोविष्टारपंक्तिश्छं
दःक्षुरोभ्रज्वांश्छंदःप्रच्छच्छंदःपक्षश्छंदएवश्छंदोवरिवश्छंदोवयश्छंदोवय
स्कृच्छंदोविशालंछंदोविष्पर्द्धाश्छंदःछदिश्छंदोदूरोहणंछंदस्तंद्रंछंदोअंकांकं
६ छंदः॥५॥अस्संकुपंछंदस्त्रयस्त्रिंशःनाञ्च॥१२॥अग्निर्वृत्राणिजंघनद्द्रविण

सं॰ च॰ ३

३६ स्युर्विपन्यया॥ समिद्धः शुक्र आहुतः॥ त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा
॥त्वं भद्रो असि क्रतुः॥ भद्रा ते अग्ने स्वनीक संदृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः॥ न
यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननी
॥३॥ कमुपाक आ रोचते सूर्यस्य॥ रुशद्दृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अ
न न्नं॥ सेनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाँ आयजिष्ठः स्वस्ति॥ अदब्धो गोपा उत
नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि॥ स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धे
हि यजथाय देव॥ यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रं॥ यथा
होतर्मनुषो देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि॥ एवा नो अद्य समना समाना ३६
॥२॥

स्व॰

नानुषांनम्नउन्नानोयक्षिदेवान्॥ अग्निमीडेपुरोहितंयज्ञस्यदेवमृत्विजं॥ होतारंरत्
नधातमं॥ वृषासोमद्युमाँ असिवृषादेववृषव्रतः॥ वृषाधर्माणिदधिषे॥ संतप
नादृदः हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन॥ युष्माकोतीरिशादसः॥ योनोमर्तोवसवोदुर्हृ
णायुस्तिरःसत्यानिमरुतः॥२॥ जिघांसति॥ द्रुहःपाशांप्रतिसमुचीष्टतपिष्ठेनतप
साहंतनातं॥ संवत्सरीणामरुतःस्वर्काउरुक्षयाःसगणामानुषेषु॥ तेस्मत्पाशान्प्र
मुंचंत्वंहसःसांतपनामदिरामादयिष्णवः॥ पिप्रीहिदेवाँ उशतोयविष्ठविद्वाँ ऋ
तूँ ऋतुपतेयजेह॥ येदैव्याऋत्विजस्तेभिरग्नेत्वंहोतॄणामस्यायजिष्ठः॥ अग्नेन
यदद्यविशोअध्वरस्यहोतःपावक॥४॥ शोचेवेष्वंहियज्वा॥ ऋतायजासिमहिना

३८

वियन्तुहव्यानियेहेविष्णुयानेऽस्मद्यं॥ अग्निनारयिमश्नवत्पोषमेवदिवेदिवे॥ यज्ञ
संवीरवत्तमं॥ गयस्फानोअमीवहावसुवित्पुष्टिवर्धनः॥ सुमित्रःसोमनोभव॥
गृहमेधासआगतमरुतोमापभूतन॥ प्रमुंचन्तोनोअंहसः॥ पूर्वीभिर्हिददा
शिमाशरद्भिर्मरुतोवयं॥ महोभिः॥ ५॥ चर्षणीनां॥ प्रबुध्नियाईरतेवोमहां
सिप्रणामानिप्रय ज्यवस्तिरध्वं॥ सहस्रियंदम्यंभागमेतंगृहमेधीयंमरु
तोजुषध्वं॥ उपयमेतियुवतिःसुदक्षंदोषावस्तोर्हविष्मतीघृताची॥ उपस्वे
नमरमतिर्वसूयुः॥ इमोअग्नेवीततमानिहव्याजस्रोवक्षिदेवतातिमच्छ॥ प्र
तिनईंसुरभीणिवियन्तु॥ क्रीडंवःशर्धोमारुतमनर्वाणंरथेशुभं॥ ६॥ क ३८

यद्वाऽ अभि प्रगायत ॥ अत्यासो न ये मरुतः स्वंचो यक्षदृशो न शुभयंत मर्याः ॥ ते ह
र्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीडिनः पयोधाः ॥ प्रैषामज्मेषु विथुरेव रे
जते भूमिर्यामेषु यद्ध युंजते शुभे ॥ ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं
पनयंत धूतयः ॥ उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन ॥ ७ ॥ चित्पथा ॥
श्चोतंति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ अग्निमग्निं हवीमभिः
वि सदा हवंत विश्पतिं ॥ हव्यवाहं पुरुप्रियं ॥ तं हि शश्वंत ईडते स्रुचा देवं घृतश्चुता ॥ अ हि
ग्निं हव्याय वोढवे ॥ इंद्राग्नी रोचना दिवः श्नथद्वृत्रमिंद्रं वो विश्वतस्परींद्रं नरो
विश्वकर्मन्हविषा वावृधानो विश्वकर्मन्हविषा वर्धनेन ॥ ८ ॥ सूर्यस्य मनुषा
३३

मरुतःपावकमहोभीरथेभुमंकेनषट्चत्वारिंशान्त्व॥३०॥ अयंपालेविमंनयंपुरःप्रा
चीभुवक्षितिदत्यविरिंद्राग्नीमाच्छंदआशुस्त्रिवृदग्नेर्भागोस्यग्नेजातानग्निर्वृ
त्राणिइंघनऽयोदश॥१०॥ अयंपालेंद्राग्नीइयमेवसादेवतानाषट्त्रिंशाल॥३०॥
हरिः ओम्॥७॥ ॥८॥ ॥८॥ श्रीगजाननप्रसादेनचगुरुचरणस्यप्रसादेन
संपूर्णोविश्रामवंतु हरिः ओम्॥ रश्मिरसिक्षयायत्वाक्षयंजिन्वप्रेतिरसिधर्मायत्वा
धर्मंजिन्वान्वितिरसिदिवेत्वादिवंजिन्वसंधिरस्यंतरिक्षायत्वांतरिक्षंजिन्व
प्रतिधिरसिपृथिव्यैत्वापृथिवींजिन्वविष्टंभोसिवृष्ट्यैत्वावृष्टिंजिन्वप्रवास्यन्ह
त्वाहर्जिन्वानुवासिरात्र्यैत्वारात्रिंजिन्वाउशिगसि॥१॥ वसुभ्यस्त्वावसूंजि

न्नभ्रकेतोसिरुद्रेभ्यस्त्वारुद्रांजिन्वसुशीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वादित्यांजिन्वौजो
सिपितृभ्यस्त्वापितॄन्जिन्वतंतुरसिप्रजाभ्यस्त्वाप्रजाजिन्वपृतनाषाडसिप
शुभ्यस्त्वापशूंजिन्वरेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसियुक्तग्रावें
द्रायत्वेंद्रंजिन्वाधिपतिरसिप्राणाय॥ ६ ॥त्वाप्राणंजिन्वयंतास्यपानायत्वा
पानंजिन्वसंसर्पोसिचक्षुषेत्वाचक्षुर्जिन्ववयोधाअसिश्रोत्रायत्वाश्रोत्रं
जिन्वत्रिवृदसिप्रवृदसिसंवृदसिविवृदसिसंरोहोसिनीरोहोसिप्ररोहोस्य
नुरोहोसिवसुकोसिवेषश्रिरसिवस्यष्टिरसि॥ ७ ॥ उग्निर्गसिप्राणायत्रिंच
त्वारिंशाच्च॥ ८ ॥ राज्ञसिप्राचीदिग्वसवस्तेदेवाअधिपतयोग्निर्हेतीनांप्र

तिधर्त्तात्रिवृत्त्वास्तोमः पृथिव्याᳪं श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयत्स्तभ्नातुरथंतरᳪं

सामप्रतिष्ठित्यैविराडसिदक्षिणादिग्रुद्रास्तेदेवाअधिपतयइंद्रोहेतीनांप्रति

धर्त्तापंचदशस्त्वास्तोमः पृथिव्याᳪं श्रयतुप्रउगमुक्थमव्यथयत्स्तभ्नातुबृह

त्सामप्रतिष्ठित्यैसम्राडसिप्रतीचीदिक्॥१॥आदित्यास्तेदेवाअधिपतयःसो

मोहेतीनांप्रतिधर्त्तासप्तदशस्त्वास्तोमः पृथिव्याᳪं श्रयतुमरुत्वतीयमुक्थम

व्यथयत्स्तभ्नातुवैरूपᳪं सामप्रतिष्ठित्यैस्वराडस्युदीचीदिग्विश्वेतेदेवाअधिप

तयोवरुणोहेतीनांप्रतिधर्त्तैकविᳪं शस्त्वास्तोमः पृथिव्याᳪं श्रयतुनिष्केवल्य

मुक्थमव्यथयत्स्तभ्नातुवैराजᳪं सामप्रतिष्ठित्याअधिपत्न्यसिबृहतीदिङ्मरु

तेस्त्वदेवाअधिपतयः॥२॥बृहस्पतिर्हेतीनांप्रतिधर्त्तात्रिणवत्रयस्त्रिंशौत्वा
स्तामौपृथिव्यांश्रयतांवैश्वदेवाग्निमारुतेउक्थेअव्यथयंतीस्तभ्नीतांशाक्व
ररैवतेसामनीप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षऋषयस्त्वाप्रथमजादेवेषुदिवोमात्रया
वरिणाप्रथंतुविधर्त्ताचायमधिपतिश्चतेत्वासर्वेसंविदानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गे
लोकेयजमानंचसादयंतु॥३॥प्रतीचीदिङ्मरुतस्तेदेवाधिपतयश्चत्वारिं अ
शाच्च॥४॥अयंपुरोहरिकेशःसूर्यरश्मिस्तस्यरथगृत्सश्चरथौजाश्चसेनानि
ग्रामण्यौपुंजिकस्थलाचकृतस्थलाचाप्सरसौयातुधानाहेतीरक्षांःप्रहे सि
तिरयंदक्षिणाविश्वकर्मातस्यरथस्वनश्चरथेचित्रश्चसेनानिग्रामण्यौमे

४० नकाचसहजन्याचाप्सरसौदंक्ष्णवःपशवोहेतिःपौरुषेयोवधःप्रहेतिरयंद्वि पश्चा
श्वव्यचास्तस्यरथप्रोतश्चासमरथश्चसेनानिग्रामण्यौप्रम्लोचन्तीच॥१॥
अनुम्लोचन्तीचाप्सरसौसर्पाहेतिर्व्याघ्राःप्रहेतिरयमुत्तरात्संयद्वसुस्तस्य
सेनजिच्चसुषेणश्चसेनानिग्रामण्यौविश्वाचीचघृताचीचाप्सरसावापोहे
तिर्वातःप्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्यतार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्चसेनानिग्रामण्यौ
उर्वशीचपूर्वचित्तिश्चाप्सरसौविद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्योनमस्तेनोमृ
डयन्तुतेयं॥२॥द्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजम्भेदधाम्यायोष्ट्वासदनेसादयाम्य
वतश्छायायांनमःसमुद्रायनमःसमुद्रस्यचक्षसेपरमेष्ठीत्वासादयतुदि

वः पृष्ठेव्यचस्वतींप्रथस्वतींभूमिंवि[illegible]तींप्रभूमतींपरिभूमतींदिवंयच्छदिवंदृंहदिवं मं॰
माहिंसीर्विश्वस्मैप्राणायापानायव्यानायोदानायप्रतिष्ठायैचरित्रायसूर्य
स्त्वाभिपातुमह्यास्वस्त्याछर्दिषाशंतमेनतयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद॥१॥ प्रो
थदश्वोनयवसेअविष्यन्यदामहःसंवरणाद्व्यस्थात्॥ आदस्यवातोअनुवाति
शोचिरधस्मतेव्रजनंकृष्णमस्ति॥१॥३॥ मृम्रोचंतीनुयंःस्वस्त्या [illegible] ष्टाविंःना
तिष्ठ॥३॥ अग्निर्मूर्द्धादिवःककुत्पतिःपृथिव्याअयं॥ अपांरेतांसिजिन्व
ति॥१॥ त्वामग्नेपुष्करादध्यथर्वानिरमंथत॥ मूर्ध्नोविश्वस्यवाघतः॥१॥ अयमग्निःस
हस्रिणोवाजस्यशतिनस्पतिः॥ मूर्धाकवीरयीणां॥१॥ भुवोयज्ञस्यरजसश्चनेता

सं·च·२

४१

तायत्वांनियुद्भिः सचंतांसेवाभिः॥ दिविमूर्धानंदधिषेसुवर्षांजिह्वामग्नेचकृषे
हव्यवाहं॥ अबोध्यग्निः समिधाजनानां॥१॥ प्रतिधेनुमिवायतीमुषासं॥ यह्वा
इवप्रवयामुज्जिहानाः प्रभानवः सिस्रतेनाकमच्छ॥ अबोचामकवयेमेध्याय
वचोवंदारुवृषभायवृष्णे॥ गविष्ठिरोनमसास्तोममग्नौदिवीवरुक्ममुरुव्यंचमश्रे
त्॥ जनस्यगोपाअजनिष्टजागृविरग्निः सुदक्षः सुवितायनव्यसे॥ घृतप्रती
कोबृहतादिविस्पृशाद्युमद्विभातिभरतेभ्यःशुचिः॥ त्वामग्नेअंगिरसः॥२॥ गु
हाहितमन्वविंदंछिश्रियाणंवनेवने॥ सजायसेमथ्यमानः सहोमहत्वामाहुः
सहसस्पुत्रमंगिरः॥ यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरोहितमग्निंनरस्त्रिषधस्थेसमिंधते॥ ५३

इंद्रेणादेवैः सरथंः सबर्हिषि सीदंनिहोतायजथायसुक्रतुः॥१॥ त्वांचित्रश्रवस्तमह
वंतेविक्षुजंतवः॥ शोचिष्केशंपुरुप्रियाग्नेहव्यायवोढवे॥१॥ सखायःसंवःसम्यंच
मिषं॥ ३॥ स्तोमंचाग्नये॥ वर्षिष्ठायक्षितीनामूर्जोनप्त्रेसहस्वते॥ संःसमिद्यु
वसेवृषन्नग्नेविश्वान्यर्यआ॥ इडस्पदेसमिध्यसेसनोवसून्याभर॥१॥ एनावोअ
ग्निंनमसोर्जोनपातमाहुवे॥ प्रियंचेतिष्ठमरतिंःस्वध्वरंविश्वस्यदूतममृतं॥१॥
सयोजतेअरुषाविश्वभोजसासदुद्रवत्स्वाहुतः॥ सुब्रह्मायज्ञःसुशमी॥ ८॥
वसूनांदेवंःराधोजनानां॥१॥ उदस्यशोचिरस्थादाजुह्वानस्यमीढुषः॥ उद्धू
मासोअरुषासोदिविस्पृशःसमग्निमिंधतेनरः॥१॥ अग्नेवाजस्यगोमतईशानः

४२

सहसोयह्वो॥ अस्मेधेहिजातवेदोमहिश्रवः॥ सइधानोवसुष्कविरग्निरीळेन्योगि
रा॥ रेवदस्मभ्यंपुर्वणीकदीदिहि॥ क्षपोराजन्नुतत्मनाग्नेवस्तोरुतोषसः॥ स
तिग्मजंभ॥ ८॥ रक्षसोदहप्रति॥ आतेअग्नइधीमहिद्युमंतंदेवाजरं॥ यद्धस्या
तेपनीयसीसमिद्दीदयतिद्यवीषं स्तोतृभ्यआभर॥ आतेअग्नऋचाहविःशु
क्रस्यज्योतिषस्पते॥ सुश्चंद्रदस्मविश्पतेहव्यवाट्तुभ्यंहूयतइषं स्तोतृभ्य
आभर॥ उभेसुश्चंद्रसर्पिषोदर्वीश्रीणीषआसनि॥ उतोनउत्पुपूर्याः॥ उक्थे
षुशवसस्पतइषं स्तोतृभ्यआभर॥ अग्नेतमद्याश्वंनस्तोमैः क्रतुंनभद्रंहृ
दिस्पृशं॥ ऋध्यामातओहैः॥ अधाह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्यदक्षस्यसाधोः॥ रथी

ऋतस्यबृहतोबभूथ॥ आभिष्टेअद्यगीर्भिर्गृणंतोअग्नेदाशेम॥ प्रतेदिवोनस्तनयं
तिशुष्माः॥ एभिर्नोअर्कैर्भवानोअर्वाङ्॥ ७॥ सुवर्णज्योतिः॥ अग्नेविश्वेभिःसुम
नाअनीकैः॥ अग्निंहोतारंमन्येदास्वंतंवसोःसूनुंसहसोजातवेदसं॥ विप्रं
नजातवेदसं॥ यऊर्ध्वयास्वध्वरोदेवोदेवाच्याकृपा॥ घृतस्यविभ्राष्टिमनुशुक्र
शोचिषआजुह्वानस्यसर्पिषः॥ अग्नेत्वन्नोअंतमः॥ उतत्राताशिवोभववरू
थ्यः॥ तंत्वाशोचिष्ठदीदिवः॥ सुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्र
वाः॥ अच्छानक्षिद्युमत्तमोरयिंदाः॥ ८॥ जनानामंगिरसःउषःसुम्नामीति
गमद्यंमधुसूर्याअर्वाङ्वसुश्रवाःपंचचं॥ ९॥ इंद्राग्निभ्यांत्वासयुजोयुजानज्मया आयु

४३ घाराभ्यांतेजसावर्चसोक्थेभिस्तोमेभिश्छंदोभीरय्यैपोषायसजातानांमध्यमेष्ठेयाय
मयात्वासयुजासयुजायुनज्म्यंबादुलानितत्निरभ्रयंतीमेघयंतीवर्षयंतीचुपु ४
णीकानामासिप्रजापतिनात्वाविश्वाभिर्धीभिरुपदधामिपृथिव्युदपुरमन्नेन
विष्टामनुष्यास्तेगोप्तारोऽग्निर्वियत्तोस्यांतामहंप्रपद्येसा॥१॥मेशर्मचवर्मचा
स्त्वधिद्यौरंतरिक्षंब्रह्मणाविष्टामरुतस्तेगोप्तारोवायुर्वियत्तोस्यांतामहंप्र
पद्येसामेशर्मचवर्मचास्तुद्यौरपराजितामृतेनविष्टादित्यास्तेगोप्तारःसूर्यो
वियत्तोस्यांतामहंप्रपद्येसामेशर्मचवर्मचास्तु॥२॥साप्टचत्वारिंशच्च॥५
बृहस्पतिस्त्वासादयतुपृथिव्याःपृष्ठेज्योतिष्मतींविश्वस्मैप्राणायापानायवि

भुंज्योतिर्यच्छाग्निस्तेधिपतिर्विश्वकर्म्मात्वासादयत्वंतरिक्षस्य पृष्ठेज्योतिष्मतीं
विश्वस्मैप्राणायापानायविश्वंज्योतिर्यच्छवायुस्तेधिपतिः प्रजापतिस्त्वासाद
यतुदिवः पृष्ठेज्योतिष्मतींविश्वस्मैप्राणायापानायविश्वंज्योतिर्यच्छपरमेष्ठी
तेधिपतिः पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसिविद्युत्सनिः ॥३॥ असिस्तनयित्नु
सनिरसिवृष्टिसनिरस्यग्नेर्यान्यसिदेवानामग्नेयान्यसिवायोर्यान्यसिदेवा
नांवायोयान्यस्यंतरिक्षस्ययान्यसिदेवानामंतरिक्षयान्यस्यंतरिक्षमस्यं
तरिक्षायत्वासलिलायत्वासर्णीकायत्वासतीकायत्वाकेतायत्वाप्रचेतसे
त्वाविवस्वतेत्वादिवस्त्वाज्योतिषआदित्येभ्यस्त्वर्चेत्वारुचेत्वाद्युतेत्वाभासे

४४ ताड्योतिषिलायनोसिदंतायनोसितेजोसिदंतातेजोसिपयोसिदंतापयसिवर्चोसिदं
तावर्चोसिद्रविणोसिदंताद्रविणसादयामितेनर्षिणातेनब्रह्मणातयादेवत ४
यांगिरस्वध्रुवासीद॥२॥विद्युत्सनिर्धुनिर्लेकान्तिः राज्ञे॥५॥भूयस्कृद
सिवरिवस्कृदसिप्राच्यस्यूर्ध्वास्यंतरिक्षसदस्यंतरिक्षेसीदाप्सुषदसिश्येन
सदसिगृध्रसदसिसुपर्णसदसिनाकसदसिपृथिव्यास्त्वाद्रविणेसादया
म्यंतरिक्षस्यत्वाद्रविणेसादयामिदिवस्त्वाद्रविणेसादयामिदिशांत्वा द्र
विणेसादयामिद्रविणोदांत्वाद्रविणेसादयामिप्राणंमेपाह्यपानंमेपाहिव्या
नंमे॥३॥पाह्यायुर्मेपाहिविश्वायुर्मेपाहिसर्वायुर्मेपाह्यग्नेयत्तेपरंहृन्नाम ॥५४॥

नावेहिसंरंभावेहेपांचंऽन्येष्वप्येध्येन्नेयावान्त्रयांवाएवाउमाःसब्दःसगंरःसु

मेकः॥ ३॥ व्यानंमेहानिःग्राज्ञ॥ ७॥ अग्निनाविश्वाषाट्सूर्येणस्वराट्क्रतुनाश

चीपतिर्ऋषभेणत्वष्टायज्ञेनमघवांदक्षिणयासुवर्गोमन्युनावृत्रहासौहार्द्येन

तनूधाअंनेनुगयःपृथिव्यासनोहृ भिरन्नादोवषट्कारेणर्धःसाम्नातनूपा

विराजाज्योतिष्मान्ब्रह्मणासोमपागोभिर्यज्ञंदाधारक्षत्रेणमनुष्यानश्वेनच

ऽच्यू रथेनचव तुभिःऋतुःसंवत्सरेणपरिक्षित्तपसानाधृष्टःसूर्यःसंतनूभिः

॥ ९॥ अग्नयेनकाञ्चनपंचाशत्॥ ८॥ प्रजापतिर्मनसांधोच्छेतोधातादीक्षायांस

वितामृत्यांपूषासोमक्रयण्यांवरुणउपनद्धोसुरःक्रीयमाणोमित्रःक्रीतःशि

४५ पिविष्टआसादितोनरंधिषः प्रोत्क्षमाणोधिपतिरागतः प्रजापतिः प्रणीयमा
नोग्निराग्नीध्रेबृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमानइंद्रोहविर्धानेदितिरासादितो ४
विष्णुरुपावह्रियमाणोथर्वोपोत्तोयमोभिषुतोपूतपाआधूयमानोवायुः पूय
मानोमित्रः क्षीरश्रीर्मंथीसक्तुश्रीर्वैश्वदेवउन्नीतो रुद्रआहुतोवायुरा
वृत्तोनृचक्षाः प्रतिख्यातोभक्षआगतः पितृणांनाराशंसोसुरात्तःरवभृथ सिंधु
मवप्रयन्त्समुद्रोवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरृतंचगतः ॥३॥ रुद्रएकविंशति
श्च॥१॥ कृत्तिकानक्षत्रमग्निर्देवताग्नेरुचस्स्थ प्रजापतेर्धातुःसोमस्यर्चेत्वारु
चेत्वाद्युतेत्वाभासे त्वाज्योतिषेत्वारोहिणीनक्षत्रंप्रजापतिर्देवतामृगशीर्षं ॥५८॥

नक्षत्रंसोमोदेवताआर्द्रानक्षत्रंरुद्रोदेवतापुनर्वसूनक्षत्रमदितिर्देवतातिष्योन
क्षत्रंबृहस्पतिर्देवताश्लेषानक्षत्रंसर्पादेवतामघानक्षत्रंपितरोदेवताफल्गुनी
नक्षत्रं॥१॥अर्यमादेवताफल्गुनीनक्षत्रंभगोदेवताहस्तोनक्षत्रंसवितादेव
ताचित्रानक्षत्रमिंद्रोदेवतास्वातीनक्षत्रंवायुर्देवताविशाखेनक्षत्रमिंद्राग्नी
देवतानूराधानक्षत्रंमित्रोदेवतारोहिणीनक्षत्रमिंद्रोदेवताविचृतौनक्षत्रंपि
तरोदेवताषाढानक्षत्रमापोदेवताषाढानक्षत्रंविश्वेदेवादेवताश्रोणानक्षत्रं
विष्णुर्देवताश्रविष्ठानक्षत्रंवसवः॥२॥देवताशतभिषङ्नक्षत्रमिंद्रोदेवता
प्रोष्ठपदानक्षत्रमजएकपाद्देवताप्रोष्ठपदानक्षत्रमहिर्बुध्नियोदेवतारेवती

४६ नक्षत्रंपूषादेवताश्वयुजौनक्षत्रमश्विनौदेवतापभरणीर्नक्षत्रंयमोदेवतापू
र्णापश्चाद्यत्तेदेवाअदधुः॥ ॥फल्गुनीनक्षत्रंवसव स्त्र्यंस्मिं॑ नाञ्च॥१०॥ ४
मधुश्चमाधवश्चवासंतिकावृतूशुक्रश्चशुचिश्चग्रैष्मावृतूनभश्चनभस्यश्च
वार्षिकावृतूइषश्चोर्जश्चशारदावृतूसहश्चसहस्यश्चहैमंतिकावृतूतप
श्चतपस्यश्चशैशिरावृतूअग्नेरंतश्लेषोसिकल्पेतांद्यावापृथिवीकल्पंता
मापओषधीःकल्पंतामग्नयःपृथङ्ममज्यैष्ठ्यायसव्रताः॥१॥येअग्नयःसम
नसोंतराद्यावापृथिवीशैशिरावृतूअभिकल्पमानाइंद्रमिवदेवाअभिसंविशं
तु संयच्चप्रचेताश्चाग्नेःसोमस्यसूर्यस्योग्राचभीमाचपितृणांय

मस्येंद्रस्यध्रुवाचपृथिवीचदेवस्यसवितुर्मरुतांवरुणस्यधर्त्रीचधरित्रीचमि
त्रावरुणयोर्मित्रस्यधातुः प्राचीचप्रतीचीचवसूनांरुद्राणां॥२॥आदित्या
नांतेतेधिपतयस्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधा
मिसहस्रस्यप्रमासिसहस्रस्यप्रतिमासिसहस्रस्यविमासिसहस्र
स्योन्मासिसाहस्रोसिसहस्रायत्वेमामेअग्नइष्टकाधेनवःसंत्वेकाचशतं
चसहस्रंचायुतंच॥३॥नियुतंचप्रयुतंचार्बुदंचन्यर्बुदंचसमुद्रश्चमध्यंचांत
श्चपरार्धश्चैतामेअग्नइष्टकाधेनवःसंतुषष्टिःसहस्रमयुतमक्षीयमाणा
ऋतस्थास्थर्तावृधोघृतश्चुतोमधुश्चुतऊर्जस्वतीस्वधाविनीस्तामेअग्नइ

४७ ष्टकाधेनवः संतु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिन्लोके ॥ ४ ॥ सअन्ताक्
क्षाणो मृत्युतंचपंर्चचत्वारिंशाचं ॥ १ ॥ सम्राड्दिशामाशायानः सुवर्विन्मधो ४
रस्तोमाथर्वः पालस्मान् ॥ अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पातु
स्मान् ॥ रथंतरं सामभिः पातस्मान्गायत्री छंदसां विश्वरूपा ॥ त्रिवृन्नो विष्ठ
यास्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु ॥ उग्रा दिशामभिभूतिर्वयो
धाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना ॥ इंद्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि ॥ १ ॥ क्ष
त्रं विश्वतो धारयेदं ॥ बृहत्सामक्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवी
रं ॥ इंद्रस्तोमेन पंचदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष ॥ प्राचीं दिशां स ५७

इयंनाायनां स्वती विश्वेदेवाः प्रावृषाह्वाः सुवर्वती ॥ इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजो नाधृष्ट
ं सहस्त्रियं सहस्वत् ॥ वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जगत्यैनं विक्ष्वावेशयामः ॥ विश्वेदे
वाः सप्तदशेन ॥ २ ॥ वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमु ग्रं ॥ धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं दाधारो दो २
पस्थाशानां मित्रवदस्त्वोजः ॥ मित्रावरुणा शरदाह्नां चिकित्नू अस्मै राष्ट्राय महि
शर्म यच्छतं ॥ वैराजे सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा संभृतं वीर्यं सहः ॥ इदं क्षत्रं मित्र
वदार्द्रदानु मित्रावरुणा रक्षतमाधिपत्यैः ॥ सम्राड् दिशां सहसाम्नी सहस्व
त्यृतुर्हेमन्तो विष्टया नः पिपर्तु ॥ अवस्युवाताः ॥ ३ ॥ बृहतीर्नु शक्वरीरिमं यज्ञमवं
तु नो घृताचीः ॥ सुवर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताची ॥ त्वं गो

सा: पुरस्तात्पश्चाद् बृहस्पतेर्याम्यां युग्धि वाचो ॥ ऊर्ध्वादिशाः रंतिराज्ञोषधीनां
संवत्सरेणसवितानोअन्हो ॥ रेवत्सामासि छंदांसु छंदोजगन्नानुस्योनानोअस्तु ॥
४ विवस्वद्वातेअभिनः ॥ ४ स्तोमत्रयस्त्रिंः नोभुवनस्यपत्नि ४ ॥ ५ ॥ गृणाहि ॥ घृत
वतीसवितराधिपत्यैः पयस्वतीरंतिराशानोअस्तु ॥ ध्रुवादिशांविष्णुपत्न्यघो
रास्येशानासहसायामनोता ॥ बृहस्पतिर्मातरिश्वोतवायुः संध्रुवानावातोअ
भिनोगृणंतु ॥ विष्टंभोदिवोधरुणः पृथिव्याअस्येशानाजगतोविष्णुपत्नी ॥ वि
श्वव्यचाइषयंतीसभूतिः शिवानोअस्त्वदितिरुपस्थे ॥ वैश्वानरोनउत्यापृष्टो
दिव्यनुनोद्यानुमतिरन्विदनुमतेत्वंकयानश्चित्रआभुवत्कोअद्ययुंक्ते ॥ ५ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ हरिः ओं ॥ नमस्ते रुद्र मन्यव उतोत इषवे नमः ॥ नमस्ते ऽअस्तु धन्वने
बाहुभ्यामुत ते नमः ॥ या त ऽइषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः ॥ शिवा शरव्या या तव तया नो
रुद्र मृडय ॥ या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी ॥ तया नस्तन्वा शन्तमया गिरिशन्ताभि
चाकशीहि ॥ यामिषुं गिरिशन्त हस्ते ॥ बिभर्ष्यस्तवे ॥ शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंꣳ
सीः पुरुषं जगत् ॥ शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि ॥ यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ
सुमना ऽअसत् ॥ अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् ॥ अहीꣳश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्स
र्वाश्च यातुधान्यः ॥ असौ यस्ताम्रो ऽअरुण ऽउत बभ्रुः सुमङ्गलः ॥ ये चेमाꣳ रुद्रा ऽअभितो
दिक्षु ॥ श्रिताः सहस्रशो वैषाꣳ हेड ऽईमहे ॥ असौ यो वसर्प्पति नीलग्रीवो विलोहितः ॥

सं. चं.

६१ उतैनं गोपाऽअदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्यः॥ उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः॥ नमोऽअ
स्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे॥ अथो येऽअस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरन्नमः॥ प्रमुञ्चध ५
न्वनस्त्वमुभयोरार्त्न्योर्ज्याम्॥ याश्चते हस्तऽइषवः॥ ३॥ परा ता भगवो वप॥ अवतत्य धनुस्त्वं
सहस्राक्ष शतेषुधे॥ निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना भव॥ विज्यं धनुः कपर्दिनो वि
शल्यो बाणवाँ२ उत॥ अनेशन्नस्य याऽइषवऽआभुरस्य निषङ्गधिः॥ या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते ब
भूव ते धनुः॥ तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज॥ नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृ
ष्णवे॥ उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने॥ परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः॥
अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्निधेहितं॥ ६॥ इस्तेहृस्विमेष उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥१॥ ६१

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशाञ्च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो

नमस्सस्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनाम्पतये नमो बभ्लुशाय विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो न नमो

मो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगताम्पतये नमो नमो रुद्रा

यातताविने क्षेत्राणाम्पतये नमो नमस्सूतायाहन्त्याय वनानाम्पतये नमो नमः ॥१॥ रोहि

ताय स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणाम्पतये नमो नमो भुवन्त

ये वारिवस्कृतायौषधीनाम्पतये नमो नमः उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनाम्पतये नमो नमः

कृत्स्नवीताय धावते सत्वनाम्पतये नमः ॥२॥ वनानां पतये नमो नमएकान्नत्रिंशच्च ॥२॥

नमः सहमानाय निव्याधिन आव्याधिनीनाम्पतये नमो नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनाना

म्पतये नमो नमो निषङ्गिणः इषुधिमते तस्कराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायू
नाम्पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये नमो नमः सृकाविभ्यो जिघांसद्भ्यो ५.
मुष्णताम्पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तञ्चरद्भ्यः प्रकृन्तानाम्पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरि
चराय कुलुञ्चानाम्पतये नमो नमः ॥३॥ इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः प्रति
दधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः
आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो न म
मो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमोऽश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः ॥४॥ कुलुञ्चाना
म्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यः स्तौणिक ॥ २ ॥ नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नमः ६०

उगणाभ्यस्तृंहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रा
तपतिभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च
वो नमो नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च वो नमोऽरथिभ्यो रथेभ्यश्च वो नमो नमो रथेभ्यः ॥ २५ ॥ रथ नमो
पतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमः क्षत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च
वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मारेभ्यश्च वो नमो नमः
पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नमः इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः श्व
निभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः ॥ २६ ॥ रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च ॥ २६ ॥ न
मो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च न

मः कपर्द्दिने च व्युप्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशयाय च
शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च ५.
वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च ॥१॥ नमोऽग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे
चाजिराय च नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः स्रोतस्या
य च द्वीप्याय च ॥२॥ संवृध्वने च पंचविंशतिः ॥८॥ नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः
पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च न
मः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नमः उर्वर्याय च खल्याय च नमः
श्लोक्याय चावसान्याय च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च ॐ॥१॥ नमः

आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिंदते च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बि
ल्मिने च कवचिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च ॥ ३ ॥ प्रतिश्रवाय च पंचविं २ं शतिश्च ॥ ८ ॥
न नमो दुंदुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो दूताय च प्रहिताय च नमो
निषंगिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः
स्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय च नमो नाद्या
य च वैशंताय च सप्त ॥ नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो मेघ्याय च
विद्युत्याय च नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वा
स्तुपाय च ॥ ३ ॥ वैशंताय च त्रिं २ं शाश्च ॥ ७ ॥ नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणा

यश्च नमः शंङ्गाय च पशुपतये च नमः उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय च दूरेवधाय च न
मो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय नमः शंभवे च मयोभवे च नमः शं ५
कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ ६ ॥ नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः
पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चालाद्याय च नमः श
ष्प्याय च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च ॥ ७ ॥ कंठाय च नि॰ शं॰ च ॥ ८ ॥ नम इ खोबलीरा
रिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गो च
ष्ठ्याय च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो ह्रदय्याय
च निवेष्प्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय

चोरुण्याय च ॥ १ ॥ नमऊर्व्व्याय च सूर्म्याय च नमः पर्ण्याय च पर्ण्णशद्याय च नमो पगुरमाणा
य चाभिघ्नते च नमऽआखिदते च प्रखिदते च नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो न
मो विक्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमऽआनिर्हतेभ्यो नमऽआमीवत्केभ्यः ॥ २ ॥ उरुण्या
य च निर्हते ॥ ९ ॥ द्रापेऽअंधसस्पते दरिद्रन्नीललोहित ॥ एषां पुरुषाणामेषां पशूनां
माभेर्मारोमोऽएषां किंचनाममत् ॥ या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाह भेषजी ॥ शिवा रुद्र
स्य भेषजी तया नो मृड जीवसे ॥ इमां रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मतिं ॥ यथा
नः शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामेऽअस्मिन्ननातुरं ॥ मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय ॥ ३ ॥ अ
नमसा विधेम ते ॥ यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतौ ॥ मा नो महान्तमुत मा नोऽ

८२ अर्भकं मानउक्षंतमुत मानउक्षितं ॥ मानोवधीः पितरंमोत मातरं प्रियामानस्तनुवः रुद्र
रीरिषः ॥ मानस्तोके तनये मानआयुषि मानो गोषु मानोअश्वेषु रीरिषः ॥ वीरान्मानो ५
रुद्र भामितोवधीर्हविष्मंतोनमसाविधेमते ॥ आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सु
म्नमस्मेतेअस्तु ॥ रक्षाचनोअधिचदेवब्रूह्यथाचनः शर्मयच्छद्विबर्हाः ॥ स्तुहि ॥ ६ ॥
श्रुतंगर्तसदंयुवानंमृगन्नभीममुपहत्नुमुग्रं ॥ मृडाजरित्रेरुद्रस्तवानोअन्यंतेअ
स्मन्निवपंतुसेनाः ॥ परिणोरुद्रस्यहेतिर्वृणक्तु परित्वेषस्यदुर्मतिरघायोः ॥ अवस्थिरामघ नि
वद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकायतनयायमृडय ॥ मीढुष्टमशिवतमशिवोनः सुमनाभव ॥ परमेवृ
क्षआयुधन्निधायकृत्तिंवसानआचरपिनाकं ॥ ॥ बिभ्रदागहि ॥ विकिरिदविलोहितन ८७

मस्मै अस्त्र भगवः ॥ यास्ते सहस्रं हेतयोन्यमस्मन्निवपंतु ताः ॥ सहस्राणि सहस्रधा बाहु
वोस्तव हेतयः ॥ तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि ॥ ८५ ॥ अस्मिंस्तनुवस्त्व हि पिनाक
मेकाञ्चत्रिंशञ्च ॥ १० ॥ सहस्राणि सहस्रशो योजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ ४ ॥ ये रुद्रा अधि भूम्यां ॥
तेषां सहस्र ॥ अस्मिन्महत्यर्णवेन्तरिक्षे भवा अधि ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाच य
व राः ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवं रुद्रा उपश्रिताः ॥ ये वृक्षेषु सस्पिंजरा नीलग्रीवा विलोहिताः ॥ ये
भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः ॥ ये अन्नेषु विविध्यंति पात्रेषु पिबतो जनान् ॥ ये पथां प
थिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः ॥ ये तीर्थानि ॥ १ ॥ प्रचरंति सृकावंतो निषङ्गिणः ॥ य एतावन्तश्च भूयांसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे ॥ तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येंत

५४ रिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो

नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि ४२। ॥३॥ मीर्थो नियम्भ षड्र्चं ॥२१॥ नमस्ते नमो ५

हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नमः आव्याधिनीभ्यो नमो भवाय च नमो ज्येष्ठाय च नमो दुन्दुभ्याय च नमः

सोमाय च नमः इरिण्याय च द्रापे सहस्राण्येकादश ॥११॥ नमस्ते नमो भवाय च द्रापे सप्तविंशतिः ॥२७॥

हरिः ओम् ॥ श्री साम्बसदाशिवार्पणमस्तु ॥ ॥७॥

॥रुद्रस्याक्षराणि गणितानि नान्येवं निर्मितानि ॥२१०६॥ तेषां श्लोकाः एतावन्तो बभूवुः १० उपर्यक्षराणि २६ ॥ तथा च चमकस्याक्षराणि १६४३ ॥ तेषां श्लोकाः ॥५१॥ ५४

अक्षराणि ११ एकादश ॥ नमकचमकयोः श्लोकाः १४२ पंचाक्षराणि ॥ शिवो प्रीयेतां ॥

॥ हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परिव्ययामसि॥ पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव। ४

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ओम्॥ अश्मन्नूर्जंपर्वतेशिश्रियाणांवातेपर्जन्येवरुणस्यशुष्मे॥ अ
द्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योधिसंभृतान्तान्न इषमूर्जं धत्तमरुतः सꣳरराणाः॥ अश्मꣳस्ते क्षु
द्मुन्तेशुगृच्छतु यंद्विष्मः॥ समुद्रस्यत्वावकयाग्नेपरिव्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शिवोभ
व॥ उप॥१॥ ज्मन्नुपवेतसेवतरन्नदीष्वा॥ अग्नेपित्तमपामसि॥ मण्डूकिताभिरागहिसेमन्नोय
ज्ञं॥ पावकवर्णꣳ शिवंकृधि॥ पावकआचितयन्त्याकृपा॥ क्षामन्रुरुचउषसोनभानुना॥ तूर्वन्न
यामन्नेतशस्यनूरणआयोघृणे॥ नततृषाणोअजरः॥ अग्नेपावकरोचिषामन्द्रयादेवजिह्वया॥
नै॥२॥ आदेवान्वक्षियक्षिच॥ सनः पावकदीदिवोग्नेदेवाꣳ इहावह॥ उपयज्ञꣳ हविश्चनः॥ अपामिदन्त्यय

सं॰ च॰

८८ नं॒ स॒मु॒द्रस्य॑ नि॒वेश॑नं॥ अ॒न्यन्ते॑ अ॒स्मत्ते॑पन्तु॒हे॒तयः॑ पा॒व॒को अ॒स्मभ्यं॑ शि॒वो भ॑व॥ नम॑स्ते॒ हर॑से॒ शो॒ ६

चिषे॒ नम॑स्ते अस्त्व॒र्चिषे॑॥ अ॒न्यन्ते॑ अ॒स्मत्ते॑पं

१६

तुहेळयः पावकोऽअस्मभ्यंः शिवोभव। नृषदेवट्॥ २॥ अप्सुषदेवड्वनसदेवट्बर्हि
षदेवट्॥ येदेवादेवानांयज्ञियायज्ञियानांः संवत्सरीणमुपभागमासते। अहु
तादोहविषोयज्ञेऽअस्मिन्स्वयंजुहुध्वंमधुनोघृतस्य। येदेवादेवेष्वधिदेवत्वमा
यन्येब्रह्मणः पुरएतारोऽअस्य। येभ्योनऋतेपवतेधामकिंचन नदिवोनपृथिव्या नते
अधिस्नुषु। प्राणदाः॥ ३॥ अपानदाव्यानदाश्चक्षुर्दावर्चोदावरिवोदाः॥ अ
न्यांतेऽअस्मत्तपंतुहेतयः पावकोऽअस्मभ्यंः शिवोभव। अग्निस्तिग्मेनशोचिषा
यः सद्विश्वन्यत्रिणं॥ अग्निर्नोवंः सतेरयिं। सेनानीकेनसुविदत्रोऽअस्मेयष्टा
देवाः आयजिष्ठस्वस्ति॥ अदब्धोगोपाउतनः परस्पाऽअग्नेद्युमदुतरेवद्दिदी

सं॰ च॰ ५

५७

हि॥ ५॥ उपदेवान्नद् आपुदाश्वनुश्वत्वारिंशन्नाच्छ॥ १॥ य इमा विश्वा भुवना

नि जुह्वदृषिर्होता निषसादा पिता नः॥ स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परम

च्छदो वर आविवेश॥ विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत संदृ ६

क्॥ तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तर्षीन्पर एकमाहुः॥ यो नः पिता जनि

ता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सज्जजान॥ ४॥ यो देवानां नामधा एक ए

व तं संप्रश्नं भुवना यन्त्यन्या॥ त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वे ज

रितारो न भूना॥ असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि॥ २०

न तं विदाथ य इमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव॥ नीहारेण प्रावृता ज

५७

ल्यांचामुल्पर्णडकथुमैन्द्रो॥ श्चरंति॥ परोदिवापरएना॥ २॥ पृथिव्यापरोदेवेभि
रसुरैर्गुहायत्॥ कंस्विद्गर्भंप्रथमंदध्रआपोयत्रदेवाः समगछंतविश्वे॥ त
मिद्गर्भंप्रथमंदध्रआपोयत्रदेवाः समगछंतविश्वे॥ अजस्यनाभावध्येकम
र्पितं यस्मिन्निदंविश्वंभुवनमधिश्रितं॥ विश्वकर्माह्यजनिष्टदेवआदिद्गंध
र्वोअभवद्द्वितीयः॥ तृतीयःपिताजनितौषधीनां॥ २॥ अपांगर्भंव्यदधात्पु
रुत्रा॥ चक्षुषःपितामनसाहिधीरोघृतमेनेअजनन्नंनमाने॥ यदेदंताअ
ददृंहंतपूर्वआदिद्यावापृथिवीअप्रथेतां॥ विश्वतश्चक्षुरुतविश्वतोमुखो
विश्वतोहस्तउतविश्वतस्पात्॥ संबाहुभ्यांनमतिसंपतत्रैर्द्यावापृथिवीज

सं॰ च॰ ६

५८

नयंदेवएकः॥ किंस्विदासीदधिष्ठानमारंकतमत्स्वित्किमासीत्॥ यदीभूमिंजनयं मेणं ६

न्॥ १॥ विश्वकर्माविद्यामौर्णोन्महिनाविश्व[illegible]चक्षाः॥ किंस्विद्वनंकउसवृक्ष

आसीद्यतोद्यावापृथिवीनिष्टतक्षुः॥ मनीषिणोमनसापृच्छतेदुतद्यदध्यतिष्ठद्भुवना

निधारयन्॥ यातेधामानिपरमाणियावमायामध्यमाविश्वकर्मन्नुतेमा॥ शिक्षास

स्वधावः ८ खिभ्योहविषिस्वयंयजस्वतन्वंजुषाणः॥ वाचस्पतिंविश्वकर्माणमूतये॥ ८॥ म

नोयुजंवाजेअद्याहुवेम॥ सनोविश्वाहवनानिजोषद्विश्वशंभूरवसेसाधुकर्मा॥

विश्वकर्मन्हविषावावृधानः स्वयंयजस्वतन्वंजुषाणः॥ मुह्यंत्वन्येअभितःसप

त्नाइहास्माकंमघवासूरिरस्तु॥ विश्वकर्मन्हविषावर्धनेनत्रातारमिंद्रमकृणोरव

॥५८

ध्यं॥ तस्मैविप्राःसमनमंतपूर्वीरियमुग्रोविहव्योयथासत्॥ समुद्रायवयुनाय
सिंधूनांपतयेनमः॥ नदीनांसर्वासांपित्रेजुहुताविश्वकर्मणेविश्वाहामर्त्यंह
33 विः॥ ८॥ उज्जानेनोषधीनांभूमिंजनयंन्नृतयेनमोनवंत्र॥ २॥ उदेनमुत्तरांनया
ग्नेघृतेनाहुत॥ रायस्पोषेणसंसृजप्रजयाचधनेनच॥ इंद्रेमंप्रतरांकृधिसजा
तानामसद्वशी॥ समेनंवर्चसासृजदेवेभ्योभागधाअसत्॥ यस्यकृण्मोहविर्गृहे
तमग्नेवर्धयात्वं॥ तस्मैदेवाअधिब्रुवन्नयंचब्रह्मणस्पतिः॥ उदुत्वाविश्वेदेवाः॥१
अग्नेभरंतुचित्तिभिः॥ सनोभवशिवतमःसुप्रतीकोविभावसुः॥ पंचदिशोदेवी
र्यज्ञमवंतुदेवीरपामतिंदुर्मतिंबाधमानाः॥ रायस्पोषेयज्ञपतिमाभजंतीः॥ रा

सं॰च॰५

५९ यस्मोषेन्नधियज्ञोन्नस्थात्सभिंदुन्नग्नाबधिमामहान॥ उक्थपत्रईड्योगृभी
तस्त्संघर्मंपरिगृह्यायजंत॥ ऊर्जायद्यज्ञमशमंतदेवा दैव्यायधर्त्रेजोष्ट्रे॥ देव ६
श्रीः श्रीमणाः शतपयाः॥२॥ परिगृह्यदेवायज्ञमायन्॥ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
पुरस्तात्सविताज्योतिरुदयां अजस्रं॥ तस्यपूषाप्रसवेयातिसंपश्यन्विश्वाभुव दे॰व॰ ४
नानिगोपाः॥ देवादेवेभ्यो अध्वर्यंतो अस्थुर्वीतं शमित्रेशमितायजध्यै॥ तु
रीयोयज्ञोयत्रहव्यमेतितः पावकाअग्निशोचिषोनोजुषंतां॥ विमानएषदिवोमध्य
आस्तआपप्रिवान्रोदसीअंतरिक्षं॥ सविश्वाचीरभि॥२॥ चष्टेघृताचीरंतरापू
र्वमपरंचकेतुं॥ उक्षासमुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्ययोनिंपितुराविवेश॥ मध्ये ५८

दिवानिहितः पृश्निरश्माविचक्रमेरजसः पात्यंतौ॥ इंद्रंविश्वाअवीवृधन्त्समुद्र
व्यचसंगिरः॥ रथीतमंरथीनांवाजानांसत्पतिंपतिं॥ सुम्नहूर्यज्ञोदेवाआ
चवक्षद्यक्षदग्निर्देवोदेवाआंचवक्षत्॥ वाजस्यमाप्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्॥
अथासपत्नाइंद्रोमेनिग्राभेणाधराअकः॥ उद्ग्राभंचनिग्राभंचब्रह्मदेवा
४८
अवीवृधन्॥ अथासपत्नानिंद्राग्नीमेविषूचीनान्व्यस्यतां॥ ५॥ विश्वेदेवाःना
लप्स्याअभिवाजस्यषड्डुःग्रानिश्च॥ ३॥ आशुःशिशानोवृषभोनयुध्मोघना
घनःक्षोभणश्चर्षणीनां॥ संक्रंदनोनिमिषएकवीरःशतंसेनाअजयत्सा
कमिंद्रः॥ संक्रंदनेनानिमिषेणजिष्णुनायुत्कारेणदुश्च्यवनेनधृष्णुना॥ तदि

६० द्रूणा जयन्नन्तस्त्मेहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ स इषुहस्तैः सनिषङ्गिभिर्वशी ६
संस्रष्टा स युध इंद्रो गणेन ॥ संसृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्यूर्ग्रधन्वा प्रतिहिताभिर
स्ता ॥ बृहस्पते परिदीय ॥ ३ ॥ रथेन रक्षोहामित्राँ अपबाधमानः ॥ प्रभंजन्सेनाः प्र
मृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानां ॥ गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयंतमज्म
प्रमृणंतमोजसा ॥ इमं सजाता अनुवीरयध्वमिंद्रं सखायो अनु सं रभध्वं ॥ बल
विज्ञाय स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः ॥ अभिवीरो अभिसत्वा सहो
जा जैत्रमिंद्र रथमातिष्ठ गोवित् ॥ अभि गोत्राणि सहसा गाहमानो दायः ॥ २ ॥ वीरः
शतमन्युरिंद्रः ॥ दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्यो अस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ॥ इंद्र आ

सांनेताबृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञः पुरएतुसोमः॥ देवसेनानामभिभंजतीनांजयंतीनां
मरुतोयंत्वग्रं॥ इंद्रस्यवृष्णोवरुणस्यराज्ञआदित्यानांमरुतांशर्धउग्रं॥ महामन
सांभुवनच्यवानांघोषोदेवानांजयतामुदस्थात्॥ अस्माकमिंद्रः समृतेषुध्वजेष्वस्मा
कंयाइषवस्ताजयंतु॥ अस्माकंवीराउत्तरेभवंत्वस्मानुदेवाअवताहवेषु॥ उद्धर्षयम
घवन्नायुधान्युत्सत्वनांमामकानांमहांसि॥ उद्वृत्रहन्वाजिनांवाजिनान्युद्रथा
नांजयतामेतुघोषः॥ उपप्रेतजयतानरः स्थिरावः संतुबाहवः॥ इंद्रोवः शर्मयच्छत्व
नाधृष्यायथासथ॥ अवसृष्टापरापतशरव्येब्रह्मसंशिता॥ गच्छामित्रान्प्र॥ १॥
विशमैषांकंचनोच्छिषः॥ मर्माणितेवर्मणाछादयामिसोमस्त्वाराजामृतेनाभिव

सं॰च॰६

६१ स्तां॥ उग्रोर्वीरीयोवारिंयस्तेऽश्रस्तुजयंतंलामनुमदंतुदेवाः॥ यत्रबाणाःसंपतंतिकुमा ६

गाविशिखाइव॥ इंद्रोनस्तत्रवृत्रहाविश्वाहाशर्मयच्छतु॥ ८॥ दीयादायोजयंतमित्रा

न्स्वर्वतारिःशत्रौ॥ ५॥ प्राचीमनुप्रदिशंप्रेहिविद्वानग्नेरग्नेपुरोअग्निर्भवेह॥ विश्वा

आशादीद्यानोविभाह्यूर्जंनोधेहिद्विपदेचतुष्पदे॥ क्रमध्वमग्निनानाकमुख्यं

हस्तेषुबिभ्रतः॥ दिवःपृष्ठंस्वर्गत्वामिश्रादेवेभिराध्वं॥ पृथिव्याअहमुदंतरिक्ष

मारुहमंतरिक्षाद्दिवमारुहं॥ दिवोनाकस्यपृष्ठात्स्वर्ज्योतिरगां॥ १॥ अहं॥ स्व

र्यंतोनापेक्षंतआद्यांरोहंतिरोदसी॥ यज्ञंयेविश्वतोधारंसुविद्वांसोविते

निरे॥ अग्नेप्रेहिप्रथमोदेवयतांचक्षुर्देवानामुतमर्त्यानां॥ इयक्षमाणाभृगुभिः

६१

सजोषाः सुवीर्य्यंतु यजमानाः स्वस्ति॥ नक्तोषासासमनसाविरूपेधापयेतेशिशुमेकंस
मीची॥ द्यावाक्षामारुक्मोअंतर्विभातिदेवाअग्निंधारयंद्रविणोदाः॥ अग्नेसहस्राक्ष॥२
शतमूर्द्धञ्छतंतेप्राणाःसहस्रमपानाः॥ त्वंसाहस्रस्यरायईशिषेतस्मैतेविधेमवाजायस्वा
हा॥ सुपर्णोसिगरुत्मान्पृष्ठेपृथिव्याः सीदपृष्ठेपृथिव्याः सीदभासांतरिक्षमापृणज्योतिषा
दिवमुत्तभानतेजसादिशउद्दृंह॥ आजुह्वानःसुप्रतीकःपुरस्तादग्नेस्वांयोनिमा
सीदसाध्या॥ अस्मिन्सधस्थेअध्युत्तरस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्चसीदत॥ प्रेद्धोअ ॥२॥
ग्नेदीदिहिपुरोनोजस्रयासूर्म्यायविष्ठ॥ त्वांशश्वन्तउपयन्तिवाजाः॥ विधेमतेपरमेज
न्मन्नग्नेविधेमस्तोमैरवरेसधस्थे॥ यस्माद्योनेरुदारिथायजेतंप्रत्वेहवींषिजुहु

रसमिद्धिः॥ नाः सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्यां॥ यामस्य कण्वो
अदुहत्प्रपीनाः सहस्रधारां॥ ४॥ पयसा महीं गां॥ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः स ६
प्तर्षयः सप्त धाम प्रियाणि॥ सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरापृणस्वा घृतेन॥
ईदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च संमितश्च सभराः॥ शुक्रज्योतिश्च
चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्मांश्च सत्यश्च ऋतपाश्चात्यंहाः॥ ५॥ ऋतजिच्च
सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च दूरे अमित्रश्च गणः॥ ऋतश्च सत्यश्च ध्रु
वश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च विधारयः॥ ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः प्र
तिसदृक्षास एतन॥ मितासश्च संमितासो न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्॥

द्रंदेवीर्विश्नोमरुतोनुवर्त्मानोयथेंद्रंदेवीर्विशोमरुतोनुवर्त्मानएवमिमंयजमा
नंदेवीश्चविश्नोमानुषीश्चानुवर्त्मानोभवंतु॥ ८० ॥ ५॥ अग्नाः सहस्राक्षदेवाः सहस्र
धारामत्यः हाग्रनुवर्त्मानुपाडशाच॥ ५॥ जीमूतस्येवभवतिप्रतीकंयद्धर्मीयाति
समदामुपस्थे॥ अनाविद्धयातन्वाजयत्वं सत्वावर्मणोमहिमापिपर्तु॥ धन्वना
गाधन्वनाजिंजयेमधन्वनातीव्राः समदोजयेम॥ धनुः शत्रोरपकामंकृणोति
धन्वनासर्वाः प्रदिशोजयेम॥ वक्ष्यंतीवेदागनीगंतिकर्णंप्रियंसखायंपरिषस्व
ध जाना॥ योषेवशिंक्तेविततोधिधन्वन्॥ १॥ ज्याइयंसमनेपारयंती॥ तेआचरं
तीसमनेवयोषामातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थे॥ अपशत्रून्विध्यतांसंविदानेआ

सं.च.५

६३ र्त्नीइमेविष्फुरंतीअमित्रान्॥ बह्वीनांपिताबहुरस्यपुत्रश्चिश्चाकृणोतिसम ४
नावगत्य॥ इषुधिःसंकाःपृतनाश्चसर्वाःपृष्ठेनिनद्धोजयतिप्रसूतः॥ रथेतिष्ठ
यत्र३ न्नयतिवाजिनःपुरोयत्र२कामयतेसुषारथिः॥ अभीशूनांमहिमानंपनाय
तमनःपश्चादनुयच्छंतिरश्मयः॥ तीव्रान्घोषान्कृण्वतेवृषपाणयोअश्वारथे
भिःसहवाजयंतः॥ अवक्रामंतःप्रपदैरमित्रान्क्षिणंतिशत्रूंरनपव्ययंतः॥ र
थवाहनंहविरस्यनामयत्रायुधंनिहितमस्यवर्म॥ तत्रारथमुपशग्मंसदे
मविश्वाहावयंसुमनस्यमानाः॥ स्वादुषंसदःपितरोवयोधाःकृच्छ्रेश्रितः
शक्तीवंतोगभीराः॥ चित्रसेनाइषुबलाअमृध्राःसतोवीराउरवोव्रातसा

रः सोम्यासः

॥३॥

हाः॥ ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा॥ पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो
रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत॥ सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसू
ता॥ यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन्॥ ऋजीते परि वृङ्धि
नोऽश्मा भवतु नस्तनूः॥ सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः॥ ८॥ शर्म यच्छतु॥ आ जंघंति
सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्नते॥ अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय॥ अहिरि
व भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः॥ हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान्
पुमान्पुमांसं परि पातु विश्वतः॥ वनस्पते वीड्वंगो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सु
वीरः॥ गोभिः संनद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि॥ दिवः पृथिव्याः प

सं॰च॰५

६४ रि॥५॥ ओजउद्धृतंवनस्पतिभ्यःपर्याभृतंसहः॥ अपामोज्मानंपरिगोभिरावृ ६

तमिंद्रस्यवज्रंहविषारथंयज॥ इंद्रस्यवज्रोमरुतामनीकंमित्रस्यगर्भोवरुण

स्यनाभिः॥ सेमांनोहव्यदातिंजुषाणोदेवरथप्रतिहव्यागृभाय॥ उपश्वासयपृ

थिवीमुतद्यांपुरुत्रातेमनुतांविष्ठितंजगत्॥ सदुंदुभेसजूरिंद्रेणदेवैर्दूराद्दवीयो व॥५॥४

अपसेधशत्रून्॥ आक्रंदयबलमोजोनआधानिष्टनिहिदुरिताबाधमानः॥ अप लि१५

प्रोथदुंदुभेदुच्छुनाइतइंद्रस्यमुष्टिरसिवीडयस्व॥ आमूरजप्रत्यावर्तयेमाःके

तुमद्दुंदुभिर्वावदीति॥ समश्वपर्णाश्चरंतिनोनरोस्माकमिंद्ररथिनोजयंतु॥ १०॥

॥७॥ धन्वन्महिमानंब्राह्मणासोदितिःपृथिव्याःपरिदूरादेकेचत्वारिंशन्नांच॥५॥

५६

यदक्रंदः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य
बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन्। यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिंद्र एणं प्रथमो अ
ध्यतिष्ठत्। गंधर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। असि यमो अ
स्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन। असि सोमेन समया विपृक्तः। आहु
स्ते त्रीणि दिवि बंधनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि बंधनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यंतः समुद्रे।
उतेव मे वरुणश्छंत्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं जनित्रं। इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा
शफानां सनितुर्निधाना। अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षंति
गोपाः। आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा। २। पतयंतं पतंगं। शिरो अप
श्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि। अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगी

सं॰च॰८५

६५

षमाणमिषआपदेगोः॥ यदातेमर्तोअनुभोगमानडादिद्ग्रसिष्ठओषधीरजी ६
गः॥ अनुत्वारथोअनुमर्योअर्वन्ननुगावोनुभगःकनीनां॥ अनुव्रातासस्त
वसख्यमीयुरनुदेवाममिरेवीर्यंते॥ ७॥ हिरण्यशृंगोयोअस्यपादामनोजवा
अवरइंद्रआसीत्॥ देवाइदस्यहविरद्यमायन्योअर्वंतंप्रथमोअध्यतिष्ठत्॥ ई
र्मांतासःसिलिकमध्यमासःसंशूरणासोदिव्यासोअत्याः॥ हंसाइवश्रेणि
शोयतंतेयदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः॥ तवशरीरंपतयिष्ण्वर्वंतवचित्तंवातइव
जौ२ ध्रजीमान्॥ तवशृंगाणिविष्ठितापुरुत्रारण्येषुजर्भुराणाचरंति॥ उप॥ ८॥ प्रागा
च्छसनंवाज्यर्वादेवद्रीचामनसादीध्यानः॥ अजःपुरोनीयतेनाभिरस्यानुप

८५

११२

श्वालकवयो यं लिरे भाः॥ उपप्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ अच्छा पितरं मातरं च।
अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथाशास्ते दाशुषे वार्याणि॥ ८॥ विपृक्तो दिवावी
र्य सुपेकान्नचत्वारिंशन्नाड्यः॥ ७॥ मानो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरु
तः परि ख्यन्॥ यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि॥ यन्नि
रेक्णसा ८ र्णिजा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति॥ सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रा
पूष्णोः प्रियमप्येति पाथः॥ एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते
विश्वदेव्यः॥ अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय जि
न्वति॥ यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति॥ अत्रा पूष्णः प्रथ

९६ मो भागधेयं यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥ होताध्वर्युरावया अग्निमिंधो ग्रावग्राभ
उत शंस्ता सुविप्रः ॥ तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आपृणध्वं ॥ यूपव्र ६
स्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति ॥ ये चार्वते पचनं संभरंत्युतो
॥२॥ तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥ उप प्रागात्सुमन्मेधायि मन्म देवानामाशा उप वी
तपृष्ठः ॥ अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदंति देवानां पुष्टे चकृमा सुबंधुं ॥ यद्वाजिनो दाम
संदानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य ॥ यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणं
सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ यदश्वस्य क्रविषः ॥३॥ मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधि
तौ रिप्तमस्ति ॥ यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ यदूवध्य

मुदरस्यापवातिय आमस्य क्रविषो गंधो अस्ति॥ सुकृतातच्छमितारः कृण्वंतूतमे
धं शृतपाकंपचंतु॥ यत्तेगात्रादग्निनापच्यमानादभिशूलंनिहतस्यावधा
वति॥ मातद्भूम्यामाश्रिषन्मातृणेषुदेवेभ्यस्तदुशद्भ्योरातमस्तु॥ ३५॥ इद्दलोकु
विषः श्रियत्समचे॥ ८॥ येवाजिनंपरिपश्यंतिपक्वंयईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति॥ ये
चार्वतोमांसभिक्षामुपासतउतोतेषामभिगूर्त्तिर्नइन्वतु॥ यन्नीक्षणमांस्प
चंन्याउखायायापात्राणियूष्मआसेचनानि॥ ऊष्मण्यापिधानाचरूणा
मंकाः सूनाः परिभूषंत्यश्वं॥ निक्रमणंनिषदनंविवर्त्तनंयच्चपड्बीशमर्वतः॥
यच्चपपौयच्चघासिं॥ १॥ जघाससर्वातातेअपिदेवेष्वस्तु॥ मालाग्निर्ध्वन

सं॰च॰ध

६७ यिदूष्मगंधिर्मोखाभ्राजंत्यभिविक्त जघ्रिः॥ इष्टंवीतमभिगूर्तंवषट्कृतंतंदेवासः ६
प्रतिगृभ्णंत्यश्वं॥ यदश्वायवासउपस्तृणंत्यधीवासंयाहिरण्यान्यस्मै॥ संदानम
र्वंतंपड्बीशंप्रियादेवेष्वायामयंति॥ यत्तेसादेमहसाशूकृतस्यपार्ष्णियावाकश
या॥२॥वातुतोद॥ स्रुचेवताहविषोअध्वरेषुसर्वाताते ब्रह्मणासूदयामि॥
चतुस्त्रिंशद्वाजिनोदेवबंधोर्वंक्रीरश्वस्यस्वधितिःसमेति॥ अच्छिद्रागात्रावयुना
कृणोतपरुष्परुरनुघुष्याविशस्त॥ एकस्त्वष्टुरश्वस्याविशस्ताद्वायंताराभवतस्त
थऋतुः॥ यातेगात्राणामृतुथाकृणोमितातापिंडानांप्रजुहोम्यग्नौ॥ मात्वातपत्॥२॥
प्रियआत्मापियंतंमास्वधितिस्तन्वआतिष्ठिपत्ते॥ मातेगृध्नुरविशस्तातिहाय

६७

छिद्रा गात्राण्यसिना मिथूकः ॥ न वा उ वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाꣳ इदेषि पथिभिः सुगेभिः ॥ हरी
ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥ सुगव्यन्नो वाजी स्वश्व्यं पुꣳसः पुत्राꣳ उ
त विश्वापुषꣳ रयिं ॥ अनागास्त्वन्नो अदितिः कृणोतु क्षत्रन्नो अश्वो वनताꣳ हविष्मान् ॥ ४ ॥ पा
सिंकद्धायानपद्रुयिन्नवं च ॥ अन्नमन्यवुमो देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्येव पदकं दो मा नो मित्रो ये वाजि
नं नव ॥ १ ॥ अन्नमन्नमनो युञ्जं प्राची मनुष्यामेय च्छनु ने पाम भिगूर्भिः षट्चत्वारिꣳ शत् ॥ ४६ ॥ ओं नू
हरिः ओम् ॥ अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्द्धन्तु वाङ्गिरः ॥ द्युम्नैर्वाजेभिरागतं ॥ वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रय
तिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
मे प्राणश्च मे पानः ॥ १ ॥ च मे व्यानश्च मे सुश्च मे चित्तञ्च म आधीतञ्च मे वाक्च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं

सं. च.

६८

श्च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे व
र्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूंषि च मे शरीराणि च मे ॥२॥ अपानस्तनूश्च मे शर्मद्वादश ॥१॥ ज्यैष्ठ्यं
च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च
मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च ॥३॥ मे धनं च मे वशश्च मे
त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वे
द्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मति
श्च मे सुमतिश्च मे ॥४॥ जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश ॥२॥ शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनस
श्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्य[illegible]श्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्त्ता च मे क्षेमश्च

६

भ्वं ७२

मश्चमेधृतिश्चमेविश्वंञ्च॥१॥ मेमहश्चमेसंविच्चमेज्ञात्रञ्चमेसूश्चमेप्रसूश्चमेसीरञ्चमेलयश्चम
ऋतञ्चमेमृतञ्चमेयक्ष्मञ्चमेनामयच्चमेजीवातुश्चमेदीर्घायुत्वञ्चमेनमित्रञ्चमेभयञ्चमेसु
गञ्चमेशयनञ्चमेसूषाचमेसुदिनञ्चमे॥२॥ विश्वन्नुरायनमष्टौच॥२॥ ऊर्क्चमेसूनृताचमेपयश्च
मेरसश्चमेघृतञ्चमेमधुचमेसग्धिश्चमेसपीतिश्चमेकृषिश्चमेवृष्टिश्चमेजैत्रञ्चमऔद्भिद्यञ्चमेर
यिश्चमेरायश्चमेपुष्टञ्चमेपुष्टिश्चमेविभुच॥३॥ मेप्रभुचमेबहुचमेभूयश्चमेपूर्णञ्चमेपूर्णतर
ञ्चमेक्षितिश्चमेकूयवाश्चमेन्नञ्चमेक्षुच्चमेव्रीहयश्चमेयवाश्चमेमाषाश्चमेतिलाश्चमेमुद्गाश्चमे
खल्वाश्चमेगोधूमाश्चमेमसूराश्चमेप्रियङ्गवश्चमेणवश्चमेश्यामाकाश्चमेनीवाराश्चमे॥२॥ विभु
चमेसुराश्चतुर्दशाच॥४॥ अश्माचमेमृत्तिकाचमेगिरयश्चमेपर्वताश्चमेसिकताश्चमेवनस्पतय

श्च मे हिरण्यञ्च मे यश्च मे सीसञ्च मे त्रपुश्च मे श्यामञ्च मे लोहञ्च मेग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च
म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यञ्च मेकृष्टपच्यञ्च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन कल्पन्तां वित्त १
ञ्च मे वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूतिश्च मे वसु च मे वसतिश्च मे कर्म्म च मे शक्तिश्च मेर्थश्च म एमश्च म इति
श्च मे गतिश्च मे ॥ ५ ॥ कृष्टपच्यञ्चाष्टाचत्वारिंशच्च ॥ ५ ॥ अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे
सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे मित्रश्च म
इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च ॥ ३ ॥ म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च मेश्विनौ
च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेन्तरिक्षञ्च म इन्द्रश्च मे
द्यौश्च म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्द्धा च म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे ॥ ६ ॥ त्वष्टा च द्यौश्च म ६९

एकविꣳशतिश्च ॥ ६ ॥ अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मेदाभ्यश्च मेधिपतिश्च म उपाꣳशुश्च मेन्तर्यामश्च म ऐन्द्रवा
युवश्च मे मैत्रावरुणश्च म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च म आग्रयणश्च मे वैश्वदेव
श्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऋतुग्रहाश्च मे ॥ १ ॥ मेतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीया
श्च मे माहेन्द्रश्च म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च
मे ॥ २ ॥ ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिꣳशच्च ॥ ७ ॥ इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णियाश्च मे स्रुचश्च मे च
मसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मेधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूत
भृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मे
वभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे ॥ ३ ॥ गृहाश्च षोडशश्च ॥ ८ ॥ अग्निश्च मे घर्मश्च मेर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च

सं०च०

७० मेधश्च मे धश्च मे पृथिवी च मे दितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे ङ्गुलयः शक्वरयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ता

मृक्च मे साम च मे स्तोमश्च मे यजुश्च मे दीक्षा च मे तपश्च म ऋतुश्च मे व्रतं च मे होरात्रयोर्वृष्ट्या बृहद्र ७

च मे थंतरे च मे यज्ञेन कल्पेतां॥२३॥ दीक्षा द्वादश च॥९॥ गर्भाश्च मे वत्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च

मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही च मे पष्ठवा ७८

ट् च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च मे वेहच्च मे नड्वांश्च मे धेनुश्च म आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्रा ॥३॥

णो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां

मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां॥२४॥ ऋषभश्चत्वारि च

॥१०॥ एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्त ७०

दश्ाच मे नवदश्ाच मे [illegible] एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च

मे नवविंशतिश्च म एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च ॥ १५ ॥ मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोड

श च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे मे

चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्द्धा च व्यश्नियश्चा

न्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च ॥ २ ॥ त्रयस्त्रिंशच्च व्यश्नि[illegible] एकादश च ॥ ३१ ॥ वाजो १०

नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः ॥ वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊ

ती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः ॥ विश्वे नो देवा अवसागमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे ॥ वाजस्य प्रस

वं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः ॥ अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये ॥ वाजे वाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु ॥ १ ॥

नो

सं० च०

७३ वि प्रा अमृता ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः॥ वाजः पुरस्तादुत म १
ध्यतो नो वाजो देवाँ ऋतुभिः कल्पयाति॥ वाजस्य हि प्रसवो नन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयं॥
पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धां॥ पयस्वतीः प्रदिशः संतु मह्यं॥ सं मा सृजामि पयसा
घृतेन सं मा सृजाम्यपः॥ २॥ ओषधीभिः॥ सोहं वाजं सनेयमग्ने॥ नक्तोषासा समनसा विरूपे धाप
येते शिशुमेकं समीची॥ द्यावा क्षामा रुक्मो अंतर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः॥ समुद्रोसि
नभस्वानार्द्रदानुः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोसि मरुतां गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वा
हावस्युरसि दुवस्वाञ्छंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॥ 21 ॥२॥ धनेषु पोदुवस्वाञ्छं भूर्मयोभूरभि मा दे
वा॥१२॥ अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं व ७३

येसाबृहंतं॥ तेनवयंपतेमब्रध्नस्यविष्टपंस्वोरुहाणाअधिनाकमुत्तमं॥ इमौते
पक्षावजरौपतत्रिणौयाभ्यांरक्षांस्यपहंस्यग्ने॥ ताभ्यांपतेमसुकृतामुलोकंय
त्रऋषयःप्रथमजायेपुराणाः॥ चिदसिसमुद्रयोनिरिंदुर्दक्षःश्येनऋतावा॥ हिर
ण्यपक्षःशकुनोभुरण्युर्महान्सधस्थेध्रुवः॥ ३॥ आनिषत्तः॥ नमस्तेमामाहिं अस्तु
सीर्विश्वस्यमूर्धन्नधितिष्ठसिश्रितः॥ समुद्रेतेहृदयमंतरायुर्द्यावापृथिवीभुवने
ष्वर्पितं॥ उद्नोदत्तोदधिंभिंतदिवःपर्जन्यादंतरिक्षात्पृथिव्यास्ततोनोवृष्ट्याव
त॥ दिवोमूर्धासिपृथिव्यानाभिरूर्गपामोषधीनां॥ विश्वायुःशर्मसप्रथानम
स्पथे॥ येनऋषयस्तपसासत्रं॥ २॥ आसतेंधानाअग्निंस्वराभरंतः॥ तस्मि

सं॰च॰७

७२ न्नहंनिदधेनाकेअग्निमेतंयमाहुर्मनवस्तीर्णबर्हिषं॥ तंपत्नीभिरनुगच्छेमदेवाः ७
पुत्रैर्भ्रातृभिरुतवाहिरण्यैः॥ नाकंगृह्णानाःसुकृतस्यलोकेतृतीयेपृष्ठेअधि
रोचनेदिवः॥ आवाचोमध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निःसत्पतिश्चेकितानः॥ पृष्ठेपृ
थिव्यानिहितोदविद्युतदधस्पदंकृणुतो॥ ५॥ येपृतन्यवः॥ अयमग्निर्वीरतमो
वयोधाःसहस्रियोदीप्यतामप्रयुच्छन्॥ विभ्राजमानःसरिरस्यमध्यउपप्र
याहिदिव्यानिधाम॥ संप्रच्यवध्वमनुसंप्रयाताग्नेपथोदेवयानान्कृणुध्वं॥
अस्मिन्सधस्थेअध्युत्तरस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्चसीदत॥ येनासहस्रं
वहसियेनाग्नेसर्ववेदसं॥ तेनेमंयज्ञंनोवहदेवयानोयः॥ ६॥ उत्तमः॥ उ ७३

दुध्यस्त्वाग्ने प्रतिजागृहि त्वेन निमिष्टापूर्तेन सं सृजेथामयं च ॥ पुनः कृण्वं स्त्वा पित
रं युवानमन्वातांसी तत्वयि तंतुमेतं ॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोच
था: ॥ तं जानन्नग्न आरोहाथा नो वर्द्धया रयिं ॥ ध्रुवः स्वं कृणुते यः सपत्नीः स्वा
त्र ॥ १२ ॥ ममाग्ने वर्चो विहवेष्वस्तु वयं त्वेंधानास्तन्वं पुषेम ॥ मह्यं नमंतां प्रदि
शश्चतस्रस्त्वया ध्यक्षेण पृतना जयेम ॥ मम देवा विहवे संतु सर्व इंद्रावं
तो मरुतो विष्णुरग्निः ॥ ममांतरिक्षमुरुगोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अ
स्मिन् ॥ मयि देवा द्रविणमायजंतां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः ॥ दैव्या होता
रा वनिषंत ॥ १ ॥ पूर्वे रिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः ॥ मह्यं यजंतु मम यानि हव्या

सं॰ चं॰ ७

७४ कृतिः सत्यामनं सोमे अस्तु ॥ एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि ७
वोचन मे ॥ देवीः षडुर्वीरुरुणः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वं ॥ माहास्महि
प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोम राजन् ॥ अग्निर्मन्युं प्रतिनुदन्पुरस्ता
त ॥ २ ॥ अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वं ॥ प्रत्यंचो यंतु निगुतः पुनस्तेमैषां चि
त्तं प्रबुधा वि नेशा त ॥ धाता धातॄणां भुवनस्य यस्पतिर्देवं सवितारमभि
मातिषाहं ॥ इमं यज्ञमश्विनोभा बृहस्पतिर्देवाः पांतु यजमानं न्यर्थात् ॥ उरु
व्यचा नो महिषः शर्म यंसदस्मिन्हवे पुरुहूतः पुरुक्षु ॥ स नः प्रजायै हर्यश्व
मृडयेंद्र मा ॥ ३ ॥ नो रीरिषो मा परा दाः ॥ ये नः सपत्ना अप ते भवंत्विंद्राग्निभ्या ७५

वा
मर्वं धामहेलान्॥ वसवोरुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रंचेत्तारमधिराजम
क्रन्॥ अर्वाञ्चमिंद्रममुतोहवामहेयोगोजिद्धनजिदश्वजिद्यः॥ इमंनोयज्ञं
विहवेजुषस्वास्यकुर्मोहरिवोमेदिनंत्वा॥ ९॥ वनिषंतपुरस्तान्माविचर्षता
रिः नाष्ट्र॥ १८॥ अग्नेर्मन्वेप्रथमस्यप्रचेतसोयंपांचजन्यंबहवःसमिंध
ते॥ विश्वस्यांविशिप्रविविशिवांसमीमहेसनोमुंचत्वंहसः॥ यस्येदंप्रा
णंनिमिषद्यदेजतियस्यजातंजनमानंचकेवलं॥ स्तौम्यग्निंनाथितोजो
हवीमिसनोमुंचत्वंहसः॥ इंद्रस्यमन्येप्रथमस्यप्रचेतसोवृत्रघ्नस्तोमा
उपमामुपागुः॥ योदाशुषःसुकृतोहवमुपगंता॥ ३॥ सनोमुंचत्वंहसः॥

७५

स॰च॰ अग्नेर्मन्वे यस्येदमिंद्रस्य यः संग्रामऌ सनोमुंचत्वऌहसः॥ मन्वे ८

वांतानोमुंचतमागसः॥ योवांवायोरूपरथीतमोयदयातंतौनोमुंच

तमागसः॥ मरुतांतिग्मंदेवानांयदिदंतेनोमुंचंत्वेनसः॥ अनुनउर्वी

यत्तेतेनोमुंचतमऌहसः॥ इदं सौकर्यार्थं पाठकेन अवश्यंपठित्वा॥

७५

यःसंग्रामंनयतिसंवशीयुधेयःपुष्टानिसंसृजतित्रयाणि॥ स्तौमीन्द्रंनाथि
तोजोहवीमिसनोमुंचत्वंहसः॥ मन्वेवांमित्रावरुणातस्यवित्तःसत्यौजसा
द्रुहणायंनुदेथे॥ याराजानंसरथंयाथउग्रातानोमुंचतमागसः॥ योवां
रथऋजुरश्मिःसत्यधर्मामिथुश्चरंतमुपयातिदूषयन्॥ स्तौमि॥२॥ मित्राव
रुणानाथितोजोहवीमितौनोमुंचतमागसः॥ वायोःसवितुर्विदथानिमन्म
हेयावात्मन्वद्बिभृतोयौचरक्षतः॥ योविश्वस्यपरिभूबभूवतुस्तौनोमुंचतमा
गसः॥ उपश्रेष्ठानआशिषोदेवयोर्धर्मेअस्थिरन्॥ स्तौमिवायुंसवितारंना
थितोजोहवीमितौनोमुंचतमागसः॥ रथीतमौरथीनामह्वऊतयेशुभंगमि

सं॰च॰७

णा

७६ श्वोसुयमेभिरश्वैः॥ यर्यौः॥ ॰॥ वांदेवोदेवेषुनिनिश्रानमोऽजस्तौनोमुंचतमाग
सः॥ यस्यानंवहतुंः सूर्याया श्विनक्कैसः सदमिच्छमानौ॥ स्तौमिदेवावश्वि ७
नौनाथितोजोहवीमितौनोमुंचतमागसः॥ मरुतांमन्वेअधिनोब्रुवंतुप्रेमं
वे ५ वाजंविश्वामवंतुविश्वे॥ आशून्हुवेसूयमानूतयेतेनोमुंचंत्वेनसः॥ तिग्ममा
युधंवीडितंसहस्वद्दिव्यं शर्धः॥ ४॥ पृतनासुजिष्णु॥ स्तौमिदेवान्मरु
तोनाथितोजोहवीमितेनोमुंचंत्वेनसः॥ देवानांमन्वेअधिनोब्रुवंतुप्रेमां
वाचंविश्वामवंतुविश्वे॥ आशून्हुवेसूयमानूतयेतेनोमुंचंत्वेनसः॥ यदि
दंमाभिशोचतिपौरुषेयेण दैव्येन॥ स्तौमिविश्वान्देवान्नाथितोजोहवीमि ७६

तेनोमुंचंत्वंहसः॥ अन्वनोद्यानुमतिरन्वु॥५॥ इदंनुमतेतत्वैश्वानरोनर्तुत्याष्ट

श्टोदिवि॥ यअप्रंथेता मग्निंनभिराजोभिर्यप्रतिष्टअभवलांवस्त्नां॥ स्तोमि

द्यावापृथिवीनाथितोजोहवीमितेनोमुंचंत्वंहसः॥ उर्वीरोदसीवरिवःकृ

णोतंक्षेत्रस्यपत्नीअधिनोब्रूयातं॥ स्तोमिद्यावापृथिवीनाथितोजोहवीमि

तेनोमुंचंत्वंहसः॥ यन्मेवयंपुरुषत्रायविष्ठाविद्वांसश्चकृमाकच्चन॥ आ

गः॥ कृधीस्वस्मां अदितेरनागाव्येनांसिशिश्रथोविष्वगग्ने॥ यथाहतद्वस

वोगौर्यंचित्पदिषिताममुंचतायजत्राः॥ एवात्वमस्मत्प्रमुंचाव्यंहः प्रता

र्यग्नेप्रतरांनआयुः॥ ६॥ गंतादूषयन्स्तोमियया:ञाधोनुमतिरनुचनचकुस्त्र

कृ

सं॰ च॰ ७

७७

श्रीः

॥१९५॥

ःशाद्य॥ अग्नाविष्णू ज्येष्ठ्यः सं नो द्विमौ चाग्निश्वाः श्रुश्चेयमश्वामिश्वधर्म्म
गर्भीश्चैकानवाजोनोग्निंयुनज्मिममोग्नीमेभैत्तेपंचेदस्॥१५॥ अग्नाविष्णू ७
अग्निश्वुवाजोनोअद्यायोगानपावविश्वःशालू॥ ओंमू॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥
श्रीगजाननस्यच मातुःपितुश्च श्रीगुरुचरणस्यप्रसादेनसं
पूर्णंविघ्नंजातं॥ शाके सत्राशे अट्ठावीस क्षयनामसंवत्सरे मार्गशीर्षसि
तअष्टम्यांगुरुवासरे इदं चतुर्थाष्टकसंहितायाः पुस्तकंसमाप्तं॥ हे पुस्त
क विष्णु कृष्ण साठ्ये यांचे असे॥ यस्य पुस्तकं तस्य ज्येष्ठसुतेन लिखितं॥
स्वार्थे परार्थे वा॥ यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया॥ यदि शुद्धमशु ७७

ध्यंवाममदोषोनविद्यते॥ तैलाद्रक्षेज्जलाद्रक्षेद्रक्षेच्छिथिलबंधनात्॥ मुरव
हस्तेनदातव्यंएवंवदतिपुस्तकं॥ श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु॥ ॥ ॥ ॥ ॥
श्लोकबत्तिसाक्षरीअक्कानोंवीसत्र्यसे॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ अथसंहितायांचतुर्थाष्टकसमाप्त ॥ ॥

। श्रीगजाननसरस्वतीगंगायमुनाभागीरथीश्री ॥

॥ यजुःपंचमाष्टकप्रारंभोयं ॥ शाके १७८६ रक्ताक्षि ॥
॥ नामसंवत्सरे श्री माघसित प्रतिपदि गुरुवारे ॥

१

१

श्रीगणेशायनमः श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीपंढरीनाथायनमः ॥ वक्रतुंडमहा १
कायसूर्यकोटिसमप्रभ ॥ निर्विघ्नंकुरुमेदेवसर्वकार्येषुसर्वदा ॥ १ ॥ श्रीम
हागणपतयेनमोनमः ॥ हरिः ओम् ॥ ॥ सावित्राणिजुहोतिप्रसूत्यैच
तुर्गृहीतेनजुहोतिचतुष्पादःपशवःपशूनेवावरुंधेचतस्रोदिशोदिक्ष्वे
वप्रतितिष्ठतिछंदांसिदेवेभ्योपाक्रामन्नवोभागानिहव्यंवक्ष्यामइति
तेभ्यएतच्चतुर्गृहीतमधारयन्पुरोनुवाक्यायैयाज्यायैदेवतायैवषट्का
रायायच्चतुर्गृहीतंजुहोतिछंदांस्येवतत्प्रीणातितान्यस्यप्रीतानिदेवे

भ्यो हव्यं वहंति यं कामयेत ॥ १ ॥ पापीयान्स्यादित्येतस्मै कं तस्य जुहु
यादाहुतीभिरेवैनमपगृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीया
न्स्यादिति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभिक्रमयति व
सीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रांतिरेति वा एष यज्ञमुखादृ
ध्यायोऽग्नेर्देवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवंत्यष्टाक्षरा गाय
त्री गायत्रः ॥ २ ॥ अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ
सावित्राणि भवंत्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वियातयति

यदिकामयेतछंदांꣳसियज्ञयशसेनार्पयेयमितिऋचमंतमांकुर्याछं
दांꣳस्येवयज्ञयशसेनार्पयतियदिकामयेतयजमानंयज्ञयशसे
नार्पयेयमितियजुरंतमंकुर्याद्यजमानमेवयज्ञयशसेनार्पयत्यृ
चास्तोमꣳसमर्धयेति॥२॥आहुःसमृध्येचतुर्भिरभिमादनेचतु
त्वारिछंदांꣳसिछंदोभिरेवदेवस्यत्वासवितुःप्रसवइत्याहप्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्योनिलायतसवेणुंप्राविशत्सएतामूतिमनुसमचर
द्वेणोःसुषिरꣳसुषिराभिर्भवतिसयोनित्वायसयत्रयत्राबसत्त पि२॥

कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या उभयतः स्थूर्भवती तस्मा
मुतश्चार्कस्यावरुध्यै व्याममात्री भवत्ये तावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मि
तापरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुध्यै यो वनस्पतीनां फलग्रहिः
स एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वैणुर्वैणवी भवति वीर्यस्यावरुध्यै ॥४॥ णु४
कामयेत गायत्र्यो र्ध्वयेति च सप्त विंशतिश्च ॥५॥ व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य
यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन्रशनामृतस्येत्यश्वाभिधानीमादत्ते
यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृध्यै प्रतूर्तं वाजिन्नाद्रवेत्यश्वमभिदधाति रूप

पृ०

४॥ मेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युंजाथांꣳ रासभं युवमिति गर्दभमसद्ये १
व्रगर्दभं प्रतिष्ठापयति तस्माद्गर्दभो सत्तरो योगेयोगे तवस्तरमि
त्याह १॥ योगेयोग एवैनं युंक्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै वाजो
ऽन्नमेवावरुंधे सखाय इंद्रमूतय इत्याहेंद्रियमेवावरुंधेऽग्निर्देवेभ्यो नि
ऽक्रामत्तं प्रजापतिरन्वविंदत्सा जापूर्वोऽश्वोऽश्वेन संभरत्यनुविंदेपाप
वस्य संवा एतत्क्रियते यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वं
ति पापीयान् ॥२॥ तस्माद्गर्दभोऽश्वं पूर्वं नयंति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै ॥१४॥

तस्माद्धैयाꣳसंपापीयान्पश्चादन्वेतिब्रह्मवैभवतोभ्रातृव्योभवतीव
खलुवाएषयोऽग्निंचिनुतेवज्रोऽश्वःसृत्वन्नेहसंवक्रामन्नशास्तीर्हवज्रेरिसा २
णेवपाप्मानंभ्रातृव्यमवक्रामतिरुद्रःस्पगाणपत्याद्धिसाहरोद्रोवैपश्वा
वोरुद्रादेव॥२॥प्रभूर्न्नियर्याच्यात्मनेकर्मकुरुतेपूष्णासयुजासहेसा
हपूषावाअध्वनाꣳसन्नेतासमष्ट्यैपुरीषायतनोवाएषयदग्निरंगिर
सावाएतमग्रेदेवतानाꣳसमभरन्पृथिव्याःसधस्थाद्अग्निंपुरीष्य
मंगिरस्वदच्छेहीत्याहसायतनमेवैनंदेवताभिःसंभरत्यग्निंपुरीष्यमं

सं॰पं॰

॥५॥

गिरस्वद्दध्वेमइ स्याहयेन ॥ ४ ॥ संगच्छ ते वाजमिवास्यरंके प्रजापतये १
प्रतिप्रोच्याग्निः संभृत्यइस्याहु रियंवैप्रजापतिस्तस्मा एतत्श्रोत्रंयद्व स्या २
ल्मीको ग्निं पुरिष्यमंगिरस्वद्भरिष्यामइ तिवल्मीकवपामुपतिष्ठते सा
क्षादेवप्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निंसंभरत्यग्निं पुरिष्यमंगिरस्वद्भ
रामइ स्याहयेन संगच्छ ते वाजमिवास्यरंक्के न्वग्निरूषसामग्रं ॥ ५ ॥ अ
स्व्यद्दिस्याहानुस्व्यास्या आगत्यवाज्यध्वन आक्रम्यवाजिन्पृथिवी
मित्याहच्छ्रेयवेनं पूर्वया विंदस्कन्तेर याद्वाभ्यामीक्रमयति प्रतिष्ठि ॥५॥

त्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्रजायंते यो स्वेष एतं पृथिवी

सधस्थमित्याहैभ्यो वा एतं लोकेभ्यः [illegible] प्रजापतिः समैरयद्रूपमे

वास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वो दद्भिरन्यतो दद्भ्यो भ्या

ल्लोमभिरुभयादद्भ्यो यं द्विष्यात्तमध्यस्य पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनं स्तृणुते॥ ६॥

आह पापीयान्सुद्राह्वयेनाग्नेवज्रीवैसपदश्वाच॥ २॥ उत्क्रामादक्रमीदि

ति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्र

जायंते पुरुष [illegible] सृजति यत्र वा अश्वा

पशुपगच्छंति तदोषधयः प्रति तिष्ठंत्योषधीः प्रति तिष्ठंतीः पशवोनुप्रति १
तिष्ठंति पशून्यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजास्तस्माद्दुपशुपसृजति
प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादंधोध्वर्युः॥ ३॥ स्याद्रक्षां
ंसि यज्ञं हन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नांधोध्वर्यु
र्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नंति जिघर्म्यग्निं मनसा घृतेनेत्याह मनसा
हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यंतं भुवना
नि विश्वेत्याह सर्वं ह्येष प्रयत्युरु क्षेति पृथुं तिरश्चा वयसा बृहंतमि ॥ ९६ ॥

स्वाहा त्मात्सोऽपजातो महान्॥ भवति व्यचिष्ठमजꣳरभूसंविदानमिसा
हान्नमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेद॥ त्वा जिघर्मि वचसा घृते
ने सा तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसे स्वाहरक्षसा
मपहते मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरिस्वाहापचितिमेवास्मिंदधात्यपचि
तिमान्भवति य एवं॥ २॥ वेदमनसा त्वैतामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरेनग्ना
वाहुतिं जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोति साहुत्या रा त्वैद्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञ
मुखं यज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षांसि जिघांꣳसन्ति तर्हि खलु वा ए

तद्यज्ञमुखं यद्वैनं दारुतिरभुते परिलिखति रक्षसामपहत्या इति स्रभिः १
परिलिखति त्रिवृद्ध्यग्निर्यावानग्निस्तावानग्निस्तस्माद्रक्षांस्यपहंति ॥४॥
गायत्र्या परिलिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनं परिगृह्णाति त्रिष्टुभाप
रिलिखतींद्रियं वै त्रिष्टुगिंद्रियेणैवैनं परिगृह्णात्यनुष्टुभा परिलिखत्यनु
ष्टुप्सर्वाणि छंदांसि परिभूः पर्याप्त्यै मध्यतोनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्त ६२
स्मान्मध्यतो वाचा वदामो गायत्र्या प्रथमया परिलिखत्यथानुष्टु
भाथ त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री यज्ञोनुष्टुगिंद्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेंद्रिये ॥७॥

णंचोभयतोयज्ञंपरिगृह्णाति॥५॥अंधोध्वर्युर्महाभवतियएवंहंतित्रिष्टु
भातेजोवैगायत्रीत्रयोरस्त्राच॥६॥देवस्यत्वासवितुःप्रसवइतिखनतिप्रसू
त्याअथोधूममेवैतेनजनयतिज्योतिष्मंतंत्वाग्नेसुप्रतीकमित्याज्ज्योतिरेवैतेन
जनयतिसोग्निर्जातःप्रजाःशुचार्पयत्तंदेवाअर्धर्चेनाशामयन्छिवंप्रजाभ्यो
हिंसंतमित्याहप्रजाभ्यएवैनंशमयतिद्वाभ्यांखनतिप्रतिष्ठित्याअपांपृष्ठ
मसीतिपुष्करपर्णमा॥७॥हरत्यपांवाएतत्पृष्ठंयत्पुष्करपर्णंरूपेणैवैनदाहर
तिपुष्करपर्णेनसंभरतियोनिर्वाअग्नेःपुष्करपर्णंसयोनिमेवाग्निंसंभरति

सं०पु०

॥८॥ कृष्णाजिनेनसंभरतियज्ञोवैकृष्णाजिनंयज्ञेनैवयज्ञꣳसंभरतियद्ग्राम्याणांपशू
नांचर्मणासंभरेद्ग्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेदारण्यानेवपशून्॥२॥शुचार्पयति
तस्मात्समावत्पशूनांप्रजायमानानामारण्याःपशवःकनीयांसःशुचाह्यृ
तालोमतःसंभरत्यतोह्यस्यमेध्यंकृष्णाजिनंचपुष्करपर्णंचसꣳस्तृणातीयं
वैकृष्णाजिनमसौपुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतःपरिगृह्णात्यग्निर्देवेभ्योनि
लायततमथर्वान्वपश्यदथर्वावाप्रथमोनिरमंथदग्नइति॥३॥आहयएवैनं
मन्वपश्यत्तेनैवैनꣳसंभरतित्वामग्नेपुष्करादधीत्याहपुष्करपर्णेह्येनमुपश्रितं ॥८॥

मविंदत्तमुत्वादध्यंङ्‌ ऋषिरित्याहदध्यङ्‌ वा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज
एवास्मिन्दधातितमुत्वापाथ्योवृषेत्याहपूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभिगृणाति॥४॥
चतसृभिःसंभरतिचत्वारिछंदांऽसिछंदोभिरेवगायत्रीभिर्ब्राह्मणस्यगा सि
यत्रोहिब्राह्मणस्त्रिष्टुग्भीराजन्यस्यत्रैष्टुभोहिराजन्योयंकामयेतव
सीयान्त्स्यादित्युभयीभिस्तस्यसंभरेत्तेजश्चैवास्माइंद्रियंचसमीची
ऽधाषड्भिःसंभरतिषडक्षरागायत्रीगायत्रोग्निर्यावानेवाग्निंस्तंसं
भरतिसीदहोतरित्याहदेवताएवास्मैसंसादयतिनिहोतेतिमनुष्या

॥१॥ त्वमꣳसीदस्वेतिवयाꣳसिजनिष्वाहिजेन्यो अग्नेअङ्क्रा मिस्रोहदेवमनुष्या
नेवास्मैसꣳस्नभ्राजनयति॥५॥ एवप्रभृतिगिरणातिहोतरितिसप्तवि २
ꣳशतिर्ऋचः॥६॥ क्रूरमिववाएतत्करोतियत्खनत्यपउपसृजत्यापो
वैशान्ताःशान्ताभिरेवास्यैशुचꣳशमयतिसंतेवायुर्मातरिश्वादधातिस्या
हृदयाणेवैविस्रंसः प्राणेनैवास्यै [illegible] प्राणꣳसंदधातिसंतेवायुरित्याहत
स्माद्वायुप्रच्युतादिवोवृष्टिरीर्तेतस्मैचदेविवषड्डस्तु॥१॥ तुभ्यमिस्रोहष
ड्वाकृतनेकृतुष्वपवृष्टिंदधातितस्मात्सर्वानृतून्वर्षतियद्वषट्कुर्याद्यातयां ॥१॥

मास्यव षट्कारस्याद्यन्नवषट्कुर्याद्रक्षांᳪसियज्ञᳪंहन्युर्वेदिंस्याहपरोक्षमिवव
षट्करोतिनास्ययात्तयामावषट्कारोभवतिनयज्ञᳪंरक्षाᳫंसिघ्नंतिसुजातो
ज्योतिषासहशर्मवरूथमासदत्स्वः । वासोऽग्नेविश्वरूपᳪंसंव्ययस्वविभावसो
वास्यग्नेःप्रियातनूःप्रियेवैनंतनुवापरिदधातिवर्द्धकोवासोभवतियएवंवे
दवारुणोवाअग्निरूपनद्धउदुतिष्ठस्वध्वरोर्ध्वऊषुणऊतयइतिसावित्रीभ्या
मुत्तिष्ठतिसवितृप्रसूतएवास्योर्ध्वांवरुणमेनिमुञ्चत्सृजतिद्वाभ्यांप्रतिष्ठित्यै
सजातोगर्भोऽअसि॥ ३॥ रोदस्योरित्याहइमेवैरोदसीतयोरेषगर्भोयदग्निस्तस्मा

॥१०॥ देवमाहाग्नेचारुर्बिभर्तन्नोषधीषुस्या ह यदाशे तं विभरं सयथुचारुतरो भवेति स
मातृभ्यो अधिकनिक्रदद्गाइत्यो होषधयो वा अस्य मातरस्ताभ्य एवैनं प्रच्याव
यति स्थिरो भव वीडुअंग इति गर्दभ आसादयति ॥४॥ संनह्यसे एनमेतया स्थे
म्नेगर्दभेन संभरति तस्माद्गर्दभः पशूनां भारभारितमो गर्दभेन संभरति तस्मा
द्गर्दभोप्यनालेशे स्यन्यान्पशूनतिपुष्यति अन्नं ह्येनेनार्कं संभरति तस्माद्गर्दभो द्वि
रेताः सन्कनिष्ठं पशूनां प्रजायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतं
ह्यग्निरः ॥५॥ सईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह प्रजाभ्य ए ॥१०॥

संभरंतिगर्दभेन

वेनंश्शमयतिमानुषीभ्यस्त्वमंगिरइत्याहमानव्योहिप्रजामायावापृथिवीमन्त्र
भिमृस्तुचोमांतरिक्षंमावनस्पतीनित्याहैभ्यएवैनंलोकेभ्यःशमयतिप्रैतुवाजीक
निक्रदन्नित्याहवाजीह्येषनानदद्रासभःपत्वेति॥६॥आहरासभइतिह्येतमृषये
वदन्भरन्नग्निंपुरीष्यमित्याग्निंह्येषभरतिमापाद्यायुषःपुरेत्याहायुरेवा
स्मिन्दधातितस्माद्रासभःसर्वमायुरेतितस्माद्रासभेपुरायुषःप्रमीतबिभ्यति
वृषाग्निंवृषणंभरन्नित्याहवृषाह्येषवृषाग्निरपांगर्भं॥७॥समुद्रियमित्याहाप
ंह्येषगर्भोयदग्निरग्नआयाहिवीतयइतिवा[illegible]इमोलोकोऽभ[illegible]वैताम
ग्नि

वा
॥११॥ ग्नऽआयाहिवीतयऽइतियदाहानसोल्लोकेयावीरसिप्रच्युतोऽएषऽआयतनाद्गो
तःप्रतिष्ठाꣳसएतस्याध्वर्युंचयजमानंचध्यायस्ततꣳससमित्याहयंवाऽऋतम
सो॥८॥सयमनयोरेवैनंप्रतिष्ठापयतिनार्तिमार्च्छत्सध्वर्युर्नयजमानोवर
रोवाऽएषयजमानमभ्यैतियदग्निरुपनद्धऽओषधयःप्रतिगृह्णीताग्निमेत
मित्याहशान्त्यैवस्यान्विभ्राऽअमतीरराती रित्याहरक्षसामपहत्यै निषीदंनो
ऽअपदुर्मतिꣳहनदित्याहप्रतिष्ठित्याऽओषधयःप्रतिमोदध्वं॥९॥एनमित्याहै
षधयोवाऽअग्नेर्भागधेयंताभिरेवैनꣳसमर्धयतिपुष्पावतीःसुपिप्पलाऽइत्या ॥११॥

हतस्माद्दोषधयःफलंगृह्णंत्सयंवोगर्भमृत्वियंजलंसधस्थमासदद्दित्याह
याभ्यएवैनंप्रच्यावयतितास्वेवैनंप्रतिष्ठापयतिद्वाभ्यामुपावहरतिप्रति
ष्ठित्यै॥७॥अस्त्वनुष्टुब्भसिसादयत्यासद्रःपलेतिगर्भमसौमोदध्वंद्विचत्वारिं
शच्च॥५॥वारुणोवाअग्निरुपनद्धोविपाजसेतिविस्रंसयतिसवितृप्रसूत
एवास्यविषूचींवरुणमेनिंविसृजत्यपउपसृजत्यापोवैशांताःशांताभिरे
वास्यशुचंशमयतितिसृभिरुपसृजतित्रिवृद्वाअग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य
शुचंशमयतिमित्रःसंसृज्यपृथिवीमित्याहमित्रोवैशिवोदेवानांतेनैव॥१॥

॥१२॥ एनꣳसꣳसृजतिशांत्यैय॥ग्राम्याणांपात्राणांकपालैःसꣳसृजेद्ग्राम्या
णिपात्राणिशुचार्पयेदर्मकपालैःसꣳसृजेत्तानिवाअनुपजीवनीयानि
तान्येवशुचार्पयतिशर्कराभिःसꣳसृजतिधृत्याअथोशंत्वायाजलोमैःस
ꣳसृजत्येषावाअग्नेःप्रियातनू(र्यदजा)प्रिययैवैनंतनुवासꣳसृजत्यथोतेजसा।
कृष्णाजिनस्यलोमभिःसं॥२॥सृजतियज्ञोवैकृष्णाजिनंयज्ञेनैवयज्ञꣳस
ꣳसृजतिरुद्राःसंभृत्यपृथिवीमित्याहएतावाएतंदेवताअग्रेसमभरन्ताभि
रेवैनꣳसंभरतिमखस्यशिरोसीत्याहयज्ञोवैमखस्तस्यैतच्छिरोयदुखा॥१२॥

स्तस्मादेवमाहयज्ञस्यपदेस्थेहेते॥२॥पदे॰अथोप्रतिष्ठित्यैप्रान्या
भिर्यच्छसन्वन्येभिर्मंत्रयतेमिथुनत्वायपुष्टिंकरोतित्रयइमेलोकाएषांलो
कानामाप्त्यैछंदोभिःकरोतिवीर्यंवैछंदांसिवीर्येणैवैनांकरोतिय
जुषाबिलंकरोतिव्यावृत्त्याइयतींकरोतिप्रजापतिनायज्ञमुखे
नसंमितांद्विस्तनांकरोतिद्यावापृथिव्योर्दोहायचतुस्तनांकरोतिप
शूनांदोहायाष्टास्तनांकरोतिछंदसांदोहायनवाश्रिमभिचरतःकुर्यात्रिवृ
तमेववज्रंसंभृत्यभ्रातृव्यायप्रहरतिस्तृत्यैकुर्वायसामहीमुखामिति

॥१२॥ निदधाति देवतास्वेवैनां प्रतिष्ठापयति॥ तेनैव लोमभिः समेते अभिचरं
तु एकविंशतिभ्य॥६॥ सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर ए
[illegible] तद्यज्ञस्य यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त शीर्षन्प्रा
णाश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः [illegible] सयोनि
त्वायादितिष्ट्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां खनत्यस्या अक्रूरंकाराय स
न हि स्वः स्वं हिनस्ति देवानां त्वा पत्नीरित्याह देवानां॥७॥ वा एतां पत्नयो
ऽग्रेऽकुर्वंस्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह विद्या [illegible] वै धिषणा वि ॥१२॥

याभिरेवैनामभींधेग्नास्त्वेत्याहछंदांसिवैग्नाश्छंदोभिरेवैनांश्रपयतिवरू
त्रयस्त्वेत्याहहोत्रावैवरूत्रयोहोत्राभिरेवैनांपचतिजनयस्त्वेत्याहदेवानांवै
पत्नीः॥२॥जनयस्ताभिरेवैनांपचतिषड्भिःपचतिषड्वाऋतवऋतुभिरेवैनां
पचतिद्विःपचंत्वित्याहतस्माद्विःसंवत्सरस्यसस्यंपच्यतेवारुण्युखाभी
द्धामैत्र्योपैतिशांत्यैदेवस्त्वासवितोद्वपत्वित्याहसवितृप्रसूतएवैनांब्रह्म
णादेवताभिरुद्वपत्यपद्यमानापृथिव्या॥३॥दिशआपृण॥४॥इत्याहतस्माद
ग्निःसर्वादिशोनुविभात्युत्तिष्ठबृहतीभवोर्ध्वातिष्ठध्रुवात्वमित्याहप्रति

॥१४॥ स्त्रियाइअसुर्यंपात्रमनाछृण्णमाछृणत्तिदेवत्राकरजक्षीरेणाछृणत्तिपर

परमे स्वे मंवाएतत्पयोयदजक्षीरंपरमेणैवैनांपयसाछृणत्तियजुषाव्यावर्तयेछंदो

भिराछृणत्तिछंदोभिर्वाएषाक्रियतेछंदोभिरेवछंदाꣳस्याछृणत्ति॥४॥

आहदेवानांवैपत्नीःपृणेक्षाषट्र्च॥७॥ एकविꣳशत्यामाषैःपुरुषशीर्ष

मछैत्यमेध्यावैमाषाअमेध्यंपुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यंनिरवदायमेध्यं

कृत्वाहरत्येकविꣳशतिर्भवत्येकविꣳशोवैपुरुषःपुरुषस्याप्त्यैस्रवंत्यंवाएत

द्वाएतरमेध्यंयत्पुरुषशीर्षꣳसमंधाविदण्णांवल्मीकवपांप्रतिनिर्धाति ॥१४॥

सयद्वैशीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनंसमर्धयतिमेध्यत्वाययावंतः ॥१॥ वैमृक्
वंधवस्तेषांयमश्वाधिपःसंपरीयाययमगाथाभिःपरिगायंतियमादेवैनंद्वंक्केति
स्रभिःपरिगायंतित्रयइमेलोकाएभ्यएवैनंल्लोकेभ्योऽभरंक्केतस्माज्जायंतेनद
यंगाथाहितद्वंक्केऽग्निभ्यःपृश्नीनालभतेकामावाऽग्नयःकामानेवावरुंधेय
सम्भालभेतानवरुद्धाऽस्य ॥२॥ पशवस्युर्यस्सर्यग्निरूतानुत्सृजेद्यज्ञवेश
संकुर्याद्यत्संस्थापयेद्यातयामानिशीर्षाणिस्युर्यंस्तेनालभेततेनैवप
भूनवरुंधेयसर्यग्निकृतानुत्सृजतिशीर्ष्णामयातयामत्वायप्राजापत्येनस

॥१८५ ःस्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा
असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै समुखतः ॥ ३ ॥
आत्मानमाप्रीणीत यदेता आप्रियो भवति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेवैता
भिर्मुखत आप्रीणात्यपरिमितछंदसो भवंत्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजा
पतेराप्त्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छंदः प्रजापतेः
पशवो वै लोमशाः पशूने वावरुंधे सर्वा वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपा
ण्यग्नौ चित्यै क्रियंते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य ॥ ४ ॥ भवंत्येकविंशतिः ॥१५

ऽसामिधेनीरन्वाहस्त्वाएकविंशोस्त्वेमिकाकट्ठस्यथोप्रतिष्ठामेवप्रति
ष्ठात्येकविंशाश्चतुर्विंशेऽंतिमन्वाहचतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः
संवत्सरेऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेववैश्वानरमवरुंधेपराचीरन्वाहपराङि
वहिसुवर्गोलोकः समास्त्वाग्नऋतवोवर्धयंत्वित्याहसमाभिरेवाग्निंव
र्धयति॥५॥ऋतुभिः संवत्सरंविश्वाआभाहिप्रदिशः पृथिव्याइत्याहतस्मा
दग्निः सर्वादिशोनुविभाऋतिप्रत्यौहताम[श्वि]नाम्रक्षमस्मादित्याह
रक्षमेवास्मादपनुदत्त्वयंतमसस्परीत्याहपाप्मावैतमः पाप्मानं

सं॰पं॰ नास्यश्रीस्तिष्ठति

१५ मेवास्मादपक्रमत्सर्गन्मज्योतिरुत्तममित्यसौहासौवाआदित्योज्योतिरुत्त

ममादित्यस्यैवसायुज्यंगच्छतिनसंवत्सरस्तिष्ठतिंयस्यैताःक्रियंतेज्यो १

तिष्मतीमुत्तमामन्वाहज्योतिरेवास्माउपरिष्टाद्दधातिस्वर्गस्यलो

कस्यानुख्यात्यै॥६॥यावंतोस्यमुखतश्चिसंवर्धयत्यादित्योस्याभिं स्य

शतिश्च॥८॥षड्भिर्दीक्षयतिषड्वाऋतवऋतुभिरेवैनंदीक्षयतिसप्तभि

र्दीक्षयतिसप्तछंदांसिछंदोभिरेवैनंदीक्षयतिविश्वेदेवस्यनेतुरित्यनु ॥१८॥

ष्टुभोत्तमयाजुहोतिवाग्वाअनुष्टुप्तस्मात्प्राणानांवागुत्तमैकस्मादक्षराद

नाभ्यं प्रथमं पदं तस्माद्बह्वाचो नाभ्यं तन्मनुष्या उपजीवन्ति पूर्णया जुहोति पू
र्ण इव हि प्रजापतिः ॥१॥ प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्र
जा असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृञ्ज्याद्भूतमवरुन्धीत यदङ्गारेषु भ
विष्यद्यदङ्गारेषु प्रवृणक्ति भविष्यदेवावरुन्धे भविष्यद्धि भूयो भूताद्द्वाभ्यां प्र
वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा संभृता यदु
खा सा यद्भिद्येतार्तिमार्छेत् ॥२॥ यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखां
तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो ब्रह्मन्नेवैनां प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्छति यजमा

सं०पं०

नोनास्ययज्ञोहन्यतेयदिभिद्येततैरेवकपालैःसंसृजेत्सैवततःप्राय
श्चित्तिर्यगतःश्रीस्यान्मथितान्तस्यावेदध्याद्धृतोवाएषसस्वो ।।२।।
देवतामुपैतियोभूतिकामस्स्यादुरवायैसंभवेत्सएवतस्यस्यादतो
ह्येषसंभवत्येषवैस्वयंभूर्नामभवत्येवयंकामयेतभ्रातृव्यमस्मैजन
येयमित्यन्यतस्तस्याहृत्यावेदध्यात्साक्षादेवास्मैभ्रातृव्यंजनयत्यं
बरीषादन्नकामस्यावेदध्यादंबरीषेवाअन्नंम्रियतेसयोवानं ।।४।। न्य
अवरुन्धेमुंजानवेदध्यादूर्वैमुंजाऊर्जमेवास्माअपिदध्यादग्निर्दे

वेभ्योनिलायतसक्रुमुकंप्राविशत्क्रुमुकमभवद्धातियदेवास्यतत्रन्यक्तं तद्
वावैतत्संधत्स्वाज्येनसंयौत्येतद्वाअग्नेःप्रियंधामयदाज्यंप्रियेणैवैनंधाम्नास
मर्धयत्यथोतेजसा॥५॥वैकंकतीमादधातिभा[illegible] एवावैतत्संधत्तेशमीमयी
मादधातिशांत्यैसीदत्वंमातुरस्याउपस्थइतितिसृभिर्जातमुपतिष्ठते
त्रयइमेलोकाएष्वेवलोकेषु विदंगच्छत्यथोप्राणानेवात्मंधत्ते॥६॥प्रजा
पतिर्वैस्वेत्स्वामेवान्नंतेजसा चतुस्त्रिंशाच्च॥७॥नहस्मवैपुराग्निरपरशु
वृक्णंदहतितदस्मैप्रयोगएवर्षिरस्वदयद्यदग्नेयानिकानि [illegible] चेति

सं०प्र० अ०१

॥१८॥ समिधमादधात्यपरम्युवरुणमेवास्मैस्वदयतिसवैंमस्मैस्वदतेयएवं
वेदोदुंबरीमादधात्यूर्ग्वाउदुंबरऊर्जमेवास्माअपिदधातिप्रजापति
रग्निमसृजततꣳसृष्टꣳरक्षाꣳसि॥१॥अजिघाꣳसन्सएतद्रक्षोघ्न
मपश्यत्तेनवैसरक्षाꣳस्यपाहतयद्रक्षोघ्नंभवत्यग्नेरेवतेनजाता
द्रक्षाꣳस्यपहंत्याश्वत्थीमादधासभ्युत्थोवैवनस्पतीनाꣳसपत्नसा
होविजित्यैवैकंकतीमादधातिभाएवावरुंधेशमीमयीमादधाति ॥१८॥
मे शांत्यैसꣳशितंब्रह्मोदेषांबाहूअतिरमिस्कंतमेओदुंबरी॥२॥वा

चयतिब्रह्मणेवक्षत्रेंसंश्रयतिक्षत्रेणब्रह्मतस्मा द्ब्राह्मणोराजन्यवा
नत्यन्यंब्राह्मणंतस्माद्राजन्योब्राह्मणवानत्यन्यंराजन्यंमृत्युर्वाएषयदग्निः ८
रमृतंहिरण्यंरुक्ममंतरंप्रतिमुंचतेमृत्युमेवमृत्योरंतर्धत्तएकविंशति
निर्बाधोभवत्येकविंशतिर्वैदेवलोकाद्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयइमेलो
काअसावादित्यः॥२॥एकविंशएतावंतोवैदेवलोकाःलोकास्तेभ्यएवभ्रा
तृव्यमंतरेतिनिर्बाधैर्वैदेवाअसुरान्निर्बाधैकुर्वततन्निर्बाधानांनिर्बाध
त्वंनिर्बाधीभवतिभ्रातृव्यानेवनिर्बाधेकुरुतेसावित्रियाप्रतिमुंचतेप्र

सं०पृ० मुधंछनेद्वान्अग्निंधारयन्द्रविणोदाइत्याहप्राणावैदेवाद्रविणोदाःअहोरात्राभ्यामेवैनं१ श्रो०१

।१७।। सृत्येनक्लोषमासेस्कन्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनंमुद्यत्य।। ४।। प्राणैर्वाहोरा
सीनःप्रतिमुंचतेतस्मादासीनाःप्रजाःप्रजायन्तेरुक्माजिनमुत्तरंते
रु जोवैहिरण्यंब्रह्मरुक्माजिनंतेजसाचैवैनंब्रह्मणाचोभयतःपरिगृह्णा
तिषडुद्यामंऽशिक्यंभवतिषड्वाऋतवऋतुभिरेवैनमुद्यच्छतेयद्द्वादशो
द्यामंसंवत्सरएवैनमोजंभवन्तरूग्वेमुंजाऊर्जैवैनंसमर्धयतिसुप
र्णोसिगरुत्मानित्यवेक्षतेरूपमेवास्यैतन्महिमानंव्याचष्टेदिवंगच्छ ।।१९।।
सुवःपतेत्याहसुवर्गमेवैनंलोकंगमयति।।५।। रक्षांसंस्योदुंबरीआदि

त्सउद्यत्सुसंचतुर्विंशंरातिभ्य॥१०॥समिद्धोअंजन्कृदरंमतीनांघृतमग्ने
मधुमत्पिन्वमानः॥वाजीवहन्वाजिनंजातवेदोदेवानांवक्षिप्रियमा
सधस्थं॥घृतेनांजन्त्संपथोदेवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतुदेवान्॥अनुत्वासप्ते ना ३
प्रदिशःसचंतांस्वधामस्मैयजमानायधेहि॥ईड्यश्चासिवंद्यश्चवा
जिन्नाशुश्चासिमेध्यश्चसप्ते॥अग्निष्ट्वा॥१॥देवैर्वसुभिःसजोषाःप्रीतंव
ह्निंवहतुजातवेदाः॥स्तीर्णंबर्हिःसुष्टरीमाजुषाणोरुपृथुप्रथमानं
पृथिव्यां॥देवेभिर्युक्तमदितिःसजोषाःस्योनंकृण्वानासुवितेदधा

२०॥ तु॥ एताउ वः सुभगा विश्वरूपा विपक्षोभिः श्रयमाणाउदातैः॥ ऋष्वाः सतीः
कवषः शुंभमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवंतु॥ अंतरा मित्रावरुणा चरंती
मुखं यज्ञानामभि संविदाने॥ उषासा वां॥२॥ सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य
योना विह सादयामि॥ प्रथमा वां सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यंतौ भुव
नानि विश्वा॥ अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशं
ता॥ आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञं सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत्॥ इडोपहू
ता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त॥ त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्व ॥२०

ष्टुरवीजायत अश्वुरश्वः॥२॥ त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह

यक्षि होतः॥ अश्वोघृतेन त्मन्यासमक्तउपदेवाऋं ऋतुशः पाथएतु॥ वन

स्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निनाहव्यास्वदितानि वक्षत्॥ प्रजापतेस्तप

सा वावृधानः सद्यो जातो दधिषेयज्ञमग्ने॥ स्वाहाकृतेन हविषापुरो

गायाहिसाध्याहविरदंतु देवाः॥४॥ अग्निस्त्वा वामश्चो द्विचत्वारिं

शच्च॥११॥ सावित्राणि वृध्धमुल्काम देवस्य त्वन्तिकुरं वारुणः स स

भिरेकविंशत्याषड्भिर्नदेहस्म समिद्धाअंजन्नेकादश॥११॥ सावित्रा

ष्युत्क्रामं क्रूरं चात्तृणः पुरावस्कन्दैह स्म [illegible] नवपंचाशत्॥
॥५९॥ हरिः ॐ ॥ ॥ छ ॥ ॥ विठल ॥ ॥ धररखुमाई ॥ ॥ छ ॥
श्रीपंढरीनाथाय नमः ॥ हरिः ॐ ॥ ॥ विष्णुमुखा वै देवाश्छंदोभि
रिमांल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्यद्विष्णुक्रमान्क्रमंते विष्णुरेव भू
त्वा यजमानश्छंदोभिरिमांल्लोकाननपजय्यमभिजयति विष्णोः क्रमो॥ श्रीविठल
स्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमंतरिक्षं जागती द्यौरा
नुष्टुभीर्दिश श्छंदोभिरेवेमांल्लोकान्यथापूर्वमभिजयति प्रजापति ॥२१॥

रग्निमसृजत तस्मात्सृष्टः॥१॥पराङ्‌वर्त्तमेतयान्वैदक्षं दद्धितितया
वैसो [illegible] ग्नेः प्रियंधामावारुंधयदेतामन्वाहाग्नेरेवैतयाप्रियंधा
मावरुंधईश्वरोवाएषपराङ्‌प्रदघोयोविष्णुक्रमान्क्रमतेचतसृभि
रावर्त्ततेचत्वारिछंदांसिछंदांसिखलुवाअग्नेःप्रियातनूःप्रिया
मेवास्यतनुवमभि॥२॥पर्यावर्त्ततेदक्षिणापर्यावर्त्ततेस्वमेववीर्य
मनुपर्यावर्त्ततेतस्माद्दक्षिणोर्धआत्मनोवीर्यावत्तरोथोआदित्य
स्यैवावृतमनुपर्यावर्त्ततेशुनःशेपमाजीगर्तिंवरुणोगृह्णात्सएतां

वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं वरुणपाशादमुंचद्वरुणो वा एतं गृ
ह्णाति य उखां प्रतिमुंचत उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदित्याहात्मानमेवै
तया ॥३॥ वरुणपाशान्मुंचत्या त्वाहार्षमित्याहाह्येनं हरति ध्रुवस्ति
ष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा वांछंत्वित्याह विशै
वैनं समर्धयत्यस्मिन्राष्ट्रमधिश्रयेत्याह राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं ह
कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति ॥४॥ अग्रे श्री विठ्ठल
बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनं समानानां करोति निर्ज ॥२२॥

ग्निर्वांतमसन्नइत्याहुस्तमएवास्मादपहंतिज्योतिषाग्रादित्याहुर्ज्योति
रेवास्मिन्दधातिचतसृभिःसादयतिचत्वारिछंदांसिछंदोभिरे
वातिछंदसोत्तमयावर्ष्मवाएषाछंदसांयदतिछंदावर्ष्मैवैनंस
मानानांकरोतिसद्वती॥५॥भवतिसत्वमेवैनंगमयतिवात्सप्रेणो
पतिष्ठतएतेनवैवत्सप्रीर्भालंदनोग्नेःप्रियंधामावारुंधाग्नेरेवैते
नप्रियंधामावरुंधएकादशंभवत्येकधैवयजमानेवीर्यंदधातिस्तो
मेनवैदेवाअस्मिंलोकआर्ध्नुवंछंदोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येवखलुवा

एतद्रूपंयद्धासस्रंयद्धासप्रेणोपतिष्ठते॥६॥इमामेवतेनलोकमभिजं
यतियोद्विक्षुक्रमाक्रमंतमुमेवतैर्लोकमभिजयतिपूर्वेद्युःप्रक्रामत्युत्तरे
द्युरुपतिष्ठतेतस्माद्योगेन्यासांप्रजानांमनःक्षेमेन्यासांतस्माद्याया
वरःक्षेम्यस्येशेतस्माद्यायावरःक्षेम्यमध्यवस्यतिमुष्टीकरोतिवा
चंयच्छतियज्ञस्यधृत्यै॥७॥सृष्टोऽस्येतयाभवतिसर्वेरूपतिष्ठतेद्वि
चत्वारिंशच्च॥१॥अन्नपतेऽन्नस्यनोदेहीत्साहाग्निर्वाअन्नपतिःसए श्रीविठ्ठ
वास्माअन्नंप्रयच्छसनमीवस्यशुष्मिणइत्साहायक्ष्मस्येतिवावैतदा ॥२२॥

ह्प्रप्रदातारंतारिषऊर्ज्जंनोधेहिद्विपदेचतुष्पदइत्याशिषमेवैतामा
शास्तउदुत्वाविश्वेदेवाइत्याहप्राणावैविश्वेदेवाः॥१॥प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेग्ने
भरंतुचित्तिभिरित्याहयस्माएवैनंचित्तायोद्यछंतेतेनैवैनंसमर्धयतिचतसृ
भिरासादयतिचत्वारिछंदांसिछंदोभिरेवातिछंदसोत्तमयावर्ष्मवाएषाछं
दसांयदतिछंदावर्ष्मैवैनंसमानानांकरोतिसद्वतीभवतिसत्वमेवैनंगमयतिप्रे
दग्नेज्योतिष्मान्॥२॥याहीत्याहज्योतिरेवास्मिंदधातितनुवावाएषहिनस्ति
यंहिनस्तिमाहिंसीस्तनुवाप्रजाइत्याहप्रजाभ्यएवैनंशमयतिरक्षांसि

वाएतत्सुज्ञंसंचंतेयदनंउत्सर्जंसंकंदद्दिसन्वाहुरक्षंसामपंइसा अनंसाव
हंस्यपचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वीचरथीचातिथीनामपचिततमौ॥२॥
अपचितिमान्भवतियएवंवेदसमिधाग्निंदुवस्यतेतिघृतानुषिक्तामवसिते
ने समिधमादधातियथातिथयआगतायसर्पिष्वदातिथ्यंक्रियतेतादृग्
वत ऋ[illegible] यत्रियाब्राह्मणस्यंगायत्रोहिब्राह्मणस्त्रिष्टुभौराजन्यस्यत्रैष्टुभो
हिराजन्योप्सुभस्मप्रवेशयत्यप्सुयोनिर्वाअग्निःस्वामेवैनंयोनिंगमयति ॥श्रीविठु
तिसृभिःप्रवेशयतित्रिवृद्धै॥४॥अग्निर्यावानेवाग्निस्तंप्रतिष्ठांगमयतिप ॥२४॥

रावाएषोग्निंवपतियोस्यभस्मप्रवेशयतिज्योतिष्मतीभ्यामवदधातिज्यो
तिरेवास्मिन्दधातिद्वाभ्यांप्रतिष्ठित्यैपरावाएषप्रजांपशून्वपतियोस्यभस्म
प्रवेशयतिपुनरूर्जासहरय्येतिपुनरुदेतिप्रजामेवपशून्नात्मन्धत्तेपुनस्त्वा
दित्याः॥५॥२॥ द्वावसवःसमिंधतामिसोहिताबाएतेदेवताअग्नेसमेंध
ततामिरेवैनंसमिंधेबोधासबोधीत्युपतिष्ठतेबोधयत्येवैनंतस्मात्सु
प्ताःप्रजाःप्रबुध्यंतेयथास्थानमुपतिष्ठतेतस्माद्यथास्थानंपशवःपुनरे
त्योपतिष्ठंतेवैविश्वेदेवाज्योतिष्मानपचिततमोग्निर्वृत्रहाआदित्याद्विच
॥६॥

सं॰पृ॰

१॥॥=

॥२५॥ तारिंश्राह्म॥२॥यावतीवैपृथिवीतस्यैयमआधिपत्यंपरीयायुयोवैयुमंदे

वयजनमस्याअनिर्याच्या[illegible]नेग्निंचिनुतेयमायैनंसचिनुतेपेतसुध्य

वंसाययतियमभेवदेवयजनमस्येअनिर्याच्यातमनेग्निंचिनुतइष्वेय

न एवाअस्याअनामृंमिछंतोनाविंदंतेदेवाएतद्यजुरपश्यन्नपेतेतिय

देतेनाध्यवसाययंति॥३॥अनामृतएवाग्निंचिनुतउद्धंतियदेवास्याअमे

ध्यंतदपहत्यापोवोक्षतिशांत्यैसिकताणिवपत्येतद्वाअग्नेर्वैश्वानरस्यरू श्रीविठल

पंरूपेणैववैश्वानरमवरुंधऊषान्निवप[illegible]तिपुष्टिर्वाएषाप्रजननंयद॥२५॥

अ॰२

षाः पुष्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञान एव संज्ञानं ह्येतत्॥२॥ पशूनां
यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तां ते वियती अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति
यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त ऊषा अभवन्यदस्या यज्ञियमा
सीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृ
थिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयꣳ सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥३॥ सूक्तं भव
त्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामावरुन्धे छन्दो
भिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायंश्चतस्रः प्राचीरुपदधाति चत्वारि छन्दाꣳसि

॥२६॥ छंदोभिरेवतद्यजमानःसुवर्गंलोकमेतितेषांसुवर्गंलोकंयतांदिशःसम
व्लीयंततेद्वेपुरस्तात्समीचीउपादधततेद्वे॥४॥पश्चात्समीचीताभिर्वैतेदिशो
दृंहन्यद्वेपुरस्तात्समीचीउपदधातिद्वेपश्चात्समीचीदिशांविधृत्याअथोप
शवोवैछंदांसिपशुनेवास्मैसमीचौदधात्यष्टावुपदधात्यष्टाक्षरागायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तंचिनुतेऽष्टावुपदधात्यष्टाक्षरागायत्रीगायत्रीसु
वर्गंलोकमंजसावेदसुवर्गस्यलोकस्य॥५॥प्रज्ञात्यैत्रयोदशलोकंपृणाउप ॥विठला॥
दधासकेविंशतिःसंपद्यतेप्रतिष्ठावाएकविंशःप्रतिष्ठागार्हपत्यएकविं॥२६॥

ञ्चास्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रतितिष्ठति प्र स अग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वे
द पंचचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पांक्तो यज्ञः पांक्तः पशु वा यज्ञमेव पशू
न वरुंधे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे लोका एषे व लोकेषु॥५॥
प्रतितिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा वै सुवर्गो लोक एकव
तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति तस्मान्मांसेनास्थि छन्नं न दुश्चर्मा भ
वति य एवं वेद पंचचितयो भवंति पंचभिः पुरीषैरभ्यूहति दश संपद्यंते दशा
क्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति॥७॥ अध्यवसाययति ह्ये

॥ २७ ॥ तद्विश्वामित्रस्यादधत्तद्वै लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिꣳशच्च ॥ २ ॥ विवाए
तो द्विषा तेयश्चं पुराग्नियश्चो रवायाꣳ समितमिति चतसृभिः संभिर्वपति च
त्वारि छंदांꣳसि छंदांꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनं तनुवा सꣳशा
स्ति समितमिसाऽइत्तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रꣳसमेति यत्सन्युप्य विहरति तस्माद्ब्र
ह्मणा क्षत्रं व्येत्यृतुभिः ॥ १ ॥ वा एतं दीक्षयंति सकृतुभिरेव विमुच्यो मातेव पु
त्रं पृथिवी पुरीष्यमिसाह तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभि[illegible] विमुंचति वैश्वान श्री विठ्ठल
र्या शिक्यमादत्ते स्वदयैसवैनं नैर्ऋतीः कृष्णाः स्तिस्त्रः सुषपक्वा भवंति नि ॥ २७ ॥

ऋत्यैवा एतद्भागधेयंयत्तुषा निर्ऋत्यैसैरूपंकृष्णंरूपेणैव निर्ऋतिं निरवद
यतइमांदिशंयंत्येषा॥२॥वैनिर्ऋत्यैदिक्स्वायामेवदिशि निर्ऋतिं निर
वदयतेस्वकृतइरिणउपदधातिप्रदरेवैतद्धैनिर्ऋत्याआयतनंस्वए
वायतनेनिर्ऋतिंनिरवदयतेशिक्यमभ्युपदधाति नैर्ऋतोवैपाशः
साक्षादेवैनंनिर्ऋतिपाशान्मुंचतितिस्रउपदधातित्रेधाविहितोवैपु
रुषोयावानेवपुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमवयजतेपराचीरूप॥३॥दधाति
पराचीमिवास्मान्निर्ऋतिंप्रणुदतेप्रतीक्षमायंतिनिर्ऋत्याअंतर्हित्यैमा

॥२८॥ जयिहोपतिष्ठतेमध्युवायुगार्हपत्यमुपतिष्ठतेनिर्ऋतिलोकएवचरित्वा
पूतादेवलोकमुपावर्त्ततएकयोपतिष्ठतएकधेवयजमानेवीर्यंदध
तिनिवेशनःसंगमनोवसूनामित्साहप्रजावैपशवोवसुप्रजयैवैनंपशु
भिःसमर्धयति॥४॥क्रतुभिरेषापराचीरुपाख्यचत्वारिंशाच॥४॥
पुरुषमात्रेणविमिमीतेयज्ञोनवैपुरुषःसंमितोयज्ञःपुरुषेवैनंविमिमीते
यावान्पुरुषऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वैपुरुषेवीर्यंवीर्येणैवैनंविमि ॥श्रीविठल॥
मीतेपक्षीभवतिनह्यपक्षःपतितुमर्हत्यरत्निनापक्षौद्राघीयांसौभव ॥२८॥

तस्त॰ स्मात्सक्षरंवयाᳪंसिवयाᳪंसिव्याममात्रौपक्षौचपुच्छंचभवत्येताव
द्वैपुरुषवीर्यं॥१॥वीर्यसंमितोवेणुनाविमिमीतऽग्नेर्योवैवेणुःसयोनिर्वा
ययजुषायुनक्तियजुषाकृषतिव्याहृत्यैषड्वेनंकृषतिषड्वाऋतवऋतुभि
रेवैनंकृषतियद्द्वादशगवेनसंवत्सरेणैवेयंवाऽअग्नेरतिदाहादबिभेत्से
तद्द्विगुणमपश्यत्कृष्टंचाकृष्टंचततोवाऽइमान्नात्यदहद्यत्कृष्टंचाकृष्टंच॥२॥
भवत्यस्याऽअनतिदाहायद्द्विगुणंत्वाऽअग्निमुद्यंतुमर्हतीत्याहुर्यत्कृष्टंचाकृ
ष्टंचभवत्यग्नेरुद्यत्याऽएतावंतोवैपशवोद्विपादश्चचतुष्पादश्चतान्यस्याच

उत्सृजेद्ध्द्वायापिदध्याद्दक्षिणापितृभ्यो निधुवेयत्तीचोरक्षांःसिहन्तु
रुद्रीचउत्सृजत्येषावैदेवमनुष्याणांःशांतादिक्॥३॥तामेवैनाननूत्सृजत्यथो
खल्विमांदिशमुत्सृजत्येसौवाआदित्यःप्राणःप्राणमेवैनाननूत्सृजतिदक्षि
णापर्यावर्त्ततेस्वमेववीर्यमनुपर्यावर्त्ततेतस्माद्दक्षिणोर्धआत्मनोवीर्यवत्त
रोथोआदित्यस्यैवावृतमनुपर्यावर्त्ततेतस्मात्सर्वांचःपशवोवितिष्ठतेमुत्संच श्रीविठल
आवर्त्ततेतिस्मिंस्त्सःसीताः॥४॥कृषतिऋित्वतेमेवयज्ञमुखेवियातय ॥२१॥
त्योषधीर्वपतिब्रह्मणान्नमवरुंधेर्कैकश्चौयतेचतुर्दशभिर्वपतिसप्तग्राम्या

ओषधयः स प्रारण्यादुभयीषाँवरुध्या अन्नस्यांनस्य वपत्यंनस्यांनस्यावरु
ध्यै कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादश सुसी
तासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नं पचति यदग्निचि
त्॥ १॥ अनेन वरुद्धस्याभीयादवरुद्धं न व्यृध्येत ये वनस्पतीनां फलग्रहयस्ता
निध्मे पिप्रोक्षेदनवरुद्धस्या वरुध्यै दिग्भ्यो लोष्टान्समस्यति दिशामेव वीर्य
मवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र सः स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमाहरे
दिषमूर्जमहमित आददइती षमेवोर्जं तस्यै दिशो वरुंधे क्षोधुको भवति य

सं॰पु॰
॥२०॥

श्रि

अ॰ २

त्तस्यां द्विं भवत्युत्तरवेदिमुपवपत्युत्तरवेद्यां ह्यं
ग्निश्चीयते थो पुरावो वा उत्तरवेदिः पश्नेवावरुंधे
थो यज्ञपुरुषो नंतरियै॥ ८॥ चमभवत्सेतावद्वै पुरुष
वीर्यं यत्सुरुं चा कृष्ठं चादिकूसीतो अग्निचिद्व
पंचविंशतिश्च॥ ५॥ अग्नेतव श्रवो वय इति सि
कतानिर्वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य सूक्तं ंस
क्तेनैव वैश्वानरमवरुंधे षड्भिर्निर्वपति षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो श्रीविठ्ठल

॥२०॥

ग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमवरुंधे समुद्रं वै नामैतच्छंदः समुद्रमनु
प्रजाः प्रजायंते यद्दे तेनु सिक्तं तानि वपति प्रजननायेंद्रः ॥१॥ वृत्राय वज्रं
प्रजानां
प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्तस्य स्तृतीयं रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं येंतःशरा
अशीर्यंत ताः शर्करा अभवंतच्छर्कराणां शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुर
ग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून्परिगृह्णाति त
स्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थेयान स्थेयसो नापहरते त्रिस
प्ताभिः पशुकामस्य ॥२॥ परिमिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः पश

संशपं०

॥३१॥

वःप्राणेरेवास्मैपशूनवरुंधेत्रिणवा
भिर्मात्रैर्व्यवतस्थिरतेमेववज्रं
संभृत्यमात्रैर्व्यायूहंहरतिस्तस्या
अपरिमिताभिःपरिमिनुयादप
रिमितस्यावरुध्यैयंकामयेतापशु
स्यादित्यपरिमित्यतस्यशर्कराः
सिकताव्यूहेदपरिगृहीतएवास्य

श्री॰

श्रीविष्णु॥ ॥

॥३१॥

विषूचीनꣳरेतःपरासिंचत्सपशुरेवभवति॥३॥ कामंयैतपशुमान्स्यादि
तिपरिमितस्तस्यशर्कराःसिकताव्यूहेत्परिगृहीतएवास्मैसमीचीनꣳरेतःसिंचति
पशुमानेवभवतिसौम्याव्यूहेतिसोमोवैरेतोधारेतएवतद्दधातिगायत्र्या
ब्राह्मणस्यगायत्रोहिब्राह्मणस्त्रिष्टुभाराजन्यस्यत्रैष्टुभोहिराजन्यःशंयुंबा
र्हस्पत्यंमेधोनोपानमत्सोग्निंप्राविशत्॥४॥सोग्नेःकृष्णोरूपंकृत्वोदायत्सो
श्वंप्राविशत्सोश्वस्यावांतरशफोभवद्यदश्वमाक्रमयतियएवमेधोश्वं
प्राविशत्तमेवावरुंधेप्रजापतिनाग्निश्चेतव्यइत्याहुःप्राजापत्योश्वोय

दृश्यमाक्रमयत प्रजापतिर्नैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुपदधाति योनिर्वा
अग्नेः पुष्करपर्णं सयोनिमेवाग्निं चिनुते अपां पृष्ठमसीत्युपदधात्यपां वा
एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदुपदधाति ॥५॥ इंद्रः पृशुकामस्य भव
त्यविरा सयोनिं विंदति श्वः ॥६॥ ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुपदधाति ब्र
ह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृज
ते ब्रह्म जज्ञानमित्याह तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्र
ह्मवादिनो वदंति न पृथिव्यां नांतरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां श्रीविठ्ठल॥

चिन्वीत पृथिवीꣳ शुचार्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः ॥१॥ प्रजायेरन्न्य
न्नंतरिक्षे चिन्वीतांतरिक्षꣳ शुचार्पयेन्न वयांसि प्रजायेरन्न्य दिवि
चिन्वीत दिवꣳ शुचार्पयेन्न पर्जन्यो न वर्षेद्रुक्ममुपदधात्यमृतं वै
हिरण्यममृत एवाग्निं चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुपदधाति यजमा
नलोकस्य विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमान
ण स्य च प्राणमपिदध्याद्दक्षिणतः ॥२॥ प्रांचमुपदधाति द्वारा यजमान
लोकं न पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपिदधात्यथो खल्विष्टकाया

आतंण्णुमनूपंदधाति प्राणानामुत्संस्ये द्रप्सश्चस्कंदेत्यभिमृशति हो
त्रांस्त्वेवेनं प्रतिष्ठापयति स चातुपंदधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं द
ध्नः पूर्णामौदुंबरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसौ वौदुंबरीमे एवोपधत्ते॥ ३॥ दू
भीसुपंदधाति नहीमेयजुषाप्तुमर्हति दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्तरामौ
दुंबरीं तस्मादस्या असावुत्तरा ज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं वज्रो वा आज्यं
वज्रः कार्ष्मर्यो वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षांस्यपहंति दध्नः पूर्णा बिठल॥
मौदुंबरीं पशवो वै दध्यूर्गुदुंबरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्ण एवैनं॥ ४॥ अ

पूर्णे उपदधाति

मुष्मिँल्लोकउपतिष्ठतेविराज्यग्निःश्चेतव्यइत्याहुःस्रुग्वैविराड्यत्स्रु
चावुपदधातिविराज्येवाग्निंचिनुतेयज्ञमुखंवयज्ञमुखेवैक्रियमाणे
यज्ञꣳरक्षाꣳसिजिघाꣳसंतियज्ञमुखꣳरुक्मोयद्रुक्मंव्याघारयति
यज्ञमुखादेवरक्षाꣳस्यपहंतिपंचभिर्व्याघारयतिपांक्तोयज्ञोया
वानेवयज्ञस्तस्माद्रक्षाꣳस्यपहंत्सक्ष्णयाव्याघारयतितस्माद्दक्ष्ण
याप्रभवोंगानिप्रहरंतिप्रतिष्ठित्यै॥५॥वनस्पतयोदक्षिणतोधत्तए
नंतस्माद्दक्ष्णयापंचच॥७॥स्वयमातृण्णामुपदधातीयंवैस्वयमातृ

ण्णमामेवोपधत्तेश्वमुपघ्रापयतिप्राणमेवास्मिंदधात्यथोप्राजा
पत्योवाअश्वःप्रजापतिनैवाग्निंचिनुतेप्रथमेष्टकोपधीयमानाप
शूनांचयजमानस्यचप्राणमपिदधातिस्वयमातृण्णाभवतिप्रा
णानामुत्सृष्ट्याअथोसुवर्गस्यलोकस्यानुख्यासाअग्नावग्निश्चेत
व्यइत्याहुरेषवै॥१॥अग्निर्वैश्वानरोयब्राह्मणस्तस्मैप्रथमामिष्ट
कांयजुष्कृतांप्रयच्छेत्तांब्राह्मणश्चोपदध्यातामग्नावेवतदग्निं
चिनुतईश्वरोवाएषआर्तिमार्तोर्योविद्वानिष्टकामुपदधातित्री

श्रीविठल॥

॥३७॥

न्वर्तिद्वात्रयोवैप्राणाःप्राणानाꣳस्पृत्यैद्वावेवदेयोद्वौहिप्राणावे
कएवदेयएकोहिप्राणःपुभुः॥२॥वाएषयदग्निर्नखलुवैपशवआ
यवसेरमंतेदूर्वेष्टकामुपदधातिपशूनांधृत्यैद्वाभ्यांप्रतिष्ठित्यैकांडा
त्कांडात्प्ररोहंतीत्याहकांडेनकांडेनत्वेषाप्रतितिष्ठत्येवानोदूर्वेप्रतनु
सहस्रेणशतेनचेत्याहसाहस्रःप्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यैदेवल
ता क्ष्मंवैत्र्यालिखितामुत्तरलक्ष्माणंदेवाउपादधताधरंलक्ष्माणमसु
राय॥३॥कामयेतवसीयान्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणंतस्योपदध्याद्

॥३५॥ सीयानेवभवतियंकामयेतपापीयान्स्यादित्यधरंकक्ष्माणंतस्योप
दध्यादसुरयोनिमेवैनमनुपराभावयतिपापीयान्भवतित्र्यालिखिता
भवन्तीमेवैलोकास्त्र्यालिखितेभ्यएवलोकेभ्योऽन्तर्व्यमंतरेत्यंगि
रसःसुवर्गंलोकंयतःपुरोडाशःकूर्मोभूत्वानुप्रासर्पत्॥४॥यत्कू
र्ममुपदधातियथाक्षेत्रविदंजसानयेदेवमेवैनंकूर्मःसुवर्गंलोक
मंजसा [illegible] नयतिमेधोवाएषपशूनांयत्कूर्मोयत्कूर्ममुपदधातिस्व
मेवमेधंपश्यंतःप्रभवउपतिष्ठंतेश्मशानंवाएतत्क्रियतेयन्मृतानां श्रीविठ्ठल॥

पशूनां शीर्षाण्युपधीयंते यज्जीवंतं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशान
चिद्धास्तु व्यो वा एष यत् ॥ ८ ॥ कूर्मं मधु वाता ऋतायत इति दध्ना म
धु मिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयसैवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु
यद्दध्ना मधु मिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुध्यै मही द्यौः पृथिवी च न
इसो हाभ्यामेवैनमुभयतः परिगृह्णाति प्रांचमुपदधाति सुवर्गस्य लो
कस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यंचमुपदधाति तस्मात् ॥ ९ ॥ पुरस्तात्प्रत्यंचः
पशवो मेध्यमुपतिष्ठंते यो वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य ना

सं॰पं॰ अ॰२

॥२५॥ भिमनुप्रविशति स एनमीश्वरो हिं॒सितोरुलूखलमुपदधा त्येषा वा
अस्यैनाभिः स नाभिमेवाग्निं चिनुते हिं॒साया औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर
ऊर्जमेवास्मिन्दधे मध्यत उपदधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मा
न्मध्यत ऊर्जमुञ्जत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमितं मुखत
स्नमेवास्मै वैक्ष्यभ्युचोपदधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो य
ज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति ॥७॥ एष वै पशूर्यमस्पर्धेषय तस्मात्तस्मा
त्सम्प्रविंशति स्थ ॥८॥ एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः संभृतं यदुखा ॥२६॥

यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरवरुंधे मध्यत उपदधाति म
ध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमवरुंधे यं कामये
तृक्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्याप ॥१॥ दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामये
तानुपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्यापदध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्तिस
हस्रं वै प्रतिपुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमु
पदधाति सवीर्यत्वायोखायामपिदधाति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयति व्यृद्धं

।।२७।। वाएतत्प्राणेरमेध्यंयत्पुरुषशीर्षममृतंखलुवैप्राणाः।।२।।अमृतं
हिरण्यंप्राणेषुहिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यतिप्रतिष्ठामेवैनद्गमयित्वाप्राणैः
समर्धयतिदध्नामधुमिश्रेणपूरयतिमधव्योसानीतिशृतातंक्येनमे
ध्यत्वायग्राम्यंवाएतदन्नंयद्दध्यारण्यंमधुयद्दध्नामधुमिश्रेणपूरय
त्युभयस्यावरुद्ध्यैपशुशीर्षाण्युपदधातिपशवोवैपशुशीर्षाणिपशून्
वावरुंधेयंकामयेतापशुःस्यादिति।।३।।विषूचीनानितस्योपदध्याद्वि श्रीविठल।।
षूचएवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेवभवतियंकामयेतपशुमान्त्स्यादिति ।।२७।।

थ्या तिपुरुषा प्राचीनं मध्यमस्योपदधाति अन्येगो अन्येभ्यः पशवो
गोपुरुषा नेवास्मै समीचीनोदधा २

समीचीनानि तस्योपदधात्समीच एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति
पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योपदधाति तावन्तो वै पशवः ॥४॥ द्विपाच्च चतु
ष्पादश्च ता [illegible] न्वा एतद्भ्योपदधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति समुमार
स्यां
एयमनुते दिशामीं हग्राम्येभ्यो ए व पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति २
सु मा वे
तस्मात्सशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयांसः शुचा ह्यृताः
सर्पशीर्षमुपदधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवावरुंधे ॥५॥ यत्समीचीनं पशु
शीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्दंदशुकाः स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान्यजुरेव

॥३८॥ वैदे॒द॒वतां लि॒षिंऽरू॒धेयास॒र्पेनग्राम्या॒न्प॒शून्हि॒नस्ति॒नार॒ण्यानथो॒खलु॒
पृ॒धेयमु॒वयद्दुप॒दधाति॒तेन॒तां लि॒षि॒मवरूं॒धेयासु॒र्पेययजु॒र्वेदति॒तेनशां॒
तां॥६॥ऊ॒नांतस्योपश्रा॒णाःस्या॒दिति॒देप॒ शावौरूं॒धे॒चतुंश्चता॒रिंऽशाश्च॥९॥
प॒शुर्वाएषयद॒ग्नियो॒नि॒ःखलु॒वाएषापश॒र्वि॑क्रियते॒यत्सा॒वीनैमेष्ट॒का
य॒जुःक्रि॒यते॒रेतौप॒स्याअप॒स्याउपदधा॒ति॒यानोवि॒वरेतोदधाति॒पंचो
पदधाति॒पांक्ताःप॒शवःप॒शूनेवा स्मैप्र॒जनयति॒पंचदक्षिणतोव श्रीविठल॥
ज्रो॒वाअप॒स्यावज्रेणै॒वय॒ज्ञस्यदक्षिणतो॒रक्षांऽस्यपहं॒ति॒पंचपश्चात्॥३॥
॥३८॥

प्राचीरूपंदधातिपश्चाद्वैप्राचीनꣳरेतोधीयतेपश्चाद्वास्यैप्राचीनꣳरेतोद
धातिपंचपुरस्तात्प्रतीचीरूपंदधातिपंचपश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनꣳरेतो
धीयतेप्रतीचीःप्रजाजायंतेपंचोत्तरतश्छंदस्याःपशवोवैछंदस्याःपशूने
वप्रजातान्स्वमायतनमभिपर्यूहतद्यंवाअग्नेरतिदाहादबिभेत्सेताः॥
॥२॥अपस्याअपश्यत्ताउपाधत्ततोवाइमान्नात्यदहद्यदपस्याउपदधा
त्यस्याअनतिदाहाययोवाचेह्यमद्दिदिक्षब्रह्मणांनंयस्यैताउपधीयंतेय
उंचैनाएवंवेददितिप्राणभृतउपदधातिरेतस्येवप्राणांदधातितस्माद्ध

॥३१॥ दं प्राणन्पश्यन्छृण्वन्नभुर्जायतेयंपुरः॥३॥भुवइतिपुरस्तादुपदधाति
प्राणमेवैताभिर्दाधारायंदक्षिणाविश्वकर्मेतिदक्षिणतोमनएवैताभि
२ र्दाधायंपश्चाद्विश्वव्यचाइतिपश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरि
त्युत्तरतःश्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरिमतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभि
र्दाधारदशदशोपदधातिसवीर्यत्वायाक्ष्णया॥४॥उपदधातितस्माद
क्ष्णयापशवोङ्गानिप्रहरन्तिप्रतिष्ठितेयाःप्राचीस्ताभिर्वसिष्ठऋषिर्याद
क्षिणाताभिर्भरद्वाजोयाःप्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रोयाःउदीचीस्ताभिर्ज

मदग्निर्य ऊर्ध्वास्तास्माभि विश्वकर्माय एवमेतां सामृद्धिं वेदर्ध्नोत्येव य आसा

मेवं बंधुतां वेद बंधुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते ॥५॥ अस्मै य आ

सामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य आसामेवं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति

प्राणभृत उप धायं संयत उपदधाति प्राणानेवास्मिं धित्वा संयद्भिः संय

च्छति तत्संयतां संयत्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ संचरतो

विषूचीरुपदधाति तस्माद्विष्वंचौ प्राणापानौ यद्वाऽग्नेरसंयतं ॥६॥ असुवर्ग्य

मस्मात्तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्संयत उपदधाति समेनं वै नं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकु

॥४०॥ स्य विर्वयः कृतमयानामित्वा हवयोभिरेवायानवर्रुधेयैर्व
याःऽस्रि सर्वतो वायुमतीर्भवंति तस्मादयंऽसर्वतः पवते॥ ७॥ पश्चादेताः
पुरोक्ष्णाकल्पते संयतं पंचत्रिंऽशा चा॥ ८॥ गायत्री त्रिष्टुप् जगत्यनुष्टुप्संऽ
क्त्या सह बृहत्युष्णिहा ककुप्सूचीभिः शम्यंतु त्वा॥ द्विपदा याश्चतुष्पदास्त्रि
पदा याश्च षट्पदाः सछंदा याश्च विछंदाः सूचीभिः शम्यंतु त्वा॥ महानाम्नी
रेवतयो विश्वा आशाः प्रभूवरीः॥ मेघ्या विद्युतो वाचः सूचीभिः शम्यंतु श्रीविठ्ठल॥
त्वा॥ रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यंते कर्मभिः॥ अश्वस्य वाजिनस्त्वचि ॥५०॥

तु

सूचीभिः शिम्यंत्वा॥ नारीः॥ १॥ तेपलेयोन्नोमुविचिन्वंतुमनीषया॥ देवा
नांपत्नीर्दिशः सूची भिः शिम्यंतुत्वा॥ कुविदंगयवमंतोयवंचिद्यथादां
त्यनुपूर्वंवियूय। इहेहैषांकृणुतभोजनानियेबर्हिषोनमोवृक्तिंनजग्मुः॥
॥२॥ नारीस्त्रिंरशच॥ ११॥ कस्त्वाछ्यतिकस्त्वाविशास्तिकस्तेगात्राणिशि
म्यति॥ कउतेशमिताकविः॥ ऋतवस्त्वऋतुधापरुःशमितारोविशासतु॥ संव
त्सरस्यधायसाशिमीभिः शिम्यंतुत्वा॥ दैव्या अध्वर्यवस्त्वाछ्यंतुविचशासतु॥
गात्राणिपर्वशस्तेशिमाःकृण्वंतुशिम्यंतः॥ अर्धमासाःपरूंषितेमासाश्छ्यं

सं०पं० अ०२

॥४३॥ तुरीयं तः॥ अहोरात्राणि मूरुतो विलिष्टं॥१॥ सूदयं तु ते॥ पृथिवी तं तरिक्षेण ना
युञ्छिदं भिषज्य तु॥ द्यौस्तु नक्षत्रैः सुदरूपं कृणोतु साधुया॥ शं ते परेभ्यो गा
त्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः॥ शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तन्वे भुवत्॥२॥ विलिष्टन्नि
ष्टाब्धं॥१२॥ विष्णुमुखा अन्नमते यावती विवे पुरुषमात्रेणा मेन वृक्ष वोवयो
ब्रह्मजज्ञानं स्वयमातृण्णामेषां वै पुश्चर्गायत्रीक स्वा द्वादश॥१२॥ विष्णुमु
खा अपश्चितिमा न्विवाएता वम्मे तवं स्वयमातृण्णां विषूचीनानि गायत्री चतुः॥श्रीविठल॥
षष्टिः॥६४॥ ॐ॥ २॥७॥ ॥विठल॥ ॥७॥ ॥८॥ ॥विठल॥ - ॥७॥ ॥४१॥

श्रीपंढरीनाथायनमः॥ॐ॥उत्सन्नयज्ञो वा एष यदश्विः किं वा हैतस्य [illegible]
क्रियते किं वा न यद्ध यज्ञस्य क्रियमाणस्यांतर्यंति पूयति वा अस्य तदाश्विनी
रूपदधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पंचोपद
धाति पांक्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उपदधात्यृ
तूनांक्लृप्त्यै॥१॥पंचोपदधाति पंच वा ऋतवो यावंत एवर्तवस्तान्कल्पयति समा ति
नप्रभृतयो भवंति समानोदर्कास्तस्मात्समाना ऋतव एकेन पदेन व्यावर्तं
ते तस्मादृतवो व्यावर्तंते प्राणभृत उपदधात्युर्ष्वेव प्राणान्दधाति त

स्मात्समानाः संतक्रू तवोनजीर्यंस्य थोप्रजनयस्ते वैनानेषवै वायु ॥ र्यंप्राणो
यद्देतव्याउपधायप्राणभृतः॥२॥उपदधातितस्मात्सर्वानृतनतुवायुरावरी
वर्तिवृष्टिसनीरूपदधातिवृष्टिमेवावरूंधेयदेकधोपदध्यादेकमृतुंवर्षेदनुप
रिहारंसादयतितस्मात्सर्वानृतन्वर्षतियत्प्राणभृतउपधायवृष्टिसनीरूप
दधातितस्माद्वायुप्रच्युतादिवोवृष्टिरीर्तेपशवोवैवयस्यानानामनसःखलुवैप
शवोनानाव्रतास्तेपएवाभिसमनसः॥२॥यंकामयेतापशुःस्यादितिवयस्या
स्तस्योपधायापस्याउपदध्यादसंज्ञानमेवास्मैपशुभिःकरोत्यपशुरेवभवति श्रीविठ्ठल॥

यंकामयेतपशुमान्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधायवयस्याउपदध्यात्संज्ञानमे
वास्मैपशुभिःकरोतिपशुमानेवभवतिचतस्रःपुरस्तादुपदधातितस्माच्च
त्वारिचक्षुषोरूपाणिद्वेशुक्लेद्वेकृष्णे॥४॥मूर्धन्वतीर्भवंतितस्मात्पुरस्तान्मूर्धा
पंचदक्षिणायांश्रोण्यामुपदधातिपंचोत्तरस्यांतस्मात्पश्चाद्वर्षीयान्पुर
स्तात्प्रवणःपशुर्बस्तोवयइतिदक्षिणेंऽसउपदधातिवृष्णिर्वयइत्युत्तरेंऽसावे
वास्मिंदधातिव्याघ्रोवयइतिदक्षिणेपक्षउपदधातिसिंहोवयइत्युत्तरेप
यो क्षेएववीर्यंदधातिपुरुषोवयइतिमध्येतस्मात्पुरुषःपशूनामधिपतिः॥५॥

सं.पं.

अ०२॥

॥४२॥ ळ्हाउपधायप्राणभृतःसमनसःकृत्वेपुरूषावयैपंचच॥१॥द्वंद्वा इति

ग्नीअव्यथमानामितिस्वयमातृ मुपदधातीद्वाग्निभ्यांवाइमौलो ष्या

कौविधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्याअधृतेववाएषायन्मध्यमाचितिरंतरि

क्षमिववाएषेंद्राग्नीइत्याहेंद्राग्नीवैदेवानामोजोभृतावोजसैवैना

मंतरिक्षेचिनुतेधृत्यैस्वयमातृण्णा [redacted] मु [redacted] पदधा

त्यं [redacted] तरिक्षंवैस्वयमातृण्णांतरिक्षमेवोपधत्तेश्वमुप॥१॥आ श्रीविठ्ठल॥ ॥४२॥

पयतिप्राणमेवास्यांदधात्यथोप्राजापत्योवाअश्वःप्रजापतिनैवाग्निं

चिनुते स्वयमातृणा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानु
ख्यासै देवानां वै सुवर्गं लोकं यतां दिशः समक्लीयंत त एता दिश्या अप
श्यन्ता उपादधत ताभिर्वै ते दिशो दृंहन्यद्दिश्या उपदधाति दिशां वि
धृत्यै दश प्राणभृतः पुरस्तादुप ॥ २ ॥ दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दश
मी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुपद
धाति तस्मात्प्राणानां वाक् ज्योतिरुत्तमा दश पदधाति [illegible] दशाक्षरा
विराट् [illegible] विराट् छंदसां ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्ताज्ज्योति

॥४४॥ रूपोस्मद्‌हेष्वंदाꣳसि पशुश्चाजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः॥२॥
पशवउच्यंतेमाछंदइतिदक्षिणतउपदधातितस्माद्दक्षिणाऽरतोमासाः
पृथिवीछंदइतिपश्चात्प्रतिष्ठितावअग्निर्देवतेत्युत्तरतओजोवाअग्निरोज
एवोत्तरतोधत्तेतस्मादुत्तरतोभिप्रयायीजयतिषट्त्रिꣳशत्सपद्यंतेषट्त्रि
ꣳशदक्षराबृहतीबार्हताःपशवोबृहत्यैवास्मैपशून्नवरुंधेबृहतीछंदसा
ꣳस्वाराज्यंपरीयायस्यैताः॥४॥उपधीयंतेगच्छतिस्वाराज्यꣳसप्तवालखि श्रीविठ्ठल॥
ल्याःपुरस्तादुपदधातिसप्तपश्चात्सप्तवैशीर्षण्याःप्राणाक्षेवांचोप्राणानां ॥४४॥

य व

ॱसवीर्यत्वायमूर्धासिराडितिपुरस्तादुपदधातियंत्रीराडितिपश्चात्प्राणा
नेवास्मैसमीचोदधाति॥५॥अश्वमुपपुरस्तादुपबार्हताएताश्वतुःस्त्रिंॱ
रात्र॥२॥देवावैयज्ञमकुर्वततदसुराअकुर्वततेदेवाएताअक्ष्णयास्तोमी
याअपश्यंताअन्यथानूच्यान्यथोपादधततदसुरानान्ववायंततोदेवाअ
भवन्परासुरायदक्ष्णयास्तोमीयाअन्यथानूच्यान्यथोपदधातिभ्रातृव्या
भिभूत्यैभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवत्याशुस्त्रिवृदितिपुरस्तादुपदधा
तियज्ञमुखंवैत्रिवृत्॥३॥यज्ञमुखमेवपुरस्ताद्वियातयतिव्योमसप्तद

॥४५॥ शइति दक्षिणतोन्नंवै व्योमान्नं सप्तदशोन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मा
दक्षिणेनान्नमद्यते धर्त्र एकविंशइति पश्चात्प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रति ण
ष्ठित्यै भांतः पंचदशइत्युत्तरतओजोवै भांतमोजः पंचदशओजएवोत्तर
तो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति प्रतूर्तिरष्टादशइतिपुरस्तात्॥२॥
उपदधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वियातयत्यभिवर्तः सविंशइति
दक्षिणतोन्नंवा अभिवर्तोन्नं सविंशोन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्द श्रीविठल॥
क्षिणेनान्नमद्यते वर्चोद्वाविंशः पश्चाद्यद्वि ंशतिर्द्वे तेन विराजोयद्द ॥४५॥

पूर्ती

प्रतिष्ठा तेन विराजोरेनाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रतितिष्ठति तपो नवदशाइत्यु
त्तरतस्तस्मात्सव्यः ॥३॥ हस्तयोस्तपस्वितरो यो निश्चतुर्विंशाइति पु
रस्तादुपदधाति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखं यज्ञमु
खमेव पुरस्ताद्वियातयति गर्भाः पंचविंशाइति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा
अन्नं पंचविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ओज
स्त्रिणवइति पश्चादिमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठति संभर
णस्त्रयोविंशाइति ॥४॥ उत्तरतस्तस्मात्सव्योहस्तयोः संभार्यतरः ऊ

॥४६॥ तुरेकत्रिंꣳशाइतिपुरस्तादुपदधातिवाग्वैक्रतुर्यज्ञमुखंवाग्यज्ञमुखमे
पुरस्ताद्वियातयतिब्रध्नस्यविष्टपंचतुस्त्रिंꣳशाइतिदक्षिणतोसोवाआ
दित्योब्रध्नस्यविष्टपंब्रह्मवर्चसमेवदक्षिणतोधत्तेतस्माद्दक्षिणो
र्धोब्रह्मवर्चसितरःप्रतिष्ठात्रयस्त्रिंꣳशाइतिपश्चात्प्रतिष्ठित्यैनाकःष
ट्त्रिंꣳशाइत्युत्तरतःसुवर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यै॥५।वैत्रिवृदितिपुरस्ता
त्सव्यस्त्रयोविंꣳशाइतिसुवर्गोवैपंचच॥२॥आशुर्व्योमधरुणोभांतःप्र श्रीविठ्ठल॥
तूर्तिरभिवर्तोवर्चस्तपोयोनिर्गर्भाओजःसंभरणःक्रतुर्ब्रध्नस्यप्रति ॥४६॥
सुवर्गोवैलोकोनाकः॥२

हा

ब्रा.कृ: षोडश॥१५॥ अग्नेर्भागोसीति पुरस्तादुपदधाति यज्ञमु
खंवा अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पु
रस्ताद्धियानयति नृचक्षसां भागोसीति दक्षिणतः शुश्रुवांसो वै नृच
क्षसोऽन्नधाताजातायैवास्मा अन्नमपिदधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनि
त्रं स्पृतं सप्तदश स्तोम इत्यन्नं वै जनित्रं॥१॥ अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव द
क्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते मित्रस्य भागोसीति पश्चात्प्राणो
वै मित्रोऽपानो वरुणः प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वातास्पृता

॥४७॥ एकविꣳश स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठित्या इंद्रस्य भागो
सीत्युत्तरत ओजो वा इंद्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः पंचदशः ॥ २॥ ओ
ज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतो भिप्रयायी जयति वसूनां भागो सीति
पुरस्तादुपदधाति यज्ञमुखं वै वसवो यज्ञमुखꣳ रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्वि
ꣳशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वियातयत्यादित्यानां भागो सीति दक्षिणतो
न्नं वा आदित्या अन्नं मरुतो न्नं गर्भा अन्नं पंचविꣳशो न्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते दिसे भागः ॥ २॥ असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा

श्री विठ्ठल॥

अदितिःप्रतिष्ठापूषाप्रतिष्ठात्रिणवःप्रतिष्ठित्यैदेवस्यसवितुर्भागोसी

न त्युँत्तरतोब्रह्मवैदेवःसविताब्रह्मबृहस्पतिर्ब्रह्मचतुष्टोमोब्रह्मवर्चसमेवो

त्तरतोधत्तेतस्मादुत्तरोर्धोब्रह्मवर्चसितरःसावित्रवतीभवतिप्रसूत्यैत

स्माद्ब्राह्मणानामुदीचीम निःप्रसूताधर्त्रश्चतुष्टोमइतिपुरस्तादुप

दधातियज्ञमुखंवैधर्त्रः॥४॥यज्ञमुखंचतुष्टोमोयज्ञमुखमेवपुरस्ताद्वि

यातयतियावानांभागोसीतिदक्षिणतोमासावैयावाअर्धमासाअयावा

स्तस्माद्दक्षिणावृत्तोमासाअन्नंवैयावाअन्नंप्रजाअन्नमेवदक्षिणतोध

॥४८॥ ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ऊर्ध्वं भागोसीति पश्चात्सतिष्ठिते विवृत्तौ
ष्टाचत्वारिंशं शाङ्घ्रकृत्तरतोनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ
समावद्वीर्यौ॥५॥यस्य मुखवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य
मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतोसन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्र
तिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भवत्या
स्यौजस्वी जायते र्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं यदेषा विधा॥ श्रीविठल॥
॥६॥ विधीयते र्क एव तदर्क्यमनु विधीयते सन्नमास्यान्नादो जायते यस्ये ॥४८॥

षाविधाविधीयतेयउच्चैनामेवंवेदसृष्टीरुपदधातियथासृष्टमेवावरुंधे
नवाइदंदिवाननक्तमासीदव्यावृत्तंतेदेवाएताव्युष्टीरपश्यंताउपादध
ततोवाइदंव्यौछद्यस्यैताउपधीयंतेव्येवास्माउछसथोतमएवापहते
॥७॥वैजनित्रंपंचदशोदित्यैभागोवेधर्त्रःसमावर्द्धीयोविधाततोवाइ
दंचतुर्दशाच॥४॥अग्नेर्नृचक्षसांजनित्रंमित्रस्येंद्रस्यवसूनामादिसा
नामदित्यैदेवस्यसवितुःसावित्रवतीयावानामभूणांविवर्तोद्वादश॥१२॥
अग्नेजाताअणुदानःसपत्नानितिपुरस्तादुपदधातिजातानेवभ्रात

॥४९॥ व्यान्प्रणुदन्ते सहसाजातानितिपुरस्ताज्जनिष्यमाणानेवप्रतिनुदतेचतु
श्चत्वारिंशस्तोमइतिदक्षिणतोब्रह्मवर्चसंवैचतुश्चत्वारिंशोब्रह्म
वर्चसमेवदक्षिणतोधत्तेतस्माद्दक्षिणोर्धोब्रह्मवर्चसितरःषोडश
स्तोमइत्युत्तरतओजोवैषोडशओजएवोत्तरतोधत्तेतस्मात्॥१॥उत्त
रतोभिप्रयायीजयतिवज्रोवैचतुश्चत्वारिंशोवज्रःषोडशोयदेतेइष्ट
केउपदधातिजातांश्चैवजनिष्यमाणांश्चभ्रातृव्यान्प्रणुद्यवज्रम श्रीविठ्ठल॥
नुप्रहरतिस्तृत्यैपुरीषवतीमध्यउपदधातिपुरीषंवैमध्यमात्मनःसा ॥४९॥

सान्नमेवाग्निं चिनुते सास्मामुष्मिंल्लोके भवति य एवं वेद ता वा असपत्ना
नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्ते ॥ २ ॥ नास्य सपत्नो भवति पशुर्वा एष यद
ग्निर्विराज उत्तमायां चित्यामुपदधाति विराजमेवोत्तमां पशुषु दधाति त
स्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति दश दशोपदधाति सवीर्यत्वायाक्ष्णयो
पदधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्रहरन्ति प्रतिष्ठित्यै यानि वै छंदां
सि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेनर्षयः ॥ ३ ॥ अश्राम्यन्तो तपो न
तप्यन्त तानि तपसापश्यन्तेभ्य एता इष्टका निरमिमतेवश्छंदो वरिश्छंद व

सं०पं० अ०३॥

॥५०॥ तिताउपादधत ताभिर्वैतेसुवर्गंलोकमायन्यदेताइष्टकाउपदधाति
यान्येवछंदांसिसुवर्ग्याणितैरेवयजमानःसुवर्गं लोकमेति
यज्ञेनवैप्रजापतिःप्रजा ॥ असृजतता स्तो मभागैरेवासृजतय
त्॥ ४॥ स्तोमभागाउपदधातिप्रजाएवतद्यजमानःसृजतेबृहस्पति
र्वाएतद्यज्ञस्यतेजःसमभरद्यत्स्तोमभागायत्स्तोमभागाउपदधातिस
तेजसमेवाग्निंचिनुतेबृहस्पतिर्वाएतांयज्ञस्यप्रतिष्ठामपश्यद्यत्स्तो श्रीविठ्ठल॥
मभागाउपदधातियज्ञस्यप्रतिष्ठित्यैसप्तसप्तोपदधातिसवीर्यत्वाय ॥५०॥

यत्स्तोमभागा

तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै ॥ ५ ॥ उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयंतु ऋषयो सृज
तयत्रिचत्वारिंशच्च ॥ ५ ॥ रश्मिरित्येवादित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्मम
न्वितिरिति दिवंꣳ संधिरित्यंतरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टंभ इति
वृष्टिं प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति रुद्रान्सुदीतिरि
त्यादित्यानोज इति पितॄंस्तंतुरिति प्रजाः पृतनाषाडिति पशून्रेवदि २
त्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावेंद्राय त्वेंद्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं
पर्यौहदभिजित्यै ताः प्रजा अपप्राणा असृजत ता स्वधिपतिरसीत्ये

॥ इं

॥५१॥ वप्राणमदधाद्व्यंतेस्यपानꣳ सृꣳसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रं ताः प्रजाः
प्राणतीरपानतीः पश्यंतीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवंतासु त्रिरदसीयेव
मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी॥ २॥ भवंतीर्न प्राजायंत ताः सꣳरोहोसि
नीरोहोसीत्येव प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजातानप्रस्यतिष्ठंतावसुकोसि वेष
सी श्रिरसि वस्यष्टिरसीत्यैवेषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोसि वेषश्रिरसि
वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजातानेषु लोकेषु प्रतिष्ठापयति सात्मांतरिक्ष
ꣳरोहति सप्राणोमुष्मिंल्लोके प्रतितिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति

यएवंवेद॥२॥युक्ष्व ग्रावाप्रजामिथुनंयंतरिक्षंद्वादशच॥६॥नाकस
द्भिर्वैदेवाः सुवर्गंलोकमायंतंनाकसदांनाकसत्वंयंनाकसदउपदधातिना
कसद्भिरेवतद्यजमानःसुवर्गंलोकमेतिस्वर्गोवैलोकोनाकोयस्यैताउप
धीयंतेनास्माअकंभवतियजमानायतनंवैनाकसदोयन्नाकसदउपदधा
त्यायतनमेवतद्यजमानःकुरुते पृष्ठानांवाएततेजःसंभृतंयन्नाकसदो
यंनाकसदः॥३॥उपदधातिपृष्ठानामेवतेजोवरुंधेपंचचोडाउपदधात्य
प्सरसएवैनमेताभूताअमुष्मिंलोकउपशेरेथोतनूपानीरेवैतायजमा

मानस्युयंद्विष्यात्तमुपदध्यायेद्देताभ्यएवैनंदेवताभ्यआवृश्चतिताज
गार्तिमार्छत्युत्तरानाकसद्उपदधातियथाजायामानीयगृहेषुनिषादय
त् तितादृगेवतत्पंश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधातितस्मात्पश्चात्प्राचीपत्न्यन्वा
स्तेस्वयमातृण्णांचविकर्णींचोत्तमेउपदधातिप्राणोवैस्वयमातृण्णायु
र्विकर्णीप्राणंचैवायुश्चप्राणानामुत्तमौधत्तेतस्मात्प्राणश्चायुश्चप्राणा
नामुत्तमौनान्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात्पशूनां॥ २॥ चयजमानस्यचप्रा
णंचायुश्चापिदध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोपधेयास्वयमातृण्णामुपद
×यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्या×२

धात्सो वै स्वयमातृणामूमेवोपधत्तेभ्रमुपधापयतिप्राणमेवास्यां
दधात्सथोप्राजापत्योवा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुतेस्वयमातृण्णा
भवतिप्राणानामुत्सष्ट्या अथोसुवर्गस्यलोकस्यानुरव्यासाएषावेदे
वानांविक्रांतिर्यद्विकर्णिर्यद्विकर्णीमुपदधातिदेवानांमेववक्रांतिम
नुविक्रमतउत्तरतउपदधातितस्मादुत्तरतउपचारोग्निर्वायुमतीभवति
समिध्ये॥ ४॥ संभरं तंयन्नाकसदोयंनाकसदस्तमेषावेद्वाविंश
ति॥ ७॥ छंदांस्युपदधातिपशवोवैछंदांसिपशूनेवावरुंधेछंद

सं०पं० अ०२॥

॥५२॥ ५

ꣳस्मिवैदेवानांवामंपशवोवाममेवपशूनवरुंधएताꣳहवैयज्ञसेनश्चैत्रिया
यणश्चितिंविदांचकारतयावैसपशूनवारुंधयदेतामुपदधातिपशूनेवाव
रुंधेगायत्रीःपुरस्तादुपदधातितेजोवैगायत्रीतेजएव ॥१॥ मुखतोधत्ते
मूर्धन्वतीर्भवंतिमूर्धानमेवैनꣳसमानानांकरोतित्रिष्टुभउपदधाती
द्रियंवैत्रिष्टुगिंद्रिय मेवमध्यतोधत्तेजगतीरुपदधातिजागतावैपश
वःपशूनेवावरुंधेनुष्टुभउपदधातिप्राणावाअनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै श्रीविठ्ठल॥
बृहतीरुष्णिहाःपंक्तीरक्षरपंक्तीरितिविषुरूपाणिछंदाꣳस्युपदधातिवि

षुरूपा वै पश्शवः पश्शवः ॥ २ ॥ छंदाꣳसि विषुरूपाण्येव पशूनवरुंधे विषुरूप
मस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयंते य उ चैना एवं वेदा [illegible] तिछंदस
मुपदधात्यतिछंदा वै सर्वाणि छंदाꣳसि सर्वेभिरेवैनं छंदोभिश्चिनुते
वर्ष्म वा एषा छंदसां यदतिछंदा यदतिछंदसमुपदधाति वर्ष्मैवैनꣳ स
मानानां करोति द्विपदा उपदधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ॥ ३ ॥ ते ज
एव पश्शवः पश्शवो यजमान एकं च ॥ ८ ॥ सर्वाभ्यो वै देवताभ्योग्निश्चीयते य
त्सयुजो नोपदध्याद्देवता अस्याग्निं वृंजीरन्यत्सयुज उपदधात्यात्मनैवै

॥५४॥ नः स्युजं चिनुते नाग्निना व्यृध्यते थो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत एवमेवै
ताभिरग्निः संततोग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायंता अमूः कृत्तिका अभव
न्यस्यैता उपधीयंते सुवर्गमिव ॥१॥ लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भ
वति मंडलेष्टका उपदधातीमे वै लोका मंडलेष्टका इमे खलु वै लोका देव
पुरा देवपुरा एव प्रविशति नार्तिमार्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष उप
दधातीमाने वैताभिर्लोकाञ्ज्योतिष्मतः कुरुतेथो प्राणाने वैता यजमा श्रीविठ्ठल॥
नस्य दाधर्यैता वै देवताः सुवर्ग्या स्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति ॥२॥ ॥५६॥

सुवर्गमेवलाएवचलारिच॥९॥ तृष्टिसनीरूपदधातिवृष्टिमेवावरुंधेयदे
कधोपदध्यादेकमृतुंवर्षेदनुपरिहारंसादयतितस्मात्सर्वानृतून्वर्षति
पुरोवातसनीरसीयौहेतद्वैवृष्टेरूपंरूपेणैववृष्टिमवरुंधेसंयानीभिर्वै
देवाइमांलोकांत्समयुस्तत्संयानीनांसंयानितंयत्संयानीरूपदधा
तियथाप्सुनावासंयात्येवं॥१॥एवैताभिर्यजमानइमांलोकान्संयातिप्लु
वोवाएषोग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधातिप्लवमेवैतमग्नयउपदधा
त्युतयस्यैतास्सूपहिताःस्वापोग्निंहरंसहृतएवास्याग्निरादिसंस्कारा

पदधात्सादित्यावाएतंभूत्यैप्रतिनुदंतेयोलंभूत्यैसन्भूतिंनप्राप्नोत्सादि
त्यः॥२॥एवैनंभूतिंगमयंत्यसौवाएतस्यादित्योरुचमादत्तेयोग्निंचिनुतेन
रोचतेयदादित्येष्टकाउपदधात्यसावेवास्मिंनादित्योरुचंदधातियथासौ
देवानांरोचतएवमेवैषमनुष्याणांरोचतेघृतेष्टकाउपदधात्येतद्वा
अग्नेःप्रियंधामयद्घृतंप्रियेणैवैनंधाम्नासमर्धयति॥३॥अथोतेजसा
त्य नुपरिहारंसादयत्यपरिवर्गमेवास्मिंतेजोदधातिप्रजापतिरग्निमचिनुत श्रीविठ्ठल॥
सयशसाव्यार्ध्यतसएतायशोदाअपश्यत्ताउपाधत्तताभिर्वैसयशआ

त्मंनधत्तेयद्यज्ञोदाउपदधातियज्ञएवताभिर्यजमानआत्मंधत्तेपंचो
पदधातिपांक्तःपुरुषोयावानेवपुरुषस्तस्मिन्यज्ञोदधाति॥४॥एवंग्रा
मोसादिसाअर्धयसेकांनपंचाशाञ्च॥१०॥देवासुराःसंयत्ताआसन्क
नीयाꣳसोदेवाआसभूयाꣳसोसुरास्तेदेवाएताइष्टकाअपश्यंस्ताउपा
दधतभूयस्कृदसीतिसैवभूयाꣳसोभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वीरुत्स्कृ
दसी.तीमामजयन्प्राच्यसीतिप्राचींदिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयं
नंतरिक्षसदस्यंतरिक्षेसीदेत्यंतरिक्षमजयंततोदेवाअभवन्॥१॥१

रायँस्पोषेता उप धीयंते भूयानेव भवत्यभीमांल्लोकांजयति भवत्यात्मनाप
रास्यभ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसिश्येनसद सीत्याहैतद्वा अग्नेरूपँरूपे
णैवाग्निमवरुंधे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लो
कान्द्रविणावतः कुरुत आयुष्या उप दधात्यायुरेव ॥२॥ अस्मिंदधात्यग्ने
यत्तेपरँहृन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियंधाम प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति
तावेहि सँरभावहा इत्याहव्येवैनेन परि धत्ते पांचजन्येष्वप्येध्यग्न इत्या
हैष वा अग्निः पंचचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनां

प्रियंधामयद्वतव्यांऋतूनामेवप्रियंधामावरुंधेसुमेकइसाहसंवत्स
रोवैसुमेकःसंवत्सरस्यैवप्रियंधामोपाप्नोति॥ ५॥ अभवंनायकरेवर्तव्या
उपपद्युंजातिश्व॥ १॥ प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोभवद्यद
श्वयत्तदश्वस्याश्वत्वंतद्देवाअश्वमेधेनैवप्रत्यदधुरेषवैप्रजापतिंसर्वं
करोतियोऽश्वमेधेनयजतेसर्वएवभवतिसर्वस्यवाएषाप्रायश्चित्तिःस
र्वस्यभेषजंसर्वंवाएतेनपाप्मानंदेवाअतरंनपिवाएतेनब्रह्महत्या
मतरंस्सर्वंपाप्मानं॥ ३॥ तरतितरतिब्रह्महत्यांयोऽश्वमेधेनयजतेयउ

सं०पं० अ०२॥

॥५७॥ वैनमेवंवेदोत्तरंवैतस्सजापतेरस्यप्श्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोवर्धंतिदक्षि
णतोन्येषांपशूनांवैतस्मःकृटोभवसप्तुयोनिर्वाणश्वोप्क्रुजोवैतुसःस्वए
वैनंयोनौप्रतिष्ठापयतिचतुष्टोमस्तोमोभवतिसुरद्वाअश्वस्यसक्थ्या
वृहन्मद्द्वाश्चतुष्टोमेनैवप्रसदधुर्यश्चतुष्टोमस्तोमोभवत्यश्वस्यसर्ववी
१२ र्या॥२॥सर्वपाप्मानंभरद्व्हादशाच॥१२॥उत्संनयुज्जंद्रोग्नीदेवावाअक्ष
यास्तोमीयाअग्नेर्भागोस्यग्नेज्जातानुशिमरितिनाकसद्धिश्छंदांसि
सर्वाभ्योवएष्टिसनीर्देवासुराःकनीयांसःप्रजापतेरक्षिद्व्हादश॥१३॥ श्रीविठल॥
उत्सन्नयुज्जोदेवावैयस्मुर्ग्वांयनीर्नाकसहिंरवैतामिंद्रस्त्वंतरिंशद्॥६८॥हरिःओम्॥७॥ ॥५७॥

[illegible] ॥ ४८ ॥
[illegible]म् ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ हरिः ओम् ॥ देवासुराः संयत्ता आसन्तेन
व्यजयन्त स एतानिन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्य
मात्मन्नधत्त ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव ता
भिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्तेऽथो सेन्द्रमेवाग्निꣳ सतनुं चिनुते भवत्या
त्मना परास्य भ्रातृव्यः ॥ १ ॥ भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुन्धं नाशक्नु
वन्त एता यज्ञतनूरपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत यद्यज्ञतनू २
रुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽवरुन्धे त्रयस्त्रिꣳशतमुपदधाति त्रय

५८ स्त्रिꣳशाद्द्वेदेवताद्देवताएवावरुंधेथोसात्मानमेवाग्निꣳसतनुंचिनुतेसात्मा ४
मुष्मिंल्लोके॥२॥भवतियएवंवेदज्योतिष्मतीरुपदधातिज्योतिरेवास्मिन्दधा
त्येताभिर्वाअग्निश्चितोज्वलतिताभिरेवैनꣳसमिंधउभयोरस्मैलोकयोर्ज्यो
तिर्भवतिनक्षत्रेष्टकाउपदधात्येतानिवैदिवोज्योतीꣳषितान्येवावरुंधेसुकृ
तांवाएतानिज्योतीꣳषियन्नक्षत्राणितान्येवाप्नोत्यथोअनूकाशमेवैतानि
॥३॥ज्योतीꣳषिकुरुतेसुवर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैयत्सꣳसृष्टाउपदध्या
द्वृष्ट्यैलोकमपिदध्यादवर्षुकःपर्जन्यःस्यादसꣳसृष्टाउपदधातिवृष्ट्याएवलो

॥५८॥

कंकरोतिवर्षुकःपर्जन्योभवतिपुरस्तादन्याःप्रतीचीरुपदधातिपश्चादन्याः
प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानिचप्रतीचीनानिचनक्षत्राण्यावर्त्तंते ॥ ४ ॥ भ्रातृ
व्यालोकएवैतान्येकेचत्वारिंशद्राज्ञ ॥ ३ ॥ ऋतव्याउपदधात्यृतूनांक्लृप्त्यैद्वंद्व
मुपदधातितस्माद्द्वंद्वमृतवोधर्त्तवेवाएषायन्मध्यमाचितिरंतरिक्षमिववाए
षाद्वंद्वमन्यासुचितीषूपदधातिचतस्रोमध्येधृत्याअंतःश्लेषणंवाएताश्चि
तीनांयदृतव्यायदृतव्याउपदधातिचितीनांविधृत्याअथकामानुपदधात्ये
षावाअग्नेर्योनिःसयोनिं ॥ १ ॥ एवाग्निंचिनुतउवाचर्हविश्वामित्रोददृत्स

सं०पं८

५१॥

ब्रह्मणान्नंयस्यैताउपधीयांतेयउचैनाएवंवेदद्वादशेतिसंवत्सरोवाएतंप्रति ८
ष्ठायैनुदतेयोग्निंचित्वानप्रतितिष्ठतिपंचपूर्वाश्चितयोभवंत्यथषष्ठीचिति
श्चितिषुतेषड्ऋतवःसंवत्सरऋतुष्वेवसंवत्सरेप्रतितिष्ठत्येतावै॥२॥अधि
पत्नीर्नामेष्टकायस्यैताउपधीयंतेधिपतिरेवसमानानांभवतियंद्विष्या
त्तमुपदध्यादेताभ्यएवैनंदेवताभ्यआवृश्चतीतिताउगाचिंमाछंस्यांगि
रसःसुवर्गंलोकंयंतोयायज्ञस्यनिष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यःप्रत्यौहंतद्धिर
ण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैःप्रोक्षतियज्ञस्यनिष्कृत्याअथोभेषजमेवास्मै

॥५१॥

करोति॥३॥अथोरूपेणैवैनंसमर्धयत्यथोहिरण्यज्योतिषैवसुवर्गंलोक
मेतिसाहस्रवताप्रोक्षतिसाहस्रःप्रजापतिःप्रजापतेराप्त्याइमामेअग्नइ
ष्टकाधेनवःसंत्वित्याहधेनूरेवैनाःकुरुतेताएनंकामदुघाअमुत्रामुष्मिंलो
कउपतिष्ठंते॥४॥सयोनिमेतावेकरोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥२॥रुद्रोवा
एषयदग्निःसएतर्हिजातोयर्हिसर्वश्चितःसयथावत्सोजातःस्तनंप्रेप्सत्ये
वंवाएषएतर्हिभागधेयंप्रेप्सतितस्मैयदाहुतिंनजुहुयादध्वर्युंचयजमानं
चध्यायेच्छतरुद्रीयंजुहोतिभागधेयेनैवैनंशमयतिनार्तिमार्च्छ

त्यध्वर्युर्निर्यजमानो यद्भा म्याणांपशूनां॥१॥पर्यसान्जुहुयाद्ग्रा ४
म्यान्पशून्स्तुत्तर्पयेद्यदारण्यानामारण्यान्जर्तिलयवाग्वावाजुहुयाद्ग
वीधुकयवाग्वावानग्राम्यान्पशून्हिनस्तिनारण्यानथोरवल्वाहुरनाहुति
र्वैजर्तिलाश्चगवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेणजुहोत्याग्नेयीवाएषायदजाहुत्ये
वजुहोतिनग्राम्यान्पशून्हिनस्तिनारण्यानंगिरसःसुवर्गंलोकंयंतः॥२॥
अजायाघर्मंप्रासिंचन्त्साद्योत्ग्लैनीपूर्णंपराजिहीतसो१कोभवन्नदकस्या
र्कलमर्कपर्णेनजुहोतिसयोनित्वायोद्रङ्॰निष्ठनृजुहोत्येषावैरुद्रस्याद्धि

कस्यायामेवदिशिरुद्रंनिरवदयतेचरमायामिष्टकायांजुहोत्यंततएवरुद्रं
निरवदयतेत्रेधाविभक्तंजुहोतित्रयइमेलोकाइमानेवलोकान्समावद्वीर्यान्क
रोतीयत्यग्रेजुहोति॥३॥अथयत्पथेयेतित्रयइमेलोकाएभ्यएवैनंलोकेभ्यःश
मयतितिस्रउत्तराआहुतीर्जुहोतिषट्संपद्यन्तेषड्वाऋतवऋतुभिरेवैनंश
मयतियदनुपरिक्रामंजुहुयादंतरवचारिणंरुद्रंकुर्याद्दिशोखल्वाहुःक ५
स्यांवाहदिशिरुद्रःकस्यांवेत्यनुपरिक्राममेवहोतव्यमपरिवर्गमेवैनंशम
यति॥४॥एतावैदेवताःसुवर्ग्यायाउत्तमास्तायजमानंवाचयतिताभिरेवै

नः सुवर्गंल्लोकंगमयतियंद्विष्यात्तस्यसंचरेपशूनांन्यस्येद्यःप्रथमःपशुर
भितिष्ठतिसआर्तिमार्छति॥८॥पशूनांयंतोयेजुहोत्यपरिवर्गमेवैनंःगा
मयतित्रिःप्राच्य॥९॥असमूर्जमितिपरिषिंचतिमार्जयत्येवैनमथोतर्पय
त्येवसएनंतृप्तोक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिंलोकउपतिष्ठतेतृप्यतिप्रजयापशुभि
र्यएवंवेदतांनइषमूर्जंधत्तमरुतःसंरराणाइत्याहान्नंवाऊर्गन्नंमरुतोन्नमे
स्ते वावरुंधेऽस्मेसुदस्मुतेसुक॥१॥रुद्धकुयंद्विष्मइत्याहयमेवद्वेष्टितमस्यशुचा
र्पयतित्रिःपरिषिंचन्पर्येतित्रिवृद्वाअग्निर्यावानेवाग्निस्तस्यशुचं

ऽशमयतित्रिःपुनःपर्य्येतिषट्संपद्यंतेषड्वाऋतवऋतुभिरेवास्यशुचंशम
यत्यपांवाएतत्पुष्पंयद्वेतसोऽपां॥२॥अथवेतसशाखयाचावकाभिश्च
विकर्षत्यापोवैशांताःशांताभिरेवास्यशुचंशमयतियोवाअग्निंचितंप्रथ
मःपशुरधिक्रामतितमीश्वरोग्निःशुचाप्रदहोमंडूकेनविकर्षत्येषवैपशूनामनु
पजीवनीयोनवाएषग्राम्येषुपशुषुहितोनारण्येषुतमेवशुचार्पयत्यष्टाभिर्वि
कर्षति॥३॥अष्टाक्षरागायत्रीगायत्रोग्निर्यावानग्निर्यावानग्निस्तस्यशुचंशमयति स्त २
पावकवतीभिरन्नंवैपावकोन्नेनैवास्यशुचंशमयतिमृत्युर्वाएषयदग्निर्ब्र

ह्मणएतद्रूपंयत्कृष्णाजिनंकार्ष्णीउपानहावुपमुंचतेब्रह्मणैवमृत्योरंतर्धत्ते
नर्मृत्योर्धत्तेतरंनाद्याद्रित्यांकुरन्यामुपमुंचतेन्यांनांतः॥४॥एवमृत्योर्धत्ते
वान्नाद्यंःरुंधेनमस्तेहरसेक्रोधायनित्पिड्डुत्याहनमस्कृत्याहिवसीयाःसमुपव
र्तस्यन्यतेअस्मत्तंपंतुहेतयइत्याहयमेवद्वेष्टितमस्यमुचार्पयतिपावकोस्म
स्मनयःश्रीवामवेत्याहान्नंवैपावकोन्नमेवावरुंधेद्वाभ्यामधिक्रामतिप्रति
ष्ठित्याअप्रवसेत्तीभ्याःस्मासैः॥५॥सुष्वेतसोपामधाभिर्विदितुनांतरेकांन्नप रुपं
चानाञ्च॥६॥नृषदेवडितिव्याघारयतिपंक्तयाइत्यायज्ञमुखमारभते क्षणया

व्याघारयति तस्माद्दक्षिणया पश्चावोंगानि संहरंति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट्कुर्या
द्यातयामास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युर्वडित्याह
परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञं रक्षांसि
घ्नंति हुतादो वा अन्ये देवाः ॥१॥ अहुतादोन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति
ये देवा देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति हुतादश्चैव देवानहुतादश्च य
जमानः प्रीणाति तियजमानं प्रीणांति दध्नैव हुतादः प्रीणाति मधुषाहुतादोग्ना
म्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुध्यै उ

मुष्टिनावोक्षतिप्राजापत्यः॥२॥वैमुष्टिःसंयोनित्वायद्वाभ्यांप्रतिष्ठित्याअ
नुपरिचारमवोक्षत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातिदिवाएषप्राणैःप्रजयापशुभि
र्ऋध्यतेयोऽग्निंचिन्वन्नधिक्रामतिप्राणदाअपानदाइत्याहप्राणानेवात्मन्धत्तेव
र्चोदावरिवोदाइत्याहप्रजावैवर्चःपशवोवरिवःप्रजामेवपशूनात्मन्धत्तेइन्द्रोवृ
त्रमहन्तंवृत्रः॥३॥हतःषोडशभिर्भोगैरसिनात्सएतामग्नयेऽनीकवतआहुति
मपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरनीकवान्त्स्वेनभागधेयेनप्रीतःषोडशधावृत्रस्य
भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेनपाप्मनोनिरमुच्यतयदग्नयेऽनीकवतआहुति

जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान्त्स्वेन भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपिदहति वैश्वकर्म
णेन पाप्मनो निर्मुच्यते यं कामयेत चिरं पाप्मनः ॥ ४ ॥ निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जु
हुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वा
णि तस्यानुद्रुत्य जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै ॥ ५ ॥ देवाः प्राजापत्या वृ च
श्चिरं पाप्मनश्चतारिँ ॥ ५ ॥ उदेनमुत्तरां नयेति समिधमादधाति यथा जनं
यते वसं करोति तादृगेव तत्तिस्र आदधाति त्रिवृद्ध्यग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भा

सं०पं०४

॥६४॥

गृधेयंकरोत्यौदुंबरीर्भवंत्यूर्ग्वाउदुंबरऊर्जमेवास्माअपिदधात्युदुत्वाविश्वे
देवाइत्याहप्राणावैविश्वेदेवाःप्राणैः॥१॥ एवैनमुद्यच्छतेग्नेभरंतुचि
त्तिभिरित्याहयस्माएवैनंचित्तायोद्यच्छतेतेनैवैनंसमर्धयतिपंचदिशो
दैवीर्यज्ञमवंतुदेवीरित्याहदिशोह्येषोनुप्रच्यवतेपाममतिंदुर्मतिंबाधमा
नाइत्याहरक्षसामपहत्यैरायस्पोषेयज्ञपतिमाभजंतीरित्याहपशवोवै
रायस्पोषः॥२॥ पशूनेवावरुंधेषड्भिर्हरति षड्वाऋतवऋतुभिरेवैनं
हरतिद्विपरिगृह्यवतीर्भवंतिरक्षसामपहत्यैसूर्यरश्मिर्हरिकेशःपुरस्ता ॥६४॥

दिसोहिप्रसृत्यैततःपावकाआशिषोनोजुषंतामित्याहान्नंवैपावकोन्नमे
वावरुंधेदेवासुराःसंयत्ताआसन्तेदेवाएतदप्रतिरथमपश्यन्तेनवैतेप्रति
॥२॥असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वंयदप्रतिरथंद्वितीयो
होतान्वाहाप्रत्यैवतेनयजमानोभ्रातृव्यान्जयत्यथोअनभिजितमेवा
भिजयतिदशर्चंभवतिदशाक्षराविराड्विराजेमौलोकौविधृतावनयोर्लो
कयोर्विधृत्याअथोदशाक्षराविराडन्नंविराड्विराज्येवान्नाद्येप्रतितिष्ठ
त्यसौदिवंवा^मंतरिक्षमिवाग्नीध्रमाग्नीध्रे॥४॥अश्मानंनिदधातिसखाय

अंतरिक्ष

सं॰पं॰४

द्वाभ्यांप्रतितिष्ठत्येषविमानएषदिवोमध्यआस्तइत्याहव्येवैतयामिमीतेमध्ये
दिवोनिहितःपृश्निरश्मेत्याहान्नंवैपृश्न्यन्नमेवावरुंधेचतस्रआभिरापुच्छाद
तिचत्वारिछंदांसिछंदोभिरेवेंद्रंविश्वाअवीरधंनित्याहवृद्धिमेवापार्त्ते
तेवाजानांसत्पतिंपतिं॥५॥इत्याहान्नंवैवाजोन्नमेवावरुंधेसुम्नहूर्य
ज्ञोदेवाःआचवक्षदित्याहप्रजावैपशवःसुम्नंप्रजामेवपशूनात्मंधत्तेयक्ष
दग्निर्देवोदेवाःआचवक्षदित्याहस्वर्गाहृत्येवाजस्यमाप्रसवेनोद्ग्राभेणा।
दग्रभीदित्याहासौवाआदित्यउद्यंस्तुद्ग्राभएषनिम्रोचन्निग्राभोब्रह्मणैवास्मा

सं

नमुञ्चन्हन्तिब्रह्मणाभ्रातृव्यंनिर्हन्ति॥६॥आग्नेःपोषोमृत्युन्नोधिप्रतिमि
षदन्नोच॥६॥प्राचीमनुप्रदिशंप्रेहिविद्वानित्याहदेवलोकमेवैतयोपावर्त्त
तेक्रमध्वमग्निनानाकमित्याहेमानेवैतयालोकान्क्रमतेपृथिव्याअहमुद
मा॰ ६ २ न्तरिक्षमित्याहेमानेवैतयालोकान्समारोहतिसुवर्यन्तोनापेक्षन्तइत्याहसुव
र्गमेवैतयालोकमेत्यग्नेप्रेहि॥१॥प्रथमोदेवयतामित्याहोभयेष्वेवैतयादेव
मनुष्येषुचक्षुर्दधातिपञ्चभिरधिक्रामतिपाङ्क्तोयज्ञोयावानेवयज्ञस्तेनसह
सुवर्गंलोकमेतिनक्तोषासेतिपुरोनुवाक्यामन्वाहप्रत्यात्याअग्नेसहस्राक्षेत्या

सं०पं ९
॥[illegible]॥

हसाहस्त्रःप्रजापतिःप्रजापतेर्वाएतस्मैतविधेमुवाजायस्वाहेत्याहान्नंवै
वैजोन्नेमुवाव॥२॥रुंधेदध्नःपूर्णमौदुंबरीं॥स्वयमातृण्णायांजुहोत्यूर्ग्वै
दध्यूर्गुदुंबरोऽसौस्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जंदधातितस्मादमुतोर्वाचीमू
र्जमुपजीवामस्तिसृभिःसादयतित्रिवृद्वाअग्निर्यावानेवाग्निस्तंप्रतिष्ठां
गमयतिप्रेद्धोऽअग्नेदीदिहिपुरोनइत्यौदुंबरीमादधात्येषावैसूर्मीकर्णका
वत्येतयाहस्म॥३॥वैदेवाअसुराणां॥शततर्हांस्तृंहंतियदेतयासमिध
मादधातिवज्रमेवैतच्छतघ्नींयजमानोभ्रातृव्यायप्रहरतिस्तृत्याअच्छंबट्

॥[illegible]॥

सं०पं०५

५७

॥५१९॥

कारंविधेमतेपरमेजन्मन्नग्नइतिवैकंकतीमादधातिभाएवावरुंधेताःसवितु
र्वरेण्यस्यचित्रामितिशमीमयीःशांत्याअग्निर्वाहवाअग्निचितंदुहेग्निचिद्धा
ग्निंदुहेतां॥४॥सवितुर्वरेण्यस्यचित्रामित्याहैषवाअग्नेर्दोहस्तमस्यकण्वएव
श्रायसोवेत्तेनहास्मैनःसदुहेयदेतयासमिधमादधात्यग्निंचिदेवतदग्निंदुहे
सप्ततेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाइत्याहसप्तैवास्यसाप्तानिप्रीणातिपूर्णयाजु
होतिपूर्णइवहिप्रजापतिःप्रजापतेः॥१०॥आप्त्यैन्यूनयाजुहोतिन्यूनाद्धिप्र
जापतिःप्रजाअसृजतप्रजानांसृष्ट्यैअग्निर्देवेभ्योनिलायतसदिशोनु

प्राविन्नाज्जुहुयान्मनसादिशोध्यायेद्दिग्भ्यएवैनमवरुंधेदक्षिणापुरस्ताज्जुहोसा
ज्येनापरिष्टात्तेजश्चैवास्माद्इंद्रियंचसमीचीदधातिद्वादशकपालोवैश्वानरो
भवतिद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरोग्निर्वैश्वानरःसाक्षात्॥ ॥एववैश्वा
नरमवरुंधेयत्संयाजानूयाजान्कुर्याद्विकःस्तिसायज्ञस्यदर्विहोमं कुर्या
करोतियज्ञस्यप्रतिष्ठित्यैराष्ट्रंवैवैश्वानरोविण्मरुतोवैश्वानरंहुत्वामारु
तांजुहोतिराष्ट्रएवविशमनुबध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशुमा
रुतान्जुहोतितस्माद्राष्ट्रंविशमतिवदतिमारुताभवंतिमरुतोवैदेवानांवि

सं॰ पं॰ ४

॥६८८॥

ओदिव विद्धेनैवास्मै मनुष्यविशमवरुंधे सप्त भवंति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव
विशमवरुंधे गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति ॥७॥
अग्नेर्मन्व एव समदुहत्तां प्रजापतेः साक्षान्मनुष्यविशमकर्विंश्वाति श्च ॥ ७॥ वसो
र्धारां जुहोति वसोर्मे धारासदिति वा एषा हूयते घृतस्य वा एनमेषा धारामुष्मिन्
लोके पिन्वमानोपतिष्ठत आज्येन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा तेजसै
वास्मै तेजोवरुंधे थो कामा वै वसोर्धारा कामानेवावरुंधे यं कामयेत प्राणानस्या
न्नाद्यं वि ॥ १॥ च्छिंद्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं संतनो
४ वि च्छि न त्ति यं का म ये त प्रा णा न स्या न्ना द्यं संत नु या मि ति संतता तस्य जु हु यात्प्रा णा ने वा स्य ॥६८८॥
न्नाद्य

त्रिद्वादशाद्वादशानिजुहोतिद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरेणैवास्माअन्नमवरुं
धेअन्नंचमेक्षुच्चमइत्याहैतद्वै॥२॥अन्नस्यरूपꣳरूपेणैवान्नमवरुंधेअग्निश्चमइत्या
हैषावाअन्नस्ययोनिःसयोन्येवान्नमवरुंधेअर्धेंद्राणिजुहोतिदेवताएवावरुंधे
यत्सर्वेषामर्धमिंद्रःप्रतितस्मादिंद्रोदेवतानांभूयिष्ठभाक्तमइंद्रमुत्तरमाहेंद्रियमे
वास्मिन्नुपरिष्टाद्दधातियज्ञायुधानिजुहोतियज्ञः॥३॥वैयज्ञायुधानियज्ञमे
वावरुंधेथोएतद्वैयज्ञस्यरूपꣳरूपेणैवयज्ञमवरुंधेवभृथश्चमेस्वगाकारश्चमइ
त्याहस्वगाकृत्याअग्निश्चमेघर्मश्चमइत्याहैतद्वैब्रह्मवर्चसस्यरूपꣳरूपेणैवब्र

संपं० ६

॥६१॥

स्सुवर्गंसमवरुंधऋक्मेसामचमइत्याह ॥६॥ एतेद्वैछंदसांरूपंरूपेणैवछंदा
ंस्यवरुंधेगर्भाश्चमेवत्साश्चमइत्याहैतद्वैपशूनांरूपंरूपेणैवपशूनवरुंधेकस्मा
ज्जुहोत्ययुक्तस्ययुक्तस्यैयुग्मदयुजेजुहोतिमिथुनत्वायोत्तरावतीभवत्यभिक्रांत्या
एकाचमेतिस्रश्चमइत्याहदेवछंदसंवाएकाचतिस्रश्च ॥७॥ मनुष्यछंदसंचतं
स्रश्चाष्टौचदेवछंदसंचैवमनुष्यछंदसंचावरुंधआत्रयस्त्रिंशतोजुहोतित्रय
स्त्रिंशद्वैदेवतादेवताएवावरुंधआष्टाचत्वारिंशतोजुहोत्यष्टाचत्वारिंशदक्ष
क्षराजगतीजागताःपशवोजगत्यैवास्मैपशूनवरुंधेवाजश्चप्रसवश्चेतिद्वा ६

॥६१॥

द्शांजुहोतिद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरएवप्रतितिष्ठति॥ ६॥ विवेयज्ञःसाम
चमइत्याहुर्न्नतिसंश्वैकान्नपंन्नाह्नाञ्च॥ ७॥ अग्निर्देवेभ्योपाक्रामद्भागधेयमिछ
मानस्तंदेवाअब्रुवन्नुपनआवर्त्तस्वहव्यंनोवहेतिसोब्रवीद्वरंवृणैमह्यमेववा
जप्रसवीयंजुहवन्नितितस्मादग्नयेवाजप्रसवीयंजुह्वतियद्वाजप्रसवीयंजु
हात्यग्निमेवतद्भागधेयेनसमर्धयत्यथोअभिषेकएवास्यसचतुर्दशभिर्जुहो
तिसप्तग्राम्याओषधयःसप्ता[illegible]। आरण्याउभयीषामवरुध्याअन्नस्यान्न
स्यजुहोत्यन्नंस्यावरुध्याऔदुंबरेणस्रुवेणजुहोत्यूर्ग्वाउदुंबरऊर्गन्नमूर्जो

भ स्या

वास्माऊर्जमन्नमवरुंधेग्निर्वैदेवानामभिषिक्तोग्निश्चिन्मनुष्याणांतस्मादग्निचिद्व
र्षतिनधावेदवरुद्धंह्यस्यान्नमन्नमिवखलुवैवर्षंयद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपावर्त्ते
तान्नाद्यमेवाभि॥२॥उपावर्त्ततेनक्रोशासेतिकृष्णायैश्वेतवत्सायैपयसाजुहोत्य
न्हैवास्मैरात्रिंप्रदापयतिरात्रियाहरहोरात्रेएवास्मैप्रत्तेकाममन्नाद्यंदुहेराष्ट्र
भृतोजुहोतिराष्ट्रमेवावरुंधेषड्ढिजुहोतिषड्वाऋतवऋतुष्वेवप्रतितिष्ठतिभुवन
स्यपतइतिरथमुखेपंचाहुतीर्जुहोतिवज्रोवैरथोवज्रेणैवदिशोः॥३॥अभिजय
त्यग्निचितंहवाअमुष्मिँल्लोकेवातोभिपवतेवातनामानिजुहोत्यभ्येवैनममुष्मिं

नलोकेवातःपवतेत्रीणिजुहोतित्रयइमेलोकाएभ्यएवलोकेभ्योवातमवरुंधेस
मुद्रोसिनभस्वानित्याहतद्धिवातस्यरूपंरूपेणैववातमवरुंधेंजलिनाजुहोति
नह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते॥४॥ओषधयःसंस्माभिद्रिशोन्यथाहुत॥२
सुवर्गायवैलोकायदेवरथोयुज्यतेयत्राकूतायमनुष्यरथएषखलुवैदेवरथोय व
दग्निरग्निंयुनज्मिशवसाघृतेनेत्याहयुनक्त्येवैनंसएनंयुक्तःसुवर्गंलोकमभिव
हतियत्सर्वाभिःपंचभिर्युंज्याद्युक्तोस्याग्निःप्रच्युतस्यादप्रतिष्ठिताआहुतयः
स्युरप्रतिष्ठिताःस्तोमाअप्रतिष्ठितान्युक्थानितिसृभिःप्रातःसवनेभिमृशति

त्रिवृत्॥१॥वाअग्निर्योवानुवाग्निस्तंयुनक्तियथानसियुक्तआधीयतएवमेवैत
त्स्याङ्कृतयस्तिष्ठतिप्रतिस्तोमाःप्रत्युक्थानियज्ञायुक्तियस्यस्तोत्रेद्वाभ्यांम
भिमृश्यैतावान्वैयज्ञोयावानग्निष्टोमोभूमालाअस्यातऊर्ध्वःक्रियतेयावा
नेवयज्ञस्तमेततोन्वारोहतिद्वाभ्यांप्रतिष्ठित्याएकयाप्रस्तुतंभवत्यथ॥२॥अभि
मृत्युपेनमुत्तरोयज्ञोनमत्यथोसंततयेप्रवाएषोस्माल्लोकाच्च्यवतेयोग्निंचिनु
तेनवाएतस्यानिष्कृअङ्गुलिरवकल्पतेयांवाएषानिष्कृअङ्गुलिंजुहोतीति स्तव
वैसाताःस्वर्वतीयज्ञोनुपराभवतियज्ञंयजमानोयत्पुनश्चितिंचिनुतआङ्गुली

नांप्रतिष्ठित्यैप्रत्याङुनयस्तिष्ठति ॥ ३ ॥ नयज्ञःपराभवतिनयजमानोष्टावुपद
धात्यष्टाक्षरागायत्रीगायत्रेणैवैनंछंदसाचिनुतेयदेकादशत्रैष्टुभेनयद्द्वा
दशजागतेनछंदोभिरेवैनंचिनुतेनपाकोबेनामैषाग्निर्यत्पुनश्चितिर्यएवं
विद्वान्पुनश्चितिंचिनुतआतृतीयात्पुरुषादन्नमत्तियथावैपुनराधेयएवंपु
नश्चितिर्योग्न्याधेयेनर्नुन ॥ ४ ॥ ऋध्नोतिसपुनराधेयमाधत्तेयोग्निंचित्वानर्ध्नो
तिसपुनश्चितिंचिनुतेयत्पुनश्चितिंचिनुतऋध्यात्रथोरवल्वाङ्कुर्नचेतव्येति
रुद्रोवाएषयदग्निर्यथाव्याघ्रःसुप्तंबोधयतितादृगेवतद्योरवल्वाङ्कुर्भवेत्

व्येतियथावसीयाꣳसंभागधेयेनबोधयतितादृगेवतन्मनुरग्निमचिनुततेनना
र्ध्नोत्सएतांपुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुततयावैसआर्ध्नोद्यत्पुनश्चितिंचिनुत
ऋध्यै॥५॥त्रिवृद्व्यतिष्ठंत्यग्न्याधेयेननाचिनुतसप्तदशमाच॥१०॥छंदश्चितंचिन्वी
तपशुकामःपशवोवैछंदाꣳसिपशुमानेवभवतिश्येनचितंचिन्वीतसुवर्गकामः
श्येनोवैवयसांपतिष्ठःश्येनएवभूत्वासुवर्गंलोकंपततिकंकचितंचिन्वीतयःका
मयेतशीर्षण्वानमुष्मिंलोकेस्यामितिशीर्षण्वानेवामुष्मिंलोकेभवत्यलजचि
तंचिन्वीतचतुःसीतंप्रतिष्ठाकामश्चतस्रोदिशोदिक्ष्वेवप्रतितिष्ठतिप्र

उगचितंचिन्वीतभ्रातृव्यवान्॥१॥एवभ्रातृव्यांनुदतउभयतःप्रउगंचिन्वीत
यःकामयेतप्रजातान्भ्रातृव्यांनुदेयप्रतिजनिष्यमाणानितिप्रेवजातान्भ्रातृ
व्यवान्वज्रोवैरथोवज्रमेवभ्रातृव्येभ्यःप्रहरतिद्रोणचितंचिन्वीतान्नकामो
द्रोणवाअन्नंभ्रियतेसयोन्येवान्नमवरुंधेसमूह्यंचिन्वीतपशुकामःपशुमा
नेवभवति॥२॥परिचाय्यंचिन्वीतग्रामकामोग्राम्येवभवतिश्मशानचितंचि
न्वीतयःकामयेतपितृलोकऋध्नुयामितिपितृलोकएवर्ध्नोतिविश्वामित्रज
मदग्नीवसिष्ठेनास्पर्धेतांसएताजमदग्निर्विहव्याअपश्यत्ताउपाधत्तताभि
२४ भ्रातृव्यान्नुदतेप्रतिजनिष्यमाणान्रथचक्रचितंचिन्वीत ४२

वैसवसिष्ठस्येंद्रियंवीर्यमवृंक्त यद्द्विहव्या उपदधातींद्रियमेवताभिर्वीर्यंयज
मानोभ्रातृव्यस्यवृंक्तेहोतुर्धिष्णियउपदधातियजमानायतनंवै॥२॥होता
स्वएवास्मा आयतनइंद्रियंवीर्यमवरुंधेद्वादशोपदधातिद्वादशाक्षराजग
तीजागताःपशवोजगत्यैवास्मैपशूनवरुंधेष्टावष्टावन्येषुधिष्णियेषूपद
धात्यष्टा शफाःपशवःपशूनेवावरुंधेषण्मार्जालीयेषड्वाऋतवऋतवः
खलुवैदेवाःपितरऋतूनेवदेवान्पितॄन्प्रीणाति॥४॥भवतियजमाना
यतनंवाअष्टाचत्वारिंशच्च॥११॥पवस्ववाजसातयइत्यनुष्टुभंप्रतिप दं

कु

नितिस्रोनुष्टुभश्चतस्रोगायत्रियोयायत्तिस्रोनुष्टुभस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठंस्ति
ष्ठतियच्चतस्रोगायत्रियस्तस्मात्सर्वांश्चतुरःपदःप्रतिदधत्पलायतेपरमोवा
एषाछंदसांयदनुष्टुप्परमश्चतुष्टोमस्तोमानांपरमस्त्रिरात्रोयज्ञानांपरमो
श्वःपशूनांपरमेणैवैनंपरमतांगमयत्येकविंशामहर्भवति॥१॥यस्मिन्नश्व
आलभ्यतेद्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयइमेलोकाअसावादित्यएकविंशा
एषप्रजापतिःप्राजापत्योश्वस्तमेवसाक्षादृध्नोतिशक्वरयःपृष्ठंभवंत्यन्यद
न्यच्छंदोन्यदन्यद्वाएतेपशवआलभ्यंतउतैवग्राम्याउतैवारण्यायच्छक्वरयःपृ

सं०पं०९
॥७९॥

ष्ठं भवंत्यश्वस्य सर्वत्वाय पार्थुरश्मं ब्रह्मसाम भवति रश्मिना वा अश्वः ॥२॥ यु
तईश्वरो वा अश्वो युतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं गंतोर्यत्पार्थुरश्मं ब्रह्मसाम भव
त्यश्वस्य यत्यै धृत्यै संकृत्यच्छावाकसाम भवत्युत्सन्नयज्ञो वा एष यदश्वमेधः
कं तदूद्देत्याहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्वं इति यत्संकृत्यच्छावाकसाम भव
त्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्यास्या अनंतरायायुः सर्वस्तोमातिरात्र उत्तममहर्भवति
सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेवतेनाप्नोति सर्वं जयति ॥३॥ अहर्भवति वा
अश्वाहर्भवति दन्नोच ॥१२॥ देवासुरास्तेन तन्व्यारुह्यारमन्त्रषदेवङ् दंनं प्राची
मिति वसोर्धारां मन्निर्दृ वेभ्येः सुवर्गायं यज्ञा कुनायं छं हृश्चिन्तं पवं स्व द्वादश ॥१२॥ देवासुरा अजायां वै शुश्रुवि: ॥७९॥

द्वा

मितिवसाधरीमग्नेर्देवेभ्यः सुवर्गायय्यज्ञाकुतायछंदः छिवंतपवस्ववेदा ॥४

॥१२॥ देवासुराअजायांवैस्युमुष्टिप्रथमादेवयवामेवदेछंदःसामग्नोस्यखेत्रोप

चात्राव॥५८॥५७॥५७॥५७॥ ॥५७॥ ॥५७॥ ॥५७॥ ॥५७॥ ॥५७॥

ह॰ ९ ओम् ॥ यदेकेनसंस्थापयंति यज्ञस्यसंतत्याअविच्छेदायेंद्राःपशवोयेमुष्क

रायदेंद्राः संतोग्निभ्यआलभ्यंतेदेवताभ्यः समदंदधासाग्नेयीस्त्रिष्टुभोयाज्या

नुवाक्याःकुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेयायत्त्रिष्टुभस्तेनेंद्राःसमृध्येनदेवताभ्यःसम

दंदधातिवायव्येवनियुत्वतीमालभंतेतेजोग्नेर्वायुस्तेजसएषआलभ्यंतेतस्माद्य

तपर

द्रियंड्वायुः॥३॥नातिनद्रियंड्ग्मिर्द्दहतिस्वमेवतत्तेजोन्वेतियन्ननियुत्वते
स्यादुन्माद्येद्यजमानोनियुत्वतेभवतियजमानस्यानुन्मादायवायुमती
श्वेतवतीयाज्यानुवाक्येभवतःसतेजस्त्वायहिरण्यगर्भःसमवर्त्ततायइत्या
घारमाघारयतिप्रजापतिर्वैहिरण्यगर्भःप्रजापतेरनुरूपत्वायसर्वाणिवाए
षरूपाणिपशूनांप्रत्यालभ्यतेयच्छ्मश्रुणस्तत्॥२॥पुरुषाणांरूपंयत्तूपरस्त
दश्वानांयदन्यतोदंतद्गवांयदव्याइवशफास्तदवीनांयदजस्तदजानांवायु
र्वैपशूनांप्रियंधामयद्वायव्योभवत्येतमेवैनमभिसंजानानाःपशवउपतिष्ठ

नेत्वायज्यःकार्या॥२॥प्राजापत्या॥३॥द्वयाद्कुर्यद्धोतायज्यंकुर्यात्प्रजापतेरिष्ट्याद्युत

प्राजापत्यंकुर्याद्धोतायोः॥३॥द्वयाद्यद्धोतायज्यःशुर्भवतितेनवायोर्नैतियत्प्राजा प

पत्यःपुरोडाशोभवतितेनप्रजापतेर्नैतियद्द्वादशकपालस्तेनवैश्वानराग्नेः

त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालंनिर्वपतिदीक्षिष्यमाणोग्निःसर्वादेवताविष्णुर्य

ज्ञोदेवताश्चैवयज्ञंचारभतेग्निरवमोदेवतानां॥विष्णुःपरमोयदाग्नावैष्णवमे

कादशकपालंनिर्वपतिदेवताः॥४॥एवोभयतःपरिगृह्ययजमानोवरुन्धेपु

रोडाशेनवैदेवाअमुष्मिंल्लोकआर्ध्नुवंश्चरुणास्मिन्यःकामयेतामुष्मिंल्लो

सं०पं०५
७६

कऋध्नुयामितिसपुरोडाशंकुर्वीतामुष्मिन्नेवलोकऋध्नोतियदष्टाकपालः
स्तेनाग्नेयोयत्त्रिकपालस्तेनवैष्णवःसमृध्यैयःकामयेतास्मिंल्लोकऋध्नुया
मितिसचरुंकुर्वीताग्नेर्घृतंविष्णोस्तंडुलास्तस्मात्॥५॥चरुःकार्योस्मिन्नेव
लोकऋध्नोत्यादित्याभवन्तीयंवाअदितिरस्यामेवप्रतितिष्ठत्यथोअस्यामेवा
धियज्ञंतनुतेयोवैसंवत्सरमुख्यमभृत्वाग्निंचिनुतेयथासामिगर्भोविपद्य
तेतादृगेवतदार्त्तिमार्छेद्वैश्वानरंद्वादशकपालंपुरस्तान्निर्वपेत्संवत्सरोवाअ
ग्निर्वैश्वानरोयथासंवत्सरमाप्त्वा॥६॥कालआगतेविजायतएवमेवसंवत्स

रमाहाकालश्रागंतेमिंश्चिनुतेनात्तिमार्छंत्येषावाश्रग्नेः प्रियातनूर्यद्वैश्वानरः
प्रियामेवास्यैतनुवमवरुंधेत्रीण्येतानिहवींषिभवंतित्रयइमेलोकाएषांलोका
नांरोहाय॥८॥ यद्वैद्रिडं·वायुर्वमश्रुणास्तद्वायोर्निर्वपतिदेवतास्तस्मादास्वा
ष्टात्रिंशाच्च॥९॥ प्रजापतिःप्रजाःसृष्ट्वाप्रेणानुप्राविशत्ताभ्यःपुनःसंभवितुं
नाशक्नोत्सोब्रवीदृध्नवदित्सयोमेतःपुनःसंचिनवदितितंदेवाःसमचिन्वंत
तो वै [illegible] तआर्ध्नुवन्यत्समचिन्वंतस्माच्चितयस्यचित्यत्वंयएवंविद्वानग्निंचिनुतऋ ग्निं
ध्नोत्येवकस्मैकमग्निश्चीयतइत्याहुरग्निवान्॥१॥ असानीतिवाअग्निश्चीय

तेमिवानेवभवतिकस्मैकमग्निश्चीयतइत्याहुर्देवामाविदन्नितिवाअग्निश्चीयतेवि
दुरेनंदेवाः कस्मैकमग्निश्चीयतइत्याहुर्गृह्यसानीतिवा अग्निश्चीयतेगृह्येवभ
वतिकस्मैकमग्निश्चीयतइत्याहुः पशुमानसानीतिवाअग्निः ॥२॥ चीयतेपशुमाने ति~
वभवतिकस्मैकमग्निश्चीयतइत्याहुः सप्तमापुरुषाउपजीवानितिवाअग्निश्ची
यतेत्रयः प्रांचस्त्रयः प्रत्यञ्चआत्मासप्तमएतावन्तएवैनममुष्मिंल्लोकउपजीवं
तिप्रजापतिरग्निमचिकीषततंपृथिव्यब्रवीन्नमय्यग्निंचेष्यसेतिमाधक्ष्यतिसा
तातिदह्यमानाविधविष्ये ॥२॥ सपापीयान्भविष्यसीतिसोब्रवीत्तथावाअहं

करिष्यामि यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स द्वाभ्यामभ्यमृशत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया
देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां कृत्वोपाधत्त नानिदाहाय यस्याग्निं
चिन्वीत तदभिमृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद ॥ ४ ॥
इतीमामेवेष्टकां कृत्वोपधत्ते नानिदाहाय प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति स एतमृ य
त्व्यमपश्यत्तं संवत्सरमबिभस्ततो वै स प्राजायत तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रैव जाय
ते तं वसवोऽब्रुवन्प्र त्वमजनिष्ठा वयं प्रजायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छत्तं त्रीण्य
हान्यबिभरुस्तेन ॥ ५ ॥ त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहं भार्यः

सं॰पं॰५

॥७८॥

प्रैवजायेतेतान्रुद्रानब्रुवन्प्रयूयमंजनिढ्वंवयंप्रजायामहाइतितंरुद्रेभ्यःप्रायच्छ
न्तेषडहान्यबिभरुस्तेनत्रीणिचशतान्यसृजंतत्रयस्त्रिंशतंचतस्मात्षडहभार्यः
प्रैवजायेतेतानादित्यानब्रुवन्प्रयूयमंजनिढ्वंवयं॥६॥प्रजायामहाइतित
मादित्येभ्यःप्रायच्छन्तेद्वादशाहान्यबिभरुस्तेनत्रीणिचशतान्यसृजंतत्रय
स्त्रिंशतंचतस्माद्द्वादशाहभार्यःप्रैवजायतेतेनवैतेसहस्रमसृजंतोरवाःसह
स्रतमीयएवमुख्यंसाहस्रंवेदप्रसहस्रंपशूनाप्नोति॥७॥अमितवान्पशुमान
सानीतिवाअग्निधीविष्ण्यमृग्वोसजापतिस्तासाद्यतुतयोद्वितयांगिरस्वद्धु

॥७८॥

वासीदितेनतानादित्याअब्रुवन्त्रयूयमजनिढ्वं वयंवलाविंःराद्व॥२॥यजुषावाए
षाक्रियतेयजुषापच्यतेयजुषाविमुच्यतेयद्धसावाएषेनर्हियातयाम्नीसानपु खा
नःप्रसुज्येत्याङ्कूरस्मेयुक्ष्वाहियेतेवयुक्ष्वाहिदेवहूतमाःइत्युखायांजुहोतितेनैवे
नांपुनःप्रयुंक्तेतेनायातयाम्नीया वाअग्निर्योगआगतेयुनक्तियुंक्ते युंजा
नेष्वग्ने॥१॥युक्ष्वाहियेतेवयुक्ष्वाहिदेवहूतमाःइत्याहिषवाअग्नेर्योगस्तेनवैनंयुन
पु.२ क्तियुंक्तेयुंजानेब्रह्मवादिनोवदंतिन्यङ्ःग्निश्चेतव्या ३ उत्ताना ३ इतिवयसांवाए
षप्रतिमयाचीयतेयदग्निर्यन्न्यचंचिनुयात्पृष्टितएनमाहुतयऋच्छेयुर्यदुत्तानान्न

सं०पं०५
॥७२॥

पतिलुःश्राक्नुयाद्सुवर्ग्यस्यस्याप्राचीनमुत्तानं॥२॥पुरुषशीर्षमुपदधाति
मुखतएवेनमाकृतयकंछंतिनोत्तानंचिनुतेसुवर्ग्योस्यभवतिसोयंजुहोति
चक्षुरेवास्मिन्प्रतिदधातिद्वेजुहोतिद्वेहिचक्षुषीसमान्याजुहोतिसमानं
हिचक्षुःसमृध्येदेवासुराःसंयत्ताआसन्तेवामवसुसन्यदधततद्देवावामभृता
वृंजततद्वामभृतोवामभृत्वंयद्वामभृतमुपदधातिवाममेवतयावसुयजमानो
भ्रातृव्यस्यवृंक्तेहिरण्यमूर्धाभिवतिज्योतिर्वैहिरण्यंज्योतिर्वामंज्योतिषैवास्य
ज्योतिर्वामंवृंक्तेद्वियजुर्भवतिप्रतिष्ठित्यै॥२॥युंजानेषुमंप्राचीनमुत्तानं

॥७२॥

वामृतंचतुर्विंशतिश्च॥ २॥ आपोवरुणस्यपत्न्यआसन्ताअग्निरभ्यध्या
यत्ताःसमभवत्तस्यरेतःपरापतत्तदियमभवद्यद्द्वितीयंपरापतत्तदसावभवदियं
वैविराडसौस्वराड्यद्विराजावुपदधातीमेएवोपधत्तेयद्वेवासौरेतःसिंचतित
दस्यांप्रतितिष्ठतितत्प्रजायतेताओषधयः॥ १॥ वीरुधोभवंतिताअग्निरत्तियए
वंवेदैवंजायतेन्नादोभवतियोरेतस्वीस्यात्प्रथमायांतस्यचित्यां मुभेउपद
ध्यादिमेएवास्मैसमीचीरेतःसिंचतोयःसिक्तरेताःस्यात्प्रथमायांतस्यचित्यां
मन्यामुपदध्यादुत्तमायामन्यांरेतएवास्यसिक्तमाभ्यामुभयतःपरिगृह्णा

सं०पं०५

॥८॥

तिसंवत्सरंनकं ॥२॥ चनप्रत्यवरोहन्नहीमेकंचनप्रत्यवरोहस्तदेनयोर्ध्वंतयो न
वात्र्यपञ्शीर्षाणमग्निंचिनुतेपञ्शीर्षामुष्मिंल्लोकेभवतियःसञ्शीर्षाणंचिनुतेस
ञ्शीर्षामुष्मिंल्लोकेभवतिचित्तिंजुहोमिमनसाघृतेनयथादेवाइहागमन्वीतिहो
त्राकृतावृधःसमुद्रस्यवयुनस्यपत्मंजुहोमिविश्वकर्मणेविश्वाहामर्त्यंहवि
रितिस्त्रुचमातृण्णामुपधायजुहोति ॥३॥ एतद्वाग्नेःशिरःसञ्शीर्षाणमेवा
ग्निंचिनुतेसञ्शीर्षामुष्मिंल्लोकेभवतियएवंवेदसुवर्ग्यायवाएषलोकायचीय
तेयदग्निस्तस्ययदयथापूर्वंक्रियतेसुवर्ग्यमस्यतत्सुवर्ग्यामग्निश्चितिमुपधा

॥८॥

याभिर्मन्त्रैश्चिन्वन्तिमाचिन्वन्तिंचिनवद्धिविद्वान्पृष्ठेबवीलाहूजिनाञ्चमन्त्रान्व्रायेचनस्व
पत्यायदेववदितिचवरास्वादितिमुरुष्यतियथापूर्वमेवेनामुपधत्तेश्रांचमेनंचिनूत्तेसुव
र्ग्यांस्यभवति॥६॥ओषधयःकंजुहोतिस्वपत्यायाघ्नादन्नाच॥७॥विश्वकर्मादि
शांपतिःसनःपशून्पातुसोस्मान्पातुतस्मैनमःप्रजापतीरुद्रोवरुणोग्निर्दिशां
पतिःसनःपशून्पातुसोस्मान्पातुतस्मैनमएतावैदेवताएतेषांपशूनामधिपत
यस्ताभ्योवाएषआवृश्च्यतेयःपशुशीर्षाण्युपदधातिहिरण्येष्टकाउपदधात्ये
ताभ्यएवदेवताभ्योनमस्करोतिब्रह्मवादिनः॥८॥वदंत्यग्नौग्राम्यान्पशून्प्रदधा

सं॰पं॰५

॥७॥

तिश्चारण्यानर्पयतिकिंनतउच्छिंःषतीतियद्धिरण्येष्टकाउपदधात्यमृतंवैहि
रण्यममृतेनैवग्राम्येभ्यःपशुभ्योभेषजंकरोतिनैनान्हिनस्तिप्राणोवैप्रथमास्व
यमातृण्णाव्यानोद्वितीयापानस्तृतीयानुप्राण्याप्रथमांस्वयमातृण्णामुप
धायप्राणेनैवप्राणंसमर्धयतिव्यन्यात् ॥२॥ द्वितीयामुपधायव्यानेनैवव्या
नंसमर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधायापानेनैवापानंसमर्धयत्यथोप्राणैरे
वैनंसमिंधेभूर्भुवःसुवरितिस्वयमातृण्णाउपदधातीमेवैलोकाःस्वयमातृ
ण्णाएताभिःखलुवैव्याहृतीभिःप्रजापतिःप्राजायतयदेताभिर्व्याहृतीभिःस्व

॥७॥

यमातृण्णाउपदधातीमानेवलोकानुपधायेषु॥३॥लोकेष्वधिप्रजायतेप्राणाय
व्यानायापानायवाचेत्वाचक्षुषेत्वातयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदाग्निनावैदेवाःसु
वर्गंलोकमजिगांसन्तेनपतिमशक्नुवन्तएताश्चतस्रःस्वयमातृण्णाअप
श्यन्तादिक्षूपादधततेनसर्वतश्चक्षुषासुवर्गंलोकमायन्यच्चतस्रःस्वयमातृ
ण्णादिक्षूपदधातिसर्वतश्चक्षुषैवतदग्निनायजमानःसुवर्गंलोकमेति॥४॥ब्र
ह्मवादिनोवदन्त्यादिक्षुयजमानस्त्रीणिच॥५॥अग्नआयाहिवीतयइत्याहाह्वतए
वैनमग्निंदूतंवृणीमहइत्याहहुत्वैवैनंवृणीतेग्निनाग्निःसमिध्यतइत्याहसमिंध

एवैनमग्निर्वृत्राणिजंघनदित्याहसमिद्धएवास्मिन्निंद्रियंदधात्यग्नेस्तोमंमना
महइत्याहमनुतएवैनमेतानिवाअन्हांरूपाणि॥१॥अन्वहमेवैनंचनुतेवान्हां
रूपाणि ऽऽरुंधब्रह्मवादिनोवदंतिकस्मात्सत्यादयातयाम्नीरन्याइष्टकाअयातयाम्नीलोकं चा
पृणेत्यैंद्राग्नीहिबार्हस्पत्येतिब्रूयादिंद्राग्नीचाहिदेवानांबृहस्पतिश्चायातयामा
नोनुचरवतीभवत्यजामितायानुष्टुभानुचरत्यात्मावैलोकंपृणाप्राणोनुष्टुप्त
स्मात्प्राणःसर्वाण्यंगान्यनुचरंतितास्यसूददोहसः॥२॥इत्याहतस्मात्सरु
षिपरुषिरसःसोमंश्रीणंतिपृश्नयइत्याहान्नंवैपृश्न्यन्नमेवावरुंधेर्कोवाअग्नि

र्कोग्निमन्नमेवावरुंधेजन्मदेवानांविराजस्त्रिष्याहोचनोदिवदुर्साहिमानेवासैलोकान्

वा॰२ ज्योतिष्मतःकरोतियोइष्टकानांप्रतिष्ठांवेदप्रत्येवतिष्ठतितयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासी

देत्याहैषावाइष्टकानांप्रतिष्ठायएवंवेदप्रत्येवतिष्ठति॥२॥रूपाणिमूर्द्दाहसस्तया

षोडशाच॥८॥सुवर्गायवाएषलोकायचीयतेयदग्निर्वज्रएकादशिनीयदग्नावे

कादशिनींमिनुयाद्वज्रेणैनंसुवर्गाल्लोकादंतर्दध्याद्यन्नमिनुयात्स्वरुभिःपशू

न्व्यर्धयेदेकयूपंमिनोतिनैनंवज्रेणसुवर्गाल्लोकादंतर्दधातिनस्वरुभिःपशून्

व्यर्धयतिविवाएष [illegible] इंद्रियेणवीर्येणर्ध्यतेयोग्निंचिन्वन्नधिक्रा

८३ मसेंद्रिया॥१॥ ऋचाक्रमणंप्रतीष्टकामुपदध्यान्नेंद्रियेणवीर्येणव्युध्यतेरुद्रा
वाएषयदग्निस्तस्यैतिस्रःशरव्याःप्रतीचीतिरश्च्यनूचीताभ्योवाएषआवृश्च्य
तेयोग्निंचिनुतेग्निंचित्वातिस्रधन्वमयाचितंब्राह्मणायदद्यात्ताभ्यएवनम
स्करोत्यथोताभ्यएवात्मानंनिष्क्रीणीतेयत्तेरुद्रपुरः॥२॥धनुस्तद्वातोअनुवा
तुतेनतस्मैतेरुद्रसंवत्सरेणनमस्करोमियत्तेरुद्रदक्षिणाधनुस्तद्वातोअनुवा
तुतेनतस्मैतेरुद्रपरिवत्सरेणनमस्करोमियत्तेरुद्रपश्चाद्धनुस्तद्वातोअनुवा
तुतेनतस्मैतेरुद्रदावत्सरेणनमस्करोमियत्तेरुद्रोत्तराद्धनुस्तन॥३॥वातोअ

नुवानुतेतस्मैतेरुद्रद्रुवत्सरेणनमस्करोमियन्तेरुद्रोपरिधनुस्तद्वातोअनुवा
नुतेतस्मैतेरुद्रवत्सरेणनमस्करोमिरुद्रोवाएषयदग्निःसयथाव्याघ्रःक्रुद्ध
स्तिष्ठत्येवंवाएषएतर्हिसंचितमेतरूपेतिष्ठतेनमस्कारैरेवैनंशमयति
येऽग्नयः॥४॥पुरीष्याःप्रविष्टाःपृथिवीमनु॥तेषांत्वमस्युत्तमःप्रणोजीवात
वेसुव॥आप्त्वाग्नेमनसाप्त्वाग्नेतपसाप्त्वाग्नेदीक्षयाप्त्वाग्नेउपसद्भिरा
प्त्वाग्नेसुत्ययाप्त्वाग्नेदक्षिणाभिराप्त्वाग्नेवभृथेनाप्त्वाग्नेवशयाप्त्वा
ग्नेस्वगाकारेणत्याहिषावाअग्नेराप्तिस्तयैवैनमाप्नोति॥५॥रौद्र्यापुरु

८४ त्रयौस्त्वदसमयंच्चाहाशौच॥ गायत्रेणपुरस्तादुपतिष्ठतेप्राणमेवास्मिंदधा
तिबृहद्रथंतराभ्यांपक्षावोजएवास्मिन्दधात्यृतुस्थायज्ञायज्ञियेनपुच्छ
मृतुष्वेवप्रतितिष्ठतिपृष्ठैरुपतिष्ठतेतेजोवैपृष्ठानितेजएवास्मिंदधाति
प्रजापतिरग्निमसृजतसोस्मात्सृष्टःपराङैत्तंवारवंतीयेनावारयततद्वा वं
रवंतीयस्यवारवंतीयत्वंश्यैतेनश्येतीअकुरुततच्छ्यैतस्यश्यैतत्वं॥१॥
यद्वारवंतीयेनोपतिष्ठतेवारयतएवैनंश्यैतेनश्येतीकुरुतेप्रजापतेर्हृदये
नापिपक्षंप्रत्युपतिष्ठतेप्रेमाणमेवास्यगच्छतिप्राच्यांत्वादिशासादया

मिगायत्रेणछंदसाग्निनादेवतयाग्नेःशीर्ष्णाग्नेःशिरउपदधामिदक्षिणा-
यालादिशासादयामित्रैष्टुभेनछंदसेंद्रेणदेवतयाग्नेःपक्षेणाग्नेःपक्ष
मुपदधामिप्रतीच्यालादिशासादयामि॥२॥जागतेनछंदसासवित्रादे
वतयाग्नेःपुच्छेनाग्नेःपुच्छमुपदधाम्युदीच्यालादिशासादयाम्यानुष्टु
भेनछंदसामित्रावरुणाभ्यांदेवतयाग्नेःपक्षेणाग्नेःपक्षमुपदधाम्यूर्ध्वया
लादिशासादयामिपांक्तेनछंदसाबृहस्पतिनादेवतयाग्नेःपृष्ठेनाग्नेःपृ
ष्ठमुपदधामियावाअपात्मानमग्निंचिनुतेपात्मामुष्मिंल्लोकेभवति

८५ यःसात्मानंचिनुतेसात्मामुष्मिंल्लोकेभवत्यात्मेष्टकाउपदधात्येषवाअ
ग्नेरात्मासात्मानमेवाग्निंचिनुतेसात्मामुष्मिंल्लोकेभवतियएवंवेद॥७॥
न्यैतत्त्वंप्रतीच्यांतादित्यासाद्यामुयःसात्मानंचिनुतेद्वाविंशानिश्व
॥८॥अग्नेउदधेयातइषुर्युवानामतयानोमृडतस्यास्तेनमस्तस्यास्तउ
पजीवन्तोभूयास्मायंदक्षिणगत्योयःकिंशिलवन्ययातइषुर्युवानामतयानो
मृडतस्यास्तेनमस्तस्यास्तउपजीवन्तोभूयास्मपञ्चवाएतेऽग्नयोयांश्चिनुय
उदधिरेवनामप्रथमोऽद्धुः॥१॥द्वितीयोगत्यस्तृतीयःकिंशिलश्चकुर्या

वन्यःपंचमस्तेभ्योयदाहुतीर्नजुहुयादध्वर्युंचयजमानंचप्रदहेयुर्यदेता
आहुतीर्जुहोतिभागधेयेनैवैनाञ्छमयतिनार्त्तिमार्छत्यध्वर्युर्नयजमानो
वाङ्मआसन्नसोःप्राणोक्ष्योश्चक्षुःकर्णयोःश्रोत्रंबाह्वोर्बलमूर्वोरोजो
रिष्टाविश्वान्यंगानितनूः॥१॥तनुवामिसहनमस्ते अस्तुमामाहिंसीरप
वाएतस्मात्प्राणाःक्रामंतियोग्निंचिन्वन्नधिक्रामतिवाङ्मआसन्नसोःप्रा
णइत्याहप्राणानेवात्मन्धत्तेयोरुद्रोअग्नौयोअप्सुयओषधीषुयोरुद्रोविश्वा
भुवनाविवेशतस्मैरुद्रायनमोअस्त्वाहुतिभागावाअन्येरुद्राहविर्भागाः॥२

अन्यत्रानरुद्रीयंकृत्वागावीधुकंचरुमेतेनयजुषाचरुमायामिष्टकायांनि
दध्याद्भागधेयेनैवैनंशमयतितस्यलेशानरुद्रीयंकृतमित्याकुर्यस्यैताद
शोक्रियतइतिवसवस्त्वारुद्रैःपुरस्तात्पांतुपितरस्त्वायमराजानःपितृभिर्द
क्षिणतःपात्वादित्यास्त्वाविश्वैर्देवैःपश्चात्पांतुद्युतानस्त्वामारुतोमरुद्भिरु
त्तरतःपातु॥४॥देवास्त्वेंद्रज्येष्ठावरुणराजानोधस्ताच्चोपरिष्टाच्चपांतुनवाएत
न्पूतोनमेध्योनप्रोक्षितोयदेनमतःप्राचीनंप्रोक्षतियत्संचितमाज्येनप्रो
क्षतितेनपूतस्तेनमेध्यस्तेनप्रोक्षितः॥५॥इंद्रस्तनूर्हविर्भागाःपातुह्वानिंतु

म्य॥१॥समीचीनामासिप्राचीदिक्तस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितोरक्षितायश्चा
धिपतिर्यश्चगोप्ताताभ्यांनमस्तौनोमृडयतांतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवांज
म्भेदधाम्योजस्विनीनामासिदक्षिणादिक्तस्यास्तइन्द्रोधिपतिःपृदाकुःप्रा
चीनामासिप्रतीचीदिक्तस्यास्ते॥१॥सोमोधिपतिःस्वजोवस्थावानामा
स्युदीचीदिक्तस्यास्तेवरुणोधिपतिस्तिरश्चिराजिरधिपत्नीनामासिबृहती
दिक्तस्यास्तेबृहस्पतिरधिपतिःश्वित्रोवशिनीनामासीयंदिक्तस्यास्तेयु
माधिपतिःकल्माषग्रीवोरक्षितायश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ताताभ्यांनमस्तौनो

सं०प०५

॥२॥

॥८७॥ मृडयन्तुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामिलोकावैदेवताअग्निंचितंरक्ष

न्तितेभ्योयदाहुतीर्नजुहुयादध्वर्युंचयजमानंचप्रध्यायेयुर्यदाहुती

य ३ र्जुहोतिभागधेयेनैवैनाञ्छमयतिनार्तिमार्छत्यध्वर्युर्नयजमानोहेतयोनाम

स्थतेषांवःपुरोगृहाअग्निर्वइषवःसलिलोनिलिंपानाम॥२॥स्थतेषांवोद

क्षिणागृहाःपितरोवइषवःसगरोवज्रिणोनामस्थतेषांवःपश्चाद्गृहास्वप्नो

वइषवोगह्वरोवस्थावानोनामस्थतेषांवउत्तराद्गृहाआपोवइषवःसमुद्रो

धिपतयोनामस्थतेषांउपरिगृहावर्षंवइषवोवस्वान्क्रव्यानामस्थपार्थिवा ॥८०॥

द

स्तेषांवडुहगृहाः॥४॥ अन्नंवइषवानिमिषोवाननामंतेभ्योवानमस्तेनोमृडय
ततेयं[illegible]ह्विष्मायश्चनोह्विष्टिनंवाजंमेदधामिडुनादोवाअन्येदेवाअडुनादो
न्यैतानग्निश्चिदेवाभयान्श्रीणातिदभ्रामधुमिश्रेणैतान्याडुतीडुंहोतिभागधेये
नैवैनान्श्रीणात्यथोखल्वाडुरिष्टकोवेदेवाअडुनाडूति॥५॥ अनुपरिक्रामंडु
होत्सपरिवर्गमिवैनान्श्रीणातीमंस्तनमूर्जस्वंतंधयापांप्रप्यानमग्नेसरिरस्य
मध्ये॥ उत्संडुषस्वमधुमंतमूर्वंसमुद्रियंसनेदमाविशस्व॥ योवाअग्निंप्रयु
ज्यनविमुंचतियथाश्वोयुक्तोविमुच्यमानःक्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निःपराभ

सं॰पं॰८

८८

वतितंपराभवंतंयजमानोनुपराभवतिसोग्निंचिलालुक्षः॥८॥भवतीमःस्तन
मूर्जस्वंतंधयापामित्याज्यस्यपूर्णाःस्रुचंजुहोत्येषवाअग्नेर्विमोकोविमुच्यैवा
स्मान्नमपिदधातितस्मादद्रुर्येश्चैवंवेदयश्चैनसुधायैःह्वेवाजीसुहितो द
धातीत्यग्निर्वैवाजी तमेवतत्प्रीणातिसएनंप्रीतःप्रीणातिवसीयान्भव
तीति॥७॥प्रतीच्यांदिक्यस्यास्तिहिंद्भोयश्चानिलिंपानामेहग्रहाइतिलक्षोवसीया
न्भवति॥१०॥इंद्रायराज्ञेसूकरोवरुणायराज्ञेकृष्णोयमायराज्ञऋश्यऋषभा
यराज्ञेगवयःशार्दूलायराज्ञेगौरःपुरुषराजायमर्कटःक्षिप्रश्येनस्यवर्ति ॥८८॥

कानीलंगोः क्रिमिः सोमस्यराज्ञः कुलुंगः सिंधोः त्रिः ॥ँ अमारोहिमवतोहस्ती ॥१॥
इंद्रायाष्टाविंशतिः ॥२१॥ मयुः प्राजापत्य ईलोहलीक्ष्णो वृषदंशस्ते धातुस्सर
वा स्वत्यैशारिः श्येतापुरुषवाक्सरस्वते शुकः श्येतः पुरुषवागारण्योजानकुलः श्वा
कांतपोक्षावाचेक्रौंचः ॥१॥ मयुस्त्रयोविंशतिः ॥१२॥ अपांनप्त्रेजषानाक्रोम
क करः कुलीपयस्तेकूपारस्यवाचेपैंगराजोभगायकुषीतकआतीवाहसोदर्विदा
तेवायव्यादिग्भ्यश्चक्रवाकः ॥१॥ अपामेकान्नविंशतिः ॥१३॥ बलायाऽजग
रआखुः सृंजयाशायंडकस्तेमैत्रामृत्यवेसितोमन्यवेस्वजः कुंभीनसः पुष्कर

८१

सादोलोहिताहिस्तेलाष्टाः प्रतिश्रुत्कोयेवाहसः॥१४॥पुरुषमृगश्चंद्रमसिगोधा

कालकादार्वा घाटस्तेवनस्पतीनाभेण्यन्हेक्रोष्टेरात्रियेपुकः स्विकानीलश्री

क्षीनेर्यम्योधातुःकेलकुटः॥१५॥सौरीबलाकर्त्र्योमयूरःश्येनस्तेगंधर्वाणांवसू

नांकपिंजलासारङ्गाणांतित्तिरीरोहित्कुंडूणाचीगोलत्तिकातात्रश्सुरसामरण्या

यसृमरः॥१६॥पृषतोवैश्वदेवःपित्वान्यंकुः कशस्तेनुमत्याअन्यवापोर्धमासा

नांमासांकश्यपःक्वयिःकुटरुर्दात्योहस्तेसिनीवाल्यैबृहस्पतयेशित्पुटः॥१७

शाकोभोमीपांत्रःकन्नोमांथीलवस्तेपितृणामृतूनांजहकासंवत्सरायलोपाकु ॥८८॥

पोतउलूकःश्वाश्वास्तेनैर्ऋताःकृकवाकुःसावित्रः॥१८॥बलायपुरुषमृगःसोरीर
षतःशाकाघ्नोदंशाघ्नादन्ना॥१९॥रुरूरौद्रःकृकलासःशकुनिःपिप्पकातेशरव्या
येहरिणोमारुतोब्रह्मणेशार्गस्तरक्षुःकृष्णश्वाचतुरक्षोगर्दभस्तइतरजनाना
मग्नयेधूंक्ष्णा॥१॥रुरुर्विंशातिः॥१२॥अलजआंतरिक्षउद्रोमद्गुःप्लवस्तेपाम
दित्यैहंसःसाचित्रिंद्राण्येयकीशगृध्रःशितिकक्षीवाध्रीणसस्तेदिव्याद्यावापृथि
व्याश्वावित॥२०॥सुपर्णःपार्जन्योहंसोवृकोवृषदंशस्तेऐंद्राअपामुद्रोऽर्य
म्णोलोपाशःसिंहोनकुलोव्याघ्रस्तेमहेंद्रायकामायपरस्वान्॥३॥अलजःसु

१० पर्णौशार्दूलाष्टादश॥ २३॥ आग्नेयःकृष्णग्रीवःसारस्वतीमेषीबभ्रुःसौम्यःपौ
ष्णःश्यामःशितिपृष्ठोबार्हस्पत्यःशिल्पोवैश्वदेवऐन्द्रोरुणोमारुतःकल्माष
ऐन्द्राग्नःसंहितोधोरामःसावित्रोवारुणःपेत्वः॥ १॥ आग्नेयाद्वाविंशतिः २४
अश्वस्तूपरोगोमृगस्तेप्राजापत्याआग्नेयौकृष्णग्रीवौत्वाष्ट्रौलोमशसक्थौ
शितिपृष्ठौबार्हस्पत्यौधात्रेपृषोदरःसौर्योबलक्षःपेत्वः॥ १॥ अश्वःषोडश॥
॥ २२॥ अग्नयेनीकवतेरोहिताञ्जिरनड्वानधोरामौसावित्रौपौष्णौरजतना
भीवैश्वदेवौपिशङ्गौतूपरौमारुतःकल्माषआग्नेयःकृष्णोजःसारस्वतीमेषी

वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः ॥१॥ आग्नेयेनीवते द्वाविंशतिः ॥२४॥ यदेके
न प्रजापतिः प्रेणानुयज्जुषापे विश्वकर्माग्न आयाहि सुवर्गाय ब्रजोगाय चे
णाग्न उदधे समीचीं द्वाय मयुरपाबलाय पुरुषमृगः सौरीर्यतः शका रू
रल्डः सुपर्ण आग्नेयोश्वाग्नेयनीवते चतुर्विंशतिः ॥२५॥ यदेकेन स पापीयानेन
वा द्वाभ्याग्नेः शिराधनुस्तदे [illegible] स्तस्त्वं द्रू ज्येष्ठा अपानं धेम्भस्तरूपरो हिषि
हरिः ष्टिः ॥ ओं ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ हरिः ओं ॥ हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका
यासु जातः कश्यपो यास्विंद्रः ॥ अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शं

९१ स्योनाभवंतु॥यासांराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यंजनानां
॥मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्तानआपशंस्योनाभवंतु॥यासांदेवादि
विकृण्वंतिभक्षंयाअंतरिक्षेबहुधाभवंति॥याःपृथिवींपयसोंदंति॥१॥शुक्रा
स्तानआपशंस्योनाभवंतु॥शिवेनमाचक्षुषापश्यतापःशिवयातन्वोप
स्पृशतत्वचंमे॥सर्वांअग्नींरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्तय
ददःसंप्रयतीरहावनदताहते॥तस्मादानद्योनामस्थतावोनामानिसिंधवः॥
यत्प्रेषितावरुणेनताःशीभंसमवल्गत॥२॥तदाप्नोदिंद्रोवोयतीस्तस्मा

दापोअनुस्थन॥ अपकामंस्यंदमानाअवीवरतवोहिकं॥ इंद्रोवःशक्ति
भिर्देवीस्तस्माद्वार्णामवोहितं॥ एकोदेवोअप्यतिष्ठत्स्यंदमानायथावशं॥
उदानिषुर्महीरितितस्मादुदकमुच्यते॥ आपोभद्राघृतमिदापआसुरग्नी
षोमौबिभ्रत्यापइत्ताः॥ तीव्रोरसोमधुपृचां॥ २॥ अरंगमआमाप्राणेनस
हवर्चसागमत्॥ आदित्पश्याम्युतवाशृणोम्यामाघोषोगच्छतिवाङ्नआसां
॥मन्येभेजानोअमृतस्यतर्हिहिरण्यवर्णाअतृपंयदावः॥ आपोहिष्ठामयो
भुवस्तानऊर्जेदधातन॥ महेरणायचक्षसे॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभा

१२ जयतेहनः॥ उशतीरिवमातरः॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्व
थ॥ आपोजनयथाचनः॥ दिविश्रयस्यांतरिक्षेयतस्वपृथिव्यासंभवब्र
ह्मवर्चसमसिब्रह्मवर्चसायत्वा॥ १४ ॥८॥ उदंतिसमवल्गातमधुष्टंचाभातरो
हाविःशालिभ्य॥९॥ अपांग्रहान्गृह्णात्येतद्वावराजसूयंयदेतेग्रहाः सवो
ग्निर्वरुणःसवोराजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेवसूयतेथोउभावेव
लोकावभिजयतियश्चराजसूयेनेजानोयश्चाग्निंचितआपोभवंत्यापोवाअ
ग्नेर्भ्रातृव्यायदपोग्नेरधस्तादुपदधातिभ्रातृव्याभिभूत्यैभवत्यात्मना

जानसा

परास्यभ्रातृव्योभवत्यमृतं॥३॥वा आपस्तस्माद्द्भिरवतांतमभिषिंचंतिना
र्तिमार्छतिसर्वमायुरेतियस्यैता उपधीयंतेय उचैनाएवंवेदान्नंवा आपःपश
वआपोन्नंपशवोन्नादःपशुमान्भवतियस्यैता उपधीयंतेय उचैनाएवंवेद
द्वादशभवंतिद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरेणैवास्मै॥२॥अन्नमवरुंधेपा
त्राणिभवंतिपात्रेवा अन्नमद्यतेसयोन्येवान्नमवरुंधआद्वादशात्पुरुषादन
मत्त्यथोपात्रान्नछिद्यतेयस्यैता उपधीयंतेय उचैनाएवंवेदकुंभाश्चकुंभी
श्चमिथुनानिभवंतिमिथुनस्यप्रजात्यैप्रजयापशुभिर्मिथुनैर्जायतेय

९३ स्येताउपधीयंतेयउ॥ ३॥ चैनाएवंवेदप्रभुर्वाअग्निःसोध्वर्युंयजमानंप्र
जाःशुचार्पयतियदपउपदधातिशुचमेवास्यशमयतिनार्तिमार्छत्यध्व
र्युर्नयजमानःशाम्यतिप्रजायत्रैताउपधीयंतेपोवाएतानिहृदयानिय
देताआपोयदेताअपउपदधातिदिव्याभिरेवैनाःसंसृजतिवर्षुकःपर्ज
न्यः॥ ४॥ भवतियोवाएतासामायतनंक्लृप्तिंवेदायतनवान्भवतिकल्पते
स्माअनुसीतमुपदधात्येतद्वाआसामायतनमेषाक्लृप्तिर्यएवंवेदायत
नवान्भवतिकल्पतेस्मैद्वंद्वमन्याउपदधातिचतस्रोमध्येधृत्याअन्नंवा ॥ ९३॥

इष्टकाएतत्खलुवैसाक्षादन्नंयदेषचरुर्यदेतंचरुमुपदधातिसाक्षात्॥५॥
एवास्माअन्नमवरुंधेमध्यतउपदधातिमध्यतएवास्माअन्नंदधातितस्मा
न्मध्यतोन्नमद्यतेबार्हस्पत्योभवतिब्रह्मवैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मा
अन्नमवरुंधेब्रह्मवर्चसमसिब्रह्मवर्चसायत्वेत्याहतेजस्वीब्रह्मवर्चसीभ
वतियस्यैष उपधीयतेयउचैनमेवंवेद॥६॥अमृतमस्मैजायतेयस्यैता
उपधीयतेयउपर्जन्यउपदधातिसाक्षात्सप्तचत्वारिंशच्च॥७॥भूतेष्टका
उपदधात्यत्रात्रैवमृत्युर्जायतेयत्रयत्रैवमृत्युर्जायतेततएवैनमवयजतेतस्मा

सं०पं०६

१४ मादग्निंचित्सर्वमायुरेतिसर्वंह्यस्यमृत्यवोवेष्टास्तस्मादग्निंचिन्नाभिचरि
तवैप्रत्यगेनमभिचारस्तृणुतेसूयतेवाएषयोऽग्निंचिनुतेदेवसुवामेतानिह
वीꣳषिभवंत्येतावंतोवैदेवानाꣳसवास्तएव॥१॥अस्मैसवान्प्रयच्छंतितएनं
ꣳसुवंतेसवोऽग्निर्वरुणसवोराजसूयंब्रह्मसवश्चित्योदेवस्यत्वासवितुःप्र
सवइत्याहसवितृप्रसूतएवैनंब्रह्मणादेवताभिरभिषिंचत्यन्नस्यान्नस्या
भिषिंचत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्यैपुरस्तात्प्रत्यंचमभिषिंचतिपुरस्ताद्धिप्रती
ची नमन्नमद्यतेशीर्षतोऽभिषिंचतिशीर्षतोह्यन्नमद्यतआमुखादन्ववस्रा

॥९४॥

वयति॥२॥मुखतएवास्मांअन्नाद्यंदधात्यग्नेस्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामी
त्याहएषवाअग्नेःसवस्तेनैवैनमभिषिंचतिबृहस्पतेस्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचा
मीत्याहब्रह्मवैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिषिंचतींद्रस्यत्वासाम्राज्येना
भिषिंचामीत्याहेंद्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधात्येतत्॥३॥वैराजसूयस्यरूपं
यएवंविद्वानग्निंचिनुतउभावेवलोकावभिजयतियश्चराजसूयेनेजानस्य
यश्चाग्निंचितइंद्रस्यसुषुवाणस्यदशधेंद्रियंवीर्यंपरापतत्तद्देवाःसौत्राम
ण्यासमभरंत्सूयतेवाएषयोग्निंचिनुतेग्निंचित्वासौत्रामण्यायजेतेंद्रियमेव

९५ वीर्यꣳसंभृत्यात्मन्धत्ते॥४॥तएवान्ववसाययत्येतद्दशचत्वारिꣳशाच्च॥५॥स
जूरब्दोयावभिःसजूरुषाअरुणीभिःसजूःसूर्यएतशेनसजोषावश्विनादं
ꣳसोभिःसजूरग्निर्वैश्वानरइडाभिर्घृतेनस्वाहासंवत्सरोवाअब्दोमासा
यावाउषाअरुणीसूर्यएतशइमेअश्विनासंवत्सरोग्निर्वैश्वानरःपशवइ
डापशवोघृतꣳसंवत्सरंपशवोनुप्रजायन्तेसंवत्सरेणवास्मैपशून्प्रजनय
तिदर्भस्तंबेजुहोतियत्॥६॥याअस्याअमृतंयद्वीर्यंतद्दर्भास्तस्मिंजुहो
तिप्रैवजायतेन्नादोभवतियस्यैवंजुह्वत्येताद्वैदेवताअग्नेःपुरस्ताद्भागा ॥१८॥

स्ताएवप्राणात्मथोचक्षुरेवाग्नेःपुरस्तात्प्रतिदधात्यनंधोभवतियएवंवेदापो
वाइदमग्रेसलिलमासीत्सप्रजापतिःपुष्करपर्णेवातोभूतोलेलायत्सः॥२॥
प्रतिष्ठांनाविंदतसएतदपांकुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुततदियमभ
वत्ततोवैसप्रत्यतिष्ठद्यांपुरस्तादुपादधात्तच्छिरोभवत्साप्राचीदिग्यांदक्षि
णतउपादधात्सदक्षिणःपक्षोभवत्सादक्षिणादिग्यांपश्चादुपादधात्तत्
पुछमभवत्साप्रतीचीदिग्यामुत्तरतउपादधात॥३॥सउत्तरःपक्षोभवत्
सोदीचीदिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्सोर्ध्वादिगियंवाअग्निःपंचेष्ट

सं॰पं॰६

१६ कस्तस्माद्यदस्यांखनंत्यभीष्टकांतृंदंत्यभिशर्कराः सर्वावाइयंवयोभ्योनक्तं
दृशेदीप्यतेतस्मादिमांवयाꣳसिनक्तंनाध्यासतेयएवंविद्वानग्निंचिनुतेप्रत्ये
व॥ ४॥ तिष्ठत्यभिदिशोजयत्याग्नेयोवैब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणायसर्वासुदि
क्ष्वर्धुकः स्वामेवतद्दिशमन्वेत्यपांवाअग्निःकुलायंतस्मादापोग्निꣳहारुकाः
स्वामेवतद्योनिंप्रविशंति॥ ५॥ यद्देलुलायस्य उत्तरतउपादधातिदेवत्राग्निꣳश्रा
द्धा॥ ६॥ संवत्सरमुख्यंभृत्वाद्वितीयेसंवत्सरआग्नेयमष्टाकपालंनिर्वपेदैं
द्रमेकादशा कपालंवैश्वदेवंद्वादशकपालंबार्हस्पत्यंचरुंवैष्णवंत्रि

१६

कपालंतृतीयेसंवत्सरेभिजितायजेतयदष्टाकपालोभवत्यष्टाक्षरागायत्र्याग्ने
यंगायत्रंप्रातःसवनंप्रातःसवनमेवतेनदाधारगायत्रींछंदोयदेकादशाकपालो
भवत्येकादशाक्षरात्रिष्टुगैंद्रंत्रैष्टुभंमाध्यंदिनंसवनंमाध्यंदिनमेवसवनंतेनदा
धारत्रिष्टुभं॥१॥छंदोयद्द्वादशाकपालोभवतिद्वादशाक्षराजगतीजागतंतृतीय वैश्वदेवं
सवनंतृतीयसवनमेवतेनदाधारजगतींछंदोयद्बार्हस्पत्यश्चरुर्भवतिब्रह्मवै
देवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मैवतेनदाधारयद्वैष्णवस्त्रिकपालोभवतियज्ञोवैविष्णुर्य
ज्ञमेवतेनदाधारयत्तृतीयेसंवत्सरेभिजितायजेताभिजित्यैयत्संवत्सरमुख्यं

९७ बिभर्त्तीममेव ॥ २ ॥ तेन लोकं स्पृणोति यद्द्वितीये संवत्सरेऽग्निं चिनुतेऽन्तरिक्षमेवते
न स्पृणोति यत्तृतीये संवत्सरे यजतेऽमुमेव तेन लोकं स्पृणोत्येतद्वै परश्आट्णारःक
क्षीवाँ औशिजो वीतहव्यश्श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः प्रजाकामा अचिन्व
त ततो वै ते सहस्रं सहस्रं पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजया पशुभिस्तां मात्रामाप्नोति
यां तेऽगच्छन्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ॥ ३ ॥ दाधार त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारिन्व
॥ ५ ॥ प्रजापतिरग्निमचिनुत स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यतो नोपायन्ते छन्दो
भिरात्मानं [illegible] छादयित्वोपायन्त च्छन्दसां छन्दस्त्वं ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण

एतद्रूपंयत्कृष्णाजिनंकार्ष्णीउपानहावुपमुंचतेछंदोभिरेवात्मानंछादयित्वा
ग्निमुपचरत्यात्मनोहिंसायैदेवनिधिर्वाएषनिधीयतेयदग्निः॥१॥अन्येवावै
निधिमगुप्तंविंदंतिनवाप्रतिप्रजानात्युखामाक्रामत्यात्मानमेवाधिपांकुरुते
गुप्त्याअथोखल्वाहुर्नाक्रम्येतिनैर्ऋत्यैरूपंयदाकामेन्निर्ऋत्याआत्मानमपिद
ध्यात्तस्मान्नाक्रम्यापुरुषशीर्षमुपदधातिगुप्त्याअथोयथाब्रूयादेतन्मेगोपा
येतितादृगेवतत्॥२॥प्रजापतिर्वाअथर्वाग्निरेवदध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टकाअस्था
न्येतंहवावतदृषिरभ्यनूवाचेंद्रोदधीचोअस्थभिरितियदिष्टकाभिरग्निंचि

१८ नोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिंल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा एतद
ग्नेर्यच्चितय आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्य ॥ ५ ॥
अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं
जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नावद्यन्ति जीवन्नेव देवा
नप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुपदधाति यं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरी
षमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत एषो वा अग्नेः प्रियातनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यैत
नुवमवरुन्धे ॥ ६ ॥ अग्निस्त्वत सꣳस्कृत्याग्नेर्वृञ्च ॥ ६ ॥ अग्नेर्वै दीक्षया देवा विरा

जमाप्नुवन्तिस्रोरात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षित
स्यात्षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति दशरात्री दीक्षितः स्या
द्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादशरात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदशरात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रयोदश ॥३॥ मासाः
संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पंचदशरात्रीर्दीक्षितः स्यात्पंचदश वा
अर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
सप्तदशरात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः पंचर्त्तवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विरा

स

११ जमाप्नोतिचतुर्विंꣳशतिंरात्रीर्दीक्षितःस्याच्चतुर्विꣳशतिरर्धमासाःसंवत्सरः
संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोतित्रिꣳशतꣳरात्रीर्दीक्षितःस्यात्॥२॥त्रिꣳशदक्ष
राविराड्विराजमाप्नोतिमासंदीक्षितःस्याद्योमासःससंवत्सरःसंवत्सरोवि
राड्विराजमाप्नोतिचतुरोमासोदीक्षितःस्याच्चतुरोवाएतंमासोवसवोबिभ
रुस्तेपृथिवीमाजयन्गायत्रींछन्दोऽष्टौरुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयंत्रिष्टुभंछन्दोद्वा
दशादित्यास्तेदिवमाजयञ्जगतींछन्दस्ततोवैतेव्यावृत्तमगच्छन्श्रैष्ठ्यंदेवानां
तस्माद्द्वादशमासोभृत्वाग्निंचिन्वीतद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरोऽग्नि

॥११॥

ग्निर्यस्तस्याहोरात्राणीष्टकाआमिष्टकमेनंचिनुतेथोव्यावृतमेवगंच्छतिश्रेष्ठ

ःसमानानां॥२०॥२॥स्यात्त्रयोदशात्रिंशतःरात्रीर्दीक्षितःस्याद्द्वेतेषड्विंःशाति

श्व॥७॥सुवर्गायवाएषलोकायचीयतेयदग्निस्तंयन्नान्वारोहेत्सुवर्गाल्लोका

द्यजमानोहीयेतपृथिवीमाक्रमिषंप्राणोमामाहासीदन्तरिक्षमाक्रमिषंप्रजा

मामाहासीद्दिवमाक्रमिषंःसुवरगन्मेत्याहेषवाअग्नेरन्वारोहस्तेनैवेनम

न्वारोहतिसुवर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैयस्तक्षसंमितांमिनुयात्॥३॥कनीयांःसं

यज्ञक्रतुमुपेयात्पापीयस्यस्यात्मनःप्रजास्याद्वृद्धिसंमितांमिनोतिज्यायांः

सं॰पं॰६

१०० समेवयज्ञक्रतुमुपैतिनास्यात्मनःपापीयसीप्रजाभवतिसाहस्रंचिन्वीतप्रथ
मंचिन्वानःसहस्रसंमितोवाअयंलोकइममेवलोकमभिजयतिद्विषाहस्रंचि
न्वीतद्वितीयंचिन्वानोद्विषाहस्रंवाअंतरिक्षमंतरिक्षमेवाभिजयतित्रिषाहस्रं
चिन्वीततृतीयंचिन्वानः॥२॥त्रिषाहस्रोवाअसौलोकोमुमेवलोकमभिजय
तिजानुदघ्नंचिन्वीतप्रथमंचिन्वानोगायत्रियैवेमंलोकमभ्यारोहतिनाभिद
घ्नंचिन्वीतद्वितीयंचिन्वानस्त्रिष्टुभैवांतरिक्षमभ्यारोहतिग्रीवदघ्नंचिन्वीतत
तीयंचिन्वानोजगत्यैवामुंलोकमभ्यारोहतिनाग्निंचित्वारामामुपेयादयो ॥१००॥

नैरेतोधास्यामीतिनद्वितीयंचित्वान्यस्यस्त्रियं॥ ३॥ उपेयान्नतृतीयंचित्वाकां
चनोपेयाद्रेतोवाएतंनिधत्तेयदग्निंचिनुतेयदुपेयाद्रेतसाव्यृध्येताथोखल्वाहु
रप्रजस्यंतद्यन्नोपेयादितियद्रेतःसिक्तावुपदधातितएवयजमानस्यरेतोबि
भ्रतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोस्कंदायत्रीणिवावरेतांसिपितापुत्रःपौत्रः॥ ४॥ यद्वैरे सि
तःसिक्तावुपदध्याद्रेतोस्यविच्छिंद्यात्त्रिस्तउपदधातिरेतसःसंतत्याइयंवाव
प्रथमारेतःसिग्वाग्वाइयंतस्मादियंनीमांपश्यंतिवाचंवदंतीमंतरिक्षंद्विती
याप्राणोवाअंतरिक्षंतस्मान्नांतरिक्षंपश्यंतिनप्राणमसौतृतीयाचक्षुर्वा

१०१ असौतस्मात्सन्त्यंसमूंपन्त्यंतिचक्षुर्यजुषिमांच॥२॥अमूंचोपदधातिमनसा
मध्यमामेषांलोकानांकृत्स्याअथोप्राणानामिष्टोयज्ञोभ्रगुभिराशीर्दावसुभि
स्तस्यतइष्टस्यवीतस्यद्रविणेहभक्षीयस्याहस्तनूरास्त्रएवैतेनदुहेपितामात
रिश्वाछिद्रापदाधाअछिद्राउस्त्रिजःपदानुतक्षुःसोमोविश्वविन्नेतानेषद्धह
स्पतिरुक्थामदानिशंसिषद्दिस्याहेतद्वाअग्नेरुक्थंतेनैवैनमनुशंसति॥
॥४॥मिनुयात्तृतीयेचिन्वानस्त्रियेपात्वअवंसम्नच॥५॥सूयतेवाएषोग्नी
नांयउखायांभ्रियतेयदधःसादयेद्गर्भाःप्रपादुकाःस्युरथायथासवास्त्र ॥१२॥

सवरोहतितादृगेवनदांसंदीसादयतिगर्भिणींधृत्याअप्रपादायाथोसर्वमेवै

नंकरोतिगर्भंवाएषयदुख्योयोनिःशिक्यंयच्छिक्यादुखांनिरूहेद्योनेर्गर्भं

निर्हण्यात्षडुद्यामंशिक्यंभवतिषोढाविहितोवै॥१॥पुरुषआत्माचशिश्नं

रैचैतावंगान्यात्मन्नेवैनंबिभर्त्तिप्रजापतिर्वाएषयदग्निस्तस्योखाचोलूखलं

चस्तनौतावस्यप्रजाउपजीवंतियदुखांचोलूखलंचोपदधातिताभ्यामेवय

जमानोमुष्मिंलोकेग्निंदुहेसंवत्सरोवाएषयदग्निस्तस्यत्रेधाविहिताइष्टकाः

प्राजापत्यावैष्णवी॥२॥वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्यप्राजापत्यायदुख्यंबि

१०२ भर्त्तिप्राजापत्याएवैतदुपधत्तेयत्समिधश्चादधातिवैष्णवावैवनस्पतयोवैष्ण
वीरेवैतदुपधत्तेयदिष्टकाभिरग्निंचिनोतीयंवैविश्वकर्मावैश्वकर्मणीरेवैतदुप
धत्तेतस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरितितंवाएतंयजमानएवचिन्वीतयदस्यान्यश्चि
नुयाद्यत्तंदक्षिणाभिर्नराधयेदग्निमस्यवृंजीतयोस्याग्निंचिनुयात्तंदक्षि
णाभीराधयेदग्निमेवैतत्स्पृणोति॥ ३॥ षोढाविहितोवैवैष्णवीरन्याविंशतिश्च
॥४॥ प्रजापतिरग्निमचिनुतऋतुभिःसंवत्सरंवसन्तेनैवास्यपूर्वार्धमचिनुतग्रीष्मे
णदक्षिणंपक्षंवर्षाभिःपुच्छंशरदोत्तरंपक्षंहेमन्तेनमध्यंब्रह्मणावाअस्य

तस्पूर्वार्धमग्निंचिनुतक्षत्त्रेणदक्षिणंपक्षंपशुभिःपुच्छंविशोत्तरंपक्षंश्रियामध्यंय मा३
एवंविद्वानग्निंचिनुतऋतुभिरेवैनंचिनुतेथोएतदेवसर्वमेव॥१॥ऋंधेश्शृणवं
त्येनमग्निंचिक्यानमत्यन्नःरोचतदुयवा प्रथमाचितिरोषधयोवनस्पत
यःपुरीषमंतरिक्षंद्वितीयावयांसिपुरीषमसौतृतीयानक्षत्त्राणिपुरीषंयज्ञ
श्चतुर्थीदक्षिणापुरीषंयजमानःपंचमीप्रजापुरीषंयत्त्रिचितीकंचिन्वीत
यज्ञंदक्षिणामात्मानंप्रजामंतरियात्तस्मात्संचचितीकश्चेतव्यएतद्देवसर्वं
ंस्पृणोत्तियत्त्रिस्त्रश्चिनतेयः॥२॥चित्रदृश्यमियद्द्विद्विपाद्यजमानःप्रतिष्ठित्यैयं

१०३ च चितयो भवंति पांक्तः पुरुष आत्मानमेव स्पृणाति पंच चितयो भवंति पंचभिः
पुरीषैरभ्यूहति दश संपद्यंते दशाक्षरा वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तं स्पृणोत्य
इन्नंविरा थो दशाक्षरा विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चितिर्ऋतवः
पुरीषं षड्चितयो भवंति षट्पुरीषाणि द्वादश संपद्यंते द्वादश मासाः संवत्सरः सं
वत्सर एव प्रतितिष्ठति ॥ २३ ॥ अव चितयः पुरीषं पंच दशान्नं ॥१०॥ रोहितो धूम्ररोहि
तः कर्कंधुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येता
क्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः

सौर्यामैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः ॥२१॥ पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरू
र्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णी बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूल
पृषती क्षुद्रपृषती ता वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्व
शा मैत्रियः ऐंद्राबार्हस्पत्या अरुणललामास्तूपराः ॥ रोहितः पृश्निः षड्डूंर्ना
तिः षड्डूंर्नातिः ॥१२॥ शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः समंतः शितिबाहुस्त ऐं
द्रवायवाः शितिरंध्रोऽन्यतः शितिरंध्रः समंतः शितिरंध्र[illegible]स्ते मैत्रावरुणाः शु
द्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनास्तिस्रः शिल्पा वशा वैश्वदेव्य

१०४ स्तिस्त्रृयेनीःपरमेष्ठिनेसामापोष्णाःश्यामललामास्तूपराः॥१७॥उन्न
तऋषभोवामनस्तऐंद्रावरुणाःशितिककुच्छितिपृष्ठःशितिभसत्तऐंद्राबा
र्हस्पत्याःशितिपाच्छित्योष्ठःशितिभ्रुस्तऐंद्रावैष्णवास्तिस्रःसिध्मावशा
वैश्वकर्मण्यस्तिस्रोधात्रेपृषोदराऐंद्रापोष्णाःश्येतललामास्तूपराः॥१८
शितिबाहुरुन्नतःपंचविंशतिःपंचविंशतिः॥१९॥कर्णास्त्रयोयामाः
सौम्यास्त्रयःश्वितिंगाअग्नयेयविष्ठायत्रयोनकुलास्तिस्रोरोहिणीस्त्र्य
व्यस्तावसूनांतिस्रोरुणादित्योह्यस्तारुद्राणांसोमैंद्राबभ्रुललामस्तू

पुराः॥१॥कृपतिस्त्रयोविंशतिः॥१५॥शुंठास्त्रयोवैष्णवाअधीलोधक
र्णास्त्रयोविष्णवउरुक्रमायलप्सुदिनस्त्रयोविष्णवउरुगायायपंचावीस्ति
स्त्रआदित्यानांत्रिवत्सास्तिस्रोंगिरसामैंद्रावैष्णवागौरललामास्तूपराः॥१॥
शुंठाविंशतिः॥१६॥इंद्रायराज्ञेत्रयःशितिपृष्ठाइंद्रायाधिराजायत्रयःशि
तिककुदइंद्रायस्वराज्ञेत्रयःशितिभसदस्तिस्रस्तुर्यौह्यःसाध्यानांतिस्रः
पष्ठौह्योविश्वेषांदेवानामाग्नेंद्राःकृष्णललामास्तूपराः॥इंद्रायद्वाविंशा
तिः॥१७॥अदित्यैत्रयोरोहितैताइंद्राण्यैत्रयःकृष्णैताःकुह्वैत्रयोअरुणे

१०५ तास्तिस्रोधेनवोराकायैत्रयोनड्वाहः सिनीवाल्याऽआग्नावैष्णवारोहित
ललामास्तूपराः ॥१॥ अदित्याऽअष्टादन्ना ॥१८॥ सौम्यास्त्रयः पिशंगाः
सोमायराज्ञेत्रयः सारंगाः पार्जन्यानभोरूपास्तिस्रोजामल्हाइंद्राण्यैति
स्रोमेष्य आदित्याद्यावापृथिव्यामालंगास्तूपराः ॥१॥ सौम्याएकान्नविंशतिः ।
१९॥ वारुणास्त्रयःकृष्णललामावरुणायराज्ञेत्रयोरोहितललामावरुणायरिशा
दसेत्रयोरुणललामाः शिल्पास्त्रयोवैश्वदेवास्त्रयः पृश्नयः सर्वदेवत्याऐंद्रास
राः स्त्रैयतललामास्तूपराः ॥१॥ वारुणाविंशतिः ॥२०॥ सोमायस्वराज्ञेनोवा

हौ

हावनड्वाहाविंद्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टाराविंद्राग्निभ्यांबलदाभ्यांःसीरवाहाव
वीद्वेधेनूभौमीदिग्भ्यावडबेद्वेधेनूभौमीवैराजीपुरुषीद्वेधेनूभौमीवायव्यआरो
हणवाहावनड्वौवारुणीकृष्णवशाअराड्यौदिव्याऋषभापरिमरौ॥१॥सोमाय
चलुस्त्रिंशात्॥२१॥एकादशप्रातर्गव्याःपशवआलभ्यंतेछगलःकल्माषःकि
किदीविर्विदीगयस्तेत्वाष्ट्राःसौरीर्नवश्वेतावशाअनूबंध्याभवंत्याग्नेयऐंद्राग्न
आश्विनस्तेविशालयूपआलभ्यंते॥१॥एकादशपंचविंशतिः॥२२॥पिशंगा
स्त्रयोवासंताःसारंगास्त्रयोग्रैष्माःपृषंतस्त्रयोवार्षिकाःपृश्नयस्त्रयःशारदाःपृ

३६

३६

१०६ ग्निसवक्ष्यास्त्रयोहैमंतिकास्त्रवलिप्तास्त्रयःशैशिराःसंवत्सरायनिवक्षसः
॥३॥पिशंगाविंशतिः॥२७॥हिरण्यवर्णाश्मपांग्रहाभूतेष्टकाःसुडूःसंव
त्सरस्यसुरव्यंप्रजापतिःसप्तुरपावरमेवैदीक्षयासुवर्गायंतंयन्नसूयतेभजा
पतिर्ऋतुभीरोहितःपृश्निःशितिबाहुरुन्नतःकृष्णाःभुंठाइंद्रायादित्यैसौम्या
वारुणाःसोमायैकादशपिशंगास्त्रयोविंशतिः॥२७॥हिरण्यवर्णाभूतेष्टका
सूर्यः
श्चंद्रायत्कनीयांसंविष्टद्यौर्मिर्वारुणाश्चतुःपंचाशत्॥५४॥ओंम्॥श्रीकृ
ष्णार्पणमस्तु॥ ७॥ ८ ॥ ७३॥ ५ ॥ ७२

॥१०६

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ओम् ॥ योवाअयथादेवतमग्निंचि
नुतआदेवताभ्योवृश्च्यतेपापीयान्भवतियोयथादेवतंनदेवताभ्यआवृश्च्यते
वसीयान्भवत्याग्नेय्यागायत्र्याप्रथमांचितिमभिमृशेत्त्रिष्टुभाद्वितीयांजग
त्यातृतीयामनुष्टुभाचतुर्थींपङ्क्त्यापञ्चमींयथादेवतमेवाग्निंचिनुतेनदेवताभ्य
आवृश्च्यतेवसीयान्भवतीडायैवाएषाविभक्तिःपश्वावड्डापशुभिरेनं ॥१॥ चि
नुतेयोवैप्रजापतयेप्रतिप्रोच्याग्निंचिनोतिनार्तिमार्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां
कृष्णउत्तरतःश्वेतोदक्षिणस्तावालभ्येष्टकाउपदध्यादेतद्वैप्रजापतेरूपंप्रा
जापत्योश्वःसाक्षादेवप्रजापतयेप्रतिप्रोच्याग्निंचिनोतिनार्तिमार्छत्येतद्वा

१०७ अन्हो रूपं यच्छुतेभ्यो रात्रियै कृष्णा एतदन्हः ॥२॥ रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीष
मिष्टका उपधास्यंछ्रुतमश्वमभिमृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामे
वैनं चिनुते हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति मधव्योसानीति सोयं चित्रं वस्या
वेक्षते चित्रमेव भवति मध्यंदिने श्वमवघ्रापयत्यसौ वा आदित्य इंद्र एष प्रजा
पतिः प्राजापत्योश्वस्तमेव साक्षादध्नोति ॥३॥ एनमेतदन्होसा चत्वारिंशत्वा
॥४॥ त्वामग्ने वृषभं चेकितानं पुनर्युवानं जनयन्नुपागाम् ॥ अस्थूरिणो गार्हपत्या
नि संतु तिग्मेन नो ब्रह्मणा संशिशाधि ॥ पशवो वा एते यदिष्टकाश्चित्या चित्यामप

यदि

भमुपदधातिमिथुनमेवास्यतद्यज्ञेकरोतिप्रजननायतस्माद्यूथेयूथऋषभः॥
संवत्सरस्यप्रतिमांयांत्वारात्र्युपासते।प्रजाःसुवीरांकृत्वाविश्वमायुर्व्यश्नवत्॥
का प्राजापत्यां॥१॥एतामुपदधातीयंवावैषैष्टकायद्वैकाष्टकायामन्नंक्रियतेतदेवै
तयावरुंधएषावैप्रजापतेःकामदुघातयैवयजमानोमुष्मिँल्लोकेग्निंदुहेयेनदे
वाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्येनादित्यावसवोयेनरुद्राः॥येनांगिरसोमहिमानमान
शुस्तेनैतुयजमानःस्वस्ति॥सुवर्गायवाएषलोकाय॥२॥चीयतेयदग्निर्येनदे
वाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्नित्युख्यंसमिंधइष्टकाएवैताउपधत्तेवानस्पत्याः

२८ सुवर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैशतायुधायशतवीर्यायशतोतयेऽभिमातिषाहे॥ श
तंयोनःशरदोअजीतानिंद्रोनेषदतिदुरितानिविश्वा॥ येचत्वारःपथयोदेवया
नाअंतराद्यावापृथिवीवियंति॥ तेषांयोअज्यानिमजीतिमावहात्तस्मैनोदेवाः
॥२॥ परिदत्तेहसर्वे॥ ग्रीष्मोहेमंतउतनोवसंतःशरद्वर्षाःसुवितन्नोअस्तु॥ ते
षामृतूनांशतशारदानांनिवातएषामभयेस्याम॥ इदुवत्सरायपरिवत्सराय
मे संवत्सरायकृणुताबृहन्नमः॥ तेषांवयंसुमतौयज्ञियानांज्योगजीताअहता
स्याम॥ भद्रान्नःश्रेयःसमनैष्टदेवास्त्वयावसेनसमशीमहित्वा॥ सनोमयो

भ्रः पिता ॥ ४ ॥ आविन्नास्स्वरशं लोकाय यतनुवेस्योनः ॥ अङ्यानीरेनाडपद्दधात्ये
तावेद्देवता अपराजिलास्ताएलपविन्नातिनेवजीयते ब्रह्मवादिनोवदंतियद
र्धमासामासाऋतवः संवत्सर ओषधीः पचंत्यथकस्मादन्याभ्योदेवताभ्य आ
ग्रयणंनिरूप्यतइत्येताहितदेवताउदजयन्नूयदृतुभ्योनिर्वपेद्देवताभ्यः सम
दद्ध्यादाग्रयणंनिरूप्येताआद्कुतीर्जुहोत्यर्धमासानेवमासानृतून्संवत्सरं
प्रीणातिनदेवताभ्यः समदद्धातिभद्रान्नः श्रेयः सम्नैष्टदेवाइत्याहहुताद्यी
ययजमानस्यापराभावाय ॥ ५ ॥ प्राजापत्यांलोकायदेवाः पितादध्यादाग्रय

१०९ णपंचविंशतिश्च ॥२॥ इंद्रस्यवज्रोसिवार्त्रघ्नस्तनूपानः प्रतिस्पशः ॥ योनःपु
रस्ताद्दक्षिणतः पश्चादुत्तरतोघायुरभिदासत्येतः सोऽश्मानमृच्छतु ॥ देवासुराः
रा॰दि संयत्ताआसंतेसुरेभ्यआबाधंतत्तांदेवाऽश्वाचवज्रेणचापानुदंतयज्ञिणीरूप ३
दधातीश्वाचैवतद्वज्रेणचयजमानोभ्रातृव्यानपनुदतेदिस्रूप ॥१॥ दधातिदेव
पुराएवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेयाविश्वसजोषसेमावर्धंतुवांगिरः ॥ द्युम्नैर्वा
जेभिरागतं ॥ ब्रह्मवादिनोवदंतियन्नदेवतायेजुहूत्यथकिंदेवत्यावसोर्धारे
त्यग्निर्वसुस्तस्यैषाधाराविष्णुर्वसुस्तस्यैषाधाराग्नावैष्णव्यर्चावसोर्धारांजु

होतिभागधेयेनैवैनांसमर्धयत्यथोएतां॥२॥एवाहुतिमायतनवतींकरोतियत्
कामएनांजुहोतितदेवावरुंधेरुद्रोवाएषयदग्निस्तस्यैतेतनुवौघोरान्याशिवा
न्यायच्छतरुद्रीयंजुहोतियैवास्यघोरातनूस्तांतेनशमयतियद्वसोर्धारांजुहो
तियैवास्यशिवातनूस्तांतेनप्रीणातियोवैवसोर्धारायै॥३॥प्रतिष्ठांवेदप्रत्येव
तिष्ठतियदाज्यमुच्छिष्येततस्मिन्ब्रह्मौदनंपचेत्तंब्राह्मणाश्चत्वारःप्राश्नीयुरे
षवाअग्निर्वैश्वानरोयद्ब्राह्मणएषाखलुवाअग्नेःप्रियातनूर्यद्वैश्वानरःप्रिया
यामेवैनंतनुवांप्रतिष्ठापयतिचतस्रोधेनूर्दद्यात्ताभिरेवयजमानोमुष्मिंलो

११० कैश्मिंदुहे॥ ४॥ उपैतांधारयेषट्‌चत्वारिंशन्नाभ्ज॥ ३॥ चित्तिंजुहोमिमनसाघृते
नेत्याहादाभ्यामेनामेषाकूतिर्वैश्वकर्मणीनेनंचिक्यानंभ्यालभ्योदीनोत्य
थोद्देवताएवावरुंधेग्नेतमद्येतिपंक्त्याजुहोतिपंक्त्याकुत्यायज्ञमुखमारभ
तेसप्तलेअग्नेस धःसप्तजिह्वाइत्याहहोत्राएवावरुंधेग्निर्देवेभ्यापाक्राम
द्भागधेयं॥१॥इच्छमानस्तस्माएतद्भागधेयंप्रायच्छन्नेतद्वाअग्नेरग्निहोत्रंमे
तर्हिखलुवाएषजातोयर्हिसर्वश्चितोजातोयेवास्माअन्नमपिदधातिसए
नंप्रीतःप्रीणातिवसीयान्भवतिब्रह्मवादिनोवदंति षद्गार्हपत्यश्चीयते ॥१०२

थच्चास्याहवनीयइत्यसावादित्यइति [illegible] ब्रूयादेतस्मिन्हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जु
हृति ॥ २ ॥ यएवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवताश्च भ्रोत्स्यते य एवं यज्ञात्स्विन्यज्ञौ सोम
मर्पयिंद्वावतीमपचितीमिहावह ॥ अयं मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमः
श्लोको अस्तु ॥ भद्रं पश्यन्त उपसेदुरग्रे तपो दीक्षामृषयः सुवर्विदः ॥ ततः क्षत्रंब
लमोजश्च जातं तदस्मै देवा अभिसंनमंतु ॥ धाता विधाता परमा ॥ २ ॥ उतसंदृक्
प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा ॥ स्तोमाश्छंदांसि निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमु
भिसंनमाम ॥ अभ्यावर्तध्वमुपमेतसाकमयं शास्ताधिपतिर्वो अस्तु ॥ अस्यवि

सं·पं·७

१११ ज्ञानमनुसः रभध्वमिमंपृष्ठ्यादनुजीवाथसर्वे॥ राष्ट्रभृतएताउपदधात्येषावा २३
अग्नेश्चितीराष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्राष्ट्रंदधातिराष्ट्रमेवभवतिनास्माद्राष्ट्रंभ्रंशते
॥४॥ भागधेयंजुह्वतिपरमाराष्ट्रंदधातिसमंच॥ ५॥ यथावैपुत्रोजातोम्रियत
एवंवाएषम्रियतेयस्याग्निरुख्यउद्वायतियन्निर्मन्थ्यंकुर्याद्विच्छिंद्याद्भ्रातृव्य
मस्मैजनयेत्सएवपुनःपरीध्यस्स्वादेवैनंयोनेर्जनयतिनास्मैभ्रातृव्यंजन
यतितमोवाएतंगृह्णातियस्याग्निरुख्यउद्वायतिमृत्युस्तमःकृष्णंवासःकृष्णा
धेनुर्दक्षिणातमसा॥ ६॥ एवतमोमृत्युमपहतेहिरण्यंददातिज्योतिर्वैहिरण्यं ॥१११

ज्योतिषिवलमोपहृतेथोतेजोवैहिरण्यंतेजएवात्मंधत्तेसुवर्नघर्मः स्वाहासुवर्ना

र्कःस्वाहासुवर्नशुक्रःस्वाहासुवर्नंज्योतिस्वाहासुवर्नसूर्यःस्वाहार्कोवाएषयद

ग्निरसावादित्यः॥२॥अश्वमेधोयदेताआहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेवज्यो

तींषिसंदधात्येषह्वाअर्कोश्वमेधोयस्यैतद्ग्नौक्रियतआपोवाइदमग्रेस

लिलमासीत्सएतांप्रजापतिःप्रथमांचितिमपश्यत्तामुपाधत्ततदियमभव

त्तंविश्वकर्माब्रवीदुपत्वायानीतिनेहलोकोस्तीति॥२॥अब्रवीत्सएतांद्विती

यांचितिमपश्यत्तामुपाधत्ततदंतरिक्षमभवत्सयज्ञःप्रजापतिमब्रवीदुप

११२ सायानीतिनेहलोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणमब्रवीदुपसायानीतिके
नेमोपैष्यसीतिदिश्याभिरित्यब्रवीत्तंदिश्याभिरुपैत्ताउपाधत्ततादिश्याः॥७
अभवन्त्सपरमेष्ठीप्रजापतिमब्रवीदुपसायानीतिनेहलोकोस्तीत्यब्रवीत्स
विश्वकर्माणंचयज्ञंचाब्रवीदुपवामायानीतिनेहलोकोस्तीत्यब्रूतांसए
तांतृतीयांचितिमपश्यत्तामुपाधत्ततदसावभवत्सआदित्यःप्रजापतिमब्र
कौ वीदुपसा॥८॥आयानीतिनेहलोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणंचयज्ञंचाब्र
वीदुपवामायानीतिनेहलोकोस्तीत्यब्रूतांसपरमेष्ठिनमब्रवीदुपसाया ॥११२॥

नीतिकेनमोपेष्यसीतित्रिलोकंपृणायेसब्रवीत्त्वंलोकंपृणयोपैत्तस्मादयातया
म्नीलोकंपृणायातयामाह्यसौ॥६॥आदित्यस्तान्ऋषयोब्रुवंनुवेपैत्राआयामेति
केननत्उपेष्यथेतिभूम्नेसब्रुवन्तांद्रूभ्यांचितीभ्यामुपायन्त्सपंचचितीकः समप
द्यतयएवंविद्वानग्निंचिनुतेभूयानेवभवत्यभीमांल्लोकांजयतिविदुरेनंदेवास्त्र
थोएतासामेवदेवतानां सायुज्यंगच्छति॥७॥नमसादित्योस्त्वीतिदिव्यात्राआदि
त्यःप्रजापतिमब्रवीदुपत्वासोपंचचत्वारिं शत्त्वं॥८॥वयोवाअग्निर्यदग्निंचि
त्पक्षिणोभ्नीयात्तमेवाग्निमद्याद्यार्त्तिमार्छेत्संवत्सरंव्रतंचरेत्संवत्सरःहिव्रतं

११३ नातिपश्वुर्व्वारेषयदग्निर्हिनास्तिखलुवैतंपश्वुर्यएनंपुरस्तात्सत्यंचमुपुच्चरतित
स्मात्सप्रत्याञ्चाडुपचर्यआत्मनोहिंसायैतेजोसितेजोमेयच्छपृथिवींयच्छ ॥
॥१॥पृथिव्यैमापाहिज्योतिरसिज्योतिर्मेयच्छांतरिक्षंयच्छांतरिक्षान्मापाहि
मा सुवरसिसुवर्मेयच्छदिवंयच्छदिवोमापाहीत्याहताभिर्वाइमेलोकाविधृतायदेता
उपदधात्येषांलोकानांविधृत्यैस्वयमातृण्णाउपधायहिरण्येष्टकाउपदधा
तीमेवैलोकाःस्वयमातृण्णाज्योतिर्हिरण्यंयत्स्वयमातृण्णाउपधाय॥२॥
हिरण्येष्टकाउपदधातीमानेवैताभिर्लोकाञ्ज्योतिष्मतःकुरुतेथोएताभिरे

वास्माद्दुमेलोकाः प्रभांतियास्तेअग्नेसूर्येरुचउद्यतोदिवमातंन्वंतिरश्मिभिः
॥ताभिःसर्वाभीरुचेजनायनस्कृधि॥ यावोदेवाःसूर्येरुचोगोष्वश्वेषुयारुचः
॥इंद्राग्नीताभिःसर्वाभीरुचंनोधत्तबृहस्पते॥रुचंनोधेहि॥२॥ब्राह्मणेषुरुच
ंराजसुनस्कृधि॥ रुचंविश्येषुशूद्रेषुमयिधेहिरुचारुचं॥ द्वेधावाअग्निंचि
क्यानस्ययशइंद्रियंगच्छत्यग्निंवाचितमीजानंवायदेताआहुतीर्जुहोत्यात्म
न्नेवयशइंद्रियंधत्तईश्वरोवाएषआर्तिमार्तोर्योग्निंचिन्वन्नधिक्रामतित
त्वायामिब्रह्मणावंदमानइतिवारुण्यर्चा॥४॥जुहुयाच्छांतिरेवैषाग्नेर्गुप्ति

११४ रात्मनोहविष्कृतोवाएषयोग्निंचिनुतेयथावै [illegible] हविःस्कंदेदेवंवाएषस्कंद
तियोग्निंचित्वास्त्रियमुपैतिमैत्रावरुण्यामिक्षयायजेतमैत्रावरुणतामु वो
पैत्यात्मनोस्कंदाययोवाअग्निमृतुस्थांवेदर्तुर्ऋतुरस्मैकल्पमानएति प्र
त्येवतिष्ठतिसंवत्सरोवाअग्निः॥८॥ऋतुस्थास्तस्यवसंतःशिरोग्रीष्मोद
क्षिणःपक्षोवर्षाःपुच्छंशरदुत्तरःपक्षोहेमंतोमध्यंपूर्वपक्षाश्चितयोपर
ष्ट पक्षाःपुरीषमहोरात्राणीकाएषवाअग्निर्ऋतुस्थायएवंवेदर्तुर्ऋतुरस्मै
एति कल्पमानप्रत्येवतिष्ठतिप्रजापतिर्वाएतंज्येष्ठकामान्यधत्ततोवैसज्ये

ष्ठ्यमगच्छ्यएवंविद्वानग्निंचिनुतेऽयेष्ठ्यमेवगच्छति॥ ५८॥ पृथिवीयच्छयत्स्वय

मात्पृष्ठ्याउपधायधेत्युचाग्निंश्चिनुतेवीर्णिच॥ ६॥ यदाकूतात्समसुस्रोद्धृ

दोवामनसोवासंभृतंचक्षुषोवा॥ तमनुप्रेहिसुकृतस्यलोकंयत्रर्षयःप्रथम

जायेपुराणाः॥ एतंसधस्थपरितेददामियमावहाच्छेवधिंजातवेदाः॥ अन्वा

गंतायज्ञपतिर्वोअत्रतंस्मजानीतपरमेव्योमन्॥ जानीतादेनंपरमेव्योमन्

देवाःसधस्थाविदरूपमस्य॥ यदागच्छात्॥ पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्तेकृणुता ॥१॥

दाविरस्मै॥ संप्र च्यवध्वमनुसंप्रयातायेपथोदेवयानान्कृणुध्वं॥ अस्मिन्

११५ सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्चसीदत॥ प्रस्तरेणपरिधिना
स्रुचावेद्याचबर्हिषा॥ ऋचेमंयज्ञंनोवह्सुवर्देवेषुगंतवे॥ यदिष्टंयत्परादानं
यद्दत्तंयाचदक्षिणा॥ नत॥२॥ अग्निर्वैश्वकर्मणःसुवर्देवेषुनोदधत्॥ येना
सहस्रंवहसियेनाग्नेसर्ववेदसं॥ तेनेमंयज्ञंनोवह्सुवर्देवेषुगंतवे॥ येनाग्ने
दक्षिणायुक्तायज्ञंवहंत्यृत्विजः॥ तेनेमंयज्ञंनोवह्सुवर्देवेषुगंतवे॥ येना
ग्नेसुकृतःपथामधोर्धाराव्यानशुः॥ तेनेमंयज्ञंनोवह्सुवर्देवेगंतवे॥ यत्र पु
धाराअनपेतामधोर्घृतस्यचयाः॥ तदग्निर्वैश्वकर्मणःसुवर्देवेषुनोदधत्॥ ॥११५॥

॥६॥ आगच्छान्तव्धानुमुस्तेनेमंयज्ञंनोवहस्वर्देवेषुगंतवे [illegible] चतुर्दशाच॥
॥७॥ यास्तेअग्नेसमिधोयानिधामयाजिव्हाजातवेदोयोअर्चिः॥ येतेअग्ने
मेडयोयइंद्रवस्तेभिरात्मानंचिनुहिप्रजानन्॥ उत्सन्नयज्ञोवाएषयदग्निः
किंवाहितस्यक्रियतेकिंवानयद्वाअध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नंतरेत्यात्मनोवैतदंत
रेतियास्तेअग्नेसमिधोयानि॥१॥ धामेत्येहिषावाअग्नेस्वयंचितिरेवतद दग्नि
ग्निंचिनोतिनाध्वर्युरात्मनोंतरेतिचतस्रआशाः प्रचरंत्वग्नयइमंनोयज्ञंन
यतुप्रजानन्॥ घृतंपिन्वन्नजरंसुवीरंब्रह्मसमिद्भवत्याहुतीनां॥ सुवर्गा

११६ सवाएषलोकायोपधीयतेयत्कूर्मो वतस्वन्नाशाः प्रचरंत्वग्नयुद्र्याह ॥२॥
दिन्द्राएवैतेनप्रजानातीमंनोयज्ञन्नेमतुप्रजानन्नित्याहसुवर्गस्यलोकस्या
भिनीत्यैब्रह्मसमिद्ध्वत्याहुतीनामित्याहब्रह्मणावैदेवाःसुवर्गलोकमाय
न्यद्ब्रह्मणवत्योपदधातिब्रह्मणैवतद्यजमानःसुवर्गलोकमेतिप्रजापतिर्वा
एषयदग्निस्तस्यप्रजाःपशवश्छंदांसिरूपंसर्वान्वर्णानिष्टकानांकुर्या
द्रूपेणैवप्रजांपशूंश्छंदांस्यवरुंधेयोप्रजाभ्यएवैनंपशुभ्यश्छंदोभ्योवरुध्य
॥३॥ चिनुतेएतियासेब्रह्मन्नसमिधोयान्युग्नयइत्याहेष्टकानांषोडशाच॥५॥

॥१०धि॥

मयिगृह्णाम्यग्रेअग्निं रायस्पोषायसुप्रजास्त्वायसुवीर्याय॥ मयिप्रजाम
यिवर्चोदधाम्यरिष्टास्यामतनुवासुवीराः॥ योनोअग्निः पितरोहृत्स्वंतर्मर्त्यो २
मर्त्यां आविवेश॥ तमात्मन्परिगृह्णीमहेवयंमासोअस्मां अवहायपरागा
त्॥ यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निंचिनुयाद्योस्यस्वोग्निस्तमपि॥१॥ यज
मानायचिनुयादग्निं खलुवैपशवोनुपतिष्ठंतेपक्रामुकाअस्मात्पशवस्युर्म
यिगृह्णाम्यग्रेअग्निमित्याहात्मन्नेवस्वमग्निंदाधारनास्मात्पशवोपक्रा मं
तिब्रह्मवादिनोवदंतियन्मृच्चापश्चाग्निरनाद्यमथकस्मान्मृदाचाद्भिश्चा

११८ ग्निश्चीयतइतियदद्भिःसंयौति॥२॥आपोवैसर्वादेवतादेवताभिरेवैनःसंःसृ
जतियन्मृदाचिनोतीयंवाअग्निर्वैश्वानरोग्निनैवतदग्निंचिनोतिब्रह्मवादिनो
वदंतियन्मृदाचाद्भिश्चाग्निश्चीयतेथकस्मादग्निरुच्यतइतियच्छंदोभिश्चिनो
त्यग्नयोवैछंदांःसितस्मादग्निरुच्यतेथोइयंवाअग्निर्वैश्वानरोयत॥३॥मृदा
चिनोतितस्मादग्निरुच्यतेहिरण्येष्टकाउपदधातिज्योतिर्वैहिरण्यंज्योतिरे
वास्मिन्दधात्यथोतेजोवैहिरण्यंतेजएवात्मन्धत्तेयोवाअग्निंःसर्वतोमुखंचि
नुतेसर्वासुप्रजास्वन्नमत्तिसर्वादिशोभिजयतिगायत्रींपुरस्तादुपदधाति

त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पंक्तिं मध्य एष वा अग्निः सर्वतो
मुखस्तं य एवं विद्वानग्निं चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभिजयत्यथो
दिक्ष्येव दिशं प्रवयति तस्माद्दिशि दिक्प्रोता ॥ ८ ॥ अपि संयोति वैश्वानरीय ऐष
वै पंच वि[...]ताति श्च ॥ २ ॥ प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ् प्राद्रवत्तस्मा
अश्वं प्रत्यास्यत्स दक्षिणावर्त्तत तस्मै वृष्णिं प्रत्यास्यत्स प्रत्यङ् आवर्त्तत तस्मा ऋ
षभं प्रत्यास्यत्स उदङ् आवर्त्तत तस्मै बस्तं प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्या
स्यद्यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत एवैनं ॥ ३ ॥ अवरुध्य चिनुत एतावै प्राणभृ

११८ तस्मात्पशुमतीरिष्टका यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमा
नोमुष्मिंल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्रभान्ति मृदाभिलिप्योपद
धाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नं पशव एष खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि
यं कामयेत कनीयोस्यान्नं ॥२॥ स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युपदध्यात्क
नीय एवास्यान्नं भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति मध्यतस्तस्योपद
ध्यात्समावदेवास्यान्नं भवति यं कामयेत भूयोस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युद्
धृत्योपदध्यादन्तत एवास्मा अन्नमवरुन्धे भूयोस्यान्नं भवति ॥३॥ एनमस्यान्नं

भूयोस्यान्नंभवति॥१०॥स्तेगांदꣳष्ट्राभ्यांमंडूकांजंभ्येभिरादकांखादेनोर्जꣳसꣳ
सूदेनारण्यंजांबीलेनमृदंबर्स्वेभिःशर्कराभिरवकामवकाभिःशर्करामुत्सादेन
जिह्वामवक्रंदेनतालुꣳसरस्वतींजिह्वाग्रेण॥१॥स्तेगांद्वाविꣳशतिः॥११॥वाजꣳ
हनूभ्यामपआस्येनादित्याꣳश्मश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेनसदुत्तरेणांतरे
णानूकाशंप्रकाशेनबाह्यꣳस्तनयित्नुंनिर्बाधेनसूर्याग्नीचक्षुर्भ्यांविद्युतौक
नानकाभ्यामशनिंमस्तिष्केणबलंमज्जभिः॥१॥वाजंपंचविꣳशतिः॥१२॥कू
र्मांछफैरछलाभिःकपिंजलान्सामकुष्ठिकाभिर्जवंजंघाभिरगदंजानुभ्यांवी

११९ यंबकुशाभ्यांभयंप्रचालाभ्यांगुदोपपक्षाभ्यामश्विनावंसाभ्यामदितिंशी
र्ष्णानिर्ऋतिंनिर्जाल्मकेनशीर्ष्णा॥१॥कूर्मांश्चयोविःआतिः॥१२॥योक्त्रंगृध्रा
भिर्युगमानतेनचित्तंमन्याभिःसंक्रोशान्प्राणैःप्रकाशेनत्वचंपराकाशेनान्त
रांमशकान्केशैरिन्द्रंस्वपसावहेनबृहस्पतिंशकुनिसादेनरथमुष्णिहाभिः
॥१॥योक्त्रमेकविःआतिः॥२॥मित्रावरुणौश्रोणीभ्यामिन्द्राग्नीशिखण्डाभ्या
मिन्द्राबृहस्पतीऊरुभ्यामिन्द्राविष्णूअष्ठीव[illegible]ध्यांसवितारंपुच्छेनगंधर्वाञ्छे
पेनाप्सरसोमुष्काभ्यांपवमानंपायुनापवित्रंपोत्राभ्यामाक्रमणंस्थूराभ्यां

॥११९॥

अतिक्रमणंकुष्ठाभ्यां॥१॥१५॥इंद्रस्यक्रोडोदित्यैपाजस्यंदिशांजत्रवोजीमूता

न्हृदयोपशाभ्यामंतरिक्षंपुरिततानभउदर्यंपांद्राणीप्लीन्हावल्मीकान्क्लोम्ना

गिरीन्प्लाशिभिःसमुद्रमुदरेणवैश्वानरंभस्मना॥१॥मित्रावरुणाविंद्रस्यद्वावि

ंशातिद्वाविंशातिः॥१६॥पूष्णावनिष्ठुरंधाहेःस्थूरगुदासर्पान्गुदाभिर्कृत

पृष्ठीभिर्दिविपृष्ठेनवसूनांप्रथमाकीकसारुद्राणांद्वितीयादित्यानांतृतीया

ंगिरसांचतुर्थीसाध्यानांपंचमीविश्वेषांदेवानांषष्ठी॥१॥पूष्णश्चतुर्विंशा

तिः॥१७॥ओजोग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिंद्रंस्वपसावहेनरुद्रस्यविच

१२० लःस्कंधोहोरात्रयोर्द्वितीयोर्धमासानांतृतीयोमासानांचतुर्थऋतूनांपंचमः
संवत्सरस्यषष्ठः॥१॥ ओजोविंशतिः॥१८॥ आनंदंनंदथुनाकामंप्रत्यासाभ्यां
भयंशीतिकाभ्यांप्रशिषंप्रशासाभ्यांसूर्याचंद्रमसौवृक्याभ्यांश्यामशब ९
लौमलंस्नाभ्यांव्युष्टिंरूपेणनिम्रुक्तिमरूपेण॥१॥ आनंदःषोडश॥१९॥
अहर्मासेनरात्रिंपीवसापोयूषेणघृतंरसेनश्यांवसयादूषीकाभिर्हादु
निमश्रुभिःपृष्वांदिवंरूपेणनक्षत्राणिप्रतिरूपेणपृथिवींचर्मणाछवींछव्या
पाकृतायस्वाहालब्धायस्वाहाहुतायस्वाहा॥१॥ अहरष्टाविंशतिः॥२०॥

॥१२॰॥

अग्नेःपक्षतिःसरस्वत्यैनिपक्षतिःसोमस्यतृतीयापांचतुर्थ्योषधीनांपंचमी
संवत्सरस्यषष्ठीमरुतांसप्तमीबृहस्पतेरष्टमीमित्रस्यनवमीवरुणस्यदश
मीइंद्रस्यैकादशीविश्वेषांदेवानांद्वादशीद्यावापृथिव्योःपार्श्वंयमस्यपाटूरः॥
॥२१॥अग्नेरेकान्नत्रिंशत्॥२१॥वायोःपक्षतिःसरस्वतोनिपक्षतिश्चंद्रम
सस्तृतीयानक्षत्राणांचतुर्थीसवितुःपंचमीरुद्रस्यषष्ठीसर्पाणांसप्तम्य
र्यम्णोष्टमीत्वष्टुर्नवमीधातुर्दशमीइंद्राण्याएकादश्यदित्यैद्वादशीद्यावापृ
थिव्योःपार्श्वंयम्यैपाटूरः॥१॥वायोरष्टाविंशतिः॥२२॥पंथामनुवृग्भ्यां

सं·पं·७

१२१ ःसंततिःस्नावन्याभ्याःशुकासित्तेनहरिमाणंयक्ष्माहलीक्ष्णान्पापवातेन
कूरमांछकभिःनावर्त्तान्नूवध्येनश्चुनोविश्रासेननसर्पान्लोहितगंधेनवयांः
सिपक्षगंधेनपिपीलिकाःप्रत्यादेनं॥१॥पंथांद्वाविंशतिः॥२३॥कमेरत्य
क्रमीद्वाजीविश्वैर्देवैर्यज्ञियैःसंविदानः॥सनोनय सुकृतस्यलोकंतस्य
तेवयःस्वधयामदेम॥१॥कमेरषाद॥२४॥योस्तेपृष्ठंपृथिवीसधस्थमा
न्मांतरिक्षःसमुद्रो योनिःसूर्यस्तेचक्षुर्वातःप्राणश्चंद्रमाश्रोत्रंमासाश्चा त्रं
र्धमासाश्चपर्वाण्यृतवोंगानिसंवत्सरोमहिमा॥१॥द्यौःपंचविंशतिः॥२५

॥१२१॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजंत स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः स ते लोकस्तं
जेष्यस्यथावजिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजंत स एतं लोकमजयद्यस्मिन्
वायुः स ते लोकस्तस्मात्वांतरेष्यामि यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्ते
नायजंत स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकं जेष्यसि यद्यवजि सं
१९४ ८६३ घ्रसि ॥१॥ यस्मिन्नक्षोत्र ॥२६॥ यो वा अयथादेवतं तामग्न इंद्रस्य चित्तिं
यथा वै वयो वै यस्ताकूला घास्ते मयि गृह्णामि प्रजापतिः सोऽस्मात्क्षगा
न्वाजं कूर्मान्योकं मित्रावरुणाविंद्रस्य पृक्षमोजश्चानंदमहरनेवयियाः

१२२ पथांक्रमेद्योस्तिग्मिः पसुः षद्विं मातिः ॥ २८ ॥ योवाएवाद्वृतिमभवन्पृथिविं
रवरुध्यानंदमधेशपंचाशत ॥ ८८ ॥ ओं मम श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु ॥ पा॰ ७ ॥
संवत् ॥ शके सत्राशे अठ्ठावीस क्षयनाम संवत्सरे आश्विन असितप्रति
पत्तिथौ भौमवासरे प्रथमप्रहरांते समाप्तं ॥ हे पुस्तक विष्णूपंत साठे यांचे
असे ॥ यस्य पुस्तकं तस्य ज्येष्ठपुत्रेण लिखितं ॥ स्वार्थं परार्थं वा ॥ यादृशं
पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया ॥ यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते ॥
तैलाद्रक्षेज्जलाद्रक्षेद्रक्षेच्छिथिलबंधनात् ॥ मुर्खहस्ते न दातव्यं एवं वदति

123 पुस्तकं॥ छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ शिव॥ ॥छ॥ शिव॥ ॥छ॥ ॥शिव॥ ७

छ॥ छ॥ छ ॥छ छ ॥छ छ॥छ छ॥छ छ॥छ छ॥छ छ॥छ छछ

123

॥यजुःपंचमाष्टकसमाप्तिग्रंथ॥

॥२३॥

॥ अथसंहिताषष्ठमाष्टकप्रारंभोत्रश्रीगजाननप्रसन्नास्तु ॥

॥श्रीगजाननायनमः॥श्रीसविलासूर्यनारायणायनमः॥श्रीगुरुचरणस्यप्रसादेनसंपू
र्णोविघ्नप्रभवतु हरिः ॐ॥ प्राचीनवंशंकरोतिदेवमनुष्यादिशोव्यभजंतप्राचींदेवादक्षिणा
पितरःप्रतीचींमनुष्याउदीचींरुद्रायत्प्राचीनवंशंकरोतिदेवलोकमेवतद्यजमानउपाव
तोहि र्ततेपरिश्रयत्यंतर्हिदेवलोकोमनुष्यलोकान्नास्माल्लोकात्स्वेनत्यमिवेत्याहुः कोहितद्वेदय
द्यमुष्मिन्लोकेस्तिवानवेतिदिक्ष्वतीकाशान्करोति॥१॥उभयोर्लोकयोरभिजित्यैकेशश्मश्रु
वपतेनखानिनिकृंततेमृतावाएषात्वगमेध्यायत्केशश्मश्रुमृतामेवत्वचममेध्यामपहत्यय
ज्ञियोभूत्वामेधमुपैत्यंगिरसःसुवर्गंलोकंयंतोप्सुदीक्षातपसीप्रावेशयन्नप्सुस्नातिसाक्षा
देवदीक्षातपसीअवरुंधेतीर्थेस्नातितीर्थेहितेतांप्रावेशयन्तीर्थेस्नाति॥२॥तीर्थमेवसमाना

स॰ ष॰

१ नांभवत्यपोऽस्मात्संतरन्त एव मेध्यो भव[stain]ति वाससा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोमम्मेष
देवतामुपैति यो दीक्षते सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहीत्याह स्वामेव देवतामुपैत्यथो आशिषमेवै
देवतामुपैत्यथो आशिषमेवै तामाशास्तेऽग्नेस्तूषाधानं वायोर्वातपानं पितॄणां नीविरोषधीनां प्रघा
तः ॥५॥ आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्नक्षत्राणामतीकाशास्तद्वा एतत्सर्व
देवत्यं यद्वासः सो यद्वाससा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीक्षयति बहिः प्राणो वै मनुष्यस्त
स्याशनं प्राणोऽश्नाति स प्राण एव दीक्षत आग्नीतो भवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह मेधमुपै
ति घृतं देवानां मस्तु पितॄणां निष्पक्वं मनुष्याणां तद्वै ॥६॥ एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनी
तेनाभ्यङ्क्ते सर्वा एव देवताः प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोका[stain]दगतो देवलोकं यो दीक्षि
तोऽन्तरेव नवनीतं तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेऽनुलोमं यजुषा व्याहरेत्याहेन्द्रो वृत्रमहंस्तस्य कनी

निकापरापतत्तदांजनमभवद्यदांक्तेचक्षुरेवभ्रातृव्यस्यवृंक्ते दक्षिणंपूर्वमांक्ते ॥ ८ ॥ सव्यंहिपूर्वंम
नुष्या आंजतेननिधावतेनीवहि मनुष्याधावतेपंचकृत्व आंक्तेपंचाक्षरापंक्तिः पांक्तोयज्ञोय
ज्ञमेवावरुंधेपरिमितमांक्तेपरिमितंहिमनुष्या आंजतेसतूलयांक्तेपतूलयाहिमनुष्या आंजते
व्यावृत्त्यैयदपतूलयांजीतवज्रइवस्यात्सतूलयांक्तेमित्रत्वाय ॥ ९ ॥ इंद्रोवृत्रमहन्सो १ पो १ न्यम्रि
यततासायन्मेध्यंयज्ञियंसदेवमासीत्तदपोदक्रामत्तेदर्भाअभवन्यद्दर्भपुंजीलैः पवयतियाए
वमेध्यायज्ञियाःसदेवाआपस्ताभिरेवैनंपवयतिद्वाभ्यांपवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनंपवयतित्रि
भिःपवयतित्रयइमेलोकाएभिरेवैनंलोकैःपवयतिपंचभिः ॥ १० ॥ पवयति [illegible] पं
चाक्षरापंक्तिःपांक्तोयज्ञोयज्ञायैवैनंपवयतिषड्भिःपवयतिषड्वाऋतवऋतुभिरेवैनंपवय
तिसप्तभिःपवयतिसप्तछंदांसिछंदोभिरेवैनंपवयतिनवभिःपवयतिनवैपुरुषेप्राणाः

सं॰ष॰

२ सप्राणमेवैनंपवयत्येकविंशत्यापवयतिदशहस्त्याअंगुलयोदशपद्याआत्मैकविंशोया
वानेवपुरुषस्तमपरिवर्गं॥८॥पवयतिचित्पतिस्त्वापुनात्वित्याहमनोवैचित्पतिर्मनसैवैनंपवय
तिवाक्पतिस्त्वापुनात्वित्याहवाचैवैनंपवयतिदेवस्त्वासवितापुनात्वित्याहसवितृप्रसूतएवैनंप हे
वयतितस्यतेपवित्रपतेपवित्रेणयस्मैकंपुनेतच्छकेयमित्याहाशिषमेवैतामाशास्ते॥९॥अ
तीकान्नान्केरोत्यवैनाअयन्नीर्थैस्त्वानिप्रघातोमनुष्याणांनद्वाऔमिवत्वायपंचभिरपरिवर्गं कैं
मुष्टान्वंतारिंःन्नाञ्च॥१॥यावन्तोवैदेवायज्ञायापुनततएवाभवन्यएवंविद्वान्यक्षविस्कन्म
ज्ञायपुनीतेभवत्येवबहिःपवयित्वांतःप्रपादयतिमनुष्यलोकएवैनंपवयित्वापूतंदेवलो
स्र२ कंप्रणयत्यदीक्षितएकयाहुत्येत्याहुःस्रुवेणचतस्रोजुहोतिदीक्षितत्वायस्रुचापंचमींपं
चाक्षरापंक्तिःपांक्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धआकूत्यैप्रयुजेऽग्नये॥१॥स्वाहेत्याहाकूत्याहि

२

स

पुरुषोयज्ञमभिप्रयुंक्तेयज्ञेयंतिमेधायैमनसेग्नयेस्वाहेत्याहमेधयाहिमनसापुरुषोयज्ञमभि
गच्छतिसरस्वत्यैपूष्णेग्नयेस्वाहेत्याहवाग्वैसरस्वतीपृथिवीपूषावाचैवपृथिव्यायज्ञंप्रयुं
क्तआपोदेवीर्बृहतीर्विश्वशंभुवइत्याहयावैवर्ष्यास्ताः॥२॥आपोदेवीर्बृहतीर्विश्वशंभुवो॥य
देतद्यजुर्नब्रूयाद्दिव्याआपोशांताइमंलोकमागच्छेयुरापोदेवीर्बृहतीर्विश्वशंभुवइत्याहा
स्माएवैनालोकायशमयतितस्माच्छांताइमंलोकमागच्छंतिद्यावापृथिवीइत्याहद्यावापृ
थिव्योर्हियज्ञ उर्वंतरिक्षमित्याहांतरिक्षेहियज्ञोबृहस्पतिर्नोहविषावृधातु॥३॥
इत्याहब्रह्मवैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मैयज्ञमवरुंधेयद्ब्रूयाद्विधेरितियज्ञस्थाणुमृच्छे
द्वृधात्वित्याहयज्ञस्थाणुमेवपरिवृणक्तिप्रजापतिर्यज्ञमसृजतसोस्मात्सृष्टःपराङैत्सप्र
यजुरव्लीनात्प्रसामतमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदुद्ग्रहणस्योद्ग्रहणत्वमृचा॥४॥जुहू

सं.प.

३ तियज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छंदसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुभाज्यंहोतियज्ञस्योद्यत्यैद्वाद
शा शवात्सबंधान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादशभिर्वात्सबंधविदोदीक्षयंतिसावाएषर्गनुष्टुग्वागनु
ष्टुग्यदेतयर्चादीक्षयतिवाचैवैनंसर्वयादीक्षयतिविश्वेदेवस्यनेतुरित्याहसावित्र्येतेनम
ते र्त्तोवृणीतसख्यं॥५॥इत्याहपित्र्यदेवत्यैनाविश्वेरायइषुध्यसीत्याहवैश्वदेव्येतेनद्युम्नंवृणी
तपुष्यसइत्याहपौष्ण्येतेनसावाएषकस्मैदेवत्यायदेतयर्चादीक्षयतिसर्वाभिरेवैनंदेवता
दम भिर्दीक्षयतिसप्ताक्षरंप्रथमंपदंष्टाक्षराणित्रीणियानित्रीणितान्यष्टावुपयंतियानिचत्वा
रितान्यष्टौयदष्टाक्षरातेन॥६॥ [illegible] गायत्रीयदेकादशाक्षरातेनत्रिष्टुग्य
द्द्वादशाक्षरातेनजगतीसावाएषसर्वाणिछंदांसियदेतयर्चादीक्षयतिसर्वैरेवैनं
छंदोभिर्दीक्षयतिसप्ताक्षरंप्रथमंपदंसप्तपदाशाक्वरीपशवःशाक्वरीपशुभिरेवावरुंधए

कस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोनाप्तं तन्मनुष्या उपजीवंति पूर्णयाजुहोति पूर्ण इव
हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनयाजुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानां सृ
ष्ट्यै ॥ ७ ॥ अग्नयेनार्धाल्वचासस्त्र्यंतेनजुहोति पंचदशान्च ॥ २ ॥ ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञाया
तिष्ठमाने [illegible]
[illegible] कृष्णो रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतां तेऽमन्यंत यं वा इमे उपावर्त्स्यतः स इ
दं भविष्यतीति ते उपामंत्रयंत ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्त्तेतामेष वा
ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याह ऋक्सा
मे एवावरुंध एषः ॥ १ ॥ वा अन्हो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रियाय यत्कृष्णं यदेवैन
योस्तत्र न्यक्तं तद्देवावरुंधे कृष्णाजिनेन दीक्षयति ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्र

४ ह्मणैवैनं दीक्षयन्तीमां धियं निक्ष्माणस्य देवेत्याह यथा यजुरेवैतद्गर्भो वा एष य
द्दीक्षित उल्बं वासः प्रोर्णुते तस्मात् ॥ २ ॥ गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णुवी
त यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णुवीत गर्भाः प्रजानां परापातुकाः स्युः क्रीते सोमे पौर्णुते जायत एव
तद्यथा यथा वसीयांसं प्रत्यपोर्णुते तादृग्वैतदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो य
दत्यरिच्यत ते शरा अभवन्नूर्ग्वै शरा यच्छरमयी ॥ ३ ॥ मेखला भवत्यूर्जमेवावरुन्धे मध्यतः
संनह्यति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै मे
ध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः संनह्यति मेध्यं चैवास्यामेध्यं च व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय व
ज्रं प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं ॥ ४ ॥ येऽन्तः शरा
अशीर्यन्त ते शरा अभवंस्तच्छराणां शरत्वं वज्रो वै शराः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो

त्रि
त्रि

यच्छरमयीमेखलाभवतिवज्रेणैवसाक्षात्क्षुधंभ्रातृव्यंमध्यतोपहन्तित्रिवृद्भवतित्रिवृद्वैप्राण
स्त्रिवृतमेवप्राणंमध्यतोयजमानेदधातिपृथ्वीभवतिरज्जूनांव्यावृत्त्यैमेखलयायजमानंदी
क्षयतियोक्त्रेणपत्नींमिथुनत्वाय॥ ८॥ यज्ञोदक्षिणामभ्यध्यायत्तांसमभवत्तदिन्द्रोचायत्सो
मन्यतयोवाइतोजनिष्यतेसइदंभविष्यतीतितांप्राविशत्तस्याइन्द्रएवाजायतसोमन्यतयोवैमदि
तोपरोजनिष्यतेसइदंभविष्यतीतितस्याअनुमृश्ययोनिमाच्छिनत्सासूतवशाभवत्तत्सूतवशा
यैजन्म॥ ८॥ तांहस्तेन्यवेष्टयत्तांमृगेषुन्यदधात्साकृष्णविषाणाभवदिन्द्रस्ययोनिरसिमा
माहिंसीरितिकृष्णविषाणांप्रयच्छतिसयोनिमेवयज्ञंकरोतिसयोनिंदक्षिणांसयोनिमिन्द्रं
सयोनित्वायकृष्यैत्वासुसस्याया इत्याहतस्मादकृष्टपच्याओषधयःपच्यन्तेसुपिप्पलाभ्य
स्त्वौषधीभ्यइत्याहतस्मादोषधयःफलंगृह्णन्तियद्धस्तेन॥ ७॥ कंडूयेतपामनंभावुकाःप्रजा

सं॰ प॰ २

५

स्युर्यत्स्मयेतनग्नंभावुकाः कृष्णविषाणयाकंडूयतेपिगृह्यस्मयतेप्रजानांगोपीथायनपु
रादक्षिणाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवंचृतेद्यत्पुरादक्षिणाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवंचृते
द्योनिःप्रजानांपरापातुकास्यान्नीतासुदक्षिणासुचात्वालेकृष्णविषाणांप्रास्यतियोनि
र्वैयज्ञस्यचात्वालंयोनिःकृष्णविषाणायोनावेवयोनिंदधातियज्ञस्यसयोनित्वाय॥ वं
रुंधत्ऋषतस्मात्ऊरमयीयूपस्तनीयंमिथुनत्वाययज्ञन्महस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥ २॥ वाग्वै
देवेभ्योपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमानासावनस्पतीन्प्राविशत्सैषावाग्वनस्पतिषुवदतियादुं
दुभौयातूणवेयावीणायांयद्दीक्षितदंडंप्रयच्छतिवाचमेवावरुंधेऔदुंबरोभवत्यूर्ग्वाउ
दुंबरऊर्जमेवा वरुंधेमुखेनसंमितोभवतिमुखतएवास्माऊर्जंदधातितस्मान्मुखत
ऊर्जाभुंजते॥ ३॥ क्रीतेसोमेमैत्रावरुणायदंडंप्रयच्छतिमैत्रावरुणोहिपुरस्तादृत्विग्

५

भ्योवाचंविसृजतिनामगृह्यजोयजमानेप्रतिष्ठापयंतिस्वाहायज्ञंमनसेत्याहमनसाहिपुरुषोयज्ञ
मभिगच्छतिस्वाहाद्यावापृथिवीभ्यामित्याहद्यावापृथिव्योर्हियज्ञस्वाहोरोरंतरिक्षादित्याहांतरिक्षे
हियज्ञस्वाहायज्ञंवातादारभइत्याहअयं॥२॥वावयःपवतेसयज्ञस्तमेवसाक्षादारभतेमुष्टीकरो
तिवाचंयच्छतियज्ञस्यधृत्याअदीक्षिष्टायंब्राह्मणइतित्रिरुपांशुवाहदेवेभ्यएवैनंप्राहत्रिरुच्चैरुभ
येभ्यएवैनंदेवमनुष्येभ्यःप्राहनपुरानक्षत्रेभ्योवाचंविसृजेद्यत्पुरानक्षत्रेभ्योवाचंविसृजेद्यज्ञंवि
च्छिंद्यात्॥३॥उदितेषुनक्षत्रेषुव्रतंकृणुतेतिवाचंविसृजतियज्ञव्रतोवैदीक्षितोयज्ञमेवाभिवाचं
विसृजतियदिविसृजेद्वैष्णवीमृचमनुब्रूयाद्यज्ञोवैविष्णुर्यज्ञेनैवयज्ञंसंतनोतिदैवींधियंमना
महइत्याहयज्ञमेवतन्म्रदयतिसुपारानोअसद्वशइत्याहव्युष्टिमेवावरुंधे॥४॥ब्रह्मवादिनोवदं
तिहोतव्यंदीक्षितस्यगृहा३इनहोतव्या३मितिहविर्वैदीक्षितोयज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय

सं०ष०२

६ ऊर्क्कुर्याद्यन्नतुंदुरुर्याद्यथापसृंतरीयाद्येदेवामनोजातामनोयुज इत्याहप्राणावैदेवामनोजा
तामनोयुजस्तेष्वेवपरोक्षंजुहोतितन्नेवहुतन्नेवाहुतंस्वपंतंवैदीक्षितंरक्षांसिजिघांसंत्य ५२
ग्निः॥५॥ खलुवैरक्षोहाग्नेत्वंसुजागृहिवयंसुमंदिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपांकृत्वास्व
पितिरक्षसामपहत्याअव्रत्यमिववाएषकरोतियोदीक्षितःस्वपितित्वमग्नेव्रतपाअसीत्याहाग्नि
र्वैदेवानांव्रतपतिःसएवैनंव्रतमालंभयतिदेवआमर्त्येष्वेत्याहदेवः॥६॥ह्येषसन्मर्त्येषुत्वंयज्ञे
हि ष्वीड्यइत्याहैतंहियज्ञेष्वीडतेअपवैदीक्षितात्सुषुपुषइंद्रियंदेवताःक्रामंतिविश्वेदेवाअभिमामा
ववृत्रन्नित्याहेंद्रियेणैवैनंदेवताभिःसंनयतियदेतद्यजुर्नब्रूयाद्यावतएवपशूनभिदीक्षेततान
वेनास्यपशवःस्यूरास्वेयत॥७॥सोमाभूयोभरेत्याहापरिमितानेवपशूनवरुंधेचंद्रमसिममभ
भोगायभवेत्याहयथादेवतमेवैनाःप्रतिगृह्णातिवायवेत्वावरुणायत्वेतियदेवमेतानानुदिशे

द्यंयथादेवतंदक्षिणागमयेदादेवताभ्योवृश्च्येतयदेवमेताअनुदिशतियथादेवतंदक्षिणाग मेव
मयतिन देवताभ्यआवृश्च्यते॥८॥ वृश्च्यतेदेवीरापोअपान्नपादित्याहयद्वोमेध्यंयज्ञियंसदेवंत
द्वोमावक्रमिषमितिवावैतदाहाच्छिन्नंतंतुंपृथिव्याअनुगेषमित्याहसेतुमेवकृत्वात्येति॥९॥
भुञ्जतेयच्छिद्यादुद्ध्मायेन्निर्हदेवद्वयेदेवताभ्यआव्रश्च्येतयच्छिःग्रान्थ॥१०॥ देवावैदेवयजनमध्य
वसायदिशोनप्राजानन्ते ऽन्योन्यमुपाधावन्त्वयाप्रजानामत्वयेतितेऽदित्यांसमध्रियन्तत्व
याप्रजानामेतिसाऽब्रवी [illegible]
वरंवृणैमत्प्रायणाएववोयज्ञामदुदयनाअसन्नितितस्मादादित्यःप्रायणीयोयज्ञाना
मादित्यउदयनीयःपञ्चदेवतायजतिपञ्चदिशोदिशांप्रज्ञात्यै॥११॥ अथोपञ्चाक्षरापङ्क्तिः
पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धेपथ्यांस्वस्तिमयजन्प्राचीमेवतयादिशंप्राजानन्नग्निनादक्षि

सं०प०८

८ णा सोमेन प्रतीचीꣳ सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वां पथ्याꣳ स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तया दिशं प्रजा
नाति पथ्याꣳ स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानुप
श्यति ॥ २ ॥ अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु पश्यति सवितारमिष्ट्वादि
तिं यजतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतिष्ठायानु पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरु
तो वै देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानं मनुष्यविशमनु कल्पते यन्मारुतीमृचम
न्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति प्रयाजवदननूयाजं प्रायणीयं कार्यमनूयाजवद
मे ॥ ३ ॥ अप्रयाजमुदयनीयमिती वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव सा यज्ञस्य संततिस्त
त्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यद
नूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरियाद्यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा ८

भवतियज्ञंपराभवंतंयजमानोनु॥ २॥ पराभवतिप्रयाजवद्देवानूयाजवत्प्रायणीयंकार्यंप्रया
यु जवदनूयाजवदुदयनीयंनात्मानमवनेतिनप्रजांनयज्ञःपराभवतिनयजमानःप्रायणीय
स्यनिष्कासउदयनीयमभिनिर्वपतिसैवसायज्ञस्यसंततिर्याःप्रायणीयस्ययाज्यायत्ता
उदयनीयस्ययाज्याःकुर्यात्पराङमुंलोकमारोहेत्प्रमायुकःस्याद्याःप्रायणीयस्यपुरोनुवा यं
क्यास्ताउदयनीयस्ययाज्याःकरोत्यस्मिन्नेवलोकेप्रतितिष्ठति॥ ५॥ प्रज्ञात्यैपथ्यंस्वस्त्ययन्
याजवद्यजमानोनुपुरोनुवाक्यास्ताःप्रष्टेन॥ ६॥ कद्रूश्चवैसुपर्णीचात्मरूपयोरस्पर्धे
ताःसाकद्रूःसुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितोदिविसोमस्तमाहरतेनात्मानंनि
ष्क्रीणीष्वेतीयंवैकद्रूरसौसुपर्णीछंदांसिसौपर्णेयाःसाब्रवीदस्मैवैपितरौपुत्रान्बिभ्र
तस्तृतीयस्यामितोदिविसोमस्तमाहरतेनात्मानंनिष्क्रीणीष्व॥ १॥ इतिमाकद्रूरवोचदि

स.ष.

८

तिजगत्युदपतच्चतुर्दशाक्षरासतीसाप्राप्यान्यंवर्जनंनस्थेद्वेअक्षरेअमीयेतां॥ पसोमुभिश्चदीक्षया
चागछत्तस्माज्जगतीछंदसांपन्नाल्यन मातस्मात्सप्तुमनंदीक्षोपनमतित्रिष्टुबुदपतत्त्रयोदशाक्ष
रासतीसाप्राप्यान्यंवर्जनंनस्थेद्वेअक्षरेअमीयेतां॥ सादक्षिणाभिश्च॥ २॥ तपसाचागछत्तस्मा
त्रिष्टुभोलोकेमाध्यंदिनेसवनेदक्षिणानीयंतएतत्खलुवावतपइत्याहुर्यःस्वंददातीतिगायत्र्यु
तनंस्या दपतच्चतुरक्षरासतीजयाज्योतिषाअजाप्यरूपंनदजायो अजनः॥ सासोमंचाहरच्चत्वारिचा
क्षराणिसाष्टाक्षरासमपद्यतब्रह्मवादिनोवदंति॥ ३॥ कस्मात्सत्याद्गायत्रीकनिष्ठाछंदसां॥ स
ह तीयज्ञमुखंपरीयायेतियदेवादःसोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखंपर्यैत्तस्मात्तेजस्विनीतमापद्भ्यांहि
सवनेसमगृह्णान्मुखेनैकंयन्मुखेनसमगृह्णात्तदधयत्तस्माद्द्वेसवनेशुक्रवतीप्रातःसवनं
माध्यंदिनंचतस्मात्तृतीयसवनऋजीषमभिषुण्वंतिधीतमिवहिमन्यंते॥ ४॥ आंगिरसम

८

नयंतिसस्तुकृत्वायाथोसंभरंत्यैवैनन्नं: सोममाह्रियमाणंगंधर्वोविश्वावसुः पर्यमुष्णात्सतिस्रो
रात्रीः परिमुषितोवसत्तस्मात्तिस्रोरात्रीः क्रीतः सोमोवसतितेदेवाअब्रुवन्स्त्रीकामावैगंधर्वाःस्त्रि
णा यानिष्क्रीणामेतितेवाचं: स्त्रियमेकहायनींकृत्वातयानिरक्रीणन्सारोहिद्रूपंकृत्वागंधर्वेभ्यः ॥९॥
अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितोजन्मतेदेवाअब्रुवन्नपयुष्मत्क्रमीन्नास्मानुपावर्त्ततेविह्वयाम
हाइतिब्रह्मगंधर्वाअवदन्नगायन्देवाः सादेवानगायत उपावर्त्ततस्माद्गायंतं: स्त्रियः का
मयंतेकामुकाएनं: स्त्रियोभवंतियएवंवेदाथोयएवंविद्वानपिजन्येषुभवतितेभ्यएवददं
स्फलयद्धकुतेयाः ॥१०॥ भवंत्येकहायन्याक्रीणातिवाचैवैनं: सर्वयाक्रीणातितस्मादेके
हायनामनुष्यावाचंवदंत्यकूटयाकर्णयाकाणयाश्लोणयासप्तशफयाक्रीणाति
सर्वयैवैनंक्रीणातियच्छुक्लयाक्रीणीयाद्दुश्चर्मायजमानस्याद्यद्विरूपयावार्त्रघ्नीस्यात्स

यत्कृष्णयानुस्तरणीस्यात्प्रमायुकोयजमानःस्या १

वान्यंदीक्षणीयान्नंवान्योदीक्षणीयादरुणयापिंगाक्ष्याक्रीणात्येतद्वैसोमस्यरूपंःस्वयैवैनंदेव
९ तयाक्रीणाति॥७॥निष्क्रीणीपुर्दक्षिणाभिश्चवदंतिमन्यंतेगंधर्वेभ्योवरुणयाःपिंगाक्ष्याद्व्यं
न्वं॥८॥तद्धिरण्यमभवत्तस्माद्‌द्भ्योहिरण्यंपुनंतिब्रह्मवादिनोवदंतिकस्मात्सत्यादनस्थिके
नप्रजाःप्रवीयंतेस्थन्वतीर्जायंतइतियद्धिरण्यंघृतेवधायजुहोतितस्मादनस्थिकेनप्रजाः
प्रवीयंतेस्थन्वतीर्जायंतएतद्वाअग्नेःप्रियंधामयद्घृतंतेजोहिरण्यमियंतेशुक्रतनूरिदंव
र्चइत्याहसतेजसमेवैनंःसतनुं॥१॥करोत्यथोसंभरत्यैवैनंयदबद्धमवदध्याद्गर्भाःप्रजानां
परापातुकास्यु[illegible]र्बद्धमवदधातिगर्भाणांधृत्यैनिष्टर्क्यंबध्नातिप्रजानांप्रजननंना
यवाग्वाएषायत्सोमक्रयणीजूरसीत्याहयद्धिमनसाजवतेतद्वाचावदतिधृतामनसेत्या
ह[illegible]मनसाहिवाग्धृताजुष्टाविष्णवइत्याह॥२॥यज्ञोवैविष्णुर्यज्ञायैवैनांजुष्टांकरोति

तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमवरुंधे कांडेकांडे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षां
सि जिघांसंत्येष खलु वा अरक्षोहतः पंथा योग्नेश्च सूर्यस्य च सूर्यस्य चक्षुरारुहम्
अग्नेरक्ष्णः कनीनिकामित्याह य एवारक्षोहतः पंथास्तं समारोहति ॥ २ ॥ वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी
चिदसि मनासीत्याह शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायंते चिदसीत्याह यद्धि मनसा चेतयते
तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि मनसाभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा ध्यायति तत्
द्वाचा ॥ ३ ॥ वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञिया सीत्याह यज्ञियामेवैनां करोति क्ष
त्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतः शीर्ष्णीत्याह यदेवादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादि
त्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदि बद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुका य
जमानस्य स्यात् ॥ ४ ॥ यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयान्मित्रस्त्वा

१० रेत्या

पदिँबध्नातिपूषाध्वनःपात्वित्याहेयंवैपूषेमामेवास्याअधिपामकः ४ बध्नात्वित्याहमित्रोवैशिवोदे
वानांतेनैवैनांपदि ४ समख्याइंद्रायाध्यक्षायेत्याहेंद्रमेवास्याअध्यक्षंकरोति॥८॥अनुत्वामातामन्य
तामनुपितेत्याहानुमतयैवैनयाक्रीणातिसादेविदेवमच्छेहीत्याहदेवीह्येषादेवःसोमइंद्रायसो
ममित्याहेंद्रायहिसोमआह्रियतेयदेतद्यजुर्नब्रूयात्पराच्येवसोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वावर्त्तय
त्वित्याहरुद्रोवैक्रूरः॥७॥देवानांतमेवास्यैपरस्ताद्दधात्यावृत्त्यैक्रूरमिववाएतत्करोतियद्रुद्रस्य
कीर्त्तयतिमित्रस्यपथेत्याहशान्त्यैवाचावाएषविक्रीणीतेयःसोमक्रयण्यास्वस्तिसोमसखा
पुनरेहिसहरय्येत्याहवाचैवविक्रीयपुनरात्मन्वाचंधत्तेनुपदासुकास्यवाग्भवतियएवंवेद॥
॥९॥सप्तनुविस्तौवइत्याहसमारोहतिध्यायतेतिनह्वाचायजमानस्य [illegible] करोतिक्रूरोवेद॥७॥
षट्पदान्यनुनिक्रामतिषडहंवाऽनातिवदत्युतसंवत्सरस्यायनेयावत्येववाक्तामवरुंधे

१०

सप्तमेपदेजुहोतिसप्तपदाशक्करीपशवःशक्करीपशूनेवावरुंधेसप्तग्राम्याःपशवःसप्तारण्याःस
प्तछंदांस्युभयस्यावरुध्यैवस्व्यसिरुद्रासीत्याहरूपमेवास्याएतन्महिमानं॥१॥व्याचष्टेबृह
त्वि३ स्पतिस्त्वासुम्नेरण्वत्वित्याहब्रह्मवैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मैपशूनवरुंधेरुद्रावसुभिराचिकेतु
त्याहापृत्यैपृथिव्यास्त्वामूर्धन्नाजिघर्मिदेवयजनइत्याहपृथिव्याह्येषमूर्धायद्देवयजनमिडायाः
पदइत्याहेडायैह्येतत्पदंयत्सोमक्रयण्यैघृतवतिस्वाहा॥२॥इत्याहयदेवास्यैपदाद्घृतमपीड्यत
तस्मादेवमाहयदध्वर्युरनग्नावाहुतिंजुहुयादंधोध्वर्युस्याद्रक्षांसियज्ञंहन्युर्हिरण्यमुपास्य
जुहोत्यग्निवत्येवजुहोतिनांधोध्वर्युर्भवतिनयज्ञंरक्षांसिघ्नंतिकांडेकांडेवैक्रियमाणेयज्ञं
रक्षांसिजिघांसंतिपरिलिखितंरक्षःपरिलिखिताअरातयइत्याहरक्षसामपहत्यै॥३॥इ
दमहंरक्षसोग्रीवाअपिकृंतामियोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मइत्याहद्वौवावपुरुषौयंचैवद्वेष्टिय

सं.प.०

श्वैनं हृष्टितयोरिवानेन रायं ग्रीवाः कृन्तनि पशवो वै सोमक्रयण्यै पदं यावन्मूतं संवपति पशूनेवाव
११ रुंधे स्मरायइति संवपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥ ६॥ पशुभ्यो नांतरेति त्वेरायइति यजमानाय प्रयच्छति
यजमानएव रयिंदधाति तोतेरायइति पत्नियाअर्धो वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृ
गेव तत्त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गा
र्हपत्य आधीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिँल्लोके पशुमान्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मि
ँल्लोके पशुमान्स्यादुभयोरुपवपत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तं करोति॥ ७॥ महिमानं स्वाहापद
सु.६२ स्यान्न अर्धीयते चतुर्विंशतिश्च॥ ८॥ ब्रह्मवादिनो वदंति विचित्यः सोमा ३ न विचित्या ३ इति सोमो
वा ओषधीनां राजा तस्मिन्यदापन्नं ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं निष्खिदति
तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाक्षन्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोऽध्वर्युः स्यात्क्षोधुको यज

मानः सोमविक्रयिन्त्सोमं शोधयेत्येवं ब्रूयाद्यदीतरं ॥१॥ यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्प
यति तस्मात्सोमविक्रयी क्षोधुको रूणो हि स्मा हापबन्ति सोमविक्रयणे एवाहं तृतीयसवनमवरुंधइ
ति पश्शूनां चर्मन्मिमीते पश्शने वाव रुंधे पशवो हि तृतीयः सवनं यं कामयेतापशुः स्यादित्यृक्षतस्तस्य
मिमीतर्क्षं वा अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति ॥२॥ इति लोमतस्तस्य मिमीते
तद्धि पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै पशूनवरुंधे पशुमानेव भवत्यपामन्ते क्रीणाति सरसमेवैनं क्रीणा
त्यमात्योसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो ह्यस्य ग्रहो नसा च्छैयाति महिमानमे
वास्याच्छैयात्यनसा ॥३॥ अच्छयाति तस्मादनोवाह्यः समे जीवनं [illegible] यन्त्र [illegible] खलु [illegible] वा
एतं न्नीक्ष्णां हरंति तस्मा च्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभित्यं देवं सवितारमित्यति च्छंदसर्चा भिमीते
ति च्छंदा वै सर्वाणि च्छंदांसि सर्वैरेवैनं च्छंदोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा च्छंदसां यदतिच्छंदा यदति

सं॰ प॰ २

१२ च्छंदसावामिमीतेवर्ष्मैवैनंसमानानांकरोत्येकयैकयोत्सर्गं ॥ ६ ॥ मिमीतेयातयाम्नियाया
तयाम्नियैवैनंमिमीतेतस्मान्नानावीर्या अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुपनिगृह्णातितस्मात्समाव
द्वीर्यान्याभिरङ्गुलिभिः तस्मात्सर्वा अनुसंचरतियत्सहसर्वाभिर्मिमीतसंश्लिष्टा अङ्गुलयो
जायेरन्नेकयैकयोत्सर्गंमिमीतेतस्माद्विभक्ताजायन्तेपंचकृत्वो यजुषामिमीतेपंचाक्षरा
पंक्तिःपाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधेपंचकृत्वस्तूष्णीं ॥ ७ ॥ दशसंपद्यन्तेदशाक्षराविराडन्नंविराड्
विराजैवान्नाद्यमवरुंधेयद्यजुषामिमीतेभूतमेवावरुंधेयत्तूष्णींभविष्यद्यद्वैतावानेवसोमःस्याद्याव
न्तंमिमीतेयजमानस्यैवस्यान्नापिसदस्यानांप्रजाभ्यस्त्वेत्युपसमूहतिसदस्यानेवान्वाभजतिवास
सोपनह्यतिसर्वदेवत्यंवै ॥ ८ ॥ वासःसर्वाभिरेवैनंदेवताभिःसमर्धयतिपशवोवैसोमःप्राणाय
त्वेत्युपनह्यतिप्राणमेवपशुषुदधातिव्यानायत्वेत्यनुशृंथतिव्यानमेवपशुषुदधातितस्मा १२

त्स्वपंतंप्राणानजहति॥७॥इतरंपशुमान्त्स्याद्यात्यन्सोत्सर्गंतूलीः सर्वदेवत्यैवैत्रयस्त्रिंःत्रान्व
॥१॥यत्कलयातेशफेनतेक्रीणानीतिपणेतागोअर्घंसोमंकुर्यादगोअर्घंयजमानमगोअर्घं
मध्वर्युंगोस्तुमहिमानंनावतिरेद्गवातेक्रीणानीत्येवब्रूयाद्गोअर्घमेवसोमंकरोतिगोअर्घंय
जमानंगोअर्घमध्वर्युंनगोर्महिमानमवतिरत्यजयाक्रीणातिसतपसमेवैनंक्रीणातिहिरण्ये
नक्रीणातिसशुक्रमेव॥१॥एनंक्रीणातिधेन्वाक्रीणातिसाशिरमेवैनंक्रीणात्यृषभेणक्रीणाति
सेंद्रमेवैनंक्रीणात्यनडुहाक्रीणातिवह्निर्वाअनड्वान्वह्निनैववह्नियज्ञंस्यक्रीणातिमिथुनाभ्यां
क्रीणातिमिथुनस्यावरुध्यैवाससाक्रीणातिसर्वदेवत्यैवैवासःसर्वाभ्यएवैनंदेवताभ्यःक्रीणाति
दशसंपद्यंतेदशाक्षराविराडन्नंविराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधे॥२॥तपसस्तनूरसिप्रजापतेर्व
र्णइत्याहपशुभ्यएवतदध्वर्युर्निह्नुतआत्मनोनाव्रस्कायगच्छतिश्रियंप्रपशूनाप्नोतियएवं

सं॰ष॰॰

१३ वेदश्शुक्रंतेशुक्रेणक्रीणामीत्याहयथायजुरेवैतद्देवावैयेनहिरण्येनसोममक्रीणंस्तदभीषहा
पुनराददतकोहितेजसाविक्रेष्यतइतियेनहिरण्येन॥२॥सोमंक्रीणीयात्तदभीषहापुनराददी
ततेजएवात्मन्धत्तेस्मेज्योतिःसोमविक्रयिणितमइत्याहज्योतिरेवयजमानेदधातितमसासो
मविक्रयिणमर्पयतियदनुपग्रथ्यहन्याद्दंदशूकास्ताःसमाःसर्पाःस्युरिदमहंसर्पाणां
दंदशूकानांग्रीवाउपग्रथ्नामीत्याहादंदशूकास्ताःसमाःसर्पाभवंतितमसासोमविक्रयि
णंविध्यतिस्वान॥४॥भ्राजेत्याहैतेवाअमुष्मिन्लोकेसोममरक्षन्तेभ्योधिसोममाहरन्यदेते
भ्यःसोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोस्यसोमःस्यान्नास्यैतेमुष्मिन्लोकेसोमंरक्षेयुर्यदेते
भ्यःसोमक्रयणाननुदिशतिक्रीतोस्यसोमोभवत्येतेस्यामुष्मिन्लोकेसोमंरक्षंति॥५॥सश्रु
क्रमेवरुंधइतियेनहिरण्येनस्वानवलुभ्रलारिंःत्रान्च॥१०॥वारुणोवैक्रीतःसोमउपनद्धोमि

त्रोनएहिसुमित्रधाइत्याहशांत्याइंद्रस्योरुमाविशदक्षिणमित्याहदेवावैयंसोममक्रीणन्तमिंद्रस्या
रोर्दक्षिणआसादयन्नेषखलुवाएतर्हींद्रोयोयजतेतस्मादेवमाहोदायुषास्वायुषेत्याहदेवताएवा
न्वारभ्योत॥१॥ तिष्ठत्युर्वंतरिक्षमन्विहीत्याहांतरिक्षदेवत्योह्येतर्हिसोमोदित्याःसदोस्यदित्याःस
दआसीदेत्याहयथायजुरेवैतद्विवाएतमेतर्दर्धयंतियद्वारुणंसंतंमैत्रंकुर्वन्तिवारुण्यर्चासादय
तिस्वयैवैनंदेवतयासमर्धयतिवाससापर्यानह्यतिसर्वदेवत्यंवैवासःसर्वाभिरेव॥२॥ एनंदेवता
भिःसमर्धयत्यथोरक्षसामपहत्यैवनेषुव्यंतरिक्षंततानेत्याहवनेषुहिव्यंतरिक्षंततानवाजमर्व
त्स्वित्याहवाजःह्यर्वत्सुपयोअघ्नियास्वित्याहपयोह्यघ्नियासुहृत्सुक्रतुमित्याहहृत्सुहिक्र
तुंवरुणोविक्ष्वग्निमित्याहवरुणोहिविक्ष्वग्निंदिविसूर्यं॥३॥ इत्याहदिविहिसूर्यःसोममद्रावि
त्याहग्रावाणोवाअद्रयस्तेषुवाएषसोमंदधातियोयजतेतस्मादेवमाहोदुत्यंजातवेदसमिति

१४ सोर्यच्चर्त्तिकृष्णाजिनंप्रत्यानह्यतिरक्षसामपहत्याउस्त्रावेतंधूर्षाहावित्याहयथायजुरेवैतत्प्र
च्यवस्वभुवस्पतइत्याहभूतानांहि॥ ३॥ एषपतिर्विश्वान्य[illegible]भिधामानीत्याहविश्वानि
ह्येषोभिधामानिप्रच्यवतेमात्वापरिपरीविदन्नित्याहयदेवादःसोममाह्रियमाणंगन्धर्वोवि
श्वावसुःपर्यमुष्णात्तस्मादेवमाहापरिमोषाययजमानस्यस्वस्त्ययन्यसीत्याहयजमान
स्यैवैषयज्ञस्यान्वारंभोनवच्छित्त्यैवरुणोवाएषयजमानमभ्यैतियत्॥ ४॥ क्रीतःसोमउपन
द्धोनमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसइत्याहशान्त्याआसोमंवहन्त्यग्निनाप्रतितिष्ठन्तेतौसंभवन्तौ
यजमानमभिसंभवतःपुराखलुवावैषमेधायात्मानमारभ्यचरतियोदीक्षितोयदग्नीषोमी
यंपशुमालभतआत्मनिष्क्रयणएवास्यसतस्मात्तस्यनाश्यंपुरुषनिष्क्रयणइवह्यथोख
ल्वाहुरग्नीषोमाभ्यांवाइन्द्रोवृत्रमहन्निनियदग्नीषोमीयंपशुमालभतेवार्त्रघ्नएवास्यसतस्माद्वा १४

र्यं वारुण्यर्चा परिचरति स्वयैवैनं देवतया परिचरति ॥ ६ ॥ अन्वारम्भ्यो त्सर्वाभिर वसर्यैभूला
नां स्येति यदाहुः सप्तविंशतिश्च ॥ ११ ॥ प्राचीनवंशं यावन्तः क्रमामेवैवाग्वेदवावैदेवयज
नं कृष्णलहिरण्यं षट् पदानि ब्रह्मवादिनो विनियोगयत्कलयति वारुणो वै क्रीतः सोम एको
दश ॥ ११ ॥ प्राचीनवंशं नां स्वाहत्याहूयेतः त्रारात्येषसन्तपसान्वयत्कर्णगृहीतेतिलोमनावी
रूपाः षट् सप्ततिः ॥ ७ ॥ हरिः ॐ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥
हरिः ॐ ॥ श्रीगजाननप्रसन्न श्रीगुरुचरणस्य प्रसादेन श्री ग्रंथ संपूर्णो विघ्नोऽस्तु ॐ ॥ यदुभौ
विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिंद्याद्यदुभावविमुच्य यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगे
व तद्विमुक्तोन्यो नडुानभवत्यविमुक्तोन्यो थातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै पत्न्यन्वारभते
पत्नी हि पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तद्यो

स॰ ष॰ २

१५

पत्निया एव ॥ १ ॥ एष यज्ञस्यान्वारंभो नवछित्त्यै [illegible] यावद्भिर्वै राजानुचरैरागछति सर्वेभ्यो वै तेभ्य
आतिथ्यं क्रियते छंदांसि खलु वै सोमस्य राज्ञोनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रि
या एवैनेन करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभ एवैनेन करो त्यतिथेरातिथ्यमसि विष्ण
वे त्वेत्याह जगत्यै ॥ २ ॥ एवैनेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदाव्न्ने विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभ एवैनेन करो
तै ४ ति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैनेन करोति पंच कृत्वो गृह्णाति पंचाक्षरा पंक्तिः
पांक्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुंधे ब्रह्मवादिनो वदंति कस्मात्सत्याद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रि
यत इति यदेवादः सोममा ॥ ३ ॥ अहरंस्तस्माद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते पुरस्ताच्चोप
रिष्टाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतं नव
कपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन संमितास्तेजस्त्रिवृत्तेज एव यज्ञस्य शी

१५

र्षंदधातिनवकपालः पुरोडाशोभवतितेत्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृतांप्राणेनसंमितास्त्रिवृद्वै॥ ६ ॥ प्राण
स्त्रिवृतमेवप्राणमभिपूर्वंयज्ञस्यशीर्षंदधातिप्रजापतेर्वाएतानिपक्ष्माणियदश्ववालाऐक्षवीतिरश्ची
यदाश्ववालः प्रस्तरोभवत्यैक्षवीतिरश्चीप्रजापतेरेवतच्चक्षुः संभरतिदेवावैयाआहुतीरजुहवुस्ता
असुरानिष्कावमादन्तेदेवाः कार्ष्मर्यमपश्यन्कर्मण्योवैकर्मैनेनकुर्वीतेतितेकार्ष्मर्यमयान्परिधी
न्॥ ७ ॥ अकुर्वततैर्वैरक्षांस्यपाघ्नतयत्कार्ष्मर्यमयाः परिधयोभवन्तिरक्षसामपहत्यैसंस्प
र्शयतिरक्षसामनन्ववचारायनपुरस्तात्परिदधात्यादित्योह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षांस्यपहन्त्यू
र्ध्वेसमिधावादधात्युपरिष्टादेवरक्षांस्यपहन्तियजुषान्यांतूष्णीमन्यांमिथुनत्वायद्वेआदधा
तिद्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यैब्रह्मवादिनोवदंति॥ ८ ॥ अग्निश्चवाएतौसोमश्चकथासोमायाति
थ्यंक्रियतेनाग्नयइतियदग्नावग्निंमथित्वाप्रहरतितेनैवाग्नयआतिथ्यंक्रियतेथोखल्वाहुरग्निः

सर्वादेवताइतियद्द्विरसाद्याग्निंमंथतिहव्यायैवासन्नायसर्वादेवताजनयति॥७॥ पत्नीयाए
वजगत्याआतिथ्येदेपरिधीन्वदंत्येकेवस्तारिःस्त्रा॥३॥ देवासुराःसंयत्ताआसन्तेदेवामिथोवि
प्रियाआसन्ते१न्योन्यस्मैज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाःपंचधाव्युदक्रामन्नग्निर्वसुभिःसोमोरुद्रैरिंद्रो
मरुद्भिर्वरुणआदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्तेमन्यन्तासुरेभ्योवाइदंभ्रातृव्येभ्योरध्यामोयन्मि
थोविप्रियास्मोयानइमाःप्रियास्तन्वस्ताःसमवद्यामहैताभ्यःसनिर्ऋछाद्यः॥१॥ नःप्रथ
मो१न्योन्यस्मैद्रुह्यादितितस्माद्यःसतानूनप्त्रिणांप्रथमोद्रुह्यतिसआर्तिमार्छतियत्तान्न
नप्त्रंसमवद्यतिभ्रातृव्याभिभूत्यैभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवतिपंचकृत्वोवद्यतिपंच
धाहितेनत्समवाद्यंतायोपंचाक्षरापंक्तिःपांक्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधतआपतयेत्वागृह्णामी
त्याहप्राणोवै॥२॥ आपतिःप्राणमेवप्रीणातिपरिपतयइत्याहमनोवैपरिपतिर्मनएवप्रीणा

तितनूनप्त्र इत्याह तनुवो हि ते ताः समवाद्यंत शाक्वरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः समवाद्यंत शक्मन्नो
जिष्ठायेत्याहौजिष्ठं हि ते तदात्मनः समवाद्यंतानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टं ह्येतदना
धृष्यं देवानामोजः ॥ ३ ॥ इत्याह देवानां ह्येतदोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यमित्याहाभि
शस्तिपा ह्येतदनभिशस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह यथायजुरेवैतद्घृतं वै देवा वै
वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नंतिकमिव खलु वा अस्यैतच्चरंति यत्तानूनप्त्रेण प्रचरन्त्यंशुरंशुष्टे
देव सोमाप्यायतामित्याह यत् ॥ ४ ॥ एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेनाप्याययत्या तुभ्य
मिंद्रः प्यायतामा त्वमिंद्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेंद्रं च सोमं चाप्याययत्याप्यायय सखीन्त्स
न्या मेधयेत्याहर्त्विजो वा अस्य सखायस्तानेवाप्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय
॥ ५ ॥ इत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवंते ये सोममाप्याययंत्यंतरिक्षदे

१७ वृत्योहिसोमम्आप्याययितएष्टारायः सेषभगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेवैतन्नमस्कृत्यास्मिंल्लोके
प्रतितिष्ठंति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निं प्राविशंस्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति
ते॥ ६॥ अग्निमेववरूथंकृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिवखलुवाएषप्रविशतियोवान्तरदीक्षामुपै
त्यात्मत्वेव्याभिभूत्यैभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवत्यात्मानमेवदीक्षयापातिप्रजामवान्तरदी
क्षयासंवत्सरंमेखलांसमायच्छतेप्रजाह्यात्मनोंतरतरातप्तनाभवतिमदन्तीभिर्मार्जयन्तेति
ह्यग्निःशीतेनवाययतिसमिध्येयातेअग्नेरुद्रियातनूरित्याहस्वयैवैनद्देवतयाव्रतयतिसयोनित्वाय
शान्त्यै॥ ७॥ सोवाअग्नेओजेन्त्राहयदन्नीयतितेमुष्कादन्नांच॥ ८॥ तेषामसुराणांतिस्रःपुरआस
न्नयस्मय्यवमाथरजताथहरिणीताद्देवाजेतुंनाशक्नुवन्ताउपसदैवाजिगीषंस्तस्मादाहुर्यश्चै
वंवेदयश्चनोपसदावैमहापुरंजयंतीतितइषुंसमस्कुर्वताग्निमनीकंसोमंशल्यंविष्णुंतेज

नंतेऽब्रुवन्कइमामसिष्यतीति॥१॥रुद्रइत्यब्रुवन्रुद्रोवैक्रूरःसोऽस्यत्वितिसोऽब्रवीद्वरंवृणाअहमेव
पशूनामधिपतिरसानीतितस्माद्रुद्रःपशूनामधिपतिस्तांरुद्रोवासृजत्सतिस्रःपुरोभित्वै
भ्योलोकेभ्योसुरान्प्राणुदतयदुपसदउपसद्यन्तेभ्रातृव्यपराणुत्त्यैनान्यामाहुतिंपुरस्ताज्जु
हुयाद्यदन्यामाहुतिंपुरस्ताज्जुहुयात्॥२॥अन्यन्मुखंकुर्यात्स्रुवेणाघारमाघारयतियज्ञ
स्यप्रज्ञात्यैपराङतिक्रम्यजुहोतिपराचएवेभ्योलोकेभ्योयजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदतेपुनर
त्याक्रम्योपसदंजुहोतिप्रणुद्यैवैभ्योलोकेभ्योभ्रातृव्यान्जित्वाभ्रातृव्यस्यलोकमभ्यारोहतिदे
वावैयाःप्रातरुपसदउपासीदन्नह्नस्ताभिरसुरान्प्राणुदंतयाःसायंरात्रियैताभिर्यत्
सायंप्रातरुपसदः॥३॥उपसद्यन्तेहोरात्राभ्यामेवतद्यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदतेयाःप्रात
र्याज्याःस्युस्ताःसायंपुरोनुवाक्याःकुर्यादयातयामत्वायतिस्रउपसदउपैतित्रयइमेलो

सं॰ घ॰ २

१८ काङ्मानेव लोकान्प्रीणाति षट्संपद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोममुपैति
द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः सं॥ ३॥ पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्ध
म २ मासा अर्धमासानेव प्रीणात्याराद्ग्रावांतरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतास्मिन्मे लोकेर्धुकः स्यादि
कृ त्यैमग्रेयथ द्वावथ त्रीनथ चतुर एषा वा आराद्ग्रावांतरदीक्षास्मिन्नेवास्मै लोकेर्धुकं भवति प
रोवरीयसीमवांतरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मे लोकेर्धुकः स्यादिति चतुरोग्रेथ त्री
नथ द्वावथैकमेषा वै परोवरीयस्यवांतरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेर्धुकं भवति॥ ४॥ अग्निष्ठ
नीतिं जुहुयात्सायंप्रातरुपसद्भ्यश्चतुर्विंशतिः सं चतुरोग्रे षोडशान्य॥ ५॥ सुवर्गाय वा एते लो
कं यन्ति य उपयन्ति तेषां यस्तु नयते हीयन्त एव स नोदन्ने घीनिसृन्नीयमिवयो वस्त्
र्थेतो यताः श्रान्तो हीयन्ते तु न स निष्ठाय सह वसति नस्मात्सकृदुन्नीयनापरमुन्नयेत तद

रूपः

ध्नोन्नेयन्तत्तद्रूपस्पृनाः रूपेणैवपशूनवरुन्धे ॥१॥ यज्ञोदेवेभ्यानिलायतविष्णूरूपंकृ
त्वासपृथिवींप्राविशत्तंदेवाहस्तान्त्संरभ्यैच्छन्तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्रामत्सोब्रवीत्को
मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहंदुर्गेहन्तेत्यथकस्त्वमित्यहंदुर्गादाहर्तेतिसोब्रवीद्दु
र्गेवैहन्तावोचथावराहोयंवाममोषः ॥२॥ सप्तानांगिरीणांपरस्ताद्वित्तंवेद्यमसुरा
णांबिभर्तितंजहियदिदुर्गेहन्तासीतिसदर्भपुञ्जीलमुद्वृह्यसप्तगिरीन्भित्त्वातमहन्
सोब्रवीद्दुर्गाद्वाआहर्तावोचथाएतमाहरेतितमेभ्योयज्ञएवयज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं
वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकंवेद्यैवेदित्वमसुराणां ॥३॥ वाद्

१९ यमग्नआसीद्यावदासीनःपरापश्यतितावद्देवानांतेदेवाअब्रुवन्नस्त्वेवनोस्याम
पीतिकियद्वोदास्यामइतियावदियꣳसलावृकीत्रिःपरिक्रामतितावन्नोदत्तेतिस
इन्द्रःसलावृकीरूपंकृत्वेमांत्रिःसर्वतःपर्यक्रामत्तदिमामविंदंतयदिमामविंदंत
द्वेदेर्वेदित्वं॥ ४॥ सावाइयꣳसर्वैववेदिरियतीश्यामीतिखावमायेयजंतेत्रिꣳ
शत्पदानिपश्चात्तिरश्चीभवतिषट्त्रिꣳशत्प्राचीचतुर्विꣳशतिःपुरस्तात्तिरश्चीदश
दशासंपद्यंतेदशाक्षराविराडन्नंविराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधउद्धंतियद्वास्या
अमेध्यंतदपहंत्युद्धंतितस्मादोषधयःपराभवंतिबर्हिस्तृणातितस्मादोषधयःपु

नराभिवंत्युत्तरंबर्हिषउत्तरंबर्हिस्तृणानिप्रजावैबर्हिर्यजमानउत्तरंबर्हिर्यजमानमेवा
यजमानादुत्तरंकरोतितस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरः॥५॥हंधैवामुमोषो
वैदिलमसुराणांवेदिस्तंभवंतिपंचविंन्नातिश्च॥६॥यद्वात्रनीनुणानोभारमो[illegible]द्वे
विवेसलिन्नालेयद्वादशासान्हस्योपसदस्युस्तिस्त्रोहीनस्ययज्ञस्यविलोमक्रि
यतेतिस्त्रएवसान्हस्योपसदोद्वादशाहीनस्ययज्ञस्यसवीर्यत्वायायोसलोमक्रि
यतेवत्सस्यैकस्तनोभागीहिसाथैकः स्तनंब्रतमुपैत्यथद्वावथत्रीनथचतुरएत
द्वै॥१॥क्षुरपविर्नामब्रतंयेनप्रजानानभ्रात्व्यानुदते प्रतिजनिष्यमाणानथो

२० कनीयसएवभूयसउपैतिच्युतोवाएतस्मान्नान्नमुपैत्यथयच्चीनयद्वावयैकमेनंदेवसुज
घनंनामैतद्व्रतंतेपस्य:स्कवग्र्यमथोप्रैवजायतेप्रजयापशुभिर्यवागूराजन्यस्य
व्रतंक्रूरेवैयवागू:क्रूरइव॥२॥राजन्योवज्रस्यरूपं:समृध्याआमिक्षावैश्य
स्यपाकयज्ञस्यरूपंपुष्ट्यैपयोब्राह्मणस्यतेजोवैब्राह्मणस्तेजःपयस्तेजसैव
तेजःपयआत्मन्धत्तेथोपयसावैगर्भावर्धन्तेगर्भइववाएषयद्दीक्षितोयद्
स्यपयोव्रतंभवत्यात्मानमेवतद्वर्धयतित्रिव्रतोवैमनुरासीद्द्विव्रताअसुराएक
व्रताः॥३॥देवाःप्रातर्मध्यंदिनेसायंतन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्यरूपंपुष्ट्यै

प्रातश्च सायंचासुराणां निर्मथ्यं क्षुधो रूपं ततस्ते पराभवन्मध्यंदिने मध्यरात्रे दे
वानां ततस्तेऽभवन्सुवर्गंल्लोकमायन्यदस्य मध्यंदिने मध्यरात्रेऽन्नं तं भवति मध्यतो
वा अन्नेन भुंजते मध्यत एवतदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना ॥ ६ ॥ परा
स्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षित क्षि
विमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः स्कंदति तादृगेवतं न प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथा
य एष वै व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्स एनमीश्वरोऽनु
त्थाय हंतोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै दक्षिणतः शयऽएतद्वै यजमानस्याय

२१ तेनः॰स्वएवायतंतेनत्रायेयग्निमेभ्याआवृत्यंतेनत्रायेदेवताएवयज्ञमेभ्याआहृत्यंतेनत्राये॥८॥
एतद्धैकेऽन्तर्द्धेवैकंप्रतान्यात्मनायजमानस्यचयोद्दशच॥८॥पुरोहविषिदेवय
जनेयाजयेद्यंकामयेतोपैनमुत्तरोयज्ञक्रतुर्नमेदभिस्वर्गंलोकंजयेदित्येत
द्वैपुरोहविर्देवयजनंयस्यहोताप्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमपआदित्यम
भिविपश्यत्युपैनमुत्तरोयज्ञक्रतुर्नमत्यभिस्वर्गंलोकंजयत्याप्तेदेवयजने
याजयेद्भ्रातृव्यवन्तंपथ्यावाधिस्पृष्टंगर्त्तंवायावन्नानस्यातवै॥१॥नर
थयैतद्धाप्तेदेवयजनमाप्नोत्येवभ्रातृव्यंनैनंभ्रातृव्यआप्नोत्येकोन्न

तेदेवयजनेयाजयेत्पशुकामम्मेकोन्नताद्धिदेवयजनादंगिरसःपशूनसृजन्ता

न्तरासदोहविर्धानेउन्नतःस्यात्तद्वाएकोन्नतंदेवयजनंपशुमानेवभवतिप्रत्यु

न्नतेदेवयजनेयाजयेत्सुवर्गकामम्प्रत्युन्नताद्धिदेवयजनादंगिरसःसुवर्गंलो

कमायन्नन्तराहवनीयंचहविर्धानंच॥२॥ उन्नतःस्यादन्तराहविर्धानंचस

दश्चान्तरासदश्चगार्हपत्यंचैतद्धिप्रत्युन्नतंदेवयजनंसुवर्गमेवलोकमेतिप्रति

ष्ठितेदेवयजनेयाजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्धिप्रतिष्ठितंदेवयजनंयत्सर्वतःस

मंप्रत्येवतिष्ठतियत्रान्यान्याश्चौषधयोव्यतिषक्ताःस्युस्तद्याजयेत्पशु

22 कोममेतद्वेपशूनाःरूपःरूपेणैवास्मैपशून्वरुंधेपशुमानेवभवतिनिर्ऋति
गृहीतेदेवयजनेयाजयेद्यंकामयेतनिर्ऋत्यास्ययज्ञंग्राहयेयमित्येतद्वैनिर्ऋ
तिगृहीतंदेवयजनंयत्सदृश्यैसत्याऋक्षंनिर्ऋत्यैवास्ययज्ञंग्राहयतिव्या
वृत्तेदेवयजनेयाजयेद्व्यावृत्कामंयंपात्रेवातल्पेवामीमांसेरन्प्राचीनमा
हवनीयात्प्रवणःस्यात्प्रतीचीनंगार्हपत्यादेतद्वैव्यावृत्तंदेवयजनंविपाप्म
नाभ्रातृव्येणावर्ततेनैनंपात्रेनतल्पेमीमांसन्तेकार्येदेवयजनेयाजयेद्भू
तिकामंकार्योवैपुरुषोभवत्येव॥४॥यानवेहविर्धानेचपश्रुत्पाप्मनाष्टाद्रुना

च॥८॥तेभ्यउत्तरवेदिःसिंहीरूपंकृत्वोभयानंतरापक्रम्यातिष्ठत्तेदेवाअम
न्यंतयतरान्वाइयमुपावर्त्स्यतितइदंभविष्यंतीतितामुपामंत्रयंतसाब्रवीद्व
रंवृणै [illegible] सर्वान्मया
कामान्व्यश्नवथपूर्वांतुमाग्नेराहुतिरश्नवताइतितस्मादुत्तरवेदिंपूर्वामग्ने
र्व्याघारयंतिवारेवृतंह्यस्यैशम्ययापरिमिमीते॥३॥मात्रैवास्याएषाथोयु
क्तेनैवयुक्तमवरुंधेवित्तायनीमसीत्याहवित्तान्ह्येनानावत्तिक्रायनीमसी
त्याहतिक्तान्ह्येनानावद्दवनान्मानाथितमित्याहनाथितान्ह्येनानावदवता

सं०ब्रा०२

२३ न्माव्यथितमित्याहव्यथितान्ह्येनानाविर्द्धिदंरश्मिर्नभोनामा॥२॥अग्नेअंगिर
इतित्रिर्हरतित्रयएवैषुलोकेषुम्नयस्तानेवावरुंधेरक्षी चतुर्थंहरत्यनिरुक्तमे
वावरुंधेसिंहीरसिमहिषीरसीत्याहसिंहीह्येषारूपंकृत्वोभयानंतरापक्र
म्यातिष्ठदुरुप्रथस्वोरुतेयज्ञपतिःप्रथतामित्याहयजमानमेवप्रजयापशु
भिःप्रथयतिध्रुवा॥२॥असीतिसंहंतिधृत्यैदेवेभ्यःशुंधस्वदेवेभ्यःशुंभ
स्वेत्यवचोक्षतिप्रचकिरतिशुध्याइंद्रघोषस्त्वावसुभिःपुरस्तात्पात्वित्याहदिग्भ स्ला२
भ्यएवैनांप्रोक्षतिदेवांश्चेदुत्तरवेदिरुपावर्त्तीहैवविजयामहाइत्यसुराव

२३

देवानु॰ ज्वमुद्यत्यश्यायंततानिंद्रघोषोवसुभिः पुरस्तादप॥ ४॥ अनुदन्तमनोजवाः पितृ
भिर्दक्षिणतः प्रचेतारुद्रैः पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतोयदेवमुत्तरवेदिंप्रोक्षतिदि
ग्भ्यएवतद्यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदतइंद्रोयतीन्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तांदक्षिण
तउत्तरवेद्याआदन्यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येततद्दक्षिणतउत्तरवेद्यैनिनयेद्यदेवतत्र
क्रूरंतत्तेनशमयतियंद्विष्यात्तंध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ ५॥ मिमीतेनामभ्रुवाप
शुचात्रीणिच॥ ६॥ सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मयाकामान्व्यश्नवथेतितेदेवाअका
मयंतासुरान्भ्रातृव्यानभिभवेमेतितेजुहवुः सिंहीरसिसपत्नसाहीस्वाहेतिते
सुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्तेसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयंतप्रजांविंदेमहीति

२४ तेजुहवुः सिꣳहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविंदंत ते प्रजां वित्वा ॥३॥ अन्नका
मयंत पशून्विंदेमहीति तेजुहवुः सिꣳहीरसि रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशूनविंदं
तते पशून्वित्वा कामयंत प्रतिष्ठां विंदेमहीति ते जुहवुः सिꣳहीरस्यादित्यवनिः स्वा
हेति त इमां प्रतिष्ठामविंदंत त इमां प्रतिष्ठां वित्वा कामयंत देवता आशिष उपेयामेति ते
जुहवुः सिꣳहीरस्यावह देवान्देवयते ॥२॥ यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उ
पायन्पंचकृत्वो व्याघारयति पंचाक्षरा पंक्तिः पांक्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुंधे अक्ष्णया
व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्रहरंति प्रतिष्ठित्यै भूतेभ्यस्त्वेति स्रुचमु
द्गृह्णाति य एव देवा भूतास्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्प

रिंद्ध्यात्येषां॥ ३॥ लोकानांविधृत्याअग्नेस्त्रयोज्यायांसोभ्रातरआसन्तेदेवेभ्यो
हव्यंवहंतःप्रामीयंतसोग्निरबिभेदित्थंवावस्यआर्तिमारिष्यतीतिसनिलायतस
यंवनस्पतिष्ववसत्तांपूतुद्रौयामोषधीषुतांसुगंधितेजनेयांपशुषुतांपेत्वस्यांत
राशृंगेतंदेवताःप्रैषमैछन्तमन्वविंदन्तमब्रुवन्॥ ४॥ उपनआवर्तस्वहव्यंनोव
हेतिसोब्रवीद्वरंवृणैयदेवगृहीतस्याहुतस्यबहिःपरिधिस्कंदात्तन्मेभ्रातृणांभाग
धेयमसदितितस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्यबहिःपरिधिस्कंदतितेषांतद्भागधेयंताने
वतेनप्रीणातिसोमन्यतास्थन्वंतोमेपूर्वेभ्रातरःप्रामेषतास्थानिशातयाइति
सयानि॥ ५॥ अस्थान्यशातयततत्पूतुद्रवभवद्यन्मांसमुपमृतंतद्गुल्गुलुयदे

सं०ष०२

२५

तान्संभारान्संभरत्यग्निमेवत ... संभ ... रत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर्ह्येतत्पुरी
षंयत्संभाराअथोखल्वाहुरेतेवावैनंतेत्रानेरःपरिरन्नोरेयत्सोलुद्रवाःपरिधयइति॥
॥८॥ विताद्देवयत्नएषामत्रुवन्यानिन्दुध्नवारिःसाञ्च॥ ९॥ बद्धमर्वस्यनिवरुणा
पाशाद्देवेनेमुंचतिसृपर्णेनेक्तिमध्येएवैनेकरोतिसावित्र्यर्चाजुहोतिहविर्धानेप्रवर्त्त
यतिसवितृप्रसूतएवैनेप्रवर्तयतिवरुणोवाएषदुर्वागुभयतोबद्धोयदक्षःसयदु
त्सर्जेद्यजमानस्यगृहानभ्युत्सर्जेत्सुवाग्देवदुर्याँ आवदेत्याहगृहावैदुर्याःशांत्यै
पत्नी॥३॥उपानक्तिपत्नीहिसर्वस्यमित्रंमित्रत्वाययद्वैपत्नीयज्ञस्यकरोतिमिथु
नंतदथोपत्नियाएवैषयज्ञस्यान्वारंभोनवच्छित्त्यैवर्त्मनावाअन्वित्ययज्ञंरक्षाँः

२५

सिजिघांसंतिवेष्णुवीभ्यामृभ्यांवर्त्मनोजुहोतियज्ञोवैविष्णुर्यज्ञादेवरक्षांस्यप
हंतियदध्वर्युरनग्नावाहुतिंजुहुयादंधोध्वर्युः स्याद्रक्षांसियज्ञं हन्युः॥२॥
हिरण्यमुपास्यजुहोत्यग्निवत्येवजुहोतिनांधोध्वर्युर्भवतिनयज्ञंरक्षांसिघ्नंतिप्रा
चीप्रेतमध्वरंकल्पयंतीइत्याहसुवर्गमेवैनंलोकंगमयत्यत्ररमेथांवर्ष्मन्पृथिव्याइत्या
हवर्ष्म ह्येतत्पृथिव्यायद्देवयजनं शिरोवाएतद्यज्ञस्ययद्धविर्धानंदिवोवाविष्णवु
तवापृथिव्याः॥३॥इत्याशीःपद्ययर्चादक्षिणस्यहविर्धानस्यमेथीनिहंतिशीर्षतए
वयज्ञस्ययजमान आशिषोवरुंधे दंडोवाऔपरस्तृतीयस्यहविर्धानस्यवषट्
कारेणाक्षमच्छिनद्यत्तृतीयंछदिर्हविर्धानयोरुदाह्रियतेतृतीयस्यहविर्धानस्या

सं॰ ष॰ २

२६

वेरुध्येच्छिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह त
स्मादेतावद्धा शिरो विष्यूतं विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह वैष्णवं हि देवतया
हविर्धानं यं प्रथमं ग्रन्थिं ग्रथ्नीयाद्यत्तं न विस्रंसयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमीयेत तस्मा
त्स विस्रस्यः ॥ ४ ॥ पत्नीहन्युर्वीपृथिव्याविध्येतं विष्णोः षड्विंशतिश्च ॥ ९ ॥ देव
स्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यभ्रिमादत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ
हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै वज्र इव वा एषा यदभ्रिर
भ्रिरसि नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डे काण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्ति
संति परिलिखितं रक्षः परिलिखिता अरातय इत्याह रक्षसामपहत्यै ॥ ३ ॥ इदम

२६

हंरक्षांसोग्रीवाअपिकृंतामियोस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मइत्याहद्वौवावपुरुषोयं
चैवद्वेष्टियश्चैनंद्वेष्टितयोरेवानंतरायंग्रीवाःकृंतति दिवेत्वांतरिक्षायत्वेत्याहैभ्यए त्वापृथि
वैनांल्लोकेभ्यःप्रोक्षतिपरस्तादर्वाचींप्रोक्षतितस्मात्॥२॥परस्तादर्वाचींमनुष्या
ऊर्जमुपजीवंतिक्रूरमिववाएतत्करोतियत्खनत्यपोवनयतिशांत्यैयवमतीरवन
यत्यूर्ग्वैयवऊर्गुदुंबरऊर्जैवोर्जंसमर्धयतियजमानेनसंमितोदुंबरीभवतिया
वानेवयजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जंदधातिपितृणांसदनमसीतिबर्हिर
वस्तृणातिपितृदेवत्यं॥३॥त्वैतन्निखातंयद्बर्हिरनवस्तीर्यमिनुयात्पितृ
देवत्यानिखातास्याद्बर्हिरवस्तीर्यमिनोत्यस्यामेवैनांमिनोत्यथोस्वारुहमे

घ

वैनोकरोत्युद्दिवꣳस्तभानान्तरिक्षंपृणेत्याहैषांलोकानांविधृत्यैद्युतानस्त्वामा
रुतोमिनोत्वित्याहद्युतानोहस्मवैमारुतोदेवानामौदुंबरींमिनोतितेनैव॥ ४॥
एनांमिनोतिब्रह्मवनिंत्वाक्षत्रवनिमित्याहयथायजुरेवैतद्घृतेनद्यावापृथिवी
आपृणेथामित्याहौदुंबर्यांजुहोतिद्यावापृथिवीएवरसेनानक्त्यान्तमन्ववस्रावय
त्यान्तमेवयजमानंतेजसानक्त्यैन्द्रमसीतिच्छदिरधिनिदधात्यैन्द्रꣳहिदेवतयास
दोविश्वजनस्यछायेत्याहविश्वजनस्यह्येषाछायायत्सदोनवछदि॥ ५॥ तेज
स्कामस्यमिनुयात्त्रिवृतास्तोमेनसंमितंतेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येवभवत्येकादशछ
दींद्रियकामस्यैकादशाक्षरात्रिष्टुगिंद्रियंत्रिष्टुगिंद्रियाव्येवभवतिपंचदशछदि

भ्रातृव्यवतःपंचदशोवज्रोभ्रातृव्याभिभूत्यैसप्तदशंनाछदिःप्रजाकामस्यसप्तदशः
प्रजापतिःप्रजापतेराप्त्याएकविंशंनातिछदिःप्रतिष्ठाकामस्यैकविंशःस्तोमानांप्रति
ष्ठाप्रतिष्ठित्याउदरंवैसदऊर्गुदुंबरोमध्यतऔदुंबरींमिनोतिमध्यतएवप्रजानामूर्जं
न दधातितस्मात्॥८॥मध्येऊर्जाभुंजतेयजमानलोकेवैदक्षिणानिछदींषिभ्रातृ
व्यलोकउत्तराणिदक्षिणान्युत्तराणिकरोतियजमानमेवायजमानादुत्तरंक
रोतितस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरोंऽतर्वर्त्तान्करोतिव्यावृत्त्यैतस्माद्रण्यंप्रजा
उपजीवंतिपरित्वागिर्वणोगिरइत्याहयथायजुरेवैतद्इंद्रस्यस्यूरसीद्रस्यध्रुवमसी
त्याहैंद्रंहिदेवतयासदोयंप्रथमंग्रंथिंग्रथ्नीयाद्यत्तंनविस्रंसयेदमेहनाध्वर्युःप्र

स॰ष॰२

द्धस्तात्

२८ मीयेतेतस्मात्सविसृत्यः॥७॥ अपहत्येतस्मात्पितृदेवत्यंतेनेबनवेष्टिदितस्मा
त्सदःपंचदसनाच॥१०॥ शिरोवाएतद्यज्ञस्ययद्धविर्धानंप्राणाउपरवाहविर्धाने
स्वा॰३ षायंतेतस्माच्छीर्षन्प्राणाअधस्तात्षायंतेतस्मादधस्ताच्छीर्ष्णःप्राणारक्षोहणोवलगहनोवै
ष्णवान्षनामीत्याहवैष्णवाहिदेवतयोपरवाअसुरावैनिर्यंतोदेवानांप्राणेषुवल
गान्न्यषनन्तान्बाहुमात्रेन्वविंदंस्तस्माद्बाहुमात्राःषायंतेइदमहंतंवलगमुद्वपा
मि॥२॥ यन्नःसमानोयमसमानोनिचषानेत्याहद्वौवावपुरुषौयश्चैवसमानो
यश्चासमानोयमेवास्मैतौवलगंनिषनतस्तमेवोद्वपतिसंतृणत्तितस्मात्संतृण्णा
अंतरतःप्राणानसंभिनत्तितस्मादसंभिन्नाः प्राणाअपोवनयतितस्मादा

द्वाभ्यामन्तरतः प्राणायवमनीरवेनयति ॥ २ ॥ उरोर्वैयवदः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जंदधाति
बर्हिरवस्तृणाति तस्माल्लोमशान्तरतः प्राणा आज्येन व्याघारयति तेजो वा आज्य
ज्यं प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू वा एते यज्ञस्य यदधिषवणे न संतृणत्त्य
संतृण्णे हि हनू अथो खलु दीर्घसोमे संतृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं ॥ ३ ॥
प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता मुखमाहवनीयो नासिकोत्त
रवेदिरुदरं सदो यदा खलु वै जिह्वया दत्स्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं ग
च्छत्यथोदरं गच्छति तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यं
चः परेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह एवैनामियं वै विराट्

तस्यैलक्ष्मेधीधिषद्वर्णात्स्तनाउपरवाग्रावाणोवत्साऋत्विजोदुहंतिसोमःपयो
यएवंवेददुहएवैनां॥ ५॥ वपामिर्यदमनीरवंतयत्निहविर्धानेमेवत्रयोविंशतिश्च
॥ ११॥ यदुभौदेवासुरामिथस्तेषाः स्कवर्गंयदेवासुराःहविषिविलोभ्यं नवंवेदिर्वेदेव :सो
स्याग्निः शिरोवाएकादश॥ ३॥ यदुभाविस्त्वाहदेवानांयज्ञोदेवेभ्योनरयोयमज
मानायपरस्तादर्वाचीनवपंचाशत्॥ ५९॥ हरिः ओम्॥ श्रीगणेशायनमः॥ ६
॥ ६२॥ ॥ ६३॥ ॥ ६४॥ ॥ ६५॥ हरिः ओं॥ चात्वालाद्धिष्णियानुपवपतियोनिर्वैयज्ञ
स्यचात्वालंयज्ञस्यसयोनित्वायदेवावैयज्ञंपराजयंततमाग्नीध्रात्पुनरपाज
यन्नेतद्वैयज्ञस्यापराजितंयदाग्नीध्रंयदाग्नीध्राद्धिष्णियान्विहरंतियदेवयज्ञस्या

पराजितंततएवैनंपुनस्तनुतेपराजित्यैवखलुवाएतेयंतियेबहिष्पवमानंःसर्पंतिबहिष्पवमा
नेस्तुते॥१॥आहाग्नीदग्नीन्विहरबर्हिस्तृणाहिपुरोडाशाँःअलंकुर्वितियज्ञमेवापजित्य
पुनस्तन्वानायंत्यंगारैर्द्वेसवनेविहरतिशलाकाभिस्तृतीयंःसशुक्रत्वायाथोसंभरत्येवै
नद्धिष्णियावाअमुष्मिंल्लोकेसोमंमरक्षंस्तेभ्योधिसोममाहरंस्तमन्ववायंस्तंपर्यविश
न्यएवंवेदविंदते॥२॥परिवेष्टारंतेसोमपीथेनव्यार्ध्यंततेदेवेषुसोमपीथमैछंततान्देवा
अब्रुवन्द्वेद्वेनामनीकुरुध्वमथप्र वाप्स्यथनवेत्यग्नयोवाअथधिष्णियास्तस्माद्द्विना
माब्राह्मणोर्धुकस्तेषांयेनेदिष्ठंपर्यविशंस्तेसोमपीथंप्राप्नुवन्नाहवनीयआग्नीध्री
योहोत्रीयोमार्जाली [illegible] यस्तस्मान्तेषुजुह्वतिहायवषट्करोतिविहि॥३॥

सं॰ ष॰ ३

३॰ एतेसोमपीथेनाव्यर्ध्यंतदेवावैयाःप्राचीराहुतीरजुहवुर्येपुरस्तादसुराआसंस्तांस्ताभिः
प्राणुदंतयाःप्रतीचीर्येपश्चादसुराआसंस्तांस्ताभिरपानुदंतप्राचीरन्याआहुतयोहू
यंतेप्रत्यङ्ङासीनोधिष्ण्यान्व्याघारयतिपश्चाच्चैवपुरस्ता~~च्चैवपुरस्ता~~च्चयजमानोभ्रा
तृव्यान्प्रणुदतेतस्मात्पराचीःप्रजाःप्रवीयंतेप्रतीचीः॥४॥जायंतेप्राणावाएतेयद्धिष्ण्
यायदध्वर्युःप्रत्यङ्धिष्ण्यानतिसर्पेत्प्राणान्संकर्षेत्प्रमायुकःस्यान्नाभिर्वाएषायज्ञ
स्ययद्धोतोर्ध्वःखलुवैनाभ्यैप्राणोवाङपानोयदध्वर्युःप्रत्यङ्होतारमतिसर्पेदपानेप्राणं
दध्यात्प्रमायुकःस्यान्नाध्वर्युरुपगायेद्वाग्वीर्योवाअध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे॥५॥
वाचंसंप्रयच्छेदुपदासुकास्यवाक्स्याद्ब्रह्मवादिनोवदंतिनासंस्थितेसोमेध्वर्युःप्र

३॰

स्त्रु

त्यद्वै सदो तीर्यायाद्वध्यं कुथा दाक्षिणानि होतुमिति यामो हि स तेषां कस्मात्सदैवायामं वायामं वा

नुज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्संकर्षति न्यन्यो धिष्णिया उ

प्यंते नान्ये यान्नि वपति तेन तान्प्रीणाति यद्दनुदिश्य तेन यान्न निवपति तान् ॥ ८ ॥ सु

नविंदन्त हविर्धाने प्रतीचीः क्षात्व उप्यंते न्व तुर्दश च ॥ १ ॥ सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयंते

यद्वैसर्जनानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे जुहोत्यंतरि

क्ष एवाक्रमत आहवनीये जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान्वै सुवर्गं लोकं यतो

रक्षांसि अजिघांसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षांस्यपहत्यात्मानं कृत्वा सुवर्गं लोकमाय

न्रक्षसामनुपलाभायात्तः सोमो भवत्यथ ॥ १ ॥ वैसर्जनानि जुहोति रक्षसामपहत्यै त

सं॰ ष॰ ३

३१

ःसोऽमन्यत रुन्ध्य इत्याह मनुरक्ष्ये षड्ढषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि रक्षां
स्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरूणस्कृधीति वावैतदाह जुषाणो अप्तुराज्यस्य वेत्वित्याह
आभुमा यजमानं कृत्वा सुवर्गं लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभाया सोमे ददते ॥ २ ॥
आ ग्रावाण आवायव्यान्याद्रोणकलशमुत्पत्नीमानयन्त्यन्वनांसि प्रवर्तयन्ति यावदे
वास्यास्ति तेन सह सुवर्गं लोकमेति यैनैव युर्चाम्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनी
त्यै ग्रावाणो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्र उपवासयति वि ह्येनं ते गृह्णते यत्सहोपवास ध्र
येदुपवायेत सोमस्य चाप्रपादयति स्त्रया ॥ ३ ॥ एवैनं देवतया प्रपादयत्यदित्याः सदोऽस्य
दित्याः सद आसीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ताभवत्सेषवोदिव

३२

सवितुः सोमइत्याहसवितृप्रसूतएवैनंदेवेभ्यः प्रयच्छत्येनतं सोमदेवोदेवानुपागा
इत्याहदेवोह्येषसन्॥ ४॥ देवानुपेतीदमहंमनुष्योमनुष्यानित्याहमनुष्यो ह्येषस
न्मनुष्याननुपैतियदेतद्यजुर्नब्रूयादप्रजाअपशुर्यजमानस्यात्सहप्रजयासहराय
स्पोषेणेत्याहप्रजयैवपशुभिः सहेमंलोकमुपावर्त्ततेनमोदेवेभ्यइत्याहनमस्कारोहि
देवानांस्वधापितृभ्यइत्याहस्वधाकारोहि॥ ५॥ पितृणामिदमहंनिर्वरुणस्यपाशा
दित्याहवरुणपाशादेवनिर्मुच्यतेअग्नेव्रतपतेआत्मनः पूर्वातनूरादेयेत्याहकोहितद्वे
दयद्वसीयान्त्स्वेवनोभूतःपुनर्वाददातिनवेतिग्रावाणोवैसोमस्यराज्ञोमलिम्लुसेनाय
एवंविद्वान्ग्रावाणआग्नीध्रउपवासयतिनैनंमलिम्लुसेनाविंदति॥ ६॥ अथयदेतेनस्व

32 यासन्त्संधाकुर्यात्ताहि विदन्ति ॥२॥ वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्व
यैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगान्नान्यानुपागामित्याहाति ह्यन्यानेति नान्यानुपै
त्यर्वाक्त्वा परैरविदं परोवरैरित्याहार्वाग्घ्येनं परैर्विन्दति परोवरैस्तं त्वा जुषे ॥ ॥ वैष्णवं
देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवै
नमनक्त्योषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मैनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधि
तेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परापतति यः प्रथमः शकलः परापते
त्तमप्याहरेत्सतेजसं ॥२॥ एवैनमाहरतीमे वै लोका यूपात्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण
मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिंसीरित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शत

वे [illegible] विरोहत्याव्रश्चनेजुहोतितस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणांभूयांसउत्तिष्ठंतिसहस्रव
विवयंरुहेमेत्याहाशिषमेवैतामाशास्तेनक्षसंगं॥ ३॥ वृश्चेद्यदक्षसंगंवृश्चेद
धस्पषंयजमानस्यप्रमायुकःस्याद्यंकामयेताप्रतिष्ठितःस्यादित्यारोहंतस्मैवृश्चेदेषवैव
नस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठितएवभवतियंकामयेतापशुःस्यादित्यपर्णंतस्मैशुष्का
ग्रंवृश्चेदेषवैवनस्पतीनामपशव्योऽपशुरेवभवतियंकामयेतपशुमान्स्यादितिबहुप
र्णंतस्मैबहुशाखंवृश्चेदेषवै॥ ४॥ वनस्पतीनांपशव्यःपशुमानेवभवतिप्रतिष्ठितंवृ
श्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैषवैवनस्पतीनांप्रतिष्ठितोयःसमेभूम्यैस्वाद्योनेरूढःप्रत्येवतिष्ठ
तियःप्रत्यंङुपनतस्तंवृश्चेत्सहिमेधमभ्युपनतःपंचारत्निंतस्मैवृश्चेद्यंकामयेता

33 पैनमुत्तरोयज्ञोनमेदितिपंचाक्षरापंक्तिःपांक्तोयज्ञउपैनमुत्तरोयज्ञः॥८॥नमति
षडरत्निंप्रतिष्ठाकामस्यषड्वाऋतवऋतुष्वेवप्रतितिष्ठतिसप्तारत्निंपशुकामस्यस
प्तपदाशक्वरीपशवःशक्वरीपशूनेवावरुंधेनवारत्निंतेजस्कामस्यत्रिवृतास्तोमेन
संमितंतेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येवभवत्येकादशारत्निमिंद्रियकामस्यैकादशाक्षरात्रिष्टु
गिंद्रियंत्रिष्टुगिंद्रियाव्येवभवतिपंचदशारत्निं [illegible] भ्रातृव्यवतःपंचदशोवज्रो
भ्रातृव्याभिभूत्यैसप्तदशारत्निंप्रजाकामस्यसप्तदशःप्रजापतिःप्रजापतेराप्त्या
एकविंशत्यरत्निंप्रतिष्ठाकामस्यैकविंशःस्तोमानांप्रतिष्ठाप्रतिष्ठित्याअष्टाश्रि
भवत्यष्टाक्षरागायत्रीतेजोगायत्रीगायत्रीयज्ञमुखंतेजसैवगायत्रियायज्ञमुखे

नसंमितः॥८॥ जुषेसतेजसमनस्संगंबद्धना स्वंदंश्नेदेषवेयज्ञउपैनमुत्तरायजत्रा
स्या एकान्तविं॰ नातिग्भ्व॥३॥ पृथिव्यैत्वांतरिक्षायत्वादिवेत्वेत्याहैभ्यएवैनंलोकेभ्यः
प्रोक्षति पराञ्चं प्रोक्षति पराङिव हि स्वर्गो लोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्युपा
वनयति शान्त्यै यदेवमलीवनयत्यूर्ग्वै यवो यजमानेन यूपः संमितो यावानेव यजमान
स्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति॥३॥ पितॄणां सदनमसीति बर्हिरवस्तृणाति पितृदेव
त्यं॰ ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः स्याद्बर्हि
रवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनं मिनोति यूपशकलमवास्यति सतेजसमेवैनं मिनोति
देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति

३४ चषालं प्रति ॥ २ ॥ मुंचंति तस्माद्ग्रीर्षन्नोषधयः फलं गृह्णंत्य नक्ति तेजो वा आज्यं य
जमानेनाग्निष्ठाग्निः संमिनायदग्निष्ठामभ्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसानक्त्यालमेन ॥ स॰२
न्नयांतमेव यजमानं तेजसानक्ति सर्वतः परिमृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो दधात्सु
द्दिवं स्तभानांतरिक्षं पृणत्याहिषां लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा ॥ ३ ॥ कल्पयति वै
ष्णवो वै देवतया यूपः कल्पयति द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रति ४ यूपस्त्वये दे
वतया ४ स्त्रिंस्ये यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिंद्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां तस्या
भ्रिमाहवनीयादित्थं वेत्थं वातिनावयेत्तेजसैवैनं देवताभिरिंद्रियेण व्यर्धयति
यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिंद्रियेण समर्द्धयेयमिति ॥ ५ ॥ अग्निष्ठां तस्याभ्रि

माहवनीयेन संमिनुयात्तेजसैवैनं देवताभिरिंद्रियेण समर्धयति त्र्यरत्नवनिं वा चतुरव
निमित्याहुर्यथा यजुरेवैतत्परिव्ययत्यूर्ग्वै रशना यजमानेन यूपः संमितो यजमानमे
वोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परिव्ययति नाभिदघ्न एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभि
दघ्न ऊर्जं भुंजते यं कामयेतोर्जैनं ॥८॥ व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वां वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जै
वैनं व्यर्धयति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नियच्छति य
दि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्यच्छति पितॄणां निखातं मनुष्याणा
मूर्ध्वं निखातादा रशनाया ओषधीनां रशना विश्वेषां ॥९॥ देवानामूर्ध्वं रश
नाया आ चषालादिंद्रस्य चषालं साध्यानामतिरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यू

वं॰ष॰ ७

३५ पोयद्यूपम्मिनोतिसर्वाएवदेवताःप्रीणातियज्ञेनवैदेवाःस्वर्गंलोकमायंस्तेमन्यंतम
नुष्यानोन्वाभविष्यंतीतियूपेनयोपयित्वास्वर्गंलोकमायंस्तमृषयोयूपेनैवानु
प्राज्ञानंस्तद्यूपस्ययूपत्वं॥ ७॥ यद्यूपम्मिनोतिस्वर्गस्यलोकस्यप्रज्ञात्यैपुरस्ता
न्मिनोतिपुरस्ताद्धियज्ञस्यप्रज्ञायतेप्रज्ञातं हितद्यदतिपन्नमाहुरिदंकार्यमा
सीदितिसाध्यावैदेवायज्ञमत्यमन्यंततान्यज्ञोनास्पृशत्तान्यज्ञ[illegible]स्यातिरिक्तं
मासीत्तदस्पृशदतिरिक्तंवाएतद्यज्ञस्ययदग्नावग्निंमंथित्वाप्रहरत्यतिरिक्तमेतत॥
लु॰ ॥ ८॥ यूपस्ययदूर्ध्वंचषालात्तेषांतद्भागधेयंतानेवतेनप्रीणातिद्वावेसः स्विष्टितुसामे
स्तु॰ प्रत्वोहरंत्यप्रयूपंतेमन्यंतयज्ञवेशसंवाइदंकुर्मइतितेप्रस्तरः स्रुचांनिष्क्रयणमप
२५

त्यन्त्स्वरुंयूपस्यसःशिरश्छिन्नेसोमेऽग्रेस्त्वरःदृरेलिज्जुहोनिस्वरुमयज्ञवेनासाय॥९॥
दुध्यात्तिअत्युन्नासमर्ध्ययियुमित्युद्वैनंविभ्वेषायूपलमानिरिक्तमेतद्ध्वेतारिःस्वाद्वा॥
॥६॥साध्यावैदेवाअस्मिन्लोकआसन्नान्यत्किंचनमिषत्तेग्निमेवाग्नयेमेधायालं
भन्तनह्यन्यदालंभ्यमविंदन्तेलोवाइमाःप्रजाःप्राजीयन्तयदग्नावग्निमथित्वाप्रह
रन्निप्रजानांप्रजात्यैनायरुद्रोवाएषयदग्निर्यजमानःपशुर्यत्पशुमालभ्याग्निंम
थ्नेद्रुद्राययजमानं॥७॥अपिदध्यात्प्रमायुकःस्यादथोखल्वाहुरग्निःसर्वाहविरेलघ देवत
सश्नुरितियत्पशुमालभ्याग्निंमंथतिहव्यायैवासन्नायसर्वाद्देवताजनयस्कृपा
कृत्यैवमंथ्यस्तन्नेवालब्धंनेवानालब्धमग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेह्येतज्जनि

ग्नं वृषणौस्थइत्याह वृषणौ॥२॥ उर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेना
क्ते वृषणं दधाथामित्याह वृषणं ह्येतद्दधाति ये अग्निं गायत्रं छंदोनुप्रजा
३६ यस्वेत्याह छंदोभिरेवैनं प्रजनयत्यग्नये मथ्यमानायानुब्रूहीत्याह सावित्रीमृ
चमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनं मंथति जातायानुब्रूहि॥२॥ प्रहियमाणायानुब्रूही
त्याह कांडेकांड एवैनं क्रियमाणे समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछंदा वा
अग्निः स्वेनैवैनं छंदसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निं मथित्वा प्रहरति तौ संभवंतौ
यजमानमभिसंभवतो भवतन्नः समनसावित्याह शांत्यै प्रहृत्य जुहोति जाता यै
वास्मा अन्नमपिदधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं

धाम्नासमर्धयत्यथोतेजसा ॥ ९॥ यजमानमाहृत्वंषेणोजानायानुब्रूह्यपश्चादन्
च ॥ ५॥ इषेत्वेतिबर्हिरादत्तइच्छतइवह्येषयोयजतउपवीरसीत्याहोपह्येनानाकरो
त्युपोदेवान्दैवीर्विशःप्रागुरित्याहदैवीर्ह्येताविशःसतीर्देवानुपयन्तिवह्नीरुशिज
इत्याहर्त्विजोवैवह्नयउशिजस्तस्मादेवमाहबृहस्पतेधारयावसूनीति ॥ ३॥ ब्रह्म
ब्रह्मवैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मैपशूनवरुन्धेहव्यातेस्वदन्तामित्याहस्वदयत्ये
वैनान्देवत्वष्टर्वसुरण्वेत्याहत्वष्टावैपशूनांमिथुनानांरूपकृद्रूपमेवपशुषुद
धातिरेवतीरमध्वमित्याहपशवोवैरेवतीःपशूनेवास्मैरमयतिदेवस्यत्वासवितुः
प्रसवइति ॥ २॥ रशनामादत्तेप्रसूत्याअश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौहिदेवा

संष॰ ३

३८ नामाध्वर्यूऊआस्तांपृष्णोहस्ताभ्यामित्याहयस्याकुलस्यत्वादेवहविःपान्नोनार हि२
भइत्याहसत्यंवाकृनंःसत्येनैवेनम्नृतेनारभतेक्ष्णुयापरिहरतिवध्यःपूर्स्यंचे
प्रतिमुंचंतिव्यावृत्त्यैघर्मामानुषानितिनियुनक्तिधृत्यैऽन्नपः॥ २॥ त्वौषधी
भ्यःप्रोक्षामीत्याहाभ्योह्येषओषधीभ्यःसंभवतियत्पशुरुपांपुरुर्मीत्याहैष
र्पपांपातायोमेध्यायारभ्यतेस्वात्तंचित्सदेवःहव्यमापोदेवीस्वदतैनमित्याह
स्वदयत्यैवेनमुपरिष्टात्प्रोक्षत्युपरिष्टादेवैनंमेध्यंकरोतिपाययत्यंतरतएवैन
मेध्यंकरोत्यधस्तादुपोक्षतिसर्वतएवैनंमेध्यंकरोति॥ ३॥ वसुनीनिप्रसव
त्यन्त्रोंतरतएवैनंदस्वाच॥ ४॥ अग्निनावैहोत्रादेवाअसुरानभ्यभवन्नग्नय
२८

समिध्यमानायानुब्रूहीत्याहभ्रातृव्याभिभूत्यैसप्तदशसामिधेनीरन्वाहसप्तदशः
प्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यैसप्तदशान्वाहद्वादशमासाःपंचर्त्तवःससंवत्सरःसंवत्सरं
प्रजाअनुप्रजायंतेप्रजानांप्रजननायदेवावैसामिधेनीरनूच्ययज्ञंनान्वपश्य
न्सप्रजापतिस्तूष्णीमाघारं॥१॥आघारयत्ततोवैदेवायज्ञमन्वपश्यन्यत्तूष्णीमाघा
रमाघारयतियज्ञस्यानुख्यात्याअसुरेषुवैयज्ञआसीत्तंदेवास्तूष्णींहोमेनावृंज
तयत्तूष्णीमाघारमाघारयतिभ्रातृव्यस्यैवतद्यज्ञंवृंक्तेपरिधीन्संमार्ष्टिपुनात्येवैना
न्त्रिस्त्रिःसंमार्ष्टित्र्यावृद्धियज्ञोथोरक्षसामपहत्यैद्वादशसंपद्यंतेद्वादश॥२॥मासाः
संवत्सरःसंवत्सरमेवप्रीणात्यथोसंवत्सरमेवास्माउपदधातिसुवर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यै सु

सं॰ ब॰

३८

शिरोवाएतद्यज्ञस्ययदाघारोग्निःसर्वादेवतायदाघारमाघारयतिशीर्षतएवयज्ञ
स्ययजमानःसर्वादेवताअवरुंधेशिरोवाएतद्यज्ञस्ययदाघारआत्मापशुराघा
रमाघार्यपशुंसमनक्त्यात्मन्नेवयज्ञस्य॥ ४॥ शिरःप्रतिदधातिसंतेप्राणोवायु अथ पशुबन्ध
नागच्छतामित्याहवायुदेवत्योवैप्राणोवायावेवास्यप्राणंजुहोतिसंयजत्रैरंगानि
संयज्ञपतिराशिषेत्याहयज्ञपतिमेवास्याशिषंगमयतिविश्वरूपोवैत्वाष्ट्रउपरि
ष्टात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्टात्पशोर्नावद्यंतियदुपरिष्टात्पशुंसमनक्तिमेध्य
मेव॥ ५॥ एनंकरोत्यृत्विजोवृणीतेछंदांस्येववृणीतेसप्तवृणीतेसप्तग्राम्याःप
शवःसप्तारण्याःसप्तछंदांस्युभयस्यावरुध्यैएकादशप्रयाजान्यजतिदशवै

पशोः प्राणानालभेकाद्नोयायावानिवपशुस्तंप्रयजतिवपामेकः परिक्रीयआत्मैवा
त्मानंपरिक्रीयवज्रोवैस्वधितिर्वज्रोयूपशकलोघृतंखलुवैदेवावज्रंकृत्वासोमम
घ्नन्घृतेनाक्तौपशुंत्रायेथामित्याहवज्रेणैवैनंवशेकृत्वालभते॥६॥आघारम
घ्नन्तेह्वादन्नात्मन्नेवयज्ञस्यमध्यमेवखलुवाप्रष्टादनून्च॥७॥पर्यग्निकरोति
सर्वहुतमेवैनंकरोत्यस्कन्दायास्कन्नंहितद्यद्धुतस्यस्कन्दतित्रिः पर्यग्निकरोति
त्र्यावृद्धियज्ञोथोरक्षसामपहत्यैब्रह्मवादिनोवदन्त्यन्वारभ्यः पशू३र्नान्वारभ्या३
इतिमृत्यवेवाएषनीयतेयत्पशुस्तंयदन्वारभेतप्रमायुकोयजमानस्स्यादथोख
ल्वाहुः सुवर्गायवाएषलोकायनीयतेयत॥८॥पशुरितियन्नान्वारभेतसुवर्गा

३९

ह्लोकाद्यजमानोहीयेतवपाश्रपणीभ्यामन्वारभेततन्नेवान्वारभ्यन्नेवानन्वा
रभ्युमुपप्रैष्यहोतर्हव्यादेवेभ्यइत्याहेषितंहिकर्मक्रियतेरेवतीर्यज्ञपतिंप्रियधावि
शतेत्याहयथायजुरेवैतदग्निनापुरस्तादितिरक्षसामपहत्यैपृथिव्याःसंपृचःपाहि
तिबर्हिः॥२॥उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्नंहीतद्य द्बर्हिषिस्कन्दत्यथोब
र्हिषदमेवैनंकरोतिपराङावर्त्ततेध्वर्युःपशोःसंज्ञप्यमानात्पशुभ्यएवतन्निन्हुत
आत्मनोनाष्ट्रस्कायगच्छतिश्रियंप्रपशुनाप्नोतियएवंवेदपश्चाद्धलोकावाएषा
प्राच्युदानीयतेयत्पत्नीनमस्तआतानेत्याहादित्यस्यवैरश्मयः॥२॥आता
नास्तेभ्यएवनमस्करोत्यनर्वाप्रेहीत्याहभ्रातृव्योवाअर्वाभ्रातृव्यापनुत्त्यैघृतस्य

कुल्यामनुसहप्रजयासहरायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामाशास्तआपोदेवीःशुद्धायु
वस्त्याहयथायजुरेवैतत् ॥ ४ ॥ लोकायनीयतेयद्वृहींरिन्नमयःसप्रजाःस्तन्वा ॥ ५ ॥ पत्नी
वन्त्यालब्धस्यप्राणान्त्सुगृह्णातिवाक्तआप्यायतांप्राणस्तआप्यायतामित्याहप्राणेभ्य
एवास्यशुचंशमयतिसाप्राणेभ्योधिपृथिवींशुक्प्रविशतिशमहोभ्यामितिनिन
यत्यहोरात्राभ्यामेवपृथिव्यैशुचंशमयत्योषधेत्रायस्वैनंस्वधितेमैनंहिंसीरि
त्याहवज्रोवैस्वधितिः ॥ ६ ॥ नाभ्यैपवित्रेवतन्आच्छ्यतिमध्यतोहिमनुष्याआच्छ्यन्तितिरश्ची
नमाच्छ्यत्यनूचीनंहिमनुष्याआच्छ्यन्तिव्यावृत्त्यैरक्षसांभागोसीतिस्थविमतोबर्हि
रक्तंपास्यत्यस्नैवरक्षांसिनिरवदयतइदमहंरक्षोधमंतमोनयामीयोस्मान्द्वेष्टियं

४० च्चैवायं द्विषमद्व्यसो ह द्वौ वाव पुरुषो यं चैव ॥ २ ॥ इष्टियज्ञौ नं दे [illegible] ष्टिता [illegible] वुभा [illegible]
[illegible] वधमंतमो न यतीपत्नेति वपामुत्खिदती छनं इवत्येषयायद्ते
यदुपत्तंद्याद्रुद्रोस्य पशून्घातुकस्याद्यन्नोपेतं द्यादयं नास्याद्दन्यतोपलुणस्य
न्ययान धत्येघृतेनं द्यावापृथिवीप्रोर्णवाथामित्याह द्यावापृथिवी एवरसेनानक्त्य
छिन्नः ॥ ३ ॥ रायः सुवीर इत्याह यथा यजुरेवैतदुरु मिवबाएतत्करोति यद्वपामुत्खि
दत्युर्वंतरिक्षमन्विहीत्याह शांत्यै प्रवा एषोस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुं मृत्यवे नीयमा
नमन्वारभते वपाश्रपणी पुनरन्वारभते स्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठत्यग्निना पुरस्ता
देति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन ॥ ४ ॥ अन्वेति नांतमममंगार मतिहर ४०

यदंतममंगारमतिहरेद्देवतात्र्प्रतिमन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याह तस्माद्विभ
क्तास्तोका अवपद्यंते अग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनां बर्हिरग्रेणैवाग्रꣳ समर्ध
यत्यथोओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः प्रेष्येत्याह ॥ ५ ॥ यज्ञस्य
समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपाम
भिघारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतमि
त्याहोर्ध्वनभा ह स्मैव मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्रहरति विषूची प्र
हरति तस्माद्विषूचौ प्राणापानौ ॥ ६ ॥ स्वधितिश्चैवाछिन्नाहूव्यंतेष्येत्याह षड्ढूत
रिꣳ शाञ्च ॥ ७ ॥ पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमालभते वपया प्रच

यंपुरोडाशेनानुप्रचरन्त्यूर्ग्वैपुरोडाशऊर्जमेवपशूनांमध्यतोदधात्यथोपशोरेवच्छिद्र
मपिदधातिपृषदाज्यस्योपहत्यत्रिःपृच्छतिशृतꣳहवी३ःशमितरितित्रिषत्याहिदे
वायोऽशृतꣳशृतमाहसएनसाप्राणापानौवाएतौपशूनां॥१॥यत्पृषदाज्यंपशोःख
लुवाआलब्धस्यहृदयमात्माभिसमेतियत्पृषदाज्येनहृदयमभिघारयत्यात्म
न्नेवपशूनांप्राणापानौदधातिपशुनावैदेवाःसुवर्गंलोकमायन्तेऽमन्यन्तमनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीतितस्यशिरश्छित्त्वामेधंप्राक्षारयन्त्सप्लक्षोऽभवत्तत्प्लक्षस्यप्लक्षत्वं
यत्प्लक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवतिसमेधस्यैव॥२॥पशोरवद्यतिपशुंवैह्रियमाणꣳर
क्षाꣳस्यनुसचन्तेऽन्तरायूपंचाहवनीयंचहरतिरक्षसामपहत्यैपशोर्वाआलब्धस्य

मनोपक्रामतिमनोलायिहृदिषोवदीयमानस्यानुब्रूहीत्याहमनएवास्यावरुंधए
कोस्नाःवदानान्यवद्यतिद्व्नावैपन्नाः प्राणात्रात्मैकादनोयावानिवपृथुस्तस्याव
॥५॥ द्यतिहृदयस्यायेवद्यत्यथजिह्वायात्रथवक्षसोयद्वैहृदयेनाभिगच्छतितं
जिह्वयावदतियज्जिह्वयावदतितदुरसोधिनिर्वदत्यतेद्वैपन्नोयथापूर्वयस्यैवमव
दायेयथाकाममुत्तरेषामवद्यतियथापूर्वमेवास्यपन्नोरवन्नंभवतिमध्यतोगुदस्या
हि ५ वद्यतिमध्यतोह्प्राणउत्तमस्यावद्यति॥६॥उत्तमोहिप्राणोयदीतरंयदीतरमुभयमेम
वाजांभिजायमानोवैब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवाजायतेब्रह्मचर्येणर्षिभ्योयज्ञेनदे
वेभ्यःप्रजयापितृभ्यएषवात्रनृणोयःपुत्रीयज्वाब्रह्मचारिवासीतदवदानैरवा

६२

वदयत्तेनदवदानानामवदानत्वंदेवासुराःसंयत्ताआसन्तेदेवाअग्निमब्रुवन्त्वया
वीरेणासुरानभिभवामेति॥८॥सोऽब्रवीद्वरंवृणैपश्वोरुद्धारमुद्धराइतिसएतमुद्धा
रमुदहरतदोःपूर्वार्द्धस्यगुदंमध्यतःश्रोणिंजघनार्धस्यततोदेवाअभवन्परासुरा
यत्त्र्यंगाणांसमवद्यतिभ्रातृव्याभिभूत्यैभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवत्यक्ष्ण
यावद्यतितस्मादक्ष्णयापशवोऽङ्गानिप्रहरन्तिप्रतिष्ठित्यै॥९॥एतौवैपशूनांसमेधस्यै
वत्सस्यावोत्तमस्याष्टकुलीतिपंचचत्वारिंशःसाञ्च॥१०॥मेदसास्रुचौप्रोर्णोतिमेदोरू
पावैपशवोरूपमेवपशुषुदधातियूषन्नवधायप्रोर्णोतिरसोवाएषपशूनांयद्यूषोरस
मेवपशुषुदधातिपार्श्वेनवसाहोमंप्रयौतिमध्यंवाएतत्पशूनांयत्पार्श्वंरसएषपशूनां

६२

यद्धस्मायस्यार्द्धर्चेननवसाहोमंप्रयोतिमध्यतएवपशूनांरसंदधातिप्रंति ॥१॥ वाएतस्य
शुंयत्सौञ्जपर्यत्सैन्द्रःखलुवैदेवतयाप्राणऐन्द्रोपानऐन्द्रःप्राणाअङ्गेअङ्गेनिदीध्यदित्या
हप्राणापानावेवपशुषुदधातिदेवत्वष्टर्भूरितेसंसमेत्वित्याहत्वाष्ट्राहिदेवतयापश
वोविषुरूपायत्सलक्ष्माणोभवथेत्याहविषुरूपाह्येतेसन्तःसलक्ष्माणएतर्हिभवन्ति
देवत्रायन्त ॥२॥ अवसेसखायोनुत्वामातापितरोमदन्त्वित्याहानुमतमेवैनंमात्रा
पित्रासुवर्गंलोकंगमयत्यर्द्धर्चेवसाहोमंजुहोत्यसौवाअर्द्धर्चइयमर्द्धर्चइमेएवरसे
नानक्तिद्विर्जुहोतिद्वाएवरसेनानक्त्यथोद्विभ्यएवोर्जंरसमवरुन्धेप्राणापा
नौवाएतौपशूनांयत्पृषदाज्यंवानस्पत्याःखलु ॥३॥ वैदेवतयापशवोयत्पृषदा

सं॰ष॰७

४३ ज्यस्योपहत्याह वनस्पतयेनु ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधा
त्यन्यस्यान्यस्य समवत्तं समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो यूष्णोपसिञ्चति रसो
वा एष पशूनां यद्यूषो रसमेव पशुषु दधातीडामुपह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोपह्वयते
चतुरुपह्वयते ॥ ५॥ चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा आ
दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनं पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत
पशुमान्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आदध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनवरुन्
धे पशुमानेव भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजताज्यं ॥ ६॥ पुरस्तादसृजत पशुं मध्य
तः पृषदाज्यं पश्चात्तस्मादाज्येन प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूया

६७

जास्तस्मादेतन्निमश्रमिवपश्चात्सृष्टं ह्येकादशानूयाजान्यजति दशवै पशोः प्रा
णा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनुयजति घ्नन्ति वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्ति प्रा
णापानौ खलु वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान्यजति प्राणा
पानावेव पशुषु दधाति ॥ ८ ॥ घ्नन्ति यन्तं खलु चतुष्पदं यत्त्वाज्यं यत्पृषदाज्येन
षट्पदे ॥ ११ ॥ चात्वालात्कृष्णविषाणां विसर्जनानि विष्णुव्यचर्षिर्यस्यै व्येसाध्याहुर्यैर्निप
र्यग्निपत्नीः पशुमालभ्य मेदसा स्रुचावकादना ॥ ११ ॥ चात्वालाद्देवानुपैतिमुच
ति प्रह्रियमाणाय पर्यग्निपशुमालभ्य चलुष्पादोद्विषष्टिः ॥ ८२ ॥ हरिः ओम् ॥ ८२ ॥
श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ८ ॥ ८१ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ८१ ॥ ५ ॥ ८१ ॥ ८ ॥ ८१ ॥ ८ ॥ ८१ ॥ श्री ॥

हरिः

२८

ओंम्॥ यज्ञेनवैप्रजापतिःप्रजाअसृजतताउपयड्भिरेवासृजतयदुपयजउप
यजतिप्रजाएवतद्यजमानःसृजतेजघनार्धादवद्यतिजघनार्धाद्धिप्रजाः
प्रजायन्तेस्थविमतोवद्यतिस्थविमतोहिप्रजाःप्रजायन्तेसंभिन्दन्नवद्यतिप्रा
णानामसंभेदायनपर्यावर्तयतियत्पर्यावर्तयेदुदावर्तःप्रजाग्राहुकःस्यात्
समुद्रंगच्छस्वाहेत्याहरेतः॥१॥ एवतद्दधात्यन्तरिक्षंगच्छस्वाहेत्याहान्तरिक्षेणै
वास्मैप्रजाःप्रजनयत्यन्तरिक्षंह्यनुप्रजाःप्रजायन्तेदेवंसवितारंगच्छस्वा
हेत्याहसवितृप्रसूतएवास्मैप्रजाःप्रजनयत्यहोरात्रेगच्छस्वाहेत्याहाहोरा
त्राभ्यामेवास्मैप्रजाःप्रजनयत्यहोरात्रेह्यनुप्रजाःप्रजायन्तेमित्रावरुणौ

गच्छस्वाहा॥२॥ इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौ दधाति सोमं गच्छ स्वा
हेत्याह सौम्या हि देवतया प्रजा यज्ञं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव यज्ञियाः करोति
छंदांसि गच्छ स्वाहेत्याह पशवो वै छंदांसि पशूनेवावरुंधे द्यावापृथिवी गच्छ
स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परिगृह्णाति नभः॥३॥
भ ४ दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं नियच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वा
हेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्यां प्रतिष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽवद्यति योऽवद्य
ति गुदस्य मनो मे हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुपह्वयते पशोर्वा आल
ब्धस्य हृदयं शुगृच्छति सा हृदयशूलं॥४॥ अभि समेति यत्पृथिव्यां हृदय

सं॰प॰२

४८ मूलमुद्वासयेत्पृथिवींस्रुचार्पये घृदप्स्वपःस्रुचार्पयेत्स्रुकेस्यचार्द्रस्यच

य संधावुद्वासैत्युभयस्यनांत्सेयांद्विष्यान्तंध्यायेत्स्रुचैवैनमर्पयति॥४०॥८॥ततोमित्रा इतिपशुबन्धः

वरुणौगच्छस्वाहानमोहृदयम्शूलंदद्यान्निःसाध्व॥१॥देवावैयज्ञमाग्नीध्रेव्यभजं

नततोयदत्यशिष्यततदब्रुवन्वसतुनुनइदमितितद्वसतीवरीणांवसतीवरित्वं

तस्मिन्प्रातर्नसमशक्नुवंस्तदप्सुप्रावेशयंस्तावसतीवरीरभवन्वसतीवरी

र्गृह्णातियज्ञोवैवसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्यगृहीत्वोपवसतियस्यागृहीताअभि

निम्रोचेदनारब्धोस्ययज्ञःस्यात्॥१॥यज्ञंविछिंद्याज्योतिष्यांवागृह्णीया

द्धिरण्यंवावधायसशुक्राणामेवगृह्णातियोवाब्राह्मणोबहुयाजीतस्यकुंभ्या ४७

नांगृह्णीयान्नसहिगृहीतवसतीवरीकोवसतीवरीर्गृह्णातिपुनर्वाएतावसतीवरीःपश्वभ्ये
वारभ्यगृहीत्वापर्यवसतियदन्वीपंतिष्ठन्गृह्णीयान्निर्मार्गुकाअस्मात्पशवस्युः
प्रतीपंतिष्ठन्गृह्णातिप्रतिनिरुध्येवास्मैपशून्गृह्णातीन्द्रः॥२॥वृत्रमहन्त्सो१पो१भ्य
म्रियततासांयन्मेध्यंयज्ञियंसदेवमासीत्तदत्यमुच्यततावहन्तीरभवन्तस्माद्वहन्ती
नांगृह्णातियाएवंमेध्यायज्ञियाःसदेवाआपस्तासामेवगृह्णातिनान्तमावहन्तीरतीया
द्यदन्तमावहन्तीरतीयाद्यज्ञमतिमन्येतनस्थावराणांगृह्णीयाद्वरुणगृहीतावैस्थाव
रायत्स्थावराणांगृह्णीयात्॥३॥वरुणेनास्ययज्ञंग्राहयेद्यद्वैदिवाभवत्यपोरात्रिः
प्रविशतितस्मात्ताम्राआपोदिवाददृश्रेयन्नक्तंभवत्यपोहःप्रविशतितस्माच्चन्द्रा

४६ आपो नक्तं ददृशे छायायै चातपं तस्मै स्वरं यो गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्म
तीरिमा आप इत्याह हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्मां अस्तु ॥ ४ ॥ सूर्य इत्याह सर्वशु
क्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभा गृह्णाति वाग्वा अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाञ्चतुष्पद ति
यर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति सप्त संपद्यन्ते सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवावरुं
धेऽस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आधीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपसादयेद
स्मिन्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन् ॥ ५ ॥ लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुप
सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तं करोति सर्वतः परिहरति रक्षसामपहत्या इन्द्रा
ग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र उपवासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजि

तंयदाग्नीध्रंयद्देवयज्ञस्यापराजितंतद्देवैनाउपवासयंतियतःखलुवैयज्ञस्यविते
तस्यनक्रियतेतदनुयज्ञंरक्षांस्यवचरंतियद्बहूनांगृह्णातिक्रियमाणमेव
तद्यज्ञस्यैनायरक्षसामनन्ववचारायनत्वैताईलयंस्यात्तृतीयसवनात्परिशेरे
यज्ञस्यसंतत्यै॥ ८॥ स्याद्विद्वोगृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियतेषड्विंशःप्रतिष्ठा॥ २॥
ब्रह्मवादिनोवदंतिसत्वाअध्वर्युःस्याद्यःसोमसुपावंहरन्सर्वाभ्योदेवताभ्यउपाव
हरेदितिदेवेभ्यस्त्वेत्याहमनुष्येभ्यएवैतेनकरोतिमनसेत्वेत्याहपितृभ्यएवैतेनकरोति
दिवेत्वासूर्यायत्वेत्याहदेवेभ्यएवैतेनकरोत्येतावतीर्वैदेवतास्ताभ्यएवैनंसर्वा
भ्यउपावहरतिपुरावाचः॥३॥ प्रवदितोःप्रातरनुवाकंकरोतियावत्येववाक्तामवरुं कमु

वं॰ घ॰ ६

४७

धेपोऽग्नेऽभिव्याहरतियज्ञोवाआपोयज्ञमेवाभिवाचंविसृजतिसर्वाणिछंदांःस्य
न्वाहपन्नावोवैछंदांःसिपशूनेवावरुंधेगायत्र्यातेजस्कामस्यपरिदध्यात्त्रिष्टु
भैंद्रियकामस्यजगत्यापशुकामस्यानुष्टुभाप्रतिष्ठाकामस्यपंक्त्यायज्ञकाम
स्यविराजान्नकामस्यशृणोत्वग्निःसमिधाहवं॥२॥मइत्याहसविलप्रसूतएव
देवताभ्योनिवेद्यापोछैत्यपइष्यहोतरित्याहषिलःहिकर्मक्रियतेमैत्रावरुणस्य
ध्वर्यवा चमसाध्वर्यवित्याहमित्रावरुणौवाअपांनेतारौताभ्यामेवैनाअछैतिदेवीरापोअपां
नपादित्याहाहुत्यैवैनानिष्क्रीयगृह्णात्यथौहविष्कृतानामेवाभिघृतानांगृह्णाति
॥२॥कार्षिरसीत्याहशमलमेवासामपप्लावयतिसमुद्रस्यवोक्षित्याउन्नयइ

५५

त्याहतस्माद्दुह्यमानाः पीयमाना आपो न क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो
वसतीवरीर्होतृचमसं च मैत्रावरुणचमसं च संस्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति य
ज्ञस्य सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्रजनय त्यध्वर्योवेरपा ३ इत्याहोते
मेनन्नमुतेमाः पश्येति वावैतदाह यद्यग्निष्टोमो जुहोति यद्युक्थ्यः परिधौ निमा
र्ष्टि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्प्रपद्यते यज्ञक्रतूनां व्यावृत्त्यै ॥ ४ ॥ वाचो हि वाममभिघ्नता
नां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिः ॥ २ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमादत्ते
प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ता
भ्यामित्याह यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपांशुसवनो यदुपांशुसवनमभिमि

४८ मीतेव्यानमेवपशुषुदधातींद्रायत्वेंद्रायत्वेतिमिमीतइंद्रायहिसोमआह्रियतेपंच
कृत्वोयजुषामिमीते॥३॥पंचाक्षरापंक्तिःपांक्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधेपंचकृत्व
स्तूष्णींदशसंपद्यंतेदशाक्षराविराडन्नंविराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधेश्वात्रास्थ
वृत्रतुरइत्याहैषवाअपांसोमपीथोयएवंवेदनाप्स्वार्तिमार्छतियत्तेसोमदिवि
ज्योतिरित्याहैभ्यएवैनं॥२॥लोकेभ्यःसंभरतिसोमोवैराजादिशोभ्यध्यायत्सदि
शोनुप्राविशत्प्रागपागुदगधरागित्याहदिग्भ्यएवैनंसंभरत्यथोदिशएवास्मा
अवरुंधेंबनिष्वरेत्याहकामुकाएनंस्त्रियोभवंतियएवंवेदयत्ते [illegible] सोमादाभ्यं
नामजागृवीति॥२॥आहैषवैसोमस्यसोमपीथोयएवंवेदनसौम्यामार्तिमा

ऽति घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्त्यंशूनपगृह्णाति त्रायत एवैनं प्राणा वा अंशवः पशवः

पशवः सोमोंऽशून्पुनरपिसृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौ द्वावपिसृजति तस्माद्द्वौ

द्वौ प्राणाः ॥२॥ यजुषा मिमीत एनं गायत्रीति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा ॥४॥ प्राणो वा एष

यदुपांशुर्यदुपांशुं ग्रहं गृह्णाति प्राणमेवानु प्रयन्त्यरुणो ह स्माहोपवेशिः प्रातः

सवन एवाहं यज्ञं संस्थापयामि तेन ततः संस्थितेन चरामीत्यष्टौ कृत्वोऽग्रे

भिषुणोत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातः सवनं प्रातः सवनमेवैतेनाप्नोत्येकाद

शकृत्वो द्वितीयमेकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं ॥३॥ सवनं माध्यन्दिनमेव

सवनं तेनाप्नोति द्वादशकृत्वस्तृतीयं द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं

सं॰ष॰६

४१ तृतीयसवनमेवतेनाप्नोत्येताꣳह्वावसयज्ञस्यसꣳस्थितिमुवाचास्कंदायास्कं
न्नꣳहितद्यज्ञस्यसꣳस्थितंयस्कंदत्यथोखल्वाहुर्गायत्रीवावप्रातःसवनेना
तिवादइत्यनतिवादुकएनंभ्रातृव्योभवतियएवंवेदतस्माद्दिष्टावष्टो ॥ २ ॥ कृत्वोभि
षुत्यंब्रह्मवादिनोवदंतिपवित्रवंतोन्येग्रहागृह्यंतेकिंपवित्रउपाꣳशुरितिवाक्प
वित्रइतिब्रूयाद्वाचस्पतयेपवस्ववाजिन्नित्याहवाचैवैनंपवयतिवृष्णोअꣳशुभ्या
मित्याहवृष्णोह्येतावꣳशूयौसोमस्यगभस्तिपूतइत्याहगभस्तिनाह्येनंपवय
तिदेवोदेवानांपवित्रमसीत्याहदेवोह्येषः ॥ ३ ॥ सन्देवानांपवित्रंयेषांभागोसि
तेभ्यस्त्वेत्याहयेषाꣳह्येषभागस्तेभ्यएनंगृह्णातिस्वांकृतोसीत्याहप्राणमेवस्व ४६

संकृतमधुमतीर्नइषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इदं स्वदयति विश्वेभ्यस्त्वेंद्रियेभ्यो दिव्ये
भ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा ॥ ६ ॥ अष्ट्वित्या
ह मन एवाश्नुत उर्वंतरि[illegible]क्षमन्विहीत्याहांतरिक्षदेवत्यो हि प्राणस्स्वाहा त्वा सुभव
सूर्यायेत्याह प्राणा वै स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इ
त्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति यदि
कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः ॥ ७ ॥ स्यादिति नीचा हस्तेन निमृज्याद्वृष्टिमेव नियच्छति
यदि कामयेतावर्षुकस्स्यादि[illegible]त्युत्तानेन निमृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति यद्यभिचरेदमुं छ २
जह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनं प्रेप्सन्हंति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्

५० प्राणमेवास्यानुगत्यंहंतियद्यभिचरेदमुष्य॥ ६ ॥ त्वाप्राणेसादयामीतिसादयेदसौ
न्वैवैप्राणःप्राणमेवास्यंसादयतिषड्भिरध्युभिःपचयतिषड्वाऋतवऋतुभिरेवै
नंपचयतित्रिःपचयतित्रयइमेलोकाएभिरेवैनंलोकैःपचयतिब्रह्मवादिनोवदंति
कस्मात्सत्या ध्वर्युःपशूनांहस्तादानादितित्रिरुपांश्वध्युःहस्तेनविगृह्णातित य
स्मात्त्रयःपशूनांहस्तादानाःपुरुषोहस्तीमर्कटः॥ ७ ॥ माध्यंदिनमुष्टावेष्टावेष
मनेस्त्वापर्जन्येमुष्यपुरुषाद्धन्त्वं॥ ८ ॥ देवावैयद्यज्ञेकुर्वततदसुराअकुर्वन्तेदे
वाउपांशौयज्ञंसंस्थाप्यमपनयन्नमुपांशौसमस्थापयन्नेसुरावज्रमुद्य
त्यदेवानभ्यायंस्तेदेवाबिभ्यतइंद्रमुपाधावंस्तानिंद्रोन्तर्यामेणान्तरधत्ततदन्तर्यामस्यांत ५१

यामत्वंयदंतर्यामोगृह्यतेतस्मादव्यानेनवलघजमानोधर्त्तेनस्ते ॥१॥ द्धामिद्यावापृथिवीअं
तरुर्वंतरिक्षमित्याहैभिर्वलोकैर्यजमानोस्मादव्यानंतर्धर्त्तेनलेदेवाअमन्यंतेंद्रोवाउ
दमस्मद्भूयः स्मदितितेब्रुवन्मघवन्ननुनआभजेतिसजोषादेवैरवरैः परैश्चेत्यब्र
वीद्येनैवदेवाः परेयेचावरेतानुभयान् ॥२॥ अन्वाभजत्सजोषादेवैरवरैः परैश्चे
त्याहयेचैवदेवाः परेयेचावरेतानुभयान्वोनुभजत्यंतर्यामेमघवन्मादयस्वेत्याहय
ज्ञादेवयजमानंनांतरेत्युपयामगृहीतोसीत्याहापानस्यधृत्यैयद्भावपवित्रेणाग
ह्यतेयोनांप्राणमपानोनुन्यृच्छत्समायुकस्यात्पवित्रवानंतर्यामोगृह्यते ॥३॥ प्रा
णापानयोर्विधृत्यैप्राणापानौवाएतौयदुपांश्वंतर्यामौव्यानउपांशुसवनो

सं॰ षु॰ ९

५१ यंकामयेतप्रमायुकःस्यादित्यसंस्पृष्टौतस्यसादयेद्ध्यानेनैवास्यप्राणापानौवि
च्छिनत्तिताजक्प्रमीयतेयंकामयेतसर्वमायुरियादितिसंस्पृष्टौतस्यसादयेद्ध्या
नेनैवास्यप्राणापानौसंतनोतिसर्वमायुरेति॥ ४॥ नउभयान्गृह्यतेचतुश्चत्वारि
ंशानि॥ ५॥ वाग्वाएषायदैंद्रवायवोयदैंद्रवायवाग्राग्रहागृह्यंतेवाचमेवानुप्रयंतिवा युवा
युंदेवाअब्रुवन्त्सोमंराजानंहनामेतिसोऽब्रवीद्वरंवृणैमदग्राएववाग्रहागृह्यां
तादितितस्मादैंद्रवायवाग्राग्रहागृह्यंतेतमघ्नन्सोऽपूयत्तंदेवानोपाधृष्णुवन्तेवायु
मब्रुवन्निमन्नःस्वदय॥ ३॥ इतिसोऽब्रवीद्वरंवृणैमदेवत्यान्येववःपात्राण्युच्यांता
इतितस्मान्नानादेवत्यानिसंतिवायव्यान्युच्यंतेतमेभ्योवायुरेवास्वदयत्तस्मा ५०

घस्रयन्तिनसंवानोविषजन्तिवायुर्हितस्यपवयितास्वदयितातस्यविग्रहणंनावि
न्दन्नादितिरब्रवीद्वरंवृणाअथमयाविगृह्णीध्वंमद्देवत्याएववःसोमाः॥२॥सं
न्नाअसन्नित्युपयामगृहीतोसीत्याहादितिदेवत्यास्तेनयानिहिदारुमयाणि
पात्राण्यस्यैतानियोनेःसंभृतानियानिमृन्मयानिसाक्षात्तान्यस्यैतस्मादे
वमाहवाग्वैपराच्यव्याकृतावदत्तेदेवाइन्द्रमब्रुवन्निमांनोवाचंव्याकुर्वितिसो
ब्रवीद्वरंवृणैमह्यंचैवैषवायवेचसहगृह्याताइतितस्मादैन्द्रवायवःसहगृह्यते
तामिन्द्रोमध्यतोवक्रम्यव्याकरोत्तस्मादियंव्याकृतावागुद्यतेतस्मात्सकृदि
न्द्रायमध्यतोगृह्यतेद्विर्वायवेद्वौहिसवराववृणीत॥४॥स्वदयसोमाःसहाष्टा

विंः स्तुतिश्च॥७॥मित्रंदेवाअब्रुवन्सोमंःराजानंःहनामेतिसोऽब्रवीन्नाहंःस
५२ र्वस्यवाअहंमित्रमस्मीतितमब्रुवन्हनामेवेतिसोऽब्रवीद्वरंवृणैपयसैवमेसोमंःश्री व
णन्नितितस्मान्मैत्रावरुणंपयसाश्रीणन्तितस्मात्पशवोऽपाक्रामन्मित्रःसन्क्रूर
मकरितिक्रूरमिवखलुवाएषः॥१॥क्रोतियःसोमेनयजतेतस्मात्पशवोऽपक्राम
न्तियन्मैत्रावरुणंपयसाश्रीणातिपशुभिरेवतन्मित्रंःसमर्धयतिपशुभिर्यजमा
वं नंपुराखलुवावैमित्रोऽवेदपमत्क्रूरंच[illegible]क्रुषःपशवःक्रमिष्यन्तीतितस्माद्वरम्
वृणी[illegible]वरुणंदेवाअब्रुवन्त्वयांःशुभुवासोमंःराजानंःहनामेतिसोऽब्रवीद्वरं
वृणैमह्यंच॥२॥एवैषमित्रायचसहगृह्याताइतितस्मान्मैत्रावरुणःसहगृह्यतेत ५३

स्माद्ब्राह्मणो राजानमः ऋभुवांसन्ति वेनुयन्नु वैनुयं भद्र पाभूदिदं न वा इदं दिवा न नक्त
मासीदव्याकृतं ते देवा मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो विवासयतमिति ताव ब्रूतां वरं वृणा
वहा एक एवावयोर्ग्रहो गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः पूर्वो मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्रा
णापानौ ह्यस्यैतौ यदैन्द्रवायवः श्वन्नयामौ मित्रो हरजनयद्वरुणो रात्रिं ततो वा इदं व्यौच्छद्य
न्मैत्रावरुणो गृह्यते व्युष्ट्यै ॥ २ ॥ एष वैन्द्रवायवो ढ्वातिर्वः ग्रातिश्च ॥ ८ ॥ यज्ञस्य शि
रोऽछिद्यत ते देवा अश्विनावब्रुवन्भिषजौ वै स्थ इदं यज्ञस्य शिरः प्रतिधत्तमिति ताव ब्रू
तां वरं वृणावहै ग्रह एव नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णंस्ततो वै तौ य
ज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्तां यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इ

सं० ष० ४

५३ मोमनुष्यश्चरो ॥ १ ॥ भिषजावितितस्मा षजंनकार्यमपूतोह्येषोमेध्योयोभिषक्तौ
बहिष्पवमानेनपवयित्वाताभ्यामेतमाश्विनमग्रहंगृह्णंस्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत
आश्विनोगृह्यतेतस्मादेवंविदुषाबहिष्पवमानउपसद्यः पवित्रंवैबहिष्पवमानआ
त्मानमेवपवयतेतयोस्त्रिधाभैषज्यंविन्यदधुरग्नौतृतीयमप्सुतृतीयंब्राह्मणेतृती
यं [illegible] तस्मादुदपात्रं ॥ २ ॥ उपनिधायब्राह्मणंदक्षिणतोनिषाद्यभेषजंकुर्या
द्यावदुवैभेषजंतेनकरोतिसमृद्धमस्यकृतंभवतिब्रह्मवादिनोवदंतिकस्मात्सत्या
देकपात्राद्द्विदेवत्या [illegible] गृह्यंतेद्विपात्राहूयंतेद्वितीयदेकपात्रागृह्यंतेतस्मादेको
नरतः प्राणोद्विपात्राहूयंतेतस्माद्द्वौद्वौबहिष्टात्प्राणाःप्राणावाएतेयद्द्विदेवत्याःप ५२

तावदिडायै दिशां प्राचीं हि द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत ॥ ३ ॥ पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्द्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडामुपह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुपह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवं भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषा पश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते यद्द्विदेवत्याः ॥ ४ ॥ अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रक्षांस्यवचरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षसामनन्ववचाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां सा

सं० ष० ४

५४

दयन्तिवाचैवैवान्वैद्ध्यात्यार्तृतीयसवनात्परिप्लोरेयज्ञस्यसंतत्यै॥५॥मनुष्यचरा
दुदपात्रमुपद्रुत्यैतद्वैदेसुत्याःषट्चत्वारिंशच्च॥९॥बृहस्पतिर्देवानांपुरोहितआसी
च्छंडामर्कावसुराणांब्रह्मण्वंतोदेवाआसन्ब्रह्मण्वंतोसुरास्तेन्योन्यंनाशक्नुव
न्नभिभवितुंतेदेवाःशंडामर्कावुपामंत्रयंततावब्रूतांवरंवृणावहैग्रहावेवनावत्रापि
गृह्येतामितिताभ्यामेतौशुक्रामंथिनावगृह्णंस्ततोदेवाअभवन्परासुरायस्यैवं
विदुषःशुक्रामंथिनौगृह्येतेभवत्यात्मनापरा॥३॥स्यभ्रातृव्योभवतितेदेवा
अपनुद्यात्मनइंद्रायाजुहवुरपनुत्तौशंडामर्कौसहामुनेतिब्रूयाद्यंद्विष्याद्यमेव
द्वेष्टितेनैनौसहापनुदतेसप्रथमःसंकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मनइंद्रायाजुहवु

रिंक्षोस्यैतानिरूपाणिकारिकृद्न्चरदसौवाआदित्यःशुक्रश्चन्द्रमामंथ्यपिगृह्यप्रांचौनिः

॥२॥ क्रामतस्तस्मात्प्रांचौयंतौनपश्यंतिप्रत्यंचावावृत्यजुहुतस्तस्मात्प्रत्यंचौयंतौप

श्यंतिचक्षुषीवाएतेयज्ञस्ययच्छुक्रामंथिनौनासिकोत्तरवेदिरभितःपरिक्रम्यजुहुत

स्तस्मादभितोनासिकांचक्षुषीतस्मान्नासिकयाचक्षुषीविधृतेसर्वतःपरिक्रामतोर

क्षसामपहत्यैदेवावैयाःप्राचीराहुतीरजुहवुर्येपुरस्तादसुरान्आसन्तांस्ताभिःप्र॥३॥

णुदंतयाःप्रतीचीर्येपश्चादसुरान्आसन्तांस्ताभिरपानुदंतप्राचीरन्यान्आहुत

योहूयंतेप्रत्यंच्योशुक्रामंथिनौपश्चाद्धेवपुरस्तादन्वयजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदतेत

स्मात्पराचीःप्रजाःप्रवीयंतेप्रतीचीर्जायंतेशुक्रामंथिनौवाअनुप्रजाःप्रजायंतेती

५५ श्चाद्याश्च सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा ॥ ६ ॥ स प्रजाः प्रजाः प्रज
नयन्परीहि मंथी मंथिशोचिषेत्यो हैनावेष वीर्यवत्यत्तारेताः सुप्रजाया आद्याय एवं
वेदात्त्यस्य प्रजाजायते ना द्या प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तसरोपतत्तद्धुकं कनं प्राविशत्तद्धुके
कतेनारमत तदथवं प्राविशत्तद्यथैरमत तदस्य ॥ ८ ॥ यत्तु लयद्धुकं कनं मंथिपात्रं भव
ति सक्तुभिः श्रीणाति प्रजापतेरेवतञ्चक्षुः संभरति ब्रह्मवादिनो वदंति कस्मात्सत्यान्मं
थिपात्रं सदो नाश्नुते दुत्यार्त्तपात्रं हीति ब्रूयाद्यदश्नुवीतांधोध्वर्युः स्यादार्त्तिमार्छे
त्तस्मान्नाश्नुते ॥ ९ ॥ आत्मना परान्निष्क्रः शुक्रशोचिषा यदस्य समृद्धिं तन्न ॥ १० ॥
देवा वै यद्यज्ञे कुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा आग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ५६

ततो वै तदग्रं पर्यायन्नस्यैवं विदुष आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्तेऽग्रमेव समानानां पर्येति
ग्रहणवत्यर्चा तस्माल्लब्धवतो गृह्णीयात्तस्माल्लब्ध्यस्यैव [illegible] काग्रं समानानां पर्येति यदे
वादित्यकाद्धास्थेत्याह ॥३॥ एतावती वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णात्येषते यो
निर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायाति
ष्ठमानाते देवा वाच्यपक्रान्तायां तूष्णीं ग्रहानगृह्णन्त सामन्यत वाग्लयन्ति वै मेति साग्र
यणं प्रत्यागच्छत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वं ॥४॥ तस्मादाग्रयणे वाग्विसृज्यते यत्तूष्णीं
पूर्वे ग्रहा गृह्यन्ते यथोत्सारीयन्ति मत्त्वारवद्यन्ति नापरात्स्यामीत्कैपावसृजत्येवं मे
वैतदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं विसृजते तं युज्ञात्त्वेनैवैतद्वृणीते भूज्जा
हिंकरो

सं०४०६

॥२॥

दाग्रय पतिर्वा एषयज्ञो यदाग्रयणंगृहीत्वाहिंकरोतिप्रजापतिर्वा एतत्प्रजा अभिजिघ्र
५६ तितस्माद्वत्संजातंगौरभिजिघ्रत्यात्मावा एषयज्ञस्ययदाग्रयणःसवनेसवनेभि
गृह्यात्यात्मन्नेवयज्ञंसंतनोत्युपरिष्टादानयतिरेतएवतद्दधात्यधस्तादुपगृह्णा
तिप्रजनयत्येवतद्ब्रह्मवादिनोवदंतिकस्मात्सत्यागायत्रीकनिष्ठाछंदसां
सतीसर्वाणिसवनानिवहतीत्येषवैगायत्र्यैवत्सोयदाग्रयणस्तमेवतदभिनि
वर्तंसर्वाणिसवनानिवहतितस्माद्वत्समपाकृतंगौरभिनिवर्तते॥४॥ आग्रय
णलंप्रजापतिर्देवतेतिःश्रुतिश्च॥११॥ यज्ञेनतांउपयाईर्देवाबेयज्ञमायानीभिव्र
सवादिनःसत्वैदेवस्यग्रावाणंप्राणोवाउपांशुःव्यानोदेवावाउपांशुःसौवाग्वैमित्रं

५५

यज्ञस्यशिरोबृहस्पतिर्देवानांश्राश्रयणाश्रानेकोऽस्तु ॥३१॥ यज्ञेनलोकेपशुमान्स्या
त्सवनंमाध्यंदिनंवाग्वाश्चरिक्तानितस्यजाग्राभ्यकपंचाशात् ॥५१४॥ ओम् ॥ श्रीकृष्णा
र्पणमस्तु ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ हरिः ओम् ॥ इन्द्रोवृत्रायवज्र
मुद्यच्छत्सवृत्रोवज्रादुद्यतादबिभेत्सोऽब्रवीन्मामेप्रहारस्तिवाइदंमयिवीर्यंतत्तेप्र
दास्यामीतितस्माउक्थ्यंप्रायच्छत्तस्मैद्वितीयमुद्यच्छत्सोऽब्रवीन्मामेप्रहारस्तिवा
इदंमयिवीर्यंतत्तेप्रदास्यामीति ॥१॥ तस्माउक्थ्यमेवप्रायच्छत्तस्मैतृतीयमुद्य
च्छत्तंविष्णुरन्वतिष्ठतजहीतिसोऽब्रवीन्मामेप्रहारस्तिवाइदंमयिवीर्यंतत्तेप्रदास्या
मीतितस्माउक्थ्यमेवप्रायच्छत्तंनिर्मायंभूतमहन्यज्ञोहितस्यमायासीद्यदुक्थ्यो

५७ गृह्णन्तींद्रियमेव॥२॥तद्वीर्यंयजमानोभ्रातृव्यस्यवृंक्तइंद्रायत्वाबृहद्वतेवयस्वत
इत्याहेंद्रायहिसतंग्रायच्छत्तस्मैत्वाविष्णवेत्वेत्याहयदेवविष्णुरन्वतिष्ठतजहीतित
स्माद्विष्णुमन्वाभजतित्रिर्निर्गृह्णातित्रिर्हिसतंतस्मैग्रायच्छेदेषतेयोनिःपुनर्हविरसी
त्याहपुनःपुनः॥३॥त्येस्मांनिर्गृह्णातिचक्षुर्वाएतद्यज्ञस्ययदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यंद्रु
नःसोमाअन्वायंतितस्मादात्मानंचक्षुरन्वेतितस्मादेकंयंतंबहवोनुयंतितस्मादेकोव
हूनांभद्रोभवतितस्मादेकोबह्वीर्जायाविंदतेयदिकामयेताध्वर्युरात्मानंयज्ञयशसे
नार्पयेयमित्यंतराहवनीयंचहविर्धानंचतिष्ठन्नवनयेत्॥४॥आत्मानमेवयज्ञय
शसेनार्पयतियदिकामयेतयजमानंयज्ञयशसेनार्पयेयमित्यंतरासदोहविर्धाने

तिष्ठन्नवनयेद्यजमान[illegible]मेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत सदस्यान्यज्ञ
यशसेनार्पयेयमिति सद आलभ्यावनयेत्सदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति ॥८॥ तृतीये
यमेव पुनः सवने नयेत्त्रयस्त्रिंशान्वा ॥९॥ आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्य
ते तस्मादायुः प्राणानामुत्तमं मूर्धानं दिवो [illegible] अरतिं पृथिव्या इत्याह मूर्धा नम
वैनं समा[illegible] नानां करोति वैश्वानरमृताय जातमग्निमित्याह वैश्वानरं हि देव
तयायुरुभयतो वैश्वानरो गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा अधस्ताच्चोपरिष्टाच्चाधिष्ण्ये नो-
ग्रहा गृह्यन्ते धिष्ण्ये ध्रुवस्तस्मात् ॥१॥ अर्ध्यवाड् प्राणो न्येषां प्राणानामुपोप्ते न्ये ग्रहाः साद्यन्ते
ऽनुपोप्ते ध्रुवस्तस्मादस्थान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्तीमाः सेनान्या अस्करा तां पृथिवीं पर्यावर्ति
उत्तरतः

५८ कीर्षन्तां देवा ध्रुवेणादृंहन्त ध्रुवस्य ध्रुवत्वं यद्ध्रुव उत्तरतः सादयति धृत्या आयुर्वा एत
द्यज्ञस्य यद्ध्रुव आत्मा होता यद्धोतृचमसे ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य ॥ २ ॥ आ
युर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो भुङ्क्ते मध्यतोवनीय इत्या
हुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्त उत्तरार्धेवनीय इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्या
मृचि शस्यमानायामवनयति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति ॥ ३ ॥ अधी
ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकान्तेवतारिं न्वान्वं ॥ ४ ॥ यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायु
न्तेमन्यन्त मनुष्या नो न्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्त
मृषयः क्रतुग्रहैरेवानुप्राजानन्यद्ग्रहान्गृह्णन्ति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्व

शा गृह्यंते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते स
होत्तमौ तस्मा [illegible] द्वौ द्वावृतू उभयतो मुखमृतुपात्रं भवति कः ॥१॥ हि तद्वेद
यत ऋतूनां मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आहुः षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणा
त्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः पुनरृतुनाह द्विपद एव प्री
णात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आहुर्ऋतुभिरिति चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशव
ऋतूनुपजीवंति द्विः ॥२॥ पुनरृतुनाह तस्माद्द्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपजी
वंत्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आहुर्ऋतुभिरिति चतुर्द्विः पुनरृतुनाहाक्रमणमे
व तत्सेतुं यजमानः कुरुते स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनुप्रपद्येत

सं० ष० ५

५१ यदन्योन्यमनुप्रपद्येतनर्तुर्ऋतुमनुप्रपद्येतत्तथोमोऽकुकास्युः ॥ २ ॥ प्रसिद्धमेवा
ध्वर्युर्दक्षिणेनप्रपद्यतेप्रसिद्धंप्रतिप्रस्थातोत्तरेणतस्मादादित्यःषण्मासान्दक्षिणे
नैतिषडुत्तरेणोपयामगृहीतोसिसंसर्पोस्यंहस्पत्यायत्वेत्याहास्तित्रयोदशो
मासइत्याहुस्तंभवतस्त्रीणामिति ॥ ३ ॥ कोऽजीवंतिद्विस्युश्चतुस्त्रिंशंत्राच्च ॥ ४ ॥ स्वर्गा
यवाएतेलोकायद्गृह्यंतेयदृतुग्रहाज्योतिरिंद्राग्नीयदैंद्राग्नमनुपात्रेणगृह्णातिज्यो
तिर्वास्मादुपरिष्टाद्दधातिस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्याऽओजोभृतौवाएतौदे
वानांयदिंद्राग्नीयदैंद्राग्नोगृह्यतेऽओजएवावरुंधेवैश्वदेवंशुक्रपात्रेणगृह्णा
तिवैश्वदेव्योवैप्रजाअसावादित्यःशुक्रोयद्वैश्वदेवंशुक्रपात्रेणगृह्णातितस्मा ५८

दसावादित्यः ॥१॥ सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्ङुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते मां प्रत्युदगादिति
वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असौ शुक्रो यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रे
ण गृह्णाति प्रजास्वेवैतत्तेजो दधाति ॥२॥ तस्मादसावादित्यःस्त्रिꣳस्राच्च ॥३॥ इन्द्रो म
रुद्भिः सांविद्येन माध्यन्दिने सवने वृत्रमहन्यन्माध्यन्दिने सवने मरुत्वतीया गृह्यं
ते वार्त्रघ्ना एवैते यजमानस्य गृह्यन्ते तस्य वृत्रं जघ्नुष ऋतवो मुमुहुः स ऋतुपात्रेण
मरुत्वतीयान्गृह्णात्तेनो वै स ऋतून्प्राजानाद्यदृतुपात्रेण मरुत्वतीया गृह्यन्त
ऋतूनां प्रज्ञात्यै वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति यन्मरुत्वतीया
उदेव प्रथमेन ॥१॥ यच्छति प्रहरति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेनायुधं वा एतद्यजमा

६०

नःसंꣳस्कुरुतेयन्मरुत्वतीयाधनुरेवप्रथमोज्याद्वितीयइषुस्तृतीयःप्रत्येवप्र
थमेनधत्तेविसृजतिद्वितीयेनविध्यतितृतीयेनेन्द्रोवृत्रꣳहत्वापरांपरावतमग
च्छदपाराधमितिमन्यमानःसहरितोभवत्सएतान्मरुत्वतीयानात्मस्परणान
पश्यत्तानगृह्णीत॥२॥प्राणमेवप्रथमेनात्मस्पृणुतापानंद्वितीयेनात्मानंतृ
तीयेनात्मस्परणावाएतेयजमानस्यगृह्यन्तेयन्मरुत्वतीयाःप्राणमेवप्रथमे
नस्पृणुतेपानंद्वितीयेनात्मानंतृतीयेनेन्द्रोवृत्रमहन्तंदेवाअब्रुवन्महान्वाअ
मं यमभूद्योवृत्रमवधीदितितन्महेन्द्रस्यमहेन्द्रत्वꣳसएतंमाहेन्द्रमुदहरतवृत्रꣳह द्धारमु
त्वान्यासुदेवतास्वधियन्माहेन्द्रोगृह्यतउद्धारमेवैतद्यजमानउद्धरतेन्यासु

प्रजास्वधिशुक्रपात्रेणगृह्णातियजमानदेवत्योवैमाहेंद्रस्तेजःशुक्रोयन्माहें
द्रंशुक्रपात्रेणगृह्णातियजमानएवतेजोदधाति॥४॥प्रथमेनागृह्णीतदेवता
स्त्वष्टाविंःशान्तिश्च॥५॥अदितिःपुत्रकामासाध्येभ्योदेवेभ्योब्रह्मौदनमपचत्त
स्याउच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सारेतोधत्ततस्यैचत्वारआदित्याअजायंतसा
द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्मइमेज्ञतयदग्रेप्राशिष्यामीतोमेवसीयांः
सोजनिष्यंतइतिसाग्रेप्राश्नात्सारेतोधत्ततस्यैव्यृद्धमांडमजायतसादित्येभ्य
एव॥१॥तृतीयमपचद्भोगायमइदंश्रांतमस्त्वितितेब्रुवन्वरंवृणामहैयोतोजा
यातास्माकंसएकोसद्योस्यप्रजायामृध्यातास्माकंभोगायभवादि

६१ ततो विवस्वानादित्योऽजायत तस्य वा इयं प्रजा यन्मनुष्यास्तास्वेक एवर्द्धिर्यो य
जते स देवानां भोगाय भवति देवो वै स यज्ञात्॥ ३॥ रुद्रं मन्तरायन्नमुष्मा आदित्याननु वाक्रम
तेति हि देवत्यांस्प्रापयंस्तान्न प्रतिप्रायच्छंस्तस्मादपि वध्यं प्रपन्नं न प्रतिप्रयच्छन्ति तस्मा
द्धि देवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तं तिसृभि
र्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत्॥ ४॥ मि
थुनं पशवो वा एते यदादित्य ऊर्ग्दधि दध्ना मध्यतः श्रीणात्यूर्जमेव पशूनां मध्यतो द
धाति शृतातङ्केन मेध्यत्वाय तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य
गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निः परिश्रि

स्यंगृह्णातिरुद्रादेवपश्च्नंनर्दंयाति॥६॥एषवैविवस्वानादित्योयदुपांशुसवनःस
ती एतमेवसोमपीथंपरिजग्रायत्रआत्रूसवनाद्विवस्वआदित्यैषतेसोमपीथइत्याद्वि
वस्वंतमेवादित्यंसोमपीथेनसमर्धयतियद्दिव्यावृष्टिस्तयातांश्रीणामीतिवृष्टि
कामस्यश्रीणीयाद्वृष्टिमेवावरुंधेयदितांजकप्रस्कंदेद्वृष्टुकःपर्जन्यःस्याद्यदिचि
रमवर्षुकोनसादयत्यसन्नाद्धिप्रजाःप्रजायंतेनानुवषट्करोतियदनुवषट्कुर्या
द्रुद्रंप्रजाअन्ववसृजेन्नकृत्वान्वीक्षेतयदन्वीक्षेतचक्षुरस्यप्रमायुकंस्यात्त
स्मान्नान्वीक्ष्यः॥५॥एवयज्ञाउज्जरायुतेदेवतदं दंधातिनसप्तविंशातिभ्य॥८॥
अंतर्यामपात्रेणसावित्रमाग्रयणाद्गृह्णातिप्रजापतिर्वाएषयदाग्रयणःप्रजानां

सं॰ष॰५

६२ प्रजननं नायनसोदयस्य सन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानुवषट्करोति यदनुवषट्कु
र्याद्रुद्रं प्रजास्वन्ववसृजेद् द्वेषवे गायत्रो देवानां यत्सवितेष गायत्रियै लोके गृह्यते
यदाग्रयणो यदेतर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवेनं योनेर्निर्गृ
ह्णाति विश्वे ॥१॥ देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्त्से सविता प्रातःसवनभागः सं
स्तृतीयसवनमभिपर्यणयन्त्ततो वै ते तृतीयं सवनमुदयच्छन्यत्तृतीयसवने
सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति
वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता प्रसवानामीशे यत्सवितृपात्रेण वैश्व
देवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र ॥२॥ जनयति सोमे सोमम भि

६३

गृह्णातिरेतएवैतद्दधातिस्कन्नामासिस्कन्नप्रतिष्ठानइत्याहसोमोहिसोमममभिगृह्णातिप्र
तिष्ठित्याएतस्मिन्वाअपिग्रहेमनुष्येभ्योदेवेभ्यः पितृभ्यः क्रियतेस्कन्नामासिस्कु
प्रतिष्ठानइत्याहमनुष्येभ्यएवैतेनकरोतिबृहदित्याहदेवेभ्य एवैतेनकरोति
नमइत्याहपितृभ्यएवैतेनकरोत्येतावन्तोवैदेवतास्ताभ्यएवैनंसर्वाभ्योगृह्णा
त्येषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइत्याहवैश्वदेवोह्येषः॥ ७॥ विश्वेह्यपितृभ्यएवैते
नकरोत्येकान्नविं॰न्नातिश्च॥ ७॥ प्राणोवाएषयदुपांशुर्यदुपांशुपात्रेणप्रथम
श्चोत्तमश्चग्रहौगृह्येतेप्राणमेवानुप्रयन्तिप्राणमनूद्यन्तिप्रजापतिर्वाएषयदाग्र
यणः प्राणउपांशुः पत्नीः प्रजाः प्रजनयन्तियदुपांशुपात्रेणपात्नीवतमाग्र

६३ यणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय तस्मात्प्राणं प्रजा अनु प्रजायन्ते देवा वा इत इतः
पत्नीः संवर्ग॥१॥ लोकमसिगायसन्ते संवर्गंल्लोकं न प्राजानन्त एतं पात्नीवतम
पश्यन्तमगृह्णत ततो वै ते संवर्गंल्लोकं प्राजानन्यस्मात्पात्नीवतो गृह्यते संवर्गस्य लो
कस्य प्रज्ञात्यै स सोमो नातिष्ठत स्त्रीभ्यो गृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं कृत्वाघ्नन्तं निरि
न्द्रियं भूतमगृह्णन्तस्मात्स्त्रियो निरिन्द्रिया अदायादीरपि पापात्पुंस उपस्तित
रं॥२॥ वदन्ति यद्गृहीतं न पात्नीवतं श्रीणाति वज्रेणैवैनं वशे कृत्वा गृह्णात्युपयाम
गृहीतोसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमां प्रजा अनु प्रजायन्ते बृहस्पतिसुत
स्य त इत्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्रजनयतीन्दो इत्या

हरेतोवाइंदूरेतएवनदधातीन्द्रियावद्रूति॥३॥आहुप्रजावाइंद्रियंप्रजाएवास्मैप्रजनेन
यत्यग्ना३इत्याहाग्निर्वैरेतोधाःपत्नीवइत्याहसजूर्देवेनत्वष्ट्रासोमंपिबेत्याहत्वष्टावै
पशूनांमिथुनानांरूपकृद्रूपमेवपशुषुदधातिदेवावैत्वष्टारमजिघांसन्त्सपत्नीः
प्रापद्यततंनप्रतिप्रायच्छन्तस्मादपि॥४॥वध्यंप्रपन्नंनप्रतिप्रयच्छंतितस्मात्पात्नी
वतेत्वष्ट्रेपिगृह्यतेनसादयत्यसंन्नाद्धिप्रजाःप्रजायन्तेनानुवषट्करोतियदनुव
षट्कुर्याद्रुद्रंप्रजाअन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशांतमग्नीत्सोमंभक्षयेदुपा
ंश्वनुवषट्करोतिनरुद्रंप्रजाअन्ववसृजतिशांतमग्नीत्सोमंभक्षयत्यग्नीन्ने
ष्टुरुपस्थमासीद॥५॥नेष्टःपत्नीमुदानयेत्याहाग्नीद्देवनेष्टारेतोदधातिनेष्टाप

६४ त्स्त्रियामुद्गात्रासंख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्गाता प्रजानां प्रजननायाप
उपप्रवर्त्तयति रेत एव तत्सिंचत्यूरुणोपप्रवर्त्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नंकृत्यो
रुमुपप्रवर्त्तयति यदा हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः प्र
जायन्ते ॥ ७ ॥ पत्नीः स्वर्गमुपस्थितरसिंद्रियावद्वत्यपिमीहमिथुन्यपशेन्वे ॥ ८ ॥
इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौब्जत्स द्रोणकलशोऽभवत्तस्मात्सोमः सम
स्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकित्सज्जुहवानी३ मा होषा३मिति सोऽमन्यत
यद्धोष्याम्यामं होष्यामि यन्न होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियत
होतुं सोऽग्निरब्रवीन्न मय्यामं होष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् ॥ १ ॥ तं शृतं

मृतमं जुहोत्यद्ध्वानाभिर्व्याघारियोज्जनः श्रीणाति शृतत्वाय शृतमेवैनं मृतं जुहोति ब
र्हिषि श्रीणात्येतावतीर्वा अस्यामुष्मिंल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्मा उद्बर्हिषि श्रीणीयादृक्
सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधय आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुहु
यादन्तराधानाभ्यां ॥ २ ॥ घासं प्रयच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यां घा
सं प्रयच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतर्ह्यध्वर्युः स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुया
द्यथा विमुक्तं पुनर्युनक्ति तादृगेव तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स स
मभवद्विक्रम्य जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्त्समृद्ध्यै पशवो वै हारियोजनीर्य

६५ तसंभिंद्यादल्पाः ॥ ३ ॥ एनं पशवो भुंजंत उपतिष्ठेरन्यन्न संभिंद्याद्बहव एनं पशवो भुं
जंत उपतिष्ठेरन्नासं न सा संबाधंत उभयं करोति बहव एवैनं पशवो भुंजंत उपतिष्ठंत उ
न्नेत्युपहवमिच्छंते य एव तत्र सोमपीथस्तमेवावरुंधत उत्तरवेद्यां निवपति पशवो वा
उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयंति ॥ ४ ॥ अभ्रीपादं त
र्धानाभ्यामल्पास्थापयंति ॥ ९ ॥ ग्रहान्वा अनु प्रजाः पशवः प्रजायंत उपांश्वं
तर्यामावजावयः शुक्रामंथिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गाव आ
दित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनां भूयिष्ठा यत्त्रिरुपांशुं ह
स्तेन विगृह्णाति तस्माद्द्वौ त्रीनजा जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रय

५४

पाःपुत्रःकलशोयदाग्रयणउपदस्येत्कलशाद्गृह्णीयाद्यथापिता॥१॥पुत्रंक्षित
उपधावेत्तादृगेवतद्यत्कलशउपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयाद्यथापुत्रःपितरंक्षित
उपधावेत्तादृगेवतदात्मावाएषयज्ञस्ययदाग्रयणोयदिहवाकलशोवापदस्ये
दाग्रयणाद्गृह्णीयादात्मनएवाधियज्ञंनिष्करोत्यविज्ञातोवाएषग्रहोयदाग्रयणः
स्थाल्यागृह्णातिवायव्येनजुहोतितस्मात्॥२॥गर्भेणाविज्ञातेनब्रह्महावभृथम
ली वयंतिपरास्थालीरस्यंत्युद्वायव्यानिहरंतितस्मात्स्त्रियंजातांपरास्यंत्युत्पुमांस
ऽहरंतियत्सुरारुचमाहयथावस्यसेऽआहरेत्तादृगेवतद्यद्ग्रहंगृह्णातियथावस्यस
आहृत्यप्राहतादृगेवतद्यत्सादयतियथावस्यसउपनिधायापक्रामेत्तादृगेवत

६६ यद्वैयज्ञस्यसाम्नायजुषाक्रियतेशिथिलंतद्यदृचातद्दृढंपुरस्तादुपयामायजु
षागृह्यंतउपरिष्टादुपयामाऋचायज्ञस्यधृत्यै॥९॥यथापितातस्मादपक्राम
तितादृगेवतद्यज्ञाद्देवान्न॥१०॥प्रान्यानिपात्राणियुज्यंतेनान्यानियानिपराची
नानिप्रयुज्यंतेऽमुमेवतैर्लोकमभिजयतिपराङिवह्यसौलोकोयानिपुनःप्रयु
ज्यंतइममेवतैर्लोकमभिजयतिपुनःपुनरिवह्ययंलोकःप्रान्यानिपात्राणियु
ज्यंतेनान्यानियानिपराचीनानिप्रयुज्यंतेतान्यन्वोषधयःपराभवंतियानिपु
नः॥११॥प्रयुज्यंतेतान्यन्वोषधयःपुनराभवंतिप्रान्यानिपात्राणियुज्यंतेनान्या
नियानिपराचीनानिप्रयुज्यंतेतान्यन्वारण्याःपशवोऽरण्यमपयंतियानिपुनः

प्रयुज्यंतेतान्यनुग्राम्याःपशवोग्राममुपावर्त्तंतेतद्योवैग्रहाणांनिदानंवेदनिदानवा
न्भवत्याज्यमित्युहैकआहुस्तदुवैग्रहाणांनिदानंयदुपांशुनांसंतिष्ठंते ॥ १ ॥ उपांश्वंत
र्यामयोर्यद्वेवैतस्मिन्नितरेषांग्रहाणामेतद्वैग्रहाणांनिदानंयएवंवेदनिदानवान्भव
तियोवैग्रहाणांमिथुनंवेदप्रप्रजयापशुभिर्मिथुनैर्जायतेस्थालीभिरन्येग्रहागृ
ह्यंतेवायव्यैरन्यएतद्वैग्रहाणांमिथुनंयएवंवेदप्रप्रजयापशुभिर्मिथुनैर्जाय
तइंद्रस्त्वष्टुःसोममभीषहापिबत्सविष्वंङ् ॥ २ ॥ व्यार्छत्सत्रात्मन्नारमणंनावि
दत्सएताननुसवनंपुरोडाशानपश्यत्तान्निरवपत्तैर्वैसत्रात्मन्नारमणमकुरुत म
तस्मादनुसवनंपुरोडाशानिरुप्यंतेतस्मादनुसवनंपुरोडाशानांप्राश्नीयादात्मने शां

९७ वारभेणंकुरूतेनैनःसोमोतिपवतेब्रह्मवादिनोवदंतिनर्चानयजुषापंक्तिराप्य
तेथकिंयज्ञस्यपांक्तत्वमितिधानाःकरंभःपरिवापःपुरोडाशःपयस्यातेनपं
क्तिराप्यतेतद्यज्ञस्यपांक्तत्वं॥१॥भवंतियानिपुनःशःसंतिलद्विक्षुकिंचतुर्दशावं
॥१३॥इंद्रोवृत्रायायास्तुवैयज्ञेनस्कवर्गयिंद्रोमरुद्भिरादितिनिरंतर्यामपात्रेपाश्राणउ
पांशुपात्रेणेंद्रोवृत्रमहन्नस्यग्रहान्वैग्रान्यानिपात्राणिपेयकोदन्॥११॥इंद्रोवृत्रा
यपुनर्कृतुनोहमियुनंपुनरावोनेष्टःपत्नीमुपांशुवंतर्यामयोर्द्विचत्वारिंशत्॥हरिःओं॥
हरिः॥श्री॥४२॥श्रीगुरुचरणस्यप्रसादेनसंपूर्णमविघ्नंजातं॥७ ॥ ॥५४॥ ॥६॥
॥श्रोंमू॥श्रीगुरुचरणस्यप्रसादेन संपूर्णोविघ्नोमवतु॥वक्रतुंडायनमः॥शिव॥ ५५

॥ हरिः ओम् ॥ स्वर्गायवाएतानिलोकायहूयंतेयद्दाक्षिणानिद्वाभ्यांगार्हपत्येजु
होतिद्विपाद्यजमानःप्रतिष्ठित्याआग्नीध्रेजुहोत्यंतरिक्षएवाक्रमतेसदोभ्येतिसु
वर्गमेवैनंलोकंगमयतिसौरीभ्यामृग्भ्यांगार्हपत्येजुहोत्यमुमेवैनंलोकंसमारो
हयतिनयवत्यर्चाग्नीध्रेजुहोतिस्वर्गस्यलोकस्याभिनीत्यैदिवंगच्छसुवःपतेति
हिरण्यं ॥ १ ॥ हुत्वाहुत्वानिस्वर्गमेवैनंलोकंगमयतिरूपेणवोरूपमभ्यैमीत्याह
रूपेणह्यासांरूपमभ्यैतियद्धिरण्येनतुथोवोविश्ववेदाविभजत्वित्याहतुथोहस्म
वैविश्ववेदादेवानांदक्षिणाविभजतितेनैवैनाविभजत्येतत्तेअग्नेराधः ॥ २ ॥ ऐति
सोमच्युतमित्याहसोमच्युतंह्यस्यराधऐतितन्मित्रस्यपथानयेत्याहशान्त्या

६८ ऋतस्यपथाप्रेतचंद्रदक्षिणाइत्याहसत्यंवाऋतंसत्येनैवैनाऋतेनविभजति
ध यज्ञस्यपथासुवितानयंतीरित्याहयज्ञस्यह्येताःपथायंतियद्दक्षिणाब्राह्मण
मद्यराध्यासं॥५॥ऋषिमार्षेयमित्याहएषवैब्राह्मणऋषिरार्षेयोयःशुश्रुवा
न्तस्मादेवमाहविसुवःपश्यव्यंतरिक्षमित्याहसुवर्गमेवैनंलोकंगमयतियत
स्वसदस्यैरित्याहमित्रतायास्मद्दात्रादेवत्रागच्छतमधुमतीःप्रदातारमाविश
तेत्याहवयमिहप्रदातारःस्मोस्मानमुत्रमधुमतीराविशतेति॥६॥वावैतदाहहि
रण्यंददातिज्योतिर्वैहिरण्यंज्योतिरेवपुरस्ताद्धत्तेसुवर्गस्यलोकस्यानुख्या
त्याअग्नीधेददात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणातिब्रह्मणेददातिप्रसूत्यैहोत्रेददात्या

त्मावाएषयज्ञस्ययद्धोतात्मानमेवयज्ञस्यदक्षिणाभिःसमर्धयति॥७॥हिर
ण्यंराधोराध्यासंमधुमतीराविन्नुतस्यष्टात्रिंशत्तृचा॥३॥समिष्टयजूंषिजु
होतियज्ञस्यसमिष्ट्यैयद्वैयज्ञस्यक्रूरंयद्विलिष्टंयदत्येतियन्नात्येतियदतिक
रोतियन्नापिकरोतितदेवैतैःप्रीणातिनववैजुहोतिनववैपुरुषेप्राणाःपुरुषेणय
ज्ञःसंमितोयावानेवयज्ञस्तंप्रीणातिषड्ऋग्मियाणिजुहोतिषड्वाऋतवऋतूनेवप्री
णातित्रीणियजूंषि॥३॥त्रयइमेलोकाइमानेवलोकान्प्रीणातियज्ञयज्ञंगच्छ
यज्ञपतिंगच्छेत्याहयज्ञपतिमेवैनंगमयतिस्वांयोनिंगच्छेत्याहस्वामेवैनंयोनिंग
मयत्येषतेयज्ञोयज्ञपतेसहसूक्तवाकःसुवीरइत्याहयजमानएववीर्यंदधाति

६१ वासिष्ठोहसात्यहव्योदेवभागंपप्रच्छयत्सृंजयान्बहुयाजिनोयीयजोयज्ञे॥२॥
यज्ञंप्रत्यतिष्ठिपा३ यज्ञपता३ इतिसहोवाचयज्ञपतावितिसत्याद्वैसृंजयाःप
राबभूवुरितिहोवाचयज्ञेवावयज्ञःप्रतिष्ठाप्यआसीद्यजमानस्यापराभावायेति
देवागातुविदोगातुंवित्त्वागातुमितेत्याहयज्ञएवयैप्रतिष्ठापयतियजमानस्या सं
पराभावाय॥३॥यजूंषियज्ञएकंचत्वारिंशच्च॥२॥अवभृथयजूंषिजु
होतियदेवार्वाचीनमेकहायनादेनःकरोतितदेवैतैरवयजतेपोवभृथमवैत्य
प्सुवैवरुणःसाक्षादेववरुणमवयजतेवर्त्मनावाअन्वित्ययज्ञंरक्षांसिजि
घांसन्तिसाम्नाप्रस्तोतान्ववैतिसामवैरक्षोहारक्षसामपहत्यैत्रिर्निधनमुप

नित्रयइमेलोकाएभ्यएवलोकेभ्योरक्षाꣳसि॥१॥अपहंतिपुरुषःपुरुषोनिधन
मुपैतिपुरुषःपुरुषोहिरक्षस्वीरक्षसामपहत्याउरुꣳहिराजावरुणश्चकारेत्याहप्र
तिष्ठित्यैशतंतेराजन्भिषजःसहस्रमित्याहभेषजमेवास्मैकरोत्यभिष्ठितोवरुणस्य
पाशइत्याहवरुणपाशमेवाभितिष्ठतिबर्हिरभिजुहोत्याहुतीनांप्रतिष्ठित्याअ
थोअग्निवत्येवजुहोत्यपबर्हिषःप्रयाजान्॥२॥यजतिप्रजावैबर्हिःप्रजाएव
वरुणपाशान्मुंचत्याज्यभागौयजतियज्ञस्यैवचक्षुषीनांतरेतिवरुणंयजति
वरुणपाशादेवैनंमुंचत्यग्नीवरुणौयजतिसाक्षादेवैनंवरुणपाशान्मुंचत्यप
बर्हिषावनूयाजौयजतिप्रजावैबर्हिःप्रजाएववरुणपाशान्मुंचतिचतुरःप्रया

७० जान्यंजतिद्धावन्नूयाल्लोषदुसंपद्यंलोषद्वान्कलवः॥३॥ऋतुर्ध्वैवप्रतितिष्ठत्यवभृथनि
चंकुणेत्याहयथोदितमेववरुणमवयजतेसमुद्रेतेहृदयमप्स्वंतरित्याहसमुद्रेह्यं
तर्वरुणःसंत्वाविशंत्वोषधीरुतापइत्याहाद्भिरेवैनमोषधीभिःसम्यंचंदधातिदे
वीरापएषवोगर्भइत्याहयथायजुरेवैतत्पशवोवै॥४॥सोमोयद्बिंदूनांभक्षयेत्पशु
मान्त्स्याद्वरुणस्त्वेनंगृह्णीयाद्यन्नभक्षयेदपशुःस्यान्नैनंवरुणोगृह्णीयादुपस्पृ
श्यमेवपशुमान्भवतिनैनंवरुणोगृह्णातिप्रतियुतोवरुणस्यपाशइत्याहवरुण
पाशादेवनिर्मुच्यतेप्रतीक्षमायंतिवरुणस्यांतर्हित्याएधोस्येधिषीमहीत्याहस
मिधैवाग्निंनमस्यंतउपायंतितेजोसितेजोमयिधेहीत्याहतेजएवात्मंधत्ते॥५॥

लोकेभ्योरक्षांऽसिप्रयुजान्न्तवोवैनमस्यंलोहूदनूवाच॥३॥स्फ्येनवेदिमुद्धंतिरथा
क्षेणविमिमीतेयूपंमिनोतित्रिवृतमेववज्रंऽसंभृत्यभ्रातृव्यायप्रहरतिस्तृत्यैयदंतर्वे
दिमिनुयाद्देवलोकमभिजयेद्यद्बहिर्वेदिमनुष्यलोकंवेद्यंतस्यसंधौमिनोत्युभयो
र्लोकयोरभिजित्यात्उपरसंमितांमिनुयात्पितृलोककामस्यरशनसंमितांमनु
ष्यलोककामस्यचषालसंमितामिंद्रियकामस्यसर्वान्त्समान्प्रतिष्ठाकामस्यये
त्रयोमध्यमास्तान्त्समान्पशुकामस्यैतान्वै॥४॥अनुपशवउपतिष्ठंतेपशुमाने
वभवतिव्यतिषजेदितरान्प्रजयैवैनंपशुभिर्व्यतिषजतियंकामयेतप्रमायुकः
स्यादितिगर्त्तमितंतस्यमिनुयादुत्तरार्ध्यंवर्षिष्ठमथह्रसीयांऽसमेषावैगर्त्तमि

७१ द्यस्यैवंमिनोतितांउत्क्रमीयतेदक्षिणार्ध्यंवर्षिष्ठमिनुयात्स्वर्गकामस्यायद्धसी
याः समाक्रमणमेवतत्सेतुंयजमानःकुरुतेस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यै ॥२॥ यदे
कस्मिन्यूपेद्वेरशनेपरिव्ययतितस्मादेकोद्वेजायेविंदतेयन्नैकांरशनांद्वयोर्यू
पयोः परिव्ययतितस्मान्नैकाद्वौपतीविंदतेयंकामयेतस्त्र्यस्यजायेतेत्युपानेत
स्यव्यतिषजेत्स्त्र्येवास्यजायतेयंकामयेतपुमानस्यजायेतेत्यांतंतस्यप्रवेष्टये
त्पुमानेवास्य ॥३॥ जायतेसुरावैदेवान्दक्षिणतउपानयंस्तांदेवाउपश्नायनेवा
पो[illegible]नुदंततदुपश्नायस्योपश्नायत्वंयद्दक्षिणतउपश्नायउपश्नायमात्रांव्या
पनुत्यैसर्वेवान्येन्येयूपाःपशुमंतोथोपश्नायएवापशुस्तस्ययजमानःपशुर्यन ७०

निर्द्दिष्टोदार्त्तिमार्छेद्यजमानोसौतेपशुरितिनिर्द्दिशेद्यंद्विष्याद्यमेव॥ ५॥ द्वेष्टित
मस्मैपशुंनिर्द्दिशतियदिनद्विष्यादाखुस्तेपशुरितिब्रूयान्नग्राम्यान्पशून्हिनस्ति
नारण्यान्प्रजापतिःप्रजाअसृजतसोन्नाद्येनव्यार्ध्यतसएतामेकादशिनी
मपश्यत्तयावैसोन्नाद्यमवारुंधयद्दशयूपाभवंतिदशाक्षराविराडन्नंविराट्
विराजैवान्नाद्यमवरुंधे॥ ६॥ यएकादशस्तनएवास्यैसदुहएवैनांतेनवज्रोवा
एषासंमीयतेयदेकादशिनीसेश्वरापुरस्तात्प्रत्यंचंयज्ञंसंमर्दितोर्यत्पात्नी
वतंमिनोतियज्ञस्यप्रत्युत्तब्ध्यैसयत्वाय॥ ७॥ वैसमध्येपुमान्नुवारस्ययमेवंवं
धेत्रिंशन्नाश्च॥ ८॥ प्रजापतिःप्रजाअसृजतसरिरिचानोमन्यतसएतामेका

७२ इन्द्रियानीमपक्रमन्त यावैसन्नायुरिंद्रियंवीर्यमात्मंनधत्त प्रजाइवरवलुवाएषसृ
ज्जतेयोयजतेसएतर्हिरिरिचानइवयदेषैकादशिनीभवत्यायुरेवतेनेंद्रियंवीर्यं
यजमानआत्मंधत्तेप्रैवाग्नेयेनवापयतिमिथुनःसारस्वत्याकरोतिरेतः॥१॥
सौम्येनदधातिप्रजनयतिपौष्णेनबार्हस्पत्योभवतिब्रह्मवैदेवानांबृहस्पतिर्ब्र
ह्मणैवास्मैप्रजाःप्रजनयतिवैश्वदेवोभवतिवैश्वदेव्योवैप्रजाःप्रजाएवास्मै
प्रजनयतीन्द्रियमेवैंद्रेणावरुंधेविशंमारुतेनौजोबलमैंद्राग्नेनप्रसवायसा
वित्रंनिर्वरुणत्वायवारुणोमध्यतऐंद्रमालभतेमध्यतएवेंद्रियंयजमानेद
धाति॥२॥पुरस्तादैंद्रस्यवैश्वदेवमालभतेवैश्वदेवंवाअन्नमन्नमेवपुरस्ता

इंद्रेत्तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यतऐंद्रमालभ्यमारुतमालभेतविड्वैमरुतोविशमेवा
स्माअनुबध्नातियदिकामयेतयोवगतःसोपरुध्यतांयोपरुद्धःसोवगच्छत्वितिऐं
द्रस्यलोकेवारुणमालभेतवारुणस्यलोकऐंद्रं॥ २॥ यएवावगतःसोपरुध्यते
योपरुद्धःसोवगच्छतियदिकामयेतप्रजामुह्येयुरितिपशून्व्यतिषजे त्
जाएवमोहयतियदभिवाहतोवांपारुणमालभेतप्रजावरुणागृह्णीयाद्दक्षिण
तउदंचमालभेतपवाहतोपांप्रजानामवरुणग्राहाय॥ ३॥ रेतोयजमानेदधा
तिलोकऐंद्रं॥ सप्तत्रिंश्वांश्च॥ ५॥ इंद्रःपत्नियामनुमयाजयत्तांपर्यग्निकृतमु
दसृजत्तयामनुराध्नोद्यत्सपर्यग्निकृतंपात्नीवतमुत्सृजतियामेवमनुर्ऋद्धिम।

७३ घ्नन्तीमेवयजमानंक्ष्णोतियज्ञोवाअप्रतिष्ठितोयज्ञःपराभवतियज्ञंपराभवं
न्तंयजमानोनुपराभवतियदाज्येनपान्नेजनंसंस्थापयतियज्ञस्यप्रतिष्ठित्यै ५२
यज्ञंप्रतितिष्ठन्तंयजमानोनुप्रतितिष्ठतीष्ट्वावपया॥१॥भवत्यनिष्ट्वावशायैपा
त्नीवतेनप्रचरन्तितीर्थएवप्रचरन्त्यथोएतर्ह्येवास्ययामस्त्वाष्ट्रोभवतित्वष्टा
वैरेतसःसिक्तस्यरूपाणिविकरोतितमेववृषाणंपत्नीष्वपिसृजतिसोस्मैरूपा
णिविकरोति॥२॥वपयाषट्त्रिंशच्च॥८॥घ्नन्तिवाएतत्सोमंयदभिषुण्वन्तिय
त्सौम्योभवतियथामृतायानुस्तरणींघ्नन्तितादृगेवतद्यदुत्तरार्धेवामध्येवाजु
हुयाद्देवताभ्यःसमदंदध्याद्दक्षिणार्धेजुहोत्येषावैपितृणांदिक्स्वायामेवदिशि

पित्वंनिरवदयतउद्धान्तेभ्योहरंतिसामदेवत्योवैसोम्यायदेवसाम्नेभ्योबहूकुर्वंति
तस्यैवसन्नांतिरव॥१॥ ईक्षितेपवित्रंवैसोम्यस्यात्मानमेवपर्ववयंतेयन्न्वात्मानंनप
रिपन्नूयेदितास्कन्दस्यादभिदुर्दंकुलाविक्षेतलस्मिन्न्यात्मानंपरिपन्नूयत्सर्थोन्न्वात्मा
नेमेवपर्ववयतेयागलमेनास्यात्सोवैक्षेतुयन्मेमनःपरागतंयद्वामेअपरागतंरा
ज्ञासोमेननद्धूयमस्मात्स्कूधारयामसीतिमनएवात्मंदाधार॥२॥ नगतमेनाभव
त्यपूर्वैतृतीयसवनेयज्ञःकामतीज्ञानादनीज्ञानमभ्यांग्नावैष्णुव्यर्चाघृतस्यय
जत्यग्निःसर्वादेवताविष्णुर्यज्ञोदेवताश्चैवयज्ञंचदाधारोपांशुयजतिमिथुन
त्वायब्रह्मवादिनोवदंतिमित्रोयज्ञस्यस्विष्टंयुवतेवरुणोदुरिष्टंक्वतर्हियज्ञःक्व

७४ यजमानोभिवतीतियन्मैत्रावरुणींवशामालभतेमित्रेणैव॥३॥यज्ञस्यस्विष्टंशा
मयतिवरुणेनदुरिष्टंनार्त्तिमार्छतियजमानोयथावैलांगलेनोर्वरांप्रभिंदंत्येवमृ
क्सामेयज्ञंप्रभिंतोयन्मैत्रावरुणींवशामालभतेयज्ञायैवप्रभिन्नायमत्यमन्ववा
स्यतियातयामानिवाएतस्यछंदांसियईजानश्छंदसामेषरसोयद्वशाय
न्मैत्रावरुणींवशामालभतेछंदांस्येवपुनराप्रीणात्ययातयामत्वायाथोछंदः
स्वेवरसंदधाति॥४॥अवदधारमित्रेणैवप्रीणातिषट्त्रिं॥७॥देवावाइंद्रियंवीर्यं
व्यभजंततत्तोयदत्यशिष्यततदतिग्राह्याअभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं
यदतिग्राह्यागृह्यंतइंद्रियमेवतद्वीर्यंयजमानआत्मंधत्तेतेजआग्नेयेनेंद्रियमै

द्रेणब्रह्मवर्चसः सोर्धणोपस्तंभनंवाएतद्यज्ञस्ययदतिग्राह्यास्तांश्चुक्थेपृष्ठानिय
द्रष्ठेनगृह्णीयात्सांश्चैवयज्ञंपृष्ठानिसः श्रेणीयुर्यद्वुक्थ्ये ॥३॥ गृह्णीयाद्रुत्यंश्चैय
ज्ञमतिग्राह्याः सः श्रेणीयुर्विश्वजितिसर्वपृष्ठेग्रहीतव्यायज्ञस्य सवीर्यत्वाय
प्रजापतिर्देवेभ्योयज्ञान्व्यादिशात्सप्रियास्तनूरपन्यधत्तदतिग्राह्या अभव
न्वितन्नुस्तस्ययज्ञदूत्योकुर्यस्यातिग्राह्यानगृह्यन्तइत्यप्यग्निष्टोमेग्रहीतव्या
यज्ञस्यसतनुत्वायदेवतावैसर्वाः सदृशीरासन्तानव्याइतमगछन्तेदेवाः ॥२॥
एतएतान्ग्रहानपश्यन्तान्गृह्णताग्नेयमग्निरैंद्रमिंद्रः सौर्यं सूर्यस्ततोवैते
न्याभिर्देवताभिर्व्यावृत्तमगछ न्यस्यैवंविदुषएतेग्रहागृह्यन्तेव्यावृत्तमेवपा

सं॰ ष॰ ६८

७५ भनाभ्रातृव्येणगच्छतीमेलोकाज्योतिष्मंतःसमावद्वीर्याःकार्याइत्याहुराग्नेये
नास्मिन्लोकेज्योतिर्धत्तऐंद्रेणांतरिक्षइंद्रवायूंजोसौर्येणामुष्मिन्लोके॥२॥ज्यो हिस
तिर्धत्तेज्योतिष्मंतोस्माउमेलोकाभवंतिसमावद्वीर्यानेनाल्कुरुतएतान्वैग्रहा
न्बंबाविश्वचयसावविच्चांताभ्यामिमेलोकाःपरांचश्चार्वांचश्चआमुर्यस्यैवंवि
दुषएतेग्रहागृह्यंतेप्रास्मादुमेलोकाःपरांचश्चार्वांचश्चभांति॥४॥उक्थ्येदेवा
अमुष्मिन्लोकएकान्नचत्वारिंशाच्च॥८॥देवावैयद्यज्ञेकुर्वततदसुराअकु
र्वततेदेवाअदाभ्येछंदांसिसवनानिसमस्थापयन्ततोदेवाअभवन्परा
सुरायस्यैवंविदुषोदाभ्योगृह्यतेभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवतियदेवद ७६

वाग्असुरानदाभ्येनादभ्नुवन्तददाभ्यस्यादाभ्यत्वंयएवंवेददभ्नोत्येवभ्रातृ
व्यंनैनंभ्रातृव्योदभ्नोति॥ १॥एषावैप्रजापतेरतिमोक्षिणीनामतनूर्यददाभ्यउ
पनद्धस्यगृह्णात्यतिमुक्त्याअतिपाप्मानंभ्रातृव्यंमुच्यतेयएवंवेदघ्नंतिवाएतत्
सोमंयदभिषुण्वंतिसोमेहन्यमानेयज्ञोहन्यतेयज्ञेयजमानोब्रह्मवादिनोवदं
तिकिंतद्यज्ञेयजमानःकुरुतेयेनजीवन्सुवर्गंलोकमेतीतिजीवग्रहोवाएषय
ददाभ्योनभिषुतस्यगृह्णातिजीवंतमेवैनंसुवर्गंलोकंगमयतिविवाएतद्यज्ञं
छिंदंतियददाभ्येसंस्थापयंत्यंशूनपिसृजंतियज्ञस्यसंतत्यै॥ २॥दभ्नो
त्यनभिषुतस्यगृह्णात्येकान्नविंशतिश्च॥ ९ ॥देवावैप्रबाहुग्ग्रहानगृह्णतस

सं॰ष॰८

एतंप्रजापतिरꣳशुम्भपन्नयन्तमगृह्णीततेनवैसआर्ध्नोद्यस्यैवंविदुषोꣳशुर्गृ
७६ ५२ ह्यतेऋध्नोत्येवसदैभिषुतस्यगृह्णातिसरुडिसतेनार्ध्नोन्मनसागृह्णातिमन
इवहिप्रजापतिःप्रजापतेराप्त्याऔदुंबरेणगृह्णात्यूर्ग्वाउदुंबरऊर्जमेवावरुं
न्धेचतुःस्रक्तिर्भवतिदिक्षु॥१॥एवप्रतितिष्ठतियोवाअꣳशोरायतनंवेदायत
नवान्भवतिवामदेव्यमितिसामतद्वाअस्यायतनंमनसागायमानोगृह्णा
त्यायतनवानेवभवतियदध्वर्युरꣳशुंगृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यांनर्ध्येताध्वर्यवे
चयजमानायचयदर्धयेदुभाभ्यामृध्येतानवानंगृह्णातिसैवास्यर्द्धिर्हि
रण्यमभिव्यनित्यमृतंवैहिरण्यमायुःप्राणआयुषैवामृतमभिधिनोतिशू ७५

नमानंभवतिशतायुःपुरुषःशतेंद्रियआयुष्येवेंद्रियेप्रतितिष्ठति॥ २॥ दिक्ष्वे
नितिविंशतिश्च॥ १०॥ प्रजापतिर्देवेभ्योयज्ञान्व्यादिशत्सरिरिचानोमन्यत
सयज्ञानांषोडशधेंद्रियंवीर्यमात्मानमभिसमखिदत्तत्षोडश्यभवन्नवै
षोडशीनामयज्ञोस्तियद्वावषोडशःस्तोत्रंषोडशंशस्त्रंतेनषोडशीतत्षो
डशिनःषोडशित्वंयत्षोडशीगृह्यतइंद्रियमेवतद्वीर्यंयजमानआत्मंधत्तेदे
वेभ्योवैसुवर्गो लोकः॥ १॥ नप्राभवत्तएतंषोडशिनमपश्यन्तमगृह्णंतत
तोवैतेभ्यःसुवर्गोलोकःप्राभवद्यत्षोडशीगृह्यतेसुवर्गस्यलोकस्याभिजि
त्याइंद्रोवैदेवानामानुजावरआसीत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतंषोडशि

नंप्रायछत्तमंगृह्णीततन्नोवैसोग्रंदेवतानांपर्यैद्यस्यैवंविदुषःषोडशीगृह्य
७७ तेः॥२॥अग्रमेवसमानानांपर्येतिप्रातःसवनेगृह्णातिवज्रोवैषोडशीवज्रःप्रा
तःसवनंस्वादेवैनंयोनेर्निर्गृह्णातिसवनेसवनेभिगृह्णातिसवनात्सवनादे
वैनंप्रजनयतितृतीयसवनेपशुकामस्यगृह्णीयाद्वज्रोवैषोडशीपशवस्तृती
यसवनंवज्रेणैवास्मैतृतीयसवनात्पशूनवरुंधेनोक्थ्येगृह्णीयात्प्रजावैप
शवउक्थानियदुक्थ्ये॥३॥गृह्णीयात्प्रजांपशून स्यनिर्दहेदतिरात्रेप
शुकामस्यगृह्णीयाद्वज्रोवैषोडशीवज्रेणैवास्मैपशूनवरुध्यरात्रियापरि
ष्टाछमयत्यप्यग्निष्टोमेराजन्यस्यगृह्णीयाद्व्यावृत्कामोहिराजन्योयज

तेस्मान्हएवास्मिवज्रंगृह्णातिसएनंवज्रोभूत्याइंधेनिर्वादहत्येकविंशःस्तो
त्रंभवतिप्रतिष्ठित्येहारिवर्णस्यतदिंद्रस्यप्रियंधाम॥४॥उपाप्नोतिकनीयांसि
वैदेवेषुछंदांसिस्यासन्ज्यायांसिअसुरेषुतेदेवाःकनीयसाछंदसाज्यायश्छं
दोभिव्यंनुवंसन्ततोवैतेसुराणांलोकमवृंजतयत्कनीयसाछंदसाज्याय
श्छंदोभिविन्नाःसंतिभ्रातृव्यस्यैवतल्लोकंवृंक्तेषडक्षराण्यतिरेचयंतिषडृ
ऋतवऋतूनेवप्रीणातिचत्वारिपूर्वाण्यवकल्पयंति॥५॥चतुष्पदएवपुश
नवरुंधेद्वेउत्तरेद्विपदएवावरुंधेनुष्टुभमभिसंपादयंतिवाग्वाअनुष्टुप्तस्मा
मार्स त्प्राणानांवागुत्तमयाविषितसूर्येषोडशिनस्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वैलो

सं०ष०५

७८ कइंद्रोवृत्रमहन्नाक्षाद्देववज्रंभ्रातृव्यायप्रहरत्यस्तृणपितृंगोभ्योदक्षिणे
९२ तदेवैतस्यरूपंसमृध्यै ॥ ९ ॥ १२४ लोकोविदुषःसोऽग्नीगृह्यतेयदुक्थ्योधामक ८५
ल्पयंतिसप्तचत्वारिंशान्यस्य ॥ ११ ॥ स्वर्गायवायदोक्षिणानिसमिष्टयजूंषि षोडमथ
स्पेयनवेदिंप्रजापतिरिंद्रःपत्निया झंलिदेवाबाईद्रियंदेवाबाम्बदोप्येदेवावे प्रपू ३
प्रबाहुक्प्रजापतिःसंरिरिचानःसोऽनाधेकादश ॥ ११ ॥ स्वर्गायवायजनिप्र
जाःसोम्येनगृह्णीयालस्यचगृह्णीयास्प्रजापशून्त्रिचत्वारिंशानि ॥ ४३ ॥
हरिः ओम् ॥ श्री कृष्णार्पणमस्तु ॥ यदक्षरपदभ्रष्टंमात्राहीनंचयद्भवेत् ॥ तत्
सर्वंक्षम्यतांदेव प्रसीदपरमेश्वर ॥ यादृशंपुस्तकंदृष्ट्वातादृशंलिखितंम ७७

या॥ यदिस्शुद्धमशुद्धंवाममदोषोनविद्यते॥ [illegible]॥ श्रीगुरुचरणस्यप्रसादे
नसंपूर्णोविघ्नोजातं॥ शाकेसत्राशेअष्ठावीसक्षयनामसंवत्सरेमाघसित
सप्तम्यांमंदवासरेषष्ठाष्टकसंहितायां॥ पुस्तकंसमाप्तंजातं॥ हेपुस्तकविष्णु
कृष्णसाठेवास्तव्यचासकमाणयांचेंअसे॥ यस्यपुस्तकंतस्यज्येष्ठसुतेन
लिखितं॥ अदृष्टभावान्मतिविभ्रमत्वात्पदार्थहीनंलिखितंमयात्र॥ तत्सर्व
मार्येपरिशोधनीयंकोपंनकुर्यात्खलुलेखकस्य॥ [illegible] तैलाद्रक्षेज्जलाद्र
क्षेद्रक्षेच्छिथिलबंधनात्॥ मूर्खहस्तेनदातव्यंएवंवदतिपुस्तकं॥ श्रीपरमे
श्वरार्पणमस्तु॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥छ॥

॥ अथसंहिताषष्ठाष्टकः समाप्तिञ्शिवसांबश्रीशिव ॥

॥अथसप्तमाष्टकसंहिताप्रारंभः॥श्रीगजाननशिवजी॥

॥हरेरामहरेरामरामरामहरेहरे॥हरेकृष्णहरेकृष्णकृष्णकृष्ण॥

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीसरस्वत्यैनमः॥ श्रीगुरुचरणारविंदाभ्यांनमः॥ व
क्रतुंउपसन्नोभव॥ हरिः ॐ॥ प्रजननंज्योतिरग्निर्देवतानांज्योतिर्विराट्
छंदसांज्योतिर्विराड्वाचोग्नौसंतिष्ठतेविराजमभिसंपद्यतेतस्मात्तज्ज्योति
वहतो रुच्यतेद्वौस्तोमौप्रातःसवनंयथाप्राणश्चापानश्चद्वौमाध्यंदिनंसवनं
यथाचक्षुश्चश्रोत्रंचद्वौतृतीयसवनंयथाँक्चप्रतिष्ठाचपुरुषसंमितोवाए वा
षयज्ञोस्थूरिः॥३॥ यंकामंकामयतेतमेतेनाभ्यश्नुतेसर्वंह्यस्थूरिणाभ्य
श्नुतेग्नि[illegible]ष्टोमेनवैप्रजापतिःप्रजाअसृजततान्अग्निष्टोमेनैवपर्यगृह्णा

१ तासांपरिगृहीतानामश्वतरोत्यप्रवततस्यानुहायरेतआदत्तंतद्गर्दभेन्य
मार्ट्तस्माद्गर्दभोद्विरेताअथोआहुर्वडबायांन्यमार्डितितस्माद्वडबाद्वि
रेताअथोआहुरोषधीषु॥२॥न्यमार्डितितस्मादोषधयोनभ्यक्तारेभंत्य
थोआहुःप्रजासुन्यमार्डितितस्माद्यमौजायेतेतस्मादश्वतरोनप्रजायत
आत्तरेताहितस्माद्बर्हिष्यनवरूढःसर्ववेदसेवासहस्रेवावरूढोतिह्यप्रवत
यएवंविद्वानग्निष्टोमेनयजतेप्रजाताःप्रजाजनयतिपरिप्रजातानागृह्णाति
तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञइति॥२॥प्रजापतिर्वावज्येष्ठःसह्येतेनाग्रेयजतप्रजा

पतिरकामयतप्रजायियेतिसमुखतस्त्रिवृतंनिरमिमीततमग्निर्देवतान्वसृ
ज्यतगायत्रीछंदोरथंतरंसामब्राह्मणोमनुष्याणामजःपशूनांतस्मात्ते
मुख्यामुखतोह्यसृज्यंतोरसोबाहुभ्यांपंचदशंनिरमिमीततमिंद्रोदेवता
न्वसृज्यतत्रिष्टुप्छंदोबृहत् ॥ २ ॥ सामराजन्योमनुष्याणामविःपशूनांत
स्मात्तेवीर्यावंतोवीर्याध्यसृज्यंतमध्यतःसप्तदशंनिरमिमीततंविश्वेदेवा
देवतान्वसृज्यंतजगतीछंदोवैरूपंसामवैश्योमनुष्याणांगावःपशूनां
तस्मात्तआद्याअन्नधानाध्यसृज्यंततस्माद्भूयांसोन्येभ्योभूयिष्ठाहिदे

२ वता अन्वसृज्यत तत एकविꣳशं निरमिमीत तमनुष्टुप्छंदः ॥५॥ अन्वसृ
ज्यत वैराजꣳ साम शूद्रो मनुष्याणामश्वः पशूनां तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणा
वश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो यज्ञेनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मा
त्पादावुपजीवतः पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पंचदशः प्रजा
पतिः सप्तदशस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविꣳश एतस्मिन्वा एते श्रि
ता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेवाश्रयत एतस्मिन्प्रतितिष्ठति ॥६॥
अश्यरिरोषधीभ्युर्ज्येष्ठयज्ञ इतिहहदन्नुष्टुप्छंदः प्रतिष्ठितानवंच ॥१॥ प्रातः

सवनेवैगायत्रेणछंदसात्रिवृतेस्तोमायज्योतिर्दधदेतित्रिवृताब्रह्मवर्चसेनपं
चदशायज्योतिर्दधदेतिपंचदशेनौजसावीर्येणसप्तदशायज्योतिर्दधदेतिसप्त
दशेनप्राजापत्येनप्रजननेनैकविंशायज्योतिर्दधदेतिस्तोमएवतत्स्तोमाय
ज्योतिर्दधदेत्यथोस्तोमएवस्तोममभिप्रणयतियावंतोवैस्तोमास्तावंतःका
मास्तावंतोलोकास्तावंतिज्योतींष्येतावतएवस्तोमानेतावतःकामानेतावतो
लोकानेतावंतिज्योतींष्यवरुंधे॥१॥तावंतोलोकास्त्रयोदशच॥२॥ब्रह्मवादि
नोवदंतिसत्त्वेयंजतयोग्निष्टोमेनयजमानोथसर्वस्तोमेनयजेतेतियस्यत्रिवृत

३ मंतर्यंतिप्राणाःस्तस्यांतर्यंतिप्राणेषुमेप्यसदितिखलुवैयज्ञेनयजमानोयज
तेयस्यपंचदशामंतर्यंतिवीर्यंतस्यांतर्यंतिवीर्यंमेप्यसदितिखलुवैयज्ञेनयज
मानोयजतेयस्यसप्तदशामंतर्यंति॥३॥प्रजांतस्यांतर्यंतिप्रजायांमेप्यसदिति
खलुवैयज्ञेनयजमानोयजतेयस्यैकविंशामंतर्यंतिप्रतिष्ठांतस्यांतर्यंतिप्रति
ष्ठायांमेप्यसदितिखलुवैयज्ञेनयजमानोयजतेयस्यत्रिणवमंतर्यंत्यृतूंश्च
तस्यनक्षत्रियांचविराजमंतर्यंत्यृतुषुमेप्यसन्नक्षत्रियायांचविराजीति॥४॥
खलुवैयज्ञेनयजमानोयजतेयस्यत्रयस्त्रिंशामंतर्यंतिदेवतास्तस्यांतर्यंति

देवतासुमेध्यंसदितिखलुवैयज्ञेनयजमानोयजतेयोवैस्तोमानामवमंपरम
तांगच्छंतंवेदपरमतामेवगच्छतित्रिवृद्वैस्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमोयएवंवेदपर
मतामेवगच्छति॥२॥सप्तदशासंनयंतीतिविराजीनिचतुश्चत्वारिंःशच्च॥२॥अंगि
रसोवैसत्रमासततेसुवर्गंलोकमायन्तेषांःहविष्मांःश्चहविष्कृच्चाहीयेतांतौव
कामयेतांःसुवर्गंलोकमियावेतितावेतंद्विरात्रमपश्यतांतमाहरतांतेनायजेतांततोवै
तौसुवर्गंलोकमैतांयएवंविद्वान्द्विरात्रेणयजतेसुवर्गमेवलोकमेतितावैतांपूर्वे
णाह्नागच्छतामुत्तरेण॥१॥अभिप्लवःपूर्वमहर्भवतिगति [illegible] रं [illegible] तरंज्यो

५

तिष्टोमोग्निःष्टोमः पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनावरुंधे सर्वस्तोमोतिरात्र उत्तरंहः स
र्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुध्यै गायत्रं पूर्वेहन्त्साम भवति तेजो वै गायत्री गायत्री ब्रह्म
वर्चसं तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मंधत्ते त्रैष्टुभमुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमा
त्मंधत्ते रथंतरं पूर्वे ॥ २ ॥ अहन्त्साम भवतीयं वै रथंतरमस्यामेव प्रतितिष्ठति बृहद्
त्तरेसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रतितिष्ठति तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसं पू
र्वेहन्त्साम भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभोथोहुर्यत्समानेर्धमासे
स्यातामन्यतरस्यान्हो वीर्यमनुपद्येतेत्यमावास्यायां पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिंनु ५

न्तरं नानानेवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्यै भवतो हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति
हविष्कृन्निधनमुत्तरं प्रतिष्ठित्यै ॥ ७ ॥ उत्तरंपरयंतरं पूर्वेन्द्वेकविंशतिश्च ॥ २ ॥
आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स इमामपश्य
त्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमार्ट्सा प्रथत सा पृथिव्यभवत्तत्पृ
थिव्यै पृथिवित्वं तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स देवानसृजत वसून्रुद्रानादि
त्यांस्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्रजायामहा इति सोऽब्रवीत् ॥ ३ ॥ यथाहं युष्मां
स्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिछध्वमिति तेभ्योऽग्निमायतनं प्रायछत्

नायतनेनभ्राम्यतेतितेग्निनायतनेनाभ्राम्यतेसंवत्सरएकांगामसृजंतनां
वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यःप्रायछंनेतांरक्षध्वमितितांवसवोरुद्राआदि
त्याअरक्षंतसावसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यःप्राजायतत्रीणिच॥२॥त्रीणिनि
त्रयस्त्रिंशतंचाथैसैवसहस्रतम्यभवत्तेदेवाःप्रजापतिमब्रुवन्त्सहस्रेण
नोयाजयेतिसोग्निष्टोमेनवसूनयाजयत्तइमंलोकमजयंतच्चाददुःसउ
क्थ्येनरुद्रानयाजयत्तेन्तरिक्षमजयंतच्चाददुःसोतिरात्रेणादित्यानया
जयत्तेमुंलोकमजयंतच्चाददुस्तदंतरिक्षं॥२॥व्यैवैयतनस्माद्दुद्राघातु

कात्स्न्येनायतनाहितस्मादाहुःशिथिलंवैमध्यममहस्त्रिरात्रस्यविहितंद्वेवैर्य
तेतित्रैष्टुभंमध्यमस्याह्नआज्यंभवतिसंयानानिसूक्तानिशंसतिषोडशिनं
त्राःसत्यह्रोधत्यात्स्नशिथिलंभावायतस्मात्त्रिरात्रस्याग्निष्टोमएवप्रथममह
स्यादथोक्थ्योथातिरात्रएषांलोकानांविधृत्यैत्रीणिवैत्रीणिज्ञातान्यनूचीनाहम
॥४॥२ न्यवच्छिन्नानिदधातिएषांलोकानामनुसंतत्यैदन्नानांनविच्छित्यैद्विराजन्नेद्वि
च्छिन्दानीत्यथयासहस्रतम्यासीत्तस्यामिंद्रश्चविष्णुश्चव्यायच्छेतांःस
इंद्रोमन्यतानयावाइदंविष्णुःसहस्रंवर्क्ष्यतइतितस्यामकल्पेतांद्विभागइंद्र

३ स्तृतीयं विष्णुस्तद्धाएषाभ्यनूच्यतउभाजिग्यथुरितितांवाएतामच्छावाकः ॥ ५ ॥
एकत्रिंशः सत्सथ्यासहस्रतमीसाहोत्रेदेयेतिहोतारंवा अभ्यतिरिच्यतेयदति
रिच्यतेहोतानांतस्यापयिताथोहकुरुन्नेतेदेयेत्यतिरिक्तावाएषासहस्रस्याति
रिक्तउन्नेतर्त्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्योदेयेत्यथोहकुर्याद्दाकल्यासावनु
२ चरेदित्यथोहकुर्ब्रह्मणेचाग्नीधेदेयेति ॥ ६ ॥ द्विभागंब्रह्मणेतृतीयमग्नीधऐंद्रो
वैब्रह्मावैष्णवोग्नीध्रयथैवतावकल्पेतामित्यथोहकुर्यात्कल्याणीबहुरूपासादेये
त्यथोहकुर्याद्द्विरूपाभयतएनीसादेयेतिसहस्रस्यपरिगृहीत्यैतद्धाएतत्सहस्रं

स्यायनःसहस्रंस्तोत्रीयाःसहस्रंदक्षिणाःसहस्रसंमितःसुवर्गोलोकःसुव
र्गस्यलोकस्याभिजित्यै॥७॥अब्रवीच्चतदंतरिक्षंददात्यछावाकश्चदेयंतिसप्त
चत्वारिंशानि॥८॥सोमोवैसहस्रमविंदत्तमिंद्रोन्वविंदत्तौयमोन्यागच्छत्तावब्र
वीदस्तुमेत्रापीत्यस्तुही३इत्यब्रूतांसयमएकस्यांवीर्यंपर्यपश्यदियंवाअस्य
सहस्रस्यवीर्यंबिभर्तीतितावब्रवीदियंममास्त्वेतद्युवयोरितितावब्रूतांसर्वे
वाएतदेतस्यांवीर्यं॥९॥परिपश्यामोंशमाहरामहाइतितस्यामंशमाहरंत
तामप्सुप्रावेशयन्त्सोमायोदेहीतिसारोहिणीपिंगलैकहायनीरूपंकृत्वात्रय

७ स्त्रिंशताचत्रिभिश्चशतैःसहोदैत्तस्माद्रोहिण्यापिंगलयैकहायन्यासोमं
क्रीणीयाद्यएवंविद्वान्रोहिण्यापिंगलयैकहायन्यासोमंक्रीणातित्रयस्त्रिं
शताचैवास्यत्रिभिश्च॥२॥शतैःसोमःक्रीतोभवतिसुक्रीतेनयजतेतामप्
सुप्रावेशयन्यमायैनिंद्रायादहीतिसारोहिणीलक्ष्मणापष्ठौहीवार्त्रघ्नीरूपंकृत्वात्रय
स्त्रिंशताचत्रिभिश्चशतैःसहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणांपष्ठौहींवार्त्रघ्नींद
द्याद्यएवंविद्वान्रोहिणींलक्ष्मणांपष्ठौहींवार्त्रघ्नींददातित्रयस्त्रिंशच्चैवास्य
त्रीणिचशतानिसादत्ता॥३॥भवतितामप्सुप्रावेशयन्यमायैदहीतिसा ६

उरतीमूर्खानङ्जघन्या रूपंकलात्रयस्त्रिंशान्नानाचत्रिभिश्चशतैः सहोद्देत्तसमा
ङ्जरतीमूर्खानिङ्जघन्यामनुस्तरणीकुर्वीतियएवंविद्वान्डरतीमूर्खानङ्जघ
न्यामनुस्तरणीकुरुतेत्रयस्त्रिंशान्येवास्यत्रीणिचशतानिसामुष्मिन्लोके
भवतिवागेवसहस्रतमीतस्मात् ॥ ५ ॥ वरोदेयः साहिवरः सहस्रमस्यसात्ता
भवतितस्माद्वरोनप्रतिगृह्यः साहिवरः सहस्रमस्यप्रतिगृहीतंभवतीयंवरउ
तिब्रूयात्तथान्यांब्रूयादियंममेतितथास्यतत्सहस्रमप्रतिगृहीतंभवत्युभय
एनीस्यात्तदाहुरन्यतएनीस्यात्सहस्रंपरस्तादेतमितियैववरः ॥ ६ ॥ कल्या

८ पीरूपसमृद्धासास्यात्साहिवरःसमृध्यैतामुत्तरेणाग्नीध्रंपर्याणीयाहवनीय
स्यांतेद्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्रकलशंमह्युरुधारापयस्वत्यात्वाविशंत्विं
दवःसमुद्रमिवसिंधवःसामासहस्रआभजप्रजयापशुभिःसहपुनर्माविश
ताद्रयिरितिप्रजयैवैनंपशुभीरय्यासं॥६॥र्धयतिप्रजावान्पशुमान्रयि
मान्भवतियएवंवेदतयासहाग्नीध्रंपरेत्यपुरस्तात्प्रतीच्यांतिष्ठंत्यांजुहुयाद्
भाजिग्यथुर्नपराजयेथेनपराजिग्येकतरश्चनैनोः॥इंद्रश्चविष्णोयदपस्पृ
धेथांत्रेधासहस्रंवितदैरयेथामितित्रेधाविभक्तंवैत्रिरात्रेसहस्रंसाहस्रीमे

वैनांकरोतिसहस्रस्यैवैनांमात्रां॥७॥रूपाणिंजुहोतिरूपैरेवैनांसमर्ध
यतितस्याउपोत्थायकर्णमाऽजपेदिडेरंतेदितेसरस्वतिप्रियेप्रेयसिमहिविश्रुत्येता
नितेअघ्नियेनामानिसुकृतंमादेवेषुब्रूतादितिदेवेभ्यएवैनमावेदयत्यन्वेनंदेवा
बुध्यंते॥८॥एतद्वैतस्यावीर्यमस्यात्रिभिश्चदन्ताःसहस्रतमीतस्माद्ववरःसंमा
त्रामेकान्नचत्वारिंशाच्च॥६॥सहस्रतम्यावैयजमानःसुवर्गंलोकमेतिसैन
ंसुवर्गंलोकंगमयतिसामासुवर्गंलोकंगमयेत्याहसुवर्गमेवैनंलोकंगमयति
सामाज्योतिष्मंतंलोकंगमयेत्याहज्योतिष्मंतमेवैनंलोकंगमयतिसामासर्वा

१

स्सुपुण्यांल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनं पुण्यांल्लोकान्गमयति सा॥ १॥
माप्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनं
पशुभीरय्यां प्रतिष्ठापयति प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति य एवं वेद ताम
ग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भव
ति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवति यस्तामविद्वान्॥ २॥ प्रतिगृह्णाति तां प्रति
गृह्णीयादेकासि न सहस्रमेकां त्वा भूतां प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भू
ना विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योना

नासिसुषदासुशेवास्योनामाविंशसुषदामाविंशसुशेवामाविंश॥ २॥ ८
त्याहस्योनैवैनं सुषदासुशेवाभूत्वाविंशन्तिनैनं हिनस्तिब्रह्मवादिनोवदं
तिसहस्रं सहस्रतमान्वेतीं सहस्रतमीं सहस्रा ३ मितियत्प्राचीमुत्सृ
जेत्सहस्रं सहस्रतमान्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गंलोकंनप्रजानी
यात्प्रतीचीमुत्सृजतिताः सहस्रमनुपर्यावर्त्ततेसाप्रजानतीसुवर्गंलोक
मेतियजमानमभ्युत्सृजतिक्षिप्रेसहस्रंप्रजायतउत्तमानीयतेप्रथमादे
वान्गच्छति॥ ६॥ लोकान्गमयतिसाविद्वान्सुशेवामाविंशायजमानंद्वाद

१०

त्राच॥७॥ अचिरद्दक्षादोर्वीर्यप्रजांपुत्रकामायस्मैरिरिचानोमन्यतनिर्वीर्यःशि
थिलोयातयामासएतंचतूरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजततोवैतस्यचत्वारो
वीराआजायन्तसुहोतासुद्गातास्वध्वर्युःसुसभेयोयएवंविद्वांश्चतूरात्रेणय
जतआस्यचत्वारोवीराजायन्तेसुहोतासुद्गातास्वध्वर्युःसुसभेयोयेचतुर्विंशाः
पवमानाब्रह्मवर्चसंतत्॥१॥ यउद्यन्तस्तोमाःश्रीःसात्रिंशःश्रद्धादेवंयज
मानंचत्वारिवीर्याणिनोपानमंतेजइन्द्रियंब्रह्मवर्चसमन्नाद्यंसएतांश्चतु
रश्चतुष्टोमानपश्यत्तानाहरत्तैरयजततेजएवप्रथमेनावरुन्धइन्द्रियं

द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन य एवं विद्वांश्चतुरश्चतुष्टोमान्त्सो
मानाहरति तैरेव यजते तेज एव प्रथमेनावरुंधे इन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेना
न्नाद्यं चतुर्थेन यामेवाग्निर्ऋद्धिमार्ध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति ॥२॥ तेज एव वा
ष्टादश्नाच ॥८॥ जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्पोषां अपुष्यत्त
स्मात्पलितौ जामदग्न्यौ न संजानाते एतानेव पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतू
रात्रेण यजते पुरोडाशिन्य उपसदो भवन्ति पशवो वै पुरोडाशाः पशूनेवावरुंधेऽन्नं
वै पुरोडाशोऽन्नमेवावरुंधेऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते ॥३॥

११ जमदग्निरिष्ट्वाचत्वारिंः प्राप्नु॥१॥ संवत्सरोवाइदमेकआसीत्सोकामयतर्त्तून्सृजे
पंचरात्रम येतिसएतंपंचरात्रमाहरत्तेनायजततनोवैसऋतूनसृजतयएवंविद्वान्पंचरात्रेण
यजतेप्रैवजायतेतऋतवःसृष्टानव्यावर्त्ततसएतंपंचरात्रमपश्यंस्तमाहरंस्तेनाय
जंततनोवैतेव्यावर्त्तत॥१॥ यएवंविद्वान्पंचरात्रेणयजतेविपाप्मनाभ्रातृव्येणा
वर्त्ततेसार्वसेनिःशौचेयोकामयतपशुमान्स्यामितिसएतंपंचरात्रमाहरत्तेना
यजततनोवैससहस्रंपशून्प्राप्नोद्यएवंविद्वान्पंचरात्रेणयजतेप्रसहस्रंपशूनां
प्नोतिबबरःप्रावाहणिरकामयतवाचःप्रवदितास्यामितिसएतंपंचरात्रमा॥२॥

अहरेतेनायजंततततोवैसवाचःप्रवदिताभवद्यएवंविद्वांश्चतूरात्रेणयजतेप्र
वदितैववाचोभवत्यथोएनंवाचस्पतिरित्याहुरनाप्तश्चतूरात्रोतिरिक्तःषड्रा
त्रोथवाएषसंप्रतियज्ञोयत्पंचरात्रोयएवंविद्वान्पंचरात्रेणयजतेसंप्रत्येवयज्ञे
नयजतेपंचरात्रोभवतिपंचवाऋतवःसंवत्सरः॥३॥ऋतुष्वेवसंवत्सरेप्रतिति
ष्ठत्यथोपंचाक्षरापंक्तिःपांक्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधेत्रिवृदग्निष्टोमोभवतितेजए
वावरुंधेपंचदशोभवतीन्द्रियमेवावरुंधेसप्तदशोभवत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथो
प्रैवतेनजायतेपंचविंशोग्निष्टोमोभवतिप्रजापतेराप्त्यैमहाव्रतवानन्नाद्य

१२ स्यावरुन्धेविश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवतिसर्वस्याभिजित्यै ॥ ४ ॥ तेव्यावर्त्तंतस्र
वदितास्याभिनित्सएतंपंचरात्रमासंवत्सरोभिजित्यै ॥ १० ॥ देवस्यत्वासवितुःप्र
सवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामाददइमामगृभ्णन्रशनामृतस्यपूर्वआयु
षिविदथेषुकव्या ॥ तयादेवाःसुतमाबभूवुर्ऋतस्यसामन्त्सरमारपन्ती ॥ अभि
धाअसिभुवनमसियंतासिधर्त्तासिसोग्निंवैश्वानरंसप्रथसंगच्छस्वाहाकृतः
पृथिव्यांयंताराड्यंतासियमनोधर्त्तासिधरुणःकृष्यैत्वाक्षेमायत्वारय्यैत्वापो
षायत्वापृथिव्यैत्वांतरिक्षायत्वादिवेत्वासतेत्वासतेत्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वावि

श्वेभ्यस्त्वाभूतेभ्यः॥१॥ धरुणाः पंचविंःशतिश्च॥११॥ विभूर्मात्राप्रभूः पित्राश्वो
सिहयोस्यत्योसिनरोस्यर्वासिसप्तिरसिवाज्यसिवृषासिनृमणाऽसिययुर्ना अ
मास्यादित्या नांपत्वान्विह्यग्नयेस्वाहास्वाहेंद्राग्निभ्यांःस्वाहाप्रजापतये
स्वाहाविश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहासर्वाभ्योदेवताभ्यइहधृतिस्वाहेहविधृतिस्वाहे
हरंतिस्वाहेहरमंतिस्वाहाभूरसिभुवेत्वाभव्यायत्वाभविष्यतेत्वाविश्वेभ्य स्त्वा
भूतेभ्योदेवाआशापालाएतंदेवेभ्योश्वंमेधायप्रोक्षितंगोपायत॥३॥ रंतिस्वा
हाद्वाविंःशतिश्च॥१२॥ आयनायस्वाहाप्राणायस्वाहोद्द्रावायस्वाहोद्दुता

१३ यस्वाहाभूंकारायस्वाहाभूंकृतायस्वाहापलायिष्यनायस्वाहापलायिताय
स्वाहा।वल्गतेस्वाहापरावल्गतेस्वाहायतेस्वाहाप्रयतेस्वाहासर्वस्मैस्वाहा
।।३।।आयनायोन्नेरभापलायितामषड्विंशतिः।।१५।।अग्नयेस्वाहासोमा
यस्वाहावायवेस्वाहापांमोदायस्वाहासवित्रेस्वाहासरस्वत्यैस्वाहेंद्रायस्वा
हाबृहस्पतयेस्वाहामित्रायस्वाहावरुणायस्वाहासर्वस्मैस्वाहा।।१।।अग्नये
वायवेपांमोदायेंद्रायचत्वारोविंशतिः।।१६।।पृथिव्यैस्वाहांतरिक्षायस्वाहा
हा दिवेस्वाहासूर्यायस्वाँचंद्रमसेस्वाहानक्षत्रेभ्यस्वाहाप्राच्यैदिशेस्वाहाद

क्षिणायैदिशेस्वाहाप्रतीच्यैदिशेस्वाहोदीच्यैदिशेस्वाहोर्ध्वायैदिशेस्वाहा
दिग्भ्यस्वाहावांतरदिशाभ्यःस्वाहासमाभ्यस्वाहानारद्भ्यःस्वाहाहोरात्रेभ्यः
स्वाहार्धमासेभ्यस्वाहामासेभ्यःस्वाहार्तुभ्यःस्वाहासंवत्सरायस्वाहास
र्वस्मैस्वाहा॥१॥ पृथिव्यैसूर्यायनक्षत्रेभ्यःप्राच्यैसप्तचत्वारिंशत्॥१८
अग्नयेस्वाहासोमायस्वाहासवित्रेस्वाहासरस्वत्यैस्वाहापूष्णेस्वाहाबृह
स्पतयेस्वाहापांमोदायस्वाहावायवेस्वाहामित्रायस्वाहावरुणायस्वाहा
सर्वस्मैस्वाहा॥१॥ अग्नयेसवित्रपूष्णेपांमोदायवायवेचयोविंशतिः॥६

१४ पृथिव्यैस्वाहांतरिक्षायस्वाहादिवेस्वाहाग्नयेस्वाहासोमायस्वाहासूर्याय
स्वाहाचंद्रमसेस्वाहाह्नेस्वाहारात्र्यैस्वाहर्जवेस्वाहासाधवेस्वाहासुक्षि
त्यैस्वाहाक्षुधेस्वाहाशितिम्नेस्वाहारोगायस्वाहाहिमायस्वाहाशीतायस्वा
हातपायस्वाहारण्यायस्वाहासुवर्गायस्वाहालोकायस्वाहासर्वस्मैस्वाहा
॥पृथिव्याअग्नयेह्नेरात्रियैचतुश्चत्वारिंशत्॥१७॥भुवोदेवानांकर्मणा
पसर्त्तस्यपथ्यासिवसुभिर्देवेभिर्देवतयागायत्रेणत्वाछंदसायुनज्मिवसं
तेनत्वर्तुनाहविषादीक्षयामिरुद्रेभिर्देवेभिर्देवतयात्रैष्टुभेनत्वाछंदसायु

नज्मिग्रीष्मेणत्वर्तुनाहविषादीक्षया।म्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतयाजागतेनत्वा।
छंदसायुनज्मिवर्षाभिस्त्वर्तुनाहविषादीक्षयामिविश्वेभिर्देवेभिर्देवतया
नुष्टुभेनत्वा।छंदसायुनज्मि॥१॥शरदात्वर्तुनाहविषादीक्षयाम्यंगिरोभिर्दे
वेभिर्देवतयापांक्तेनत्वा।छंदसायुनज्मिहेमंतशिशिराभ्यांत्वर्तुनाहविषादी
क्षयाम्याहंदीक्षामरुहमृतस्यपत्नींगायत्रेणछंदसाब्रह्मणाचर्तंसत्येधा
ंसत्यमृतेधां॥महीमूषुसुत्रामाणमिहधृतिस्वाहेहविधृतिस्वाहेहरंतिस्वाहे
१०८ हरमतिस्वाहा॥२॥आनुष्टुभेनत्वा।छंदसायुनज्म्येकान्नपंचाशच्च॥१७॥

१५ हुंकारायस्वाहाहुंकृतायस्वाहाक्रंदतेस्वाहावक्रंदतेस्वाहाअथतेस्वाहाप्रप्रो
थतेस्वाहागंधायस्वाहाघ्रातायस्वाहाप्राणायस्वाहाव्यानायस्वाहापाना
यस्वाहासंदीयमानायस्वाहासंदितायस्वाहाविचृत्यमानायस्वाहाविचृ
नायस्वाहापलायिष्यमाणायस्वाहापलायितायस्वाहोपरंस्यतेस्वाहो
परतायस्वाहानिवेक्ष्यतेस्वाहानिविशमानायस्वाहानिविष्टाय स्वाहानि
षत्स्यतेस्वाहानिषीदतेस्वाहानिषण्णायस्वाहा॥१॥आसिष्यतेस्वाहासी
नायस्वाहासितायस्वाहानिपत्स्यतेस्वाहानिपद्यमानायस्वाहानिपंनाय

स्वाहान्नायिष्यतेस्वाहान्नायायानायस्वाहान्नायिताय स्वाहासम्मीलिष्यतेस्वा
हासंमीलतेस्वाहासंमीलितायस्वाहास्वप्स्यतेस्वाहास्वपतेस्वाहा[illegible]
[illegible]सुप्तायस्वाहाप्रभोत्स्यतेस्वाहाप्रबुध्यमानायस्वाहाप्रबुद्धायस्वाहा
जागरिष्यतेस्वाहाजाग्रतेस्वाहाजागरितायस्वाहाशुश्रूषमाणायस्वाहाश्र
ण्वतेस्वाहाश्रुतायस्वाहावीक्षिष्यतेस्वाहा॥२॥वीक्षमाणायस्वाहावीक्षिता
यस्वाहासंहास्यतेस्वाहासंजिहानायस्वाहोज्जिहानायस्वाहाविवर्त्स्यते
स्वाहाविवर्तमानायस्वाहाविवृत्तायस्वाहोत्थास्यतेस्वाहोत्तिष्ठतेस्वाहोत्थि

नायस्वाहाविधविष्यतेस्वाहाविधून्वानायस्वाहाविधूतायस्वाहाक्रंःस्य
तेस्वाहाक्रामतेस्वाहाक्रांतायस्वाहाचंक्रमिष्यतेस्वाहाचंक्रम्यमाणाय
स्वाहाचंक्रमितायस्वाहाकंडूयिष्यतेस्वाहाकंडूयमानायस्वाहाकंडूयिता
यस्वाहानिकषिष्यतेस्वाहानिकषमाणायस्वाहानिकषितायस्वाहायदत्ति
तस्मैस्वाहायत्पिबतितस्मैस्वाहायन्मेहतितस्मैस्वाहायच्छकृत्करोतितस्मै
स्वाहारेतसेस्वाहाप्रजाभ्यःस्वाहाप्रजननायस्वाहासर्वस्मैस्वाहा॥२॥नि
वेष्टनायस्वाहावीक्षिष्यतेस्वाहानिकषमानायस्वाहासमर्विंःशांतिश्च॥१९

अग्नयेस्वाहावायवेस्वाहासूर्यायस्वाहाऋतमस्यृत स्यर्तमसिसत्यमस्य मसिस

सत्यमस्यृतस्यपंथाअसिदेवानांछाया मृतस्यनामतत्सत्यंयत्त्वंप्रजा

पतिरस्यधियदस्मिन्वाजिनीवशुभस्पर्धंतेदिवःसूर्येणविशोपोवृणानःप

२४

वंतेकव्यन्पशुंनगोपाइर्यःपरिज्मा॥१॥अग्नयेवायवेष्टाचत्वारिंशत्॥२०॥

प्रजननंप्राणःसवने वेब्रह्मवादिनःसतांगिरसआपःसोमःसहस्र

तम्याविर्जमदग्निःसंवत्सरोदेवस्यविभूरायनायाग्नयेपृथिव्याअग्नये

पृथिव्यैभुवईकारायाग्नयेवायवेविंशतिः॥२०॥प्रजननमंगिरसःसोम॥

२५:

हरिः

१७ वैप्रतिगृह्णातिविमूर्द्धंक्षिमाणायद्विपंचाशत्॥५३॥ओंम्॥५४॥श्री॥५२॥॥
हरिःॐम्॥साध्यावैदेवाःसुवर्गकामाएतंषड्रात्रमपश्यन्तमाहरंतेनाय
जंततातोवैतेसुवर्गंलोकमायन्यएवंविद्वांसःषड्रात्रमासतेसुवर्गमेवलोकं
यंतिदेवसत्रंवैषड्रात्रःप्रत्यक्षंह्येतानिपृष्ठानियएवंविद्वांसःषड्रात्रमास
तेसाक्षादेवदेवताअभ्यारोहंतिषड्रात्रोभवतिषड्वाऋतवःषट्पृष्ठानि॥१॥पृ
ष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिःसंवत्सरंतेसंवत्सरएवप्रतितिष्ठंतिबृहद्रथंतरा
भ्यांयंतीयंवावरथंतरमसौबृहदाभ्यामेवयंत्यथोअनयोरेवप्रतितिष्ठंत्येते

वैयज्ञस्यांजसायनीस्रुतीताभ्यामेवसुवर्गंलोकंयंतित्रिवृदग्निष्टोमोभव
तितेजएवावरुंधतेपंचदशोभवतीन्द्रियमेवावरुंधतेसप्तदशः॥२॥भवत्यंना
द्यस्यावरुध्याअथोवैवतेनजायंतएकविंशोभवतिप्रतिष्ठित्याअथोरुचमे
९ वात्मंधत्तेत्रिणवोभवतिविजित्यैत्रयस्त्रिंशोभवतिप्रतिष्ठित्यैसदोहविर्धा
नेनएतेनषड्रात्रेणयजेरंनाश्वत्थीहविर्धानंचाग्नीध्रंचभवतस्तद्धिसुवर्ग्यं
चक्रीवतीभवतःसुवर्गस्यलोकस्यसमष्ट्याउलूखलबुध्नोयूपोभवतिप्र
तिष्ठित्यैप्राञ्चोयांतिप्राङिवहिसुवर्गो[illegible]॥२॥लोकःसरस्वत्यायांत्येष

सं.स.२

१८ वैदेवयानःपंथास्तमेवान्वारोहंत्याक्रोन्नौलोयांत्सर्वत्रिमिवान्यस्मिन्प्रति
षज्यप्रतिष्ठांगछंतियदाहस्रान्तंकुर्वंत्यथैकमुत्थानंः शतायुःपुरुषःश
तेंद्रियआयुष्येवेंद्रि[illegible]येप्रतितिष्ठंतियच्छतरात्राःसहस्रंकुर्वंत्यथैकमु
त्थानंःसहस्रसंमितोवाअसौलोकोमुमेवलोकमभिजयंतियद्वैषांप्रमी
येतयदावाजीयेरंनत्येकमुत्थानंतदुत्तीर्थ॥४॥ एषांतिसमृद्धाःसु
वर्गोजयंतियदेकादशानं॥५॥ कुसुरुबिंदऔद्दालकिरकामयतपशुमा
न्स्यामितिसएतंःसप्तरात्रमाहरत्तेनायजततेनवैसयावंतोग्राम्याःप

१८

शवस्तानेवावरुंधयएवंविद्वान्सप्तरात्रेणयजंतेयावंतएवग्राम्याःपशवस्तानेवा
वरुंधेसप्तरात्रोभवतिसप्तग्राम्याःपशवःसप्तारण्याःसप्तछंदांस्युभयस्यावरु
ध्येत्रिवृदग्निष्टोमोभवतितेजः॥१॥एवावरुंधेपंचदशोभवतीन्द्रियमेवावरुंधेसप्त
दशोभवत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथोप्रैवतेनजायतएकविंशोभवतिप्रतिष्ठित्या
अथोरुचमेवात्मंधत्तेत्रिणवोभवतिविजित्यैपंचविंशोग्निष्टोमोभवतिप्रजाप
विश्वजित तेराप्त्यैमहाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुध्यैसर्वपृष्ठोतिरात्रोभवतिसर्वस्याभिजित्यै
यत्प्रत्यक्षंपूर्वेष्वहःसुपृष्ठान्युपेयुःप्रत्यक्षं॥२॥विश्वजितियथादुग्धामुपसी

१९ इत्येवमुत्तममहस्स्यान्नैकरात्रश्चनस्याद्बृहद्रथंतरे पूर्वेष्वहःसुपर्यंती यंवाव
रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेवैनं यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंति यत्सहसंविश्व
जिति पृष्ठान्युपयंति यथा प्रत्तां दुहे नादृगेव तत्॥ २॥ तेऽउपेयुः प्रत्यसंद्विष
तारिं राद्ध्व॥ ३॥ बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रम
पश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेणय
जते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गा
यत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवांतरदिशः॥

दिभ्यएवब्रह्मवर्चसमवरुंधे॥१॥त्रिवृदग्निष्टोमोभवतितेजएवावरुंधेपंचदशो
भवतींद्रियमेवावरुंधेसप्तदशोभवत्यंनाद्यस्यावरुध्याअथोप्रैवतेनजायत
एकविंशोभवतिप्रतिष्ठित्याअथोरुचमेवात्मंधत्तेत्रिणवोभवतिविजित्यैत्रय
स्त्रिंशोभवतिप्रतिष्ठित्यैपंचविंशोग्निष्टोमोभवतिप्रजापतेराप्त्यैमहाव्र
तंनाद्यस्यावरुध्यैविश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवतिसर्वस्याभिजित्यै॥२॥
त्रिभ्यएवब्रह्मवर्चसमवरुंधेभिजित्यै॥३॥प्रजापतिःप्रजाअसृजतताः
सृष्टाःक्षुधन्यायन्नसएतंनवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजततोवैप्रजाभ्यो

२० कल्पतयर्हिप्रजाःक्षुधंनिगछेयुःस्तर्हिनवरात्रेणयजेतेमहिवाएतान्सोल्लोका
अक्लृप्तान्अथैनाःक्षुधंनिगच्छंतीमानेवाभ्योलोकान्कल्पयतितान्कल्पमानान्
प्रजाभ्योनुकल्पतेकल्पंते॥१॥अस्माद्वैमेलोकादूर्जंप्रजाःसुदधातित्रिरात्रेणैवे
मंलोकंकल्पयतित्रिरात्रेणांतरिक्षंत्रिरात्रेणामुंलोकंयथागुणेगुणमन्वस्यत्ये
वमेवतल्लोकेलोकमन्वस्यतिधृत्याअशिथिलंभावायज्योतिर्गौरायुरितिज्ञा
त्रि॰२ तास्तोमाभवंतीयंवावज्योतिरंतरिक्षंगौरसावायुरेष्वेवलोकेषुप्रतितिष्ठंतिज्ञात्रं
प्रजानां॥२॥गच्छंतिनवरात्रोभवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजोदधातियोज्यागाम

या वै स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वाऽएतस्यार्धेता अथैतस्य ज्योगामयति
प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति जीवत्येव ॥३॥ कस्मै न्ते प्रजानां त्रय
स्त्रिꣳशच्च ॥६॥ प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तं
मजुहोत्तेन दशरात्रमसृजत तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमा
णो दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रꣳ सृजते तेन दशरात्रेण प्रजायते
वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेवाग
च्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः ॥१॥ य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते

२१

मैव जोयन् इन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत् स न व्यावृतमगच्छत् स प्रजापतिमुपाधा
वत्तस्मा एतन्दशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सो ऽन्याभिर्देवता
भिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृ
व्येण गच्छति त्रिककुद्वै ॥२॥ एष यज्ञो यद्दशरात्रः ककुत् अदशः ककुदे ककुवि
२०, ३ ऽशः ककुत्त्रयस्त्रिंशः य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव समानानां भ ने
वति यजमानः पञ्चदशो यजमानः ककुविंशो यजमानः स्त्रयस्त्रिंशः १९२
पुर इतराऽभिचर्यमाणो दशरात्रेण यजेत देवपुरामेव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनो

पाव्याधोभवतिनेनमभिचरन्त्तणुतेदेवासुराःसंयत्ताआसंतेदेवाएताः॥

॥२॥देवपुराअपश्यन्यदेतारात्रयस्ताःपर्यौहन्ततेषांनकुतश्चनोपाव्याधो

भवत्ततोदेवाअभवन्परासुरायोभ्रातृव्यवान्त्स्यात्सएतारात्रेणयजेतदेव

पुराएवपर्यूहतेतस्यनकुतश्चनोपाव्याधोभवतिभवत्यात्मनापरास्यभ्रा

तृव्योभवतिस्तोमस्तोमस्योपस्तिर्भवतिभ्रातृव्यमेवोपस्तिंकुरुतेजामिवै॥

॥३॥एतत्कुर्वंतियज्यायाःसःस्तोमंमुपेत्यकनीयाःसमुपयंतियदग्नि

ष्टोमसामान्यवस्ताच्चपरस्ताच्चभवंत्यजामितायत्रिवृदग्निष्टोमोग्निष्टु

२२ दग्नेयीषुभवतितेजोएवावरुंधेपंचदशाउक्थ्यऐंद्रीषिंद्रियमेवावरुंधेत्रिवृद
ग्निष्टोमो वै श्वदेवीषुपुष्टिमेवावरुंधेसप्तदशोग्निष्टोमः प्राजापत्यासुती
व्रसोमोन्नाद्यस्यावरुध्याअथोप्रैवतेनजायते॥ ५ ॥ एकविंशोउक्थ्यःसौ
रीषुप्रतिष्ठित्याअथोरुचमेवात्मंधत्तेसप्तदशोग्निष्टोमःप्राजापत्यासूपह
उपहव व्यमेवगच्छतित्रिणवावग्निष्टोमावभितऐंद्रीषुविजित्यैत्रयस्त्रिंशउक्थ्योवै
श्वदेवीषुप्रतिष्ठित्यैविश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवतिसर्वस्याभिजित्यै॥ ६ ॥ प्रा
जापत्योवाएषयज्ञोयद्द्वादशरात्रस्त्रिककुद्वाएतोवैजायतएकविंशःस्तोमा॥ ५ ॥

ऋतवोवैप्रजाकामाः प्रजांनाविंदंतंतेकामयंतप्रजाः सृजेमहिप्रजामवरुंधी
मंहिप्रजांविंदेमहिप्रजावंतस्यामेतितएतमेकादशरात्रमपश्यंतमाहरंतेना
यजंततततोवैतेप्रजामसृजंतप्रजामवरुंधतप्रजामविंदंतप्रजावंतोभवंतऋ
तवोभवंतदार्तवानामार्तवत्वमृतूनांवाएतेपुत्रास्तस्मात्त॥१॥ आर्तवाउच्यं
तेयएवंविद्वांःसएका[illegible]दशरात्रमासतेप्रजामेवसृजंतेप्रजामवरुंधते
प्रजांविंदंतेप्रजावंतोभवंतिज्योतिरतिरात्रोभवतिज्योतिरेवपुरस्ताद्दधते
सुवर्गस्यलोकस्यानु^त्यैपृष्ठ्यःषडहोभवतिषड्वाऋतवःषट्पृष्ठानिपृष्ठैरे

ख्या

२३ वर्तूनन्त्यारोहंत्यृतुभिः संवत्सरंते संवत्सर एव प्रतितिष्ठंति चतुर्विंशोभवति च
तुर्विंशत्यक्षरागायत्री ॥ २ ॥ गायत्रं ब्रह्मवर्चसंगायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्र
तितिष्ठंति चतुश्चत्वारिंशोभवति चतुश्च [illegible] त्वारिंशदक्षरात्रिष्टुगिंद्रियं
त्रिष्टुप्त्रिष्टुभ्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठंत्यष्टाचत्वारिंशोभवत्यष्टाचत्वारिंशदक्ष
राजगतीजागताः पशवोजगत्यामेव पशुषु प्रतितिष्ठंत्येकादशरात्रोभवति
वार्षीकेषु पंचवाऋतवआर्तवाः पंचऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतिष्ठायप्रजामेवावरुंधतेतिरात्रा
वभितोभवतः प्रजायैपरिगृहीत्यै ॥ २ ॥ एतेषु चास्तस्मादायच्येकान्नपंचा

न्नाम्ने॥ ६ ॥ऐन्द्रवायवाग्रान्गृह्णीयाद्यःकामयेतयथापूर्वंप्रजाःकल्पेरन्निति
यज्ञस्यवैक्लृप्तिमनुप्रजाःकल्पन्तेयज्ञस्याक्लृप्तिमनुनकल्पन्तेयथापूर्वमेव
प्रजाःकल्पयतिनज्यायांसंकनीयानतिक्रामत्यैन्द्रवायवाग्रान्गृह्णीया
द्यामयावीप्राणेनवाएषव्यृध्यतेयस्यामयतिप्राणऐन्द्रवायवःप्राणेने
वैनंसमर्धयतिमैत्रावरुणाग्रान्गृह्णीरन्येषांदीक्षितानांप्रमीयेत॥ १ ॥
प्राणापानाभ्यांवाएतेव्यृध्यन्तेयेषांदीक्षितानांप्रमीयतेप्राणापानौमित्रा
वरुणौप्राणापानावेवमुखतःपरिहरन्तआश्विनाग्रान्गृह्णीतानुजावरो

२४ श्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं पर्यैतामश्विनावेतस्य देवता य आ
नुजावरस्तावेवैनमग्रं परिणयतः शुक्राग्रान्गृह्णीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामो
सौ वा आदित्यः शुक्र एषां तोतं मनुष्यः ॥ २ ॥ श्रियै गत्वा निवर्तते लोके वा तमा
रभते न ततः पापीयान्भवति मन्थ्याग्रान्गृह्णीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्य
न्मन्थिपात्रं मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमार्छत्याग्रयणाग्रान्गृह्णीत
यस्य पिता पितामहः पुण्यः ॥ २ ॥ भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युरइ वै तद्यज्ञस्य वा
गिव यदाग्रयणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भवत्यु

इंद्रियैश्च ध्यते +२ २८
२ यस्य पिता पितामहः पुण्यस्यात्पनेन प्राप्नु

क्थ्याग्रान्गृह्णीताभिचर्यमाणः सर्वेषांवाएतत्पात्राणामिंद्रियंयदुक्थ्यपात्रꣳसर्वेणैवैन
मिंद्रियेणातिप्रयुंक्ते सरस्वत्यभिनोनेषिवस्यइतिपुरोरुचंकुर्याद्वाग्वै॥ ४॥ सरस्वती
वाचैवैनमतिप्रयुंक्ते मावक्षेत्राण्यरणानिगन्मेत्याहमृत्योर्वैक्षेत्राण्यरणानितेनै
वमृत्योः क्षेत्राणिनगच्छतिपूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणान्वाएतस्यशुगृ
च्छतियस्यामयतिप्राणाग्रहाः प्राणानेवास्यशुचोमुंचत्युतयदीतासुर्भवतिजीव
नू त्येवपूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयाद्यर्हिपर्जन्योनवर्षेत्प्राणान्वाएतर्हिप्रजानाꣳशुगृच्छ
तियर्हिपर्जन्योनवर्षतिप्राणाग्रहाः प्राणानेवप्रजानाꣳशुचोमुंचतिताजक्प्रव.

२५ र्षति॥८॥ अमीयेतमनुष्यंकध्यतेयस्यपितापितामहःपुण्योवाग्वाएवपूर्णान्महान्
पंचविंशानिरुच्व॥७॥ गायत्रोवाऐंद्रवायवोगायत्रंप्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीयेह
नैंद्रवायवोगृह्यतेस्वएवैनमायतनेगृह्णातित्रैष्टुभोवैशुक्रस्त्रैष्टुभंद्वितीयमहस्तस्मा
द्वितीयेहंछुक्रोगृह्यतेस्वएवैनमायतनेगृह्णातिजागतोवाआग्रयणोजागतंतृतीय
महस्तस्मात्तृतीयेहंनाग्रयणोगृह्यतेस्वएवैनमायतनेगृह्णात्येतद्वै॥९॥ यज्ञमापद्य
छंदांसियाम्नानियदाग्रयणश्चोगृह्यतेयत्रैवयज्ञमदृशंततएवैनंपुनःप्रयुंक्तेजग
त्मुखोवैद्वितीयस्त्रिरात्रोजागतआग्रयणोयच्चतुर्थेहंनाग्रयणोगृह्यतेस्वएवैन

मायतनेनगृह्णात्यथोस्वमेवछंदोनुपर्यावर्त्तंतेराथंतरोवाऐंद्रवायवोराथंतरंपंचमम
हस्तस्मात्पंचमेहन्॥२॥ऐंद्रवायवोगृह्यतेस्वएवैनमायतनेनगृह्णातिबार्हतोवैशुक्रो
बार्हतंषष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेहञ्छुक्रोगृह्यतेस्वएवैनमायतनेनगृह्णात्यथोद्वितीययज्ञ
मापद्यछंदांस्याप्नोतियच्छुक्रश्चोगृह्यतेयत्रैवयज्ञमदृशंस्ततएवैनंपुनःप्रयुंक्तेत्रि
ष्टुब्मुखोवैतृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः॥३॥शुक्रोयत्सप्तमेहञ्छुक्रोगृह्यतेस्वएवैनमा
यतनेनगृह्णात्यथोस्वमेवछंदोनुपर्यावर्त्तंतेवाग्वाआग्रयणोवागष्टममहस्तस्मा
दष्टमेहन्नाग्रयणोगृह्यतेस्वएवैनमायतनेनगृह्णातिप्राणोवाऐंद्रवायवःप्राणोनव

२६ ममहस्तस्मान्नवमेहन्नैंद्रवायवोगृह्यतेस्वएवैनमायतनेनगृह्णात्येनत्॥४॥वैतृती
यंयज्ञमापद्यछंदांस्यायामानीतियदैंद्रवायवाग्रागृह्यंतेयत्रैवयज्ञमह्नांततएवैनंपुनः
प्रयुंक्तेथोस्वमेवछंदोनुपर्यावर्त्तंतेपृथग्वाएतेध्यापथेनयंतियेन्यनैंद्रवायवाग्रे
तिपद्यंतेनःखलुवाएषयज्ञस्ययदह्नांममहर्दह्नामेहन्नैंद्रवायवोगृह्यतेयज्ञस्य॥
॥५॥एवांतेगत्वापथास्यंथामपियंत्यथोयथावहीयसाप्रतिसारंवहेत्तिताहृगे
वतछंदांसिस्यन्योन्यस्यलोकमभ्यध्यायन्नान्यत्तेनैवदेवान्यवाहयंनैंद्र
वायवस्यवाएतदायतनंयच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणोगृह्यतेतस्मादाग्रयण

स्यायतनेननवमेहंन्नैंद्रवायवोगृह्यतेशुक्रस्यवाएतदायतनंयत्पंचमं॥६॥अहस्त
स्मिंनैंद्रवायवोगृह्यतेतस्मादैंद्रवायवस्यायतनेसप्तमेहंछुक्रोगृह्यतआग्रयण
स्यवाएतदायतनंयत्षष्ठमहस्तस्मिंछुक्रोगृह्यतेतस्माच्छुक्रस्यायतनेष्टमेहंना
ग्रयणोगृह्यतेछंदाꣳस्येवतद्विवाहयतिप्रवस्यसोविवाहमाज्ञातियएवंवेद।
थोदेवताभ्यएवयज्ञेसंविदंदधातितस्मादिदमन्योन्यस्मैददाति॥७॥एतद्व
पंचमेहंत्रैष्टुभमेतदहर्गृह्यतेयज्ञस्यपंचममन्यस्मादेकंच॥८॥गायत्रस्त्रैष्टुभो
जगन्मुखोथोराथंतरोबार्हतएतद्वद्वितीयंत्रिष्टुङ्मुखोथोवाक्याणएतत्तृती

२७ यमथोपृथश्चतुर्थेनवमेपंचमः सप्तमेयस्स्वमध्यमेहंछंदांसि ॥ प्रजापतिरका
मयतप्रजायियेयेतिसएतंद्वादशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजततत्तोवैसप्राजा
यतयःकामयेतप्रजायियेयेतिसद्वादशरात्रेणयजेतप्रैवजायतेब्रह्मवादिनोवद
न्त्यग्निष्टोमप्रायणायज्ञाअथकस्मादतिरात्रःपूर्वःप्रयुज्यतइतिचक्षुषीवाएते
यज्ञस्ययदतिरात्रौकनीनिकेअग्निष्टोमोयत् ॥१॥ अग्निष्टोमंपूर्वंप्रयुंजीरन्ब
हिर्धाकनीनिकेदध्युस्तस्मादतिरात्रःपूर्वःप्रयुज्यतेचक्षुषीएवयज्ञेअधिवा
मध्यतःकनीनिकेप्रतिदधतियोवैगायत्रींज्योतिःपक्षांवेदज्योतिषाभासासु

वर्गंलोकमेतियावदग्निष्टोमेनोपक्षोयेंतरेष्टावुक्थ्याः सत्त्रमासतेषावैगायत्री
ज्योतिः पक्षायएवंवेदज्योतिषाभासासुवर्गंलोकं॥ २॥ एतिप्रजापतिर्वाएष
द्वादशधाविहितोयद्द्वादशरात्रोयावतिरात्रेणोपक्षोयेंतरेष्टावुक्थ्याः सत्त्रा
त्माप्रजापतिर्वावैषसत्सद्धवैसत्त्रेणस्पृणोतिप्राणावैसत्प्राणानेवस्पृणो
तिसर्वासांवाएतेप्रजानांप्राणैरासतेयेसत्त्रमासतेतस्मात्पृच्छंतिकिमेतेस
त्त्रिणइतिप्रियः प्रजानामुत्थितोभवतियएवंवेद॥ ३॥ अग्निष्टोमायत्सु
वर्गंलोकंप्रियः प्रजानांपंचच॥ १॥ नवाएषोन्यतोवैश्वानरसुवर्गायलो

वा

२८ कायप्राभवदूर्ध्वोहैषआलंतन्नासीत्तेदेवाएतंवैश्वानरंपर्यौहन्त्सुवर्गस्य
लोकस्यप्रभूत्याऋतवोवाएतेनप्रजापतिमयाजयंतेष्वार्ध्नोदधितदृध्नो
तिहवाऋतुषुयएवंविद्वान्द्वादशाहेनयजतेतेस्मिंनेछंतसरसमहद्वसं
तायप्रायच्छन्॥१॥यवंग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्योव्रीहीञ्छरदेमाषतिलौहेमं
तशिशिराभ्यांतेनेंद्रंप्रजापतिरयाजयत्ततोवाइंद्रइंद्रोभवत्तस्मादाहुरा
नुजावरस्ययज्ञइतिसह्येतेनाग्रेयजतैषहवैकुणपमत्तियःसत्रंप्रतिगृ
ह्णातिपुरुषकुणपमश्वकुणपंगौर्वाअन्नंयेनपात्रेणान्नंबिभ्रतियत्तन्न

निर्णेनिंजनिननेोधि॥ २॥ मलंजायतएकएवयजेतेकोहिप्रजापतिराप्नोंद्वाद
शरात्रीर्दीक्षितःस्याद्द्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापति
र्वावैषएषहलेजायतेयस्तपसोधिजायतेचतुर्धावाएतास्तिस्रस्तिस्रोरात्र
योयद्द्वादशोपसदोयाःप्रथमायज्ञंताभिःसंभरतियाद्वितीयायज्ञंताभिरा
रभते॥ ३॥ यास्तृतीयाःपात्राणिताभिर्निर्णेनिक्तेयाश्चतुर्थीरपिताभिरा-
त्मानमंतरतःशुंधतेयोवाअस्यपशुमानिमाःसःसोन्तियःपुरोडाशामस्ति
ष्कःसयःपरिवापंपुरीषःसयआज्यंमज्जानःसयःसोमःस्वेदःसोपिह

वाग्व्यस्य शीर्षण्यां निषद्य प्रतिगृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्मा
द्द्वादशाहेन न याज्यं पाप्मनो व्यावृत्त्यै ॥ ९ ॥ अयं छर्दिरभेत द्वादशाहेन च
त्वारिंश ॥ १० ॥ एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा पंच
भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः
स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः
स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाष्टादश
भ्यः स्वाहैकान्नविंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिंशते स्वा

हानवचत्वारिंशते स्वाहैकांनषष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकांनाशीत्यै स्वाहा नवाशी
त्यै स्वाहैकांनशताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां शताभ्यां स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥
नवचत्वारिंशते स्वाहैकांनविंशतिः ॥ ११ ॥ एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पंचभ्यः
स्वाहा सप्तभ्यः [illegible] स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पंच
दशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकांनविंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकांन
चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकांनषष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकां
नांनशताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ६ ॥ एकस्मै पंच [illegible] शतिः ॥ १२ ॥
शीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकांन

३०

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः
स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा
ष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१॥ द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंश
तिः ॥१३॥ त्रिभ्यः स्वाहा पंचभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वा
हा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्नविंशत्यै स्वाहा
नवविंशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नषष्ट्यै
स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नशताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१॥ त्रिभ्यो

नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकां २

ष्टाच्चत्वारिꣳशत्॥१४॥ चतुर्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वा
हा विꣳशत्यै स्वाहा षण्णवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥१॥ चतुर्भ्यः ष
ण्णवत्यै षोडश॥१५॥ पंचभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा विꣳश
त्यै स्वाहा पंचनवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥१॥ पंचभ्यः पंचनवत्यै च
तुर्दश॥१६॥ दशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहा त्रिꣳशते स्वाहा चत्वारिꣳशते स्वा
हा पंचाशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहा सप्तत्यै स्वाहाशीत्यै स्वाहा नवत्यै स्वाहा शताय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥१॥ दशभ्यो द्वाविꣳशतिः॥१७॥ विꣳशत्यै स्वाहा चत्वारिꣳ

31 शतेस्वाहा।षष्ट्यैस्वाहा।शीत्यैस्वाहा।शतायस्वाहा।सर्वस्मैस्वाहा॥३॥विंशत्यै
द्वादश॥१८॥पंचाशतेस्वाहा।शतायस्वाहा।द्वाभ्यांशताभ्यांस्वाहा।त्रिभ्यःशते
भ्यस्वाहा।चतुर्भ्यःशतेभ्यःस्वाहा।पंचभ्यःशतेभ्यः [illegible] स्वाहा।षड्भ्यःशते
भ्यःस्वाहा।सप्तभ्यःशतेभ्यःस्वाहा।अष्टाभ्यःशतेभ्यःस्वाहा।नवभ्यःशतेभ्यःस्वाहा।
सहस्रायस्वाहा।सर्वस्मैस्वाहा॥३॥पंचाशतेद्वात्रिंशत्॥१९॥शतायस्वाहा।
सहस्रायस्वाहा।अयुतायस्वाहा।नियुतायस्वाहा।प्रयुतायस्वाहा।अर्बुदायस्वाहा।
न्यर्बुदायस्वाहा।समुद्रायस्वाहा।मध्यायस्वाहा।अन्तायस्वाहा।परार्धायस्वाहा।

षसेस्वाहाव्युष्ट्यैस्वाहोदेष्यतेस्वाहोद्यतेस्वाहोदितायस्वाहासुवर्गायस्वाहा
लोकायस्वाहासर्वस्मैस्वाहा॥३॥बालायाप्राचिंः आत्॥२०॥साध्याःषड्रात्रं
कुसरुविंदःसप्तरात्रंबृहस्पतिरष्टरात्रंप्रजापतिःक्षुधंनवरात्रंप्रजापतिर्द
शहोतारंमृतवएंद्रवायववायोनागायत्रीवैप्रजापतिःसहस्रदशरात्रंनवाएक
स्माएकस्मैद्वाभ्यांत्रिभ्यश्चतुर्भ्यःपंचभ्योदशभ्योविंशत्यैपंचाशतेशता
३५ यविंशतिः॥२०॥साध्याअस्माइमेलोकागायत्रंवैत्रतीयमेकस्मैपंचाशा
ता॥५१॥ ॥छ॥ श्री॥ ॥छ॥ ॥श्री॥ ॥छ॥ ॥श्री॥ओंम्॥
॥हरिः ओं॥

32 हरिः ओम्॥ सजवंवाएतेनयंतियदह्नामममहे पापावहीयंवाएतेनभवंतियदह्नाममहयेवि
घ्नंवंयतामपथेनप्रतिपद्यतेयस्थाणुंहंतियोभ्रेषन्येतिसहीयतेसयोवेदह्नामे
हंनविवाक्यउपहन्यतेसहीयतेतस्मैयउपहतायव्याहतमेवान्वारभ्यसमश्नुते
थयोव्याहसः॥१॥ हीयतेतस्मादह्नामेहंनविवा[illegible]क्यउपहतायनस्युच्यं[illegible]मथो
खल्वाहुर्यज्ञस्यैवसमृद्धेनदेवाःसुवर्गंलोकमायन्यज्ञस्यव्यृद्धेनासुरान्पराभा
वयन्नितियत्खलुवैयज्ञस्यसमृद्धंतद्यजमानस्ययद्व्यृद्धंतद्भ्रातृव्यस्यसयोवेद स्य
ह्नामेहंनविवाक्यउपहन्यतेसएवातिरिच्यतेनितयेवाह्यादह्नीकवः॥२॥स्युस्ते

विभूयुर्यदिलत्रनविंदेयुर्गृहपतिनाव्युच्यंतव्युच्यमेवाथवाएतत्सर्पराज्ञियाऋग्‌
भिस्तुवंतीयंवैसर्पतोराज्ञीयद्वाअस्यांकिंचार्चंतियदानृचुस्तेनयःसर्पराज्ञीते
यदेवकिंचवाचानृचुर्यदतोध्यर्चितारः॥ ३॥ तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेतिता
भिर्मनसास्तुवतेनवाइमामश्वरथोनाश्वतरीरथःसद्यःपर्याप्तुमर्हतिमनोवाइमा
ंसद्यःपर्याप्तुमर्हतिमनःपरिभवितुमथब्रह्मैववदंतिपरिमितावाऋचःपरिमिता
निसामानिपरिमितानियजूंषिअथैतस्यैवांतोनास्तियद्ब्रह्मतत्प्रतिगृणतआ
चक्षीतसप्रतिगरः॥ ४॥ व्याहृतसंशीककवोर्चितारःसएकंच॥ ४॥ ब्रह्मवादिनोव

33 दंतिकिं द्वादशाहस्य प्रथमेनाह्नेतिजायजमानो वंक्त इतितेजइंद्रियमितिकिं
द्वितीयेनेतिप्राणानंनाद्यमितिकिंतृतीयेनेतित्रीनिमान्लोकानितिकिंचतुर्थे
नेतिचतुष्पदः पशूनितिकिंपंचमेनेतिपंचाक्षरांपंक्तिमितिकिंषष्ठेनेतिषड्
तूनितिकिंसप्तमेनेतिसप्तपदांशाक्करीमिति ॥१॥ किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरांगाय
त्रीमितिकिंनवमेनेतित्रिवृतंस्तोममितिकिंदशमेनेतिदशाक्षरांविराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरांत्रिष्टुभमितिकिंद्वादशेनेतिद्वादशाक्षरांजगती
मित्येतावद्वाअस्तियावदेतद्यावदेवास्तितदेषांवृंक्ते ॥२॥ शाक्करीमित्येकेचत्वा

रिंनुयाच्च ॥२॥ एषवाअप्तोर्यामोद्वादशाहोयत्त्रयोदशरात्रःसमानंह्येतदहर्यत्प्रा
यणीयश्चोदयनीयश्चत्र्यतिरात्रोभवन्तित्रयइमेलोकाएषांलोकानामाप्त्यैप्रा
णोवैप्रथमोतिरात्रोव्यानोद्वितीयोपानस्तृतीयःप्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये
प्रतितिष्ठंतिसर्वमायुर्यंतियएवंविद्वांसःसत्त्रयोदशरात्रमासतेतदाहुर्वाग्वाएषा
वितता ॥३॥ यद्द्वादशाहस्तांविछिंद्युर्यन्मध्येतिरात्रंकुर्युरुपदासुकागृहपतेर्वाक्
स्यादुपरिष्टाच्छंदोमानांमहाव्रतंकुर्वंतिसंततामेववाचमवरुंधतेनुपदासुका
गृहपतेर्वाग्भवतिपशवोवैछंदोमाअन्नंमहाव्रतंयदुपरिष्टाच्छंदोमानांमहा

३४ त्रंकुर्वंतिपशुषुचैवांनाद्येचप्रतितिष्ठंति॥२॥चितंनाञ्चत्वारिंशाच्च॥२॥आ
दित्याअकामयंतोभयोर्लोकयोर्ऋध्नुयामेतितएतंचतुर्दशरात्रमपश्यंतमाहरंते
नायजंततततोवैतउभयोर्लोकयोरार्ध्नुवन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्चयएवंविद्वांसः
चतुर्दशरात्रमासतउभयोरेवलोकयोर्ऋध्नुवंत्यस्मिंश्चामुष्मिंश्चचतु
र्दशरात्रोभवतिसप्तग्राम्याओषधयःसप्तारण्याउभयीषामवरुध्यैयत्परा
चीनानिपृष्ठानि॥१॥भवंत्यमुमेवतैर्लोकमभिजयंतियत्प्रतीचीनानिपृष्ठा
निभवंतीममेवतैर्लोकमभिजयंतित्रयस्त्रिंशौमध्यतस्तोमौभवतःसाम्रा

ज्यमेवगच्छन्त्यधिराजोभवन्तोधिराजाएवसमानानांभवन्त्यतिरात्रावभितोभव
तःपरिगृहीत्यै॥ २॥ ष्टानिचतुस्त्रिंशन्नाञ्च॥ ६॥ प्रजापतिःसुवर्गंलोकमैत्तंदेवा
अन्वायंस्तानादित्याश्चपशवश्चान्वायंस्तेदेवाअब्रुवन्यान्पशूनुपाजीविष्म
तइमेन्वाग्मन्नितितेभ्यएतंचतुर्दशरात्रंप्रत्यौहन्तआदित्याःपृष्ठैःसुवर्गंलोक
मारोहन्त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोकेपशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्याअमुष्मिँल्लोकआ
र्ध्नुवन्त्र्यहाभ्यामस्मिन्॥ लोकेपशवोयएवंविद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासत
उभयोरेवलोकयोर्ऋध्नुवन्त्यस्मिँश्चामुष्मिँश्चपृष्ठैरेवामुष्मिँल्लोकऋध्नु

३५ वंतित्र्यहाभ्यामस्मिंल्लोकेज्योतिर्गौरायुरितित्र्यहोभवतीयंवावज्योतिरंतरि
क्षंगौरसावायुरिमानेवलोकानभ्यारोहंतियदन्यतःपृष्ठानिस्युर्विविवधः
॥२ श्रो स्यान्मध्येपृष्ठानिभवंतिसविवधत्वायैजोवैवीर्यंपृष्ठान्योजएववीर्यंमध्यतो
दधतेबृहद्रथंतराभ्यांयंतीयंवावरथंतरमसौबृहदाभ्यामेवयंत्यथोन्न
यौरेवप्रतितिष्ठंत्येतेवैयज्ञस्यांजसायनीस्रुतीताभ्यामेवसुवर्गंलोकंयं
तिपराचोवाएतेसुवर्गंलोकमभ्यारोहंतियेपराचीनानिपृष्ठान्युपयंतिप्र
त्यङ्त्र्यहोभवतिप्रत्यवरूढ्याअथोप्रतिष्ठित्याउभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठं

त्रिचतुर्दशिनास्तासांयावदक्षराविराडंनंविराड्विराजैवांनाद्यमवरुंधतेयाश्च

स्वम्भनं नैस्त्वादिशोदिक्ष्वेवप्रतितिष्ठंत्यतिरात्रावभितोभवतःपरिगृहीत्यै॥२॥आर्भुवन्त्य

हाभ्यामस्मिन्त्सविवधृतायप्रतिष्ठित्याएकत्रिंशराञ्च॥५॥इंद्रोवैसदृङ्देवताभि

रासीत्सनव्यावृत्तमगच्छत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतंपंचदशरात्रंप्रायच्छत्त

माहरत्तेनायजततोवैसोन्याभिर्देवताभिर्व्यावृत्तमगच्छद्यएवंविद्वांसःपंचद

शरात्रमासतेव्यावृत्तमेवपाप्मनाभ्रातृव्येणगच्छंतिज्योतिर्गौरायुरितित्र्यहोभव

तीयंवावज्योतिरंतरिक्षं॥१॥गौरसावायुरेष्वेवलोकेषुप्रतितिष्ठंत्यसंवाएत

३६ यदंछंदोमेयच्छंदोमामभवंतितेनसत्रंदेवताएवपृष्ठैरवरुंधतेपृष्ठ्यंछंदोमेरोजोवै
वीर्यंपृष्ठानिपशवश्छंदोमाओजस्येववीर्येपशुषुप्रतितिष्ठंतिपंचदशरात्रोभव
तिपंचदशोवज्रोवज्रमेवभ्रातृव्येभ्यःप्रहरंत्यतिरात्रावभितोभवतइंद्रियस्य
परिगृहीत्यै॥ २॥ अंतरिक्षमिंद्रियस्यसंवीर्यंच॥ ८॥ इंद्रोवैशिथिलइवाप्रतिष्ठित
आसीत्सोसुरेभ्योबिभेत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतंपंचदशरात्रंवज्रंप्रा
यच्छत्तेनासुरान्पराभाव्यविजित्यश्रियमगच्छदग्निष्टुतापाप्मानंनिरदहत्पं
चदशरात्रेणौजोबलमिंद्रियंवीर्यमात्मन्नधत्तयएवंविद्वांसःपंचदशरात्र

मासंतेभ्रात्रव्यानेवपराभाव्यविजित्यश्रियंगच्छंत्यग्निष्टुतापाप्मानंनिः॥१॥द
हंतेपंचदशरात्रेणौजोबलमिंद्रियंवीर्यमात्मंदधतएताएवपशव्याःपंचदशावा
अर्धमासस्यरात्रयोर्धमासशःसंवत्सरआप्यतेसंवत्सरंपशवोनुप्रजायंतेत
स्मात्पशव्याएताएवसुवर्ग्याःपंचदशवाअर्धमासस्यरात्रयोर्धमासशःसंव
त्सरआप्यतेसंवत्सरःसुवर्गोलोकस्तस्मात्सुवर्ग्याज्योतिर्गौरायुरितित्र्यहोभव
तीयंवावज्योतिरंतरिक्षं॥२॥गौरसावायुरिमा...ने...लोकानभ्यारोहंतियदन्यतःपृ
ष्ठानिस्युर्विविधःस्यान्मध्येपृष्ठानिभवंतिसविवधत्वायौजोवैवीर्यंपृष्ठान्योजएव

बे०

३८ वीर्यंमध्यतोदधतेबृहद्रथंतराभ्यांयंतीयंवावरथंतरमसौबृहदाभ्यामेवयंत्यथो
अनयोरेवप्रतितिष्ठंत्येतेवैयज्ञस्यांजसायनीस्रुतीताभ्यामेवसुवर्गंलोकं ॥ ५ ॥
यंतिपरांचोवाएतेसुवर्गंलोकमभ्यारोहंतियेपराचीनानिपृष्ठान्युपयंतिप्रत्यङ्षड
होभवतिप्रत्यवरूढ्याअथोप्रतिष्ठित्याउभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठं त्रिंशदे
तास्तासांयादशादशाक्षराविराडन्नंविराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधतेयाः पंच
पंचदशिनोदिक्ष्वेवप्रतितिष्ठंत्यतिरात्रावभितोभवतइंद्रियस्यवीर्यस्यप्रजायैपशू
नांपरिगृहीत्यै ॥ ६ ॥ गच्छंत्यग्निस्तुतापाप्मानंनिरंतरिक्षंलोकंप्रजायेहूत्वा ॥ ७ ॥

प्रजापतिरकामयतान्नादःस्यामितिसएतंसप्तरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजतत ह ३
तोवैसोन्नादोभवद्यएवंविद्वांसःसप्तदशरात्रमासतेन्नादाएवभवंतिपंचाहोभ
वंतिपंचवाऋतवःसंवत्सरऋतुष्वेवसंवत्सरेप्रतितिष्ठंत्यथोपंचाक्षरापंक्तिःपां
क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधतेसत्रंवाएतत्॥१॥यदष्टंछंदोमंयच्छंदोमाभवंतितेनसत्रं
देवताएवपृष्ठैरवरुंधतेपशूंश्छंदोमैरोजोवैवीर्यंपृष्ठानिपशवश्छंदोमाओजस्ये
ववीर्येपशुषुप्रतितिष्ठंतिसप्तदशारात्रयोभवंतिसप्तदशःप्रजापतिःप्रजापतेरा
प्त्याअतिरात्रावभितोभवतोन्नाद्यस्यपरिगृहीत्यै॥२॥एतत्सप्तत्रिंशच्च॥५॥

३८ साविराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणादेवेष्वन्नेनासुरेषुतेदेवाअकामयंतोभयंःसंवृं
जीमहिब्रह्मचान्नंचेतितएताविंशतिंरात्रीरपश्यंततोवैतउभयंःसमवृंज
तब्रह्मचान्नंचब्रह्मवर्चसिनोन्नादाअभवन्यएवंविद्वांःसएताआसतउभ
यमेवसंवृंजतेब्रह्मचान्नंच॥१॥ब्रह्मवर्चसिनोन्नादाभवंतिद्वेवाएतेविराजौ
तयोरेवनानाप्रतितिष्ठंतिविंशोवैपुरुषोदशहस्त्याअंगुलयोदशपद्यायावा
नेवपुरुषस्तमाप्त्वाप्रतितिष्ठंतिज्योतिर्गौरायुरितित्र्यहाभवंतीयंवावज्योतिरंतरि
क्षंगौरसावायुरिमानेवलोकानभ्यारोहंत्यभिपूर्वंत्र्यहाभवंत्यभिपूर्वमेवसुव

र्गं॥ २॥ लोकमभ्यारोहंतियदन्यतः पृष्ठानिस्युर्विविवधः स्यान्मध्येपृष्ठानिभवं
तिसविवधत्वायोजोवैवीर्यंपृष्ठान्योजएववीर्यंमध्यतोदधतेबृहद्रथंतराभ्यांयं
तीयंवावरथंतरमसौबृहदाभ्यामेवयंत्यथोअनयोरेवप्रतितिष्ठंत्येतेवैयज्ञस्यां
जसायनीस्रुतीताभ्यामेवसुवर्गंलोकंयंतिपरांचोवाएतेसुवर्गंलोकमभ्यारोहं
तियेपराचीनानिपृष्ठान्युपयंतिप्रत्यङ्त्र्यहोभवतिप्रत्यवरूढ्याअथोप्रतिष्ठि
त्याउभयोर्लोकयोरृध्वोत्तिष्ठंत्यतिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यं
स्यपरिगृहीत्यै॥ ३॥ त्र्यंजतेब्रह्मचांनंच सुवर्गमितेसुवर्गंत्रयोविंशतिश्च॥ १॥

३९ असावादित्योस्मिँल्लोकआसीत्तंदेवाः पृष्ठैः परिगृह्यसुवर्गंल्लोकमगमयन्परैः
रवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येनसुवर्गेल्लोकेप्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्ण
न्पृष्ठैरुपावारोहन्त्सवाअसावादित्योमुष्मिँल्लोकेपरैरुभयतः परिगृहीतोयत्पृष्ठा
निभवंतिसुवर्गमेवतेनलोकंयजमानायंतिपरैरवस्तात्परिगृह्णंतिदिवाकीर्त्येन
॥१॥सुवर्गेलोकेप्रतितिष्ठंतिपरैः परस्तात्परिगृह्णंतिपृष्ठैरुपावरोहंतियत्परैःप
रस्तांनस्युः परांचः सुवर्गाल्लोकांनिष्पद्येरन्यदवस्तांनस्युः प्रजानिर्दहेयुर
भितोदिवाकीर्त्यंपरःसामानोभवंतिसुवर्गएवैनाँल्लोकउभयतः परिगृह्णंतिप

जमानावैदिवाकीर्त्यंः संवत्सरः परःसामानोभितोदिवाकीर्त्यंपरःसामानो
भवंतिसंवत्सरएवोभयतः॥ २॥ प्रतितिष्ठंतिपृष्ठंवैदिवाकीर्त्यंपार्श्वेपरःसामा
नोभितोदिवाकीर्त्यंपरःसामानोभवंतितस्मादभितःपृष्ठंपार्श्वेभूयिष्ठाग्रहागृ
ह्यंतेभूयिष्ठंःनास्यनेयज्ञस्यैवतन्मध्यतोग्रंथिंग्रथ्नंत्यविस्रंसायसप्तगृह्यं
तेसप्तवैशीर्षण्याःप्राणाःप्राणानेवयजमानेषुदधतियत्पराचीनानिपृष्ठानि
भवंत्यमुमेवतैर्लोकमभ्यारोहंतियदिमंलोकंन॥ ३॥ प्रत्यवरोहेयुरुद्वामाद्येयु
र्यजमानाःप्रवामीयेरन्यत्प्रतीचीनानिपृष्ठानिभवंतीममेवतैर्लोकंप्रत्यवरो

४० हृत्यथोअस्मिंनेवलोकेप्रतितिष्ठंत्यनुन्मादायेंद्रोवाअप्रतिष्ठितआसीत्स
तमे २ प्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतमेकविंशतिरात्रंप्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजतततो
वैसप्रत्यतिष्ठद्येवंकुर्याजिनोप्रतितिष्ठिताः॥ ४॥स्युस्तएकविंशतिरात्रमासी
रन्द्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयइमेलोकाअसावादित्यएकविंशएतावंतो
वैदेवलोकास्तेष्वेवयथापूर्वंप्रतितिष्ठंत्यसावादित्योनव्यरोचतसप्रजाप
तिमुपाधावत्तस्माएतमेकविंशतिरात्रंप्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजतततो
वैसोरोचतयएवंविद्वांसएकविंशतिरात्रमासतेरोचंतएवैकविंशति

रात्रोभवतिरूग्वाएकविंशोरुचमेवगच्छत्यथोप्रतिष्ठामेवप्रतिष्ठात्येकविंशोतिरा
त्राबभिनोभवतेब्रह्मवर्चसस्यपरिगृहीत्यै ॥ ५ ॥ गृहुंनिदिवाकीर्त्यनेवोभयतोनाग्र
निष्ठितऋआसतएकविंशोनिम्ब ॥ १० ॥ अर्वाङ्ख्यज्ञःसंक्रामत्वमुष्मादधिमामभि
॥ ऋषीणांयःपुरोहितः ॥ निर्देवंनिर्वीरंकृत्वाविष्कंधंतस्मिन्हीयतांयोस्मान्द्वेष्टि ॥
शरीरंयज्ञशमलंकुसीदंतस्मिन्सीदतुयोस्मान्द्वेष्टि ॥ यज्ञयज्ञस्ययत्तेजस्तेन
संक्राममामभि ॥ ब्राह्मणानृत्विजोदेवान्यज्ञस्यतपसातेसवाहमाहुवे ॥ इष्टेन
पक्वमुप ॥ १ ॥ तेहुवेसवाहं ॥ संतेवृंजेसुकृतःसंप्रजांपशून् ॥ प्रैषान्सामिधेनी

४१ रांधारावाज्यभागावाश्रुतंप्रत्याश्रुतमाश्रृणोमिते॥ प्रयाजानूयाजांस्विष्टकृत
मिडामाशिषआवृंजेसुवः॥ अग्निनेंद्रेणसोमेनसरस्वत्याविष्णुनादेवताभिः॥
याज्यानुवाक्याभ्यामुपतेहुवेसवाहंयज्ञमाददेतेवषट्कृतं॥ स्तुतंशस्त्रंप्रतिग
रंग्रहमिडामाशिषः॥२॥ आवृंजेसुवः॥ पत्नीसंयाजानुपतेहुवेसवाहंसमिष्ट
यजुराददेतव॥ पशून्त्सुतंपुरोडाशान्सवनान्योतयज्ञं॥ देवान्त्सेंद्रानुपतेहुवेस
वाहमग्निमुखान्त्सोमवतोयेचविश्वे॥३॥ उपहूतमिडामाशिषोद्धान्तिःशान्ता।
॥११॥ भूतंभव्यंभविष्यद्वषट्स्वाहानमऋक्सामयजुर्वषट्स्वाहानमोगायत्री

त्रिष्टुब्जगतीवषट्स्वाहानमः पृथिव्यन्तरिक्षंद्यौर्वषट्स्वाहानमोग्निर्वायुःसूर्योव
षट्स्वाहानमः प्राणोव्यानोपानोवषट्स्वाहानमोन्नंकृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहानमः
पितापुत्रः पौत्रोवषट्स्वाहानमोभूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहानमः॥३॥भुवश्चत्वारि
च॥१२॥ आमेगृहाभवन्तुप्रजामआमायज्ञोविशतुवीर्यावान्॥ आपोदेवीर्य
ज्ञियामाविशन्तुसहस्रस्यमाभूमामाप्रहासीत्॥ आमेग्रहोभवतुपुरोरुक्स्तु
तशस्त्रमाविशताꣳसमीची॥ आदित्यारुद्रावसवोमेसदस्याः सहस्रंमाभूमा स्र२
माप्रहासीत्॥ आमाग्निष्टोमोविशतूक्थ्यश्चातिरात्रोमाविशत्वापिशर्वरः॥ति

२२

९२ रोत्र्यन्न्हियामासुदुंताम्रविंशंतुसहस्रस्यमाम्मूमामाप्रहासीत् ॥ ११॥ अग्निष्टोमो
विंशालष्टादशान्च ॥ १३॥ अग्निनातपोन्वभवद्वाचाब्रह्ममणिनारूपाणींद्रेणदेवा
न्वातेनप्राणान्सूर्येणद्यांचंद्रमसानक्षत्राणियमेनपितॄन्राज्ञामनुष्यान्फले
ननादेयानजगरेणसर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशून्श्येनेनपतत्रिणोवृष्णाश्वानृ
षभेणगावस्तेनाजावृष्णिनावीर्व्रीहिणान्नानियवेनौषधीर्न्यग्रोधेनवनस्पतीं
नुदुंबरेणोर्जंगायत्रियाछंदांसित्रिवृतास्तोमान्ब्राह्मणेनवाचं ॥ १॥ ब्राह्मणे
नेकंच ॥ १४ स्वाहाधिमाधीतायस्वाहास्वाहाधीतंमनसेस्वाहास्वाहामनःप्र

जापतयेस्वाहाकायस्वाहाकस्मैस्वाहाकतमस्मैस्वाहादित्यैस्वाहादित्यैमह्यै
स्वाहादित्यैसुमृडीकायैस्वाहासरस्वत्यैस्वाहासरस्वत्यैबृहत्यैस्वाहासरस्वत्यै
पावकायैस्वाहापूष्णेस्वाहापूष्णेप्रपथ्यायस्वाहापूष्णेनरंधिषायस्वाहात्वष्ट्रेस्वा
हात्वष्ट्रेतुरीपायस्वाहात्वष्ट्रेपुरुरूपायस्वाहाविष्णवेस्वाहाविष्णवेनिखुर्यपाय
स्वाहाविष्णवेनिभूयपायस्वाहासर्वस्मैस्वाहा॥२॥ पुरुरूपायस्वाहादत्वाच॥१५॥
दद्भ्यस्वाहाहनूभ्यांस्वाहोष्ठाभ्यांस्वाहामुखायस्वाहानासिकाभ्यांस्वाहा
क्षीभ्यांस्वाहाकर्णाभ्यांस्वाहापारइक्षवोवार्येभ्यःपक्ष्मभ्यःस्वाहावारइ

सं॰ स॰ ३

४३ क्ष्मवः पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहा ऽऽर्वाक्ष्मेस्वाहा भ्रूभ्यां स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने
स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः स्वाहा स्कंधेभ्यः
स्वाहा कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्टीभ्यः स्वाहा पाजस्याय स्वाहा पार्श्वाभ्यां स्वाहा
॥१॥ अंसाभ्यां स्वाहा दोषभ्यां स्वाहा बाहुभ्यां स्वाहा जंघाभ्यां स्वाहा श्रो
णीभ्यां स्वाहा ऊरुभ्यां स्वाहा ष्ठीवद्भ्यां स्वाहा जंघाभ्यां स्वाहा भसदे स्वाहा
शिखंडेभ्यः स्वाहा वालधानाय स्वाहा ऽऽण्डाभ्यां स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वा
हा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पड्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वा ७३

हा।त्वचेस्वाहा।लोहितायस्वाहा।मांसायस्वाहा।स्नावभ्यस्वाहा।स्थभ्यस्वाहा।मज्ज
भ्यस्वाहा।अंगेभ्यस्वाहा।आत्मनेस्वाहा।सर्वस्मैस्वाहा॥२॥पार्श्वाभ्यांस्वाहा।मज्जभ्यस्वा
हाषट्च॥१६॥अंज्येतायस्वाहा।जिसक्थायस्वाहा।शितिपदेस्वाहा।शितिककुदेस्वा
हा।शितिरंध्रायस्वाहा।शितिपृष्ठायस्वाहा।शित्यंसायस्वाहा।पुष्पकर्णायस्वाहा।शि
त्योष्ठायस्वाहा।शितिभ्रवेस्वाहा।शितिभसदेस्वाहा।श्वेतानूकाशायस्वाहा।अंजयेस्वा
हा।ललामायस्वाहा।असितज्ञवेस्वाहा।कृष्णैतायस्वाहा।रोहितैतायस्वाहा।अरुणैता
यस्वाहा।ईदृशायस्वाहा।कीदृशायस्वाहा।तादृशायस्वाहा।सदृशायस्वाहा।विस

४४ दन्नाय स्वाहा सुदन्नाय स्वाहा रूपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१६॥ रूपाय स्वाहा द्वे
॥१७॥ कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहा पिशंगाय स्वाहा सारंगाय स्वाहा रुणाय स्वा
हा गौराय स्वाहा बभ्रवे स्वाहा नकुलाय स्वाहा रोहिताय स्वाहा शोणाय स्वाहा
श्यावाय स्वाहा श्यामाय स्वाहा पाकलाय स्वाहा सुरूपाय स्वाहा नुरूपाय
स्वाहा विरूपाय स्वाहा सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा शबलाय स्वाहा कम
लाय स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१॥ कृष्णाय ष
ट्चत्वारिंशत् ॥१८॥ ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा कांडे ७६

स्वाहा॰गृहीतेभ्यः॰

स्त्रो॰

भ्यः स्वाहाव[illegible]भ्यः स्वाहापुष्पेभ्यः स्वाहाफलेभ्यः स्वाहा॰गृहीतेभ्यः॰स्वाहावपंने
भ्यः स्वाहात्र्यायानेभ्यः स्वाहासर्वस्मैस्वाहा॥१॥ ओषधीभ्यः श्चलुर्विंशतिः॥१९
स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहामूलेभ्यः स्वाहात्लेभ्यः स्कंधोभ्यः स्वाहाशाखभ्यः स्वाहापु
र्णेभ्यः स्वाहापुष्पेभ्यः स्वाहाफलेभ्यः स्वाहा॰गृहीतेभ्यः स्वाहा॰वपन्नेभ्यः स्वाहाशाया
नेभ्यः स्वाहा॰शिष्टायस्वाहातिशिष्टायस्वाहापरिशिष्टायस्वाहासंशिष्टायस्वा
होच्छिष्टायस्वाहारिक्तायस्वाहारिक्तायस्वाहाप्ररिक्तायस्वाहासंरिक्तायस्वा
होद्रिक्तायस्वाहासर्वस्मैस्वाहा॥१॥ वनस्पतिभ्यः षट्चत्वारिंशत॥२॥ सर्जव

गृहीतेभ्यः स्वाहा ४

४५ ब्रह्मवादिनःकिंमेषग्रावोमन्नादित्याउभयोःप्रजापतिरन्नोयंनिंद्रोवैसदंङिंद्रो
वैनिथिलःप्रजापतिरकामयतांनादःसाविराडसावादित्योर्वाङ्मूलमामृन्नि
नातपस्वाहाघिंद्ग्ध्रोंङ्गोमायकृष्मायोषधीभ्योवनस्पतिभ्योविंशतिः॥२०॥ हरिः
प्रजवंप्रजापतिर्यदंछंदोमंतैकुवेसखाहमोषधीभ्योद्विचत्वारिंशत्॥४२॥ओं
॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥॥६७॥ ॥६७ ॥६७॥ श्रीगजाननस्यप्रसादेनसंपूर्णोवि
हरिः घ्नं[illegible]भवतु ओंम्॥ बृहस्पतिरकामयतनश्रन्मेदेवादधीरन्गछेयंपुरोधामितिसए
तंचतुर्विंशातिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजततनतोवैतस्मैश्रद्देवाअदधतांगछ
४५

त्सुरोधायं य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते श्रद्देभ्यो मनुष्याद्धते गच्छन्ति पुरो

धां [illegible] ड्यालिङ्गैरायुरिति व्यूहा भवन्तीयं वाक्ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः॥

॥१॥ इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यसि पूर्वं व्यूहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्या

रोहन्त्य सत्त्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्त्रं देवता एव पृष्ठैरवरुन्धते

पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रतितिष्ठ

न्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव ॥२॥ यन्त्यथो अनयो

रेव प्रतितिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतु

४६ विꣳशतिरात्रो भवन्ति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्त्यथो चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्र
ह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धते तिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चस
स्य परिगृहीत्यै ॥२॥ गोरसादायासुराभ्यामेव पञ्चचत्वारिꣳशच्च ॥१॥ यथा वै म
नुष्या एवं देवा अग्र आसन्ते कामयन्तावर्तिं पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳ
सदं गच्छेमेति त एतं चतुर्विꣳशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेवर्तिं
पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदमगच्छन्य एवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशति २६

रात्रमासतेवर्त्तिमिवपाप्मानमपहत्यश्रियंगच्छंतिश्रीर्हिमनुष्यस्य॥१॥देवीःसंस
ज्योतिरतिरात्रोभवतिसुवर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैपृष्ठ्यःषडहोभवतिषड्वाऋतवःसंव
त्सरस्तंमासाअर्धमासाऋतवःप्रविश्यदेवीःसंसदमगच्छन्यएवंविद्वांसःसंश्च
तुर्विंशतिरात्रमासतेसंवत्सरमेवप्रविश्यवसीयसींसंसदंगच्छंतित्रयस्त्रय
स्त्रिंशाआत्मवस्ताद्भवंतित्रयस्त्रयस्त्रिंशाःपरस्तात्त्रयस्त्रिंशौरेवोभयतोवर्त्ति
पाप्मानमपहत्यदेवीःसंसदमध्यूनः॥२॥गच्छंतिपृष्ठानिहिदेवीःसंसज्जामि
वाएतत्कुर्वंतियत्त्रयस्त्रयस्त्रिंशाअन्वंचोमध्येनिरुक्तोभवतितेनाजाम्यूर्ध्वा

४७ निपृष्ठानिभवंत्यूर्ध्वाभिश्छंदोमाउभाभ्यांरूपाभ्यांसुवर्गंलोकंयंत्यसंत्रंवाएतद्य
दछंदोमंयच्छंदोमाभवंतितेनसत्रंदेवताएवपृष्ठैरवरुंधतेपशूंश्छंदोमैरोजोवैवीर्यं
पृष्ठानिपशवः॥२॥छंदोमाओजस्येववीर्ये[वी]येपशुषुप्रतितिष्ठंतित्रयस्त्रयस्त्रिं
शाअर्वस्ताद्भवंतित्रयस्त्रयस्त्रिंशाःपरस्तान्मध्येपृष्ठान्युरोवैत्रयस्त्रिंशाआत्मा ए
त्मापृष्ठान्यात्मनएवतद्यजमानाःशर्मनह्यंतेनार्त्यैबृहद्रथंतराभ्यांयंतीयंवाव
रथंतरमसौबृहदाभ्यामेवयंत्यथोअनयोरेवप्रतितिष्ठंत्येतेवैयज्ञस्यांजसायं
नीस्रुतीताभ्यामेव॥३॥सुवर्गंलोकंयंतिपरांचोवाएतेसुवर्गंलोकमभ्यारोहंति ४६

येपराचीनानिपृष्ठान्युपयंतिप्रत्यंङ्‌षोडशीभवतिप्रत्यवरुद्ध्याअथोप्रतिष्ठित्याउ
भयोर्लोकयोर्ऋद्ध्योत्तिष्ठंतित्रिवृतोधित्रिवृतमुपयंतिस्तोमानांसंपत्त्यैप्रभवाय
ज्योतिरग्निष्टोमोभवत्ययंवावसक्षयोस्माद्वैनेनक्षयान्नैतिचतुर्विंशोतिरात्रोभव
तिचतुर्विंशोतिरर्धमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःसुवर्गोलोकःसंवत्सरएवसुवर्गेलो
केप्रतितिष्ठंत्यथोचतुर्विंशोत्यक्षरागायत्रीगायत्रीब्रह्मवर्चसंगायत्रियैवब्रह्म
वर्चसमवरुंधतेतिरात्राववभितोब्रह्मवर्चसस्यपरिगृहीत्यै॥ ८ ॥ मनुष्यस्यमध्य
१८ नःपत्रावस्ताभ्यामेवसंवत्सरश्चतुर्विंशोतिश्च॥ २ ॥ ऋक्षावाइयमलोमकासी

भवतो

४८ त्सोऽकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्रजायेयेति सैतास्त्रिंशतं रात्रीरपश्यत्त
तो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त ए
ता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजया पशुभिरियं वा [illegible] ऽक्षुध्यत्सैतां विराजमप
श्यत्तामात्मन्धित्वान्नाद्यमवारुन्धौषधीः ॥ १॥ वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत
सा जेमानं महिमानमगच्छद्य एवं विद्वांस एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वा
न्नाद्यमव [illegible] रुन्धते वर्धन्ते प्रजया पशुभिर्जेमानं महिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो
भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि

निष्पृष्ठे वज्रेऽन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरे ते संवत्सर एव ॥ २ ॥ प्रतितिष्ठंति त्रयस्त्रिं
शात्त्रयस्त्रिंशमुपयंति यज्ञस्य संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजा
पतिमेवारभंते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति पाप्मानमेव तेन निर्दहंतेऽथो तेजो वै त्रि
वृत्तेज एवात्मन्दधते पंचदश इंद्रस्तोमो भवतींद्रियमेवाव ॥ ३ ॥ रुंधते सप्तदशो भ
वत्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो प्रैव तेन जायंत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रु
चमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः

५१ सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान्विषूवन्तो भवन्ति य ए-
वं विद्वांसः सत्रमासते चतुर्विंशात्पृष्ठान्युपयन्ति संवत्सर एव प्रतिष्ठाय ॥ ६ ॥ देवता
अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति त्रयस्त्रिंशो वै देवता देवतास्वेव प्रति
तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठन्ति द्वावेकविंशौ भवतः प्र
तिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो
यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता स्तोमा भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता ॥
॥ ७ ॥ व्यतिषज्यन्ते प्रजया पशुभिर्य एवं विद्वांसः सत्रमासते कूर्मा वा एते सुवर्गं लो ५१

कंयंत्युच्चावचान्हिस्तोमानुपयंतिदेतऊर्ध्वाःक्लृप्तास्तोमाभवंतिक्लृप्ताएवसुवर्गंलो
कंयंत्युभयोरभ्यो[illegible]लोकयोःकल्पतेत्रिंशाद्देतास्त्रिंशदक्षराविराडन्नंविराड्विरा
जैवान्नाद्यमवरुंधतेतिरात्रावभितोभवतोन्नाद्यस्यपरिगृहीत्यै॥६॥ओषधीःसंवत्स
रएवावप्रतिष्ठायव्यतिषक्केकान्नपंचाश[illegible]च॥२॥प्रजापतिःसुवर्गंलोकमैत्तंदेवायें
नयेनछंदसानुप्रायुंजततेननाप्नुवन्तएताद्वात्रिंशतंरात्रीरपश्यंद्वात्रिंशदक्ष
रानुष्टुगानुष्टुभःप्रजापतिस्स्वेनैवछंदसाप्रजापतिमाप्त्वाभ्यारुह्यसुवर्गंलोकमाय
न्यएवंविद्वांसएताआसतेद्वात्रिंशदेताद्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभःप्रजाप

५०

तिःस्वेनैवछंदसाप्रजापतिमाप्त्वाश्रियंगछंति॥१॥श्रोर्हिमनुष्यस्यसुवर्गोलोकोद्वात्रिं
ःशदेलाद्वात्रिंशदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेववाचमाप्नुवंतिसर्वेवाचोवदितारोभ
वंतिसर्वेहिश्रियंगछंतिज्योतिर्गौरायुरितित्र्यहाभवंतीयंवावज्योतिरंतरिक्षंगौरसा
वायुरिमानेवलोकानभ्यारोहंतिबृहद्रथंतराभ्यांयंति॥२॥इयंवावरथंतरमसौबृह
दाभ्यामेवयंत्यथोअनयोरेवप्रतितिष्ठंत्येतेवैयज्ञस्यांजसायनीस्रुतीताभ्यामेव
सुवर्गंलोकंयंतिपरांचोवाएतेसुवर्गंलोकमभ्यारोहंतियेपरांचस्त्र्यहाननुपर्यंतिप्र
त्यङ्त्र्यहोभवतिप्रत्यवरूढ्याअथोप्रतिष्ठित्याउभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वोत्तिष्ठंतिद्वा
स्वभिपूर्वैस्त्र्यहाभवंत्यभिपूर्वमेवसुवर्गंलोकमभ्यारोहं×जो५८

५०

त्रिꣳशदेतास्तासांयास्त्रिꣳशत्त्रिꣳशदक्षराविराडन्नंविराड्विराजैवान्नाद्यमवरुन्धतेये
द्वेअहोरात्रेएवतेउभाभ्यांरूपाभ्यांसुवर्गंलोकंयन्त्यतिरात्रावभितोभवतःपरिगृ
हीत्यै॥२॥गच्छन्तियन्तित्रिꣳशदक्षराद्वाविꣳशतिश्च॥४॥द्वेवावदेवसत्रेद्वादशाह
श्चैवत्रयस्त्रिꣳशदहँमासन्तेसाक्षाद्देवदेवताअभ्यारोहन्तियथाखलुवैश्रेयान
भ्यारूढःकामयतेतथाकरोतियद्यववविध्यतिपापीयान्भवतियदिनाववविध्यति
सदृङ्यएवंविद्वांसस्त्रय स्त्रिꣳशदहमासतेविपाप्मनाभ्रातृव्येणावर्तन्तेह
भजितोवाएतादेवाअग्रआहरन्॥१॥अहरेकोभजताहरेकस्ताभिर्वैतेप्रबाहुक्
४ अथयएवंविद्वांसस्त्रयस्त्रिꣳशदह ४

५१ गाश्नुवन्त्यएवंविद्वांसःसंवत्सरंयस्त्रिंशादहमासंतिसर्वएवप्रबाहुग्रश्नुवंतिसर्वेग्राममणीयंप्रा
प्नुवंतिपंचाहाभवंतिपंचवाऋतवःसंवत्सरऋतुष्वेवसंवत्सरेप्रतितिष्ठंत्यथोपंचाक्षरा
पंक्तिःपांक्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधतेत्रीण्यग्निनानिभवंतित्रयइमेलोकाएषु॥ २॥ एव
लोकेषुप्रतितिष्ठंत्यथोत्रीणिवैयज्ञस्येंद्रियाणितान्येवावरुंधतेविश्वजिद्भवत्यंनाद्य
स्यावरुध्यैसर्वपृष्ठोभवतिसर्वस्याभिजित्यैवाग्वैद्वादशाहोयत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपे
युरन्नाम्नांवाचमुपेयुरुपदासुकैषांवाक्स्यादुपरिष्टाद्द्वादशाहमुपयंत्यान्नाम्नामेववा
चमुपयंतितस्मादुपरिष्टाद्वा[illegible]चा[illegible]वदामोवांतरं॥ ३॥ नैदन्वारात्रेणप्रजापतिःप्र ५३

जाअसृजन्त यद्द्वात्रिंशद्रात्रो भवन्ति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एता ꣳ ह वाउदंकः शौ

ल्बायनः सत्रस्यर्धिमुवाच यद्द्वात्रिंशद्रात्रो यद्द्वात्रिंशद्रात्रो भवन्ति ... सत्रस्यर्ध्याअथो

यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोमक्रियन्ते तस्यैवैषा शान्तिर्व्यनीका वा एता रात्रयो यजमा

ना विश्वलित्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश अय एवं विद्वाꣳ

स स्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते एषां व्यनीकाः प्रजा आयन्ते तिरात्रावभितो भवतः परि

गृहीत्यै॥४॥ अहरनेष्वन्तरःषोडशसहस्रद्वात्रिंशच॥५॥ आदित्याअकामयं

त सुवर्गंलोकमियामेति ते सुवर्गंलोकं न प्राजानं न सुवर्गंलोकमायं त एतꣳ ष

५२ त्रयस्त्रिंशद्रात्रमपश्यंतमाहरंतेनायजंततोवैतेसुवर्गंलोकंप्राजानन्त्सुवर्गंलो
कमायन्यएवंविद्वांसस्त्रयस्त्रिंशद्रात्रमासतेसुवर्गमेवलोकंप्रजानंतिसुवर्गंलोकं
रति ३ यंतिज्योतिरतिरात्रः॥१॥भवतिज्योतिरेवपुरस्ताद्दधतेसुवर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यै
षडहाभवंतिषड्वाऋतवऋतुष्वेवप्रतितिष्ठंतिचत्वारोभवंतिचतस्रोदिशोदिक्ष्वे
वप्रतितिष्ठंत्यसत्त्रंवाएतद्यदछंदोमंयच्छंदोमाभवंतितेनसत्त्रंदेवताएवपृष्ठैर
वरुंधतेपशूञ्छंदोमैरोजोवैवीर्यंपृष्ठानिपशवश्छंदोमाओजस्येव॥२॥वीर्ये
पशुषुप्रतितिष्ठंतित्रयस्त्रिंशद्रात्रोभवतित्रयस्त्रिंशदक्षराबृहतीबार्हताःपश

वोबृहत्यैवपशूनवरुंधतेबृहतीछंदसाः स्वाराज्यमाप्नुताप्नुवंतेस्वाराज्यंयएवं
विद्वांसः षट्त्रिंशद्रात्रमासतेसुवर्गमेवलोकं [illegible] यं [illegible] त्या
तिरात्रावभितोभवतः सुवर्गस्यलोकस्यपरिगृहीत्यै ॥ ९ ॥ अतिरात्रओजस्यैव
षट्त्रिंशद्रात्रं ॥ ६ ॥ वसिष्ठो हतपुत्रोकामयतविंदेयप्रजामभिसौदासान्भवेय
मितिसएतमेकस्मान्नपंचाशमपश्यत्तमाहरत्तेनायजततलोवैसोविंदतप्र
जामभिसौदासानभवद्यएवंविद्वांसः सएकस्मान्नपंचाशमासतेविंदंतेप्रजाम
भिभ्रातृव्यान्भवंतित्रयस्त्रिवृतोग्निष्टोमाभवंतिवज्रस्यैवमुखंसंश्यंतिद

५३ ग्रांपंचदशाभवंतिपंचदशोवज्रः॥१॥वज्रमेवभ्रातृव्येभ्यःप्रहरंतिषोडशिमद्दशम
महर्भवतिवज्रएववीर्यंदधतिद्वादशसप्तदशाभवंत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथोप्रैववते
जायंतेपृष्ठ्यःषडहोभवतिषड्वाऋतवःषट्पृष्ठानिपृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिःसं
वत्सरंतेसंवत्सरएवप्रतितिष्ठंतिद्वादशैकविंशाभवंतिप्रतिष्ठित्याअथोरुचमे
वात्मन्॥२॥दूधतेबृहतःषोडशिनोभवंतिविजित्यैषडाभिप्लवानिभवंतिषड्वा
ऋतवऋतुष्वेवप्रतितिष्ठंत्यूनातिरिक्तावाएतारात्रयोयदूनास्तद्यदेकस्यैनपंचा
शदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिंशतऊनाच्चखलुवातिरिक्ताच्चप्र

अ९

जापतिः आज्ञोयत ये प्रजाकामाः पशुकामास्युस्त एतामासीरन्प्रैव जायंते प्र
जया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मांन पंचाशो य एवं विद्वांसः स एकस्मांन
पंचाशमासते ते विराजमेव गच्छंत्यन्नादा भवंत्यतिरात्रावभितो भवतोन्नाद्य
स्य परिगृहीत्यै॥ २॥ वज्रं आलभ्य प्रजया हृदिः ञानिभ्व॥ ७॥ संवत्सराय दी
क्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैत
क्षा स्यां वा एष एतां रात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षंते आर्त्तं वा एते संव
त्सरस्याभिदीक्षंते य एकाष्टकायां दीक्षंते लेनामानावृत्तभवतो व्यस्तं वा ए

५४ तेसंवत्सरस्याभिदीक्षंतेयएकाष्टकायांदीक्षंतेंतनामानावृतूभवतः फल्गु
नीपूर्णमासेदीक्षेरन्मुखंवाएतत्॥ १॥ संवत्सरस्ययत्फल्गुनीपूर्णमासोमु
खतएवसंवत्सरमारभ्यदीक्षंतेतस्यैकैवनिर्यायत्सांमेघ्येविषूवान्संपद्यतेचि
त्रापूर्णमासेदीक्षेरन्मुखंवाएतत्संवत्सरस्ययच्चित्रापूर्णमासोमुखतएव
संवत्सरमारभ्यदीक्षंतेतस्यनकाचननिर्याभवतिचतुरहेपुरस्तात्पौर्ण
मास्यैदीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायांक्रयःसंपद्यतेतेनैकाष्टकांनछंबट्कुर्वं
तितेषां॥ २॥ पूर्वपक्षेसुत्यासंपद्यतेपूर्वपक्षंमासाअभिसंपद्यंतेतेपूर्वपक्ष

उन्निष्क्रंतितानुन्निष्क्रंतत्ओषधयोवनस्पतयोन्निष्क्रंतितानु के [illegible] स्याणीकीर्त्ति
रन्निष्क्रत्यरात्स्फरिमेयजमानाइतितदनुसर्वेराध्नुवंति॥२॥एतद्धंवद्रुकुर्वैतिते
षांचतुस्त्रिꣳशात्र्व॥८॥सुवर्गंवाएतेलोकंयंतियेसत्रमुपयंत्यभीधंतएवदीक्षा
प भिरात्मानꣳश्रैयंतउपसद्भिर्द्वाभ्यांलोमावद्यंतिद्वाभ्यांत्वचंद्वाभ्यामसृग्भ्यांद्वौ
माꣳसंद्वाभ्यामस्थिद्वाभ्यामज्ञानंमात्मदक्षिणंवैसत्रमात्मानमेवदक्षिणां
नीत्वासुवर्गंलोकंयंतिशिखामनुप्रवपंतऋध्याअथोरघीयाꣳसःसुवर्गंलो
मया कैमेति॥१॥सुवर्गंपंचाशत्॥९॥ब्रह्मवादिनोवदंत्यतिरात्रःपरमोयज्ञक्रतू

५५ नाकस्मात्तं प्रथममुपयन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमं प्रथममुपयन्त्यथोक्थमथ षोडशि
नमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूननुपेत्यतानालभ्यपरिगृह्य सोममेवैत
स्मिन्वैतच्छ्रासते ज्योतिष्टोमं प्रथममुपयन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानां मुखं मुखत
एव स्तोमान्प्रयुञ्जते ॥ १ ॥ सः स्तुता विराजमभिसंपद्यन्ते ह्वचर्चा वातिरिच्येत ए
कया गौरतिरिक्त एषो वै स्तुतः स्वर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराट् स्वर्गमेवैतेन
लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तद्वजामी
ति सो भरं तल्लीयसवने ब्रह्मसामं बृहन्नमध्यतो दधाति विधृत्यै तेनाजामि ॥ २ ॥

तएकानपंचाशत्त्वं॥१०॥ज्योतिष्टोमंप्रथममुपयंत्यस्मिन्नेवतेनलोकेप्रतिति
द्वितीयं २ ष्ठंतिगोष्टोमं [illegible] मुपयंत्यंतरिक्षएवतेनप्रतितिष्ठंत्यायुष्टोमंतृतीयमुपयंत्य
मुष्मिन्नेवतेनलोकेप्रतितिष्ठंतीयंवावज्योतिरंतरिक्षंगोरसावायुर्यदेतान्
स्तोमानुपयंत्येष्वेवतल्लोकेषुसत्त्रिणःप्रतितिष्ठंतोयंतितेसंस्तुताविराजं
॥११॥अभिसंपद्यंतेद्वेचर्चावतिरिच्येतेएकयागौरतिरिक्तएकयायुरूनःसु
वर्गोवैलोकोज्योतिरूर्ग्विराडूर्जमेवावरुंधतेतेनक्षुधार्त्तिमार्छंत्यक्षोधुका
भवंतिक्षुत्संबाधाइवहिसत्त्रिणोऽग्निष्टोमावभितःप्रधीतावुक्थ्यामध्येननभ्यं

५६ तत्त्वेदेनसरियं देवचक्रं यदेतेन ॥ २ ॥ षडहेन यन्ति देवचक्रमेवैतत्समारोहन्त्यरि
ष्ट्यै ते स्वस्ति समश्नुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठन्त्युभयतो
ज्योतिषा यन्त्युभयत एव स्वर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षडहावभिप्लवस्तानि द्वा
दशाहानि संपद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वा
र्यङ्गानि स्तनौ द्वादशौ ॥ ३ ॥ तत्पुरुषमनुपर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टा
दशाहानि संपद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननुप
र्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि संपद्यन्ते चतुर्विंशः

ऋतवोर्धमासाः संवत्सरस्तत्संवत्सरमनुपर्यावर्त्तंते प्रतिष्ठितः संवत्सरइति
खलुवाआहुःकुर्वेषीयान्प्रतिष्ठायाइत्येतावद्वैसंवत्सरस्यब्राह्मणंयावन्मासो
मासिमास्येवप्रतितिष्ठंतोयंति॥ ४॥ विराजमेतेनहृद्यास्त्रावेताबृहद्यास्त्रष्ठेन॥
॥११॥ मेषस्त्वापचतैरवतुलोहितग्रीवश्छागैःशाल्मलिर्वृध्यापर्णोब्रह्मणापू
क्षोमेधेनन्यग्रोधश्चमसैरुदुंबरऊर्जागायत्रीछंदोभिस्त्रिवृत्स्तोमैरवंतीस्था
वंतीस्त्वावंतुप्रियंत्वाप्रियाणांवर्षिष्ठमाप्यानांनिधीनांत्वानिधिपतिंहवाम
हेवसोममम॥ ३॥ मेषः षट्त्रिंशाल॥ १२॥ कूप्याभ्यःस्वाहाकूल्याभ्यःस्वाहाविकृ

५७ यीभ्यस्वाहाकुल्याभ्यस्वाहाखन्याभ्यः स्वाहाह्रद्याभ्यस्वाहासूद्याभ्यस्वाहास
स्वाहा रस्याभ्यस्वाहावैशंतीभ्यः पल्वल्याभ्यः स्वाहावर्ष्याभ्यस्वाहावर्ष्याभ्यस्वाहा
ह्रादुनीभ्यस्वाहापृष्वाभ्यस्वाहास्यंदमानाभ्यस्वाहास्थावराभ्यः स्वाहानादे
यीभ्यस्वाहासैंधवीभ्यस्वाहासमुद्रियाभ्यः स्वाहासर्वाभ्यस्वाहा॥१॥ कूप्या
भ्यश्चत्वारिंशन्नान॥१३॥ अद्भ्यस्वाहावहंतीभ्यस्वाहापरिवहंतीभ्यस्वाहास
मंतंवहंतीभ्यस्वाहाशीघ्रंवहंतीभ्यस्वाहाशीभंवहंतीभ्यस्वाहोग्रंवहंतीभ्यस्वा
हाभीमंवहंतीभ्यस्वाहांभोभ्यस्वाहानभोभ्यस्वाहामहोभ्यस्वाहासर्वस्मैस्वा

१४

हा॥१॥ अग्न्य एकांनत्रिंशत्॥३९॥ योऽप्रवेतंतजिघांसलिलमभ्यमीतिवरुणः॥ पुरोमर्त्तैः
परश्वा॥ अहंचत्वंचवृत्रहन्संबभूवसनिभ्यआ॥ अरातीवाचिदद्रिवोनुनौशूरमंसते
भद्राइंद्रस्यरातयः॥ अभिक्रत्वेंद्रभूरधज्मंनतेविव्यङ्महिमानंरजांसि॥ स्वे
नाहिवृत्रंशवसाजघंथनशत्रुरंतंविविदद्युधाते॥१॥ त्रिष्टुप्॥४०॥ नमोराज्ञे
नमोवरुणायनमोऽश्वायनमः प्रजापतयेनमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिंमाकु
र्वधिपतिरहंप्रजानांभूयासंमांधेहिमयिधेह्युपाकृतायस्वाहालब्धायस्वाहाहु
तायस्वाहा॥१॥ नमस्कांनत्रिंशत्॥४१॥ मयोभूर्वातोअभिवातूस्राऊर्जस्व

॰स॰९

५८ तीरोषधीरारित्रांतां॥ पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबंत्ववसायपद्वतेरुद्रमृड ॥ याः
सरूपाविरूपाएकरूपायासामग्निरिष्ट्यानामानिवेद॥ याअंगिरसस्तपसेह
चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्यमहिशर्मयच्छ॥ यादेवेषुतन्वुमैरयंतयासां सोमोविश्वा
रूपाणिवेद॥ ताअस्मभ्यंपयसापिन्वमानाः प्रजावतीरिंद्र॥३॥ गोष्ठेरि हि॥ प्र री
जापतिर्मह्यमेतारराणोविश्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः॥ शिवाः सतीरुपनोगो
ष्ठमाकस्तासांवयंप्रजयासं सदेम॥ इहधृतिस्वाहाइहविधृतिस्वाहाइहरंतिस्वाह
इहरमतिस्वाहामहीमूषुसुत्रामाणं॥२॥ इंद्रास्तिनिं ग्राम्॥१७॥ किंस्विदासी

५९

सूर्वचित्तिः किंꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः ॥ किंꣳ स्विदासीत्पिशंगिला किंꣳ स्विदासीत्पि
लिप्पिला ॥ द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः ॥ रात्रिरासीत्पिशंगिलाविरा
सीत्पिलिप्पिला ॥ कस्विदेकाकी चरति क उस्विज्जायते पुनः ॥ किंꣳ स्विद्धिमस्य
भेषजं किंꣳ स्विदावपनं महत् ॥ सूर्य एकाकी चरति ॥ १ ॥ चंद्रमा जायते पुनः ॥ अ
ग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥ पृच्छामि परमंतं पृथिव्याः पृच्छामि लाभुव त्वा २
नस्य नाभिः ॥ पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥ वेदिमा
हुः परमंतं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिः ॥ सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्र

२९

५९ सेववाचःपरमंव्योम॥ २॥ सूर्यएकाकीचरतिषट्‌त्रिंशाश्चत्वाञ्च॥ १८॥ अंबेअं
बाल्यंबिकेनमानयतिकश्चन॥ ससस्त्यश्वकः॥ सुभगेकांपीलवासिनिस्सुव
र्गेलोकेसंप्रोर्णवाथां॥ आहमजानिगर्भधमात्वमजासिगर्भधं॥ तौसहचतुरः
पदःसंप्रसारयावहै॥ वृषावांरेतोधारेतोदधातूत्सक्थ्योर्गृदंधेह्यंजिमुदं
ञ्जिमन्वज॥ यस्त्रीणांजीवभोजनोयआसां॥ १॥ बिलधावनः॥ प्रियस्त्रीणा
मपीच्यः॥ आयसांकृक्ष्मेलक्ष्मणिसर्दिगृदिंपरावधीत॥ अंबेअंबाल्यंबिके
नमायमतिकश्चन॥ ससस्त्यश्वकः॥ ऊर्ध्वमेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारंगिरावि

व॥ अधास्यामध्यमेधता꞉ शीतेवातेपुनन्निव॥ अंबेअंबाल्यंबिकेनमायभतिकश्च
न॥ ससस्त्यश्वकः॥ यद्धरिणीयवमत्तिन॥२॥ पुष्टंपशुमन्यते॥ शूद्रायदर्यजारा
नपोषायधनायति॥ अंबेअंबाल्यंबिकेनमायभतिकश्चन॥ ससस्त्यश्वकः॥ इ
यंयकानांकुंतिकाहलमितिसर्पति॥ आहतंगभेपसोनिगल्गलीतिधाणिका॥ अं
बेअंबाल्यंबिकेनमायभतिकश्चन॥ ससस्त्यश्वकः॥ मातांचतेपिताचतेऽग्रंवृक्ष
स्यरोहतः॥ प्रसुलामीतितेपितागभेमुष्टिमतंसयत्॥ दधिक्राव्णोअकारिषं
जिष्णोरश्वस्यवाजिनः॥ सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूंषितारिषत्॥ आपो

६०

हिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन॥ महेरणायचक्षसे॥ योवःशिवतमोरसस्तस्य
भाजयतेहनः॥ उशतीरिवमातरः॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ॥
आपोजनयथाचनः॥ ५॥ आसामग्निनरोहतोजिन्वथचत्वारिंत्र॥ १०॥ भूर्भुवः
सुवर्वसवस्त्वांजंतुगायत्रेणछंदसारुद्रास्त्वांजंतुत्रैष्टुभेनछंदसा दित्यास्त्वां
जंतुजागतेनछंदसायद्वातोअपोअगमदिंद्रस्यतनुवंप्रियां॥ एतंस्तोतरे
तेनपथापुनरश्वमावर्तयासिनः॥ लाजी २ छाची २ न्यग्रोममां २॥ यव्यायै
गव्यायाएतद्देवाअन्नमत्तैतदन्नमद्धिप्रजापते॥ युंजंतिब्रध्नमरुषंचरंतंपरि

तन्नुषः॥ रोचनेरोचनादिवि॥ युंजंत्यस्यकाम्याहरीविपक्षसारथे॥ शोणाधृ
ष्णूनृवाहसा॥ केतुंकृण्वंनकेतवेपेशोमर्याअपेशसे॥ समुषद्भिरजायथाः॥
॥३॥ ब्रध्नंपंचविंशतिश्च॥ २०॥ प्राणायस्वाहाव्यानायस्वाहापानायस्वाहा
स्ना॰४ स्नावभ्यःस्वाहासंतानेभ्यःस्वाहापरिसंतानेभ्यःस्वाहापर्वभ्यःस्वाहासंधानेभ्यः
स्वाहाशरीरेभ्यःस्वाहायज्ञायस्वाहादक्षिणाभ्यःस्वाहासुवर्गायस्वाहालोका
यस्वाहासर्वस्मैस्वाहा॥ १॥ प्राणायाष्टाविंशतिः॥ २१॥ सितायस्वाहासि
तायस्वाहाभिहितायस्वाहानभिहितायस्वाहायुक्तायस्वाहायुक्तायस्वा

६१ हासुमुक्तायस्वाहोद्मुक्तायस्वाहाविमुक्तायस्वाहाप्रमुक्तायस्वाहावंचतेस्वा
तै२ हापरिवंचतेस्वाहासंवंचतेस्वाहानुवंचतेस्वाहोद्वंचतेस्वाहायतेस्वाहाधावतेस्वा तै२
हातिष्ठतेस्वाहासर्वस्मैस्वाहा॥ ३॥ सितायाष्टावि॰ त्राल॥ २३॥ बृहस्पतिर्भ
वा४ यथावाऋक्सावैप्रजापतिर्येनयेनद्र्वादित्यावसिष्ठःसंवत्सरायसुवर्गंलो
कमवादिनोऽज्योतिष्टोमंमेषःकृण्वाभ्योन्धोयोऽश्ववैलंनमोराज्ञेमयोभःकिं
स्विदंवोभ्रःप्राणायसितायद्वावि॰ त्राति॥ २२॥ बृहस्पतिःप्रतितिष्ठंतिवेदन्ना
रात्रेणासुवर्गंयोऽश्ववैलंमूर्त्रिपंचाशल॥ ५२॥ हरिः ॐ॥ ५७॥ ६०॥ ५७॥ ६०॥ ५७॥ ५०

हरिः ओंम्॥ गावोवाएतत्सत्रमासता शृंगाःसतीःशृंगाणिनोजायंतामिति
कामेनतासांदशमासानिषण्णाआसंनथशृंगाण्यजायंतताउदतिष्ठंनरा
त्स्मेतियासांनाजायंतताःसंवत्सरमाप्त्वोदतिष्ठंनरात्स्मेतियासांचाजा
यंतयासांचनताउभयीरुदतिष्ठंनरात्स्मेतिगोसत्रंवै॥१॥संवत्सरोयएवं
विद्वांसःसंवत्सरमुपयंत्यृध्नुवंत्येवतस्मात्तूपरावार्षिकौमासौपरेत्यचर
तिसत्राभिजितंह्यस्यैतस्मात्संवत्सरसदोयत्किंचगृहेक्रियतेतदाप्तम
वरुद्धमभिजितंक्रियतेसमुद्रंवाएतेप्रप्लवंतेयेसंवत्सरमुपयंतियोवैसमु

६२ द्रस्यंपारंनपश्यंतिनवैसततउदेतिसंवत्सरः ॥२॥ वैसंमुद्रस्यैतत्सारंयद
तिरात्रौयएवंविद्वांसःसंवत्सरमुपयंत्यनार्ताएवोदृचंगच्छंतीयंवैपूर्वोतिरा
त्रोसावुत्तरोमनःपूर्वोवागुत्तरःप्राणःपूर्वोपानउत्तरःप्ररोधनंपूर्वउदयन
मुत्तरोज्योतिष्टोमोवैश्वानरोतिरात्रोभवतिज्योतिरेवपुरस्ताद्दधतेसुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्यैचतुर्विंशःप्रायणीयोभवतिचतुर्विंशतिरर्धमासाः ॥३॥
॥संवत्सरःप्रयंतएवसंवत्सरेप्रतितिष्ठंतितस्यत्रीणिचशानिषष्टिश्चस्तो ता
त्रीयास्तावतीःसंवत्सरस्यरात्रयउभेएवसंवत्सरस्यरूपेआप्नुवंतितेसं

स्त्रिंत्याश्चारिष्ट्या उत्तरे रहो भिश्चरंति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतिति
ष्ठंति गौश्चायुश्च मध्यतस्तोमौ भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनं मध्यतः॥ ४ दधति प्र
जननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छंदांस्येव तद्विमोकं यंत्यथो उभ
यतो ज्योतिषैव षडहेन सुवर्गं लोकं यंति ब्रह्मवादिनो वदंत्यासतकेन यंतीति देव
यानेन पथेति ब्रूयाच्छंदांसि वै देवयानः पंथा गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्गौर्वै
यत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा भवंति देवयानेनैव॥ ५॥ तत्पथा यंति स
मानं साम भवति देवलोको वै साम देवलोकादेव न यंत्यन्याश्चान्या ऋचो भवंति का०

६३ मनुष्यलोकोवाऋचोमनुष्यलोकाद्देवान्यमन्यंदेवलोकमभ्यारोहंतोयंत्य
भिवर्त्तोब्रह्मसामंभवतिसुवर्गस्यलोकस्याभिवृत्त्याअभिजिद्भवतिसुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्यैविश्वजिद्भवतिविश्वस्यजित्यैमासिमासिपृष्ठान्युपयंति
मां मासिमास्यतिग्राह्यागृह्यंतेमासिस्येववीर्यंदधतिमासांप्रतिष्ठित्याउप
रिष्टान्मासांपृष्ठान्युपयंतितस्मादुपरिष्टादोषधयःफलंगृह्णंति॥६॥गोस
त्रंवाएतेसंवत्सरोर्धमासामिथुनंमध्यलोदेवयानेनेत्रवीर्यंत्रयोदशाच॥१
॥गावोवाएतत्सत्रमासताशृंगाःसतीःशृंगाणिसिषासंतीस्तासांदशमा ६३

सानिषण्णाआसंस्तासांश्रृंगाण्यजायंतताअब्रुवन्नरात्स्मोत्तिष्ठामावलंकामम
मरुत्स्महियेनकामेनन्यषदामेतितासामुत्वाअब्रुवन्नर्द्धावायावतीर्वासा
महाएवेमौद्वादशौमासौसंवत्सरं संपाद्योत्तिष्ठामेतितासां॥१॥द्वादशौमा
सिश्रृंगाणिप्रावर्त्तन्तश्रद्धयावाश्रद्धयावाताइमायास्तूपराइमायावावता
आअब्रुवन्याश्चश्रृंगाण्यसन्वन्याश्चोर्जमवारुंधतऋतून्दशमासुमास्तृत्ति
संनृभ्योतिद्वादशसुयएवंवेदपद्मेनखलुवाएतेयंतिविंदंतिखलुवैपद्मेनय
६५ न्तद्वाएतदृमयनंतस्मादेतदृक्षासनि॥२॥तिष्ठामेतितासांतस्माद्वे॥३॥

सं·स·५

६४ प्रथमेमासिपृष्ठान्युपयंतिमध्यमउपयंत्युत्तमउपयंतितदाहुर्यवैदृतिरेक।
स्यान्नह्युपसीदे… तिर्दृर्वैसापराभ्यांदोहाभ्यांदुहेथकुतःसाधयिष्यतेयांदृते
त्राकृत्तंउपसीदंतीतिसंवत्सरःसंपाद्योत्तमेमासिसकृत्पृष्ठान्युपेयुस्तद्यज्ञ
मानायज्ञंपशूनवरुंधतेसमुद्रंवै॥३॥एतेनवारमपारंप्रप्लवंतेयेसंवत्सरमु
पयंतियद्बृहद्रथंतरेअन्वर्जेयुर्यथामध्येसमुद्रस्यप्लवमन्वर्जेयुस्तादृक्त
मिला दनुत्सर्गंबृहद्रथंतराभ्यांप्रतिष्ठांगच्छंतिसर्वेभ्योवैकामेभ्यःसंधिर्दुह्यतेय
जमानाःसर्वान्कामानवरुंधते॥४॥समुद्रंवैचरंतिस्त्रिंःस्रोत्या॥५॥समान्य

ऋचोभवंतिमनुष्यलोकोवाऋचोमनुष्यलोकादेवनयंत्यन्यदन्यत्सामभव
तिदेवलोकोवैसामदेवलोकादेवान्यमन्यंमनुष्यलोकंप्रत्यवरोहंतोयंतिज
गतीमग्रउपयंतिजगतीवैछंदसांप्रत्यवरोहंत्याग्रयणाग्रहाबृहत्पृष्ठानित्रय
स्त्रिंशःस्तोमास्तस्माज्ज्यायांसंकनीयान्प्रत्यवरोहतिवैश्वकर्मणोगृह्यते
विश्वान्येवतेनकर्माणियजमानाअवरुंधतआदित्यः॥१॥गृह्यतइयंवाअ
दितिरस्यामेवप्रतितिष्ठंत्यन्योन्योगृह्येतेमिथुनत्वायप्रजात्याअवांतरंवै
दशरात्रेणप्रजापतिःप्रजाअसृजतयद्दशरात्रोभवतिप्रजाएवतद्यजमा

सं॰स॰८

६५ नाः स्वर्जंतएनाः हवा उदंकः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्द्वादशरात्रो यद्द्वा
दशरात्रो भवति सत्रस्यर्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोमक्रियते तस्यैवै
षा शांतिः ॥२॥ आदित्यस्तस्यैव हैच ॥४॥ यदि सोमो संसुतः स्यात् नामहति
रात्रिये मालरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो वाचं पूर्वो देवताः पूर्वश्छंदांसि वृंक्ते
षप्रवतीः प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनाद्वैषामिंद्रं वृंक्ते थो खल्वाहुः सवनमुखे
सवनमुखे कार्येति सवनमुखात्सवनमुखाद्वैषामिंद्रं वृंक्ते संवेशाय गायत्र्याः
त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पंक्त्या अभिभूत्यै स्वाहा छंदांसि वेसं ६५

२ शायोपवे २

वेन्नाउपवेन्नाश्छंदोभिरेवैषां॥१॥छंदांसिवृंक्तेसजनीयंःशस्यंविहव्यंःशस्यमग
स्त्यस्यकयाशुभीयंःशस्यमेतावद्वाअस्तियावदेतद्यावदेवास्तितदेषांवृंक्तेयदि
त२ प्रातःसवनेकलशोदीर्येतवैष्णवीषुशिपिविष्टवतीषुस्तुवीरन्यद्वैयज्ञस्यातिरिच्य
तेविष्णुंतच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यतेतद्विष्णुःशिपिविष्टोतिरिक्तएवातिरिक्तंदधात्य
थोअतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वावरुंधेतयदिमध्यंदिनेदीर्येतवषट्कारोवैयज्ञस्य
प्रतिष्ठाप्रतिष्ठामेवैनद्गमयंतियदितृतीयसवनएतदेव॥२॥छंदोभिरेवैषामेवैका
न्नविंःशांतिश्च॥५॥षडहेर्मासान्संपाद्याहरुत्सृजंतिषडहैर्हिमासान्संपश्यंत्यर्ध

कारनिधनंसामकुर्युर्वषट्

६६ मासेर्धमासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंत्यर्धमासेहिमासान्त्संपद्यंत्यमावास्ययामासान्त्सं य॰

पाद्याहरुत्सृजंत्यमावास्ययाहिमासान्त्संपद्यंतिपौर्णमास्यामासान्त्संपाद्याहरु या

त्सृजंतिपौर्णमास्या[illegible]हिमासान्त्संपद्यंतियोवैपूर्णआसिंचति[illegible]पराससिं

चति [illegible] यः पूर्णादुदचति ॥१॥ प्राणमस्मिन्त्सदधातियत्पौर्णमास्या

मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंतिसंवत्सरायैवतत्प्राणंदधतितदनुसत्रिणः प्राणंति

यदहर्नोत्सृजेयुर्यथादृतिरुपनद्धोविपतत्येवं संवत्सरोविपतेदार्तिमार्छेयु

र्यत्पौर्णमास्यामासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंतिसंवत्सरायैवतदुदानंदधतितद

नुसंत्रिणत्तु॥२॥अथनंतिनानिर्मार्ष्टितिपूर्णमासेवैदेवानांसुतोयत्पौर्णमास्यामा
सान्नंसंपाद्याहरुत्सृजंतिदेवानामेवतद्यज्ञेनयज्ञंप्रत्यवरोहंतिविवाएतद्यज्ञंछिंदंति
यत्उहसंततंसंनमथाहरुत्सृजंतिप्राजापत्यंपशुमालभंतेप्रजापतिःसर्वादेवता
देवताभिरेवयज्ञंसंतन्वंतियंतिवाएतेसवनाद्येहः॥३॥उत्सृजंतितुरीयंखलुवा
एतत्सवनंयत्सान्नाय्यंयत्सान्नाय्यंभवतितेनैवसवनान्नयंतिसमुपहूयभक्षयं
त्येतत्सोमपीथाद्धैवतर्हियथायतनंवाएतेषांसवनभाजोदेवतागच्छंतियेहरुत्सृजं
त्यनुसवनंपुरोडाशान्निर्वपंतियथायतनादेवसवनभाजोदेवताअवरुंधतेष्टाकं

६८ कपालान्प्रातःसवनएकादशाकपालान्माध्यंदिनेसवनेद्वादशाकपालांस्तृ
तीयसवनेछंदांस्येवाप्नोत्सावरुंधतेवैश्वदेवंचरुंतृतीयसवनेनिर्वपतिवैश्वदेवंवै
तृतीयसवनंतेनैवतृतीयसवनान्नयंति॥६॥उदृचं येहरात्रापंचदशाच॥७ सु
॥उत्तरज्यां॰नोत्तरज्या॰मितिमीमांसंते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्तरज्यमेवत्य
मावास्यायांचपौर्णमास्यांचोत्तरज्यमित्याहुरेतेहियज्ञंवहंतइतितेवावनोत्तरज्ये
इत्याहुर्यैश्चैवांतरंयज्ञंभेजानेइतियाप्रथमाव्यष्टकातस्यामुत्तरज्यमित्याहुरेष
वैमासोविशारइतिनादिष्टं॥७॥उत्तरजेयुर्यदादिष्टमुत्तरजेयुर्यदिनोपुनःपर्या

ग्रावेमध्येषडहस्यसंपद्येनषडहैर्मासान्संपाद्ययत्सप्तममहस्तस्मिन्नुत्सृजेयुस्तद
ग्नयेवसुमतेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेयुरैंद्रंदधीन्द्रायमरुत्वतेपुरोडाशमेका
दशकपालंवैश्वदेवंद्वादशकपालमग्नेर्वैवसुमतःप्रातःसवनंयदग्नयेवसुमतेपु
रोडाशमष्टाकपालंनिर्वपंतिदेवतामेवतद्भागिनींकुर्वंति॥ २॥ सवनमष्टाभिरुपयंति
यदैंद्रंदधिभवतींद्रमेवतद्भागधेयान्नच्यावयंतींद्रस्यैवमरुत्वतोमाध्यंदिनंसवनं
यदिंद्रायमरुत्वतेपुरोडाशमेकादशकपालंनिर्वपंतिदेवतामेवतद्भागिनींकुर्वंति
सवनमेकादशाभिरुपयंतिविश्वेषांवैदेवानामृभुमतांतृतीयसवनंयद्वैश्वदेवंद्वा

६०

६८ दशाकपालं निर्वपंति देवता एव तद्भागिनीः कुर्वंति सर्वं नं द्वादशभिः ॥ ५ ॥ उपयंति
प्राजापत्यं पशुमालभंते यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञस्यानुसर्गायाभिवर्त्त इतः षण्मा
सो ब्रह्मसामं भवति ब्रह्म वा अभि वर्त्तो ब्रह्मणैव तत्स्वर्गं लोकमभिवर्त्तयंतो यं ऊ
ति प्रतिकूलमिव हीतः स्वर्गो लोक इद्भक्लुं न आमरपिता पुत्रेभ्यो यथा ॥ त्रिष्वानो
अस्मिन्पुरुरूतया मनि जीवा ज्योतिरग्नीमहीत्यमुतं आयताः षण्मासो ब्रह्म
सामं भवत्ययं वै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकं पश्यंतोऽभिवदंत आ
यंति ॥ ६ ॥ नारिष्टं कुर्वंति द्वादशभिरितिनिः ग्रालिश्च ॥ ७ ॥ देवानां वा अंतं जग्मु

षामिंद्रियंवीर्यमपाक्रामत्तेनैनानावारुंधतनतत्रोनत्रास्यंतत्रोनालंयत्रोनेनोनन्वा
लालस्यांलेस्कवंतियज्ञस्यैवांतंगत्वेंद्रियंवीर्यमवरुंधतेसत्रस्याध्याहवनीयस्यां
लेस्कवंत्यग्निमेवोपद्रष्टारंकृत्वार्धिमुपर्यंतिप्रजापतेर्हृदयेनहविर्धानेतस्कवंति
प्रेमाणमेवास्यगच्छंतिश्लोकेनपुरस्तात्सदसः॥३॥स्तुवंत्यनुश्लोकेनपश्चाद्यज्ञ
स्यैवांतंगत्वाश्लोकभाजोभवंतिनवभिरध्वर्युरुद्गायतिनववैपुरुषेप्राणाःप्राणा
नेवयजमानेषुदधातिसर्वाऐंद्रियोभवंतिप्राणेष्वेवेंद्रियंदधत्यप्रतिहृताभिरुद्गा
यतितस्मात्पुरुषःसर्वाण्यन्यानिंद्रियाणिप्रत्यंचतिन्निरएवनपंचदशाःस्थं

ते

६९ नरंभवंतींद्रियमेवावरुंधे संवत्सरं ॥ २ ॥ बृहदंनाद्यस्यावरुध्या अथो श्रैवतेन जायं
नरकविंःत्रां भद्रं हि पदास्कं प्रतिष्ठित्यै पल्लयमुपगायंति मिथुनं यप्रजात्यै प्रजाप ता
जा अं तिः प्रैसृजत सोकामयतासामहं राज्यं परीयामिति तासां राजनेनैव राज्यं पर्यैत् तद्रा
जनस्य राजनत्वं यद्राजनं भवति प्रजा ... नो राज्यं परियंति पंचविंशं भवति प्रजा
पतेः ॥ ३ ॥ आग्नेय्यं पंचभिस्तिष्ठन स्कुवंति देवलोकमेवाभिजयंति पंचभिरासीना मनुष्य
लोकमेवाभिजयंति दशासंपद्यंते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंध
ते पंचधा विनिषद्य स्कुवंति पंच दिशो दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठंत्येकैकया स्कुतया समायं

मेवतद्यजमाना ४

तिदिग्भ्य एवांनाद्यं संभरंतिताभिरूध्वा तोऽज्ञायंतिदिग्भ्यएवान्नाद्यं॥ ४॥ संभर
त्यनेऽऽयात्मंदधतेनसमादेकः प्राणः सर्वाण्यंगान्यनुवृत्यथोयथासुपर्णउत्पतिष्यं
छिर उच्चमंकुरुतएवमेवतद्यजमानाः प्रजानामुत्तमामभवंत्यासंदीमुद्गातारोह
तिसाम्राज्यमेवगच्छंतिप्लेंखंहोतानाकस्यैवपृष्ठंरोहंतिकूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव
विष्टपंगच्छंत्येतावंतोवै देवलोकास्तेष्वेवयथापूर्वंप्रतितिष्ठंत्यथोआक्रमणमे
वैतत्सेतुंयजमानाः कुर्वतेस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यै॥ ५॥ सदसः सप्तदशांप्र
जापतेर्नायतिदिग्भ्यएवान्नाद्यंप्रत्येकादश्याच॥ ६॥ अर्कैणवैसहस्रतमाः प्रजा

७ पतिः प्रजाभ्यः सृजन्नन्नाद्यमिलांदेवेरां ललामर्वारुंधयद्वर्यंभवतिप्रजाएवतद्यजे
मानाः सृजंतइलांदंभवतिप्रजाभ्यएवसृष्टाभ्यइरां ललामर्वरुंधेतेनस्मायाःस
माः सत्रंः समृद्धंक्षोधुकास्ताःसमाःप्रजाइषः स्थोसामृर्जमाददतेयाःसमाव्यृ
द्धमक्षोधुकास्ताःसमाःप्रजाः॥१॥नस्थोसाभिषमूर्जमाददनउत्क्रोदंकुर्वतेयथा
बंधान्मुमुचानाउत्क्रोदंकुर्वतएवमेवतद्यजमानादेवबंधान्मुमुचानाउत्क्रोदं
कुर्वतइषमूर्जमात्मंदधानायाणाःशूलतंतुर्भवतिशतायुःपुरुषः शतेंद्रियआयु
ष्येवेंद्रियेप्रतितिष्ठंत्याजिंधावंत्यनभिजितस्याभिजित्यैदुंदुभीन्समाघ्नंतिपरमा ७०

वाएषावाक् यादुंदुभौमरमामेवा॥ वाचमवरुंधतेभूमिदुंदुभिमाघ्नंतियैवेमांवा
तै थौ क्प्रविष्टातामेवावरुंधेदुंमामेवजयंतिसर्वावाचोवदंतिसर्वासांवाचामवरुध्याआ
इं र्द्रेचर्मन्व्यायच्छेतेंद्रियस्यावरुध्याअन्यःक्रोशतिप्रान्यःशंसतियआक्रोश
तिपुनात्यैवेनान्यःप्रशंसतिपूतेष्वेवान्नाद्यंदधात्यृषिकृतंच॥ ५॥ वाएतेदेव
कृतंचपूर्वैर्मासैरवरुंधतेयद्भूतेच्छदांसामानिभवंत्युभयस्यावरुध्यैयंतिवाए
तेमिथुनात्सेसंवत्सरमुपयंत्यंतर्वेदिमिथुनौसंभवतस्तेनैवमिथुनान्नयंति॥ १०
॥ ६॥ व्यृद्धंमस्कोधुकास्ताःसमाःप्रजाःपरमामेवन्त्रिःशाच्च॥ १॥ चर्मावभिंदे

मवै१

७१ तिपाप्मानमेवैषांमिंदंतिमापरात्सीर्मातिव्यात्सीरित्याहृसंप्रत्येवैषांपाप्मानमवभिं
दंत्यूदकुंभानधिनिधाय दास्योमार्जालीयंपरिन्त्यंतिपदोनिघ्नतीरिदंमधुंगायं
त्योमधुवैदेवानांपरममन्नाद्यंपरममेवांनाद्यमवरुंधतेपदोनिघ्नंतिमंयामेवैषु हीं
दधति॥३॥ चवेर्मेकांनपंचाशत्॥१०॥ पृथिव्यैस्वाहांतरिक्षायस्वाहादिवेस्वाहा सं
प्लोष्यतेस्वाहासंप्लवमानायस्वाहासंप्लुतायस्वाहामेघायिष्यतेमेघायतेस्वाहामे स्वाहा
घितायस्वाहामेघायस्वाहानीहारायस्वाहानिहाकायैस्वाहाप्रासचायस्वाहा
का प्रचलाकायैस्वाहाविद्योतिष्यतेस्वाहाविद्योतमानायस्वाहासंविद्योतमानायस्वा

परि॒वर्षते॒स्वाहा २

हा॒स्तनयिष्यते॒स्वाहा॒स्तनयते॒स्वाहो॒ग्रः स्तनयते॒स्वाहा॒वर्षिष्यते॒स्वाहा॒वर्षते॒स्वा
हा॒भिवर्षते॒स्वाहा॒संवर्षते॒स्वाहा॒नुवर्षते॒स्वाहा॒वश्रीकायिष्यते॒स्वाहा॒वश्रीकायते
स्वाहा॒वश्रीकृताय॒स्वाहा॒प्रोष्णिष्यते॒स्वाहा॒ [illegible] प्रुष्णते॒स्वाहा॒परिप्रुष्णते॒स्वाहो॒द्ग्र
हीष्यते॒स्वाहो॒द्गृह्णते॒स्वाहो॒द्गृहीताय॒स्वा [illegible] हा॒विप्लोष्यते॒स्वाहा॒विप्लवमाना
य॒स्वाहा॒विप्लुताय॒स्वाहा॒तप्स्यते॒स्वाहा॒तपते॒स्वाहो॒ग्रमातपते॒हो॒स्वोग्भ्यः [illegible] स्वाहा॒
यजुर्भ्यः॒स्वाहा॒सामभ्यः॒स्वाहा॒गिरोभ्यः॒स्वाहा॒वेदेभ्यः॒स्वाहा॒गाथाभ्यः॒स्वाहा॒नारा
शंसीभ्यः॒स्वाहा॒रैभीभ्यः॒स्वाहा॒सर्वस्मै॒स्वाहा॥ २॥ संवर्षते॒रैभीभ्यः॒स्वाहा॒हृत्व

७२ ॥११॥ दत्वतेस्वाहादंतकायस्वाहाप्राणिनेस्वाहाप्राणायस्वाहामुखवतेँमुखा स्वाहा
यस्वाहानासिकवतेस्वाहानासिकायस्वाहाक्षण्वतेस्वाहानक्षिकायस्वाहा
कर्णिनेस्वाहाकर्णकायस्वाहाशीर्षण्वतेस्वाहाशीर्षकायस्वाहापद्वतेस्वाहा
पादकायस्वाहाप्राणतेस्वाहाप्राणतेस्वाहावदतेस्वाहावदतेस्वाहापश्यतेस्वा
हापश्यतेस्वाहाश्रृण्वतेस्वाहामनस्विनेस्वाहा॥३॥अमनसेस्वाहारेतस्विने
स्वाहारेतस्कायस्वाहाप्रजाभ्यःस्वाहाप्रजननायस्वाहा लोमवतेस्वाहा
लोमकायस्वाहात्वचेस्वाहात्वक्कायस्वाहाचर्मण्वतेस्वाहाचर्मकायस्वाहा
स्वाहाश्रृण्वते ३

सर्वस्मैस्वाहा॥

लोहितवतेस्वाहालोहितायस्वाहामांःसन्वतेस्वाहामांःसकायस्वाहास्नाव
भ्यःस्वाहास्नावकायस्वाहास्थन्वतेस्वाहानस्थिकायस्वाहामज्जन्वतेस्वा
हामज्जकायस्वाहांगिनेस्वाहानंगायस्वाहात्मनेस्वाहानात्मनेस्वाहा॥२॥म
नस्विनेस्वाहानात्मनेस्वाहाहूं॥१२॥कस्त्वायुनक्तिसत्वायुनक्तुविष्णुस्त्वा
युनक्त्वस्ययज्ञस्यर्ध्यैमह्यंसंनत्याअमुष्मैकामायायुषेत्वाप्राणायत्वापा
नायत्वाव्यानायत्वाव्युष्ट्यैत्वारय्यैत्वाराधसेत्वाघोषायत्वापोषायत्वाराद्घो
१३ षायत्वाप्रच्युत्यैत्वा॥१॥कोष्टाविंःनात॥१३॥अग्नयेगायत्रायत्रिवृतेराथं

७३ नरायवासंतायाष्टाकपालइंद्रायत्रैष्टुभायपंचदशायबार्हतायग्रैष्मायैकादशा
कपालोविश्वेभ्योदेवेभ्योजागतेभ्यःसप्तदशेभ्योवैरूपेभ्योवार्षिकेभ्योद्वादशाक
पालोमित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविंशाभ्यांवैराजाभ्यांशारदाभ्यांप
यस्याबृहस्पतयेपांक्तायत्रिणवायशाक्वरायहैमंतिकायचरुःसवित्रआति
छंदसायत्रयस्त्रिंशायरैवतायशैशिरायद्वादशाकपालोदित्यैविष्णुपत्न्यै
चरुरग्नयेवैश्वानरायद्वादशाकपालोऽनुमत्यैचरुःकायएककपालः॥१॥
अग्नयेगायत्रायादित्याअनुमत्यैचरुःसमनंतरादिःनात॥१४॥योवाअ

नावग्निः प्रह्रियते यश्च सोमो राजा तयोरेष आतिथ्यं यदग्नीषोमीयोथैष रुद्रो यदग्नी
यते यत्संचिते ग्नावेतानि हवीꣳषि न निर्वपेदेष एव रुद्रो न्नांत उपोत्थाय प्रजां पशून्य
जमानस्याभिमन्येत यत्संचिते ग्नावेतानि हवीꣳषि निर्वपति भागधेयेनैवैनꣳ शम
यति नास्य रुद्रो न्नांतः॥१॥ उपोत्थाय प्रजां पशूनभिमन्यते दश हवीꣳषि भवन्ति न
व वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशाक्षरा विराडन्नं
विराड्विराज्येवान्नाद्यं प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छंदोभिस्स्तोमैः पृष्ठैश्चेतव्य इत्या
हुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छंदोभिस्स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशो सु

७४ वापेन॥ २॥ अभिजित्याइत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपति दिशामभिजित्याए
तयावाइंद्रोदेवाअयाजयं तस्मादिंद्रसवएतयामनुर्मनुष्यांस्तस्मान्मनुसवो
यथा यथेंद्रोदेवानांमनुर्मनुष्याणामेवंभवतियएवंविद्वानेतयेष्ट्यायजतेदिग्वतीः
पुरोनुवाक्याभवंतिसर्वासांदिशामभिजित्यै॥ ३॥ अस्यरुद्रोऽशांतः सऋष्णुचा
पेनैकंचत्वारिंशाच्च॥ १५॥ यः प्राणतोनिमिषतोमहित्वैकइद्राजाजगतो
बभूव॥ यईशेअस्यद्विपदश्चतुष्पदः कस्मैदेवायहविषाविधेम॥ उपयामगृ
हीतोसिप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णामितस्यतेद्यौर्महिमानक्षत्राणिरूपमादित्य ७६

स्तेजस्तस्मैतेमहिम्नेप्रजापतयेस्वाहा॥१॥यः प्राणतोघोरादिश्योष्टाविं॑ःनातृ॥यआत्म
दाबलदायस्यविश्वउपासतेप्रशिषंयस्यदेवाः॥यस्यछायामृतंयस्यमृत्युःकस्मैदेवा
यहविषाविधेम॥उपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णामिलस्येतृथिवीम
पतेयो ४ हिमोषधयोरूपमग्निस्तेतेजस्तस्मैतेमहिम्नेप्रजापतयेस्वाहा॥यआत्मदाए
थिव्यग्निरेकान्नत्रिं॑ःनातृ॥१७॥आब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्मवर्चसीजायतामास्मिन्
राष्ट्रेराजन्यइषव्यःशूरोमहारथोजायतांदोग्ध्रीधेनुर्वोढानड्वानाशुःसप्तिःपुरं
३.४ धियोषाजिष्णूरथेष्ठाःसभेयोयुवास्ययजमानस्यवीरोजायतांनिकामेनिकामेनः

७५ पर्जन्योवर्षतुफलिन्योनओषधयःपच्यन्तांयोगक्षेमोनःकल्पतां॥१॥आब्रह्मन्ने
कचत्वारिंः आन॥१८॥आक्रान्वाजीपृथिवीमग्निंयुजमकृतवाज्यर्वाक्रान्वाज्यं
तरिक्षंवायुंयुजमकृतवाज्यर्वाद्यांवाज्याक्रंस्तसूर्यंयुजमकृतवाज्यर्वाग्निस्तेवा
जिन्युङ्नुत्वारभेस्वस्तिमासंपारयवायुस्तेवाजिन्युङ्स्वस्तिमासं॥१॥पारया
दित्यस्तेवाजिन्युङ्नुत्वारभेस्वस्तिमासंपारयप्राणधृगसिप्राणंमेदृंहव्यानधृ
गसिव्यानंमेदृंहापानधृगस्यपानंमेदृंहचक्षुरसिचक्षुर्मयिधेहिश्रोत्रमसि
श्रोत्रंमयिधेह्यायुरस्यायुर्मयिधेहि॥२॥वायुस्तेवाजिन्युङ्नुत्वारभेस्वस्तिमा

नुत्वारभे ४

संत्विन्नत्वारिं॑शच्च॥१९॥जग्धिंबीजंवर्ष्टीपर्जन्यःपक्तासस्यं॑सुपिप्पलाओषध
यस्त्वधिचरणेयं॑सूपसदनोऽग्निःसध्यक्षमंतरिक्षं॑सुपावःपवमानःसूपस्थाना
द्यौःशिवमसौतपन्यथापूर्वमहोरात्रेपंचदशिनोऽर्धमासास्त्रिं॑शिनोमासाःकॢ
प्ताऋतवःशांतःसंवत्सरः॥१॥जग्धिमेकचत्वारिं॑शच्च॥२०॥आग्नेयोऽष्टाकपालःसौम्य
श्चरुःसावित्रोऽष्टाकपालःपौष्णश्चरूरौद्रश्चरुरग्नयेवैश्वानरायद्वादशकपालोमृ
गाखरेयदिनागच्छेदग्नयें॑होमुचेऽष्टाकपालःसौर्यंपयोवायव्यआज्यभागः॥१॥
आग्नेयश्चतुर्विं॑शतिः॥२१॥अग्नयें॑होमुचेऽष्टाकपालइंद्रायां॑होमुचएकादशकाक

७६ पालोमित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यांपयस्यावायोःसावित्रआगोमुग्भ्यांचरुरश्वि
भ्यामागोमुग्भ्यांधानामरुद्भ्यएनोमुग्भ्यःसप्तकपालोविश्वेभ्योदेवेभ्यएनोमुग्भ्यो
द्वादशकपालोनुमत्यैचरुरग्नयेवैश्वानरायद्वादशकपालोद्यावापृथिवीभ्याम॑ं
होमुग्भ्यांद्विकपालः॥अग्नयेंऽहोमुचेत्रिंशत्॥२२॥अग्नयेसमनमत्पृथिव्यैस
मनमद्यथाग्निःपृथिव्यासमनमदेवंमह्यंभद्राःसंनतयःसंनमन्तुवायवेसमन
मदन्तरिक्षायसमनमद्यथावायुरन्तरिक्षेणसूर्यायसमनमद्दिवेसमनमद्यथा
सूर्योदिवाचन्द्रमसेसमनमन्नक्षत्रेभ्यःसमनमद्यथाचन्द्रमानक्षत्रैर्वरुणाय

समंनमस्वृष्यः समंनमद्यथा॥१॥ वरुणोद्भिः सामन्तेसमंनमहृंचेसमंनमद्यथासा
मर्त्यब्रह्मणेसमंनमत्क्षत्रायसमंनमद्यथाब्रह्मक्षत्रेणराज्ञेसमंनमद्विशोसमंनम
द्यथाराज्ञोविन्नारथायसमंनमद्भ्यःसमंनमद्यथारथ्योश्वैःप्रजापतयेसमंनम
द्भूतेभ्यःसमंनमद्यथाप्रजापतिर्भूतैःसमंनमद्देवंमह्यंभद्राःसंनतयःसंनमन्तु॥२॥
अन्ध्यःसमंनमद्यथामह्यंचलारिन्न॥२५॥ येनेपंथानःसवितःपूर्व्यासोरेणवोवि
तताअंतरिक्षे॥ तेभिर्नोअद्यपथिभिः सुगेभीरक्षाचनोअधिचदेवब्रूहि॥ नमोग्न
येपृथिविक्षितेलोकस्पृतेलोकमस्मैयजमानायदेहिनमोवायवेंतरिक्षक्षितेलो

सं.स.५

७७ कस्मैलोकमस्मैयजमानाय देहिनमः सूर्याय दिविक्षितेलोकस्पृतेलोकमस्मैमे
यजमानदेहि॥१॥ येलेन्दनुश्चत्वारिंशाल॥२६॥ योवाअश्वस्यमेध्यस्यशिरोवे
दन्नीर्षण्वान्मेध्योभवत्युषावाअश्वस्यमेध्यस्यशिरःसूर्यश्चक्षुर्वातःप्राणश्चं
द्रमाश्श्रोत्रं [illegible] दिशाःपादाअवांतरदिशाःपर्शवोहोरात्रेनिमेषोर्धमासाःप
र्वाणिमासाःसंधानान्यृतवोंगानिसंवत्सरआत्मारश्मयःकेशानक्षत्राणिरूपं
तारकाअस्थीनिनभोमांसान्योषधयोलोमानिवनस्पतयोवालाअग्निर्मु
खंवैश्वानरोव्यात्तं॥३॥ समुद्रउदरमंतरिक्षंपायुर्द्यावापृथिवीआंडौग्रावारोपः

सोमोरेतोयज्जंभ्यनेतद्विद्योततेयद्विधूनुतेतत्स्तनयति यन्मेहतितद्वर्षतिवागेवा
श्वे स्यवागहर्वाअश्वंस्यजायमानस्यमहिमापुरस्ताज्जायतेरात्रिरेनंमहिमापश्चादनु
जायतएतौवैमहिमानावश्वमभितःसंबभूवतुर्हयोदेवानवहद्वासुरानर्वाजीगंध
१५५ र्वानश्वोमनुष्यान्समुद्रोवाअश्वस्ययोनिःसमुद्रः॥२॥ २५४ व्याप्तेमर्हहादशाच॥२५॥ २०७३ द ८
गावोगावःसिषासंतीःप्रथमेमासिसमान्योयदिसोमौषडेहरुत्सृज्यांद्देवानाम
र्यणान्वमर्विश्वयिष्येद्दत्तनेकस्त्वाग्नेययोवैयःप्राणतोयश्चोत्सदाआब्रह्मन्नाकी
न्वाजीजज्ञिबीजमाग्नेयोष्टाकपालोग्नयेंःहासुचेष्टाकपालोग्नयेसमंनमद्येते

सं॰स॰५

७८ पंथानो याता अश्वस्य मेध्यस्य नारः पंचविंशतिः ॥ २५ ॥ गावः समान्यः सर्वे
नमष्टाभि वर्णितेदं वर्कतं चाभिजित्यादुत्यां कुर्वरूपान्दिः साम्नेचतुः पंचाशत ॥ ५६
॥ ५७ ॥ हरिः ॐ ॥ श्रीगुरुचरणस्य प्रसादेन संपूर्णम् अविघ्नं जातं ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु
॥ शाके सप्तानो अष्टाविंशतिः क्षयनाम संवत्सरे मार्गशीर्षसित एकादश्यां रवि
दिने पुस्तकं समाप्तं ॥ हेसप्तमाष्टकसंहितेचें पुस्तक विश्वरूप कृष्ण साठ्याचें
असे ॥ इदंयस्य पुस्तकं तस्य गोविंदना अज्येष्ठसु तेन संपूर्ण संहि
ता यो लिखितं ॥ यादृशं पुस्तकं दृष्टं तादृशं लिखितं मया ॥ यदि शुद्धमशुद्धं वा ७८
पुस्तकं

ममदोषोनदीयते॥ तैलाद्रक्षेज्जलाद्रक्षेद्रक्षेच्छिथिलबंधनात्॥ मूर्खहस्तेनदा
७९ तव्यंएवंवदतिपुस्तकं॥ श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु॥ छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
ग्रंथश्लोकसमारीबत्तीसाक्षरी॥ [redacted] ॥छ॥ ॥छ॥ छ॥ छ॥ ॥छ॥
छ॥

श्री त्रिवैन्यब भगमस्तु

॥ अथ सप्तमाष्टकसंहितायाम् मासेन श्रीकृष्णजी ॥

॥ श्रीकृष्णवासुदेवभगवान्जी श्रीकृष्णपरमात्मारामचंद्रजी ॥

वैदेनाराधगार्थ णमस्तु

यरदाभवत